

www.e-rara.ch

Adriani Turnebi adversariorum tomi III ...

Turnèbe, Adrien

Basileae, 1580-1581

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-21>

[Tomus primus]

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

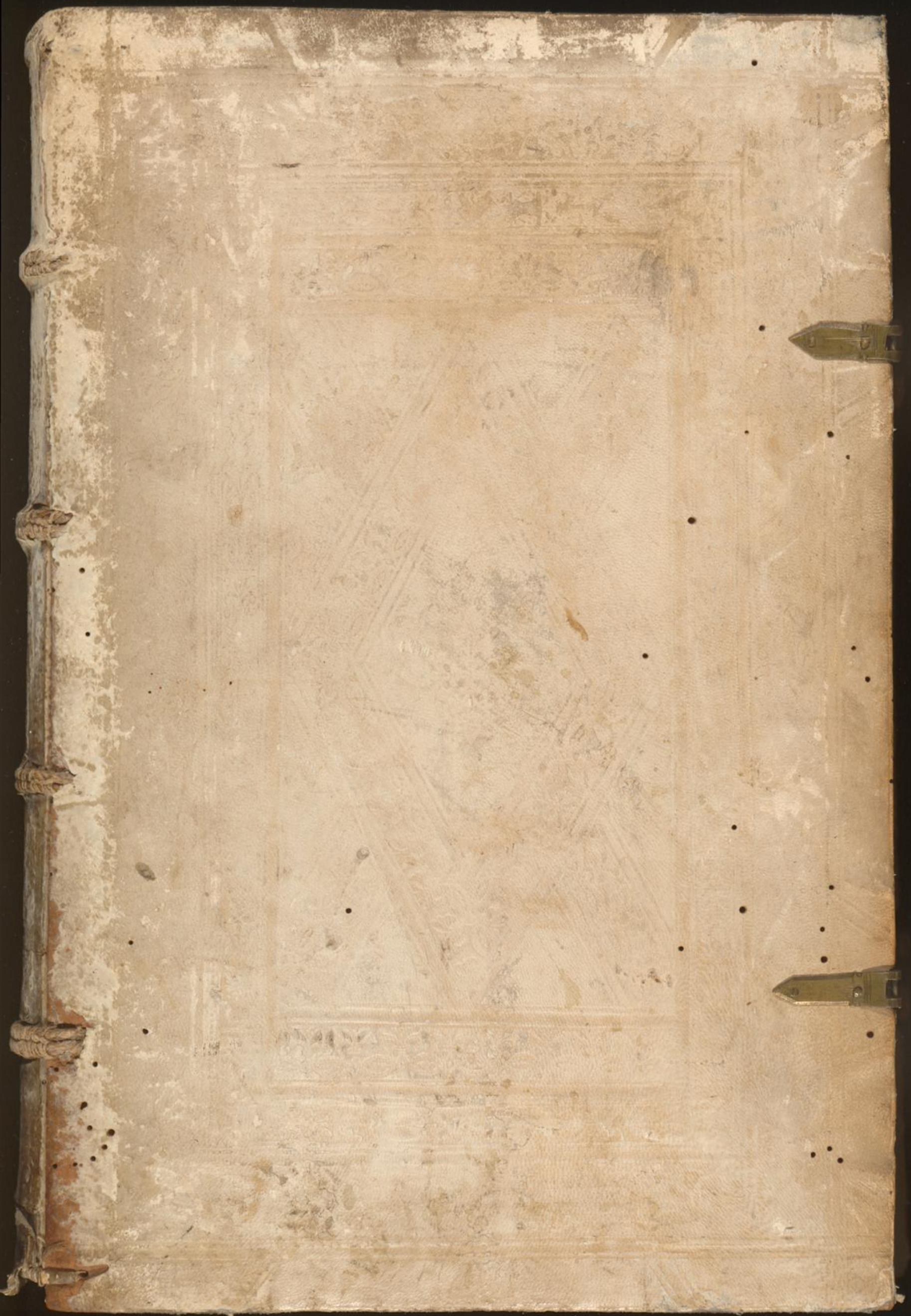
e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

X̄, V̄, 3.

•

•

•

•

•

•
•

•

•

•

•

•

•

• •

•

•

•

•

•

•

•

•

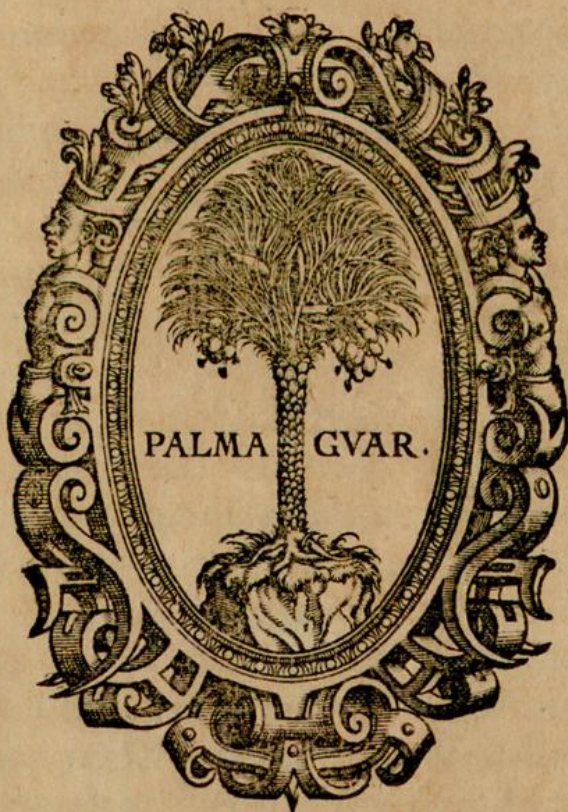
•

ADRIANI TURNEBI

ADVERSARIORVM TOMI III.

Auctorum loci, qui in his sine certa nota appellabantur, suis locis inserti, auctoribusq; suis adscripti sunt.

Additi INDICES tres copiosissimi: Unus rerum & verborum Latinorum: Alter Graecorum: Tertius Auctorum qui explicantur aut emendantur.

BASILEAE

Per Thomam Guarinum

MDLXXXI.

BIBL. PUBL.
BASILEENSIS.

C. U. MICHAELI HOSPITALI FRAN-
cia Cancellario Adrianus Turnebus. S. D.

MNESferè qui nostra memoria politioribus delectantur studijs, & literas humaniores amplectuntur, velut antiqui operis nobilia toreumata & signa, obseruationes aliquas elegantis & vetusti sermonis, quas in legendis bonis auctoribus animaduverterunt atq; perceperunt, in apertum protulere: multiq; ex eo magnam gloriam consecuti sunt, & bonam laudabilemq; operam studiosis nauasse sunt existimati. Huius cōsuetudinis quidam velut æstus me absorbit, & ad vsitatum solitūq; morem scriptionis me traxit: sed bonis tamen quietisq; temporibus, cū omnibus reip. ocium tranquillitasq; placebat, literæq; hīc florebant, pauca quædam è scriptoribus leuiter tantūm selegeram, & in aduersaria retuleram. Deinde cū exitiali huic imperio furore & vesania effrænati ciues arma rapuissent nefaria, omniaq; belli ciuiliis fragore personarent, & homines vbique trucidarentur, tantaq; esset ferri licentia & impunitas, vt grauius & capitalius esset pecudem iugulare, quàm ciuem: cū omnes vndique finitimi populi & principes, quorum, vt opinor, intererat nos interire, nec saluos esse, classicum nobis non solūm canerent, sed etiam militum auxilia vesanis mitterēt, & suo multi exitio & patriæ calamitate magis tū lætarentur, quàm secundis vnquā rebus suis aut cōmunibus exultarāt: patriæ tū fata gemens & lugēs, cū animi angore cōficerer, medicinā leuationēq; doloris mihi è literis petendā esse duxi. Sed cū seria tū studia animus ob molestias cōmunium temporū et patriæ cadentis interitū refugeret & aspernaretur, per scriptores elegātiore vltro citroq; cursitare, vel volitare cœpi: & vt quēq; librū prehenderā, quicquid ex tēpore subitoq; in mentē veniebat, tumultuaria scriptura cōprehēdebā: interdū repetita memoria, quæ in diuersis auctorib. legerā, vnū in caput congerebā: nonnunquā è chirographis editiones falsi cōvincebā: modò in corrigēdo cōiecturę dabā, et ei impēsius liberiorq; indulgebā: quòd errores eo tēpore existimarē audacter tolli posse, quo homines impunè sciebā necari: interdū oblitus quid antè annotassem, illud idē in alia charta iterabā, omnia quidē ferè velut folia Sibyllę nō in numerū digesta, sed nullo delectu ordine-

EPISTOLA.

que descripta (quod & ipse de se liber vel me tacente indicabit)
 temerè in conditeq; scribebam, & in puluerem situmq; abijcie-
 bam: qua tamen in re hoc semper religiosè cauteq; seruauit, ne mi-
 hi per cuiusquam iniuriam viderer vnquam famam quærere vo-
 luisset: eam enim verecundiã pudoremq; adhibuit, vt homines do-
 ctos sæpenumero laudauerim, & honorificè appellauerim, nun-
 quam reprehenderim aut vituperauerim. Hęc opera etsi leuis est
 & indigna, quæ tuo nomini dicata nuncupataq; sit: tamen vel vir-
 tutis tuæ admiratio, vel meritorū in patriam tuorū magnitudo,
 vel doctrinæ incredibilis copia, ita me obstupescerūt, vt te mihi
 quocūq; modo & mūnusculo possem, colendum esse & obser-
 uandū putarē. Nam & Apollinis ad flatu eos pangis versus, qui nō
 ab homine mortali, sed à Deo scripti esse videantur: & literas ita
 exornas, vt ad summum honoris gradum ipsas euexeris: & nuper
 cū omnes cæco furore acti & exagitati se remq; publicam per-
 ditum irent; & ciuili bello confligendum & depugnandū cense-
 rent, tu solus paci, tranquillitati, quieti, otio seruiendum putasti:
 & quantū potuisti festinātia patriæ fata distulisti. Vt igitur si quis
 præcipitantem patriam impulisset in ruinam, suæ impietatis in-
 parentem pretium iure ferret, animoq; angeretur, et conscientię
 cruciatu: ita tu pro tuo in rep. officio, beneuolētia, studio, & pie-
 tate, etsi melioribus nostris rebus tuam fidem perspectam proba-
 tamq; malles, tamē gaudere meritissimò debes, & à tuis ciuibus,
 omnibus laudis & gloriæ ornamentis affici, quòd patrię nunquā
 opera & consilio defuisti. Quinetiam cū tanta perturbatio re-
 rum, & tam vefanus furor hominum in exitium certum eruptu-
 rus videretur, cū iā multi mortales in acie vtrinq; cæsi animos
 hominum vtrinq; magis irritassent & accendissent: tu tamen au-
 ctoritate, vel potius maiestate tantum motum tumultumq; quā-
 tus vix vnquam extitit, penè verbo composuisti, atque sedasti, ho-
 minesque efferatos, & immanitate belluis pares, velut quodam
 carmine, ad mansuetudinem humanitatemq; reduxisti. Ita nunc
 quòd viuimus, quòd liberum spiritum ducimus, quòd patriam,
 coniuges, liberos incolumes videmus, quòd fortunas & faculta-
 tes reliquas saluas habemus, tibi id totum vni acceptum referi-
 mus. Hunc igitur librum pretio & æstimatione paruum, sed ab
 eo homine profectum, qui se suaq; omnia tibi pro tuis in rep.
 pro meritis consecrata putat, accipe & boni consule, existimaque
 non voluntate, sed facultate me impediri, ne maiora & potiora
 tibi offeram atq; donem. Vale, Lutetiæ Parisiorum Idibus Quin-
 tilibus, anno CIO. IO. LXIV.

AD C. ET AMPLISS. VIRVM MI-
CHAELEM HOSPITALEM FRANCIAE

Cancellarium Adriani Turnebi Silua, qua
hos libros ei dicat.

*I manibus possem spirantes fingere ceras,
De pario similes si scalpere marmore vultus,
Si viuo possem tabulas animare colore,
Ducere si facili viuentes aere figurás:
Exprimeret te cera, color, lapis, atq; metallum:
Omnibus inque locis tua ciues ora viderent:*

*Et pacatorem te Gallia tota sacraret:
Ac titulis laudum legeret monumenta tuarum.
Nostra manus sed enim est rudis atque indocta, probamq;
Materiam scdare potest, non arte polire.
Attamen egregia est nostra & propensa voluntas,
Quae gestit quocunq; potest se munere gratam
Exhibuisse tibi: male formauitq; dolatum,
Quo te nunc veneratur opus, numenq; salutat,
Quo submissa tuum, & votiuam dedicat illi
Informem velut effigiem scabramque rudemque.
Rusticus indocta simulachra exculpta figura
Sic posuit diuis, truncoq; simillimus Hermes
Sic statuebatur: durus sic stipes in aruis
Numinibus sacratus erat pietasq; placebat.
Sic dabat & Veneri luteas Virguncula puppas:
Et laribus suspenso pila est, grateque recepta.
Si meritis aequata tuis tua munera velles,
Pieris tentata modis musae pedestri:
Te solus caneres, in caelum & carmine ferres:
Qui tantis scribis carmen virtutibus aequum:
Aequiparas & facta sonis, & laudibus acta.
Coelitibus sed grata diis est sola voluntas
Obsequio testata pio cultuq; probata:
Sic studium nostrae tibi commendabile Musae
Officio, acceptum cupimus gratumq; videri.
Tellenas nugae & gerrae vana Sicanae
Nomina sac superent quae mittimus atq; dicamus:
Tu pertium ponas animo votoque dicantis,
Non nebulis, ventisque datis & inanibus auris,
Quas tibi conclusas nouus Aeolus vtribus offert,
Extenuare tibi non amplificare paramus
Nostra, nec orandi consueta extollere lege:
Verba damus, verbum & opus nunc mente mouemus:
Qualia quae balbi dictantur voce magistri
Cirratis pueris, nec iam cantantur ephelis.
Nos obelis etiam quaedam configimus, in quo
Auctores vereor ne nos iugulasse iocetur
Rhinoceros aliquis, non confodisse verutis
Errores, esset cum tanta licentia ferri
Omnibus, & passim iugulare impune liceret.
Nos etenim ferme, quo tempore tristis Erinys
In ferrum ciues odijs furialibus egit,
Scripsimus haec subito nimis indigesta labore:
Confusamq; chaos glomeratamque agmine turbam,*

Atq; iteratarum nugamem murmure Vocum,
 Immemor interdum quas mens reuocauit, inepte
 Miscuimus. Nam cum studijs grauioribus esset
 Mens aliena, malis patriæ communibus ægra:
 Auxilium nobis, animiq; leuatio mœsti,
 Peruolitare fuit doctrinæ scripta polita:
 Atq; notare manu si quid succurreret, & mens
 Suggereret: modò chirographis contendere pressa
 Et falsi damnare, leui sed semper opella.
 Sic charæ clades patriæ & mala publica tandem
 Hoc peperere malum schedium: sic vendito nostrum.
 Nec tamen ærumna lector se existimet vna
 Defunctum, restare aliam sibi sentiet hydram,
 Cui lingue tot & ora sonant, tot surrigit aures,
 Bissenosq; trahit sinuosa volumine terga.
 Ergo facem, clauamq; paret spoliūque leonis,
 Vt monstrum tutus plaga flammaq; sequatur.
 Auctio si fiat, preconiā deferet omnis
 Hinc mihi, qui solus venalem extrudere mercem,
 Et possum emptores inducere solus hiantes.
 Quid faciam? loquor ex animo quod sentio verum.
 Nec catulum possum melitæum efferre molossum:
 Magnificis nugas nec possum extollere dictis:
 Præmia nec laudis censemus nostra mereri:
 Nec laus his petitur, votorum ex summa meorum est:
 Excusanda bonis non accusanda putentur,
 Et veniæ credi non culpæ affinia possint.
 Quæ sacrata tibi sic sunt & vota Michael,
 Certa salus patriæ, iurūq; antistes & æqui,
 Vt famiæ diuis capides vel fictilis vna.

Εἰς Ἀδριανῶν Τόρκινβουκ.

Ὡς πνοιῆς λιγυρῆσι διασκήδηνσις αἰύσθου
 Τὰς νεφέλας δονέως θρηκίπνοος Βορέης.
 εἰς τὰ μακρολόγως καὶ σπύρωτα γραφόντων
 εἰς τὰ χυνήλα ἔρρη βιελία ληθεθῶνα.
 Α' Μὰ θεοφραδέως ἀνδρῶν τῶν ἀγλαοφῆμων
 Πρωτοδικῆς διδασκῆς ἔργα ποθεινόπειτα,
 Οὔποτε χειμέριος διασείσεται ὄμβροθ' ἐπακτῆς,
 Cὺ φλοξέμπρηστα τῶ μαλεροῦ πυρός.
 Μὴδὲ διαρῆσισι λάβροθ' στρατῆς, εἰδὲ λαφύξει
 Ὁ χροῦθ' ἔδαμασει πᾶσαμάτωρ Α' ἰδης.
 Τοῖον ὁ Τόρκινθ' ἔργα ἔμαχην ἰσθηθ' φῶς,
 Ἐμαδικῆς μύσης, Ἀνθῶν τε κλέθ'.
 Εὐσοχθ' ἰδνεπίς, μλίθ' αἰεὶ πνεῖν Ἀθλῶν.
 Παθῶ καὶ σεφῆρ χείλεσι τῶδ' ἐνέφν.
 Ὡς πῶτ' ἰώκ κορυφαῖθ' ἀνακτορίοιο θοῶκ
 Ἦρατο παντοῖοις ἄθλα διδακμῆλιν.
 Γῆραθ' ἐν προθύρω, φθῶ, τῶτολ μοῖσα κραταιῆ
 Ἦρπασε κυκνέω φθηγρόμιολοι σῶματι.
 Ἦύτε ἰνυσοῦμιθ' πάλιν ἀντίλων μερόπισσι
 Δέρμεται ἠέλιθ' ὑνκτα δικοκεδῶσας.

Ως ὁδ' ἐχερσιφάης μετὰ πότμον πυρρὸν ἀνώλετας,
 Ἡμῖν ἠγλαίσθη τὰ πρὶν ἀδύτητα.
 Χαῖρε μοῦκαε Τόρνηβα, καλὸς πόνθ' ἔσε χαιωνεῖ
 Ἐν Φθιμύοις κείθαι δυσκλῆα, σπτόμνον.
 Οὐρανόθι ζώης σύ πάνόλεθ' ἔδῃ πρ' ἄμμι
 Τ' ὄμομα σὸν μαραινὴ πᾶς χρόνθ' ἰσοόμνθ'.
 Ν. Γυλῶν. θ.

LEODEGARIVS A QVER-
CV ADRIANO TVRNEBO
 Collegæ suo S. P. D.

I virtus, studium, ingenium, & rerum om-
 nigenarum,

*C*ognitio consummatissima, laudib. amplis
 Efferi, aut etiam digna mercede beari,

Debent (Turnebe ornamentum & gloria nostræ
 Gentis, & Europæ flos delibate) paranda
 Ambrosia, & nectar tibi, sumptu publico, in arce:
 In medioq; foro statuenda insignis imago,
 Cui caput auricomum vireat Parnaside lauro.
 Nam si albo diuûm rectè est adscriptus Apollo
 Quòd perhonorificè de ipsis mortalibus esset
 Promeritus, tibi quis sacram non extruat aram,
 Plura tuo Genio quam Phœbo holocausta reponens,
 Cùm Phœbum à tergo meritis, atq; arte relinquas?
 Ille olim Admeti latos armenta per agros
 Graminibus pavit, tu magnanimi atque potentis
 Gallorum regis ciues presentibus ornas
 Artibus: ille medebatur vibicibus, alphis,
 Vulneribus, morbisq; hominum: tu trunca resarcis
 Membra libellorum, & luxata, & tabida, & atra,
 Et spurca illuue, terges, reddisquæ nitore.
 Ille planetarum princeps, tu hominum: ille sonorans
 Barbiton à Maia genito cepisse putatur,
 Tu verò à musis artes: oracula fudit
 Ille, sed obscuris ambagibus, & Labyrinthis
 Intricata, quibus torsit responsa ferentes:
 Tu tripode ex certo promissis folia ipsa Sibyllæ,
 Tu vatum nodos, tu legum ænigmata soluis,
 Tu sphingi Oedipodem te offers, tu peruia reddis
 Quæ salebris, spinisûe scatent. Ille omine dextro
 Marsiam in arguto cantus certamine vicit:
 Tu doctos omnes superas omni arte decora.
 Illum Cyrrha colit, Parnassus, Chrysa, Therapne,
 Gryneum, Tenedos, Cynthus, Delos, Rhodos. At tu
 Percoleris toto orbe frequens, tu nomine totum
 Orbem imples, & bellè de toto orbe mereris.
 Quare vtinam Parcæ meritis pro talibus annos
 Tam longos tibi nere velint, quàm longa futura
 Fama tua est, quàm longus honos, quàm gloria longa.

Deo gloria & gratia.

EIVSDEM AD LIBRVM
Profopopœia.

Cum punctum omne ferat liber disertus
Lucunda vitibus, sœvera blandis
Qui miscet, dubium haud potest videri
Quin sis, augurijs bonis iturus
In lucem, quoniam author ille scitus
Qui te pumicibus cauis poliuit,
Qui longè superat, vel æquat arte,
Et virtute viros, quot aut fuerunt,
Aut sunt, aut alijs erunt in annis,
Te cum mirifica adprobatione
Facundorum hominum, dicauit illi
Qui solatioꝝ omnium sophorum
Et censetur, & est. Placebis ergo
Æquè, plausibili dicatione.
Vi gaza varia, venusta, honesta,
Qua tam magnificè beas legentes:
Vt tot millia læta bastiorum
Figant Palladij viri, quot optat
Ferre à Lesbiosa sua Catullus.

Deo gloria & gratia.

FVSCIANI CLERICI IN LIBRI
commendationem, Epigramma.

Quisquis scriptorum cæca caligine musas
Desistis studio sollicitare pio:
Lux tibi discussis aderit manifesta tenebris,
Propositum quando legeris istud opus.
Parturiens etenim dulcissima dogmata, tandem
Explicat obscuros (hinc via plana) sinus.
Collectum membris igitur depelle soporem:
Ocyus auctorem, nec mora, quenque lege.
Quæ te terruerant, iam sunt sublata, nec villo
Amplius apparent turpia monstra loco.

ADRIANI TURNEBI ADVERSARIORVM LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

Vinum doliare, Vinum diffusum, Vinum defusum, Vinum de dolio, Vinum de cupa, propala, Vinum defundere, Amphora notis signata & titulis, de meliore nota.

Vinū doliare.

VINVM doliare omnes ferè apud Vlpianum l. prima §. si doliare. ff. de peric. & còm.r.vend. exponunt, quod in dolio conditum est, ad vini pendens discriminè, præsertim cū vinum pendens, ipsas vuas significet, & vindemiam nondum collectam: Nam vinum pro vuis dici, locus ille Plauti in Trinummo, Sc. Minus quindecim dies. clarissimè indicat:

Tum vinum priusquam coactum est, pendet putridum. Ego potius putem vinum doliare dici ad discrimen vini diffusum: cuius rei ecquem locupletior è citare testem possum, quam Proculum Iurifconsultū? l. vinum. §. ego. ff. de tritic. vin. & ol. legat. Is enim: Ego (inquit) etsi dolia in vasis vinaris non sunt, tamen non concederem Trebatio, quod in dolijs esset, id est, quod in vasis non esset, legatum: Illud verum esse puto, cui vinum legatum cum vasis erit, ei amphoras & cados, in quibus vina diffusa seruamus, legatos esse. Vinum autem doliare, vinum est nouum, quod quia vetustatem non habet, quæ diffuso quæritur, & vino maturitatem & suauitatem affert, ideo minoris erat pretij. Vinum de dolio appellat Cicero, vt in Bruto: Num igitur qui hoc sentiat, si is potare velit: de dolio sibi hauriendum putet? Appellat & vinum de cupa, vt in Pisonem: Panis & vinum à propala & de cupa. Sic in bonis libris lego: Nam propala est qui merces propalam velut ante palum, aut de palo pendent

Vinū diffusum.

Vinū de dolio.

Vinū de cupa. Propala.

tes habet, & vendit: quam vocem in propalam deprauarūt, cum apud Græcos (quorum vocabulum videri volunt) hæc vox proxe-

netam significet, venditionisque conciliatorem, vt scribit Pollux lib. 7. cap. 2. Ea integra hodièq; apud Varronem de re rust. lib. 3. c. 14. remanet, sic scribentem: Denique ipsæ exruminantes ad propalam vitam diu producūt: id est apud propalam. Quo sanè in Varronis loco non dubitè ruminantes emendare refragantibus libris omnibus, in quibus exgrumâtes legitur. Coctas enim dicit apud propalam ruminando suo sibi succo, & exiguo cibo vitam diu producere. Apud Nonium denique in Primitis. Lucillius ipso syllabæ modulo satis indicat vocabulū Latinum esse, cuius verba sunt:

Vt cum primitijs ficos propalarecentes

Protulit, & pretio ingenti dat primitus paucos.

Quod si cui testimonium illud Proculi fortè nō satisfacit, veniet in numerum Plutarchus, qui vinum de dolio nouum esse ostendet, cuius verba sunt, τὸν δὲ ἀποδομίαν ἀνωσάμενοι τρεῖσι, καὶ ἡμετέροις ἀγχιώρι πομπίνοισιν ἐν πύθωνος κρητῶν περιετέμενον id est, Isti veteri & miti vino reiecto, durum & immite de dolio bibimus culicum turba perstrepens. Vinum autem diffusum est quod in amphoras & cados apothecarum ad asseruandum fusum est. Plinius lib. 14. cap. 14. Apothecas fuisse, & diffūdi solita vina. anno DCXXXIII. vrbis apparet indubitato Opimiani vini argumento. Apud Catonem tamen (Catul. de re rust. c. 147.) doliare vinum pendenti opponitur, apparetque eius ætate nondum frequenter solitum esse vinum diffundi in Italia. De diffuso vino ita scribit Horatius: lib. 1. epist. 5.

Vina bibes iterum Tauro diffusa. Et Iuuen. Sat. 5.

Ipsè capillato diffusum consule potat.

Defundere autem vinum, est de dolio in craterem, aut de craterem in paterem fundere. In Horatio igitur rectè coniicit vir doctissimus Lambinus scribendum, lib. 2. sat. 2.

Et nisi mutatum parcat defundere vinum.

Id enim est in pateram, vel trullam fundere, & bibere. Et libro 2. de Finibus: *Quibus vinum defusum sit è pleno Oenophoro.* id est, deorsum in pateram aut poculum fusum. Et apud Maronem lib. 4. Georg.

Vinū defundere. Vinū defusum.

Hec ait & liquidum Ambrosiæ defudit odorem.

Amphora notis signatæ et titulis.

Amphora autem & cadi in quibus vinum erat conditum, notis signabantur & titulis: vt indicat Iuuenalis sat. 5.

—cuius patriam, titulumque senectus

Deleuit multa veteris fuligine testæ.

Proinde Cicero in Bruto scribit: vt si quis fateri no vino delectetur, sed eo nec ita nouo, vt proximis Coss. natum velit, nec rursus ita vetere, vt Opinium, aut Anitium cons. querat. Atqui hæ notæ sunt optimæ: credo: sed nimia vetustas nec habet eã quam querimus suauitatẽ, nec est iam sane tolerabilis. Itaque cum aliquem commendasse nos dicimus de meliore nota, quo genere loquendi est vsus doctissimus & elegantissimus poeta Catullus ad Mal. & Curius in epistola ad Ciceronem libro septimo epistolar. famil. nisi fallor, translationem à vino ducimus, in quo melior, & optima nota dici solet: quod & ab eruditissimo Lambino est obseruatum.

De meliore nota.

CAPVT II.

Angustus clauus, Tribunus angusticlauius & laticlauius, arctum lumen purpuræ apud Papinium.

Neminem esse existimo in Gallia paulo humaniorem, cui Georgius Buchanus non sit notus, non solum eximius poeta: verum etiam vir omni liberali eruditione non leuiter tinctus, sed penitus imbutus: Inter nos de literis nuper cum sermo incidisset, ac de Tranquillo in Octau. August. ca. 73. loqueremur, qui vitas Cæsarum pari licentia ac illi egere, scripsit, dixit non solum magno errore receptum esse patrem eius Augusti clauium fuisse: verum etiam magna hominum molestia, in eo explicando miserè se cruciantium: quorum quid, inquit, attinet ineptias commemorare? sese autem opinari dicebat angusticlauium scribi debere, vt laticlauium: quod esset tunica Angusti clau, vt Lati. Arque huius sententiæ suæ astipulatorem adscriptoremq; producebat Ouidium, cuius libr. quarto Trist. hi sunt versus:

Angusticlauius.

Curia restabat: clauus mensura coacta est,

Maius erat nostris viribus illud onus.

Se enim in Equestri ordine substituisse dicit Ouidius: & Suetonius patrem suum nondum adeptum fuisse latum clauum significat. Et si autem tam clarè id à Buchanano probatum esse confido, vt dubitandum nullo modo ceseam: tamen quo id testatius & confirmatius sit, addam Patreculi testimonium de Mæcenate, qui in Equestri ordine semper mansit, sic scribens. 2. volum. Quippe vixit angusto clauo pene contentus, nec maiora consequi non potuit, sed non tam optauit. Accedit velut supernumerarius testis (re satis illis iam testimonijs confirmata) Lampridius in Alex. Seue. cuius verba sunt: Tum satis esse constituit, vt Equites Romani à Senatoribus clauu qualitate discernerentur. In eadem etiam esse sententia Lambinum collegam meum animad-

verti. Hæc me auctoritates mouent vt in Pap. lib. 4. Syluarum ad Septimum, sic hos versus legam, & de angusto clauo intelligam.

Hic paruus inter pignora curiæ

Contentus arcto lumine purpuræ

Crescis.

Arctum lumen purpuræ.

Vbi refragante versus lege Raro hodie scribitur in omnibus, quæ quidem viderim exemplaribus. Arctum enim lumen purpuræ, angustum clauum purpureum accipio, quo is, quamuis Senatoris filius, contentus erat. Tribuni autem militum quidam angusticlauij erant, quidam laticlauij: hiq; maioris dignitatis, illi minoris. Patrem quidem suum Tribunum, angusticlauium fuisse Othoniano bello Suetonius in Othone cap. 10. dicit: vapulasse Neronem à quodam laticlauiio etiam narrat, vt existimo non Tribuno militum laticlauiio, sed Senatore. Nam à Dione in Othone, is Julius Montanus nominatur, & Senator appellatur.

Tribunus angusticlauius.

Laticlauius.

CAPVT III.

Comperendinatio, altera actio.

Quid inter comperendinationem, & ampliationem apud Cic. in Verr. interfit, quæri plerunq; animaduerto: qua de re neque recentiorum sententiæ mihi probatur, nec veteris interpretis Asconij expositio satisfacit: quam (ne prolixior sim) adscribere non decreui. Potius Ciceronis locum subiiciã 3. act. in Verrem, & ex eo coniecturam captabo, & (si potero) verum eliciam: Eius verba hæc sunt, Adimo enim comperendinatum, quod habet lex in se molestissimum, bis vt causa dicatur: quod aut mea causa potius est constitutum, quam tua, aut nihilo tua potius, quam mea. Nam si bis dicere commodum est, certe vtriusque commune est. Si eum, qui posterius dixit, opus est redargui, accusatoris causa, vt bis ageretur, constitutum est. Verum, vt opinor, Glauca primus tulit, vt comperendinaretur reus: antea vel iudicari primo poterat, vel amplius pronuntiare. Istit ergo Ciceronis verbis persuasus huc labor, vt putem ampliationem fuisse in iudicijs, cum parum iudicibus liqueret: comperendinationem lege Seruilia in iudicium reperundarum introductam, vt etiam si prima actione iudici liqueret reum damnandum esse, tamen ei cõdemnare non liceret. Lex enim Seruilia induxit comperendinationem, ne primò iudicaretur: id est vt bis causa diceretur: ac comperendinatio, altera, id est, secunda est actio. Bis enim iudicium exerceri voluit de pecunijs reperundis: nec, si constaret iudici prima actione damnandum esse reum, licere voluit damnare ante secundam actionem. Sic Cicero act. 3. in Ver. Verrem velut lege Seruilia comperendinatum fingit ad iudicium adesse & respondere: ac cõperendinationem alteram actionem appellat, his verbis: Neminem vestrum ignorare arbitror Iudices, hunc per hosce dies sermonem vulgi, atq; hanc opinionem Populi Romani fuisse, C. Verrem altera actione responsurum

Ampliatio.

Comperendinatio.

non fuisse, neq; ad iudicium adfuturum. Hanc tamen explicationem attingit (ne quid dissimulem) Alconius 3. act. in Verrem cum scripsit: Compendinatio vtriusq; partis recitatio est. Id est (vt interpretor) cum iterum à præcone citantur vt ad sint, qui priore actione citati fuerant.

CAPVT IIII.

Melici, Dithyrambici, μελισσοῖδός, μέλι, Lyrici, numeris fertur lege solutis quid.

EXtat Ciceronis libellus de optimo genere oratorum, quem scripsit, cum in Latinam linguam conuertisset aduersarias Æschini & Demosthenis orationes, quas & Diuus Hieronymus vidit. Eius libelli principium multos tuboffendit: nam cum ita scribat: Oratorum genera esse dicuntur tanquam poetarum: id secus est. Nam alterum est multiplex. Poematis enim Tragici, Comici, Epici, Melici etiam, ac Dithyrambici, quod magis est tractatum à Latinis, suum quoduis est diuersum à reliquis genus. Permirum sibi videri dicunt illud à Cicerone genus scribi à Latinis magis tractatum fuisse, cuius hodie in literis Latinis nullum extet vestigium. Ego verò illam Ciceronis orationem aliam in sententiam interpretor, atque affirmo Ciceronem dicere multa poematis genera, & exempla proferri posse, præsertim cum poema magis à Latinis tractatum sit. Itaque verius esse puto, quod in libris scriptis reperitur Quo magis: et si Quòd magis, eodem sensu legi potest. Non assentior ijs qui minus hic legunt contra omnium Bibliothecarum auctoritatem. Quærit autem quid inter Melicos, Lyricos, & Dithyrambicos interlit: Ego Melicos qui cantilenas scribebant ferè in numero Lyricorum reposuerim: Nam Simonidem Suidas nunc μελισσοῖδῶν, nunc Lyricum vocat, & Platoni μελισσοῖδῶν canticorum scriptores & Lyrici sunt: & Sapphus, Alcmanis, Anacreontisque, qui Lyrici numerantur, μέλι nominantur. Aufonius Melicos & Lyricos modos nominans distinguere paulum videtur, & pangi melos potest quod non ad Lyricum canatur, latiusque interdum pateat: nisi fortè idem bis locutus est, quod non est in potestis rarum. certè iidem Galeno sunt in fine de vsu partium scribenti πᾶρὰ τοῖς μελικαῖς ποιηταῖς, ὅς ἐστιν ἄρχειος ἰσομάχου. Lyricos autem à Dithyrambicijs, & materia, & lege carminis differre puto. Materiam Lyricorum complexus est Horatius de arte poetica, cum scripsit:

Musa dedit fidibus diuos puerosq; Deorum, Et pugilem victorem, & equum certamine primū, Et iuuenum curas, & libera vīna referre.

Dithyrambicum argumentum erat Liber pater: eorumque Chori Cyclici dicebantur, ad discrimen Tragicorum & Comicomum Chororum, qui erant quadrati. Lege carminis differre, quòd in Lyricorum plerumque carminibus erant Strophæ, Antistrophæ, & Epodi: In Dithyrambicomum non erant, sed velut vna, perpetuaque comprehen-

sione sine vllis Stropharum, & Antistropharum legibus & interuallis, varios versiculos contexebant. Ad ex Aristotele cognosci potest, qui ita in Rhetoricis lib. 3. scribit, τὴν δὲ λέξιν ἀνάγκη εἶναι ἢ ἀρμεδίῳ ἢ τῷ συνδραμῷ μέτρον, ὡς περὶ εἰς ἐν τῷ δὲ διθυράμβοις ἀνάβολαί· ἢ κατὰ τὸν μέτρον, καὶ ἐμοῖον τῶν τῶν ἀρχαίων ποιητῶν ἀντιστροφῶν: id est, Dictionem autem necesse est aut tractam esse, & coniunctione vnam, vt Dithyrambicorum cantica: aut cōuersam, & similem veterum poetarum conuersionibus. Id etiam Aristoteles in Problematis scribit sectione 19. problemat. 15. nā cum quesisset, Διὰ τί οἱ μέτρον ἔσται ἐν τῷ ἀντιστροφῶν ἰσομετρία, αἰετὶ ἀλλὰ ἢ ἀπὸ χειρῶν: id est, Quamobrem nomi sine conuersionibus à poetis scribebantur, cum cantica chororum per conuersiones componeretur, subiicit: eadem sectio. & problem. Διὸ καὶ οἱ διθυράμβοι ἰσομετρικοὶ ἔχοντο ἐκ τῆς ἕξης ἀντιστροφῶν, πρὸς τὸν δὲ ἄλλο: id est, Proinde & Dithyrambi posteaquam imitatores esse cœperunt, conuersiones non habent, ante habebant. Quocirca quia versus tumentes libero impetu texunt, nec cantica certo flexu recurrentia certa lege carminum includunt, Horatius scripsit quarto carminum od. 2. de Dithyrambis Pindari:

Seu per audaces noua dithyrambos

Verba deuoluit, numerisq; fertur Lege solutis.

Numeri lege soluti.

Contra de eius Lyricis certo ambitu comprehensis, scribit Papinius lib. 4. silua 3.

—Qua lege recurat Pindaricæ vox flexa Lyrae.

CAPVT V.

Cicero emendatus, scriptura, decuma, portorium.

ETH plenum est periculi & aleæ, coniecturæ confidere suæ in tractandis auctoribus, multis tamen in rebus sola coniectura nititur, quam & in re capitali nostra medicus aucupatur. Id eo dico, quia cum Cicero scribit pro lege Manilia: Cum Publicani familias maximas, quas in salinis habent, quas in agris, quas in portubus: auguror pro salinis, siluis esse legendum. Cuius rei hæc ratio est: Vestigalia populus Romanus capiebat ex agricultura. Agri enim vestigiales decumas frumeti Pop. Rom. pendebant: hoc frumentum militibus admetiebantur, sed & vrbanae plebi, modò semissibus, modò trientibus: Tandem tamen lege Claudia semisses, & trientes sublatis sunt, gratifque ad mensum est plebi vrbanae frumentum: interdum etiam vendebant. E pecore, quod vestigial, scriptura dicebatur. Hinc Plautus Truculento, Sc. Ad fores auscultato.

Cicero emendatur.

Decuma. Scriptura

Nam aduersum legem à me ob meam scripturam, pecudem accepit.

A. Ferè idem quod tu facis, faciunt rem malè gerentes:

Vbi non est scripturam vnde dent, incusant publicanos.

Nam qui in publicis siluis pascebant, quas redemerant publicani, numerum capitum sui

pecoris apud publicanum profitebantur, numerumque in commentarium referebat publicanus, & in singula capita certam pecuniã pro pastione exigebat. Proinde scriptuarius ager, ut ait Festus lib. 17. *ager publicus appellatur, in quo ut pecora pascantur certum eis tribuitur: quia publicanus scribendo conficit rationem cum pastore.* Tertiũ vestigal è mercatura erat si quid vel importaretur vel exportaretur, quod Portorium appellabant. Dicit aliquis: nondum video cur siluis legendum sit, potius quam Salinis. Imò verò ex ijs quæ posui id satis notum, & planum est: in siluis enim pecora pasci constat. Et Cicero pro lege Manilia (nisi hallucinor) quare tria illa vestigalia attigit, ut cum dixit: *ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum, quæ exportantur.* Rursum ibidem: *Tamen pecora relinquuntur, agricultura deseritur, mercatorum nauigatio conquescit.* Ita neq; ex portu, neq; ex decumis, neque ex scriptura vestigal conseruari potest. Postremò hoc in loco. nam salinæ aliud vestigal significarent, de quo nulla in ea oratione mentio est. In siluis autem pasci pecora satis pastor Virgilianus docet eclog. 1. canens:

Formosam resonare doces Amaryllida siluas.
Sed & ipse Maro: lib. 1. Æneid.
— *Et egressus siluis, vicina coegi,*
Ut quamuis auido parerent arua colono.

CAPVT VI.

Aratores, aratio.

Admonet me locus superior, ut qui à Cicerone aratores vocentur, explicem, neque enim satis intelligi qui sint, vulgò video. Ager aliquis Decumanus qui arabatur, eorum à quibus colebatur proprius non erat, sed publicus populi Romani censebatur, ac decumarũ conditione, & pensitatione agrico-
lis erat attributus, qui aratores dicebantur, agrique quos colebant Arationes: sed & omnis ager vestigalis & decumanus, qui arabatur frumentariusque erat sic vocabatur. Cicero in Verrem act. 5. *Pulsos aratores esse dico, agros vestigales vexatos, atq; exinanitos à Verre.* Iterum ibidem, *Magni & nauis aratores agros latos ac fertiles desererent, totasque arationes derelinquerent.* Plautus Truculento, Sc. Ad fores auscultato.

Male vertit res pecuaria mihi apud vos, nunc vicissim volo habere aratiunculam pro copia hic apud vos. Ager Campanus cum publicus populi Romani esset, qui Capuæ eum colebant & decumas pensitabant, aratores erant. Itaque scribit in Rullum 2. act. Cicero. euerfam non fuisse Capuam à maioribus, ut esset domicilium aratorum. Eius verba sunt: *illi Capuam receptaculum aratorum, mundinas rusticorum, cellam atque horreum Campani agri esse voluerunt.* Nec verò aratores domini erant, nec domini censebantur: eosque à dominis Cicero in Verrem act. 5. perspicuè distinguit, sic scribens: *Tamen in-*

columnis numerus manebat dominorum, atque aratorum. Certè qui agros vestigales colebant, verè domini non censebantur. Non me later tamè aratoris vocem latius etiam patere, & agricolam significare: sed & aratorem agri vestigalis interdum dominum vocari. De Aratione à Varrone libr. 4. de ling. lat. etiam scribitur, *ager aruus & arationes, ab arando.*

CAPVT VII.

Catulli versus explicati de Arsinoe, Zephyrium, Zephyritis, Hippia Arsinoe.

Legantissimi sunt versus doctissimi, & politissimi poetæ Catulli, de coma Berenices, sed obscuri, nec satis intellecti, quos è Callimacho conuertit.

Catulli versus explicati

*Abiuncta paulo ante comæ mea fata sorores
Lugebant, cum se Memnonis æthiopis
Vnigena impellens nutantibus aera pennis
Obtulit Arsinoes Chloridos ales equus:
Isg; per ætherias me tollens aduolat auras,
Et Veneris casto collocat in gremio.
Ipsa suum Zephyritis co famulum legarat,
Grata Canopis incola litoribus.*

Quos hinc intelligi posse spero: Arsinoen Philadelphæ uxorem Ægyptij consecrarant, Veneremque & Zephyritin appellarant, eique templum in Zephyrio promontorio ædificarant: eandem ut Zephyri uxorem Chlorin vocarant. Neminem enim ferè later Chlorin uxorem Zephyri à poetis dici, quæ & Flora Latinis est. Fingit & Callimachus ut vnigena est auroræ Memnon: ita Memnonis vnicum esse filium equum Chloridis. Videoretiam legisse in editione quadam (nisi memoria fallit) *vnigena impellente natantibus*, quam sequenti scripturam non perinde mihi probatam sensus nascetur, alitem equum Chloridis venisse ex oriente aurora quæ vnicum filium Memnonem genuit. Sed ut in iudiciis in quibus de facto quæritur testes producendi, tabulæ proferendæ sunt: Ita auctores adhibendi sunt huius rei tanquam astipulatores. Hoc igitur dicit pro testimonio in epigrammate ipsemet Callimachus apud Athenæum.

*Κίχχθ' ἐγὼ σεφύριτι παραίτηθ', ἀλλὰ σὺ τῷ μὲν
κῦπρι σιλλωαίης αὐθιμα πρώτου ἔχεις.*

In his versibus sine controuersia & Venus & Zephyritis appellatur, præsertim cum paulo post sequatur:

Σοὶ τὸ πρῶτον ἐπέτυ παλαιοὶ Ἀρσινόης.

Idem & Posidippus in Epigrammate, quod scripsit in Venerè quæ in Zephyrio colebatur.

*Τὸ τοῦ καὶ ἐν ποταμῷ καὶ ἐπὶ γῆνι τῆς φιλαδέλφου
κῦπρου Ἰνδοκίης Ἰσθίου Ἀρσινόης,
ἢ ἀνακοιρανίσσας ἐπὶ σεφύριτιδ' αἰκίης,
πρώτῃ δ' οὐαίχθ' ἐθύματο ἱεραδικοῦ.
ἢ ἢ καὶ ἀπὸ οἴλου δώσας, καὶ χέματι μέσῳ
τὸ πλατὺ λιασμένους ἰνδοπανά πύλαςθ'.*

Stephanus, de vrbibus Zephyrion. καὶ σεφύριτι
ἀπὸ τῆς αἰ γῆνις, ἀφ' ἧς ἡ ἀρροδίτη καὶ Ἀρσίνῃ σεφύριτις, ὡς
Καλλιμάχθ'

Portorium.

Aratores.

Aratio.

30

40

50

60

Zephyrium. *Καλλιμαχος*, id est, Et Zephyrium promontorium Aegypti, à quo Venus & Arsinoe Zephyritis, vt Callimachus vocat. Sed & Hippia vocabatur Arsinoe, credo, quod in caelo equum habere crederetur. Helychius. *ἰππία Ἀρσινόη ἢ τῆς φιλαδέλφου γυνώ.* Cum praesertim dum viueret, equos studiose alere solita sit, & ad Olympica certamina mittere, vt è Callimacho scribit Higinus lib. 2. astronomicón poetic.

CAPVT VIII.

Abuti operam, Faciunt ne intelligendo? apud Terentium.

Abutio operam.

Verbum Terentij in Andriæ prologo est (quod omnes aequè ac suos vngues tenet, neque ferè quisquam tamen intelligit) Nam in prologis scribundis operam abutitur, non qui argumentum narret. Hic Abuti omnes in recepta & solita significatione accipiunt pro male vti: Ego abuti operam interpretor esse operam impendere, & consumere, hoc sensu: in prologis poeta operam non ponit, nec consumit in argumenti narratione, sed in calumniae & maledictorum depulsiõne. Qui aut valet vt, hoc modo, Non operam ponit vt argumentum narret. Sic Abuti Plautus vsurpat in Asinaria: Scvnum istorum quodque verbum. *Vbi sunt quae dedit? C. Abusa.* id est ea consumpsi, ea consumpta sunt. Quidam in Terentiano versu, Andr. prologo, ad ruinam carminis fulciendã legunt (vt ne id quidem praetermittam) Nam in prologijs scribundis. Nam prologium pro prologo vteres vsurparunt, vt à Grammaticis annotatur. Planè pronũtiare non verebor in eo prologo: *Faciunt ne intelligendo, vt nihil intelligant?* cum interrogatione legendum esse, hoc sensu: an non dum intelligentes & docti hac in re videri volunt, planè hoc consequuntur, vt nihil intelligant? Nã affirmantis praepõni non subiici solet. nec officit quod reperitur, *Aedepol nã ego sum miser.* Nam post iusiurandum de integro inchoatur oratio.

Faciunt ne intelligendo.

CAPVT IX.

Euocati.

Euocati.

Cæsar libro tertio de bello ciuili scribit: *Cum horum omnium ratio haberetur, ad duorum millium numerum ex Pompeianis concidisse reperiemus, euocatõsque & centuriones complures.* Et libro primo: *Militibus in concione agros ex suis possessionibus pollicetur, quadraginta in singulos iugera, & pro rata parte centurionibus euocatisq;.* Non est exprimenda longior oratio in recitandis aliorum scriptorum testimoniis: Hic quærendum videtur qui sint euocati, quos & à militibus & à centurionibus Cæsar distinguit. Euocati autem sunt homines militia perfuncti, & emeritis stipendiis, qui tamen rursus militatum euocantur. Id declarat Dio, sic scribens: *ἡ τε τοῦ τῶν δὲ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ἑκουσίων σύστημα (οὗ*

ἀνακλήτους αὐτῶν ἰλλωσίας, ἔτι πεπωμένους τῆς στρατίας ἢ τῶν αὐτῶν αὐδῆς ἀνακλήθῃσαν, ἐνομάσασθαι) συνέμιον. id est, Ex his hominibus euocatorum numerus constitit, quos *ἀνακλήτους*, id est, reuocatos Græcè vocare possis, quod militia perfuncti ad eam rursus reuocarentur. Euocatorum autem honestus erat ordo in re militari, & in multis inscriptionibus: Euocatum Cæsaris aut Augusti fuisse ambitiosè incisum videmus. Hoc ideo scribendum putavi, quo eos qui vocem hanc parum notam habet certiores facerem, quæ sit huic verbo vis & potestas subiecta.

CAPVT X.

Secundarij, statariæ comœdiæ, statarij histriones, tertiarj, strigmenta gymnasij, Valerius emendatus.

Scribit Cicero 1. in Ver. vt in actorib. Græcis seri videmus, sepe illum qui secundarum, aut tertiarum partium, cum possit aliquanto clarius dicere quam ipse primarum, multum summittere, vt ille princeps quæ maxime excellat. His verbis expressit, quos Græci *δευτεράγωνιστῆς*, & *τρίταγωνιστῆς* vocant, sed vno verbo illos secundarios, hos tertiarjos appellare potuit, vt in Bruto: *Quod idem faciebat Q. Arrius, qui fuit M. Crassi quasi secundarius.* Est enim translatio ducta ab actore secundarum partium: neque rarè à fabulis transferre solet, velut in eodem Bruto: *Sed eos etiam quos statarios appellant.* Nam statariæ quædam dicebantur comœdiæ vel auctore Terentio: & statarij histriones, qui minus actiosi erant, & ad eas fabulas magis quam motorias accommodati habebantur. Iterum in eodem Bruto, *Nunc quoniam totum me non nãuo aliquo aut crepundijs, sed corpore omni videris velle cognoscere:* Ex argumentis dixit comœdiarum, in quibus exposititij, vel è corporis nãuo, vel è crepundijs, quibus cum expositi fuerunt, postea agnoscuntur. Tertiarium dixit Valerius libro 9. capite. 15. sed in eo perperam retiarus, & asseclarum legitur: eius verba sunt: *Sed alter ex quodam secundarum cognomen Spintheris traxit: alter, nisi Nepotis à moribus accepisset, Pamphili tertiarj, cui similitudinis esse ferebatur, habuisset.* Hæc veterum librorum scriptura etiam Plinij auctoritate lib. 7. c. 12. confirmatur, atque comprobatur, à quo sic scribitur: *Sicut Spinther secundarum, tertiarumq; Pamphilus, collegio Lentuli & Metelli Cos.* Atque ne sine corollario hoc caput abeat, in eodem apud Valerium capite de formæ similitudine libr. 9. cap. 15. pro gymnycorum seruo stramenta gymnasij colligenti lego strigmenta gymnasij. Sic enim sordes appellabantur, quæ destringebantur & deradebantur de athletarum corpore, quæ quod medicatam vim haberent, diligenter colligebantur, magnoq; venum ibant.

Secundarij.

Statariæ comœdiæ Statarij histriones.

Tertiarj.

Strigmenta gymnasij.

CAPVT XI.

Colonia, colonie Latinae, coloniae Italicae, municipium, praefectura, forum, conciliabulum, Varro explicatur.

LEgi Coloniarum deducendarum (Vario. Lauator. de limit. in L. Mamil. Roscia, Peducea, Aliana, Fabia) adscriptum saepe legimus: *Quae Colonia hac lege deducta, quodue municipium, praefectura, forum, conciliabulum constitutum erit.* Quae verba celeriter nostras aures praeteruolare sane non debent, sed diligenter attendenda, & animaduertenda sunt. Nam inter se omnia differunt, etsi discrimen a paucis obseruatur. Erant ergo Coloniae, cum coloni aliquem in locum deducebantur, aut veteribus incolis adscribebantur, vel veteribus colonis noui addebantur. Hae duorum erant generum, quaedam Latinae, quaedam Italicae: **Colonia Latinae.** Latinis ius erat ciuitatis & suffragij & magistratus capiendi, si in sua colonia magistratum gessissent. Idem ius colonijs Traspadanis dedit, quavis colonos in iis non collocasset Pompeius Strabo (Asconius in oratio. Cic. contra Pisonem) Proinde scribit ad Atticum lib. 1. epist. 1. Cicero: *Quoniam videtur in suffragijs multum posse Gallia.* Italicijs ius ciuitatis & suffragij nullum erat: sed qui in colonias illas deducebantur, ius ciuitatis omnino quidem amittebant, immunes tamen erant, nec tributum aut stipendium pendebant. Itaque extra Italiam coloniae iuris Italici, immunes erant, cum prouinciarum solum tributarium, & stipendiarium esset. Tandem tamen paulo ante Strabonis aetatem tota Italia ciuitate donata est: & denique Antonini imperatoris tempore, quicumque ex orbe Romano esset, ut Iurisperiti scribunt. Municipia vrbes erant iure ciuitatis Romanae donatae, in quas si coloni deducerentur, in coloniae conditionem transibant, & cum ante sui iuris essent, lege a deductore coloniae accipiebant. Hinc veretur Cic. ne Rullus municipia Campaniae colonis occuper. Eodem modo coloniae in ius municipij transferantur, vel beneficio Senatus, vel eius qui coloniam deducebat, ut ex legis verbis quae recitauit apparet. Puteolos coloniam fuisse scribit Liuius li. 34. Scribit & Paterculius priore vol. Paulus ante consulatum Cic. in municipij conditione mutati fuerant, ut ex his verbis oratio duae in Rullum apparet: *Puteolos vero qui nunc in sua potestate sunt suo iure, libertateque utuntur, totos nouo populo atque aduentitij copijs occupabunt.* Pro Caelio: *Nam quod est obiectum municipibus esse adolescentem non probatum suis: nemini vnquam presenti Puteolani maiores honores habuerunt.* Itaque quod tantopere se hesitare Asconius confiteretur, quid sit quod coloniam Placentiam Cicero in Pisonem municipium appellarit, hinc nullo negotio solui diluicque potest. Praefecturae erant, in quibus ius dicebatur, & nundinae agebantur: eratque quaedam earum Respublicae. cum tamen magistratus suos

non haberent: sed in eas ex vrbe praefecti, qui ius dicerent mitterentur: Earum genera fuisse duo scribit Fest. lib. 14. in lit. p. vnum earum in quas solebant praefecti quatuor sexve mitti, quod Populi suffragio creati erant: Alterum earum in quas Praetor urbanus quotannis mittere solebat, quod ius dicerent. Sunt & praefecturae cum coloniae territorio, quod colonis non sufficiat, ager aut agri pars attribuitur: ut Campus Mantuanus, Cremonensi coloniae contributus est. Proinde scribit in Bucolicis Verg. eclog. 9.

Mantua, vae, miseræ nimium vicina Cremonae.

Et in 2. Georg.

Et qualem infelix amisit Mantua campum,

Pascentem niucos herbofo flumine cygnos.

Mirum autem fortasse cuiuspiam videbitur quod Arpinum, quod municipium erat, & Puteolos, praefecturas vocet Festus li. 14. in littera p. Sed potuerunt aliquando in praefecturae conditione mutari: & curatoris agrarij, deductorisque coloniarum, velut ex verbis quae recitauit apparet, ea interdum potestas, & ius erat. Id Senatus etiam & populus interdum decernebat. Forum, locus erat nundinationis & negotiationis, vbi etiam ius dicebatur: ut forum Flamini, forum Iulij, forum Licinij, de eorum nominibus, qui ea fora constituenda curarunt. Quare cum scribit Varro de re rustica lib. 1. c. 2.

Eiusdem generis C. Licinius Tribunus plebis cum esset post Reg. exactos annis CCCLXV. primus populi ad leges accipiendas in septena iugera forensia e comitio eduxit: significat assignata fuisse viridem a Licinio septena iugera in eo foro quod ipse constituit, forumque Licinij vocatum est. Municipia autem coloniis praeferebantur: coloniae praefecturis: praefecturae foris: fora conciliabulis. Nam conciliabula cum loca essent in quibus ius diceretur, & in concilio conueniretur: tamen foris inferiora erant. Interdum tamen in Municipij ius ascendebant. Frontinus de limit. agr. *Hoc conciliabulum fuisse fertur, & postea in municipij ius relatum.* Cum autem Frontinus dicit conciliabulum fuisse (interprete Urbico de limit. agr.) intelligit locum quaedam coloniae fuisse, & quandam coloniae partem, vbi conuenticulum esset iudicum. Eius verba sunt: *Sunt autem loca publica coloniarum, vbi prius fuerunt conciliabula, & postea sunt in municipij ius relata.* Caeterum in conciliabulis ius dictum fuisse ostendit antiqua lex in Vario auctor. de limit. in L. Mamil. Roscia, Peducea, Aliana, Fabia. cuius (si quis forte dubitat) haec sunt verba: *Cum curator hac lege non erit, tunc quicumque magistratus in ea colonia, municipio, praefectura, foro, conciliabulo, iuri dicundo praerit, eius magistratus de ea re iurisdictio, iudicisque datio, addictio esto.* Liuius tamen per fora, & conciliabula, omnia quae extra urbem erant, maiora & minora oppida, castella, loca intellexisse videtur, in quibus essent conuentus aliqui iudici: Eius sunt verba, *Decemviri supplicationem in biduum valetudinis causa in vrbe, & per omnia fora, conciliabulaque edixerunt.* Iterum ibidem: *Ultra decimum lapidem per fora, conciliabulaque C. Menio priusquam*

Colonia.

Coloniae
Latinae.

Coloniae
Italicae.

Municipium.

Praefectura.

Forum.

Conciliabulum.

priusquam in Sardiniam prouinciam traiceret, decreta. Cum dixerim meliore conditione, & iure municipia fuisse, quam colonias, sciendum tamē Cæsarum imperio multos contrā existimasse, quod à Gellio libro 16. capite 13. relatum legimus.

CAPVT XII.

Pæanem citare, citare minuritionem.

AD illum Ciceronis de Orat. lib. 1. locum: Qui & annos complureis sedentes declamitant, & quotidie antequam pronuncient, vocem sensim cubantes excitant, eandemq; cum egerunt, sedentes ab acutissimo sono vsq; ad grauisimum sonum recipiunt, & quasi quodammodo colligunt. Hoc nos si facere velimus, antè condemnentur ij quorum causas receperimus, quā toties, quoties prescribitur, pæanem, aut munitionem citarimus. cum scripsissem aliquando mihi videri legendum esse minuritionem citarimus, quod dicerem mihi videri interpretata à Cicerone verba Græca *παιανίζω* & *μινυρίσιον*, magnam ea de re famam sermonemque manasse intellexi hominum inuenta n meum improbantium. Hi tamen reperient in Græcorum commentarijs *μινυρίσιον* esse tenui & deducta voce canere: & consuetudinem phonasorum reperient apud Alexandrum Aphrodiseum in excitandis molliendisque arterijs diligenter paucis verbis explicatam, in eoque verbum *παιανίζω*, quod Cicero præanem citare reddidit. Verba sunt Aphrodisei *ἢ δὲ φωνασκοῖ ἢ μινυρίσιον πρὸς μαλακίαν τῶν ἀρτηριῶν*, id est, Phonasci pæanem citantes arterias præmolliūt. Videtur autem pæan contentionis vocis esse, minuritio remissionis. Etiā phonasorum consuetudinem ita lib. 5. de sanitate tuenda Galenus attingit, *ἡ δὲ τὰς παρὰ τοὺς ὤφθαλμοὺς ἀναφωνήσις παρὰ δὲ μινυρίσιον*, id est, & quas phonasci vocis excitationes vociferationesq; appellant, adfumebam. Iterum, *ἢ δὲ ἢ μινυρίσιον*, id est, vocis autem excitationes & vocis magnitudine & acuminis contentione institutendas esse in his non obscurum est.

CAPVT XIII.

Vdones, cudones, holoberæ vestes.

IN titulo de auro & argento legato, l. argumento, s. alia causa est. ff. de aur. & arg. lega. hæc verba Vlpiani Iuriconsulti sunt, *Alia causa est vdonum, quia vsus calceamentorum præstant.* Hanc vocem vdonum hominibus doctis plurimum negotij exhibuisse animaduerto cum alij odonum, alij vdonum, alij etiam œdorum legāt. Itaq; cur non mihi quamuis iuris civilis imperito post ista commenta venia sit, quid mihi videatur ista de re scribendi? Ego vdones lego, & puto calceamenta esse ex hircinis pilis texta. De vdonibus Martialis libro 14. epigram. 140. scripsit, *Non hos lana dedit, sed olentis barba mariti.*

Putavi aliquando vnā abesse literam propter antegressum elementum, t, verbi Est, cui in libris manu scriptis ita simile est, c, vt plerumque internosci non possit. & legendum censui Cudonum, vel Codonum. nam vtroq; modo scriptum reperio. Sunt autem Cudones è pellibus operimenta capitis, quæ & pedibus indui posse credebam: quod commentum mihi vehementer displicet. Nam apud Silium lib. 8. Cudo significat galeā pelliceam, vt quæ *λυβία* ab Homero dicitur, & *κίβητις*, verba sunt Siliij,

Cudones.

— caput his cudone ferino

Stat cautum.

in quo qui *codone* legunt, deducunt à *κίβητις*. Sed vt aliud ex alio, quæritur etiam à Iuriconsultis, quæ sint holoberæ vestes. Hic non aude rem mediusfidius meam interponere sententiam, nisi censendi ius esse cuius viderem post tam ridicula interpretum somnia. Quas Latini vestes, birros appellant, Græci *βίβρος* vocare solent, id est, beros: vt holoberæ vestes sint, quæ totæ birri sint. Nam birri honestiorum & palatinorum erant, vt in concilio Gangrensi, in canonibus Apost. *ἡ βίβρος ἐστὶν ἡ ἁγία* & clarius apud Euagrium, *βίβρος τὴν γαυρὴν ἐστὶν ἁγία*. Sunt igitur holoberæ vestes birri toti verè serici, & toti conchyliati, velut è capitibus illius tituli, in quo earum mentio est, libro vndecimo Cod. titulo 8. coniciere licet. Nam illæ vestes totæ dicuntur, ex breuitate & compendio sermonis, cum *purpuræ* aut serici, aut conchylij nomen subaudiendum sit. Zonara & Ballamon interpretantur texta holoserica.

Holoberæ vestes.

CAPVT XIII.

Profundum, Aqua manibus & pedibus, Martulus, filicata opera.

SI quid expiscari possumus, quod vsquam velut in alto profundoque lateat, magna lætitia exultamus. Itaque, scrutamur omnia grammaticorum vada, sinus, maria, non minus quàm gula, quæ elementum tam immitte non sinit quietcere, sed eius omnes gurgites follicitar. Apud Caprum Grammaticum reperi profundum significare ventrem, nec iniuria, cum eodem sensu gurges vsurpetur: ac exemplum vt ex antiquo sermone profert: quod eo dico, vt plus auctoritatis hæc vsurpatione obtineat. *In profundum*, inquit, *nummi, vel in arcam conduntur*, Quod est vel in ventrè mittuntur vel in arcam. Illud quoq; attendendum apud eundem, aquam, qua manus initio cœnæ vel prandij lauamus, vel pedes abluimus, aquam eleganter pedibus & manibus à veteribus appellatam fuisse, vt reor, quod aquam pedibus cum poscerent, & manibus, tantum dicere solerent, *Aquam pedibus, aquam manibus*, nullo adiecto verbo. Hæc loquendi genera quodammodo vetustatis aucupio & lenocinio

Profundum.

Aqua manibus & pedibus.

Pæan. Minuritio

Vdones.

illiciunt, capiuntq; eos, qui orationis nitidæ & elegantis studiosi sunt. Ex eodem intellexi male ex Plinio lib.7. cap.56. Excudi marculum pro margulo, quod mallei nomen ver-

Martulus nacula lingua retinet: sed vt error iste hominibus eripiatur, antiqui grammatici testimonium proferamus. *Martulus*, inquit, à *mar*, non *marculus*: hodie tamen contra antiquitatis auctoritatem, semper marculum dicimus: quod si quis martulum, aut martellum dicat, is nostris hominibus gallicè non latinè loqui videtur. Idè quæ sint filicata opera, declarat, quo

**Filicata op-
pera.** filicata apud Cic.in Parad.pateræ melius aliquanto intelligantur: *filicem*, inquit, non *felicem* dicendum, vnde & filicata opera priores dixerunt, celata: à *filice*, quam ita credo dictam quòd sit minus foelix aruis. Caper cuiquam fortasse filicata opera, vt felici & nobili celatura insignita videatur interpretari, aliter tamen Pompeius lib.6.in litera f. qui filicata vocat, non vt felicata: eius verba sunt, *Filicata patera dicta est, quòd ad filicis herbe speciei est celata.* igitur in Capro lego *celata à filice.*

felleret. Lupinos enim aurum ait esse comicum, vt Plaut.in Penulo, Sc. Iam tenes præcepta. loquitur, quo macerato pascuntur boues. Vt igitur in Comædia pro aureis nummis annumerantur Lupini, sic & pueros Lupini grana pro nummis solitos esse habere, atq; numerare, & inter æs & Lupinum parum distinguere. Atq; idem hodieq; in Italia lusitantes pueros emètiri & æmulari Lupinis nummos ait.

Idem Petronius, quod annotatione dignum censei, nebulam lineam, pro tenui amiculo lineo, quòd nec panni crebritatem nec telæ densitatem, sed nebulæ tenuitatem æmuletur pellucidam posuit,

Nebula lineæ.

Palàm prostare nudam in nebula lineæ.
Idem ventum textilem vestem ventosam & tenuissimam, æquantemq; propemodum subtilitate ventos appellauit, dicens,

Ventus textilis.

Aequum est induere nuptam ventum textilem.
Lenta verò, apud eundem, traxit manu: nam Petronius hanc operam ad calcem perduceret, est traxit manu tenaci & hæretere, vt apud Flaccum epod.ode 15.

Lenta manu trahere.

CAPVT XV.

Cynica cœna, digna sacris Hecates, quid distent æra Lupinis, aurum comicum, nebula lineæ, Ventus textilis, lenta manu trahere, commouere labra, suauium, Petronius explicatus.

VERSUS est in primis elegans Petronij Arbitri,

Cynica cœna. *Ipsi qui Cynica traducunt tempora cœna.*
Quo quidem eos significari puto, qui miserè viuunt, vt siliquis, & leguminibus, qui que vilissimis cibariis se tolerant, atq; sustentant: nam talis erat Cynicorum philosophorù vitæ, quod è Luciano in dialogo mortuor. intelligi potest, ita scribente de Cynico, *ὁ μὲν δὲ ἰνά κως τὸ δάπνον φαγόντα, καὶ τὰ ἐκ τῆ καθαρσίω ἀεὶ, πρὸς τούτοις τὴ σκησίω ὀμίω, ἀποβαίνω.* Et alio loco, *ὡς ἡμέτεροι οὐδὲ μὴ ἴσαι μισθῷ.* Cœna igitur Hecates & ouis iustrationum, vt mendici, & sepiis crudis viuebant, inde & digna sacris Hecates apud eundem dicitur Hecale mulier pauperissima, quòd cœna Hecatæ sacra à pauperibus raperetur. Aristophanes in Pluto,

Digna sacris Hecates.

*πρὸς δὲ ἰνά κως ἕξιμι ττο πύθια δα
ἔτι τὸ πλάττω, ἔτι τὸ πινύω βίβωμι • φησὶ γὰρ αὐτῷ
τὸς πῆ ἕχουλας καὶ πλάττωλας δάπνον πρὸς αὐτῷ κατὰ μίω,
τὸς ἡ πούκτας τὸ ἀβήρωπων ἀρπάζειν πρὶν καταθῆναι.*

Nisi si quis Hecalen dignam Hecates sacerdotio fuisse interpretetur. qua de causa ad eorum respiciens miseram vitam, potest videri dixisse Horatius lib.1.epist.7.

Quid distent æra lupinis.

— *Quid distent æra lupinis.*
Vt virum bonum dicat intelligere quid donet, æs ne an lupinum, vile & Cynicum cibarium: atque ita quidem mihi videbatur, sed Marcus Antonius Muretus ingeniosissimus & disertissimus, eam excogitauit interpretationem, quæ propè geometricis meam sententiam re-

Lentis adhærens brachijs.
quod est sequacibus, inhærentibus. At apud Flaccum lib.1.satyr.9.

Et pressare manu lentissima brachia.
valet pigra, tarda, surda, segnia, nihil commota meo pressu, vt ab Ouid.epist.1. scriptum est,

30

Aut vbi lentus abes.
Veteres tamè interpretes pro lætissimè, quod erit, tenacissimè & pressissimè audiunt, nomine aduerbij vicario. Et quia, inquit Arbitri, *considerantium hæserant vultus, quicquid à spectaculo vacabat, commouebat obiter labra, & me tanquã surtuis subinde oculis verberabat:* hic commouet labra, qui lasciui oris motu ad amorem allicit, & sic conformat os, vt basiare velit. Nam & talis oris habitus suauium dicitur, cum ita figuratur labris promissis, aut lingua prolata, vt cum mulieres suauiantur amatores. Vnde & Plaut.in Asin. Sc. Agendū istū ostend. scripsit,

Commouere labra.

Basium.

— *Ne sic tussiat,*
Vt cuiquã linguam in tussiendo proferat.

Iterum ibidem, *Tu labellum abstergeas,*
Potius quam cuiquam suauium faciat palam.

Id est, quàm sic os comparet & formet vt ad basandum aliquem inuiter. quod tamen Petronius scribit, esse viderur potius signum inuentis, & inuitatiunculam amoris significantis, quàm ab basium vocantis. Ait idem,

Nomen amicitie si quatenus expedit hæret,
Calculus in tabula nobile ducit opus.

Petronius explicatur.

Horum versuum hæc sententia est, si amicitiam vtilitate potius metiri quàm honestate volumus, hominum profectò vita similis erit ludo calculorum, & calculi inter se amare videbuntur: nam in ludo tabulæ sic diuisi sunt calculi in duas factiones, vt inter se quidam velut amici sint, quidam hostes, vnde & Martialis libro 14. epigr.20. scripsit,

Gemmeus iste tibi miles & hostis erit.

Quatenus autem vtile est ludo, istam calculi amicitiam

amicitiam seruant fœderati inter se. igitur si emolumentis amicitiã ponderamus, amicitiã, cuius tanta dignitas est & pretium, putemus exercere calculos in tabula, & eos nobile opus tuendæ amicitiæ ducere. Hæc cursum ex illo scriptore enodata huic chartæ commendauimus.

CAPVT XVI.

Sinus, orariæ naues, aurea barba, ludi palatini, iactare manus, χερσὶν ἰκτείν.

HIC peristroma Babylonicum varietate imitatur, & Phrygiones æmulamur: vt illi multa pingunt acu, sic nos huc multa & varia cuiusque generis, vt in mentem quicque veniet, cum labimus. quem Græci *δύοι* vocant (eo autem nomine vas intelligitur ventris tumidioris, & rotundioris formæ, vt conicio, Latini appellant sinum, vt Maro eclog. 7.

Sinus. Sinum lactus, & hæc ubi liba Priape quotannis Expectare sat est.

Idem nomen & in Gurgul. Plauti, Sc. Quò re hoc noctis dicam. extat: syllabæ certè proceritas in vtroque coniecturæ fauet, & vocabuli similitudo, tantum vereor ne mutatio literæ d, in s, intolerantior esse videatur: sed cum *δύοι* & *δύοι* dicatur etiam ab ipsis Græcis, vt *δύοι* & *δύοι*, quid mirum est ab alienigenis eam esse

Orariæ naues.

permutationem factam, qui omnia solent ore suo, vel corrumpere, vel aliquantum contaminare? Quæritur quæ sint apud Plinium lib. 10. epistol. Quia confido domine. orariæ naues, cum in epistola ad Traianum scribit: Nunc desti-

no partim nauibus orarijs, partim vehiculis prouinciam petere. Ego actuarias & paruas esse suspicor qui bus secundum oram nauigatur: nam maioribus pelagus tentatur: neque enim paruo nauigio quisquam se magno committere mari audeat, sed littus legit. Proinde Cicero ad Atticum lib. 16. epist. 30. scribit, Cogitaremus corbita ne

Patras, an actuariolis ad Leucopetram Tarentinorum. nam si traieciendum fuisset mare, corbita ac oneraria, id est magna nauis fuisset opus: sin ad Leucopetram eundem, ac secundum littus nauigandum fuisset, ei nauigationi commodiora fuissent nauigia parua, & actuariola. sed & nauibus longis commodior erat littoralis nauigatio, quàm pelagia. Philo, *ἡ δὲ μάθησι τὰς ῥωδίας τὰς ῥωδίας ἡ ἀρκεῖ ἡ μανίας, ἀλλὰ ἡ ἀρκεῖ ἡ μανίας, αἶς δὲ ῥωδίας ἡ μανίας ἀννομοῦντος.* Quæsitum item est, quid sibi illud Persianum satyr. 2. velit, ænigmati simile, nobis utique qui propter antiquitatis inscitiam, cuius mores hodie non agnoscimus in humana vita, pleraque in auctoribus mirari potius quàm intelligere possumus:

Aurea barba.

Præcipui sancto, sitq; illis aurea barba. Suspicionem autem eo ipso significari summorum deorum, vt Iouis ac Neptuni, insignia, & ornamenta: vt pari honore qui vera miserint somnia heroes & semidei afficiantur, ac supremus Iupiter, Suetonius id videtur indi-

care, sic scribens in Caligula, capite 32. *Plerumque verò aurea barba fulmen tenens, aut fusciam, aut caduceum, deorum insignia.* Sed ne prodigaliter omnia variemus, ineptorum poetarum more, ac pictorum, è diuersis sumentes cuncta, in eodem Caligula, cap. 56. ludi palatini, cum scribitur, *Cum placuisset palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi. qui sint quæritur, qui velut adductis habenis lectorem inhihent properantem: sed*

Ludi palatini.

ita ludi vocabantur, qui in Palatio fiebant in honorem Cæsaris, qui primus Romæ imperauit, vt ab Iosepho scribitur libro decimonono: tum tamen, vt idem scribit, cum occisus est Caligula, in honorem Augusti celebrabantur. Sed ne promissis nostris desimus, qui Babylonicum polliciti hoc capite sumus, è Iuuenale satyra 5. hoc etiã distinguemus, scribente,

A facie iactare manus.

Iactare manus.

in quo adulatoris gestus describitur, manuum iactatione, & motu, ac gesticulatione ad blandientis, & propè histrionico more gestum agentis: vnde & nationem dixit comedam. In eo autem imitatus est Græcos, qui *χερσὶν ἰκτείν*, hoc etiam dicebant. Philo, *καὶ ἡ χερσὶν ἰκτείν τὸ τὰς χερσὶν ἀναδύσασθαι ἰσχυρῶς ἀπὸ τοῦ.* sic igitur nobis iste tapes absolutus sit.

CAPVT XVII.

Stationes, capillamentum, capillare unguentum, capillata arbor, Vertere se ad lapidem, unctus lapis, votum signare, genua deorum incerare, epipedos apud Plinium, anancitis, synochitis, Borsycitis.

EMblemata vermiculata, vel Tessellata, festiliaque pauimenta, è varijs & discoloribus crustis, quodam musuo opere commissa, & coagmentata, hoc quoque caput imitabitur. Equidem etiam vereor ne quis dicat esse Horatianum illud de Arte poet. *Humano capiti.* scribit igitur Iuuenal. satyr. 11.

—Stationes, omne tribunal De Rutilo.

Stationes.

Hic igitur si quis me roget, dic amabo, quæ sint illæ stationes? Respondeam, in foro Romano fuisse municipiorum stationes, quas hic significari suspicor à poeta satyrico. huius rei auctor est Victor, de Urbis Rom. regione. in describenda fori Romani regione. Sed & Plinius libro 16. cap. 44. *Radices, ait, eius in forum vsq; Cæsaris per stationes municipiorum penetrant.* In Caligula autem apud Tranquillum, capite 11. cum scribitur: *Et ganeas, & adulteria capillamento cælatus, & veste longa noctibus ambiret.* quispiam credat esse capillamentum non quamcunque appositam comam, sed prolixiorem, longiorem, similemque propè fœmineæ. Nam capillus est coma paulò longior, vt cum virilis etiam promittitur. Iuuenalis satyra 5.

Capillamentum.

Ille capillato diffusum consule potat.

Vestem igitur longam gessisse Caligulam censeret, vt stolam mulier solet ad pedes demissam, ne agnosceretur, & capillamentum sumpsisse

CAPVT XVIII.

Horatius explicatur, archiaci lecti, & Sothe vici lecti, ilignis pedibus, grandis patina, modica patella, coena terrestris.

IN epistola Horatij ad Albium Tibullum, libro 1. epist. 4. quod scribitur,

An tacitum sylvas inter reptare salubres,

Curantem quicquid dignum sapiente bonoq; est?

Horatius explicatus.

sub ipso verborum testorio sanè vulgari sententiam occultat multitudini non satis apertam: Et vt sub putamine nucleus later, ita quoque sub ipsa velut nuce, quæ frangenda est, quiddam tanquam salubre, eduleq; reconditur. Puto autem sensum Epicureum esse: existimat enim dignum esse sapiente & bono, amœnitate & salubritate secessus frui, potius quàm rem familiarem auidè augere, prudentiæque esse indulgere sibi ambulationum spatia delicatarum conficientem, quales in Pedana regione Tibullus habebat, qui tamen videbatur esse parcior. Tu enim, inquit, qui sapis, profectò ista vitæ gaudia libenter vsurpabis, præsertim qui abundes, vt tibi quæsito non sit opus, & scias quemadmodum sumptum facere oporteat, & ea præditus sis (deorum munere) corporis forma, & dignitate, vt corpori inseruire debeas indulgentius, & liberalius. Illa enim forma curam meretur, dignaque est quæ bonis potiatur. Nihil est, inquit, quod maius optare alumno dulcissimo charissima possit nutricula, quam formam & diuitias, & artem fruendi, cum iam sapit, & eloquens est: insipienti enim, & indiferto atque infanti facundiam, & sapientiam nutrix ante omnia optare fortasse deberet: nunc vtraque tibi superest. præterea gratia, fama, valetudo, diuitijs & diuitiarum fructui & vsuræ essent anteponendæ, quæ tibi abundè contigerunt. Cum igitur istum sensum eliciam, velut lomento quodam, & nitro detergendam puto maculam, quæ in Horatio eadem epistola 4. lib. 1. insedit. scribi enim video,

Quam sapere, & fari possit que sentiat, & cui.

Ego autem emendandum censeo,

Cum sapere & fari possit.

Sic & Muretus libro 1. de Legibus emendauit, qui consuluntur, cum est necessarium. Addit porro, cum in humana vita quotidie speretur, timeatur, curarum molestijs & iræ feruore hominum perturbationibus homines potissimum obopes & copias, fortunas & facultates, inter istos animi morbos & æstus, quem præsentem degis cumque diem, eum tibi vltimum putato: sic fiet vt & non iniucundè eum traducas, nec elabi sinas, sed hilariter potius trāsfigas, quàm intentus rei, in miseria & ærumna trahas: & gratior erit posterior ætas, quam tibi nõ promittebas, nec tibi, vt in futurum incumbenti, & diuitijs inhianti, præsentis diei peribit voluptas. Frui enim voles paratis, si breuem tibi vitam

sumpsisse virili longius, simileque muliebri, aut Maurorum, & Hispanorum promissis criminibus. Nam hi populi capillati erant: sic capillare vocat vnguentum, quo capillos vngunt fœminæ, Martialis lib. 3. epigr. 40. & capillata arbor, apud Plin. lib. 18. cap. 24. ad quam capillus vestalium ferebatur. vt sit capillamentum velut *ῥίχμουα*, Petronius tamen ostendit esse adititiam comâ in viris, vt corymbion in fœminis: nam sic de raso scribit: *Euocatumq; me non minus decoro exornauit capillamento.*

Capillare vnguentum. Capillata arbor.

—Velatum, autem, vertier ad lapidem.

Vertere se ad lapidè.

apud Lucretium lib. 5. est ad simulachrum se vertere religionis causa: nam in salutandis & precandis diis, dextrouorsum se vertere solebant, vt dicit Plautus Gurg. Sc. Quo te hoc noctis. Sic & lapidem Arnobius vsurpat libro 8. *Vt tam luculento die in lapides eum patiaris impingere, effigiatos sanè & vnctos & coronatos.* Quòd autem vnctos dicit, id verò facit, quòd simulachra so-

Vnctus lapis.

lebant oleo, aut vnguentis perfundere. Philostratus, τὸ ἵ ἀγαλλμα τὸ το βέλτιον μεθ' ἰπὶ νύκτι. τὸ γὰρ αὐτὸ βέλτιον οὐκ ἔστιν ἄλλο, ὡς ῥέει ἰσχυρῶς ἢ ναυαρχῶς, πρὸς βέλτιον ἢ αὐτὸ ἐχρῆναι, ὡς ἔχει νῦν δὲ αὐτὸ ἀδελφόντις τε καὶ οἱ ἐπιστραγῆσι μὲν οἱ τὰς δὲ χάρις, ἀλλὰ ἄλλοι τὸ ἴδιον. quo quidem è Philostrati loco intelligimus quid sit signare vota: quod Plinius libro 10. epistol. scribit in epistola ad Traianum hunc in modum: *Solennia vota pro incolumitate tua, qua publica salus continetur, & suscepimus domine pariter, & soluimus, precati deos, vt velint ea semper solui, semperq; signari.* Votum enim suum nuncupatum, & in cartha conceptum conscripumque, deorum genibus cera obsignatum adfigebant: quod è litu vetustatis erutum patet acit Iuuenalis versum, satyra 10.

Votū signare.

Propter que fas est genua incerare deorum.

Genua deorum incerare.

Incerabat enim deorum genua, qui votum susceptū signabat, & se voti reum constituerebat. Apud Plinium in historiæ naturalis calce libro 37. cap. 12. appellatur figura quædam gemmarum *Clypeidos*, cum ita scribit: *Postea Clypeidos & rotunda*, quo de vocabulo neutra lingua, vt credo, litigabit, potiusque vtraque eierabit, & abdicabit, vt alienum & inauditum. Ego de vitio locum suspectum habeo, & scripturam eorum librorum, quos informis situs premit, non tam in Bibliothecis, quàm conditorijs, & sepulchris, in quibus scribillatur *chlyteidos*: ego

Epipedos

epipedos rectum, verumque puto, qui que ita sentit, Ioue, vt opinor, sentit æquo. Alia eodem libro, capite 11. contaminata vocabula, vt *gemite*, cum scribendum suspicer *gamite*, vel *gamitide*, velut à nuptijs, quarum argumentum erant manus candidæ inter se complexæ: nisi si cui *gemitis*, quòd plena sit, dicta fortè esse videatur. *Anacitis*, libro 17. capite 11. sic enim scribi debet, nomen adepta est à necessitate, quæ deos cogebat, eorumq; euocabat imagines: vt *synochitis* à continendo: quia ea euocatæ inferorum tenebantur vmbrae:

Anacitis.

Synochitis.

quin & *borfycitis* quasi *borofycitis* dicebatur.

Borfycitis.

Archiaci lecti.

tam spondeas, nec ei tempori, quod non tibi polliceberis, viaticum, & opes congeres. Sed vt aduentitio caput crescat, Archiacos lectos proxima epistola arbitror esse humiles, paruos, inelegantes, non sumptuosos, ab Archia artifice sic vocatos, vt Seneca apud Aul. Gell. lib. 12. cap. 2. vocat lectos Sotherici, de artificis nomine, rudes, impolitos, inelegantes, antiquos. At in Terentij Adelph. act. 4. sc. 3. lecti ilignis pedibus ob firmitatem ilicis fiunt. vnde

Lecti Sotherici.

I lignis pedibus.

Modica patella.

Nec modica cænare times olus omne patella. dixit Horat. li. 1. epist. 5. ad Torq. quod magnifici ciues grandes haberent patinas, vt in Persio satyra secunda,

Grandis patina.

— Sed patinae grandes, tucetaq; crassa. Sed & olerum & heluellarum cæna, erat pauperum & plebeiõrum, quam appellat terrestrem cænã Plautus, quia olera terra nascuntur, ideoq; terra nata à Cic. lib. 5. de Finib. bon. & mal. nominantur. Ita autem comicus in Capiuis, Sc. Aduer. animum. faceret iocatur,

Terrestris cæna.

Ac. terrestris cæna. E. sus terrestris bestia est. Ac. multis oleribus. E. curato egrotos domi. Vina, autem, bibes iterum Tauro diffusa cum ait, ea indicat non esse admodum vetusta, cum non multis ante annis secundum consulatum Taurus gelsisset.

Sin melius quid habes, accersere, vel imperium fer. valet, si meliorem habes cœnam, voca me conuiuiam, vel pare mihi vocanti, si nõ habes. Sed profecto pudet me plura in Horatio persequi, quem sciam diligentia, & eruditione nostri Lambini ita illustratũ, vt qui præterea lucem ei asserre velit, soli scenerare lumen eadem opera velle debeat: omnia enim ille, præter admodum pauca, quæ satis intelligi sine sua ope existimauit posse, excussit, & declarauit diligentissimè.

CAPVT XIX.

Profeucha, Iselastica certamina, εἰσολώνη, μεσολάφοι, mesolabum, analemma.

NON mihi satis probant grammatici, quod adferunt ad illum Iuuenalis locum, satyra quinta,

In qua te quero profeucha.

mihi potius quærèdum est, si quid ex antiquis scriptoribus exculpere potero, quod ad illustrandum locum pertineat. Profeuchæ igitur fana Iudæorum erãt, vt Alexandriae & Romæ, & in alijs vrbibus, sic nomè adepta, quod oracula quædam essent, vel vt Christiani loquuntur, oratoria. Philo de profeuchis quas Romæ Iudæi habebant: ἡπίστατο γὰρ καὶ προσονχῆς ἔχοντες, ἢ σμυίντας ἢ ἀότας, καὶ μάλιστ' αὐτῶν ἰσθ' αὐτῶν ἰσθ' αὐτῶν. De Alexandrinis, προσονχῆς ὄσας μὴ ἰδωθήσασιν ἕκαστοι, ἢ λατρεῖαν ἀφαιρῆσαι, δὴ τὸ πολλὰς ἀγρῆς πλοσίου οἰκῆν ἰουδαίως, ἢ τὸν τῶν ἰουδαίων ἰουδαίων: atq; adeò sæpius to-

Profeucha.

to in Gaium libro. Cum autem ad eleemosynam Iudæi dandam essent propensissimi, eoceu mendicorum conuentus coibat: sed & Iudæi, & ipsi mendici, & inuisi erant omnibus: & mendici ea loca, quod domicilia non haberent, diuersores interdum occupabãt, in eisq; cubabant, ideoque profeuches nomen in contemptũ abierat. Cleomedes Epicuri ineptias in philosophia illudens dicit, τὰ ἢ ἀπὸ μέσης προσονχῆς, καὶ τῆς ἀπὸ προσονχῆς, ἢ ἀπὸ τῆς ἀπὸ προσονχῆς, ἢ ἀπὸ τῆς ἀπὸ προσονχῆς. Vox etiã græca est in epistolis Plin. lib. 10. epist. Athletæ domine ea. explicanda, quæ sunt certamina iselastica: sunt autem, vt existimo, quæ à Græcis ἀγῶνις εἰσολώνησι vocantur: de quibus Sibylla μέλας γὰρ ἀγῶνις εἰσολώνησι ἔσται. Eorũ autè ludorũ & certaminũ victores triumphantium more in patriam inuehebantur, & vectigal de publico accipiebãt. Vitruuius in præf. lib. 9. Nobilibus athletis qui Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea vicissent, Græcorum maiores ita magnos honores constituerunt, vti non modò in conuentu stantes cum palma & corona ferant laudes, sed etiam cum reuertantur in suas ciuitates, cum victoria triumphantes, quadrigis in moenia, & in patriam inuehantur, è req; publica perpetua vita constitutis vectigalibus fruuntur. Cum igitur quadrigis inuehebantur, dicebantur εἰσολώνησι, εἰσολώνησι.

Iselastica certamina.

Iustinus Martyr, καὶ οἱ ἢ εἰσολώνησι εἰς τὴν ἡγεμονίαν, ἢ εἰς τὴν ἡγεμονίαν, ἢ εἰς τὴν ἡγεμονίαν, ἢ εἰς τὴν ἡγεμονίαν. Eius autem ratio ab Eutocio explicatur. Etiam apud Vitruuium libro nono, capite 4. 17. & 18. analemma: ratio quædam est descriptionis ex obseruatione umbrarum & verticis elatione supra finitorem, & circuloꝝ aliorum notatione ad horologia comparanda, & alia quædam in mundo accommodata. Theon, καὶ πάντων τῶν λοιπῶν ἐν τῷ ἀναλήμματι ἀποτιθέμενον ἀνολότως τῷ σφαιρικῷ σχήματι. Hæc ego verba excutienda mihi leuiter putauit, vt eorum notio aliqua ex parte ingenuis adolescentibus esset comperta: etsi enim sunt qui hoc subsidio meo non indigent, tamen non deesse arbitror, quibus iucundius sit ista à me scripta fuisse, quàm prætermissa & tacita.

εἰσολώνησι

capite 4. quandam vocat mesolabi rationem organicam, quid id sit quæri video: Ego mesolabum instrumentum fuisse arbitror ab Erato sthene excogitatum ad mediarum linearum inuentionem, quibus solent mathematici figuras augere, vt duplicare: eas lineas mesολάφους vocat in Marcello Plutarchus sic scribens, mesολάφους τινὰς ἀπὸ καμπύλων γραμμῶν μεταμέτροντες: sed & Erato sthene ipse de suo mesolabo apud Eutocium scribens, τὸ ἰσθ' εἰς τὴν ἡγεμονίαν, ἢ εἰς τὴν ἡγεμονίαν, ἢ εἰς τὴν ἡγεμονίαν, ἢ εἰς τὴν ἡγεμονίαν.

mesolabum.

Mesolabum.

capite 4. 17. & 18. analemma: ratio quædam est descriptionis ex obseruatione umbrarum & verticis elatione supra finitorem, & circuloꝝ aliorum notatione ad horologia comparanda, & alia quædam in mundo accommodata. Theon, καὶ πάντων τῶν λοιπῶν ἐν τῷ ἀναλήμματι ἀποτιθέμενον ἀνολότως τῷ σφαιρικῷ σχήματι. Hæc ego verba excutienda mihi leuiter putauit, vt eorum notio aliqua ex parte ingenuis adolescentibus esset comperta: etsi enim sunt qui hoc subsidio meo non indigent, tamen non deesse arbitror, quibus iucundius sit ista à me scripta fuisse, quàm prætermissa & tacita.

Analemma.

CAPVT XX.

È Plinio quædam emendata, Sitanium, sacculo feri, granatum, saba refruiua, flauidus.

Scitantis more & aliud agentis quædam ex Plin. lib. 18. cap. 1. hinc adponã, ad veterum

Plinius emendatur.

veterum & situ obfitorum librorum fidē exacta, in quibus reperio, cap. 1. *quoniam tamen ipsa materia accedit intus ad reputationem eius parientis & noxia: vt sit in inferiore libro, non tantum in operis initio totius: qui bellissimus est sensus, sed accendit summutauere, quod etfi è sua non eiicio decuria, tamen alterum etiam decurian dum puto. mox, Limentq; cornua Elephanti & vri, hoc vocabulum in publicis desideratur libris sed à me reponitur pro & duri, quod vitiosè in puluerulentis bibliothecis exaratur. Lego etiam, cap. 2. inter illos Acca Larentia nutrice sua genitos: hoc vltimum vocabulum, cum absit ab omnibus editionibus, sensum immutauit. etiā cap. 3. *agerentur cum aratro* haud paulò libētius, quam *cum aratur*, legerim. Et, maiorē ea estate messem quàm antecedentibus. nomen melsis subductū ex editionibus sententiam obscurauit, & à me è pluteis vetustis, in quorum libris esse reperitur erutum, mirificè sensum illustrauit. & ex antiquorum etiam scriniorum chartis, cap. 5. *Aquam, viam, vicinum* deprompsi: cum publicatum sit, *aquarum vim & vicinum*, minus, vt opinor, accommodatè. Quinetiam cap. 6. vsque ad detractionem hæredis, è forulorum libris prisca expiscatus sum, cum ad detractionem, per exemplaria propagatum sit, commodiore illa dicēdi ratione, cum significet heredem detractasse & recusasse hæreditatem. Et ibidem, *humidiorem agrum fossis concidi atq; sicari*: hodie *fossione* non tam apte editum cēleo cap. 7. pro *trimenon* Græci vocant, *sitanion* etiam reperi: ac certè sitanium trimestre frumentum Græcis est: & quanquam trimenon trimestre significat, tamen sitanion propriè triticum sic appellant, vt propensior in hanc vocem sim quàm in alteram, & centuriandam potius putem, alterā edecuriandam. Et cap. septimo. *hordeum sacco* lo feri dicunt, non vt euulgatum est *sacculo*, quod non cibariis, vt triticum, sed loculis feratur, forasque vendatur. Et ibidem, *si non excocta maturitate tollatur* hodie *exacta* obtinet: sed excoctū vti que, si quis est iudicij intelligentis, aptius multo putabit. etiam cap. 10. *alijq; & tota Bæotia*, non vt receptum est, & *tota Bætica*: quod & Theophrasti auctoritate facillè probabitur. Etiam cap. 11. lego, *cum semilagine heminis*, non vt inoleuit, *cum semilagine feminis*, inepto & insulso sensu. Ne quis autem à me potius hoc inuentum, & excogitatum putet, quā aliunde sumptum: testificor in antiquis antigraphis scribi, *cum semilagine feminis*, sed literam, s, auulsam, dictioni superiori adglutinavi, & veram reconcinnaui, nisi fallor, scripturam. Ibidem, *ex zea fit pulchrius quàm ex tritico granatum*, non vt hodie *granum*. Nam granatum pulmentum è grano tritici cocto vocari potest, vel frumētacea prifana. Plinio quiddam est alicæ simile: inio alicæ vitium, vt ipse declarat. Etiam ca. 12. lego, *quæ ideo refrua appellatur, non refrina*. Nam refrina à referendo dicitur, quia è segete domum referebatur. Et cap. 13. *fluidorum quoq; & in horreis cneccatorum*, hodie *flaccidorum* editur: & tamē*

quemadmodum è flacco flaccidus, è rauo rauidus, quidni è flauo flauidus, deriuari possit? Constat autem rapacia, vt & frondes, arefcētia flauescere, cum antè virent. Hactenus è Plinio.

CAPVT XXI.

Quadam ex Cicerone emendata, digamma tuum videram, soli non dicere.

Libro nono Epistola 4. ad Atticum, vt in Leo leuiter aliquid expungam, mallem equidem legere, *Minucia* quàm *Numicia*: nam *Numicius* apud Maronem, cæterosque poetas secundam producit, vt in Horatio lib. 1. epist. 18. legendum sit,

Brundisium Minuci melius via ducat, an Appie Qui quidem syllabæ modulus apud Ciceronem eandem etiam vocem constituit. si enim apud Flaccum constat de scriptura, apud Tullium non dubitabitur. Eodem in libro inspectis apicibus veteris scripturæ propius & diligentius, erui legendum videri, epist. 6. *Quæ mihi quiddam quasi animi à te instillarunt, vel, quasi animata instillarunt.* Dicit enim, vt non planè recreatum se illis literis, ita nescio quid animatum esse, cum antè despondens animum desperaret, in opusque consilij iaceret & stuperet. Quod autem ait epist. 11. *festiuo enim simili vrus decurro: valet, festiua similitudine & imagine, quis me vrum decurrentem dicere potest: de quo Maro 2. Georg.*

Syluestres vri assidue capre atq; sequaces illudunt.

qui sic rura peragro, animali inepto & stupido & illepido & tardo persimilis. Vetus tamen editio, *festino similimus*, probare studiosis conatur. Quod autem in eodem libr. epist. 14. obscurè per ænigma scribitur, *Neq; solum Romæ, sed etiam Deli tuum digamma videram*, significat eum non esse prædiorum emptorem, sed fœneratorem, cuius in vocabuli literatura, prima collocatur, s, quæ digammā est: Deli autē cum celeberrimus esset mercatus, vt à Strabone lib. 14. scribitur, ibi etiam fœnus mercatus temporibus exercebat Atticus. Huic sententiæ conueniunt, quæ antecedunt, *sciebam enim de quoto anno, & quantum in solo solere querere, quod est, sciebam te querere quot annos quis fœnebrem pecuniam tenere veller, & quam in diem mutaretur, & vt optimè cauta pecunia esset, quantum is in solo possideret, bene vt collocatum fœnus esset sponso rib. prædijs. quid quod epist. 12. pro *fugamne fidam, an moram defendam?* Legēdum videtur *fugamne fœdam, an moram nefandam?* nisi si quis pro *defendam, defedam* legendum suspicetur, augendi significatione, vt in demortuo & demiror. sed hoc nō solum esset scripturam librotum, sed etiā linguam Latinam, velut sicutulis quibusdam mi serè torquere. Ne illud quidem prætereundū videtur, epist. 18. etfi leue, vt quam iactat ventus stipulam, & per auras differt: *Sed qui soli non dicat.**

Cicero emendatur.

Sitanium

Sacculo feri.

Granatū.

Faba refrua.

Digamma tuum videram.

Soli non dicere.

dicat. Eum enim esse dicit, qui eloquentia ad vnum uti nolit sed coronam circulumue querat ut multi audiant: edunt, sed quis vlli non dicat? non æquè iucundo forrasse, nec arguto sensu: etsi intelligi potest non esse difficile apud vnum dicere. In epistola proxima sequenti veterem scripturam, pro Trebatio in mētem facile veniet legendum videri, T. Rauillium. Trebatium tamen loco mouere non ausim. Etiam, quæ Ægypta attulit, mallem, quàm quæ descripta attulit. 10
Lego etiam epist. 21. Sed quid præripis? statim ad te perscribam omnia. Non ut falsim præripi. Hoc sensu: sed quid anticipas & ante tempus quid aues ista scire, quæ posteaquam conuenero Cæsarem, ad te perscribam? Catacrisis autē epist. 22. eleganter suppleta syllaba catacrisis est à Victorio facta. nam *κατακρῖς* æquè non placet, quanquam ne displicet quidem. nos quoque hic, ut alios, lusisse iuuet, etsi *κατακρῖς*, ita mihi probatur, ut aliud non putem quærendum: 20
quia tamen fortasse, quod diuinabimus, aliis magis quàm nobis ipsis acceptum esse poterit & probatum, ut dixi, nos hic tanquam ludentes aliquid experiri iuuet. quid igitur, si *κατακρῖς* legamus? ut sic clausula: sed hoc, ut dixi, nec probare cuiquam, nec commendare volumus.

CAPVT XXII.

Ouidij versus explicati & emendati.

Versus tres sunt apud Ouidium lib. 15. Metamorphoseon, in quibus crucem fixisse videtur, de qua penderent grammatici, vel fideculas, & eculeum posuisse, vbi torquerentur, atq; cruciarentur. eos subscribam.

Liquit Iapigiam, leuisq; Amphissa remis
Saxa legit, dextra prærupta Celenia parte.
Romechiumq; legit, Caulonag; Naritiamq;.

Fuere tamen, qui se supplicio facile liberarent, velut tenedia quadam securi, & has tres infelices arbores succiderint, & euerterint bipenni: sed ruina quæ sita salus & euerfione nō placet. Alij malo nodo malum adhibuerunt cuneum, & amphryfia Cerauniaque scripserunt, ita ut se comode extricare non possent, ac nomina nota pro ignotis substituisse satis haberent, nullo sententiæ respectu. quid enim ad Italicum littus pertinet Epiri montes aut Theffaliæ flumina? Littus enim Italiæ legitur, cuius præternauiganti quædam dextra 40
sunt, quædam læua. Ei enim qui præteruehitur Siciliam versus aut fretum, læua sunt remiganti Septentrionalia, dextra Meridiana: si è naui frontem littoris spectes: quæ cum ita sint, facile adducor, ut eos sequar qui Amphissia legunt, ut promontorium Locrorum intelligatur. Nam cum Locri Italiæ populi è Locris Græciæ oriundi sint, & constet Amphissiam in Græcia Locrorum oppidum esse, ex 60
eorum originibus & natalibus, iure poetarū repetita adiectio est, quam qui poetas peruolunt, facile agnoscunt: cum præsertim mul-

tò longius ducta appellatione, Sibylla vates Amphryfia à Marone libr. 6. Æneid. vocetur, quòd instinctu Appollinis afflaretur, qui aliquando ad Amphrysum armētum Admeri pauerat. In Celenijs tamen miserè pendētes heribimus, nisi facinore audaci & nobili nos liberemus. Igitur Columnia legendum puro, ut significetur columna Rhegia, quæ à Strabone *ῥηγία*, id est Columella vocatur: aut igitur dicitur columnium, ut intercolumnium, aut potius per adiectionē saxa columnia pro columna ponuntur. Sed enim Romechium illud Caucasus est grammaticorum, vbi aquila eorū viscera semper epulis rimatur. Scio fuisse qui Rumentum scriberent, eo nomine Rhegium intelligentes. sed non tam distat Chius à Coò, quantum Romechium à Rumento. nam ut præcipiunt Rhetores oportere verendam esse translationem, sic mutationem Vocum inuerecundam arbitror in auctoribus esse non debere, quo vitio laborat, qui dissonum quiddam & discrepans reponit. Sed nos faciles omnibus in rebus reprehendendi partes non censendi suscepisse videbimur, nisi aliquid nostrum afferamus. Libentissime igitur (ne dicam dolo) legerem Remigioq; legit, ut sit remigatio: quanquam nec remigiumq; legit à sensu abhorret, ut remiges significantur vel remigatio, & hac quidem stabimus sententiā, 30
dū meliorē vel didicerimus vel inuenerim.

CAPVT XXIII.

Venti hominum internuntij, Ceruus surgens in cornua, fulminei apri, formosior seipso, flexipedes edera.

Ventos existimasse videntur antiqui, interpretes & internuntios esse, & nostras preces voraque ad deorum aures deferre, nostraque in summa verba omnia: hinc illa poetarum, ut Maronis, Eclog. 3.

Partem vti nam venti diuūm referatis ad aures.
& Ouidij 10. Metamorph.

Detulit aura preces ad me non inuida blandas.

Quæ autem vota non eueniebant & irrita cadebant, ea ad deos non esse perlata à ventis, sed vel dissipata, vel procul in regionem longinquam aucta arbitrabantur: hinc illud Tibulli, lib. 1. Eleg. 5.

— Quæ nunc caurusq; notusq;
Iactat odoratos vota per Armenios.

Denique quicquid euenire nolebant, aut auerfabantur & abominabantur, vento differri, disicique optare solebant, aut eius pernici curfu procul amandari & asportari iuebant, ut Tibullus lib. 3. Eleg. 4. somnia:

Hec, inquit, Deus in melius crudelia somnia
vertat,

Et iubeat tepidos irrita ferre notos.

Huius tamen mihi obseruatiunculæ auctor fuit locus ille Ouidianus, quem citauit è decimo Metamorphoseon, quòd libro, quid apud

Venti hominum internuntij

Maronem, 10. Æneid.

Cervus
furgens in
cornua.

Et surgentem in cornua cervium,
nullius negotij est declarare, & Ouidij inter-
pretatione fretum, aliud sentientium super-
cilium non formidare tanti magistri fiducia,
eandem enim sententiam ita eloquitur,
— Aut celsum in cornua ceruicem.

Fulminei
apri.

Ex eodem etiam libro, homini non tardo fa-
cile est conicere, quamobrem fulmineos di-
xerint apri antiqui Poetæ: cum enim exer-
tas habeant minaces dentium eminentium
ficas, velut cuspidem fulminis imitantes, &
eius impotentem præcipitemque in vulne-
rando impetum referentes, à tali quadam co-
gitatione veterum & sensu fulmon eis tribu-
tum arbitror: vt quemadmodum Iupiter tri-
fulco armatus telo, & manubijs suis ferire so-
let, sic apri obuia suis dentibus tanquam ful-
mine vulnerent: leones enim & pleræque fe-
ræ exertos forasque eiectos dentes non ha-
bent, vt apri.

Fulmen habent, inquit, acres in aduncis denti-
tibus apri.

vel poti⁹ quòd afflatu calido oris veluti igne
fulminis adurere videntur: Ouid. Metam. 8.

— Dentes æquantur dentibus Indis.

Fulmen ab ore venit, frondes afflatibus ardent:
Et ab impetu,

Fertur vt excussis elifus nubibus ignis.

Quod eodem in libro scriptum est,

Iam iuuenis, iam vir, iam se formosior ipso,

Formo-
sior seipso

Græcorum olet sermonem, qui dicunt, καλῆσι
ἰαυτῶ, & κάλλιψθ' ἰαυτῶ, cum quem in eo esse pul-
chritudinis suæ flore significant, vt nulla po-
stea parte ætatis parem formæ dignitatem ha-
biturus sit. Quod autem scribitur eodẽ libro,

Vos quoq; flexibiles hederæ venistis,

non tam bellum nec concinnum est, ac quod
in libris forulorũ arcanorũ non editis patet,
Vox quoq; flexipedes.

Flexi-
pes
des edere.

Cum enim hederæ flexuosis & errabundis fla-
gellis per humum serpat, velutq; pedibus fle-
xis & curuis erret, flexipes accommodatissi-
mè dicta est, vt & βλαστὸς à Græcis appellatur.
velut in epigram. lib. 3.

πολλὰ κίττι σὺνυμῆλοι, καὶ σὺ σπλωῖσι τιθῆλαις

βλαστὸς ἀχρηνείης κίανος ἔρηνε κομῶ.

Reperi etiam huc locum aliter exaratum ma-
nu, quàm forma excusum:

— Tuq; o confixa figuræ

Infœlix Lethæa tuæ.

Quod est, tu ò Lethæa, quæ cum tua figura &
forma in lapidem obriguisti & induruiisti: quã
sententiam quia non possum improbare, eius
etiam scripturam è puluere eruere non dubi-
taui: nec tamè à me reiicitur ea scriptura quæ
publicum meruit,

— Tuq; o confixa figura

Infœlix Lethæa tua.

Tantum admoneo, quam nunc proferimus, 60
non incommode neque ineptam esse, ne-
que indignam, quæ ab Ouidio scripta
esse videatur.

CAPVT XXIII.

Multa è sermone Horatij, vnde & quo Ca-
tius? explicata, Ponere signa, conchylia lubri-
ca, promulsis, antecœna, cœna, cœna pi-
scium, cœna auium, molle Tarentum, Ta-
rentinæ oues, stare, cœna pomorum, toral.

10 C Vlinaria Catij Epicurei philosophia ab
Horatio lib. 2. saty. 4. scitè irridetur, qui
non sapientiæ doctrinam, sed voluptatis in-
dulgentiam proficitur, & non tam intelligen-
di quàm cœnandi scientiam & artem docet.
Is igitur conuiuium suum à promulsis incipit:
sic enim eos cibos vocabant, quibus ante
primum haustum vescerantur, quem è mulso
ducebant, quòd vacuis & inanibus venis in-
itio dulcem esse potionem putarent infun-
dendam. Itaque ex austero vino mulsum con-
ditum reprehenditur.

Promul-
sis.

Aufidius, inquit, forti miscbat mella falerno,
Mendose. alij promulsidem interpretatur, quòd vi-
ce mulsi conuiuis ad appetentiam prouocan-
dam dabatur. Ponere autem signa, est literis
signare & cōscribere. Instituerat enim hæc li-
teris mandare Catius, sed tamen ante maullt
Horatio ea reddere & narrare, vt quæ accepit
recommiscatur, cum vereatur, ne quid è me-
20 moria excidat: id enim est quòd scribit,

Ponere si-
gna.

30 Quin id erat cura quo pacto cuncta tenerem.

Et tibi narrando, inquit, memoriæ infigã me
tenacius & firmiter. Promulsidem aut, quam
Macrob. etiam li. 3. Satur. c. 13. antecœnam vo-
cat, appellare videtur festiue prædium, quòd
quam propriè cœnã vocabant, antecœna. pri-
mam enim illam mensam æstate terminari sa-
lubriter moris ait, — Ille salubres,

Antecœ-
na.

Æstates peraget, qui nigris prandia moris

40 Finiet: Nisi quis censeat æstate nihil ultra mora
prandendum esse, abstinendumq; tum pulmẽ
to & alio obsonio: quòd & verius videtur. Cũ
aut breue lapathum dicitur, intelligo rumicẽ
minorem, vt oxylapathũ, & oxalida, ad me-
ris rumicis, quem hippolapathũ vocat, distin-
tionẽ. Lubrica conchylia dicuntur, intus po-
lita, leuia, nitida, etsi quẽdã foris scabra sunt,
& aspera, vt ex his, quæ subiicit Flaccus, appa-
ret: alioquin sunt politæ foris conchẽ, & quẽ-
dam ab historicis vocatur liostrea, quòd eorũ
sit leuigatior, & æquabilior foris testa. Molle
50 aut Tarentum cum dixit, si Macrob. li. 1. Satur.
c. 8. credimus, errasse videri potest: qui etymo-
logiam respiciens, idem esse Teretum, & Ta-
rentum, crediderit. Nã quæ dicuntur oues Ta-
rentinæ, eas Terentinas dici debere credit, q
Terentum Sabinorum lingua sit molle: Sed
Flaccus potius ad populi fortasse mores, quã
vocis notationem respexit Nec sibi, inquit,
cœnarum quiuis temerè arroget artem.

Lubrica
cōchylia.

Molle Ta-
rentum.

Tarentinæ
oues.

Ecce, quæ adhuc dixit & memorauit, antecœ-
nam esse putat, quæ sequuntur cœnæ ferula
censet. Nam & Macrob. cœnã, & antecœnã di-
stinguit

Cœna.

Cœna piscium.
Cœna auium.

stinguit: sed & missus piscium, cœna piscium: missus auium, cœna auium dicebatur. *Ignarum* quod ait, *quibus ius aprius*, de patinarijs piscib⁹, qui in patina iure merfi apponebantur, dicit.

Eum, inquit Comicus Asinarin. Sc. vnum istorum quodq; verbum. *quouis pacto condias, vel patinarium, vel asum*. Si, inquit Flaccus, Surrentino vino falernum fœcatum, & turbidius miscas, aut ei fœcem vini falerni, vt eius sapor è combibat, & vt iucundior potio temperetur, addas. sine colo vinario defœcare vinum poteris ouo columbino. Nam fœcem deuoluet vitellus: hodie tamen, qui limpidas, defœcataque reddunt poriones, decocta, & diluta, albumine potius, quam vitello solent vti. At, *Coriciòque croco sparsum stetit*, eleganter dixit. Nam quæ liquidiora erant, & humidiora, vt aliquam adepta sunt coquendo concretionem, stare dicuntur. Hinc describit secundam mensam, quæ & mensa pomorum dicitur.

Stare.

Cœna pomorum.

Picenis, inquit, *cedunt pomis Tiburtia succo*. Scobem porrò à Catio credo imperari, vt si in pauimento lacuna sit facta effuso humore, inspersa protinus scobs humorem exiccer. Toralibus autem lectorum, vestes stragulæ, aut conchyliatæ, aut purpureæ, aut Babylonicæ à locupletissimis patribus familias circûdabantur: sed tam honesta vestis parum decebat, si toral, quod subesset, turpe & sordidum, aliqua parte non opertum, vel retectum appareret. Toral enim inuolucrum erat thori, id est, congestæ plumæ, vel herbæ, vel arundinis operimentum, quod & elegantiore rursus stragulo obducebarur, conuiuij causa, aut feriarum. Ouidius libro octauo *Metamorph.*

Toral.

— in medio torus est de mollibus vluis,
Impositus lecto, sponda pedibusq; salignis,
Vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo.
Sternere consueant.

CAPVT XXV.

Vltrotributa, monopodia, plagula, viuum sulphur, & πυροσ, magister sacrorum, facta formulæ Thesalorum, tacitum signum, inædificata, immolita.

Vltro tributa.

DE censura Marci Porcij Catonis & Valerij Flacci, ita scribit Liuius li. 39. *Vestigalia summis pretijs, vltrotributa infimis locauerunt*. vbi ambigi video, quid ista inter se differant: eadem enim si essent, iisdem pretijs locata oportuit: sed vestigalia omnibus nota confido, vltrotributorû ignoratio sententiæ cognitioni officit. Ego vltrotributa esse puto, impensas & attributiones operum publicorum faciendorum, & sartorum tectorum præstandorum, mancipibus & redemptoribus certa mercede locatorum. ita vestigalia, quibus reditus & fructus populi Romani constabat, quantum potuerunt, censores auxerunt: vltrotributa, quibus impensæ sumptusque, & erogationes

pecuniæ publicæ ex ærario haugiebantur, quantum potuerunt, pretijs diminuerunt, & ad minimam summam perduxerunt. huic aut nostræ sententiæ, si ad stipulator quæritur, præsto Plutarchus erit, in Cat. Censor. qui non aliter Liuium quàm nos explicabit. Nam de eadem censura Liuium securus ita scribit, *οὐ γὰρ ἀλλὰ διὰ τοῖς μισθοῖς τὰς ὑποθήκας. τὰ ἕτερά τῶν πρῶτων οὐδὲν ἔστι τὰς ὑποθήκων τιμῆς*. Itaq; istud lib. 43.

Qui publica vestigalia, aut vltrotributa conduxissent: in eandem sententiam accipiendum etiam arbitror. Quocirca eleganter à Seneca lib. 4. c. 1. de beneficijs scriptum est. *Cum virtutem, nec lucrum inuitet, nec damnum absterreat, adeoq; neminem spe, ac pollicitatione corrumpat, vt cuncta in se impendere iubeat, ac sepius in vltrotributis sit*. significatenim sumptum magnum, impensasque virtutis causa sæpe esse faciendos. Sed vt illius libri, in quo de Catonis censura Liuius scripsit, tanquam cuiusdam ambulationis spatia conficiamus, & emetiatur, scribit: *Monopodia, & abacos Romam adduxerunt*, vbi monopodia mensæ sunt, quæ vno pede sustinentur, quæ ea tempestate pulcherrimæ lautissimæque censebantur. *Plagulae* autem ibidem, vela sunt & textilia, quibus lecticæ & lecti intendebantur aut inuoluebantur, vt apud Tranquillum in Tito capite decimo, *Lectica dimotis plagulis*. Nonius plagas interpretatur grandia linthea, & toral, & lecticariam sindonem, vnde per diminutionem *plagulae*, inquit, dicuntur. *Viuum* autem sulphur eo in libro, sulphur est, Plinio auctore, libro trigesimo quinto capite decimo quinto: quod ignem non est expertum, *πυροσ* Græcis vocatum: nam reliqua genera costione parantur, hoc glebosum, solidumque effoditur, auidissimèque flammam corripit. Cum autem scribit, *Ne quis magister sacrorum, aut sacerdos esset*, magister videtur velut

10

20

30

40

50

60

Monopodia.

Plagulae.

Viuum sulphur.

πυροσ.

Magister sacrorum.

Tacitum signum.

Inædificata.

Immolita.

quis igitur priuatus ante ædes suas in publico podium posuisset, aut menianum proiecisset, eum id demoliri, & diruere tollereq; Cato iubebat.

CAPVT XXVI.

Argumentum primæ Maronis Eclogæ, & quædam in ea explicata: frondator, vites arbutiue, Ambo, En vnquam, Regnum.

Vergilij
Iocus explicatus.

Primæ Maronis Eclogæ argumentum hoc esse arbitror. Cùm Maro agrum vicinum Cremonæ amisisset, Romam venit, & carminibus Mæcenati commendatus, & per Mæcenatem Augusto, agrum recuperauit. Sic enim Martialis lib. 8. epigr. 55.

*Iugera perdiderat miseræ vicina Cremonæ,
Flebat & abductas Tytirus æger oues:
Risit Thuscus eques, paupertatemq; malignam
Reppulit, & celeri iussit abire fuga.
Accipe diuitias, & vatum maximus esto:
Tu licet, & nostrum, dixit, Alexin ames.*

Quamquam & Quintilij Vari etiã opera ad id vltus esse dicitur. ea de re poema cõpositurus, fingit se Maro seruũ, qui libertatis cupiditate ductus, Romã profectus sit, & ea tandẽ sit positus in senectute: vbi imaginem seruorũ adumbravit, qui in vltima ætate & senectute si frugi erant, & attentis, suo peculio libertatẽ à dominis volentib. emebant, aut dominorũ liberalitate cõsequebantur. Itaq; quamquã Maro iuuenis erat, de se tamen vt sene loquitur, quod ferẽ non nisi ineunte senectute ad libertatem serui peruenirent. Ergo hac posita specie, eno datu facilia sunt ista.

*Libertas, quæ sera, tamen respexit inertem,
Candidior postquam tondenti barba cadebat:
Respexit tamen, & longo post tempore venit,
Postquam nos Amaryllis habet Galathea reliquit*

Cùm enim contubernalẽ habebat Galatheã, nihil admodũ peculij colligere poterat, vnde se tandem liberaret: Amaryllidẽ nactus attentiorẽ & diligentiorẽ, dimissa Galathea, quẽ dissolutior & negligentior in re peculiari augenda erat, tandem aliquando libertatem adeptus est. Huic interpretationi cõgruit illud,

*Fortunate senex, ergo tua rura manebunt
Et tibi magna satis, quamuis lapis omnia durus
Limofoq; palus obducãt pascua iunco.*

Quo ex loco apparet, Maroni dũtaxat eam agri partem fuisse recuperatam, quæ quod sterilior esset, assignari non potuerit. nec enim campus frumentarius esse poterat, cùm esset lapis nudus: nec pascua aut prata cõmoda erant, cùm omnia obducta essent & limo & iunco: quẽ aut huius generis erant subsæciuis annumerabantur, nec militi assignabantur.

Bis senos cui nostra dies altaria fumant.

Valer, cui quot mensibus rem diuinam facio, vt magnis dijs Iunoni & Ioui Respub. & optimates solent: nõ enim semel vt alijs dijs quotannis. *Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras.*

Frõdator. Frõdator est arbuti purator, de quo dixerat,

— Ipsa hæc arbutia vocabant. Intellego

autem vites arbutiue, i. arboribus maritas.

Vites arbutiue

Nec tamen interca rauca tua cura palumbes.

Fingitur huius eclogæ argumentũ æstiuo tempore, vnde ad captandum frigus, æstumq; defendendum, Tytirus sub patulæ fagi tegmine recubat. Idem tempus hic indicatur palumbiũ gemitu. Plin. lib. 18. c. 28. Palumbium vtiq; exaudi gemitus: transisse solstitium caucto putes, nisi cum incubantem videris palumbem.

Ante pererratis amborum finibus exul.

Ambo.

Apparet amborũ hic esse, quod Græci *ἀλλοτρίων* dicunt, vt pererret Germanus Parthorũ, Parthus Germanorum fines.

En vnquam patrios longo post tempore fines.

En vnquã, valer, Vnquamne, estq; archaismus

En vnquã

— Nea regna videns,

Dixit, vt Cicer. lib. 1. de Oratore, statim in initio, Nisi in tuo regno essemus. suas enim possessiones, suos fundos homines lepide iocantes regna vocare solent, quod imitatus est.

Regnum.

CAPVT. XXVII.

Quædam è Vitruuio emendata et declarata, harpagnetuli, thomices, numidæ, catacaumene.

Quærunto doctissimi viri, qui sint in Vitruuio lib. 7. c. 5. harpagnetuli strati: & sedulã nauant operã in eruenda vocis obscurę significatione: parũ proficiunt tamen. ad sacram anchoram decurrendum in rebus perditis, & prope desperatis, i. ad libros veteres, in quib; legitur, *aparinæ oculi strati*: ex his vestigijs emendo, *aparinæ oculi strati*, vel *aparinæ coliculi*: oculos enim, & in arundinib. & stirpibus dici nõ est ignorũ: eos pro fastigio poni, id est quod Vitruuio reprehendendũ videretur. Non magno opere hanc emendationem vendito, ad auctoris tamen sensum propius quã recepta scriptura accedit. Eodem autem etiam in loco legendum crediderim, præsertim antiquorum codicum testimonio fretus, *vti inertia mali iudicis coniuerent artiũ virtutes*, non vt profertur, *coniuerant*. Quid quod *sedentia sigilla* quã *fidencia* elegantius non iniuria arbitror, & proprium magis in hac quidẽ re qua de loquitur? Quod autem theatrum appellat *ἡμιαντισθεῖον* Vitruuio lib. 7. cap. 3. id Græcorum consuetudine & instituto facit, qui plerumque conciones de Republica deliberandi erat. Thomices autem ex

Harpagnetuli.

Thomices. *ἡμιαντισθεῖον* vocant. Itaque verbum est, vt Flaccus de arte poetica loquitur, Græco fonte detortum, & in Latinam formam effictum. Numidarum nomen Latinis, non eos tantum Numidiam vocatã tenuerunt significat, qui quod initio pastoritiam vitam colebãt, hoc nomen obtinuerunt: verum etiam alios populos, qui pecuarij erant. Ac Numidiæ vox est è Græco deflexa,

Thomices.

Numidæ.

Catace-
caumene.

deflexa, hi enim populi *vouidē* dicuntur. sic etiam Vitruuius lib. 8. cap. 3. Arabes vocat his verbis, *item ioppae in Syria, Arabiaq; Numidarum, lacus sunt immani magnitudine.* Nicander Alexiphar. *τὸ μὲν γὰρ γὰρ τὸν ποταμὸν καὶ τὸν ποταμὸν αἰχμῶν.* Ferè adducor vt in eodem scriptore legam, *sed animaduertimus apud insulam Lesbou vinum prodromum, Ioniam Catacecaumenen.* Nam Catacecaumene regio in agro Ephesio erat, qui Ioniae pars est. Nec tamen haec sic accipi velim, quasi aliquid de nomine & fama eorum decerpere velim, qui Maeniam legunt & Protopon. Ea enim reponunt quae & proxima sunt deformatis vocibus, & quae nemo inficiari possit, quin accommodata sint. pro regno Cotti, in veteribus libris *Crobi* legi constanter animaduerto, cui asimile esset si *Orobi* legeremus, vt de *Orobiis* Liguribus intelligeremus: sed amplius pronuntiandum, quoniam *Orobium* illic regnasse nondum legimus, vt *Cottum*, secundum quem libenter litem darem & *Cottum* legerem. Etiam emendare locum conabor Vitruuij eodem capite, *Eorumque*, inquit, *inter se coherentes naturali significatione ex gerum discriminibus efficere qualitates.* Quis non videt *coherentiis* non *coherentes* legendum esse? Accedit veterum librorum auctoritas. haec ego carptim vellicatimq; hinc inde collegi, vt in mentem quicque veniebat huic allinens capiti. sic enim mihi capita crescunt, varia tanquam consarcinando, vt centonum imitari videar sutelam. sed hoc genus scriptionis iam olim pro suo iure sic varia consueve consuevit: quod & nos aliorum exemplo si facimus, culpa vacamus.

CAPVT XXVIII.

Manum de tabula, Catomum, proscribere venale inter senes coemptionales.

Manu de
tabula.

A Enigmatis praese fert speciem illud *Ciceronis*, lib. 7. epist. famil. epist. 27. *Sed heus tu, manu de tabula: magister adest citius, quam putamus.* nec tamen ita istud de industria obscurat, vt non appareat eum de *Caesare* loqui. *Gallus* *Catonis* laudationem *Vticensis* scribebat, quod sine *Caesaris* offensione fieri non poterat, cuius hostis *Cato* fuerat. monet igitur *Gallum*, vt desinat scribere laudationem *Catonis*, cum reuertatur in urbem *Caesar*. Est autem translatio, vel a tabula litteraria, in qua pueri literas discebant: in qua absente magistro ludere manu ducendis, non literis, sed lineamentis, vt pueris vsitatum est, solebant: deinde subito praepatore redeunte, alter alterum monebant, vt manu de tabula collerent: vel a pueris pictorum, qui absente magistro pulcherrimis interdum illudunt tabulis, & illinunt temere pigmenta. *Manu de tabula* dixit *Apelles* *Protogenem* pictorem tollere non posse, nimiam eius & anxiam in pingendo curam reprehendens. veriolem tamen suspicor priorem interpretationem:

nisi si vt de pictore loquatur, in hanc sententiam: *Tu Catonem laudibus pingere & exornare, expolireque pigmentis orationis niteris: sed vide ne argumentum picturae non probetur magistro officinae, id est, Caesari dictatori: nam pictores non ferunt aequo animo in suis tabulis alia, quam quae probant argumenta, depingi: atque hoc sane sensu incommodior non fuerit translatio, neque inficitior quam superior, ac mediushidius etiam fortasse probabilior. Ne in *Catomum* *Cato* nos. quod ait ead. epistol. insolentia vocis *Catomum*, est obscurum, quae vinculum, & catenam significat, vt legi in quodam in *Iuvenalem* scholio. Usurpatur & a *Laberio* apud *Gellium* libro decimo sexto, capite septimo in versu catalectico, *Tollet bona fide vos orcus nudas in catomum.* Illud vero denso caliginis nimbo inuolutum est. Ergo *fructus est tuus, mancipium illius: quod quidem si inter senes coemptionales venale proscrisperit, egerit non multum.* Et si autem perdifficilis est informatio, & cogitatio veri sensus, qui latet in antiquitatis aliqua consuetudine, & imagine, tamen nihil vetat aliquid, non illiteratum, nec indoctum commodè excogitare ad enodandam loci difficultatem. Videtur igitur hic proscribere venale inter senes coemptionales, esse in tabula auctoris proponere se rem hac conditione venditurum, vt proprietatem tantum penes emptorem sit, nec res tota proscribatur & alienetur: quod si *Atticus*, inquit *Curius*, faceret, non multum suis rebus adderet, quod magni pretij mancipium non sit. Senes autem coemptionales dicit, qui ad coemptiones libenter accedunt, & libenter emunt. *Plautus* *Bacchid.* Sc. *Attridae* duo fratres, &c. *Coemptionalem senem vendam* ego. *Iurif* consulti etiam, vt ad interimenda sacra rationes quasdam excogitauerant, & ad liberandas tutela mulieres: sic ad perimendum in seruitiis usum fructum coemptionem quandam senum fortassis inuenerant. Cur autem senes adhibebantur? an quod ob eorum aetatem, res plus auctoritatis habitura esset? an quod a senibus emptiones & coemptiones potius moribus Romanis tractarentur, quam a iunioribus. quod plus vsu rerum saperent, minusque deciperentur: & si quid in mancipio contra ius fieret, callidi veteratoresque ita obtegerent, ne in fraude deprehendi possent? An denique ob aliam causam? parum, vt ne quid dissimulem, mihi comperatum est, & alijs quaerendum relinquo.*

Catomum.

Proscribere
venale
inter se-
nes coem-
ptionales

CAPVT XXIX.

Horatius emendatur, prunae batillus, tempus notabatur magistratum nominibus.

In itinerario sermone *Horatij* libro 1. sat. 5. nonne, obsecro, multo accommodatius legetur, *Graecorum lingua doctissimus*, quam quomodo est promulgatum, *Graecorum longe doctissimus*? Nam *Rhetori* linguae cognitio coue-

nit, summa doctrina non ite: nec tamẽ meum hoc inuentum est, sed antiquorum librorum scriptum. Quod autem ait,

Ora manusq; tua lauimus Feronia lympha,
religione quadam & ceremonia factum esse existimo, vt se viua sacraq; Feroniæ aqua lauant, purificarentq; cùm in conspectum eius fani venissent. Nã se flumine viuo ablueri in parte religionis ponebant, vt è Marone 2. Aeneid. & poetis alijs est notissimum.

Millia tum prans tria repimus,
quàm repstimus malo, cùm mox sequatur *subimus*, atq; ita Lambinus legit.

Fundos Aufidio Fusco pretore libenter

Linquimus:

(inquit) hic venustè Aufidium ridet, qui cùm Fundis in oppido exiguo præturã gereret, insana arrogantia & nimis elatis fastuq; insolenti & inaudito erat, & insignib. magistratus consules Romanos superabat, cùm tamen Romæ tantũ scriba esset, qui ordo vilis & vulgaris erat, patebatq; hominibus libertinis, vt in eodem sermone,

— *Scriba quòd esset,*

Deterius nihilo domine ius esse.

Itaque prætextam & latum clauum, vt Prætor

aut Consul Romanus gerebat, æquare studẽs amplitudinem, & dignitatem fastigij Romani. Ignis autem ei præferbatur (id enim est, quod scribit,

— *Prunæq; batillum*)

quod supra humanam prope conditionem erat, & diuinum religiosumq; habebatur. Sic Imperatoribus Romanis & eorum vxoribus, interdum sororibus, ignis præferri solebat. Herodianus in Ant. Cómodo, de sorore comodi Imperatoris, *ἡγήσθη τὸ πῦρ παραμένον*. Videtur autem Horatius, cùm ait,

Fundos Aufidio Fusco pretore:

in eo iocari, quòd sic tempus notare solebant magistratum nominibus: vt si diceres, Veni Romam Cicerone consule. at,

Conuiuas auidos cœnam seruosq; timentes,

Tum rapere, atq; omnes restinguere velle videres.

etiam iocosè dictum accipio: nam primum auidi conuiuæ ex incendio & flamma rapiabant cœnam, & serui, qui si cœna vreretur, timebant, ne ab heris verberarentur: quo factò cœnaq; in tuto posita, tum deniq; cum omnibus ignem cœperunt restinguere, cùm epulis potissimum timerent ne perirent.

Prunæ batillum.

Tempus notabatur magistratum nominib.

LIBRI PRIMI FINIS.

ADRIANI TURNEBI AD-
VERSARIORVM LIBER
SECUNDVS.

CAPVT I.

Apud Horatium flumen hibernum, ἡμεῖς ἵβερὸς, fertur quo rara securis, vocare cucullum.

Hetrus Galladius (cuius ego tum eximia liberalitate & beneficetia semper adiutus, tum opera & labore absens ad cathedram regiam, nihil tale vel cogitans vel expectans, sum vocatus) multo plus in literis videbat, quàm eius calumniatores & obtrectatores existimari volebant: ita enim eum negotiis, quæ multa amplectebatur, obrui dicebat, vt professionis muneri negarent parem esse posse: sed profectò ignorabant, quanta in eo homine vis ingenij esset, quanta diligentia, quàm omnium rerum capax natura: quam ita

facile regebat & versabat, vt quicquid ageret, vnum illud curæ habere tractareq; putaretur. Sed nũc eius laudes cõmemorare non decreuimus, quas nec oratione sequi possemus. Eũ aliquando quendam Horatij locum explicãtem audiui ita acute & ingeniose, vt omnes cum eo comparati, plumbei stupidiq; esse videremur. Sed verba Horatij proferamus. ex lib. 1. satyr. 7.

— *Ruebat*

Flumen vt hibernum, fertur quo rara securis:
Hic sensum esse dicebat Gallandius, cui & assentior, tam concitata oratione & veloci rapidaq; decurrisse, quam torrens hibernus deuolui & præcipitati solet per loca abrupta & abscissa, quòd rarò solent lignatores accedere, propter arduam & erectam inaccessarum rupium montiumq; eminentiam. Flumen autem hibernum, est torrens, qui & Græcè, quòd hyme fluat, æstate siccetur, *ἡμεῖς ἵβερὸς* vocatur:

Flumẽ hibernum.

vocatur:

vocatur de torrēte enim hyemis aquis abundante Ouidius Amor. lib. 3. eleg. 5. scribit,
*Fontis habes instar pluuiasq; niuesq; solutas,
 Quas tibi diuitias pigra ministrat hyems.*

Addit Horat. lib. 1. cap. 7.

*Tum prænestinis falso multumq; fluenti
 Expressa arbuſto regerit conuitia.*

Arbuſtū
 fluens.

Arbuſtum dicitur multum fluere, quod multum vini fundit: sed per allegoriam, hoc ad dicacia vinitorum & vindemiatorū retulit conuitia, quibus vel laceſſunt prætereuntes, vel prouocari vlciscuntur, & remordēt. Ergo vindemiatorijs probris & dictis petulanter ei Rupilius respondit,

— Cui, inquit, sepe viator

Cessisset, magna compellans voce cucullum.

Vocare cu-
 cullum.

viatores solebāt cultores & vinitores serō colentes, appellare cucullos, in desidia probrū: Plinius lib. 18. cap. 26. *Dum sciat inde natam exprobrationem foedam putantium vites per imitationem cantus alitis temporariæ, quam cucullum vocant: dedecus enim habetur, opprobriumq; meritum falcem ab illa volucre in vite deprehendi, vt ob id petulantia sales, etiam cum primo vere laudantur, auspicio tamen detestabiles videantur.* Aufonius quoque in Mosella istius petulantia ita mem inicit:

— Inde viator

*Riparum subiecta terens, hinc nauita labens,
 Probra canunt seris cultoribus.*

CAPVT II.

Præbet aquam, apud Horatium, cogemus in hanc concedere turbam.

QVOD ab Horatio lib. 1. satyr. 4. dicitur, *Præter eum qui præbet aquam.* Grammatici eruditissimi vix concoquere possunt: mirum enim eis videtur conuiuatorem aquæ præbitorem appellari. sed Dionysius Lambinus, alij hic caligantibus, primus lucem dispexit, viditq; conuiuatorem solitum balneum præbere conuiuis: quam eruditissimi viri interpretationem nemo reprehendere, nisi improbus, vel indoctus potest, licet tamen in antiquis auctoribus præter aliorum sententiam, iusque est & fas interdum aliquid excogitare, modò probabile sit. Quid igitur, si dicat hominem tam esse procacem & petulantem in iocando, vt nec conuiuis, nec ministris abſtineat vllis, quin eos perstringat, præter eum, qui ipsi pocula miscet ministratq; aquam? ait enim Martial. lib. 1. epigr. 12.

*Iam defecisset portantes calda ministros,
 Si non potares Tongiliane merum.*

Sed omnino præstiterit locum per allegoriam interpretari, inflexione verborum & inuersione ducta à lusu, quo aliquo in situla aut vrceo nobis aquam ministrat, alios ea aspergimus, aut perfundimus per lasciuiam, quod cum facimus, eo qui aquam nobis præbet interim abſtinemus. Aquæ igitur præbitori similem voluit esse Flaccus conuiuatorem. huic inuer-

sioni aspergere & aqua fauere videntur: & hac tanquam constituta allegoriæ imagine nobis diu quærendum non putabimus, cur conuiuatorem aquæ præbitorem dixerit. Cogitationem enim ad lusus speciem referemus, vnde genus diceydi tractum pronuntiabimus. In eodem sermone non est facile, quod ita scribitur perquam venustè,

*Multa poetarum veniat manus, auxilioq;
 Sit mihi: nam multò plures sumus: ac veluti, te,
 Iudæi cogemus in hanc concedere turbam.*

Cogemus
 in hac con-
 cederetur
 bam.

Puto autem perfacete ab Horatio dici, si poeticum tibi displicet studium, & poetæ tibi inuisi sunt, vt vulgò Iudæos omnibus hominibus videmus, nos poetæ, qui plurimi sumus, exercitumq; conficere possumus iustum, pertinacesque, vt Iudæi in religione sua & ceremonijs, ita in studio poetico & proposito sumus, non modò nō de sententia deducemur, sed te vltro ad poetas traducemus, & vnum è turba poetarū, quamuis inuitum, reddemus, vt illud studium, quod improbas, posthac celebraturus culturusque sis, & carmina scripturus. Interim autem multitudinem eorum qui versus scribebant, lepidè illudit more suo. malim autem, vt & reperi in antiquis libris, auxiliòq; legere adposita coniunctione, quam prouocabulo adiuncto auxilio quæ: quanquam non magni refert, nec id magni momenti est, cum vtroque modo sensus idem explicetur.

CAPVT III.

Aesculapium in Vitruuio ἀσκληπιον, seſſimonium, statumen, rudus, nucleus, mataxa, abacorum diuisiones & Speculorum.

AEsculapium apud Vitruuium libro 7. in præfatione est templum Aesculapij, græca imitatione: nam Graijs ἀσκληπιον in neutro genere illius dei templum est. Cum aut exemplum illud prope singulare apud Latinos viderem, admonere lectorem placuit, qui fortasse oscitans, aliudq; agens non animaduertisset. Mineruium tamen, & Dianium apud Latinos similia ei sunt: sed locum Vitruuij adscribamus: Item, inquit, Argelius de Symmetrijs Corinthijs, & Ionico Trallibus Aesculapio, quod etiam ipse dicitur sua manu fecisse. Eodem in lib. Sessimonium est templum & sedes, deduciturque à seſſu vel fede seſſimonium, vt à merce mercimonium. Ita enim scribit, *Suspectus habent in deorum seſſimonio*, id est, in deorum ædificandis templis, & sedibus statuendis: ac seſſimonium dici videtur, vt Græcè. Verbis autem Budæi, quæ in Memmiani codicis margine manu Budæi scripta inueni, libet explicare statuminationem & ruderationem Vitruuij in pauimētis. Sic igitur scripsit Budæus, Statuminatione, vt hic apparet, fit lapidibus & cements libralibus & manualibus sine calce & arena: Rudatio verò statumini superinducitur cum calce aut arena, aut rudere nouo aut rediuuio, id

est, ex vetere ædificio sumpto, nō nuper effo-
 so, quod constat è cemento, vt hic apparet, ad
 Nucleus. differentiam nuclei, qui è testa contusa cōstat,
 & tertio loco inducitur. Hæc doctissimi homi-
 nis oratio non tam docet, vt intelligamus,
 quàm manu propè ducit, vt quid ista sint apud
 Vitruuium penè palpemus. Sic autem Vitru-
 uius ait, Tunc insuper statuminetur, non minore saxo,
 quàm quod possit manum implere: statuminibus inductis
 ruderetur. & mox, insuper ex testa nucleus inducatur.
 Cum autem eodem lib. cap. 3. à Vitruuio scribi-
 tur, & mataxæ tomice ad iustam longitudinem vna cras-
 situdine alligationibus temperentur. eodem Budæo
 Mataxa. velut Mercurio interprete, mataxæ sunt mani-
 puli & fasciculi cannarum, quos Vitruuius to-
 mice alligari iubet. ipsaq; inquit Vitruuius, te-
 ctoria abacorum, & speculorū diuisionibus circa se pro-
 minentes habent expressiones. hic non assentior ijs,
 qui abacos sessiones, vel scabella ad sessum ha-
 bilia, aut podia esse censent: sed Æmari Ran-
 coneti sententiam approbo, existimantis abaco-
 rum diuisiones formas esse quadratas in te-
 ctorio prominentes: speculorum autem di-
 uisiones, formas esse rotundas. Istas ab interi-
 ru interpretationes duorum doctissimorum
 nostra ætate virorum volui vindicare: malui
 tamen ingenuè ipsis eas reddere, quàm impro-
 bo furto clam eas interuertere, cum potius si
 quid possum, de meo eorum memoriæ libe-
 raliter elargiturus sim, quàm quicquam per
 fraudationem eis adempturus.

Abacorū
 diuifio-
 nes.
 Speculo-
 rum diui-
 siones.

C A P V T I I I I .

In Catapulta descriptione quadam apud Vi-
 truuium explicata, tonus quid, hemitonium,
 brachia, plinthium, syrinx, epitoxis, manulea,
 plinthis, capreoli, antefixa, subiectio,
 tracheli.

PLacet tentare quarundam in catapulta
 descriptione apud Vitruuium vocum ex-
 plicationem, maximè cum inciderim in quæ-
 dam schedia Cresibij, vel Heronis (nam dubia
 inscriptio erat) tormentū idē declarantia. ait
 Vitruuius lib. 10. cap. 15. Eius nonæ partis sit forami-
 num in capitulis magnitudo, per que tenduntur nerui tor-
 ti, qui brachia continere catapularum debent. hic fora-
 mina sunt, que Græci φορμίλια appellat, quibus
 insertuntur nerui torti, quos Græci τίνες appel-
 lant. In instrumentis autem πικνυρόναις, que lapi-
 des mittunt, vt ballistæ: dimeriens foraminis,
 quod pondo lapidē mittunt, tot centenorum
 digitorum multiplicatione, eiusq; lateris cu-
 bica sumptione, & lateri decimæ partis adiu-
 ctione constabit. vt si lapis sit 80. librarum, cen-
 ties multiplicari hæc summa debet: sic in as-
 sem octo millia fient, quorum latus cubicum
 sunt 20. quibus decumam addo. ita dimeriēs
 foraminis erit viginti duorum digitorum. in
 πικνυρόναις que sagittas mittunt, sumitur è nona
 parte sagittæ dimeriens foraminis: eo enim
 maius foramen esse oportet, quo moles est

Tonus
 quid.

maior, vel magnitudo lapidis aut sagittæ: cum
 oporteat brachia, que ἀγκύρας Græci vocant,
 crassioribus, robustioribusque neruis inten-
 di. neruos autem non solum τίνους, sed etiam ἡ-
 μιτόνια appellabant. Vitruuius libro 1. capite 17.
 In capitulis enim dextra ac sinistra sunt foramina hemito-
 niorum. id est, vt interpretor, neruorum. Hero,
 ἡνάκην ἢ τὰ μὲν αὐτοῦ κεντὰ τὸς ἀγκύρας ναυτῶν, τίνες, οἷοι δὲ
 ἐν ἀνθρώποις, οἷοι ἢ ἡμιτόνιοι, ait Vitruuius libro 10. ca-
 pite 15. Tabule que sunt in summo & imo capituli: &
 mox, Παράσταε dextra ac sinistra. hæc vt intelligen-
 tur quoquo modo, sciendum est, huius instru-
 menti corpus esse laterculum, Græcis plin-
 thium appellatum, ita arretariæ tabulæ dex-
 tra & sinistra vocantur parastatæ: transuersa-
 riæ tabulæ in imo & summo positæ sunt: Græ-
 ci parietes quatuor appellant. Transuersi au-
 tem isti parietes πρὸς ἴσην appellantur, habent-
 que, vt ait Vitruuius, tabulas parallelas. para-
 statæ incumbit brachium catapultæ: parasta-
 tæ antistates adhæret compaginatæ qua est,
 (vt Græci loquuntur) ipsius brachij πύργος, id
 est, calx: in parastatæ medio excauatur sinus
 in semicirculum. Cardines parastatarum Græ-
 ci τήμονες appellant, quos esse in parastata duos
 præcipiunt & ἀιτάγλια vocat, inquit Vitruuius
 libro 10. capite 15. Canaliculi, qui Græcè σίριξ dicitur.
 Hoc falsum: neque enim sic Græcè appella-
 tur, sed σίριξ. Nulla autem inuidia sit opinor
 legere securiculis cardinibus fixa. nam fixam accu-
 sandi casu meritò accusare licet. scribitur in
 Vitruuio ibidē, crassitudo scutula, sed Budæi ma-
 nu in libro Memmij Suculæ emendatum repe-
 ri, cuius sententiæ refragari pudet. Epitoxis
 Epitoxis. est cauus, qui sagittam recipit. Item, inquit Vi-
 truuius, chelo sine macula dicitur, puto χαλῶν legē-
 dum esse, cum præsertim ita in Herone siue
 Cresibio legā, τὰ πύργου ἢ οἱ λατράγισσα χερὶ ἀπὸ τῆς γίνονται,
 λιμολομένῃ πρὸς τὸ μεταξὺ τῶν χαλῶν διεσθῆναι τὸ πῶ βίβας πῶ-
 40 χῶ. manulea autem in editionibus antiquis
 Manulea. extat, vnde & manuleatæ tunicæ sunt. Basis
 sedes est, in qua statuitur columella, quæ ma-
 chinam sustinet. columellæ autem basis, sic
 enim lego, in solo latior est: plinthis autē, id
 Plinthis. est, laterculus, quadratum est superius ipsius
 basis, qui laterculus, qua accipit columellam,
 quæ συλίσκος vocatur suo cauo, eam habere de-
 bet quam dicit latitudinem. Capreoli, qui à
 Capreoli. Græcis συγκύπται appellantur, tigilla sunt fasti-
 gata, & in columellam suis capitibus nitentia,
 & in columellam hinc inde firmantia ne nutet aut
 vacillet. addit Vitruuius, antefixa latitudo forami-
 Antefixa. nis: antefixa Festo libro 1. sunt quæ ex opere
 figlino testis adfiguntur sub stillicidio: sed hic
 antefixa videtur columella quædam anterior,
 quæ etiam sustinet plinthium, & antefixa vi-
 detur vocari, quòd sit ante columellam illant,
 quam antè explicauimus. adfixa est autē plin-
 thio catapultæ, vnde & nomen. potest esse &
 tanquam fibula, quæ ab interiore plinthio
 perueniat ad columellam. Est & posterior co-
 lumna, quæ antibasis dicitur, sustinetq; etiam
 catapultam. subiecto, inquit, foraminum duodecim.
 Hic

Hemitho-
 niū quid.

Plinthiū.

Brachia.

Syrinx.

Epitoxis.

Manulea.

Plinthis.

Capreoli.

Antefixa.

Imago gloriae respōdet.

ca virtute resonat, vt imago gloriae. itaque vltimo nomine multi, vt acido & inuiso, offensi, voci scripserunt: qui mihi videntur nimium iuris sibi sumere, si ius dici debet licentia. Ego gloriae nomen in suo domicilio suisque penatibus retinendum esse existimo: & locum sic interpretor: gloriam virtuti sic solere resonare, vt imago solet gloriae: id est, vt plausui & significationibus & gratulationibus, quibus populus voce laeta & mirabunda & hilari aliquem celebrat, respōdet Echo, quae Latinè dicitur imago. huius gloriae hoc exemplum apud Flaccum lib. 1. ode 20. extat,

—Datus in theatro,

Cum tibi plausus,

Care Mecenas eques: vt paterni Fluminis ripae, simul & iocosa, Redderet laudes tibi Vaticani

Montis imago.

Non est autē, vt opinor, in controuersia, quin legendum sit eo in libro Ciceronis, haud erat sane quod quisquam rationem ac doctrinam requireret: Ratione tamen & doctrina editur corruptissimè: nam philosophiae artem praecipionemque intelligit. quod autem ait, simul atque in lucem editi suscepti sumus. de utroque parente intelligendum puto. edit enim mater, quae parit: suscipit pater qui tollit. Terentius in Andria, act. 2. scē. 3.

In lucem editi & suscepti.

Puerum autē ne resciscat mihi esse ex illa cautio est: Nam pollicitus sum suscepturum.

& iterum act. 3. scē. 1.

Nam quod peperisset iussit tolli.

vbi mater tollit, & ab ea sublatum pater etiam suscipit. Eminens autem effigies, dici potest pictura ita expressa, vt extare & eminere videatur: sed exculptum simulachrum potius sit, cum paulò post rem solidam dicat: nam adumbrata est ἰσκιὰ γραφικὴ εἰδὴν, id est, primis lineis ducta & delineata. Leue esset monere legendum videri, & egrotum animum quem appellant insanum: nisi quam appellauerunt insaniam, errore non ferendo per omnia propagatum exemplaria esset. nihilo secius lego his rebus mentem vacuam appellauerunt insanam: hodie insaniam per scriptum est in uita, vt opinor, Minerua. quod autem ait, itaque non est scriptum, si insanus, sed si furiosus esse incipit. pro interpretatione legis erit, cuius ita ad Herennium libro primo concepta verba sunt, Si furiosus existit, id enim est, esse incipit. Conturbatus autem oculus est, qui ca-

Conturbatus oculus.

ligat, & confusus videt, laboratque ophthalmia. Scribonius, ad conturbationes & epiphoras oculorum scio multa collyria, et si tardè, magnos tamen effectus habere. Iterum, hoc maxime probo ad recentes epiphoras, & conturbationes oculorum, tumoresque & dolores. vocat & perturbationes. Collyrium psorium ad caliginem & ad aspritudinem oculorum siccamque perturbationem sine tumore, quam ἰσκιὰ οφθαλμικὴν appellant. Propriè tamē est conturbatio minor ophthalmia, & ἰσκιὰ Græcè vocatur, definiturque

ισκιὰ

oculorum tumor cum rubore & calore ex causa obortus externa, vt fumo, sole, puluere, oleo, leuisque ophthalmia appellatur. Legoe-

tiam omnem enim abstinentiam, omnem innocentiam, quod quidem necesse est, vt à tanto scriptore & oratore remoueat solœcismi fœditas & deformitas.

CAPVT VII.

Exponitur epigramma quoddam Maronis, natio madens pingui, adipata dictio, scholasticus, cymbalum iuuentutis, mittere vela ad portus beatos.

Incundum est epigramma, quo dimittit rhetoras Maro in Priapeijs, & ad philosophos se confert, si modò Maro is est, ac non alius quispiam: sed interueniunt, vt gemmis nitentibus nubeculae quaedam earum splendorem nubilo fuscantes, sic ei vitia nitorem lædentia. nã primus statim versus syllaba curtiore est.

Itē hinc inanes Rhetorum manipli.

quæ supplebitur repetito initio ite, hoc modo,

Itē hinc inanes Rhetorum manipli, ite

Inflata rore non Achaico verba.

non satis assequor, & commodius scribi posse putarem,

Inflata rore non Achaico turba.

vt Latinorum significet rhetorum eloquentiæ transmarinæ rudium auditores inanes & indifertos. Ac rorem Achaicum dixit, vt ad cicadas fortasse respiciens, quæ rore vesci feruntur, canoræque sunt & stridulae, vt illi loquaces & garruli. Sed & cicadis disertos Troianorum principes Homerus comparauit.

Et vos, inquit, Seli, Cati, Arquiti, Varro, putem scribendum,

Et vos Seli, Cati, Arquiti, Varro.

vt nomina propria sint Selius, Catius, Arquitius, Varro,

Scholasticorum, inquit, vario madens pingui.

Natio madens pingui legendum puto: vt Rhetores illos Græcæ facundiae ignaros, vt hebetes & obtusos, pingui madere dicat irridens. adipate dictionis genus Cicero in Oratore dixit genus pinguis elocutionis & insuauis & inconcinnae, ab adipatis cibis translatione ducta, id est, adipe vntis & opimatis. Iam rhetores & declamatores Seneca in epistola 155. & 156. & Quintilianus non rarò Scholasticos appellant: apud Synesium tamen, & in Hesychij antibole scholasticus caularum est actor. eos iuuentutis cymbalum ignominiosè vocat, vt cymbalum mundi Appion Grammaticus vocatus à Tiberio Cæsare fuit. (Plinius in præf. Natur. histor.) quod ad aures iuuentutis streperent loquaciter & inaniter, vt Gallorum in matris Idææ sacris cymbala crepabant: habebantur autem omnium vilissimi & abiectissimi mortalium, molles & castrati illi Cybelæ & matris Idææ ministri.

Nos, inquit, ad beatos vela mittimus portus.

Itē ad philosophiã pergimus, quæ nos suis præcibus fœlices beatosque reddet, & omnino liberabit perturbacione & molestia. addit,

Maronis epigramma.

Natio madens pingui. Adipata dictio.

Scholasticus.

Cymbalū iuuentutis.

Mittere vela ad portus beatos.

Itē

*Ite hinc Camœnæ, vos quoq; limite seue,
Dulces Camœnæ, animum fatebimur verum,
Dulces fuistis.*

hæc bonam non interpretantur sententiam, verum audemus, si veram non possumus scripturam reddere, probabilem saltem comminisci, quæ commodum sensum eloquatur.

*Ite hinc Camœnæ, vos quoq; hinc leues ite,
Dulces Camœnæ: nam fatebimur verum.*

etsi vos nunc inhumanius & asperius eijcio: 10 tamen nõ tam improbus ingratusq; vnquam ero, quin semper fatear vos mihi dulces & iucundas fuisse: & quanquam vos nunc exigo, attamen meas chartas reuifitote, sed prudenter & rarò. Quibusdã etiã videtur dicere, vos mihi antea dulces fuistis, nũc molestę, & vt verum proloquar, ad alia me accingo studia vobis dimissis: & tamẽ quamuis vos dimittam, reuifitote me aliquãdo, verũ prudẽter & rarò.

CAPVT VIII.

*Apud Ciceronem Vecors Oenei partu edita,
τιντεω moles gigantum, Clepse dolo.*

MIHI quidem verba Ciceronis 2. Tusc. Inspicienti, & apud me exigenti, fere venit in mentem existimare ex ijs Ennianum integrari suis iustis modulis posse,

Philosophandum est mi paucis: nam omnino haud 30 placet.

Itaque, vt omnes qui diuinant, aut somnia sibi fingunt, sibi placent in suis ludibrijs: ita mihi quoque vsu venit, neque teneri potui quominus id huic chartæ mandarẽ, etsi vanissimum fortasse somnium est. Non longẽ, vnus absentia præpositionis, desiderio sui sententiã malè perdit. sic enim editur, *Magna habere possit auxilia reliquorum philosophorum etiam disciplinis*, vox auxilia absorbit hausitq; a, quod interse- 40 rendum est, vt orationem fulciat vacillantem. *Refellere autem sine pertinacia, & refelli sine iracundia*, ideo defendimus, nec mutari patimur: qd̃ tamẽ homines magnæ in literis auctoritatis conari videmus, quia & paulò ante dixit, eos, qui certis destinatisq; sententijs addicti, & tanquam consecrati sunt, iniquo animo pati solere se refelli, cum contra se id æquo animo esse patienterq; laturum ostendat: & alij quoque philosophi suis decretis magnopere con- 50 fidentes, neque de eis vilo modo dubitantes, pertinacissimè aliorum placita oppugnãt, & omnibus modis euersum ire conantur, quod Academicus leuius multò minusq; obstinatè faciunt, probabilia tantum eis opposcentes, quibus tamen nec ipsi multum fidei tribuunt. Est autem leue monere legẽdum esse, *In manus sumit. & commendari lectioni: cum hodie, manu & lectione edatur: & nec si id minus: munus enim peruersissimè edunt multi.* In versibus autẽ Iam- 60 bicis, quos è Trachinijs conuertit, *corpore exanclato est corpore fatigato & ærumnoso exhaustoq; et si non defunt, qui exanclata malunt, &*

tolerata & perpetrata explicant. *Vecors Oenei partu edita* Deiania est Oenei filia, dolosa & astuta, hinc vecors dicitur, cum *Μολώντι* à Sophocle Trach. vocetur. Partus autem hic etiam viris tribuitur, more Græcorum, apud quos etiam *τιντεω* de viris vsurpatum reperitur. nam apud Homerum extat *ὅν ἀδελφῶν τικτεω σοῦς*. Id etiam obseruauit Fabius libro decimo apud tragicos, quorũ hinc sermonem imitatur Tullius: sic enim scribit, *Et apud tragicos, & iam leo pariet, at pater est. Moles gigantum est multitudo.* nam Græcè scribitur *σφαιρις*. *Nec me occidentem*, lego, non ne me. Libenter quoque scripserim, *corpore infixit meo: etsi vix infixit, sum mouere audeo.*

Hec dextra Lernam tetra mastata excetra, lego. Nam quòd terram alij malunt, improbo: *tetram* etiam nõ incommodè legi posse video. Echidnam vertit hydram Cicero, cum Hyginus scribat è Typhone & Echidna, hydram nam 20 tam fuisse: ante hydram appellarat excetram. Addam & huic capiti periclitatam emendationem magno discrimine & audaci facinore.

— *eum dictus Prometheus*

Clepse dolo pœnasq; Ioui expendisse supremo. Fato enim illud, qd̃ interponitur, fatale huius loci malum videtur. Mihi quidem doctus, id est, astutus & solers placeret, sed cum Expendisse non bene cohæreret.

CAPVT IX.

Sublime auolans, adulat sanguinem, κλακείω, δωπύω, adulari, ex quo liquata, apud Ciceronem.

Versus transtulit Cicero 2. Tusc. è Prometheo Æschyli, vt reor *κλακείω*, sanè quã eleganter & disertè, vt hominem facundiã Latinæ vnicũ & singulare prope exemplum decebat: nonnusquam tamen est cur in eis hæreas, quòd partim ab interpunctionibus laborant, partim temporis iniuriã senserunt. nam,

— *nauem vt horrisono freto*

Noctem pauentes timidi adnectunt nauitæ:

Saturniũ me sic infixit Iupiter.

Iouisq; numen Mulcibri adsciuit manus.

vt vna circunductione comprehensum, & vna similitudine comparatũ, sic & interpunctionibus notandum arbitror, secus q̃ in editionibus extat. Quod autem scribitur 2. Tusc.

Clangorem fundit vastum & sublime aduolans.

in vitio est, nisi me transuersum amentia rapit in errorem: puto enim cum aquilę aduolatum ante scripserit, auolatũ eius nunc narrandum esse. Ergo nulla tot editionum & mysticorum librorũ verecũdia ductus, veluti perfricta fronte *sublime auolans*, legendũ esse adseuerabo. Cæterũ, *pinnata cauda nostrum adulat sanguinem*, Græciam olet: vt enim *κλακείω*, & *δωπύω* cum ac- 70 cusationis declinatu Graij iungunt, sic & Latinè fecit, securus auctorem Ætium, cuius versum è Prometheo mutuatus est à Nonio in *Adul. prolatum,*

Vecors
Oenei
partu
edita.

τιντεω.

Moles gi-
gantum.

Clepse do-
lo.

Sublime
aduolans.

κλακείω,
δωπύω.

Adulat sanguinē.

Pinnata cauda nostrum adulat sanguinem.

Tragici igitur audaciam non est veritus æmulari. sed quo tandem sensu hic adulat dicitur? Et audiui qui adulare per diminutionem pro adorare dictum crederet, & interpretaretur sanguinem expetit, ei que caudæ motu blanditur: non deest, qui lambit exponat. Ego tamen aliter interpretor: cum enim blandimentum caudæ adulatio sit, & auolans aquila soleret tractu caudæ sanguinolenta Promethei vulnera perstringere, cruorisque aliquid detergere, eleganter & venustè tactum caudæ attingentis, & tanquam palpantis sanguinem, adulationem esse appellatum censeo, quod adulari propriè caudæ sit. In iisdem versibus pro palæstra grammaticos exercet,

Adulatio

Ex quo liquat.

Ex quo liquatæ solis ardore excidunt

Guttæ, quæ saxa assidue instillant Caucas.

mihî aliorum sententiam nec reprehendere, nec approbare animus est, sed quod mihî videatur in medium afferre: puto enim dici è Promethei visceribus laniatis, & solis ardore repesfactis, & tabefactis, saniofas delabi in Caucasu cautes guttas: idque eò audacius affirmo, quod sciam auctores Græcos ex ea sanie oriri tradere herbâ medicatâ, & veneficijs aptam, qua vinctum à Medea Iasonem flamma tauro-rum æripedum nihil fuisse læsum, nec satis hydri dentibus terrigenarum ferro violatum. meminit & Seneca in Medea, ita scribens:

Quæ fert opertis hyeme perpetua iugis

Sparsum cruore Caucasus Promethei.

Ex quo igitur ad Promethei corpus censeo referendum, non ad tempus.

CAPVT X.

Columbus dioneus, suauari oculos, sacculus plenus aranearum.

Atullum appellari doctum ferè scimus ab alijs poetis, credo quod literis elegantioribus penitus imbutus erat, & suo poemati aspergebat multa, imitabaturque ex antiquis sumpta aut efficta præsertim Græcis: eorum exemplum vnũ & alterũ proferam. Epigr. 27. *Vt albulus columbulus dioneus.* videtur ex Alexide sumptum, cuius Athenæus lib. 9. dipnos. capite 16. refert hunc versum,

Colūbus dioneus.

Ο λουκός ἀφροδίτης ἐμὴ γὰρ πρὸς πρῶτος.

Nam & columbum potius, quàm columbam, & Albulum & Venerium, vt Alexis dixit, penè versu ad versum expresso. Epigr. 9. ait,

Suauari oculos.

Iucundum os oculosq; suauabor.

vbi versum Homericum propè conuertit ex Odyssæa.

νῦν δὲ μὴ κεραιλὴν τι ἠγὲ ἔμφοι φάρακας.

Plenus sacculus arancarū.

Sic cum scripsit, *Plenus sacculus est aranearum*, imitatum Homerum esse censeas, qui eodem libro scripsit,

— ἰδὺναι δὲ πρὸς δὲ πρὸς δὲ πρὸς

χίτωνι σφιδνίω καὶ ἀράχνη καὶ τῆς ἕχιδος.

Nam araneis obidentur & opplentur, quæ

inania solaque sunt, vt loculi dicuntur iocose araneosi, & cubilia Homerus dixit, vidua & deserta.

CAPVT XI.

Aduersaria, Ἐπισημασία, laudare testem, exire è potestate, natura latrat, immune, Natalis Mercurij & salutis.

ADuersaria quæ M. Tullius pro Roscio nominat, videntur libelli fuisse & commentarioli & chartæ, quæ homines aduertebant, & (vt ita dicam) memorialia erant, ne res aliqua eis excideret. eos enim commonefaciebant, & memoriæ ipsorum subsidio erant. Demosthenes videtur appellare ἐπισημασία, sic contra Aphobum scribens, *ὡς εἰς τὰ γραμματεία πάντα ἔλαττο*, καὶ τὴν ἀκρίβειαν πάντων διεξίει. mox subiicit, *νῦν ἢ ἔτι μὴ παρασημασάσαι μὲν ἤξισαν, εἰ εἰς πολλὰ τὴν καταλειπομένων ἐκ ἐξήρατο: ἐπισημασία ἢ ὡς*, id est, aduersaria erant. Sed hic huius capituli finem nõ facie mus, multaq; alia præterea miscebimus, vt in mentem venient. Laudare testem, quod est nominare, credo ex eo ductum esse, quod quem quis testem nominabat, vnà & laudem quoque eius commemorabat, ne indignus cuius audiretur testimonium videretur. Idem è Fabij declamat. 9. intelligi potest, vbi scribitur, *Si ab vniuersis tamen ad singulos vocamur, & tyrannum testem dabo: illum quidem neque ego laudo, sed ipsa vitia, ipsa scelera facient huic rei auctoritatem.* M. Tullius de Inuent. & lib. 3. Tuscul. insanos, furiosos, iracundos, exisse dicit è potestate: hoc loquendi genus ex eo natum suspicor, quod qui furiosi erant, agnatorum & gentilium potestati permittebantur, & domini rerum suarum esse verabantur. Ita exierant è potestate sua. rationem enim loquendi, quæ postea manauit

Aduersaria.

ἐπισημασία.

Laudare testem.

Exire è potestate.

Natura latrat.

Immune.

40

50

60

latius, hanc originem, hunc fontem habuisse auguror. Nam & filij qui parentum potestati subiecti erant, tamè quibus in rebus suæ spon-tis & arbitrij erant, suæ potestatis dicebantur esse. Quintilianus declam. 9. *Filios verò quis dubitauit vnquam esse plerunque suæ potestatis?* Cicero autem 3. de Inuent. & 3. Tuscul. quæst. eleganter dicit furiosos exisse ex potestate dici, quia nõ sunt in potestate mentis, cui regnum totius animi à natura tributum est. Nil aliud sibi naturam latrare, cum Lucretius lib. 3. scribit, vtitur Enniano verbo, quod interprete Festo lib. 10. in litera l. apud Ennium est poscere: & fortasse ille sit versus Ennianus, qui citatur à Varrone lib. 6. de ling. lat.

— Animus cum pectore latrat.

vt sit, animus cū pectore poscit: etsi quispiam fortasse etiam aliorum interpretari possit. Profectò in Trinummo Plauti, Sc. Ne amicum castigare. legendum est: *Immune est facinus.* vt eleganter vir huius memoriæ politissimus, & doctissimus vtriusque linguæ Ioachimus Camerarius emendauit, cuius ego sententiam confirmo, auctoritate Festi, qui ita scribit lib. 9. in litera

lit. I. Immuni vacans munere, aliquoties pro improbo ponitur, ut apud Plaut. Immune est facinus. Ita tanti grammatiçi approbatione sibi de emendatione sua meritisimo gratulari Ioachimus debet,

Maiæ Mercurium creastis idus.

cùm à Martiale scribitur, libro 12. epigram. 68. haud equidem reor eo die natū fuisse Mercurium: quanquam eum sensum ea verba præ se ferunt, sed eo die ei dicatum templum: templi autem dicatio natalis erat numinis. Id vt credam & Liuius libro 2. facit, & Festus libro 9. in litera I. cuius verba sunt, *Maijs idibus mercatorum dies festus erat, quòd eo die Mercurij ædes esset dedicata: nisi si quis eo die ædem dedicatam conijciat, quo natus fuerat. Cicero quoque prima epistola lib. 4. ad Attic. natalem Salutis dicit, quo die Saluti fuerat dicatum templum. Sed ne plures præterea libros hoc capite compillem, ei verbum amplius non addam.*

Natalis Mercurij

Natalis Salutis.

CAPVT XII.

Natura solo subest apud Maronem, loca nullius trita solo, & consistere vitam apud Lucretium, Insistere viam, è portis occurrere, delibata numina, diuidere cælum, hiatus, chasma, præscripta candida calcis, imber pluuia & grandis.

CVR stirpes syluestres lætæ fortesq; pro-
ueniant causam reddens Maro, sic canit
libro 2. Georg. *Quippe solo natura subest: quæ verba quam vim habeant, vt oraculorum ambages, quæri solet. Sed ego (vt soleo) prætermis-
sis aliorum sententijs, quid sentiam eloquar: nunquam enim eorum mihi placuit studium & institutum, qui tempus refutandis aliorum sententijs terunt, & improbè ex aliorum contumelia laudem venantur. Exiltimo igitur hic solum radicem esse, cuius in siluestribus viuida & animosa est natura, ad eliciendum è terra succum, & concoquendum, totiq; plantæ dispensandum: radicem autè hic solum dici puto, vt plantâ & pedè arboris: nam apud Lucr. lib. 4.*

Natura solo subest.

Loca nullius trita solo.

Consistere vitam

Insistere viam.

E portis occurrere.

Auia Pieridum perago loca, nullius ante Trita solo.

valet nullius pede calcata. Et quia hanc tanquam telam Lucretius Maronem interpretas, exorsus est, is eam pertexat. Igitur libro sexto scribit,

Et per quem possent vitam consistere tutam.

vbi consistere à veteri scriptore nouè vsurpatum est pro constituere & reddere, vt & Terent. Phorm. act. 1. scen. 4. — *Quam insistam viam?* pro quam instituam viam, scribit. Et Liuius libro 1. ab Vrbe cond. *subsistere feras* pro excipere & sustinere. Consistere igitur dixit, vt si Græcè *ὑποστήσασθαι* dixisset. Idem eod. lib. scribit,

Et quibus è portis occurrere cuiq; deceret.

Quod exprimit prouerbiu Græcum ab Aristotele positum libro quarto *ἀνθρώπων, quòs ἴσθαι καὶ εἶναι ἢ ἔχειν ἢ ἔχειν ἢ ἔχειν*: nisi quod Aristoteles id de foribus domorum dixit, Lucre-

tius, de portis vrbiu aut castrorum, quibus in hostem eruptio fit & ei occurritur. Epicurei ad stabiliendam suam impietate firmandamque, imprimis hoc ponebant, nihil admirandum esse. Lucretius,

Si tamen interea mirantur qua ratione Quæq; geri possunt, præsertim rebus in illis, Quæ supra caput ætherijs cernuntur in oris.

Et Horatius lib. 1. epod. 6.

Nil admirari propè res est vna Numici, Solâq; quæ possit sacre & seruare beatum.

Lucretius iterum,

Delibata deum per te tibi numina sancta Sæpe aderunt.

Delibata numina.

(id est, contaminata, diminuta, violata, non ea integritate, qua sunt & placida pace: vt in Rhetoricis ad Herennium, ille nulla voce delibans instam virtutem.) Lucretius,

Nec de corpore quæ sancto simulachra feruntur, In mentes hominum diuinæ nuntia formæ, Suscipere hæc animi tranquilla pace valebis.

imagines ex dijs effluere, quæ mentè nostram lacellant, & noticiam Dei afferant Lucretius dicit. Cicero lib. 1. de Nat. deor. & 1. de Finib. eas ad deos affluere, in quas mentem nostram intentam deorum intelligentiam capere, vt Velleius Epicureus apud eum differit. Lucret.

Ne trepides cæli diuisis partibus amens.

Diuidere cælum.

Cælum peruolitates fulgetræ diuidere videntur, & fulmina, de quibus id Lucretius canit: etiam hiatus, quod chasma dicitur, vt apud Maronem 9. Æneid.

Hiatus, chasma.

— vnde hæc tam clara repente

Tempestas? video medium discedere cælum Pallentesq; polo stellas. Lucretius, Tu mihi supremæ præscripta ad candida callis Currenti, spatium præmonstra callida nusa.

Præscripta candida calcis.

Putè potius calcis legi debere, vt à M. Tullio 1. Tuscul. Nunc video calcem, ad quem cum peruentū sit.

Ex eo autè sic curriculi finis vocatus est, quòd creta, aut etiâ calce notaretur: quod & Lucretius annotauit, cum præscripta candida dixit, intelligens præscriptum velut creatum finem. Seneca lib. 19. epist. 109. deinde transit ad ea, quæ consuetudo seculi mutauit, tanquam quod ait Cic. Quoniam sumus ab ipsa calce eius interpellatione reuocati: hanc, quam nunc in circo cretam vocamus, antiqui calcem dicebant. Imber, pluuia est aut grandinis lapsus & agmen, vnde imber pluuia & imber grandinis dicitur: Lucretius,

Imber pluuia & grandinis.

Nec cohibere niues gelidas, nec grandinis imbres.

Cic. in Topicis, vt aqua pluuia ultimo genere ea est, quæ de cælo veniens, crescit imbri. Nimbus etiam ferè tale quiddâ dicitur. Liuius lib. 40. subito coorta tempestas cum magno fragore tonitribusq; tam densa regem operuit nimbo.

CAPVT XIII.

Farris libra, camelaria, sagariam & saccariam facere, curiosus, glandem legere, optio fabrica, optio carceris, manceps carceris, prærogare, instituere vineam.

Veteres frumentum nō solūm metiri, sed & appendere solebant, quod nunc quoq; in panificio obseruamus. hinc illud Horatianum lib. 1. sat. 5.

— Cui satis vna

Farris libra.

Farris libra foret, tenui sic tamq; pusillo.

Et Lilius lib. 4. ab vrb. cond. Frumentarium diuitem bilibri farris sperasse libertatem se suorum ciuium emisse. Iterum, selibrisne farris gratiam seruatori relaturum. In lege xij tabul. (Gell. lib. 2. cap. 1.) Si volet suo viuito, ni viuit, qui eum vincum habebit, librā farris in dies dato. Farris autem nomine etiam farina intelligitur. Itaque apud Iurisconsultum l. 7. §. 1. ff. ad legem Iuliam repetund. legendum cenfeo, Frumentum ve publicē dandum, præbendum, appendendum, non vt vulgò, apprehendendum, aut vt quidam emendant, approbandum: quibus nec assentior illud Iurisconsulti l. desertorem. §. is qui in exploratione. ff. de re milit. mutantibus, aut qui à fossato recedit: nam fossatum

Fossatum

recentiores scriptores vocauerunt castra, quia fossa cingi solebant: Capitolinus in Gordianis, Castra omnia fossato circuibat. Quin & apud Suidam hoc vocabulū reperitur, & apud Leonem Imperatorem. Crediderim verò in titulo de muneribus, l. 1. & l. munerum. ff. de muner. & honor. pro camelasia camelariam non iniusta circumscriptione. locum sibi vendicare posse. Cur enim nō vt sagaria, & saccaria dicitur, substantiuus, vt sagariam facere, facere saccariam, vocabulis, & camelaria dici possit? Qui autem in Codice Iustiniani lib. 12. tit. 23. curiosi vocantur, eorum, vt apud Suidam refertur, in vita diui Ioannis Chrysostomi erat mentio his verbis, ἡνέμερον καὶ τὸ λεγόμενον τὸ πέντες ἐν μέσῳ τῆς πόλεως. Iuriscōsultis glandis appellatione omnis fructus significari videtur, in xij. tabul. l. vnic. ff. de gland. leg. non assentiente Plinio lib. 16. cap. 5. cuius ideo verba adscribam, vt quantum intersit inter consultorum interpretationem, & viri doctissimi explicationem, intelligatur: Cautum est, inquit, præterea xij. tabul. vt glandem in alienum fundum procidentem liceret colligere. ac mehercule crediderim veram esse & sinceram Plinij interpretationem: sed prudentissimos iuris intelligentiam longius, & significationē porrexisse, vt iuris eadem valeret auctoritas in omnibus fructibus, cū de glande tamen disertē tantūm lex cauisset. Optio fabricæ apud eosdem, l. vlt. ff. de iure immunitatis. esse videtur, qui Imperatoriæ fabricæ, à qua fabricenses vocantur, aut fabricis legionum scutarijs & loricarijs custos præest, vt & custos carceris à Prudentio ὁ πρῶτος τῶν φυλάκων manceps carceris, & à D. Ambrosio, optio carceris appellatur: sic enim scribit, neque Paulus & Silas tempus distulerūt, quo optionem carceris baptizarent cum omnibus eius. Prærogauit, apud Iurisconsultū l. sed ad des. §. si quis cum. ff. locat. & cond. est prærogauit, vt in illo loco, qui pensionem integram prærogauit. 60

Camelaria.

Sagariam & saccaria facere.

Curiosus.

Glandem legere.

Optio fabricæ.

Manceps carceris. Optio carceris.

Prærogauit.

Instituere vineam.

In iisdem Iuriscōsultis instituere, est vel arbores, vel vineas in aliquo loco ponere, vt l. Dominus. §. in conducto. ff. locat. & conduct.

In conducto fundo si conductor sua opera aliquid necessario, vel vtiliter auxerit, vel ædificarit, vel instituerit. Iterum l. colonus. ff. eod. Colonus cū lege locationis non esset comprehensum, vt vineas poneret: nihilominus vineas instituit. Cicero 2. in Rullum, vtrum hæc lex est, an tabula Neratiana auctoritatis: in qua scriptum fuisse aiunt, lugera CL. in quibus oliuetum fieri potest: lugera CCC. vbi institui vineæ possunt.

CAPVT XIII.

Virgatis lucent sagulis apud Maronem, Virgata vestes, ducere sacra, sacra ferre, Vigilem ignem sacrare apud Maronem, studio anili celerare.

SOLET interdum in literis nimia diligentia grammaticos in errorem auferre, vt in illo Maronis versu 8. Aeneid.

Virgatis lucent sagulis, tum lactea colla.

Virgata sagula non acquiescunt grammatici, vt ea tantum intelligamus quæ discoloribus tanquam currentibus regulis colorum & ductibus, varia cernuntur: etiam aiunt ad Gallorum respectum esse linguam, quibus virga purpuram significat, vt virgata sint purpurea. Ego intellectu simplici & Latino virgatum significare puto, quod virgas quasdam in longum aut latum varia ferie, & colore porrectas habet, vt in concharum genere sunt virgulate, id est, ἰσθμιαί. Valerius certè Flaccus 2. Argon. Thracum mulieribus virgatas vestes tribuēs, purpureas non intellexit, sed barbarorum ritu discolors, & veluti virgatis segmentis contextas: eius sunt versus,

Iam veniet durata gelu, sed me quoque pulsam

Fama viro: nostrosq; thoros virgata tenebit.

Nos & aliud Maronis doctissimi poetæ explicemus 8. Aeneid.

— Castæ ducebant sacra per urbem,

Pilentis matres in mollibus.

ducere sacra & ferre sacra dicuntur, qui res sacras, & quæ ad sacrum vtilia sunt, remque diuinam ferunt. Sic & apud Ciceronem 6. in Verrem, quæ manibus sublatis sacra quædam more Atheniensium virginum reposita in capitibus susinebant, canephoræ ipsæ vocantur: nam canephoræ canistra ferebant, in quibus ea erant posita, quæ ad quinquatria, aut cerialia pertinebant. Horatius libro 1. satyra 8.

— vt Attica virgo

Cum sacris Cereris, procedit fuscus hydaspes.

Idem libro 1. satyra 3.

— Sepe velut qui Iunonis sacra ferret.

Varro li. 4. de sacra via, qua sacra quot mensibus feruntur in arcem. Ferunt & sacra sacerdotes, id est, res sacras, aut sacris viles & dijs consecratas dedicatasque, dijsque sacrificant. Maro libro 2. Georgic.

Me verò primū dulces ante omnia Muse,

Quarum sacra fero ingenti percussus amore.

Matronæ autem honestæ apud Romanos in publicis sacris vehiculis vehabantur, in quibus sacra ferebant: quo respexit Maro. Lilius

lib. 34.

Virgata sagula.

Virgata vestes.

Ducere sacra. Sacra ferre.

lib.34. de lege Oppia, neu iuncto vehiculo in vrbe oppidoue aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa veheretur. Iterum libro 5. honoremq; ob eam munificentiam ferunt matronis habitum, vt pilito ad sacra, ludosq; carpentis, festo & profesto vterentur. Ne illud quidem Virgilij 4. Aeneidos tacitum prætermittendum est,

Vigilem ignem facrare.

Centum aras posuit, vigilemque sacrauerat ignem. vt enim in prytaneis Græciæ peruigil erat æternusque ignis: sic & in templo Iouis Ammonis, vel Plutarcho teste, qui in libro de defectu oraculorum sic scribit, *νασι ἢ γιγνώσκει παρ' ἄμμωνος, τὰ μὲν ἄλλα τῶν ἱεῶν δὲ ἡμῶν ἢ μὴ πάντοτε λαμβάνει. ὡς δὲ τὸ πολὺν τὸ ἀσπίστον ἀκρίβητος λόγος ἄξιον σπουδῆς.* Non est igitur illud à poeta ex illa poeticorum figmentorum & mendaciorum licentia & impunitate excogitatum, sed ex fide historię commemoratum. Etiam illud 4. Aeneid. quod non ita obscurum prima specie videri potest, tamen interiori sensum occultit, declaremus,

Studio anili celerrare.

Sic ait, illa gradum studio celerabat anili. videtur enim dicere, illa vt anuum sedulitas est properabat: vide tamen ne significet eius studium sine effectu fuisse, cum studeret properare, sed anile studium esset, neque voto succederet conatus: ac ne me in alienis venditæ, hunc sensum Donatus in Terentij Eunuchos act. 5. scen. 3. audit in versu Virgiliano: sic enim ait in hunc Eunuchi locum, *Video sed nihil promoues. Hinc est illud Virgilianum,*

illa gradum celerans studio properabat anili. scilicet non re celerabat, sed studio.

CAPVT XV.

Naturæ deus, patinarij pisces, si vos & liberi valetis, colocynthæ, Sefostres.

Naturæ deus.

Obseruasse videor ab antiquis illis scriptoribus, naturæ deum appellari, non eum qui vniuersæ naturæ ac summæ rerum administrationem curamque gerit, qui que celo, mari, terræ præest: sed qui naturam hominis cuiusque, aut hominum regit, fouet, tuetur, curat, sanat: estque quidam hominis genius. extat in Bacchid. prologus non ille quidem à Plauto scriptus, qui tamen antiquitatem olet, in quo genialis deus Silenus, naturæ deus dicitur: sic enim scribitur,

Naturæ deus sum, Bromij altor maxumi. & apud M. Actium in Menæchmis, scen. Bene oblonau.

Nunc ipsi naturæ deo mihi responde adolescens. expressius Horat. lib. 2. epist. 2.

Scit genius natale comes qui temperat astrum, Naturæ deus humanæ, mortalis in vnum

Quodque caput.

Piscis patinarius qui sit apud eundem Plautum in Asinaria, Scen. Vnum istorum quodque. in quæstionem vocatur: ego eum puto, qui non affatur, nec elixatur, sed in patina è iure coquitur: id ex Horatio intelligi potest, ita scribente, lib. 1. satyr. 3.

Si quis eum seruum, patinam qui tollere iussus Sefos pisces, epidumque, ligurierit ius.

Nam si malè non conijcio, pisces patinarios è iure paratos intellexit. Sed à cœna ad bella, & imperia transibimus. Quicquid enim in buccam venit, effutimus. Imperatores qui præerant exercitui in prouincijs, resque gerebant, cum ad Senatum scribebant, aut Magistratus, præscribere literis solebant, Si vos liberi que vestri valetis, bene est, ego exercitusque valemus: quod in epistolis Ciceronis sæpe legimus. Eam consuetudinem sic annotat, & obseruat in Adrian. Dio, *Διο ηγεῖ δ' Ἀδριανὸς γράψων πρὸς τὸν βασιλῆα ἐν ἰχθύσασιν τῶν προσιμῶν τῶν σωθῆναι τοῖς αὐτοῦ στρατοῦσι, ἵνα εἰ αὐτοὶ ηγεῖ οἱ ἄλλοι ἡμῶν ὑγιαίνουσι, δὲ αὐτοὶ ἰχθὺς ἰχθὺς ἡγεῖ τὰ στρατόματ' ὑγιαίνουσιν.* Hæc quæ Ciceronem illustant, etsi Tellenis nugis leuiores, tamen quod prodesse alicui possunt, non indigna putauit, quæ in hac collocarentur charta. In Aelio autem Spartiano referuntur libri Adriani imperatoris obscurissimi, nomine Catacriani, vel vt in veteribus libris reperiri annotarunt diligentissimi librarij catacannas: quorum ego librorum, cum informare nulla coniectura appellationem potuerim, & eam inscriptionem vtrouique velut vermiculosam & teredinofam, vt ita loquar, suspicer, adducor Dionis auctoritate in Adriano, vt colocynthas scribendum putem. nam eo nomine scriptum ab Adriano

Patinarij pisces.

Si vos liberi que vestri valetis.

20

30

Colocynthæ.

Sefostres.

librum scribit, *ἐπὶ τῷ Ἀδριανῷ παραλαβῆσασιν, ἀπὸ τῆς τῶν ἰσθμίων γράφῃ, ἰχθύσασιν ἢ ἰχθὺς τῶν ἰσθμίων τοῦ στρατοῦ τινὲς γράμματι σιωπῶμεθα.* diu etiam multumque quæsiui, apud quem veterum scriptorum Vexoris regis Aegypti à Trogo nominati, mentio fieret: sed cum apud omnes silentium esset maximum, & Arcopagiticum, vel Pythagorica quædam taciturnitas, nomen suspectum habere cœpi, & cum res, quas ab eo gestas Trogus (Iustin. lib. 1.) commemorat, eas esse Sefostres apud Herodotum lib. 2. reperiam, pro Vexore Sefostrem legendum contenderim. coniecturam confirmat vetus scriptura *Suexores*, quæ ad Sefostrem propius accedit.

CAPVT XVI.

In Horatio aurei currus, currus triumphalis, punicum sagum.

AUREI in Horatio currus leuiter audium tur, auresque penè nostras præteruehuntur aliud agentibus. nec attendimus tales triumphantium Augustorum fuisse currus. Sic autem scribit in Epod. ode 9.

Io triumphes tu moraris aureos Currus & intactas boues.

Mihi nolo credi, sed Philostrato in Dionis vita, quod dixi, tradenti hunc in modum, *Τραϊανὸς γὰρ αὐτοῦ ἀντιπροσώπου ἀντιπροσώπου αὐτοῦ ἰδὲ τὸν ῥόμους δὲ τὸν χρυσὸν ἔμαθον, ἔφ' ἧς οἱ βασιλεῖς τὰς ἐν τῶν πολεμικῶν περιπέσας πομπὰς αὐτοῦ, ἔλεγε δαμῶν ἐπιπροσώπου πρὸς τὸν δῖον.* Etsi autem certa quædam erat triumphalis currus forma, tamè ea imperatori ornatio & pretiosior,

Triumphalis curru.

quàm alijs ducibus parabatur: forma autem eius neq; bellico curru, quo Heroicis temporibus Troiani & Thebani belli, homines vsi sunt, vt barba Britanni & Belgæ Couino: neque curru circensi, quo Romæ ludis equestribus quadrigarij utebatur & agitadores Olympiæ, sed rotundæ turri asimilis erat, vt Zonaras scribit, cuius & verba adposui, *Τὸ δὲ αὐτῶν ὄνομα ἔστι τὸ ἀγροτικὸν ὅτι πολεμικὸν ἢ ἡμιφρόν, ἀλλ' εἰς πύργον ὡς φέρει τὸ πῶρον ἐξέρχεται.* Illud eiusdem odes etiam illustrandum est,

*Terra mariq; victus hostis punico
Lugubre mutauit sagum.*

Punicum
sagum.

Nam apud Romanos qui exercitijs præerant, coccinis utebantur sagis militiæ & Lacedæmonij omnes militantes sagulis rubris, *φοινικίας* Græci vocat, partim, vt inquit Grammatici Græci, q; color ille insignis viros præcipuè decere videatur, partim quòd sanguineus ille color consuefaciebat fufum cruorem contemnere. nec defunt qui ea veste Lacedæmonios tradant vti folitos esse, ne hostis si quem sauciaffet, sanguinem eius videret, colore sanguinem manantem suffurante. Quin & militaris habebatur chlamys Phœnicis, vt apud Aristophanis interpretem scribitur, *φοινικίς, χλαμύς πολεμική.* Sed quod de Romanorum ducum veste diximus, auctoritate confirmemus. Plutarchus in Bruto ita scribit, *τὸν δὲ βασιλεὺς ὁ αὐτῶν ἐπὶ αὐτοῦ τὸν κίβητα, τὸ μὲν σῶμα τῆς πολυτελείας τῆς ἰαυτοῦ φοινικίαν περιβαλὼν ἕκαστος. ἔσθρον δὲ τῆς φοινικίαν ἐκκεκλιμμένῳ αἰὲς μὲν ἀπὸ τῆς ἐφελκόμενον.* Ideo enim Imperatoris Bruti iacentis corpus induit sago punico, quod & honorificū & imperatorium putaret vestimentum. Quòd autem Horatius fecisse fugientem victumq; canit Antonium, punico sago lugubre mutasse, Plutarchus quoque in Pompeio victum, fugientemque Pompeium ex acie pharsalica scribit fecisse, posuisseque imperatoriam vestē & imperij insignia.

CAPVT XVII.

In Cicerone, ea res agitur, anapestum, Iambus, caput cœnæ.

Quæ nos mala mens impellit, vt antiquitatis elegantia imbutum dicendi genus in libris ferre non possimus, & quod in mentem venit in chartis hæere malimus? Quæ quidem in re sic interdum ementimur scripturam, vt nemo propè deprehendere mendacium fucumq; possit: ita quod corruptum est, sinceri verique germanitatem imitatur. vt initio libri 2. de Finib. sic euulgatum est, *Omnis autem in querendo, quæ via quadam & ratione habetur oratio, præscribere primum debet, vt quibusdam in formulis ea res agatur, vt inter quos differitur, conueniat quid sit id de quo differatur.* Quis hic vllum hæere vitium suspiceret? at vt in sanctioribus & iuratoribus libris scriptum est, multò & incorruptius & sincerius esse audacter affirmauerim, hunc in modum: *præscribere primum debet vt in quibusdam for-*

mulis: ea res agitur. nam iudicibus à Prætoze cum dabantur formulæ iudiciales, interdum præponebatur quod eos admoneret quid quæreretur, vt quid in iudicando sequi deberet, non ignorarent, nec ab eo aberrarent. Idque formulæ etiam pro titulo præscribebatur, & ei formula, de qua iudicarent, subscribebatur, aut primo in versu formulæ notabatur. Censeo etiam legendum in illo anapestico versu eiusdem libri,

Omnes Danaï atq; Mycenenses Attica pubes.

Aut, enim si scribatur, vacillabit numerus. Anapestum autem, cum scribit, Reliquiq; Græci qui hoc anapesto citantur, appellat carmen scriptum anapesticis versibus, vt in tertia Tusculana, nec filetur illud potentissimi regis anapestum, qui laudat senem, & fortunatum esse dicit. Sic & Iambus in epistolis ad Atticum libro 16. est ecloga, aut carmen iambicis versibus compositum: Aristophani, inquit, optimus iambus Archilochi videtur qui longissimus. Sed & partem parabaseos Aristophanes in Nebulis anapestos vocat versibus anapestis modulata. Caput autem cœnæ cum scribit, *Sed cedo caput cœnæ,* est præcipuus missus, præcipuumque ferculum cœnæ: hic sermo bonus & lepidus, quo conuiuæ melius & iucundius quàm epulis pascuntur & fruuntur, caput cœnæ dicitur. Idem genus loquendi est in quinta Tusculana, Vbi quum tyrannus cœnauisset Dionysius, negauit se iure illo nigro, quod cœnæ caput erat, delectatum.

CAPVT XVIII.

Peccare supernè apud Horatium, neruis alienis mobile lignum, vδυσσασσασσασσ, teres atque rotundus.

In varios trahitur sensus ab hominibus eruditis, quod ab Horatio scribitur, lib. 2. sat. 7.

Non habitu mutatue loco, peccatue supernè.

Nam illud peccare supernè in varias deducitur interpretationes: quæ fortasse & vna crescent, si quis nostram fortè aliquo in numero habere dignabitur. hic ergo peccare supernè dicitur, qui quòd insignis aut nobilis, aut dignitate præditus est, in sublimi eminet, vt proinde eius flagitia nullo modo latere possint, cum in specula quadam constitutus alta & ardua, vt è superiore loco, ita ex ea peccet, vt eius probra omnibus pateant. Nam de eo loquitur, qui proiectis insignibus & annulo equestri & toga, è iudice selecto, dum libidini lacernatus seruit, se abijcit infra libertinos damas. mulieris autem vt vulgaris aut libertinæ aut plebeicæ & vilis, minus notū est & peruulgatum opprobrium. In eodem sermone verbum Græcum elegantissima circuitione expressum animaduertisse videor,

Ducerus vt neruis alienis mobile lignū. Id em Græci dicunt *νδυσσασσασσασσ*, vt, inquit, fidiculis neurospasta mouentur, sic tua libidine, vt neruis aut fidicula traheris. Verbū aut illud Græcū in ea frequenter vsurpabatur à philosophis, præsertim

Eares agitur

Anapestū

Iambus.

Caput cœnæ.

Peccare supernè.

Neruis alienis mobile lignū

tim Stoicis. Antonius Imperator de vita sua, *ἔστι κρείττερον τὴν ἡδαιμονιώτερον ἔχει· οὐ σαυτῶν τὰ πάθη ποιεῖν τῶν, καὶ καθ' ἅπασιν τῶν νόστρον πασθέντων σι.* & Simplicius in Epictetum, *ὅταν μὲν ἑαυτῶν οὐδὲν τοῖς σώμασι, ἢ τοῖς ἀλλόγοις καὶ τοῖς σωματικῶς κινήμασι, καὶ αὐτῆν νόστρον πασθῆται καὶ ὠδῆται.* Quid quod

υποδορσπα-
σσειδα.

Teres at-
que rotū-
dus.

—In se totus teres atque rotundus.

est totus in se conuersus & ex se pendens, non è fortuna, nec foras spectans & vergens? Nam figura rotunda in se tota collecta est, nihilque in ea angulis eminet, quod fortunæ & iniuriæ fit obnoxium, & in quo quicquam externum hæere possit, in læui & conglobata conuexitate. quiddam auté tale etiam per parodiam ex Empedocle scripsit Antoninus, *πυθισαίς τὴν σάυτην οἷον ἢ ἡμπεδύκλειον σφάιρον, λιγκλοτόφης δὲ τῆν πῶσπιν γαίωον,* Hoc quidem, etsi ex adytis non fuit & penitralibus eruendum, tamé vel vt nostram de eo aperiremus sententiam, vel vt hoc caput extenderemus, curtum futurū, adscripsimus: quod si cui non placet, vel è suo codice deleat, vel in nos iram erumpat, qui aliorum incommodo & malo verbosi sumus, dū capita producere malumus, quàm tempestiuè tacere.

CAPVT XIX.

Ex Horatio, aut erit aut non, ante larem gustare, Quinte puta aut Publi, prænominis & cognomine salutare, Pingui tentus omafo apud Horatium.

Aut erit
aut non.

O Laertiade quicquid dicam, aut erit aut non. Ita apud Horatium lib. 2. sat. 5. vulgò accipi video, quasi vates illudantur: Sed, nisi fallor, stultissimus esset Tiresias, si vltro sibi fidé detraheret. Potius opiner eum dicere, se non esse alijs vatibus similem, qui diuinorum nomen ementiuntur, hominesque fallunt: idcircoque ambagibus, ne in mendacio deprehendantur, sua responsa inuoluunt, & draconem nescio quem vel aquilam ænigmate inexplicabili loquuntur, nec res suis appellanti nominibus: quod se contra facturum Tiresias pollicetur, seque sine figura & anfractu locuturum, id quod erit aut non erit, cum & sibi ab Apolline diuinandi ars data sit, que vulgaribus istis non sit tributa vatibus. Proinde aperte & sine vlla figura captatoris Nasicæ & Corani nomé elocutus est: nec Nastica aut Coranus aliud quidquam, quàm quod recto nudoque sermone sonant, significant. In eodem sermone,

Ante larem gustet venerabilior lare diues.

ex antiquorum pietate superstitiosa dictū est, qui vt de cœna lari libare solebant, ita & fructuum primitias ei sacrabant, libabantque. Quinte puta aut Publi: quod Horatius ait, expressit mores Romanorum, qui cum aliquem honorificè, vt liberum aut ingenuum appellabant, prænominis salutabant. Nam salutare cognomine familiaris erat, vt apud Ciceronem in epistol. *Cesar Pulchro:* & Polybius in historia semper superiorem Africanum honoris credo

Quite pu-
ta aut Pu-
bli.

Prænomi-
ne aut co-
gnomine
salutare.

gratia, Publium appellat, & apud Porcium satyra 5. scribitur *salte & venuste,*

Marco spondente, recusas. &
—Has signa Marce tabellas.

& satyra 1.

Ingentes trepidare Titos.

& quali dignitas ingenuorum in prænominis tota posita sit, quo serui carebant, scribit idem satyra 5.

Verterit hunc dominus, momento temporis exit
Marcus Dama.

Potest tamen & in eo interdum quiddam familiaritatis latere. At verò, — *Seu pingui tentus omafo.* ad contemptum dicitur de eo, qui obsonijs se saturat vilibus, vt alio loco, libro 1. epistola 15. — *Tabulas cenabat omafi.*

Pingui tē-
tus omafo.

Qui autem è Romanis testamenta faciebant, tabulas his quos vel legato vel parte hæreditatis prosequerentur, interdum ostendebant, vt postea obsignatas reponerent, nec nisi ipsis mortuis aperirentur: quibus autem ostendebantur, inspicere abnuebant & recusabant, ne hæredipetæ & captatores viderentur. Horatius tamen monet oculis limis primæ secundo versum saltem percurrat captator, ne illudatur vana spe. nam qui testantur, & vltro inspectandas offerunt tabulas, cum putent negaturum, recusaturumque inspicere verecundè captatorè, cui simulant se aliquid reliquisse, vana spe lactant, nihilque interdum relinquunt: quod deprehensum in Nastica est, cui impudenter captanti, tabulas testamenti sui Coranus gener ostendit, legereque sæpius renuentem, tandem coegit: qui intellexit nil sibi legatum, sed frustra sibi euenisse captatorias artes. Ne igitur qui in testamento aliquid sibi relictum credit fallatur, vt Nastica, obliquo oculo celeriter rapiat quid scriptum sit in prima cera, ne ludibrio habeatur.

CAPVT XX.

Auctorati, auctoramentum, auctorare, apud Horatium auctoratus eas, Gladiatoria lex & cautio, gladiatorium sacramentum.

IN apocolocynthosi à Seneca luditur, & proximo munere inter novos auctoratos ferulis vapulare placet. In quo ambigitur à nostris literatis, qui sint auctorati. quòd si in eorum tanquam sententia tulo dicendæ sententiæ mihi ius est, eos existimo qui suam ad gladium operam mercede locarant, & qui se ludo gladiatorio ad depugnandum mercede addixerant: quod & à veteribus grammaticis in Horatium in sat. 7. lib. 2. scriptum esse recordor, vt Helenio Acrone & Porphyrione, qui tradunt eos, qui se vendunt ludò, auctoratos appellari, quæ quidem significatio bellissimè conuenit Senecæ loco. Nam & auctoramentum merces est, vt apud Paterculum poster. volum. *in ea iugulati ciuis Reipubl. constitueretur auctoramentum.* Id est, constitueretur merces, & præmium ei, qui proscriptum tradidaret.

Auctora-
ti.

Auctora-
mentum.

trucidaret. Iterum, auctoramentoq; funebri ad conseruatoris quondam Reipubl. tantiq; Cos. irritado necem. Hic auctoramentum funebre propositum premium funestum significat ei, qui Ciceronem iugularet: & auctorare pro premium mercedemq; sibi quærere idem usurpauit, vt de Perpenna Sertorij interfectore: Romanisq; certam viatoriam, partibus suis excidium, sibi turpissimam mortem pessimo auctorauit facinore. id est, mortem veluti mercedem sibi quæsui & carcessiuit vt debitã. Auctorati quoq; dicuntur milites & exauctorati, illi sacramento militiae & stipendio obligati, hi tanquam ære diruti & sacramento soluti. quin & auctoramentum etiam in artibus mercenarijs & opificijs obligati. quædam est interposita mercede contracta. inquit enim Tullius 1. Offic. Merces ipsa in mercenarijs auctoramentum est seruitutis. His ita explanatis, quod in Horatio lib. 2. satyr. 7. salebrosus est, & interpunctionibus librariorũ tenebrosus, æquatum ad planitiẽ reddetur, & distinctione comoda internotatum lucem accipiet. Nam sic vulgò distinguunt,

• Quid refert vri virgis ferroq; necari?
Auctoratus eas, an turpi clausus in arca,
Quo te demisit peccati conscia herilis,
Contractum genibus tangas caput.

Ego sic interpuncta collocanda contẽdo, quid refert vri virgis ferroq; necari auctoratus eas? Hoc sensu, quid refert vtrum teludo gladiatorio obligaris & vendideris hac lege, vt ius sit te virgis cedere & ferro interficere? Construi enim sic debet, auctoratus eas vri. Etiam grammatici veteres post vri distinxisse videntur, & coniunxisse duo sequentia, virgis ferroq; necari. Legem enim Gladiatorem & cautionem fuisse referunt, vt vrerentur, virgis secarentur, ferro necarentur. Hunc Horatij locum adscripsi, vt sensum elegantem incuria scripturæ conturbatum atque confusum digererem atque ordinarem. Concipitur & apud Petronium iuristrandi formula, huic, quam grammatici narrant, persimilis, & ad Horatianam legem composita, quæ & gladiatorium sacramentũ quale fuerit, ostendit. in verba Eumolpi sacramentum iurauimus vri, vinciri, verberari ferroq; necari, & quicquid aliud Eumolpus iussisset, tanquam legitime gladiatores domino corpora animosq; religiosissime addicimus. Scribendum tamen potius in Petronio videtur, virgis ferroq; necari. Hęc ego è Petronio Memmij V. C. descripsi, quem domi sub sera & clastro habet, ne quẽ foris obscœnus & lasciuus scriptor impura sua petulantia contaminet.

CAPVT XXI.

Apud Maronem Triton ex terret freta, Xanthum reddere & Simoenta, Mantua diues auis, dixerat ille aliquid magnum, reducta hasta.

Poeticam sæpenumero credidi, vt Grammatici loquuntur, esse phantasiã, cum

à Marone cantatur libro 10. Æneidos,

Hunc vehit immanis Triton, & cærulea concha
Exterrens freta.

Sensum enim mari rei surdæ & inanimæ tribui Poetarum iure credebam, quasi tam ingens Tritonis esset buccinantis sonus, vt maria terrefacere videretur: nunc in alia sententia, existimo quæ id ex opinione veterum & religione interpretandum, credentium buccinatorem Nepruni Tritonem canoro immanique tubæ clangore solitum aquas increpare, & tanquam auritas, vt audacter & poeticè loquar, vocare, quæ & imperio solitæ sint parere. Itaque in carmine Ætneo ex ea suasionem scriptum est,

Nam veluti resonante diu Tritone canoro
Pellit opes collectus aquæ victusq; mouetur
Spiritus, vt longas emugit buccina voces.

& libro 1. Metamorph.

Cæruleum Tritona vocat, conchaq; sonanti
Inspirare iubet, fluctusq; & flumina signo
Iam reuocare dato.

Præterea ex eodem libro decimo edisseremus id quod ambiguum visum esse intelligo antiquis criticis.

—Xanthum & Simoenta

Redde oro miseris, iterumq; reuoluere casus
Da pater Iliacos.

Puto enim sedes certas coloniamq; peti, quæ antiquæ patriæ effigiẽ imaginemq; habeat, vt ex locorum, portarum, fluuiorũ admonitione idem nomen habentium, veniat in mentem colonis antiquæ patriæ excidijque Troiani & belli. Xanthus enim & Simois ad quos bellatum est, & Troia vetustæ Troiæ simulata, in memoriam redigent eis belli Iliaci conditionem atq; fortunam. Etiam in recessu sensum occultat istud,

—Tum libera fatis,

Classẽm conscendit iussis gens Lydia diuim.

Ego autem auguror significari, liberè licuisse militatum ire Etruscis nihil refragantibus fati, cum Æneæ externo duci commissi essent: nã duce Etrusco ne militarent in Mezentium, vatum effatis antè moniti fuerant. Quinetiam Mantua diues auis dicitur, quòd olim potens fuerit ea vrbs, cum Virgillij ætate plurimum amississet de antiqua dignitate & pristina magnitudine, essetq; inferior multis Etruriæ urbibus, quæ iuvene etiam Marone agri parte multata ob viciniam Cremonæ penè pessum jerat. In illo autem,

Dixerat ille aliquid magnum, vimq; adfore verbo
Crediderat, cæloq; animum fortasse ferebat.

significat infestam fortasse fuisse ei Nemesim, aduersari solitam superbis, eiusque insolentiam prouocasse deorum inuidiam, quæ ei exitij causa fuerit & pestis. At verò illud libro decimo Æneidos,

—ille reducta

Loricam clipeiq; ingens onus impedit hasta.
explico, hasta Æneæ transuerberatũ fuisse clipeum, & ita penetratã loricã, vt in ea hæreret.

Ita

Auctorare.

Auctoratus eas.

Gladiatoria lex & cautio.

Gladiatorium sacramentũ

Triton ex terret freta.

Xanthũ & Simoenta reddere.

Mantua diues auis.

Dixerat ille aliquid magnum.

Ita lorica & clipeus impediabatur. quod autē reducta ait, id nimirum facit, quia lacertos retro reducunt hastam mittere parantes.

CAPVT XXII.

Hydraulicorum explicatio apud Vitruuium, scalaris forma, modioli, ancones, delphini, ναὺς δελφινοφόρος, Pnigeus, pleuritides.

Hydraulic.

HYdraulicorum instrumentorum compa-
ratio & ratiocinatio operosi laboris est,
& magnę obscuritatis, si libros de ijs conscrip-
ptos, vt Vitruuij, legas. Quod si ad obscurita-
tem accedat locorum, vt asolet, deprauatio:
tum verò res desperata videtur, neq; facilius
intelligi quàm Sibyllę folium potest. Com-
pacta apud Vitruuium libro decimo capite 13.

Scalaris
forma.

basis est de materia, in qua ex ære fabricata ar-
ca collocatur: sed in Vitruuio pro *arca*, *ara* le-
gendum puto, cum ab Herone *Βωμίον* & *Χάλυξ*
scribitur. Illa autem ara aquam continet, quę
hydraulico organo nomen dedit. Collocatur
dextra & sinistra regulę scalaris forma, id est,
in scalarum formam inclinatę, non autem in
rectum statutę. Id enim est, quod Heron
scribit regulam, ad alteram quę recta desti-
tuta sit, oportere *κατακλιθῆναι*, id est more ce-
lonij transuersam & deuexam sitam esse &
collocatam. *Ærei modioli* sunt quas Heron

Modioli

pyxides vocat. Funduli modiolorum sunt
ambulatiles, qui deduci & reduci, qui impel-
li & depelli possunt, cum ancones eos in-
terdum extollant, interdum deprimant. An-
cones autem ferrei & anconisci (nam sic e-
tiam Heron vocat) sunt in cubitum flexi e-
ferro stipites, vel stili, vel regulę. *proximè in
verticulis sunt ærei delphini*: ea pondera viden-
tur delphini forma ex ære, vt delphini in nau-
ibus, vnde *Δελφινοφόρος ναὺς*. Thucydidi: &
apud Oppianum de piscatu libro quarto

Ancones.

Delphini
Ναὺς Δελφινοφόρος

Δελφινὸν ἢ μόλιβδονο παρὰ τῆμα δίσκον τίνει.

Nam delphinus suo pondere, cum deducun-
tur funduli modiolorum deprimat cymbala,
& ea in modiolos calcat, vt in libro vetere,
quem Ioannes Furdius amicus meus per-
diligenter contulerat, scriptum erat: vel cha-
lat, id est laxat. Lego igitur *delphini pendentia
habent cathenis cymbala ex ere infra foramina calca-
ta, vel chalata*, vt Budęus probat: antiquę edi-
tiones, *infra foramina modiolorum eclata* exhibent,
quod & veriùs censeo. Infra tamen scribitur,
Delphinique qui sunt in verticulis (verticulis au-
tem cum vestibis coniunguntur ancones)
inclusi calcantes in eos cymbala. Idque sincerum
puto, quidam tamen chalantes scribunt me-
vehementer improbante, fiunt autem cym-
bala sua rotunditate & latitudine foraminum
modiolorum opercula. Quod sequitur sic

Pnigeus.

legendum crediderim: *Intra aram, quo loci aqua
sustinetur, inest pnigeus, vt in fundibulum inuersum.
cum sustinent taxilli, librantque spatium im-
mum inter ima labra pnigeos, id est furni &*

clibani, & arę fundum. Sed & coagmentatam
arulam quàm arculam malim, hoc solo ad-
ductus, quòd, vt supra dixi, *Βωμίον* ab He-
rone dicitur. ergo super inuerso pnigeos cer-
uiculam coagmentata est arula, ibique poni-
tur canon musicus, id est regula transuersa, in
cuius longitudine sunt canales, foraminaque
habet in transuerso respondētia naribus quę
sunt in tabula. Lego autem *epitonía sunt inclusa
manubrijs ferreis collocata, quę maubria cum torquen-
tur, ex ara patefaciunt*. regulę autem quę propel-
luntur & reducuntur, itaque & reditu suo al-
liās obturant, aliās aperiant foramina orga-
norum, id est tibiaram, quę in hydrula sunt,
mouentur pinnis musici manu tactis: vocan-
tur autem regulę illę pleuritides, id est late-
rales: in antiquissimis tamē editionibus plin-
thides reperiō. id est laterculares. *hęc regulę ha-
bent ferrea choragia, libentissimè legerem, cho-
dacia quibus regulę & pinnę retinaculis con-
iungantur atque teneantur. è modiolis autem, sunt
fistulę continenter coniunctę ligneis ceruicibus: cum
fistulę hoc loco sint *κατακλιθῆναι*, id est canales, non
dubito quin pro ligneis sit legendum pnigeos,
quod & ceruicis nomen satis indicat: quan-
quam paulò antè ceruiculam diminutiue ex-
tulit: sed & infra similis occalluit error, per
quas in linea cõcurrit, cum etiam in pnigea, nisi ma-
lus sum coniector, legendum sit. sed hęc tota
descriptio, nisi subiecto sub oculos exempla-
ri vix intelligi potest.*

Pleuriti-
des.

CAPVT XXIII.

*Violans, Iantis, Ιολαύς, Hyantes Bœotię populi,
Hyantea aqua, Horæum, Vacuna, stolo, Lu-
cumo, plateisæ.*

Terentianus Maurus scribit, quem Iolaū
Græci vocant, eum Violantem à Cicero-
ne vocatum esse, hoc versu, *Et iolaus ille, violans,
crede, M. Tullio: huius auctoritate adductus, haud
dubitem affirmare, quam Iantida nympham
Martialis Stellę nupuisse dixit, eam esse vxo-
rem eius Violantillam (eius certè, & Stellę
nuptiale carmen Papinius libr. 1. sylv. canit)
quę nymphę persona poetico integumento
inuolucroq; velata dissimulatur à Martiale,
lib. 6. epig. 21. qui*

Violans.

Iantis.

*Perpetuam (inquit) Stellę dum iungit Iantida vati
Leta Venus dixit, plus dare non potui. Iterum,
Nympha mei Stellę, quę fonte domestica puro
Laberis, & domini gemmea testā subis.*

Aquam enim Stellę testā subeuntem Iantida
appellarunt Græco verbo, quod violantillam
exprimeret, cum sit, *λεπία* viola. fuerunt & Hy-
antes populi Bœotię, vnde & hyanteam a-
quam alicubi, pro Hippocrene legisse me re-
cordor. sed, cum vt sæpe testor, nos erroneos
in diuersa rapiat diuersoria quidam animi im-
petus, & in varios portus æstus appellat, nūc
alio feremur. Cum igitur in Plinio libro 23.
capite 11. scribitur, *Tritum peltamidum generis ma-*

Hyantes
populi.
Hyantea
aqua.

Horſum. gni, ex eo vrea cybia fiunt: Legendum arbitror ex Athenę lib. 3. dipno. cap. 19. horęa cybia fiūt. Horęum enim vocabatur genus fallamenti è pelamide, vt Athenęus refert: horęa autē vocantur non à tempeſtuitate, vt quibusdam placere video primarię eruditionis hominibus, ſed à veris tempore, quod tum fallamentum iſtud fieret, cuius & mētio eſt apud Plautum in Captiuis, Sc. Iupiter ſupreme. horęum.

Vacuna. ſcombrum, trygon. Vacuna antiquorum obſolētum & ridiculum numē non videtur tantum fuiſſe vacantium & otioſorum dea, ſed etiam eorum qui vel crimine, vel calumnia, contumelia denique & maledicto vacui reddebantur: eam facio coniecturam ex eg, quod Aufonius ſcribit epiſt. 21.

*Totam trado tibi ſimul vacunam,
Nec iam poſt metues vbiq; dictum.*

Stolo. Id eſt, vacuum te inbeo eſſe, liberum & immunem ab omni dicto & contumelia. in illa autem eadem Aufonij epiſtola, quod non temerē quiſquam alibi vſpiā legiſſe ſe liquido adiuuauerit, ſtolo pro ſtolido vſurpatur: & certē à ſtolone ſtolidi nomen ortum eſſe videtur, vltroque originem profitetur ſuam.

Sed iam non potes ò ſtolo doceri:

nifi ſi quis pro veteri & antiquo, & ſene poſitum putet, adiuncta tamē etiam ſignificatione ſtoliditatis & ſtultitię. Illic etiam lucumo ſtultus & furioſus eſt:

Anticyramq; bibas Samij lucumonis acumen.

Lucumo. Nam infani ſe purgabant helleboro. Hęc vox à Pompeio lib. 8. cap. 17. etiam obſeruata eſt. ait enim, Lucumones quidam homines ob infaniam dicti, quod loca, ad quę veniſſent, infeſta facerent. Elegati verò piſces qui ſunt illa in epiſtola, neſcio: ſed ſerē ſuſpicer elacati ſcribēdum, vel vt apud Columellam lib. 8. capite 17. elacatę. Tum ſcombri, inquit, carcharięq; & elacatę ventriculos. vocatur & auctore Feſto, lib. 5. in littera c. elacatena. verſus Aufonij eſt,

Vrentes thynni & male ſpina tecti elegati.

Mox etiam ſcribens,

Plateſſę Carrocho le thaliſq; trygon mollęſq; plateſſę, nomine plateſſarum latos intelligit piſces, paſſeres & rombos: carrocho qui ſit, neſcio, niſi carohara, pro carcharias legatur: quanquam mutare non auſim.

CAPVT XXIII.

*Magni amici, magnus dies, magnę animę,
Horatius duobus locis explicatur, quales animę, quale perunctum nardo.*

Magni amici.

Veteribus magni erāt amici homines potentes, qui ab inferioribus, vt clientibus patroni, obſeruantia omni & officio neceſſitudinis & obſequij colebantur. Curius ad Ciceronem, lib. 7. epiſt. 30. Sed amice magne noli hanc epiſtolam Attico oſtendere. Iuuenalis ſat. 6.

—calcas

Coniugis vrinam magnos viſurus amicos:

Id eſt, dum ſalutatam is homines potentes. Tacitus, in vit. Jul. Agric. magnum diem, ſceliſſimę & lætiſſimę victorię diem, quo bellum erit totum conſectum nullis ſuperſtitiis eius reliquijs appellat. *Transfigit*, inquit, *cum expeditionibus. Imponite quinquaginta annis magnum diem.* appellat idem & magnas animas, excellentium & præſtantium virorum animos & manes, cū ita ſcribit, ſi, vt ſapientibus placet, non cū corpore extinguntur magnę animę. Atq; vt quē admodum in prouerbio eſt, linum lino nectā, vbi animas pro hominibus poſuit Horatius, lib. 1. ſat. 5. genere dicendi cū vſus ſit, quod concoquere literatorum quorundam ſtomachus non poteſt, id explicare conabor, hominesque his velut plagis, aut caſibus implicatos liberare. ſed eius verba proponenda ſunt.

Occurrunt animę, quales, neq; candidiores

Terra tulit, neq; quis me ſit deuinctior alter.

extat etiamnum & locus geminę ſimilitudinis in Epodis od. 5.

Nardo perunctum, quale non perfectius

Mę laborarunt manus.

Ego ne diutius teneam leſtorem, ſi quis modo adhęc oculum adiciere dignabitur, arbitror illud quale valere cuiuſmodi, cuius generis: vt dicat, eo delibutum vngueto Nardino, cuius generis, nunquā ipſa melius perfectiuſque elaborauerit. vt quidem, & indigniſſimū ſit, Varum eius vnguētis perfuſum circum aliarum amicarum hoſtia vagari ipſa contempta. Sic & homines dicit, cuius generis non ſint candidiores neque meliores: erant enim docti, qui plerunque inter ſe inuidere & liuere ſolent: neque ſemper literis mores reſpondent. Perfuſus igitur ille tali erat vnguento, quale ejuſdem generis nunquam melius eo fecerat: & illę tales erāt animę, quales, id eſt, cuiuſmodi nunquam terra candidiores his tulerat. Scio viſum iri interpretatiunculam hęc paulò coactiorem, ſed quo te pacto hinc extrices, niſi ita accipias, nō video. Nam quale pro quali reddere, & quales pro qualibus, id verò ſit ſtribiliginem flagitiolaſam accuratiſſimo, & diligentiſſimo poetę attribuire, & eum hominum ludibrio exponere, qui ſe cenſorem aliās acrem & aliorum venuſtum deriſorem libenter præſtare ſoleat. Quare ab auctoritate grammatici primarij Prifciani lib. 17. de conſtructio. diſcedere malo, & vtcunque poſſum diſtionum ordinem conſeruare, quām in nobili poeta tam ſœdam culpam hæere confite ri. vidi & qui per admirationem animę quales: legeret.

CAPVT XXV.

*Libratores, colligere & protendere haſtam,
oraculo vti, & occanere, auctores rerum, viginti viri.*

NON quadrantaria, nec diobolaris, nec in quadriuijs vſitata eſt quarundam vocum

Magnus dies.

Magnę animę.

Animę quales.

Quale perunctum nardo.

Librator-
res.

cum elegantia pullatæ ignotarum turbæ: vt libratores sunt apud Tacitum, libr. 2. non qui in hostem missilia vibrant mittuntve manu, sed qui è tormentis excutiunt. subscribam eius verba, remotisq; paulatim legionibus, funditores, libratoresq; excutere tela, & proturbare hostem iubet: misse è tormentis haste. Colligere apud eundem hastam, est hastam reducere, quam antè protenderas, vt hostem ferires: atque hæc contraria sunt protendere & colligere hastam: sic enim scribit, ibid. cum ingens multitudo arctis locis prælongas hastas non protenderet, non colligeret. Dixit & Græcorum more vti oraculo, pro oraculum consulere. illi enim dicunt, *χρῆσθαι*, ac mihi videtur exoticum illum Græcorum sermonem imitari voluisse, nouitatis aucupio gratiam elocutioni quærens. Sic enim scribit, *Appellitq; Colophona, vt Clarij Apollinis oraculo vteretur.* Nec verò solum nouator est historicus ille, sed verborum antiquorum & propè obsoletorum reuocator atque renouator: vt qui occanere, quàm occinere malit dicere: sic enim loquitur, *Tum Sentius occanere cornua tubasq; & peti aggerem, erigi scalas iussit.* Id autem æmulatione & studio Sallustij facit, quem præcipuè videtur rerum scriptorem coluisse. Nam referente Prisciano lib. 10. ita scripsit Sallustius, *iussu Metelli cornicines occanuerunt:* sic enim loqui, quàm occinere maluit. Is tamen ab exemplari videtur discessisse, cum auctorem rerum historiarum scriptorem vocauit, qui Sallustio est rerum administrator gestorq; vt Imperator qui bella gerit. Nam ita Tacitus scribit, libro tertio, *matrem Antoniam, non apud auctores rerum, non diurna actorum scriptura reperio vllò insigni officio functam:* at Sallustius aliter in Catilinario vsurpat, ita scribens, *ac mihi quidem, tametsi haudquaquam par gloria sequatur scriptorem & auctorem rerum.* Nam Imperatorum maiorem esse gloriam intelligit, quàm historiarum scriptorum: nisi si quis putet eundem esse & scriptorem & auctorem rerum in Sallustio, verborum quadam congeminatione eundem sensum exprimentium: itaque intellexisse in eo Tacitum autumet. sed siue ita quis ipse putet, siue censeat Tacitum censuisse, ego in alia sum sententia, discedoq; in alia omnia. Scribitur & ab eodem, libro tertio, *vtque munere capefendo vigintiviratus solueretur.* Viginti autem viri erant, vt hoc declaretur, Triumviri capitales, Triumviri monetales, & Quatuor viri curatores viarum vrbs, & Decemviri, qui hastam centumviralem cogebar. Dio libro quinquagesimo tertio, huius rei auctor est, cuius auctoritate & fiducia freti, hoc de viginti viris affirmare non temerè, credo, tutoque possumus.

Colligere
hastam.
Protende
rehastamOraculo
uti
χρῆσθαι.

Occanere

Auctor
rerum.Viginti
viri.

CAPVT XXVI.

Sinus in veste.

SIC à Tranquillo in referenda nece Cæsaris scribitur, *Toga caput obuoluit, simul sinistra*

manu sinum ad ima crura deduxit: quibus in verbis, quid sinus sit quærendum est. Sic enim pars quædam vestimenti videtur appellata fuisse, quod si ignoretur, necesse est animus quoque hallucinetur, & erret, & ista ita legat, vt non intelligat. videtur igitur fuisse pars quædam laxior, & tanquam excurrès in dextra laciniæ vestis, vt cum corpus toga amictum inuolutumque esset, à dextra in sinistrum humerum reiceretur, & è sinistro humero in brachium plerunque descenderet, aut statim principio brachio sinistro exciperetur, aut ipsum inuolueret. tum enim sic sibi togam iniiciebant, vt & in humerum sinistrum sibi sinum reicerent: quem Iulius Cæsar cum sibi moriendū videret, ne quid è corpore renudaretur in honestè, deduxit ad crura sinistra manu, quæ eum fortasse tum gerebat. Id autem quod diximus esse sinum, ostendamus è Quintilianini instit. Rhetoricarum libro vndecimo, capite tertio, cuius hæc verba sunt: *Illud verò non ferendum, quod quidam reiecta in humerum toga, cum dextra sinum vsque ad lumbos reduxerunt.* hic Quintilianus eos improbat, qui ad lumbos vsque sinum reducunt reiecta in humeros illa parte togæ. Nam non debet tam alte descendere sinus, neque tam deprimi, vt ad lumbos detrahatur. Iterum. Nam veteribus nulli sinus, perquam breues post illos fuerunt: de veterum togis loquitur, quæ eam non habebant laxitatem vltra humeros expatiantem. Rursus, procedente verò actu, iam pene ab initio narrationis, sinus ab humero rectè velut sponte delabitur: & cum ad argumenta & locos ventum est, reijcere à sinistro togam, deijcere etiam si hæreat, sinum, conueniet. Rursum, dextra, cum iam incipiendum erit, paulum prolata vltra sinum, gestu quàm modestissimo. hic sinum vocat quicquid vestis ante pectus natat, brachioque vel humero innatat. Nam vltra eum sinum humero & brachio leuo iniectum, paulum proferenda dextra est. Rursum, sinum verò in dextrum humerum ab imo reijcere solutum ac delicatum. Romanorum moribus erat soluti & delitiis diffluentis sinum, qui in sinistrum humerum reijci solebat, in dextrum reijcere. Est & sinus quæcunque vestis laxitas, hæc & dilucidam quandam perspicuitatem Fabio afferunt, & clarissimam lucem Tranquillum legentibus ostendunt, veluti è Pharo nauigijs ad cursus dirigendos ignes nocturni.

CAPVT XXVII.

Pallium, palliati, Sagum, sagati, Togati, Serui peculiares, pecora sacra, ἱερά & ἱερὰ, testatio, consignatio, Nouius questor.

Tranquillus Iulium Cæsarem duobus asidue triclinijs per prouincias epulatum scribit, vno quo sagati palliatiq; altero quo togati cum illustrioribus prouinciarum discumbent. hic quos sagatos vocet quæritur. Nam palliati iuris controuersi non sunt, cum constet pallium habitum Græcorum

Pallium.
Palliati.

Græcorum

Sagum.
Togati.

Græcorum fuisse: igitur vt palliatos Græcos intelligimus, sic sagatos Gallos libentissimè intellexerim. sagum enim Gallorum vestis erat. Strabo lib. 4. Geograph. *σαγυφορῶσι δὲ καὶ οὐ μὴ σαγυφορῶσι*; sic & togatos pro Romanis posuit, è vestitu gentem indicans. Et quòd alperior esset sagorum lana crassiorque, eoque pinguior & inornatior vestitus, Martialis scripsit libro 6. epigramm. 11.

Vis te purpureum Marce sagatus amem?

Serui pec-
culiars.

Idem Cæsarem ait seruos peculiars præposuisse monetæ, publicisque vestigalibus: vbi peculiars seruos, seruos Cæsaris proprios intelligit (nam & serui erant publici) hoc autem ipso multorum offensionem contraxit Cæsar, quòd monetæ, cui triumphum monetales præerant, seruos suos præfecerat, & vestigalibus pro publicanis & mancipibus. Superlacionis esse putatur poeticæ, & extra veritatem longo tractu spatioque excurrentis iumentis lachrymas tribuere, quod Homerus facit, & æmulus eius Verg. 11. Æneid.

— *Positis insignibus Æthon*

It lachrymans guttisq; irrorat grandibus ora.

Id tamen in historia scribit Tranquillus mendacis opinionem æquè formidans, ac impostoris & plani. Nam ita scribit, *equorum greges, quos in flumine Rubicone traiciendo consecrarat, ac vagos sine custode dimiserat, comperit pertinacissimè pabulo abstinere, vbertimq; flere.* Atque, vt hoc non intactum relinquatur, è veterum religione id dixit Tranquillus, equos consecratos vagos esse dimissos: quæ enim animalia sacrabant dijs, ea è manu dimittebant, mâcipioque suo abiudicabant, ac ea suo iuri libertatiq; reddebant, quæ & *ἱεὴ ἀφίρα* à Græcis ideo vocabantur. equos etiam cõsecratos Mineruæ puto fuisse quatuor illos lib. 3. Æne. niuali candore currum velut quadriugum Mineruæ aliquando subituros, aut etiam simulantes. Inquit enim,

Quattuor hic primum omen equos in gramine vidi,

Tondentes campum latè candore niuali.

Ait rursus Tranquillus, *Cum quid per iocū testadi gratia signarent.* Testationes hic intelligit, quæ erant quædã præscriptiones & tabulæ testificadi gratia factæ & obsignatæ. Quintil. 1. 12. c. 3. *Itaq; cum nec inutilem, si ad horam forte constiterit, nec in testationibus faciendis esse imperitum velim.* Cicero pro Quintio, *Testificantur isti Publ. Quintium non stitisse, & se stitisse: tabulæ maxime signis hominum nobilium consignantur.* Consignationes etiam vocasse viderur Fabius lib. 11. cap. 8. *promittit enim, inquit, litigator omnia, testem, populum, paratissimas consignationes.* Nouius autem quæstor apud eundem, non est qui pecuniam publicam tractat, sed qui iudicium publicum exercet, & quæstor sæpius dicitur, aqud quem nominari maiorem potestatem, vt prætorem (id enim est compellari maiorem potestatem) non oportuit.

Testatio.

Consigna-
tio.

Nouius
quæstor.

CAPVT XXVIII.

Ora commentari: absque te esset, panicula tectoria, latera lorea, os columnatum, poeta barbarus, lex barbarica.

HAud nihil est interdum genera dicendi verbis elata non obscuris, sed de medio sumptis, explicare: quin ea interdum plus ne gotij nobis exhibent, quàm reconditæ voces, & ex vltima repetitæ origine linguæ Latinæ. Id adeò mihi venit in mentè, ex eo quòd Plautus scribit in Menæchmis, *Sc per ego vobis deos atque, &c. his verbis, Nimis autem bene ora commentari, atq; ex mea sententia.* Ex quibus nõ ita procliuè est sensum elegantem elicere, mihi saltem, qui in his diutiùs hæsi, dum sententiã indago. Puto autem ad eos qui fingunt comicum respexisse, qui cum os alicuius statuat, ita vt volunt adfabrè & graphicè expresserunt lineamentis omnibus emendatissimis, gaudent: quod quidem se fecisse dicit Messenio, contulso pugnis ore, & in aliam formam mutato eorum, qui Menæchmum comprehenderant. sese enim dicit pulchrè ora velut statuarum commentatum esse. Sic Amphitruone, *Sc. Qui me alter est audacior.*

Ora com-
mentari.

Alia forma esse oportet, quem tu pugno legeris. Illic homo me interpolabit, meumque os finget denuò.

Mox autem in Menæchmis lego, *Nam absq; te esset, hodie nunquam ad sotem occasum viuerem:* loquutio enim antiqua est, eaque perelegans, quæ & Terentium vsus obseruauit in Phor. act. 1. Sc. 4. *Nam absque te esset, rectè ego mihi vidissem.* In Milite autem glorioso, *Sc. Curate vt splendor. quod nam est paniculum tectorium? ego paniculam potius tectoriam legerim: vt paniculæ leuissimæ arundinis, qua integri villaticæ domus solent, intelligantur.* Plinius de arundinibus, *Tegulo, inquit, earum domus suas Septentri- onales populi operiunt. nec multò post subiicit, Ceterum gracilitas nodis distincta, leui fastigio tenuatur in cacumina crassiore paniculæ coma, neq; hac superuacua.* scio equidem esse apud Plinium lib. 16. c. 36. mentionem penicillorum tectoriorum, quibus in tectorio aliquid pingitur, sed non conuenire huic loco crediderim: Sed & legendum mox suadet lex versus, *vnum epityrum apud illum esuriens insane edam, vt enim versus hodie legitur perturbatis numeris, ad mentionem fenarij non quadrat.* Lego & mox, *Dum talem facies, qualem adhuc, assiduo edes: hoc sensu, Dum talem me prædicabis, qualem adhuc prædicasti, tibi quod comedas non deerit, semper enim te mea mensa comunicabo.* Latera autem vestra lorea faciam, quod senex dicit, significat scorum eorum verberibus conscissurum in lora. *illud sis vide, credo in eo poeta eaque fabula, Sc. Mihi ad enar. scribendum pro illic sis vide.* Quid si paulò ante legamus? *quo nemo nisi ea pse inferret pedem: vt sit ea ipsa. Nã ea se, alienius aliquãto est, quod si quis probat, inferret sub-* audien-

Abque te
esset.

Panicula
tectoria.

Latera lo-
rea.

Os colum
natum.

audiendum erit. Illud verò ænigmati perfimi
le est. Nā os columnatum poetæ inesse audiui barbaro,
cui bini custodes semper totis horis accubant: quod &
à Donato in Phormione citatur, non explica
tur tamē: hoc autem cum vt malum omen a
uerferur senex, labor vt credam de Næuio ea
dici, qui ob linguæ petulantiam in ciuitatis
principes, in carcerem à triumuiris coniectus
fuerat, vbi & fabulas etiam duas Ariolum &
Leontem scripserat, vt Gellius refert, lib. 3. c. 10
3. Sed is in scribendo commentandoque, sole
bat manum mento suffulcire velut columnā,
vnde iocans columnatum eius os fuisse dicit.
non enim putem columnatum dici, quòd vin
culis de columna religatis, capiti que annexis
in carcere, adpositis etiam binis per vices cu
stodibus seruaretur. Poeta porrò barbarus,
in Milite, Sc. Ni hercle. Latinus est: vt Asinar.
in prolog. Marcus vertit barbare, id est Latine, &
Captiu. Sc. Miser homo, &c. lex barbarica, 20
Romana est.

Poeta bar
barus.

Lex bar
barica.

CAPVT XXIX.

*Deum virtute, Fartores, Elephanti corio cir
cuntegi, fictores, præcantatrix, coniectrix,
patrica, patricè, sermones serere, amphora
nardini, capite sistere, casare, hama, pithe
cium, spinturnicium, apud Plautum.*

Nemo vt opinor, ita errores purgabit è
Plautinis codicibus, vt non supersit a
liorum industriæ negotiū: ac vellem mediis
fidius qui eis emendandis operam nauarunt,
quibus in locis dubitarunt, nobis veterē scri
pturam repræsentassent, vt coniecturæ nostræ
sagacitatem & ingenij vim experiremur. Nūc
quia eam non retulerunt in codices suos, sed
fiducia constitutæ à se scripturæ freti, exulem
extorremque fugarunt, de mendo interdum 40
suspectare libros, verum emendare non pos
sumus: quibus quidem in locis eam conserua
runt, aliquid non incommodè comminisci
fortasse possumus: velut in Milite, Sc. Ni her
cle defregeritis talos. vbi scribitur, *Tibi ego di
co, an heriatus nescis?* reponendum suspicamur, *Ti
bi ego dico, an heri ius nescis?* Hoc sensu, Nescis he
ro licere loris te cædere virgisque variare? Ni
si quis heriatus pro herilibus imperijs accipiat,
ea forma qua centuriatus & decurionatus di
cebant, sed heratus profectò dici deberet, vt
dominatus, non heriatus. & heriatus quidem
in libris dicunt veteribus extare, sed *ancurita
tus* excudunt, quod non magis intelligimus,
quàm magorum susurros. Eadem scena, *Lucet
hoc inquam, valet, Dies iam lucet, cælumq; sub
auditur, vt apud Terentium, Heautont. act. 3.
Sc. 1. Lucescit hoc iam.* Eadem scena, *Herus meus ele
phanti corio circuntectus est, non suo:* Sensus est, He
rus meus nihil sentit. nam cum elephanti co
rium durissimum sit & crassissimum, proinde
fit, vt elephanti minus sentiant. Ibidem: *In
cipis, & magna munis mœnia, paulo post legedum*

Plauti qui
dē loci in
Milite de
clarantur

Elephāti
corio cir
cuntegi.

propè affirmauerim. Sc. Nisi quidem ego ho
die. *Mirum est loli, visitare te tam vili tritico, valet
cum tam vile sit triticum, vt Trinum.* Sc. Quo
illic homo se penetrauit. *pudere quam pigere præ
stat, totidem literis, id est, cum totidem sint literæ.*
formæ enim istæ loquendi absolute sunt sine
participio. Sc. Cohibete intra linē. *Tamendeum
virtute transcuntem hospitio accipi apud me est comitas.*
genus hoc orationis est, quo grati & memo
res diis accepta bona sua ferebāt, & se eorum
ope beneficio & munere ea adeptos profite
bantur: sic in Trinummo, Sc. Quo illic homo
se. *Deum virtute dicam pater, & maiorum, & tua. mul
ta bona bene parta habemus.* Eadem scena, *Da qui fa
ciat, da qui conliat, valet, Da mihi fartores, da co* Fartores.
*quum fartor enim facit, coquus condit. Tru
culento, Sc. ad foris auscultato. sæpe de nostro e
dunt quod fartores faciunt: nisi, qui farciat, legas. sunt
& fictores qui liba operaq; dulciaria faciunt.* Fictores.
Ennius apud Varr. lib. 4. de ling. Lat. *Libaq; fi* Præcanta
ctores, argeos, & tutulatos. Præcantatrix autem, i
bi est mulier quæ cantionib. vitur, id est car
minibus & incantamentis, quibus plurimum
superstitiosi veteres tribuebant: vt coniectrix,
que interpretatur significationem somniorū:
apparetque viros coniectoris, mulieres cō
iectricibus vsas fuisse, ac sexibus officia artiū
distincta fuisse. Eadem scena, *Tum patricam cle
menter non potest hinc quin munerem: ferè existima
uerim patriciam emendādum. plebeia enim
mulieres patricijs mulierib. dona certis die
bus misitabant, vt plebeij viris patricijs.* Patrica.
Quamquam & patrica patricia erit, vnde &
patricè pro magnificè & splendide in Casina
dixit, Sc. Vide fur vt sentis. *atq; cesso magnificè pa
triccq; amiceq; ita hero meo ire aduersum.* Eadem sce
na, *Quæ huius similes sermones serunt, legendum cē* Sermones
*seo: atque hæc loquutio est vsitata Plauto, ser
monem serere: & à serendo sermonem decli
natum esse Varro lib. 5. de ling. Lat. censet. Sic
& in Curculione, Sc. Placidè egredere. dixit,
Quod quidem mihi pollutus virgis seruos sermonem se
rat: Sc. Quantas res. dimisit nardini amphoram cella
rius: vinum nardinum est, quod vel nardo, vel
vnguento nardino cōditum est. veteres enim,
vt Theophrastus auctor est, vnguetum misce
bant vino, idque nonnulli in comotatione
ipsa subito faciebant, alij autem iam ante sic
medicatum & curatum habebant. Eadem sce
na: *Huic illecebroso capite sistebas cadum.* Sistere ca
pite, est capite præbere, & in caput inuergere,
& inclinare cadum, cuius quidem caput ille
cebrosum erat, quod est ad potandum illicie
bat. Est & capite sistere, in caput cadere: vt in
Curculione, Sc. Date viam mihi. *Quin cadat,
quin capite sistat.* Eadē scena: *Non hercle tam istoc va
lidè quæ sabunt cadi:* quia eos capite sistebam, nō
tam validè cadebant, quod fecissent, cum sit
illic lubricus locus. Itaque casare non quassa
re scripsisse comicum puto: vt & apud Varr. ex
antiquo poeta. Eadem scena: *Risi egomet casabū
dum ire ebrium:* quod Varro à cadendo interpre
tatur. Ibidem: *Bacchatur, inquit, auia, casabant
cadi,**

Deumuir
tute.

Fartores.

Fictores.
Præcanta
trix.
Cōiectrix

Patrica.

Sermones
serere.

Ampho
ra nardi
ni.

Sistere ca
pite.

Casare.

cadi, quid vetat emendare hama? quod vas aquarium est. Iuuenalis sat. 4. *Dispositis prædies hamis*, de homine dicit, incendium metuente, & vasa aquaria contra incendium parata habente. Hic cum inuenterentur cadi, & tota vinaria, magna erat aquæ copia opus, adeò, vt hamæ baccharentur. fortasse etiam vino implebantur. Sc. volupe est quod agas. *Pithecium*, hæc est præ illa, & *spinturnicium*. fœdæ sunt simiæ, & spinturnix, incendiaria auis, deformis, & inauspicata. Inde per diminutionem, similiolâ Græco verbo effinxit, & eius similitudine par uam spinturnicem, spinturnicium appellauit, quæ forma etiam Græcanica est.

Pitheciũ.
Spinturnicium.

C A P V T X X X.

Scaphium, infigne, corona plectilis, cœna viatica & aduentitia, præligatum pectus, *Apollo vicinus*, *symbolum*, domum cupiens, domuitio, impensius, vtrum velis licet, *gymnasia præfectus*, *cincticulus*, *factiosus*.

Scaphiũ.

PRO galea scaphium, pro insigni sit corolla plectilis, inquit in Bacchidib. Plautus, Sc. Quid si hoc potius. vbi scaphium non videtur vas illud esse, cui solent immeiere mulieres: *Apagelis*. de quo Iuuen. sat. 6.

Et ride postis scaphium cum sumitur armis.

Nec ornamentum capitis meretricij videtur, quod forma scaphæ & rotunditate colligeret capillum. Scribunt & grammatici Græci genus esse tonsuræ meretriciæ. hic poculum est oblongioris figuræ laterumque in scaphæ similitudinem flexorum. Plautus in *Perfa*, Sc. Omnem rem inueni.

Apullam, strigilem, scaphium, foccos, pallium.

Habet autem aliquã similitudinem eius forma cum galeæ figura, vt pro ea indui posse videatur. Infigne autem, crista est quæ in galea figitur: corona plectilis, quæ ex herbis odoratis plectitur, non conferitur neque sinitur. Itaque à fertis floribus & futilibus coronis differt. Ego, in eadem scena, inquit, *forori meæ cœnam hodie dare vobis viaticam*, viatica cœna est aduentitia. Nam peregrè redeuntes, solebant cõuiuio excipere amici, *saluos* inquit Sc. Reddidi patri omne aurum. cum peregrè aduenis, cœna detur. Id & de epistola Martialis in epist. libro duodecimo præposit. dixit, vt *familiarissimas mihi aures tuas exciperem aduentoria*. Sc. Iamdudum Pistoclere tacitus. O *præligatum pectus*, puto esse,

Infigne.
Corona
Plectilis.

Cœna uia
tica & ad
uentitia.

Præliga
tũ pectus

ô infanum pectus: ab his qui veneficijs ceu vinculis ligati videntur, & illecebris quibusdam velut defixi tenentur. Sc. Herilis patria salue. *Saluto te vicine Apollo*, qui edibus propinquus nostris accolis, venerorq; te: Apollinem prostrate rium intelligit, quem veluti præsidem, in vestibulo domus Athenienses colebant: Bacchides autem Athenis agi finguntur. Sc. Ibo in Piræum. Quid? vbi ei ostendit symbolum? vt in Palliata hic etiam loquutus est. Solebãt enim Græci in pactis conuentis tesseris quibusdam vti, quæ *σμβόλια* vocabantur, quæ loco tabularum & syngrapharum erant, atque ex his ius dicebatur. Aristoteles, *ὅτι οἱ τῶν ἀνθρώπων μακρότεροι οὗτοι, ὅσοι καὶ ἐν τῷ σίχην καὶ διδύκῳ, τὸτο γὰρ ἐπαφίει καὶ τοῖς ἀπὸ σμβόλων νοίνουσι*. Meminit & Demosthenes in Philippicis. Sc. Ibo in Piræum. Domum cupientes, fortè vt ad sedi in stega: domum cupere est in patriam reuerti velle, vnde & domuitio. iam domuitionem reges Atridæ parant, apud Cornificium. libr. 3. ad Heren. simile est illud Ciceronis pro Ligario, *Tum Ligarius domum spectans, & ad suos redire cupiens*, nullo se implicari negotio passus est. Eadem scena: *Id mihi aut vtrum velim licere intelligo*, id est mihi haud istud liberum esse video, ac nauigare cogor. vis enim & sententia ista est huius loquutionis. Cicero in Vatinium, *Teq; cum tibi vtrum velles liceret, dictitaris causam dicere maluisse*. Sc. Multimodis. Ingrato homine nihil impensius est, id est nihil quod minus pensi habeat, quodque incogitantius & imprudentius sit. Sc. Nunc experiar. *Gymnasia præfecto* haud mediocres pœnas penderes. præfectum gymnasij gymnasiarcham intelligit, qui in adoloscens animaduertebar, vt ex Axiocho intelligi potest, vbi scribitur, *καὶ γυμνασιαρχία, καὶ ῥόδοι, καὶ λιανὸν ἀμύθια*. Cincticulo mox præcinctus scribitur, quod discinctum esse solutorum & fluentium morum videretur, cinctũ esse disciplinæ modestæ: sed & adstrictus zona togæ cinctus nihil è corpore nudari turpiter sinebat. Sc. Reddidi patri omne aurum. *Lingua factiosi*, inertes opera, cum Plautus scribit, homines intelligit qui lingua prompti ad promittendum sunt se aliorum causa lubentissimè esse facturos, qui tamen cum ad rem ventum est, opera inertes sunt, neque fidem & diligentiam amico promissam præstant. hæc velut libantes inter legendum è comico excerpebamus, annotabamusque, & alijs transmissa voluimus.

Apollo vicinus.

Symbolũ

Domũ cupiens.
Domuitio.

Vtrũ uelis licet.
Impensius.

Gymnasia præfecti

Cincticulus.

Factiosus

ADRIANI TURNEBI AD-
VERSARIORVM LIBER
TERTIVS.

CAPVT I.

Ostendere, locus, Tricala, Pulchra-acta, an-
tiquior locus sententiæ dicendæ, lex censo-
ria, acta, anchora, orã soluere, myoparones.

Ostendere.

ONest Ostendere tãtũm, id quod in cõsuetudine fre-
quenter significat, demon-
strare: sed quod verbi po-
tius compositio præ se fert.
obtendere & opponere in-
terdum. cuius significationis testimonium ap-
ud Ciceronem 7. in Verrem, in promptu oc-
currit, *Sed quædam mihi magnifica, & præclara eius
defensio ostenditur.* Ibidem Locus, materiã quan-
dam significat, & tractatum disputationemq̃;
quandam. *Novi locum, video vbi se iactaturus sit Hor-
tensius.* Multi in ea oratione Tricalinum mu-
tandum cõsent esse in Triocalinum, adducti
Silij auctoritate, lib. 14.

Locus.

Tricala.

Et mox seruili vexata Triocala bello.

Tricalinum tamen quidni retineam, cũ in
Stephano, si auctor citandus est, reperiam? I-
taque vt illud alterum non improbo: ita istud
cur expungendum sit, non video. Aristoda-
mus autem Appolloniensis, cuius illius Apol-
loniæ existimandus est, quæ in Sicilia Leon-
tinis propinqua, & Pulchræ-actæ erat, vt Ste-
phanus de vrb. in Apollo. prodidit: Pulchræ
autem actæ etiam mentio apud Diodorũ est
libro duodecimo. Halicyensis autem ex eo-
dem Stephano, non Haliciensis scribendum
est, ab Halicyis vrbe Siciliæ. Ludos cũ sibi
dicit Ioui, Iunoni, Miueruæ, esse faciendos:
numina quæ cellas in capitolio habebant no-
minat. medium enim templum Iouis erat:
hinc & inde Iunonis & Mineruæ cellæ. tres
hi dij tutela vrbis erant, quos & intelligit in
gripho Ausonius, cũ ait,

Trina in Tarpeio fulgent consortia templo.

Antiqui-
or locus
sententiæ
dicendæ.
Lex censo-
ria.
Acta.

Antiquior locus sententiæ dicendæ est hone-
stior, quàm vel quæstoribus, vel quæstorijis,
vel Senatoribus, qui honores non gesserant.
Lex autem censoria est conditio illa pactumq̃;
quo censes agros publicos, vel vectigalia
fruenda locabant. *Tot in acta dies,* cũ scripsit,
Siculorum Græco sermone est vsus, vt & Ma-
ronis. *Æneid. de eadem Sicilia loquens, At pro-
cul in sola secretæ Troades acta.* quo nomine littus

intelligitur: sed quibus interim nominibus
res aliena in lingua vocantur, ijs à nobis ap-
pellantur, cũ de exteris loquimur rebus vel
locis. Cũ autẽ præcidi anchoras scribit, ancho-
ralia significatione anchoræ etiam comple-
xus est, vnde anchora pender. At oram soluere,
vt hoc interea interponam, quod variè ex-
poni, & pro suo cuique captu declarari ani-
maduerto, non aliud quicquam esse credo,
quàm è littore nauigare, ipsumq̃ue littus & o-
ram liberare & soluere. vt enim ab Horatio,
epod. od. 10. scriptum est, *Mala soluta nauis exit a-
lite,* quod antè in littore retinaculo esset reli-
gata: sic cũ eodem retinaculo ora ipsa æquè
ac nauis ligata sit, eo sublato cũ incipit na-
uigatio, solui merito ora dicitur, vt & nauis.
Vtraque enim ante vineta erat. Sed vt è diuer-
ticulo redeam, myoparones lembi sunt pirati
ci nomen adepti à Paro insula, & Myunte vr-
be. nam & Paron nauigij genus est, & compo-
sito nomine Myoparon. Multo plura potuis-
sem ex ea oratione huc conferre, sed his con-
tentus sum, velut inde libatis primitijs dica-
tisq̃ue: reliqua & ab interpretibus eruditiss-
iam ante dicta sunt felici musarum alite, vt
poeticum sermonem imiter, & quondam ab
alijs, si quid reliqui restat, in eandem incum-
bentibus operam interpretandi Ciceronis di-
centur: nos scripta peruolitamus apum mo-
re, & leuiter eorũ veluti flosculis insidemus.

Anchoræ.

Oram sol-
uere.

Myopa-
rones.

CAPVT II.

Anaurus apud Lucanum, Enipheus, Ionus,
Itonus, Qualis vbi hibernam Lyciam, apud
Maronem.

VIDetur in Lucanũ censoria destringi me-
ritò virgula debere, cum lib. 6. scribit,
*Quiq̃; nec humentes nebulas, nec rore madentem
Aera, nec tenues ventos suspirat Anauros.*

Anaurus

Anaurus enim ab eo vt Thessaliæ fluuius re-
censetur: & tamen, quod sciam, nec Strabo,
nec Plinius eum nominat in Thessalia red-
denda. Vnde igitur ingeniosissimo poetæ na-
tus iste fluuius est, qui à diligentissimis Geo-
graphis prætermisus est? videtur eum in er-
rorem induxisse Apollonius libro primo At-
gon. cuius versus est,

Ἐπιπέδιο πρὸς Πάριον δὴν ποταμὸν ἄνιτρον.

Sedeo nomine non perennis nec iugis fluuius, sed torrens & hibernus intelligitur, vel eius interprete autore: cuius hæc verba subscripti, *ἀναρτοί· ἄνευ τῆς χήμαρρον, εἰ γὰρ ἐξ ἑνὸς ὀνομασμένοι ποταμοὶ οὕτω λεγούται.* quin & ex eo nomen habere videntur, quod nullas gignant auras. Lucanum tamen inficitæ (non enim in tam doctum poetam cadere potest) magnis testibus absolvere possumus: Hesychio, cuius interpretatio est, *ἀναρτοί· ἑνὸς ποταμοῦ:* & Callimacho. hym. in Dianâ, cuius versus est.

Αἰὲν ἕβουλοντο μελαμφοῖσι δὲ αἰῶνα.

Cuius interpret ait, *ποταμὸς διασπασίας ὁ ἀναρτοί.* Ergo Geographorum potius notanda est incutia, quàm poetæ eruditissimi in simulanda diligentia. quod si fluuius perennis non esset, tamen cum certò quotannis hibernis mensibus alueo ex eminentissimis illis iugis decurere rapidus soleret torrens, culpari poeta iure non posset. Fluuius autem iste Anaurus si nullas gignit auras, ut nominis confessio indicat, verum non est quod de Nilo à multis refertur, cuius hoc proprium esse credi volūt. In eo autem poeta Enipheus pro Enipeo scribitur, more Latinis celebrato, ut plerunque P Græco aspirationem adiungant. Itaque etsi scio à multis Latinorum Enipeum scribi, tamen Enipheū illa Latini sermonis consuetudine etiam defendendum existimo. Sed cum scribit,

Primus Thesaliæ rector telluris Ionos,

In formam calidæ percussit pondera massæ:

Vereor ne non Ionos, sed Iolcos legendum sit. Iolcus enim Iolco vrbi Thesaliæ nomen dedit. fuit & Itonos heros Deucalionis filius, à quo, ut ait interpretes Apollonij, vrbs Thesaliæ nomen habuit: sed quod de Iolco & de Itono modò dixi, tale opto esse, ut in eo albū prætoris corrupisse non videar. quanquam, si à vero aberramus, præstare nolumus: atq; ut in quibusdam alienationibus, istud mancipio, nec datur, nec accipitur, ne de euictione fortè teneamur. Sed ad supplementum huius capitis, ut è poeta aliquid addam, nobilis illa Maronis Aeneid. comparatio:

Qualis vbi hibernam Lyciam, Xantiq; fluenta

Deserit, ac Delum maternam inuisit Apollo:

sumpta est ex Apollonij lib. 1.

οἶος δ' ἐκ νεοῖο δουδῆος ἔσειν ἀπὸ δαυρ,

ἀδουρ αὐτ' ἕραδελῶ, πὲρ κλαῖρον, ἢ ἔχει πονθῶ.

quod quia luculentum mihi videbatur & insigne, idcirco dignum censui de quo iuuentutem admonerem. habet enim & non nihil eruditionis attendere, quid è quo poeta aut scriptore bonus auctor sit imitatus.

CAPVT III.

Munimentis insistere apud Tacitum, constat ratio, dare famæ, flamines, augustales ludi, missionem dari, exauctorari, subsignari, pagi, vici, pagani, pagatim habitare, centuriones primorum ordinum.

VT si in Erythræo littore gemmas pellucentes legerem, ita quoque mihi visum est quædam legere è primo annali Taciti, quæ huius sint descriptionis & instituti: quædam etiam nitore suo reddere & tergere, quæ sordibus inquinata sunt, nec gemmarum nitorem præ se ferunt. Sed quo pluribus, inquit, munimentis insistet: emaculabitur hinc tanquam vnio, si munimentis scribamus, cum ista se ratione magis munijisse dicat. Constare autem ratio dicitur, quod genus dicendi vsurpat, cum quantum impenæ quibusque nominibus fiat, nõ ignoratur. Seneca, fatebor ingenuè quod apud luxuriosum, sed diligentem euenit, ratio mihi constat impense: quod est, scio quantum impendo. Hinc traducto genere dicendi aliam in sententiam perquam eleganter dixit Tacitus, eam esse conditionem imperandi, ut non aliter ratio constet, quam si vni reddatur. quo significat, non aliter bene imperium geri & administrari, quàm si vni ratio administrationis reddatur. Illa tanquã gemma polienda est, quæ scabritia quadam & rubigine sordescit. ne leti excessu principis, neu tristior primordio lachrymas. quis enim non videt loquendi rationem sensumque non postulare tantum, sed etiam flagitare, neu tristiores primordio. sed verendum est ne quis nos algam & vluam, aut umbilicos & calculos legere cauilletur, pro lapillis preciosis. Dabat, inquit, & fame: id Græcorum more dictum

Monimētis insistere.

Ratio cōstat.

Dare famæ.

Flamines

Ludi augustales.

Missionē dari.

Exauctorari.

Enipheus

Ionus.

Itonus.

Qualis ubi hibernam, &c.

30

40

50

60

Subsigna
ni.

lunt, retinentur tamen, donec emerita soluan-
tur, aut agri assignentur. Sed & qui sub signis
habebantur, à legionarijs distinguuntur, & sub
signani vocantur, quia non sunt sub aquila:
Tacitus lib. 17. *Pœnino itinere subsignanum militem,*
& graue legionum agmen hibernis adhuc niuibus tradu-
xit. ait idem, reliqui omisiss pagis vicisq;: quid hæc
duo differunt? nempe pagi villæ sunt, vici au-
tem multæ iunctæ domus. Et in libro de mo-
ribus Germanorum, eliguntur in eisdem concilijs et
principes, qui iura per pagos, vicosq; reddant. atq; ex
eo regio quæ sic pagatim incolitur, pagus vo-
catur. quin etsi vrbes insunt & vici, quod ori-
go à pagis, id est villis. Sunt & qui à Græcis
δῆμοι vocantur, vnde pagatim habitare Liuius
lib. 22. & alibi. Erant & pagi castella quædam
& munitiones iuxta Romam in locis editis,
quo se plebs rustica hoste in agrum Romanum
incurfiones faciente, recipiebat: & in certos
pagos erat contributa, vt Dionysius scribit.
Cicero etiam pro domo sua, in plebe Roma-
na paganos & môtanos numerat. Regio Hel-
uetiorum in quatuor pagos erat diuisa, id est
in quatuor partes. Plutarchus regionem quâ
Romani septem pagos vocabant, appellat
ἡ τετραπόλις, aut τὰ τετραπόλια. Sueuorum apud Cæsa-
rem lib. 1. & 4. de bel. Gall. plusquam centum
sunt pagi: eorum enim regio & ditio in eas
partes diuisa erat. Illud Græcæ facundæ etiã
est, vt quibusq; bellum inuitis aut volentibus erat, quod
est ἢ ἐκ τῆς ἀνάγκης ἢ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας. Centurio-
nes autem primorum ordinum, cum scribi-
tur, ac primorum ordinum, centuriones, sunt centu-
rio primi pili, primus princeps, primus hastatus,
quorum maior erat dignitas in legione.
Iterum eodem libro, iustusq; Catonius primi ordi-
nis centurio. Proruunt autem fossas, nauseam mo-
uet, cum hoc loquendi genus puteat. Igitur
lego, Igitur orta die proruunt, fossis ingerunt crates.

CAPVT IV.

Myrmillo, d in l mutari, fides, Semurium,
statua palmaris, Consules designati primi
omnium in Senatu sententiam rogabantur.

Myrmil-
lo.

MYRMILLO in amphitheatralibus specta-
culis Gallica erat armatura: vox autem
de Græco deflexa, vt quæ in aliud solû tran-
plantata sunt, ingenio loci & cæli mutantur,
leuiter quoque mutata est. Nam quod ea ar-
matura fortissimorum erathominum, quales
opinionem hominum fuerant antiqui Myrmi-
dones, Achillis milites, & habebantur Roma-
norum sententia Galli, Myrmillonesque de
Græca illa fortissima natione appellabantur:
idcirco gladiatoribus hoc nomen hæserat.
Nam d in l mutari Vlysses perspicuè osten-
dit, qui est Græcè δῆμος, ne plura comme-
morem. hæc sic venit in mentem mihi inuesti-
gare legenti in 6. Philippica, *Etiãne ab hoc*
Myrmillone Asiatico senatus mandata, legatorum verba
audientur? qua quidem in oratione illud, ô fides!

D in l
mutari.

hoc enim opinor Trebellium sumpsisse cognomen: ele-
gantissimam habet cum illusione coniunctâ
disimulationem, velut ironicè exclamantis:
ô bonum solutorem! Nam creditis in pecu-
nij fidei nomen plerunque ponitur: & quasi
fidei vocabulo fingit cognominatum Tre-
bellium, qui malum tamen nomen, & malus
solutor, & fraudator, inficiatorq; erat. ijs quoq;
inquit, diuisit Semurium, sic vocabatur ager quæ
post excessum suum populo Romano relique-
rat Larentia. Turacem enim Semuriû, Lince-
rium, Solonium Pop. vt à Mocrub. li. 1. Satur.
cap. 18. scribitur, legauerat testamêto. subijcit,
Sed illa statua palmaris. Palmarem aut hinc statuã
accipio, nobilissimam, maximeq; insignem:
vt quæ victori palmamq; adepto honoris er-
go statuitur: quemadmodum victoribus O-
lympiæ ponebantur: atq; hic non leuiter per-
strinxit Lucium Antonium orator, vt gladi-
atorem, sed atrociter oratione vulnerauit. Pri-
mus, inquit, in hoc ordine, quoad Magistratum iniret,
sententiam dicere. Solebant enim Consules desi-
gnati primi omnium in Senatu sententiam
rogari, vt & apud Sallustium in Catilinario
his verbis scribitur: Tum Decius Iunius Sillanus pri-
mus sententiam rogatus, quod eo tempore Cõsul designa-
tus erat, de ijs qui in custodijs tenebantur. Enigmati-
autem inuolutum & implicatum continere
sensum videtur, nequitia est scelere: quod hanc cõ-
plectitur, vt existimo, sententiam, rectè facere
scelere, nequitia est. vt cum quis per scelus
partas opes nequiter profuseq; disperdit, re-
ctè facere videtur. quam quidem interpretati-
onem cum hac exceptione accipi volo, si inco-
lumis eius loci & salua integritas est. Nam vt
addubitem, facit Muretus, qui paruam quan-
dã in libris vetustis ibi patere lacunã affirmat.

Semuriû.

Statua
palmarisPrimum
sententiã
dicere.

CAPVT V.

Ennam, En vnquam, En iam, Enubro, In-
ebrae aues, Nyctegresia, anclabris, egeria, ci-
stophorus, endixon, enema, clyster, exterric-
cineus, expretus, explicatus Plautus, sum-
ptum exercere, erectum citum.

COMPENDIUM Festi in Verrium legens,
incidi in literam E, cuius vocabula per-
currens, quædam quæ occurrebant, mihi que
non indigna attentione & hominum cog-
nitione videbatur, velut aliud agens enodabã.
Scribit igitur, *Ennam esse etiãne, videlicet, vt*
en vnquam pro vnquam ne. Maro, Eclog. 1.
En vnquam patrios, longo post tempore fines.
mihi videbatur Plautus in Penulo, Sc. Nego-
tij sibi. *ennam vsurpasse prima statim specie*
hoc in versu, Neq; vnquam lauando neq; fri-
cando scimus facere ennam.

En nam.

Enunquã

sed in membranis peruerustis reperi, en iam:
quo quidẽ verba exprimuntur eorũ, qui ali-
quo perfuncti negotio sunt, ad finẽq; rei per-
uenerunt: *En iã perfeci, En iam laui. Enubro, in-*
quit Festus, inhibenti. alio loco inebrias aues dicit,

Enubro.
Inebra a-
ues.

quæ in augurijs prohibent, ac omnia tardantia & remorantia inebra vocari. sic E & I hic sine discrimine ponuntur, Nemque V, & E.

Egeria. Egeriam dictam esse scribit, quod aluo cõceptum egerat: aluo enim legendum censeo, non aluum: & anclabris ex qua in sacrificando dijs anclatur. velabra eo in libro, quod annotandum & attendendum diligenter est, legimus ventilabra esse, proinde quasi vocabulo imminuto curtatoq; extrita videlicet syllaba.

Nyctegresia. Nyctegresia, ea Homeri rhapsodia vocatur, qua maximo metu percussis omnibus & consternatis ob offensionem pugnae, noctu in castris ab Agamemnone excitantur è stratis duces, & ad conciliũ vocantur. Denarius Romanus parum aberat quin duplo superaret aestimatione Cistophori Asianorum nũmi, sic appellari, quod in eo cistiferi essent sculpti, qui sacrorum mysticorum cistis inclusorum arcana ferebant, vt in Cybelæ mysterijs, Bacchi orgijs, Cereris ini-

tijis. quatuor enim denarij septem cistophoros cum semisse valebant. Festus, Euboicum talentum numo græco septem millium & quingentorum cistophorum est, nostro quatuor millium denarium. Endiaeo, inquit, lincum filum est, quod Medici in extremo clysterio relinquũt, per quod clysmos emittitur. sic Græci foramen vocat in naui, per quod emittitur sentina: vnde & per trãssationem, vt opinor, medici in clysterio, id est instrumento, quo aluus perluitur, sic vocarũt. Aliud enim enema, quàm clyster & clysterium. illud, id quod iniicitur: hoc instrumentum quod iniicit. Exterricineus, inquit, est qui ante tempus natus, vel potius eiectus est. Is ergo est qui à Græcis ἀδριουανός vocatur, qualem fuisse Euristheum Homerus canit. Expreta, inquit, antiqui dicebant, quasi ex peritia habita: hinc illud Bacchidum Plauti, Sc. Nunc experiar. explicandum est,

It magister quasi lucerna, expretus vinctolintheo: id est expertus: experimur enim lucernas vincto lintheo, quam bene luceant, accenso elychnio: non me latet tamen quosdam emendare in Festo experta: Exiles & illi à tenuitate inarum in Festo lego. Exercirent, inquit, id est sarcirent: hinc in Terentij Heautont. act. 1. Sc. 1. scribendum aliquando credidi, quod & quibusdam video persuasum:

Qui opere faciundo sumptum exercirent suum, id est sarcirent. Verum Diuus Ambrosius libro secundo officiorum scribens, sed direptione alienius & amissione patrimonij in eam recidere iniuriam, vt sumptum exercere non queat. Exercere sumptum vsurpat, Terentium imitatus, nisi mendum in eo quis putet: quod non censeo. nos igitur sumptum exercirent non ita amplectamur, vt exercerent sumptum damnemus: præsertim cum dicatur, vt à Græcis ἐπιπορεύου, ἐπιπορεύου τὰ ἐπιπορεύου. Exercionem, exercitum: emendandum reor sic, exercittonem, exercitatonem: & equo publico merere. Erctum, citum, inquit, inter consortes, vt in libro legum Romanarum legitur. Id autem valere arbitror patrimo-

nium diuisum, diuisam hæreditatem. scribit enim Seruius in iure esse scriptum, ercto non cito, quod interpretatur patrimonio vel hæreditate non diuisa. Exsilatum, exertum, lego, quod scilicet omnes exerto brachio sint exsilati, id est extra vestimentum filo contextum.

Collecta, ἄσπις, repotia, πικρὸς ὄρεος, amphidromia, imitiare.

CAPVT VI.

Libro de oratore secundo videtur apud Ciceronem collecta, esse pecunia quæ exigitur, cum ita scribitur: Ego verò, inquit ille, quoniam collectam à conuiua, Crasse, exigis. Posset & eo nomine etiam censeris symbola, id est, collatio quæ à conuiuis in cœnam aut prandium confertur, siue pecuniaria, siue penuria sit. est etiam collecta, cœna quæ Græcis γαστήρ vocatur, vt sodalium epulæ, & accubatio epularis iuuenum, vt tetradistarum symbolam conferentium. Aufonius in epistola ad Paulum,

Aut parasitorum collectas Plautinorum. Ad conuiuorum classem etiam pertinent repotia, de quibus Horatius libro secundo sat. secunda.

— Licēbit

Ille repotia, natales, aliòsve dierum

Festos albatu celebrēt.

Festus quoque Pomp. li. 36. repotia postridie nuptias interpretatur, cum apud nouum maritum cœnatur, quia quasi reficitur potatio: affertque exemplum Pacuuij, ab hoc depulsum mamma pedagogandum accipit Repotialis liber. Et interpretantur Grammaticorum tribules, septimum à nuptijs diem, quo iterum epulabantur: alij secundum, quo virgo in muliebrem habitum componebatur. Sed crediderim etiam repotia celebrari solita liberis natis, & cum maritis noua quotannis propè soboles nascatur, vt renouanda sit epulatio, idcirco ea cõuiuia repotia appellata: cui interpretationi Pacuuij exemplum non repugnat. nec verò Auidieni personæ conuenit nuptiale conuiuium. ea, nisi me fallit augurium, dicere voluit Acro Grammaticus, in 2. sat. lib. 2. Horat. πικρὸς ὄρεος Græcè vocari, velut sublatis & susceptis liberis, & parentibus eos alere decernentibus.

Nam in Græcorum potestate erat liberos exponere, nec alere. vt autem ita repotia interpretet, mihi persuadet Aufonius sic scribens:

Coniugioq; dapes, & sacra repotia patrum.

Ecce eorum epulas dicit, qui susceptis liberis facti sunt parentes. tum autem etiam serui & liberi munera dabant, quod Terentius significauit cum in Phormione act. 1. Sc. 1. scripsit,

Porrò autem Geta ferietur alio munere vbi hera pepererit.

Dabant & nuptialia & natalia. Amphidromia quoque, vt Grammatici Græci referunt, dies erat familiæ festus, quo natum puerum circum

Erctum citum.

Collecta.

γαστήρ.

Repotia.

πικρὸς ὄρεος.

φία.

Amphidromia.

circum focum ferebant, propinquiq; & amici familiares dona dabant, quas ferias Terentiū in palliata fabula intellexisse crediderim. æquæ è Græcorum moribus, vbi *initiantur*, intelligendum arbitror: non de Edulia Potica & Cuba. Nam Athenienses suos liberos Cereri & Liberæ initiare solebant, quod ita notum est omnibus, qui mediocriter in literis Græcis versati sunt, vt testimonijs confirmare velle, sit rebus non dubijs fidem quærere.

CAPVT VII.

Parma, palma, palmularius, squaror, squalor, hydromyle.

NON temerè est assentiendum illis etiam auctoribus, quibus in linguæ Latine castitate & integritate primæ omnium iudicio deferuntur. vel Varro ipse quàm interdum in vocabulorum veriloquijs absurdus est? cui enim persuadere possit, ne alia cõmemorem, quæ quidem sunt huius generis non pauca, in vite palmam dici, quasi parilemam? lib. quarto, de lingua Latina. cum potius, vt omnes mihi assensuros facilè confido, à similitudine humanæ palmæ nomen inuenisse videatur: argumento sunt palmites, qui in ea digitos palmæ referre reddereque videntur. quod si origo palmæ quærenda est, à parma deducta crediderim. Itaque quæ in remis palmulæ vocantur, in maioribus etiam parmæ appellantur. Vitruuius libro decimo capite 8. *Etiam remi circa scalmos struppis religati, cum manibus impelluntur & reducuntur, extremis progredientibus à centro parmis in maris vndis, summam impulsu vehementi protrudunt porrectam nauem.* Sic in chirographis scribitur: veteres tamen editiones *palms* scribunt, quod & doctis magis probari videmus: *parmis* tamen non improbamus. equidem puto à parma palmam deduci: qui etiam à Latinis in spectaculis arenæ *parmularius* vocatur, à Græcis sæpenumero *παρμυλάριος* appellatur. parma autem scutum erat breue vndique par: vt autem ex parma palma deducitur, sic ex squarore squalor, ex furuo fuluum. Sed quoniam in Vitruuio nomen propè retinuimus, quod omnes ferè eruditi in palmulam, aut palmam commutant: aliud quod in eo regnat, vitioq; & inauspicato in eo collocatum est, extrudemus, & in pristinum locum veram vocem reducemus. sic enim scribit eodem libro, capite decimo, *Eadem ratione etiam versantur hydraulæ, in quibus eadem sunt omnia, præterquam quod in vno capite axis habent tympanum dentatum, & inclusum: cum hydraulæ ad symphoniam Musicorum pertineant, & modulos cantuum, quis non statim subolfacit alienam vocem & temerariam huc furtim irrepisse? cum autem molas aquarias describere velit, Æmaro Ranconeto videbatur, quod & mihi quoque mirificè placet, legendum esse, *versantur hydromyle*, id est molæ aquariæ. ac mihi quidem decretum est in hac permanere sententia, dum vel meliorem in-*

uenero, quod vix sperare possum, vel doctior aliquis probabiliorem attulerit, quod desperare non debeo.

CAPVT VIII.

Adorati imbres, Spartio, Crassienus, bona fide, tetracolum, pinnurapus.

Reprehenditur à Seneca libro 1. declamat. Musa, vt affectatè & puridè loquutus, cū sifones dixit cælo repluisse, & spariones odoratos imbres vocauit: sed cur obsecro odoratos imbres vocauit? an quod odorati liquores vnguentaque & aromata spargerentur? vt Martialis epigr. 3. Amphitheat. ait,

Et Cilices nymbis hic maduere suis.

Et verum fortasse quis putet, conueni tamen qui adoratos legeret, quod sparionem populus adoret imbrem simulantem. Staius lib. 1.

Adorati
imbres.

20 Syluarum, de sparione,

Hunc rorem veniens profudit Eurus:

Quicquid nobile ponticis nucetis,

Fœcundis cadit aut iugis Idumes:

Quod ramis pia germinat Damascus.

subijcitque,

Non tantis hys inferena nymbis,

Terras obruit, aut soluta pleias:

& paulò post.

Dum nostri Iouis hi serantur imbres.

30 Iterum,

Diues sparsio quos agit tumultus?

Itaque adoratos, id est populo optatos & salutatatos supino & suspicienti, iubilantiq; libentius legerim. Eodem in Senecæ loco scribitur de Olcio ad contumelias omnibus inurendas nato: ille *Pasieno* prima eius syllaba in Græcū mutata obscœnum nomen imposuit. Non leue tormentum multorum ingenijs locus ille admouit.

Spartio.

nomen enim Græcum quod obscœnum sit

Crassie
nus.

40 quærunt, ac miserum in modum se quærendo fatigantes, laborem & operam ludunt. Ego legendum suspicor: in cra commutata, vt *Pasienum* ab eo *Crassienum* appellatum fuisse, vt crassum hebetem & tardum intelligamus. nec enim obscœnum in libidine tantum dicitur, sed etiam in omni turpitudine. Turpe autem est alicui tarditatis maculam illini & stuporis, quod illa deprauatione fiebat. Addit Seneca, *bona fide scholasticus erat*: Id valet sine dissimulatione. eum enim scholasticarum declamationum non pœnitebat, genusq; dicendi declamatorium non dissimulabat, nec forense affectabat, atq; simulabat, quod sophistæ alij faciebant. Nulli non, inquit eodem in loco, post primum tetracolum præferendus: hic primum tetracolum per translationē vocat Seneca quatuor primi nominis declamatores. sunt autem tetracola conuersiones quatuor membris cõprehensæ, vt tricola tribus: quæ tum sunt elegantissima & argutissima, cum paria paribus relata habent. idem libro 5. Controuers. 25. & libro nono, declamatione secunda. & illud tetracolo: seruiebat forum, cubiculo, prætor meretrici,

Bona fide.

Tetracolum.

Initiare.

Palma.

Parma.

Palmularius.
Squaror.
Squalor.

Hydromyle.

carcer conuiuio, dies nocti. Iterum, ibid. lib. 5. controu. & 9. declamat. 2. declam. hancideo sententiã retuli, quia & in triculis, & in omnibus huius generis sententijs, curamus vt numerus constet, non curamus vt sensus.

Pinnirapuz.

Pinnirapi cultos iuuenes iuuenesq; Lanistæ, cum scribit Iuuenalis, sat. 3. ænigmata loqui videtur, cum minimè intelligatur quis Pinnirapus sit: ad eius verbi enodandam notionem, illud fortasse Senecæ valebit è lib. 3. Declamationum: & quidam sic cum schema componi cupiunt quomodo est aliti: sic enim in eo legèdum est, nõ scena nec alteri. quidam igitur gladiatores auis quadam figura & schema in arenam prodibant, quibus cum Pinnirapi componebantur. Rectè tamen Pinnirapus exponitur retiarius, qui pinnam & summitatem galeæ myrmillonis appetebat, & se piscem, qui in ea erat, petere clamabat.

CAPVT IX.

Municipalis, principia, quadruplatores, auspiciandi gratia, sistere templum, subsidia.

Municipalis.

VT municipales homines pro veris ciuibus non habebant, etsi donata ciuitate omnia municipia erant: sic & equites municipales pro ignobilibus equitibus ponere solebant, quòd eorum non esset tantus splendor, nec tãtæ diuitiæ, quantæ vrbanoꝝ equitũ Iuuenalis sat. 8. municipalis eques, de Cicerone: & Tacitus libr. 4. municipalem adulterum pro ignobili & obscuro dicit. Eius verba sunt, seq; ac maiores & posteros municipali adultero foedabat.

Principia

Eodem in Taciti libro, principia ea castrorum loca sunt, vbi tendebant magistratus, erantq; signa legionũ. ἀρχὴν vocat Plut. in Gal. ἡ ἀρχὴ ἢ ἡ πρυτανία, inquit, ἐν τοῖς ἀρχαῖοις, ἢ πρυτανία λέγεται ἢ πρυτανία. Varro lib. 1. de re rust. cap. 4. ego verò, inquit, vt aiunt, post principia in castris, id est, ab his potius incipiendum temporibus, quàm superioribus. Nam in castris metandis principia primũ designabantur, vt prætorium & tabernacula tribunorum militum & legatorum, postea reliqua castra, vbi milites & equites tenderent: principiaq; quòd latus occupabãt, primum muniebatur parabaturq;: sed & principes etiam principia dicebantur. Marcellinus, presentibus Iouianorum & Herculanorum principijs & tribunis causas vehementius æquo bonoq; spectauerunt. Iterum, Cùm Arbetionem semper & ambiguum & prætumidum his questionibus præficeret, alijs specie tenus cum principijs legionum presentibus. Cùm in Eunucho Terentius scribit velut in acie & procinctu, hic ero post principia: Donatus scribit, ambigunt multi an in extremo agmine sit hic locus, an in medio. Sed videtur vltimus dici locus, cùm Romano more primi in acie essent hastati, quos sequebantur principes Triarijs aciem claudentibus. Locus igitur Triariorum à Terètio significari videtur. Eodem in libro à Tacito scribitur, tres vrbanae, nouem prætorie cohortes: qui locus Papinio lu-

Post principia.

cem facemq; præfert in soterijs Etrusci libr. 1. syluarum scribenti.

Quadruplatores.

Ergo alacres quæ signa colunt vrbana cohortes. Vnde quadruplatores sint nominati, & vox ipsa vltro profiteretur, & Grammaticorum Iurisperitorumq; non cessat declarare industria: locum tamen Taciti luculentum, qui ad eius vocis explicationem pertinet adscribam. Contra M. Lepidus quartam accusatoribus secundum necessitudinem legis. Igitur ab illa quarta, quam lex accusatori pro præmio tribuebat, nomen inuenere. Legimus in Tranquillo, in vita Iulij, ca. 19. quem locũ alibi attigimus, prouincias minimi negotij mandatas consulibus fuisse syluas & calles: syluæ autem illæ & calles ferè in Apulia & illo Italiæ tractu erant. Callium autem nomine, saltus intelligo vbi pascere pecora solebant. Nam in saltibus sunt calles, à callo pedis pecudum appellati. Id è Tacito

intelligere promptum: Et erat, inquit, in iisdem regionibus Curius Lupus quæstor, cui prouincia vetere ex more, Calles euenerat. Solebant veteres primo die, quo honorem inibant, munus magistratus sui auspiciari, aliquidq; in speciem agere. Tacitus, cæterum postulandis rejs tam continuus annus fuit, vt feriarum Latinarum diebus præfectum vrbis Drusum auspiciandi gratia Tribunal ingressum, adierit Calpurnius Saluianus in Sextum Mariũ. sic auspiciabantur artes suas anni initio omnes. Ouidius 1. Fastorum.

Auspiciandi gratia.

Tempora commissi nascentia rebus agendis,

Totus ab auspicio ne foret annus iners.

Quisq; suas artes ob idem delibat agendo,

Nec plus quam solitum testificatur opus.

sistere templum.

Vt apud Festum lib. 17. in litera S. sistere fanana, est in oppido loca futurorũ fanorum constituere. ita apud Tacitum sistere templum, est templum constituere. differt autem hinc fanum à templo, quòd illud area sit templi & solum, templum edificium. verba Taciti sunt, Cùm diuus Augustus sibi atque vrbis Romæ templum apud Pergamum sisti non prohibuisset. Reperi in eodem Taciti libro subsidia pro locis in quibus nauigia subsidere possunt, & stare & suffugia habere. Ita subsidium simile quiddam est portui & stationi, etsi minus: eius verba sunt, quoniam importuosum mare, & vix modicis nauigijs pauca subsidia: hæc subsidia Græci videntur vrbanae appellare.

Subsidia.

CAPVT X.

Præsiderare, sidus consecrũ, conceptis verbis iurare, præiuratio, Neptunus, Aegæus, simulatrices, simpulatrices, compilare, pica, picati, anclare, arseria, blenni.

CONFUSAM quandam verborum syluam hoc caput complectetur, nec ordinis & connexionis rationem habebit, sed perturbationis & distractionis. Præsiderare dicit esse Festus, cùm maturius hiberna tempestas mouetur & ante sideris tempus: similis est apud Plinium libro decimo octauo capite 25. prochimasis, cui contraria

Præsidera

traria epichimasis est: in illa enim præcurrit tempestas, in hac post venit: atq; vt illud præfiderare est, sic hoc postfiderare dici posset: et si Festus id in hyeme, Plinius in anni tempestatibus accipit. Quod autem à sideribus oriri videantur tempestates, cum hæ præteriêre, redditaq; cælo est sua serenitas, confectum sidus dici solet, vt idem Plinius auctor est. conceptis verbis iurare ad discrimen dicitur eius iurisiurandi, quod sermoni subinde nostro inteximus & inserimus, vt cum mediisfidius, mehercule, ita me Iuppiter amet, ædepol, dicimus, aut vltro sponteque sacramentum fidei, aut adseuerationis religiosæ, addimus. verbis enim cõceptis iuratur, id est, verbis certa comprehensio formula. Nam concipere comprehendere est. Hoc iurandum multò religiosius erat, quàm reliqua: huius generis erat & præiuratio, cum quis ante cõceptis verbis iurabat, post quem alter in eadem verba iurans, tantummodò dicebat, idem in me. huic igitur præiuratiõ, quæ species est iurisiurandi conceptis verbis, addebatur, vt apparet, execratio. eam enim verbum, Idem in me, continet. Iurandum autem sanctius, & habens execrationem, captusque iurantis, si contra faxit deuouens, apud Sallust. etiam hoc est in Catilina, cum ad iurandum populares coniuratis adigeret, humani corporis sanguinem patris circumtulisse: Inde cum post execrationem omnes degustassent.

C Confecit
fidus.

CCõceptis
verbis iurare.

P Præiuratio.

I Neptunus
Aegæus.

Nereidum matri, & Neptuno Aegæo, à Marone libro 3. Æneid. scribitur, Aegæusque appellatur, vt opinor, Neptunus, quod magna veneratione Aegis, quod oppidum est Eubœæ, coleretur. Eius rei locupletem dare auctorem possum Homerum, qui, vt reor, auctoritatem non defugiet, cum scribat Iliados v. de Neptuno,

—Τὸ δὲ τῆσδε τῆσδε τῆσδε
Αἰγῆς, οὗθ' αὖτ' οἱ λυγρὰ δῶματ' ἀβύθου λίμνης,
χεύσσει, μαρμαίρει τὰ τε δὲ γὰρ αὖτ' ἀφ' ἴτα αἰεὶ.

Mulieres quæ olim alios erant solitæ expiare, vt eos qui ad dementia delapsi erant, simulatrices vocabantur, opinor quod multa simulant, & simulatis pro veris vteretur, quod & in sacris facere solebant.

Simulatrix.

Sparserat, inquit Maro lib. 4., Æneid. & latines simulatos fontis auerni.

Erant & simpultrices mulieres rebus diuinis deditæ, à simpulo ita vocatæ. Picæ apud Festum lib. 14. in lit. p. sunt Sphinges: vnde & apud eum picati: quanquam & pici, ex se picatos propagare possunt, qui Latinis sunt auidæ illæ volucres feræ gryphes vocatæ, aurum è cauernis penitus egerentes. Pilare & compilare dubium non est, quin à verbo Græco deducantur Æolico πικρὸς, id est fur, qui fur ab Hesiodo vocatur: sed Æolum est aspirationes in tenues mutare, vt & in superiore vocabulo, pro σφιγξ, Doricè φῖξ, & Æolicè πῖξ, vnde Latinum verbum pica & picatus. Multi censent anclare & exanclare, dicendum esse antlare & exantlare, à verbo Græco ἀντλάω. à

Pica.

Picati.

Compilatio.

quibus dissentio, & anclare puto esse ancilare, id est, haurire, & ministrare: vnde & ancillarum nomen. Iuuius Andronicus apud Festum lib. 1. florem ancilabāt liberi ex carchesium. quod si ab ἀντλάω deducitur, vt Festo videtur, certè litera mutatur. arferia aqua quæ à Festo vocatur, ab adferendo nomen habet: nam Prisci præpositionem ad in ar sæpenumero mutabant: vnde & arcesso, & arueho apud Catonem de re rustica, capite 135. est igitur arferia, velut adferia. Blenni qui dicuntur, sic vocantur, vt mucosi, id est, ἀντλάω: balathrones Gallicum peperere verbum, paulum tamen luxatum. Nam bellitrones dicimus: vernacula enim nostra dictio, balathronem potius sapit, quàm bliteum.

Anclare.

Arferia.

Blenni.

CAPVT XI.

Pasceolus, iudicem collocare, molucrum, mola, picus Martius, picus Feronius, æsus, pullaria, clauator, calones, Camellæ Virgines, Celsus, festus dies hominis, profestum facere, mollestia.

CAPVT hoc se comitem præbebit superioribus, vt Poeta dicit, æquis. Qui dicitur pasceolus, à verbo Græco πάσκειν & πασκαίω deducitur: quod verbum Festus lib. 14. retinuit, qui scripsit, pascola esse, quas alij vocant peras. Iudicem collocare, est inter iudices ponere. Festus, in iudice collocando, si alium procas. Sic arbitrum collocare diuus Vigilus dixit, Possumus & rei inexpertæ arbitrum collocare. Molucrum inter cetera illud mulierum vitium significat, quo earum intumescit vterus, vt sætu grauidarum: Alij scriptores molam vocant, sed Afranius apud Festum molucrum appellat. Vulgò in picorum generibus Martium audimus, veteres etiam picum Feronium nõ tantum Martium numerare, vt in oscinibus refert Festus. At quid erit quod extra magistratus cæratior hesus sit, inquit 3. de Legibus Cicero: vbi emendandum censeo æsus sit, pro vsus sit. nam Prisci non rarò pro u, æ posuerunt, vt pro munire, mœnire: pro mutuus, mœtuus: pro murus, mœrus: pro vti, cæti. Festus lib. 14. ex ponderibus publicis, quibus hac tempestate populus cæter solet. Martianus tamen putat esse oisus scribendum. Nam de litera i disputans, i copulatur, inquit, O literæ in nomine louis, & Oinone: oisus etiam dicitur. Sic enim veteres vsus dixerunt. Pullariam dicit Festus à Plauto appellatam fuisse manum dextram, opinor à tentandis palpandisq; pullis, id est, pueris, qualis erat pædiconum proteruorum manus, qui pullariam facere dicebantur. Quæ osculana pugna à Festo appellatur, & prouerbij loco numeroque refertur, de ijs qui victi vincunt, ea Asculana potius dici debere videtur, nam ad Asculum ea depugnata pugna fuit aduersus Pyrrhū, si Plutarcho credimus, quanq̃ apud Festum ordo seriesq; verborum osculanâ tuetur. Plaut. Pæn. Sc. Ita me dij

Pasceolus.

Iudicem collocare.

Molucrum.

Mola.

Picus Martius, Feronius.

Oculus.

Pullaria.

Vinceretis ceruum, & grillatorem gradu. sic in exemplaribus sic versus legitur, & à Festo libro 7. profertur: quod tamen in membranis perueultis reperi, non indignum visum est memoratu. Et clauatorem gradu: est autem clauator, qui claua vititur, qui *κλαυάτορος* Græcè vocatur: sed à Romanis calones, qui ligneas clauas militum gerebant, sic vocabantur. magnum autem eorum gradum fuisse certum est. quid autè verat vtanque lectionem reperiri in exemplaribus, & defendi, cùm Festus lib. 7. & 16. grauastellus modò legat in eodem versu, modò rauistellus? Camellæ virgines apud Festum sunt, mutatione g. in c. *καμηλοισι διναι*.

Celsi prætereunt austera poemata Rhamnes. accommodata equiti attributione vocabuli dictum est ab Horatio in Arte poetica. Celsus enim, vt ait Festus, à Græco *κείλος* deducitur, quo vocabulo significatur qui singulari equo vehitur. Celsos etiam Iudices Marcellinus dixit libro 28. *et iudicibus celsis, itidemq; minoribus.* sic fortasse Celsi Rhamnes magni sunt equites, aliisque ditiores & potentiores. Quod scribit Festus, desertiones esse patrimonij diuisiones inter confortes, veriùs putarem disortiones, vt confortioni opponantur. Festus dies hominis apud Terent. Eunuc. act. 3. sce. 5. mira quadà & noua dicendi ratione, pro fausto homine & auspicato & optato dicitur, translatione ducta à diebus festis: contra profestum facere, referen-

re Festo, dicebatur, qui ferias vitiabat, & profanabat inauspicatasque reddebat & profanas. Mollestræ, inquit Festus, erant pelles ouillæ, quibus tergebantur galeæ. Sic Latini vocabulum Græcum deprauarunt, & è *μολλίστρον* Mollestram interpolarunt.

Supremam dixit, male, interbibere, doliaris, suffarcinatus, igitur, vxor vsuraria, ni pro ne.

CAPVT XII.

Supremam dixit. hic supremum si legamus, quod exemplaria occupauit omnia, nihil vt opinor, elegans eliciamus: sed suspicio non leuis animum sollicitat, supremam legendum, atq; è iudiciorum id consuetudine à comico dictum esse. Nam posteaquam præco supremam dixerat, dimittebatur ludicum confessus, vt à Donato in Andria Terent. act. 3. scen. 1. annotatum est, quod hic Plautus imitatur. Mater, inquit, supremam dixit tempestatem, & ilicet pronunciauit, domumque ire iussit. Sed vt hic cognitio antiquitatis, subsidio fuit, & adiumento, non ad

Supremam dixit.

re fuerit. Mater supremum mihi tua dixit, domum ire iussit. hic supremum si legamus, quod exemplaria occupauit omnia, nihil vt opinor, elegans eliciamus: sed suspicio non leuis animum sollicitat, supremam legendum, atq; è iudiciorum id consuetudine à comico dictum esse. Nam posteaquam præco supremam dixerat, dimittebatur ludicum confessus, vt à Donato in Andria Terent. act. 3. scen. 1. annotatum est, quod hic Plautus imitatur. Mater, inquit, supremam dixit tempestatem, & ilicet pronunciauit, domumque ire iussit. Sed vt hic cognitio antiquitatis, subsidio fuit, & adiumento, non ad

explicandum solum locum, verumeriam ad fariendum: ita in alio eiusdem comici loco vtilitati erit ad exponendum intelligentia antiquorum verborum. Nam, Malè, alio plerunque sensu, quam hodie vsurpabant. hinc illud comici Plauti in Amphit. Sc. Qui me alter est.

Hec nox scita est exercendo scorto conducto malè. Hic, malè, est magno precio: quòd si quis interpretatiunculam hanc sublestæ fidei esse putat, patronum habebit Donatum in Eunuchum Terentij, act. 4. scen. 4. qui, vt opinor, auctoritatem non defugiet, & facile eam hominibus probabit. Sic interbibere, pro bibere, vel etiã totum bibere, antiqua dicendi ratione Plautus eodem, quem iam sæpius appello, Donato auctore act. 1. sce. 1. in Eunuch. dixit in Aulularia, Sc. Nimium libenter audiui.

— prætere a tibicinam
 Quæ mihi interbibere sola, si vino scatis,
 Corinthiensem fontem Pirenen potest.

Nos quidem emendicamus ex eius commentario, vnde parietem istum dealbemus, quòd quæ in eo reperimus renouanda esse credimus, & vsui commendanda, vt ex obseruatione tanti doctoris & traditione, loci illi Plautini commodius posthac enarrentur: quibus addemus & eundem Donat. in And. act. 4. scen. 5. doliarem anum in Plaut. Pseud. Sc. hi loci sunt. in illo versus membro,

Doliarem claudam, crassam.

exponere suffarcinatum, & præpinguem, tumidamque & obesam, & tanquam suffartam, credo de ventre doliorem tumidiore. nam à Paulino suffarcinatus & intelligitur & vsurpatur, sic scribente, Suffarcinatos arcta non capiunt. Igitur, pro deinde in eodem comico ex archaismi obseruatione exponit homo idem literatus in Amphitr. Sc. Qui me alter est.

Sin aliter stent animati, neq; dent quæ petat,
 Sese igitur summa vi, virisq; eorum oppidum
 Expugnassere.

Vxor autem vsuraria in Amphitr. argum. mulier ea est, qua quis vititur, quamq; accipit velut mutuatitiam: vt pecunia vsuraria, quæ ad vsuum accipitur mutuo: & puer vsurarius apud eundem, in Curcul. Sc. Beatus videor. catamirus quo quis vititur. Sic de Hebudibus scribès Solinus, Regi negat vxorè esse suam, sed vsurparitiam, & mutuo sumptam. Nulla, inquit, datur scemina propria, sed per vicissitudines in quancunque commotus fuerit vsurariam sumit. quem ego locum insignem naçtus & accommodatum sensui Plautino admonitionis causa annotare decreui, vt qui vellet librum consuleret, & rem consideraret. Illud verò propè inauditum, ni pro ne positum ab eodem comico in Menæchmis. Sc. ni mala, ni stulta. Ni mala, ni stulta sis.

Quod quidem affirmare Donatus in Eunuch. Terent. auder, & quis tanta fiducia est, vt contra tanti Grammatici auctoritatem non ita esse pertinaciter pertendat? quanquam si cum subiunctiuo conuinceretur, rectè cohæreret hunc in modum sententia,

Ni

Ni stulta sis, quod viro esse odio videas,
Tute tibi odio habes.

Sed tanto auctori non placet in pendentem lo-
quutionem esse, eam membratim sistenti car-
pentique minaciter.

Ni mala, ni stulta sis, ni indomita inopsq; animi.

CAPVT XIII.

Collocare nuptam, alternus, alternos gressus
cunctari & niti, olla legit olera.

E flamma
cibum pe-
tere.

QVOD est flamma cibum petere Terentius
Eunuch. act. 3. sce. 2. dixit, id equidem ad
dapes referendum suspicor, quæ pro inferijs
in rogam mittebantur: vnde Catullus epigr.
55. scripsit,

Vidistis ipso carpere è rogo cœnam.

Quod quidem in illum poetam Muretus poli-
tissimus & eruditissimus interpres animad-
uertit, Donato non satis perspectum. Cœna au-
tem quæ à Catullo dicitur, ea est, quæ appel-
latur à Persio satyr. 6. funeris cœna:

— Sed cœnam, inquit, funeris hæres

Negliget iratus.

Æquè illud in eundem Catullum pereruditè
& percallidè est ab eodem Mureto perceptum,
fuisse pronubarum officium nouam nuptam
in lecto collocare, cum scripsit in epithalamio
Iulij & Manliæ,

Collocare
nuptam.

Vos vnus senibus bonæ

Cognitæ bene femina,

Collocate puellulam.

Nam & ad illum Terentij locum in Eunuch.
act. 5. scen. 5. vt maiorum auctoritate confirma-
tum sit quod ille scripsit,

Deinde illam in lecto illæ collocant.

dicit Donatus, Vide an aliquid deest legitimis nuptijs.

Alternus. Nam et ipsum verbum collocant proprium est, et adscri-
bitur pronubis. Alternum, autem, hoc sanctæ fœdus a-
micitiæ, epigram. ad Lesbiam, est mutuum fœ-
dus inter nos: atque præter cætera significata,
non infrequenter ita accipi alternum videor
obseruasse: at verò 12. Æneid.

Vix hostem alterni si congregiamur habemus.

Id est, secundus quisque: sic ibidem,

Alternos
gressus ni-
ti.

Alternos longa nitentem cuspide gressus

dixit, pro passus alterius vulnerati pedis hasti-
li sustentantem & fulcientem: alter enim pes,
qui saucius non erat, sine adminiculo firmos &
liberos metiebatur gressus: dixit eleganter &
Maronis imitatione Valer. Flac. lib. 2. Argon.

Cunctari.

Alternos ægro cunctantem poplite gressus.

Olla legit
olera.

Nam quo pede ægrotabat, eo cunctantius de-
teriusq; incedebat. Cæterum, ipsa olera olla legit.
epigr. de mentula, prouerbij speciem habet,
in eos qui quod se facere oportet, faciunt, vt
cum libidinosus & salax, scortatur & mœcha-
tur, ebriosus potat. olera enim in olla coquun-
tur, quæ cum eis repletur, ipsa legere videtur,
id est, colligere. Mamurra igitur Formianus
adulter & nequâ, cum mœchabatur, id faciebat
quod mentulam facere oportebat: sic enim ad infamiam eum appellat. Quin etiâ illud de Lesbia,

O dii reddite mi hoc pro pietatè meâ.

Ex antiquorum consuetudine dictum atten-
di, qui sæpe à dijs pietatis suæ in ipsos, præmia
mercedemque petebant, quod æquum esse vi-
deretur, à dijs eos facilius aliquid impetrare,
qui numina piè colerent, venerarenturque. sic
apud comicum Plautum in Ruden. Sc. nimio
pol hominum fortunæ.

Hancine ego partem capio ob pietatem præcipuam?

10 Et cum in aduersas res, & calamitates incide-
rant, se deos læsisse arbitrabantur, & offendisse:
exemplorum pleni sunt poetarum libri. Iam
verò, omnia sunt ingrata, cum dicit, epigr. In ingratum,
intelligit gratum hominibus nihil esse,
nec ab eis grato animo quicquam accipi, vt apud
Plautum in Amphit. Sc. Qui me alter est.

Quoniam bene quæ in me fecerunt, ingrata ea habui
atque irrita.

Quid quod, qui vestrum exercet amorem, (epigr. ad
amicum.) esse videtur qui vsurpat & colit illum
amorem, qui tuus est: hic ergo minuti literatoris
munere functus sum, quæ ea tradidi, quæ vel bal-
bi ludimagistri facile explicarent: sed nos my-
steria non enunciamus, neque in arcanis recondi-
ta cistis orgia euulgamus, sed in triuijs iocen-
tia tollimus.

CAPVT XIII.

Bissenos dies altaria fumantia, equæ, omnia
nuptiarum, minæ murorum, maior pars diei.

VELVT in aliquibus opportunis diuer-
sarijs, in nonnullis Virgilij locis mora-
bor, & vt qui iter faciunt non propinquis con-
sistunt, sed longè distantibus hospitij, sic ego
in disunctis interquiescam, his & illis velut
domicilijs & mansionibus. Quod igitur scri-
bit, ecloga 1.

Bissenos cui nostra dies altaria fumant.

in magna religione velut numinis potentissimi
& præsentissimi, dictum est. Nam menstrua
sacra dijs maximis celebrari solebant, atque æ-
rant ferie religiosissimæ, cum solennibus &
anniuersarijs non satis esse putarent defungi
sacris, sed memoriâ cultus quot Calendis aut
Idibus renouandam putarent: ea sacra Græci
vocat *ἑμπελα*. Sophocles in Electra,

Bissenos
dies altaria
fumant

Τὰς ἡμέρας ἑμπελας ἵσταται μετὰ τὸν ἑσπέραν
ἑορτασθῆναι ἑμπελας ἵσταται μετὰ τὸν ἑσπέραν.

Ne illud quidem sine Græcorum imitatione,
vt aliò diuertam, à Marone i. Georg. dictum est,

— Eliadum palmas Epiròs equarum.

Sæpe enim Græci equos solent equas appel-
lare, vt vel eodem Sophocle auctore patet. Is
enim cum ita de Oreste in Electra scripsisset,

Equæ.

Καὶ εἶπε ὅτι τὸ τοιοῦτο διασώζει ἕχρον

ἵππος ἢ ἑμπελας: paulò post scribit,

— Ἀξίον δ' αὖτις

Σταῖον ἵππον, ἀγγεῖον ἢ ποσειδάωνον.

Ita cum antè equas dixisset, mox funalem dex-
trum subiunxit: quanquam interdum etiam
ad Olympicum certamen mittebantur equæ.
Celebratur enim Phidolæ Corinthij equa,
quæ sine sessorè palmam meruit. Et Epiri
equas

equas celebrat Gratius Maronem imitatus,

—quis Chaonias contendere contra

Aufit, vix merita quæ signat Achaia palma?

Prima (inquit Maro 4. Æneid.) & tellus &

pronuba Iuno,

Dant signum.

Omina
nuptiarum.

Non temerè est, quòd signorum & prodigio-
rum in nuptijs mentionem facit. Nam super-
stitiosa illa priscorum natio, cum in alijs, tum
in coniugijs vel maximè, omina obseruabat: 10
vnde illud 1. Æneid.

—primisq; iugarat Ominibus.

& nuptijs auspices adhibebantur. Papinius
quoq; 2. Theb. describès infaustas filiarum Adra-
sti nuptias commemoratis prodigijs, addit,

—cunctos tamen omina rerum

Dira mouent, varijsq; metum sermonibus augent.

Sed quasi in via mihi aliquid exciderit, vesti-
gia relegens mea, quod ante in eodem libro
est apud Maronem explicabo,

—iacent opera interrupta, minæq;

Minæ mu-
rorum.

Murorum ingentes.

Hic minæ significant partes illas murorum, in
quibus sunt propugnatores, hostibusque mi-
nantur, quæ ad emissionem telorum fenestra-
tæ sunt. *in d. s. s. ferè à Græcis vocantur.* Ruffi-
nus in Iosepho, *Et desuper eam minæ quidem binis,*
propugnacula verò ternis cubitis ambiabant. Iterum, *in*
summo autem propugnaculis minisq; erat ornata. Rur-
sus, *Et minas quidem binis cubitis, propugnacula verò* 30
ternis habebat. Hinc longè proficiscèti occurrit,
quò despectendum sit, & diuertendum.

Nunc ad eò melior quoniam pars acta dici:

Maior
pars dici.

Virgil. 9. Æneid. vbi meliorem partem diei ef-
se censeo, maiorem, quæ cum transacta est, in-
clinat dies in occasum. Maior autè pars è duo-
decim horis septem primarum est, non supre-
marum, quæ cum exactæ sunt, maior & me-
lior pars acta est: sed multo magis cum exactæ
sunt octo, vel nouem, vel decem horæ, vt cum 40
aduersperascit: quod tempus Turnus significa-
uit: tamen exacta septima hora maior pars ac-
ta est, vel teste locupletissimo Iuriconsulto
Paulo, qui ita scribit, l. 1. ff. de verb. sign. *Cuiusq;*
dici maior pars est horarum septem primarum dici, non
supremarum.

CAPVT XV.

*Infectum, corruptus, gignentia, altitudo inge-
nij, plerisque exercitus, affinis.*

Infectum.

A Nimaduertisse mihi videor quædam in
Iugurtha Sallustij nò vulgaris, nec triuia-
lis monetæ, quæ admonendæ aduertendæq;
iuuentutis gratia, inde excerpta, huc transtuli,
& velut semina in alium transplantauit hortum,
malè tamen pastinatum. Igitur, ne longius fa-
ciam, Infectum nouo quodam modo, non quod
factum non est, sed fieri non potest, dicit: eius
verba sunt, *Sed Rex iam nihil infectum Metello credès,*
id est, nihil esse putans, quod non efficere Me- 60
tellus posset. Non video enim quæ alia in eo
loco sit vis & notio eius vocabuli. Eodè modo

Corru-
ptus.

& Corruptus ab eo vsurpatur in oratione Le-

pidi: *ne alius alium principem expectantes antecapi-
mini, non opibus eius, quæ futiles & corruptæ sunt, sed ve-
stra socordia, quam captum iri licet.* id est, vt ita dicā,

Gignētia.

corruptibiles, quæ corrumpi facile possunt. I-
dem etiam gignentia appellat, insolito quo-
dam more, non quæ gignunt, sed quæ è terra
gignuntur, stirpes & arbores. Ac ne quis se-
mel illum ita loquutum puter tantum, exem-
pla duo proferam: Nam vbi, inquit, *per loca aqua-
lia & nuda gignētium.* Iterum, *& fortè in eo loco gran-
dis ilex coaluerat inter saxa, paulum modò prona, deinde
inflexa atque aucta in altitudinem: quo cuncta gignen-
tium natura fert.* Apuleius Sallustij exemplo gi-
gnentia vocat, quæ oriuntur nascunturque, in
libro de dogmate Platonis, his verbis, *Gignen-
tiumq; omnium instar ceræ, formas & significationes ex
illa exemplorum figuratone signari.* Idem mare ma-
gnum, quod intumescit inflaturque tempesta-
te, in altumque curuatur appellat. Nam vbi ma-
re, inquit, *magnum esse, & seuire ventis cœpit.* In eo-
dem libro altitudo ingenij non est, quæ à Cice-
rone lib. 2. de Offic. animi altitudo dicitur, sci-
licet quædam animi excelsitas & magnitudo
in magnis rebus gerendis, & incommodis ca-
piendis & fortiter ferendis: sed eleganti noui-
tate, est profundus quidam, alteque demersus
animi sensus, neque alijs patens, notusue, sed
penitus reconditus, quæ, ni fallor, etiam à Græ-
cis *ῥαδιότης* dicitur. Sic autem loquitur, *ad simu-
landa negotia altitudo ingenij incredibilis.* Est & illa
velut vetusti saporis loquutio gustatu suavis.
*Quæ postquam gloriosa modò, neq; belli patrandi cogno-
uit.* quo quidem in genere non est infrequens
Sallustius, cum in oratione Lepidi eodem mo-
do loquatur. *vt nihil, inquit, gloriosum nisi tutum,
& omnia retinendæ dominationis honesta æstimet.* quem
ego locum non protulisse, nisi Iugurthinum
mala manu lacepsitum intellexissem: homi-
nes em liberales & largi, de suo copiam ei adie-
cerunt: quasi ista orationis antique potius sup-
plementa, quàm dehonestamenta haberi de-
beant, cum quod scriptor noluit infarcis, &
in culcas. Plerunque exercitum, pro magna
exercitus parte idem dixit, sed plerunque in
editionibus desideratur, vt intelligas emen-
datores librorum non tantum largitores esse,
sed etiam plerunque fures. Verbum enim hoc
subdlexerunt. *Exercitum, inquit, plerunq; in iisdem
locis operiri iubet.* Affines vocat, qui finitimos, &
coniuictos possident agros: ea quoq; vox pla-
cita nò est, & confines conscribere maluerunt,
quod vocabulum, etsi in Republ. Romana na-
tum & vernaculum est: tamen nò minus Affi-
nis natalibus Romanis se extollit. Sic autem
scribit, *Interea parentes, aut parui liberi militum, vt
quisq; potèntiori affinis erat, sedibus pellebatur.* Ista quæ
negligentem laterent, non fallerent diligen-
tem, non indigna credidi, quæ subitarijs istis
commentarijs adscriberem.

Mare ma-
gnum.

Altitudo
ingenij.

Exercitus
plerunq;

Affinis

CAPVT XVI.

*Tacita iudicia, idonei homines, thrax condu-
ctus ad cædem, punctus notis threicijs.*

INTER-

INTERDVm cum magno ambitu honores petebantur aperta largitione, ob candidatorum contentionem, disciplinae, & institutis patrijs legumque iulsis repugnantem, populiq; tribus & centurias corruptentem, Senatus decernebat, vt iudicium fieret tacitum in candidatos, quo vel ante damnarentur ambitus, vel eorum comitijs ratio non haberetur, quod more maiorum petisse non viderentur. De hoc genere iudicij sic ad Atticū lib. 4. epist. 10

3. Cic. loquitur, *Senatus decreuit, vt tacitum iudicium ante comitia fieret, ab ijs consilijs, quae erant omnibus sortita in singulos candidatos: magnus timor candidatorum. hinc meridiana luce clarius illud redditur, quod in tempestae noctis umbra videbatur obductū apud Ciceronem libro 2. Officiorum, Quamuis enim demerse sint leges alicuius opibus, quamuis tremefacta libertas, emergunt tamen haec aliquando aut iudicij tacitis, aut occultis de honore suffragijs. hic tacita iudicia, non arbitror alia esse, quam quae ex epistola ad Atticum eruta & in apertum prolata, ad declarationem huius loci accommodaui. sed operae precium fuerit ex eodem Officiorum libro totum detexere caput. Idoneos eo in libro homines vocat, locupletes & diuites, cum scribit: *Et saepe idoneis hominibus indigenibus de re familiari impertendum, sed diligenter atq; moderate. Atque ita, ne quis forte meae diffidat sententiae, hoc Lactantius interpretatur, qui & stili sui acumen in haec Ciceronis verba distringit, 30 cum benignitas non sit, sed sceneratio quaedam, & mercatura, largiri diuitibus, a quibus parem expectes gratiam, & vicem beneficij. Nam ea demum benignitas est & beneficentia, quae gratuita non conducta beneficia collocat. Sed Lactantij verba subscribere, e re fortasse fuerit. Sic igitur ait libro 6. capite 11. Quid est idoneis? nempe ijs, qui restituere, & referre gratiam possint. Deinde subdit, Non enim idoneis hominibus largiendum est, sed quantum potest, non idoneis. Iterum, 40 eodem modo rursus errauit, quo tum, dum idoneis esse diceret largiendum. At verò quod ait largitionem fundum non habere, id est quod vulgò usurpare solemus, abyssum quandam esse. Nam abyssus ex eo nomen inuenit, quod fundo careat. scribit idem Cicero 2. de Offic. tamē ad eam ex epulis in cubiculum veniens, barbarum, & eum quidem (vt scriptum est) compunctum notis threicijs, districto gladio, iubebat autē ire. hic mihi videtur non satis habuisse, barbarum dixisse, nisi adderet 50 compunctum in notis threicijs: non quo eum seruū intelligeremus, sed vt in immani barbaria natum. Nam Thraces tales habebantur. proinde in Pisonem scribitur, Consulem vestrum tanquam aliquem Thracem ad caedem faciendam conduceret. Hoc autem obiter dicendum est, vt Romanam Imp. praetorianis militibus & centurionibus ad caedem vti solebant: sic olim tyrannos Thracibus earum rerum ministris & satellitibus vfos fuisse. Hesy chius ῥακκας, ὅτιαι 60 ἰναλοῦντο μισοφίσοι θρακῶν, τοῖς βασιλευσιν εἰ τὰς φονικὰς χεῖρας πλεονεκτήσῃ. Thraces autem, vt & aliae quaedam nationes barbarae, se stigmatibus notabant,**

Tacita iudicia.

Idonei homines.

Compunctus notis Threicijs.

Thrax conductus ad caedem.

vel, vt Cicero libro 2. de Officijs, loquitur, notis compungebant. Strabo libro septimo, κατὰ τὰς πόλεις ἢ δμοῖαι καὶ τῶν ἄλλοις ἰδιωτικοῖς καὶ δημοσίαι. Phanoctes etiam canit irrogatam a viris eam esse poenam mulieribus in Thracia corporis notis pungendi, & scribellandi, ob Orphei necem, vt sceleris recordarentur. Inquit enim,

Ἀλλ' ἄλλος ἔστι φόρος, ἢ τὸ ἐν χροῖ σήματα ἔχουσι
Κυαῖνα, συζυγῶν μὴ παλαδοῖντο φόνα.
Πεινὰς δ' ὀδύνην ἰλασθῆναι τίθει γυναικῶν
Εἰδότεν νῦν, λέοντες ἀνίκον ἀμπλαγίης.

CAPVT XVII.

Vrbicus, exodium, trechedipna, sermo rotatus.

PLERAQVE sunt, quae nec ab acerrimis quidem & intelligentissimis interpretibus attenduntur in auctoribus, sed propter vocabula non recondita praetereuntur, quale illud est Iuuenalis satyra 6.

Vrbicus exodio risum mouet Atellanæ,
Gestibus Autonoes.

Vrbicus

Quod enim vrbis & vrbici nomen passim strepit in verbis non abditis, nihil quoque clausum latere putant. At ego vrbicum existimo actoris quoddam genus significare, & certum quoddam poetarum genus. Vt enim Satyrae Graecis Tragœdijs interponebantur, ita Tragœdijs Latinis ad exhilarandum spectatorem Atellanarum exodia interferebantur: nec histrionibus earum actus committebantur, sed honestis iuuenibus: quanquam fortasse tandem aliquando a mimis alijs & histrionibus fabulae illae actae sunt: erantque haec fabulae vrbicissimae, & vrbis iocos, elegantiamque imitabantur, & ab vrbe Atella nomen erant adeptae. Itaque earum actores vrbici, vt in eo, quem protuli Iuuenalis loco,

Vrbicus exodio risum mouet Atellanæ.

& earum auctores vrbici vocabantur. Martialis libro epigr. 98.

Quod non optimus vrbicus poeta.

Hinc & illud Fulgentij libro 2. Mythologic. quidni enim eius adhibeamus testimonium ad eruendam antiquitatis notitiam? Denique Beatinus augur dicere solitus erat, diuersarum vrbium honores similiter peragi vrbicario mimologo. Hic quod mimis essent persimilia exodia Atellanarum, ad mimos eam rem transtulit. Atellanæ autem non totae, sed earum actus aliquis Tragœdijs interponebatur e scena digressis Tragœdis: ita quod extra Tragœdiae argumentum digressis Tragœdis agerentur, exodia vocabantur. Hinc exodiarius. Marcellinus libro 28. vt in omni spectaculo, exodiario, venatori, aurigae, & histrionum generi omni. In hanc velut coloniam adscribam quoque illud eiusdem satyrographi, satyra 3.

Exodiū

Rusticus ille tuus sumit trechedipna Quirine,
Et ceromatico fert niceteria collo.

Hic alia quidem omnia in procliui est verba explanare: tantum trechedipna molestum habent explicatum. Nec verò qui trechedipni a Graecis

Græcis dicuntur, magnopere ad sensum adiumento sunt indagandum, nec quæ interpretes afferunt, qui vestes parasiticas accipiunt, quæ notio non conuenit vel niceterijs, vel ceromatico collo. Ego gymnasticas intelligo vestes, quæ à cursu nomen habent, & cœna, vt perstringat rusticos Romanos acriter, qui tam dediti fuerint gymnasticis, & Græcanicis exercitationibus, vt ijs propè vitam, & spiritum ducere viderentur, ad easq; tanquam ad cœnam currerent: qua veste etiam esuritores fortasse græculi ad cœnam curstantes vti solebant. Quare trechedipna, hic iocoso vocabulo Endromiden appellari reor, de qua satyra sexta sic scribit,

Endromidas Tyrias et fœmineum ceroma.

Ecce hic Endromiden, & ceroma coniunxit, vt modo trechedipna, & ceromaticum collum copulabat: vt vtrouique eandem sententiam, non isdem tamen verbis expresserit. Etiam ap-
pendiculam adiungam ex eadem satyra,

—Et curtum sermone rotato

Sermo rotatus.

Torqueat enthymema.

Hic sermonem rotatum esse arbitror, orationem conuersione conclusam, atque comprehensam ambitu: quod genus dicendi à Cicerone in Partitionibus versum, ab Aristotele *ἰσορροπικὴν* appellatur: quo genere loquendi contorta oratio est, ideoq; breuior, quâ sponte naturæ fusa.

CAPVT XVIII.

Principium galeatum, sestertium, ocellata.

Prologus galeatus.

DIVVS Hieronymus libris sacris prologum anteposuit cognomento galeatum: Id percontatione de viro clarissimo Æmaro Ranconeto, cum quærerem quid esset, respondit explicari à Sulpitio Victore, cuius hæc verba subscribam: *vulgare* (de exordijs loquitur) *fit tale sit, quale esse possit in omnibus causis, nihil proprium personarum aut rerum, de quibus agitur. Quod idem est galeatum à quibusdam vocatur, quoniam ita commune esse possit, vt in omnibus causis, quemadmodum galea seu galeatum, omnibus indigis possit esse commune. Sed & ipse Hieronymus id satis explicat, cum ita scribit, Hic prologus scripturarum quasi galeatum principium, omnibus libris, quos de Hebræo vertimus in Latinum, conuenire potest. Intelligit enim hoc principium tanquam omnium librorum communem esse galeam communeque præmium, vt galeatum præsidium omnium commune est, & galeati omnes tuentur. Tranquillus in August. cap. 83. scribit, Augustum cum se exerceret, in extremis spacijs decurrere solitum, sestertio vel lodicula inuolutum: hic sestertium quid sit, à Grammaticis quæritur, nec exponitur, sed quiduis aliud inducitur. Ego sestertium retineo, & eo nomine significari puto, operimentum duum omnem in partem pedum & semissis. Paruum enim operimentum fuisse, è lodicula suspicari licet. vt enim pes as dicitur interdum (Nam dupondius, qui duos asses valet, apud Colu-*

Sestertium.

mellam lib. 4. cap. 1. duos pedes significat) sic erit sestertius duorum assium & semissis, id est, duorum pedum & semissis: sed & sestertium interdum locum significat duorum iugerum & semissis, quod iugerum sit as. Plutarchus in Galba, dicit Galbæ caput datum Patrobij & Vitellij seruis, ab illis proiectum eum in locum fuisse, vbi qui à Cæsaribus interficiuntur, plecti solent, qui locus sestertium vocatus sit: opinor de spacijs modo. subiicit Tranquillus, Augustum solitum esse cum pueris minutis ludere ocellatis nucibusq; de ocellatis, diuersa Grammatici sentiunt, & vt in re ignota emendatione comminiscuntur, ac modo castellatis, modo oscillis, modo oscillatis, vel osciculatis, vel osculis, ingeniosè, quis negat? reponunt. & quid non ariolantur & diuinant? Sed ocellatis probo, & in possessione esse iubeo: eo verbo veniunt auellanæ nucularumque genera, quæ ocellorum quandam præ se speciem & rotunditatem ferunt: quanquam id non affirmo, & amplius pronuntio, quod nondum mihi liquet. Hanc vocem mutuo sumpsit à Varrone Tranquillus, vt existimo. Nam Varro, auctore Nonio in Margaritum, scripserat in Marcipore, *Altera exorat patrem libram ocellatorum. Altera virum semodium margaritarum.*

Ocellata.

CAPVT XIX.

Pugna Cannensis, ex Cannensi caterua, imminutio, stagnum, acclinis, feles pullaria, in cubiculo nola, myobarbum, cisthus.

CÆDEM illam & proscriptionem Syllanam, quæ vrbi Romanæ funestissima fuit, & calamitiosissima, propter ciuium necem, videntur appellasse pugnam Cannensem vere res. Cicero pro Rolcio, *Te pugna Cannensis accusatorem sat bonum facit. Multos casos non ad Thraximenum lacum, sed ad Seruiliam vidimus.* sed & oratores ex Cannensi caterua, ignobiles vocabant, qui eo tempore multis cælis, & facundioribus interfectis, aut mortuis, repente extiterunt, & ad causas & iudicia accesserunt. Fortunatianus, *Quæ dicentem profecto Minutium, aut aliquem ex Cannensi caterua, nemo ferret.* sed exodiarij nostro more sumus, & alienos actus nostræ fabulæ inferimus. Imminuere pudicitiam Plautus dixit in Cistell. Sc. Tum ante hac amaui. pro auferre: proinde in centone nuptiali Aufonius imminutionem vsurpauit pro primo congressu cum vxore, quod tum virginitas imminuatur. Græci poetæ non raro mare & Oceanum appellant *ἰμυρῶν*. id est, stagnum, quod & ab Hesychio obseruatum est: eorum exemplo scripsit libro decimo Maro,

*Cum pedes incesit medij per maxima Nerei
Stagna viam scindens.*

Eodem libro legendum censeo, *Arboris acclinis trunco*, potius quam *accliuus*, quem eundem errorem præclare emendauit apud Horat. cap. 2. satyr. 2. collega meus vir eruditissimus Lambinus. Nam Virgilio hoc loco, *acclinis*, est quæ Cæsari

Pugna Cannensis.

Cannensis caterua.

Imminutio.

Stagnum.

Acclinis.

Cæsari libro 6. de bello Gallico, acclinatus: eius verba sunt, *Atq; ita paulum modò acclinate quietem capiunt. Iterum, huc cum se consuetudine acclinarunt. malè utrobique reclinarunt excudi reor, contra auctoritatem veterum librorum, velut eodem loco haud paulò melius legetur veterum librorum fiducia, aut incidunt arbores tantum.* Inscribitur epigramma Aufonij in Marcum pullariam, sed integrior esset titulus in Marcum pullariam felem, vel ipso auctore Aufonio epigr. 73. qui ita scribit,

Quid Marcus? feles nuper pullaria dictus.

Nam vt feles virginalis à Plauto in Rudente, Sc. Exi è fano. dicitur virginù raptor à felis rapacitate: sic feles pullaria raptor est puerorù, & corruptor. Nam veteres pueros etià pullos vocabant: hinc pullipremo, compressor puerorù & pè dico, quod velut epithetum adiecit Lucillius subuloni, id est, pertusori, & veluti subula perforanti. subulam autem partem intelligo eam per translationem, quæ honestè nominari non potest. Cùm autem Aufonius epigr. 74. de fœdissima venere scribit,

Et quam Nolanis capitalis luxus inuisit.

fatis indicat in illo enigmate, In triclinio coa, in cubiculo nola: obijci Clodiæ oris obscœnitatem, & omnem infandam libidinem, qua notati sunt Nolani: vt cùm libidinosa & laciua esset in conuiuio, & quædam Venus Coa, in cubiculo à nulla obscœnitate abhorreret. Myobarbum porrò quid sit apud Aufonium in Lemmate epigramatis tricesimi, plurimos anxios habet: ego à mure putem verbum compositum & barbo, quæ vox significat mystrù, id est mensuram liquidorum sciscunciam pendentem, vt sit tanquam muris cyathus. Inest autem & later in mure mysterij significatio, & barbo, quo in mysteriis Cereris legiferæ utebantur. hoc igitur lemma significat mystica Liberi patris nomina, & mysticam potestatem. Epigram. 122. scribit Aufonius,

Dum Cysthon costumq; putat communis odoris.

In quo alludit ad mulieris fortasse genitale, quod etiam Græcè dicitur *κυσθη*, cùm alioqui etiam cysthos sit frutex, ex quo, vt ex proximo epigrammate apparet, falgama siebant, quæ nõ exhalant iucundù odorem, cùm falsamenta referat: sub eo frutice hypocisthis nascitur.

CAPVT XX.

Tergemini honores, arma ancilia, factio, munitare, protinus, lyræ lyræ, eiuno, meus deus, lanea tracta, cras credo hodie nihil.

TERGEMINI honores. initio carminum scribit Flaccus, nec grammaticorum expositio ferè cuiquam est ignota, facileq; est eam è libris cognoscere. Ego meam ista de re sententiam dissimulare nõ possum: honores enim tergeminos pro maximis & amplissimis interpretor: vt cùm populus ingentem tollit plausum aliquem honorans.

nam sæpe in hac notione hoc verbum à poetis tritum animaduerti: Martialis libro 5. epigrammate 93.

—tergeminum mugiat ore sophos.

id est maxima voce succlamet sophos. Tibullus lib. 4. carm. 1.

illum tergemine nantem confinia mortis.

id est ingentis & multiplicis. hinc adeò id factum suspicor, quòd quæ tergemina sunt, eadem ampla, & magna sunt. hæc, vt opinor, interpretatio haud paulò ad poetæ sensum accommodatior est, quàm interpretum expositio: sed nos more nostro alia sectabimur, & hoc caput implebimus multa congerendo. Arma ancilia pro ancilibus dixere veteres. Valerius Maximus libro 1. capite 1. *Sex lictoribus præcedentibus arma ancilia tulit. Sospiter lib. 1. Gram. Sed quòd quinquatrus antiqui dictum dicebant, à quinquando, id est, lustrando, quòd eo die arma ancilia lustrari sint solita.* Ac sanè apparet hoc genus dicendi solemne, vsitatumq; fuisse. Factio interdum consensio quædam est, & amicitia. Caro apud Sospiterum lib. 2. Grammat. *vt inde iram, vt inde factiones tibi pares.* id est, iram & amicitiam tibi pares. Loqui nec rectè, est maledicere. Plautus in Bacchid. Sc. hunc hominem.

Chrysalus mihi vsque quæque loquitur, nec rectè pater. Sic nec rectè dicere vsurpatur in Pseudolo, Sc. Viso quid rerum. Summatim ex eo dictum est, quòd summas ipsas, nõ omnia æra legimus & subducimus. Semitatim valet per semitas. Titinius apud Sospiter. libro 2. *ita semitatim effugi, & effugi patrem.* Munitare, pro munire cupere, sine frequentationis significatione apud Ciceronem non indiligens, nec oscitans lector obseruabit in oratione pro Roscio, *Nunc quam viam munitet, & quod iter affectet.* Protinus interdum præ se, & ante se & prorsum significat. Virgilius ecloga 1. *—Protinus æger ago.*

id est, præ me, & ante me ago, & prorsum ago. Cicero libro 1. de Diuinit. *præcepisseq; vt pergeret protinus: quid retro atque à tergo fieret, ne laboraret.* id est iret prorsum. Lyræ lyræ, quæ vox effutitia est, pro nugis, & friuolis veteres posuerunt: Plautus in Pœnulo, Sc. Sæpe ego res multas.

Gerræ germanæ, atq; ædepol lyræ lyræ.

Scio magnos huius ætatis viros aliud sentire, sed nihil afferunt, quòd me de sententia demoueat. Iuones & genios sibi (inquit Plinius libro 2. capite 7.) homines adoptant, sed iuones mulierum sunt. Iuuenalis satyra 2. de viro molli, quique pro muliere possit haberi,

Et per Iunonem domini iurante ministro.

Sed & mulieres iurabant, vt ait Petronius, Iunonem suam. Sospiter libro 2. Grammat. eiuno, vt eccaltor: genius virorum est. hinc illud Terentij in Phormione, act. 1. scen. 1. *Suum defraudans genium.* Sed & deus meus cùm dicebant, genium suum intelligebant: Terentius,

Memini relinqui me deo irato meo.

Mediusfidius nõ iurabant olim mulieres. erat enim eis religio hoc iusurandum proferre: proinde Titinius adolescentem qui in fœmi-

Feles pullaria.

In cubiculo nola.

Myobarbum.

Cysthus.

Arma ancilia.

Factio.

Loqui nec rectè.

Munitare.

Protinus.

Lyræ lyræ.

Eiuno.

Meus deus.

Tracta lanea.

Cras credo, hodie nihil.

nam degenerarat, hoc iusiurandum non aude re eloqui dicit. Nam cum vulgus hæc verba immineret, & deprauaret, & pro mediis medi diceret, facit eum dicere pro medi edī: *An quia*, inquit, *pol. & depol. fabulare, medi edī.* Tracta lanea pro laneis licijs vell laneis pannis vel potius pro lanæ glomis reperimus. Varro apud Nonium, etiā *suis mambus lanca tracta ministrasset infiori.* Tripales vites dicebantur, quæ tribus palis sustinebatur: Varro apud Nonium, *Quid tui non vides in vineis, quod tria pala habeant, tripales dicit?* Proficiem vsurpauerunt pro profectis, id est pro extis sectis, quæ aris inferuntur. Varro apud Nonium, *proficiem extorū, vel in mensam proficere.* Varronis satyra apud Nonium in Fastidiliter, erat inscriptione, vt pleræque eius, pro uerbali: *Cras credo, hodie nihil*, ab hominum sermone ducto titulo, qui in præsentia se negant credere, sed cras facturos dicunt. Folliculum pro corpore Lucilius apud Nonium posuit, his verbis, *Ego, si qui sum, & quo folliculo nunc sum indutus, non queo.* Varro etiam corticem, *sic inuitata matura anima corporeum corticem facile relinquit.* hæc hinc & inde carptim collecta sunt.

C A P V T X X I.

Syrpe, tocullio, sublingio, fasciæ crurales, & pedales, Megabacchus, cistophorus, cistiger.

Syrpe.

Scribit in epistolis ad Atticum libro 2. epistola 4. Cicero, *Clodius ergo vt ais ad Tigranem vellem Syriæ conditione.* qua de re si mihi ius censendi est, sic sentio. Aliquando propter vberatam & diuitias Syriæ, legendum esse existimaui, *vellem Syriæ conditione*, hoc sensu, vellem ad Tigranem iret, vel ea cōditione, vt Syriam prouinciam obtineret: neque me eius interpretationis pœnitet: verum posteaquam è doctissimis Manutij commentariis cognoui in Bessarionis libro scriptum esse, *vellem Syrpe conditione*, eam scripturam vt verissimam, & eloquentia Ciceronis dignissimam aliquandiu amplexus sum. Est enim syrpe pars quædam silphij. Nam & Priscianus eius mentionem facit, & comicus Plautus in Rudente, Sc. Proh Cyrenenses populares. his verbis, *si speras hoc anno multum futurum syrpe & laserpitium, eamque euenturam exagogam Capuam soluam & sospitem.* Ea res magnæ æstimationis & precij erat. Quare dicit calumniator apud Aristophanem in Pluro, *ἢ ἂν ἐὰν δέσῃς ἡμεῖς τῆς πῶδ' αὐτῆς ἢ τὸ βάρβαν σίνφιον*, id est, non si mihi donaueris Ditem ipsum, & Batti laserpitium: quod est, harū rerum conditione & opinione nō facerem. Sed & syrpe videtur appellari ipsum laserpitium, voce à Græco nomine Silphij degenerante: Solinus capite 30. apud Cyrenenses præterea syrpe gignitur, odoratis radicibus, virgulto herbido magis quam arbusculo. Syriæ tamen magis rursūm probo, tum quòd opulentissima erat prouincia: hinc Catullus epigram. 42.

Mauult quàm Syrias Britanniasq. tum quòd syrpe aptoton esse oporteret. Scri-

bitur in iisdem ad Atticum epistolis, libro 2. epistola 1. *neq; te in tocullionibus habebam.* quo quid significetur magna quæstio est. Ego more institutoque meo quid aliis placeat, nō referam, potius quid sentiam dicam, nō quin aliorum sententiæ mea potiores sint, sed quòd eas omnibus patere arbitrer, neq; eis referendiscriptionem producere velim, nimis alioqui prolixam futuram. existimo igitur nomē esse formatum à diminutiuo Græco *τοκούλλιον*: vt apud Plautum à *σκύραρον* sceparnio: eodem modo Latini turpionem dixere, & Plautus in Pseudolo, Sc. Forum coquinum qui sublingionem à sublingendo, hoc versu, qui mirum in modum deprauatus est,

Tocullio.

Iam hic quoque scelestus est coqui sublingio.

Sublingio.

Pro quo subiiciunt, coquit sub linteo: inepta & stolida sententia. Tocullionem igitur accipimus minutū sceneratorem: nonnulli emendant, loculionibus, quàm bene ipsi viderint. ego receptam scripturam loco nō moueo. Epistola proxima Epicratem interpretatur Pompeium: ego hominem Græcum fuisse suspicor: nominatur Epicrates Bidinus 4. actione in Verrem, & Epicrates princeps Atheniensium in epistolis dicitur, à quo accusari potuit Valerius: Epicratis lasciuam reprehendit, quòd eius caligæ & fasciæ cretatæ essent. fasciæ autem cretatæ, fasciæ sunt albaræ creta & candidatæ: fasciis veteres crura inuoluebant, vt nos tibialibus & femoralibus: Vlpianus l. argumento. ff. de auro argent. mund. legat. *fasciæ crurales pedalesq; item impilia vestis loco sunt.* Carro apud Nonium, *mibi puero modico fuit vna tunica, & toga, sine fasciis calceamentum equus, sine ephippio.* Eodem modo libro 2. ad Atticum. epist. 7. Megabacchum Pompeium accipiunt: ego iuuenem fuisse scio socium filij Crafsi, & ætate parem, qui sibi bello Parthico manus attulerit: eū Plutarchus *μεγαβάκχου* appellat, in Crafsi vita. Sed quo tandem sensu illud Ciceronis ad Atticum, libro 2. epistola 6. & 7. dicitur, *& quæ spes sit denarij: an cistophoro Pompeiano, iaceamus?* quæ sic interpretor, quæ sit spes pecuniæ ab vrbe, (denarius enim pecunia Romana erat) Nam Cistophorus Pompeianus est, vel quòd magnas pecunias Pompeius scænore occupatas in Asia haberet, vt scribit Cicero infra, cum de Ariobarzane loquitur: vel quòd Asia magnam vim pecuniæ Pompeio à Mithridatico bello reuerenti ob aurum coronarium, & alia numerasset, & cōtulisset, & postea debuisset. eius nummi æstimationem diximus antè, & precium, & ex eo Cistophorum appellatum coniecimus, quòd in eo celata erat eorum species & forma, qui sacra arcana in cista gerebant. Tibullus lib. 1. eleg. 7.

Fasciæ cretatæ.

Fasciæ crurales.

Megabacchus.

Cistophorus.

Et leuis occultis conscia cista sacris.

cistigeros appellat eos homines Martialis libro 5. epigr. 17. qui & pro contemptissimis & despiciatissimis habebantur,

Cistigeri.

Dum te posse negas nisi lato Gellia clauo Nubere, nupsisti Gellia cistigero.

ἀνδρα.

aduersaria autem Cicero ad Atticum libro secundo, epistola sexta, appellat librum quem contra nobilitatem scripserat, nec tamen edidit, quod ei Calenus obiicit contra Dionem.

CAPVT XXII.

Quaedam in Tranquillo declarata, calles, saltus, forma, luminibus extinctis, tertia deducta, bene emere, bonum factum.

MIHI vitam Iulij Cæsaris apud Tranquillum strictim attingenti, & velut per transennam insipienti, hæc statim occurrerunt, quæ obseruatione non indigna existimaui. scribit capite 19. prouincias minimi negotij syluas, & calles decretas consulibus: quo sanè existimo significari, sylvarum publicarum administrationem, & saltuum publicorum, in quibus profecti pecoris sui capita pecuarij pasciebant, scripturamque soluebant. Nam callis, de quo & nonnihil ante iam scripsimus, ex eo appellatur, quod pecudum callo calcetur, estque via à pecore durata: sed & loca quæ pecudes calcant. Varro libro 2. de re rustica, capite 10. *utrosque horum firmiores, qui in callibus versentur, quam eos qui in fundo quotidie ad villam redeant.* Item libro 2. capite 9. *Quod accidit ijs, qui per calles syluestres longinquos solent comitari in aestiua & hyberna.* Cicero pro Sestio, *Atque æstatem integram natus, Italiae calles & pastorum stabula prædari cœpisset.* Cùm autem interdum à Senatu, cui ius erat ordinandarum & decernendarum consularium prouinciarum lege Sempronia, consulibus mandarentur syluæ, ideo Maro ecloga 4. canit, ut quidam censent,

Si canimus syluas, syluæ sunt consule dignæ.

A quibus dissentio. Nã syluæ sint consule dignæ, in eo legendum censeo, idque veriùs est, ut dicat, si carmen Bucolicum canimus & syluestre, sit tamè dignum consule Pollione. Scribit Tranquillus ca. 20. *campi Stellatam maioribus consecratam, à Cæsare diuisum fuisse, in quo existimo eum dicere, maiorum opinione sacrum fuisse Stellatum agrum, cùm tamen iam illa tempestate, qua diuisus est à Cæsare, pro sacro non haberetur.* Atque id ex commentarijs quibusdam reconditis, aut annalibus eruit Tranquillus, Cicero nescijt: alioqui contra Rullum, huius consecrationis meminisset. *Saltus Pireneus, capite 25. montes Pireneos significat, ut apud Liuium libro 36. Saltus Graius, alpes Graias.*

Ad prærupta ducunt saltumque demonstrant.

Plinius libro 8. capite 32. de ceruis, saltum dicit, cubile & lustrum eorum intelligens, quod in editis habere solent: *καθάρσιον*, id est, mansuetam, scripsit Aristoteles de natura animalium libro 6. capite 29. & libro 9. capite 5. Formam, qua ludum gladiatorum erat ædificaturus, considerauit. cùm dicit simulachrum, significat & adumbratam vel effictam speciem (ichnographiam vocat Vitruuius, cap. 2. atque orthographiam) qua ludum erat ædificaturus gladiatorum.

Cicero libro 4. Epistol. famil. ut ex tuis literis cùm formam Reipublicæ viderim, quale ædificium futurum sit, scire possim. est & forma ad quam calceus conficitur: Horatius libro 2. satyra 3. *si scalpra & formas non sutor.* Cùm luminibus extinctis decessisset via, cùm scribit capite 31. utrum dicit Cæsarem faces habuisse ardentem in itinere, quæ extinctæ sint? Et sunt qui non putent, cùm eum dicat occultissimum iter ingressum esse: & cùm pars noctis proxima crepusculo, luminibus accensis dicatur, quam *πρὸ λυχνῶν ἀπᾶς* Græci vocant, Latini primam faciem: censent etiam luminibus extinctis appellari cõcubium noctis, cùm extinctis lucernis omnes cubant, tenebræque intensiores sunt. Veriùs tamen videtur viatores noctu gerere faces solitos esse: Varro libro 1. capite 14. de re rustica, *quod habet radices viuæ sepi, ac viatoris prætereuntis lasciui non metuet facem.* Tranquillus in Augusto, capite 29. *per nocturnum iter lecticam eius fulgur perstrinxisset, seruumque prælucentem exanimasset.* Ludis, inquit capite 39. Decimus Laberius eques Romanus mimum suum egit, donatusque quingentis HS. & annulo aureo, *sessum in xiiij. è scena per solium orchestram transiit: in quo ostendit Laberium à scena, in qua egerat mimum, per solium, id est per suggestum Cæsari positum in orchestra, & per orchestram transiisse sessum in quatuordecim ordines: sed ex antiquo libro solium delendum esse ut sensum conturbans existimo.* In ioco Ciceronis apud Macrobius libro 2. Saturnalium, capite 2. *quo melius emptum sciatas tertia deducta est.* ambiguitate quaestita est urbanitas, tum quod ad Imperatorem deduxerit Seruilia filiam suam Tertiam, tum quod tertia pars deducta esse & detracta intelligatur. nam cùm lege Cæsaris, creditoribus debitores satisfacere iuberentur per æstimationem possessionum, quanti quasque ante bellum ciuile comparassent, deducta summa æris alieni si quid vsuræ nomine numerassent, aut perscripissent, in tanta vilitate prædiorum Seruiliæ addictorum talem quandam deductionem factam esse alludens Cicero dixit: quæ tamen in illis hastæ auctionibus locum habere non potuit. Melius autem emere est emere carius. Martialis lib. 8. epigr. 10. *ad eum bene emit, inquit, immò non soluit.* Capite 52. *Quæ scire M. Martium, malè in eo scriptum lego, pro C. Matium, qui Cæsaris familiaris fuit, & dotissimus habebatur, ad quem quædam extat Ciceronis epistolæ: citatur & à Gellio libro 10. capite 24. in Mimiiambis, & à Varrone proferuntur eius versus. Sed & à Suetonio capite 52. Ennoen, pro Eunem etiam male scriptum esse existimo. Helius etiam Cinna pro Heluius, capite 56. & Pompeium Marcum, pro Macrum, capite 59. & Salutioni pro Saluitoni, qui etiam apud Plinium libro 7. capite 12. inoleuit error contra fidem librorum veterum & auctoritatem. Idè Sueton. in Iul. cap. 77. *Syllam, dixit Cæsar, nesciuisse literas, qui dictaturam deposuit. in quo alludit ad literatores & grammaticos, qui dictant quomodo sit scribendum, quomodo**

Luminibus extinctis.

Tertia deducta.

Bene emere.

Bonum factum.

loquendum, & dictata dare dicuntur. Cap. 80. *Bonum factum, ne quis Senatori nouo curiam monstrare velit, quo modo dictum accipimus? veteres boni ominis causa bonum factum praefari solebant in edictis. Tertullianus, o edictum, cui adscribi non poterit bonum factum. Plaut. Pænul. in Prologo, bonum factum est, edicta ut seruetis mea. Igitur libellus ille edicti forma scriptus propositus est. Idem Suet. in Iul. cap. 80. Gallos Caesar in triumphum ducit, iidem in curia Galli brachas deposuerunt, latum clauum sumpserunt. versus autem duo trochaei sunt, in quorum posteriore sumpserunt penultima breuis est, ut steterunt apud Maronem libro 2. Aeneid. & emerunt apud Terentium in prologo Eunuchi. hæc è multis pauca, quæ ne nimium quoque multa sint vereor: ita omnia fastidio sunt affinia, & facile contempta excutuntur, etiam quæ accuratissime diligentissima conscripseris, nedum ista, quæ tumultuaria subitaque opera perfunctorie luduntur, fastidium & delicias lectoris effugerint.*

CAPVT XXIII.

Seruus ad manum, ad ciathum, ad lites, ad fœna, ad baculum, ad pedes, circum pedes, ante pedes.

Canes ad venandū.

CANES ad venandum dixit Terentius in Andria, act. 1. scen. 1. pro canibus venaticis: quæ me loquedi forma admonuit, ut atterderem ecquid eius generis in bonis auctoribus reperire possem aliquot exempla: ac mihi non pauca eodem elata modo succurrerunt. *Leones ad fræna* dixit Maro libro 10. Aeneid. pro leonibus domitis & frænum patientibus, quibus Idæa mater vehitur,

— Domitiq; ad fræna leones.

Ab eodem lib. 9. Aeneid. seruus ad limina pro atriensi ponitur,

Armiger ante fuit, fidusq; ad limina custos.

Seruus ad manum.

seruus etiam ad manum, seruus esse videtur, qui amanuensis aliter dicitur, cuiusque manu

ad scribendum utimur. Cicero lib. 3. de Orat. quem seruum sibi ille habuit ad manum, cum eburneola solitus habere fistula. Ad lites à Propertio libro 4. elegia 2. dicitur, qui aptus est ad causas & aduocationes,

*Sobrius ad lites: at cum est imposta corona,
Clamabis capiti vina subesse meo.*

Ad cyathos dicitur, qui pincernæ munere fungitur, ministratque conuiuis potum cyathis meriens. Propertius lib. 4. eleg. 9. *Lygdamus ad cyathos: id est pocillator erat. Ad baculum est pastor, baculus enim, qui pedum vocatur, pastoris argumentum est: Propertius libro quarto, elegia 2.*

Pastorem ad baculum possum curare.

id est, si mihi pedum detur, pastor videri possum. Verna etiam ad pedes à Martiale dici videtur lib. 12. epigr. 88. qui & à pedibus seruus vocatur: sed potius verna est, qui ad pedes est domini, eique semper præstò est, ut serui circum pedes dicuntur. Agrætius, *circum pedes, sunt obsequia seruorum: ante pedes amicorum.* Iuuenalis satyra 7.

— An sit sella, togati

Ante pedes.

sed enim in Cicerone seruum ad manum præstat multò intelligere, quem præstò paratūque semper secum habuerit. Nam & Liuius libro 7. cantare ad manum dixit, pro cantare in promptu, & in præsentia, coramque: sic enim scribit libro 7. *Inde ad manum cantari histrionibus ceptum, diuerbiaq; tantum ipsorum voci relicta.* & Hesy-chius ad manum quæ sunt, prompta & parata interpretatur, & seruum ad manum ad multa vtilem hoc modo, *κατὰ χεῖρα, ἕτοιμα, ἀνὰ πρόσωπον, ἢ ὁ οὐκ ἔστι χεῖρα ἡδὲ εἰς πολλὰ χεῖρα μὲν οὐκ ἔστι.* Scio equidem multò plura occurrere aliis posse eiusdem generis, sed mihi ista, quæ sese vltro obtulerunt, satis visum est breui oratione attingere, & tanquam lectori signare, ut eorum admonitu ad similitum agnitionem & animaduersione prudentior & peritior sit, quæ fortasse aliud agentem fallerent & præterirent oscitantem.

Ad lites.

Ad cyathos.

Ad baculum.

Ad pedes.

Circum pedes.

Ante pedes.

Ad manum.

ADRIANI TURNEBI AD-
VERSARIORVM LIBER
QVARTVS.

CAPVT I.

Collyræ, Iurea, apud Plautum, ampulla.

SENATVS à Grammaticis indictus fuit, non de summa Republica, sed de annona quadam veterum exponenda, quam multorum stomachus concoquere non poterat: sunt autem Plautinæ col-

πελινοδοι à Græcis vocabantur pauperes, qui sibi bimetipli ab balneas ampullam ferebāt, cūm seruos ampulligeros non haberent. At verò scaphium est vas potorium. de reliquis non est consulendus Grammaticorū senatus, cūm obscura non sint, neque nunc à nobis de his in literas quicquam mitteretur, ne in scirpo nodum quæsiisse videamur, aut in facili opus quærere velle, nostramque operam in nugis approbare conari.

Collyræ.

lyræ, sic enim scribitur in Persa, Sc. Omnem rem inueni. Collyræ facite madeant. Itaque Senatusconsultum in hanc sententiam factum est, Collyras videri paruulos panes mūdōs, sed & genus fictorum farinaceorum, quæ vt lagana, interdū in sartagine frigrantur, interdum costā per se edantur, interdū ex iure comedantur, vt tabellas paniceas in sorbitiuncula plerunque esitamus, frigi solitas docēt Grammatici Græci, qui ἀδὸς ἢ λαουνοῖσι interpretantur, & κολλυρί-
σειν, explicant, λαλάγγας τρυγίσειν, id est, lagana in sartagine frigere, & κολλύριον exponunt λαλάγγας in Plauto autem satis constat illud panificium etiam sumi ex iure: subiicit enim,

Tum nisi cremore crasso est ius collyricum.

Ius enim collyricum ecquodnā aliud ius esse potest, q̄ ex quo collyræ eduntur? atque illud crassius, & vnctius esse parasitus postulat.

Quasi (inquit ibidem) iuream esse ius decet collyricum.

Iurea.

Sic enim nō suæ tantūm Germaniæ, sed etiam totius nostræ Europæ decus & ornamentum, Ioachimus Camerarius edidit, vbi iuream intelligo, tanquam placentam, quæ è iure tota constet, vt ius collyricum non liquidum sit, neque macrum, sed tam crassum & concretum, quàm si è iure placenta fieret. Iurea igitur cūm dicitur, placenta subauditur: vt apud Marcum Catonem de re rustica, capite 83. Ipherrita tacito placentæ quidem nomine, intel-
lecto tamen. Recensetur & in eadem scena supellex pauperum & Cynicorum, quibus similes esse eos debere, qui probè parasitantur, parasitus dicit,

Cynicum esse egentem oportet parasitum probe, Ampullam, strigilem, scaphium, foccos, pallium, Marsupium habeat, inibi paululum præsidij.

Ampulla

Vbi ampulla vas olearium est, quo in balneis ad vnctiones uti solebant, vt & strigilibus ibi se defricabant, destingebantque: vnde & ad-

CAPVT II.

Duo Sophistarum genera, concertatio & captatio verborum apud Ciceronem, impenso precio vendere, conuenit vt Vespis, moneta.

CICERO in Partitionibus de vitijs agēs quæ a simulatione quadam & vicinitate virtutem æmulantur, eiusque personam induunt: disputandi, inquit, prudentiam imitatur concertatio, captatioq; verborum. hic, nisi malè conijcio, vt sæpe, concertationem appellat, τὸν ἄριστον. duo enim genera Sophistarum fuerunt olim, vnum simile Oratoribus, qualis Gorgias Leontinus fuit: alterum simile Dialecticorum, eorum qui Eristici vocabantur, vnde ἄριστοι λόγοι apud Aristotelem in Topicis & in Elenchis, à quibus Eristicis dialectica profecta videtur, si Laertij auctoritas id vt credamus meretur. quod mihi quidem videtur. is enim in Euclide libro 2. sic scribit, ἡγεῖται οἱ ἀπὸ τοῦ μνηστῆρος παρασκευάζοντες, ἂν ἄριστοι, ὅσοι δὲ διαλεκτικοί. hos autem Sophistas, qui concertationes confectabantur, in libello contra Sophistas insectatur Isocrates, sed & alteros quoque, qui ciuiles orationes amplectebantur. Sed vt me desultorem agnoscat, aut auis ritu me volitare homines loquantur: aliò transiliam, & transuolabo. scribit Liuius libro 2. salis quoque vendendi arbitrium, quia impenso precio vendebat in publicum, omni sumptu ademptum priuatis. hic impensum premium pro magno Liuius dixit, vnde & impensè aduerbium, quod est valde & vehementer. hoc loco eruditissimi viri velut in luto hæserunt, ne quicquam plantam euellere conantes: cūmque nescio quid sententiæ abesse suspicarentur, addito supplemento, omni sumptu adempto concessum priuatis legerunt: ego saluam & incolumem ar-

Concertatio & captatio bonorum.

Impenso precio vendere.

bitror esse sententiam, si aliter distinguatur: interpunctio enim non posita loco a sensu aberrare facit. sic igitur distinguo, *venibat, in publicum omni sumptu, ademptum priuatis*, ad emerendam enim & eblandiendam voluntatem plebis, dicit falis vendendi arbitrium, & potestatem ademptam priuatis, qui eum magno vendebant, & de publico datum plebi, sumptu illo & onere in Rempublicam recepto. omni igitur sumptu in publicum absolute dicitur sine participio, quod apud veteres non rarum nec infrequens est. Id autem valet, ut is omnis sumptus esset Reipublicae & impensa. Transgredior ad Probę carmen, in quo prouerbiale est, conuenire ut vespis. vespere enim pro suis latibulis velut coniuatae magno consensu dimicant, petunt propere accedentes & aculeis fodiunt. Suspicio autem, ut in templo Concordiae fuit nidus ciconiarum, sic in fano monetæ fuisse examen vespertinorum. carmen subscribam. 20

Conuenit ut vespis.

*Conuenit ut vespis, quarum domus arce monetæ
Turbat agens strictis per lutea corpora telis.*

Moneta.

Quod autem illic essent, qui nummos percutebant: idcirco monetariorum nomen habere: & ubi nummi feriebantur, monetæ dicebantur. Aufonius de Mediolano,
Templa, palatinaeque, arces, opulensque moneta.
Et Sidonius de Narbone,
Delubris, capitolijs, monetis.

CAPVT III.

Fidicula, eculeus, vngula, lamina, rota, infelix arbor.

Fidicula.

Fidiculae quae in tormentis numerantur, mihi videntur lasciuia quadam ioci nomen inuenisse, quod ut in fidibus nerui, item quoque ut nerui hinc & inde multis funibus homines distendebantur. sed & illa machina funes multos ut neruos habebat. Eculeus autem stipes erat cui velut equo, imponebantur, ac variè torquebantur, cruciabantur, & distendebantur. id est Prudentio apparet: cum enim *in epist. 10. in diui Romani martyrio scripisset,*

Eculeus.

— iusserat

*Euiscerandum corpus eculeo eminus
Pendere, & vncis vinculisque crescere: subijcit,
lubet amoueri, noxiam stipitem.*

Vngula.

Vngulae autem ferramenta erant bifida, & ut animalium vngulae bifidula, quibus latera & pectora laniabantur. Prudentius id docet, hoc versu,

*Costas bifidulis execandas vngulis. Iterum,
Non vngularum tanta vis fodit latus.*

Catasta idem Prudentius vocat machinam & pegma, in quo reus supplicium pendebat, *mittit vocem de catasta celsior.*

Lamina.

Laminae, quarum mentio est apud Marcum Tullium, ferreae velut crustae erant, quae candefactae admouebantur noxiorum corpori. Prudentius,

*Nec sic iniusta laminis ardet cutis,
Ut febris atro felle venas exedit.*

Apud Graecos in supplicijs rota numerabatur, ut scribit M. Tullius 5. Tusc. Nam in rota districti distendebantur & cruciabantur. Plutarchus in Nicia, *eis reu spouo latradidat isgelnovro mouuo xpirov, ius ino xpoou re wou lanoou, ut dno, anoxpdaou rre.* Aristophanes in Pluto, *idit no spoxe zap diti o xui rre, lnd psvou, an dno de wiaou rre pnuas.* Quae sint infelices arbores, est Macrobio libro 3. Saturnalium, capite ultimo, & Plinio libro 16. capite 26. & libro 24. capite 9. est notum: cum tamen a Liuius & Cicerone pro Rabirio Posthumo scribitur, *licet colliga manus, infelici arbori suspendito*, infelicem arborem intelligo stipitem & furcam, de qua fontes suspenduntur, ac sic explicandum esse reor. neque enim vlla arbor aut vllum lignum infelicius est. itaque arbor ibi lignum est. Neque verò ferendum est, quod a nonnullis tentari video, ut arbor tollatur, restis inducatur: legunt enim Infelici reſte suspendito: ipsi suo arbitrato loquantur, antiquis auctoribus ne praeeant praescribantque quid loquantur. Furca autem lignum erat, ut Plutarchus in Coriolano refert, plauſtri quod remoni subijciebant, quasi Graece diceret *vo rra rro & rre rre rre*, quam furcam malefici gerebant serui: in furca etiam, sed alia, suspendebantur, & alia ad supplicium trudebantur ignis. Prudentius,

30

*Et iam retortis brachijs furca eminus,
Romanus actus ingerebatur rogo.*

Sic ista, quid significarent & qualia essent, ex auctoribus rimabamur: ut cum occurrent lectori, nostra ista opella aliquam eorum verborum notionem informaret: si modò aliquid attulimus, quod ad intelligendum studia iuuenum adiuuare possit. Nos enim fortasse in his hallucinamur, & a vero aberramus, aliosque in eundem errorem trahimus. quod sanè inuiti facimus, cum ista ex animi nostri sententia scribamus, nec aliud alijs persuadere velimus, quam quod ante nobis persuasimus.

CAPVT IIIII.

Quadruplex iudicium, duplex iudicium, petere secretum.

50

Inter euoluendum antiquos scriptores, plerumque ea inuenimus, quae faciem aliorum scriptis tanquam praeferrant, & veluti tenebras illuminet, ut in epist. Plin. lib. 1. epist. 5. cum legissem, *paucos post dies ipse me Regulus conuenit in praetoris iudicio, illuc me persecutus, secretum petit.* quod quidem est: postulauit, ut secreto mecum loqueretur: venit ilico mihi in mentem hoc illud esse quod a Tranquillo in Calig. capite vigesimo tertio, significatur: neque tamen satis intelligitur, *Aut Antoniae secretum petenti denegauit.* id est petenti ut secreto cum aliquo loqueretur. Ita ut viatoribus fax in nocturno itinere praelucet, viamque ostendit: sic tenebras Tranquilli Plinius aperit, discussa caligine, seque ex eius verbo, *ut ait*

Rota. Infelix arbor.

Secretum petere.

vt ait poeta nobilis, nubes in aera purgat apertum, sed epistolæ illæ, vt lumen accenderunt Tranquillo, ita lucem quodam in loco desiderant caliginosiore: sic enim lib. 1. epist. Scribis te præteriturum. scribitur, Et eram *Aururus* adolescentulus adhuc, eram in quadruplici iudicio. ego quadruplex intelligo quod coactum est à quatuor iudicum consilijs & decurijs, quæ in basilica Iulia sedebant. Nam in ea quatuor erant tribunalia. Fabius lib. 12. cap. 5. Certè cum in basilica Iulia diceret, primo tribunali, quatuor autem iudicia, vt moris est, cogerebantur, atque omnia clamatoribus fremere, & auditum eum & intellectum, & quod agentibus cæteris contumeliosum fuit, laudatum quoque ex quatuor tribunalibus memini. sunt & apud Fabium duplicia iudicia lib. 11. cap. 1. succurret etiam, inquit, si apud alios iudices agatur, vt in secunda assertione, aut in centuriatibus iudicijs duplicibus parte vici. in duplicibus iudicijs duo consilia ad vnam cogebantur hastam, vnumq; tribunal: in quadruplicibus quatuor. mutuo igitur auxilio stant auctores, neque potest enodis apud eos esse sensus, nisi plerunque ad miniculo adiutus alieno laungetur: sic è locorum comparatione, licet plerunque indagare seram, in cubili suo latitantem, densò opertam fruticero. sed & Plinius ita scribit lib. 4. Epistolarum, Proximè cum apud centum viros in quadruplici iudicio dixissem, subiit recordatio egisse me iuuenem eque in quadruplici: processu animus, vt solet, longius, cæpi reputare quos in hoc iudicio, quos in illo socios laboris habuissem. posset fortasse & centumvirale iudicium quadruplex dici, propter quatuor hastas quatuorq; tribunalia, idque verius putem. In illo autem libro epistol. 5. *Avonadaiçroç*, quia malè video exponi, cum pertinacem esse glossemata Gaammaticorum adnotent, vt communi succurram errori explicabo. Nam cum Regulū dicit *Avonadaiçroç*, ad deijciendū euertendūque difficilem intelligit, cum magnæ eius essent opes & factio, quibus munitus & subnixus, non facilis ad euertendum esset. hanc tenuem opellam boni cōsular bona iuuentus, sibi sudantem, & in tenui laborantem, & tenuem quoq; mercedem querentem, si numina læua sinunt, & audit non inuitus Apollo.

CAPVT V.

Rubrica, leguleij, formularij.

Scribitur à Persio, sat. 5. *Excepto si quid Masuri rubrica notauit.* quod de Iuriscōsuluto Masurio Sabino est intelligendum. etsi autem Iuriscōsultorum officium consumebatur potissimum in iure ciuili & priuato enucleando, tamen ijdem ius publicum in legum sanctionibus positum explicabant, quod Rubricæ nomine hic intelligendum videretur esse. Nam quamuis Iuriscōsulci hodie ob miniata capita sui iuris, rubricas in ore habeant in quocunque iure, tam

priuato quàm publico, tamen veteres in publico legitimoq; rubricas posuisse videtur, vt maiestas legibus accresceret capitibus earū sinopide aut cinabari notatis, & insignitis, & sanguineum quiddā & cruentum fortasse etiam minantibus. Itaque à Prudentio contra Symach. lib. 2. scriptum est,

— Dicant cur condita sit lex

Bis sex in tabulis, aut cur rubrica minetur,

Quæ prohibet peccare reos? quod ferrea fata

Cogunt ad facinus. Fabius quoq; Quintil. non de iure prætorio, sed de xij. tabulis rubricas intelligit, non tamen tantum vbi criminibus minantur pœnas, cum credibile sit omnia earum capita milto picta fuisse: verba Fabij sunt, lib. 12. c. 3. Quorum alij se ad album ac rubricas transtulerunt, & formularij ac (vt Cicero ait) Leguleij quidam esse maluerunt. Ecce hic albū pro prætorio iure dixit, rubricas pro iure ciuili, quod xij. tabulis continebatur: vt & formularios ad prætorias regulit formulas, leguleios ad xij. tabularum leges. Leguleius autem diminutionis formam habet, vt equuleus, hinnuleus. Fortasse etiam miniata cera in Cic. libris, quæ improbabat Atticus, ex ea consuetudine notabat. nam eius se miniatulam ceram timere in epistolis ad Atti. lib. 15. epist. 8. & lib. 16. epist. 6. Cic. dicit. At Democritus grauisimus physicus contra, quæ expertus erat, consignata rubra cera annulo impressa, commentarijs cōmittebat. Vitruuius, lib. 9. c. 3. admiror etiā Democriti de rerū Natura volumina, & eius commentariū, quod inscribitur *χρησιστοβιβλίον*, in quo etiam vtebatur annulo signans cera ex milto, quæ esset expertus. Deniq; vt quod sentiam semel loquar, ad ornatū ita miniare solebant leges, & ad auctoritatē: nec in minacibus tantū criminaq; vindicantibus id facere, sed in omnibus. Rubrica quoq; illustrabat & insigniebat Imperatorum sacra scripta. Idem in iure prætorio non fiebat, nec in eo iure quod à prudentium interpretatione profluxerat, vt suspicor. hæc enim cōiecturis omnia nituntur erutis ex auctorum lectione.

CAPVT VI.

Platycerotes, perna comacina & sequanica, insula Calamina & saltuaris.

HIC dictata fideliter, vt in ludo puerili solent, reddam, neq; committam, vt in furto deprehendi malim, quam ingenua verecundia profiteri, cuius magisterio profecerim, & cuius depositū seruem. Loca aliquot in Varrone de re Rustica diuinitus emendata, vir ille nunquam satis laudatus Gulielmus Pellisserius Monspeffuli episcopus mihi ostēdit. scio hominem eius esse candoris, vt beneficia sua quā latissimè manare velit: neq; improbo & nefario ab eo haberi, qui quæ ex illo audierit euulgare ausit, velut si mysteria enunciet: ea enim bonitate est, vt non lineat, & sua propagari velit: cum etsi virtutem ita colat, vt nullam eius mercedem nullumque

Quadruplex iudicium.

Duplex iudicium.

Formularij Leguleij.

Rubrica.

Placytero
es.

precium sequatur, laudi tamen & gloriae libenter saueat, & inseruiat. Scribit igitur Varro de re rust. li. 2. cap. 1. vt in Samo thrace caprarum, quas Latine rotas appellant: legit Pellisserius Epitcopus, quas platycerotas appellant. Plinius, lib. 11. cap. 37. Aliorum finxit in palmas, digitosque emisit ex ijs, vnde platycerotas vocant. Ibidem Varro, Reliquum est de scientia (inquit) pastoralis, de qua dicendum, quod Scropha no ster, cui haec etas desert rerum rusticarum palmam, quo melius potest dici, cum conuertisset in eum ora omnes. Scribendum, quo melius potest, dicit: cum in eum. Rursum Varro, cap. 4. eiusdem libri: optimarum signum, quod etiam nunc quotannis e Gallia apportantur Romam pernæ tomacinæ, & taniacæ, & petastiones, egregiè hic emendat Guilielmus Pellisserius comacinæ, vel plinio auctore, in quo vt series literarum indicat, legendum est lib. 3. cap. 4. in descriptione Galliae Narbonensis, Bormanni, comacina. Scribendum etiam ipse putauit diu, & canatæ, ad formam scilicet & similitudinem pernæ caninæ: vtrarumq; meminit Plautus apud Festum,

Pernæ comacinæ & sequanicæ

Muriaticam autem video in vasis stanneis,
Naricam bonam & canatam, & comaquinas

• Fartas & conchas piscinarias.

sed canata in Plauto potius sit pulpa, & caro canis marini eiusque falsamentum: Nunc Strabonis auctoritate adductus, sequanicæ legendum arbitror. Nam de Sequanis loquens ait, libro 4. Cosmog. ἰδὲν αὖ λέλλειται τὰρ ἰχθυὶ τῶν ὕδατων ἕρπον ἐν τῷ πύλω λαττανουίφορτα. Nec dubitabo in Plauto sequanicā, & comacinas legere, cum versus mensura eam lectionem videatur postulare: senarius enim iustus est,

Naricam bonam & sequanicam & comacinas,

Editiones tamè optimæ & canatam, & tagu-
maquinas nobis obijciunt: imò & canutam. Quare Academicos sequuti sententiam sustinebimus, & alijs disceptanda hæc potius relinquemus. Sequitur mox: de magnitudine Galliarum succidiarum, Cato scribit his verbis, In Italia in scrobes terna atque quaterna millia aulia succidia. Vere sus vsq; adeò pinguitudine crescere solet. Hæc quæ sic luxata sunt & emota, sic in suos tanquam artus redire videntur posse. In Italia in subres terna atq; quaterna millia succidias habere. sus vsq; adeò. Varro infra, cap. 10. quæ, inquit, ostenderent foetas nostras, quæ in conopeis iacent dies aliquot, esse lenuncidas, & contemnendas: scribe, quod & alio loco attingimus, eiuncidas, & contemnendas, id est languidas, imbecilles, molles, à iunci mollicie. Et libro tertio cap. 3. Actius mihi, dum diribentur, inquit, suffragia, vis potius ville publicæ vtamur umbra, quam priuati candidati tabella, dum ita ædificemus nobis? reponere è veteribus libris, quam priuati candidati tabella dimidiata ædificemus nobis? Nam candidati in campo Martio suum tabernaculum habebant, in quod multos angustè velut in farciebant. Vis igitur, inquit, potius subeamus villam publicam, quam sub dimidiatam tabellam angusti tabernaculi, multisq; referri nos condamus, & tam arctum nobis ædificium paremus? In extremo libr. 3. Cùm eodem

tempore insulas Ludimorum ibi corrossas vidisses: scribe, insulas Lydororum ibi concussas vidisses. Nam in Lydia insulæ concutiuntur, & ventis contif- que huc & illuc pelluntur. Plinius lib. 2. cap. 95. In Lydia quæ vocantur Calaminæ, non ventis solùm, sed etiam contis quo libeat impulsæ multorum ciuium Mithridatico bello salus. dicere tamen videtur Varro eas insulas ad tibiæ cantum & hominum tripudiū solitas esse saltare & concuti. Quod Plinius de saltuaribus insulis his verbis eodè cap. scribit: Sunt & in Nymphæo parua saltuares di- cta, quoniam symphonice cantu ad ictus modulantium pedum mouentur. Sed in Sotionis eclogis calamina & saltuaris eadem est: prope autem eā erat nympharum templum, cui erat dicata, quod Plinius nymphæum vocat. Sic enim in eis scribitur, ἐν ταύτῃ ὄντι λίμνη καλαμίνων καλομένη, ἰσθμὸς ἢ ὄρεα νυμφῶν, ἢ φέρει λαοτάμωων πλοῦθος, καὶ μύσσην αὐτῶν οὐκ ἐν βασιλῆα πρὸς ἀγορῶν οὐκ ἐπιχόμενοι θυσιῶν ἢ καὶ ἱερῶν ἑπιτελεῖσθαι ἐπισημαίνουσι βυζανθίων, τῶν τῶν ἑπιτελεῖσθαι αὐτῶν ἰδίαν ἰδίαν ἢ ἰδίαν ἢ συμφορίας γόνυ, καὶ αὐτῶν οὐκ ἐν λαμοὶ χορῶν, καὶ ὁ βασιλεὺς σὺν αὐτοῖς χορῶν παραγίνεσθαι αὐτῶν ἰδίαν.

Insula Calamina & saltuaris.

CAPVT VII.

Clauarium, optio, tesserauius, prætenturæ, agrariæ.

Nomen donatiui cuiusdam à Tacito lib. 19. clauarium appellatur, quod quale sit quæstionis est: ego putè donatiuū esse velut in clauos caligarum militarium, præsertim cùm scribat Iuuen. sat. 16.

— Offendere tot caligatos
Millia clauorum.

Nam militū caligæ clauis suffixæ erant. Scribit idem Tacitus lib. 17. à quo Barbium Proculum tesseranum spiculatorem, & Veturium Othonem eodem perductos. ego ex Plutarcho in Galba scribo tesserarium spiculatorem, & Veturium optionem: eius verba proferam. ἐν ἢ τῶν τοῖς ἀπὸ τοῦ καὶ βαρβίου, ὁ μὲν ἄπλοον, ὁ ἢ τινος ἀφῆρι. ὁ τῶν γὰρ λαοδόντων οὐ διαγίγνων καὶ διοσπότηων ἐπισημαίνουσι τῶν δούτων. Scio in libris excusis verba Plutarchi mendosa circumferri: sed ijs ita medicina fieri, vt à me persanata sunt, debet. Sunt autem tesseraui qui tesseram nuntiāt per contubernia militum, aut per contubernia prætorianorum: Optiones verò qui tribunis vel centurionibus morbo aut negotio impeditis, tanquam vicarij adoptati, omnia curāt eorum munera. tesserauios videtur διαγίγνων Plutarchus interpretari: Optiones διοσπότηας. Sunt & in re militari, vt aliud ex alio nascitur, prætenturæ, quod & apud Hyginum reperire licet, & non rarè apud Ammianum: vt lib. 14. Ibi que densis inter obsidentium itinera prætenturis, prouincialium & viatorum opibus pascabantur. Iterum: & quia Mesopotamiæ tractus omnes crebro inquietari sueti, prætenturis & stationibus seruabantur agrarijs. Rursum, salubriter & cautè castra metata, prætenturæ stationesq; agrariæ totis rationibus ordinate. Prætenturæ autem à prætenden-

Tesseraui Optiones

Prætenturæ.

prærendendo, id est ante tendendo & præsi-
dendo dictæ, tanquam quædã castra sint ante
tendentia, vel stationes ante tendentes. Pro-
inde diuus Ambrosius scribit, & tanquã in procin-
ctu positus præluit prælium, & velut coram posito præ-
tendit hoste. Iterum, talia debemus agere quæ placeant
Deo, & ut prætendat in nobis virtus Christi, & ita simus
probatî nostro imperatori. Rursum, Fortis ergo est viri
non dissimulare, cum aliquid imminet, sed præcedere, &
tanquã explorare de specula quadam mentis. Quas autem
Agrarias. Marcellin⁹ vocat stationes agrarias, Vegetius
lib. 3. c. 8. & 26. mihi videtur agrarias appella-
re: etsi in eius libris angarias excusum vide-
mus, sed librorum veterum auctoritatem tes-
tor, in quibus agrarias reperi: quãquam & in
vno non satis exploratæ fidei, angarias: sed
angariæ aliud sunt, vt amplius pronuntiandũ
non sit, sed discernendum agrarias in eo le-
gi debere, præsertim cum in imperij Roma-
ni notitia scriptum sit, *vigilijs in his & agrarijs*
exercendis. agrarias igitur legendum pronun-
ciabimus.

CAPVT VIII.

*Ex omnibus pagis colligere, pseudulus Apol-
lo, caseale, eritius militaris.*

Cicero in Epicureos illudens, vt indoctos
& ineruditos, sic scribit, lib. 2. de finibus,
Itaque vt maiores nostri ab aratro abduxerunt Cincinna-
tum illum, vt dictator esset: sic vos de Pelasgis omnibus
colligitis bonos illos quidem viros, sed certè non pereru-
ditos. Vetus huius loci literatura Pelasgorum
nomen iuris cõtrouersi & dubij reddit: ea est,
de pelagis: ego quantum augurari possum, vel
de plagis, vel potius de pagis legendum pu-
ro: sic enim appositisimè respondebit simili-
tudini, vt quemadmodum ab aratro ad dicta-
turam vocatus Cincinnatus est, sic isti de pa-
gis omnibus paganos & indoctos sectæ afci-
scant suæ. Non me latet quæ de Pelasgis sum-
ma cura & ingenio conquisita doctissimi ho-
mines afferunt: sed cum ea non æquè congrue-
re videamus, non tam eorum sententiam se-
qui, quàm iudicium nostrum defendere debe-
mus. Sed nos, vt inquit ille, auia pieridũ per-
agramus loca. nam de via deflectimus, & huc
& illuc temerè vagamur. Dij olim medicinã
faciebant, in his Æsculapius, sed & Serapis.
Varro apud Non. in Precant. Ego medicina à Sera-
pi vtor: quotidie precatur. intelligo rectè scriptum esse
Delphis θῆν ἕρα, hoc ideo adscriptum, tum vt super-
stitio antiquorum nostris hominibus nota ef-
set: tum vt ille Varronis locus aliquot defor-
matus mendis suo nitore redderetur. sed &
pecunia medicinam factitabat Serapis, & au-
xilium eius stipe emebatur: qua de re disti-
chum elegans Varronis subiicere libuit,

Hospes, quid miras nummo curare Serapin?

Quid? quasi non curet tantidem Aristoteles.

Alij legunt animo curare, vt Serapis pretio non
curet, sed animo, id est, si colatur. Varronis e-
rat fabula à Nonio citata nomine Pseudulus

Pseudo-
lus Apollo

Appollo, ἢ ἄπει ἀναγνώστους δεῖν, opinor ex eo
inscripta, quòd aliquando Admeto seruisset
Apollo, nec agnitus fuisset deus: sed hãc inscri-
ptionem fœdatam in chartis excusis videre li-
cet. apud Columellam caseale doctissimi qui-
que, honos auribus, latrinam interpretantur,
quibus etsi plurimum meritissimo defero, ta-
men vera ratio plus apud me, quam eorum
auctoritas valet. Nam Caseale scripsisse Co-
lume. Caseale. lumellam libro secundo capite 15. extra con-
trouersiam est. & eo nomine significari locũ,
vbi & conficiuntur & reponuntur casei, qui
ob serum & eluuiem sæpe emundandus est:

Ratio enim hercle apparet, argentum ἐρεται,
legendum in Pisonem: nam quòd argentum
decoctum quidam libri habent, carminis se-
narij lege coarguitur. in quo, inquit Varr. apud
Non. nobilius est philippeum, quod accipimus, quàm
quod bibimus: Cum alterum addamus in bulgam, alterũ
in vesicam. Posteriore loco hic philippeum vi-
detur eruditissimis, potionis genus esse: à q-
bus dissentio. vtenim dicimus, malo pecuniã,
quam in loculos condam, quàm quã in ceno-
polio bibam: quòd illa asseruatur, hæc perit:
sic se malle philippeum in bulgam, quã in
potionem dixit. Verba Sallustij apud Non. in
Verut. de Eritio militari sic lego: Saxa q; ingentia,
& axe vinciti orbes per pronum incitabantur, axibusq;
eminebant in modum eritij militaris veruta binum pe-
dum. Est autem Eritius, machina, vel potius
munitio militaris infeltis vndiq; horrens te-
lis, vt aculeis echinus.

Caseale.

Philipp-
peum.

Eritius
militaris.

CAPVT IX.

*Fraudatis lucernis apud Flaccum, deijcere è
saxo, naso suspendere, Lauinus, in propria
pelle quiescere.*

QVID est apud Flaccum lib. 1. sat. 6.
N. n quo fraudatis immundus nacta lucernis.
Non enim, vt opinor, oleum intelligit è lucer-
na sumptum. Nec enim in ea satis olei est ad
vntionem: deinde, quis è lucerna quàm am-
pulla sumere mallet? Ego genus quoddam o-
lei lucernarium fuisse appellatum lego, quòd
vile & rancidum esset, & ad lumina relega-
rum: quo tamen inopes, & sordidi vngere se
solebant, cum Horatius optimo oleo primæ-
que notæ vteretur. Nam qui oleo se vngit eo
quo solent lucernæ accendi, is lucernam de-
fraudat alimento suo, suoque fomento. Ae-
tius, τὸ ἡλιχρῆαυ ἀπὸ τοῦ μέλας καὶ δυνάτα, τὸ γλυκίος λίγα,
τοσάτω ἐπὶ τὸ θέρμῆθρον νόσῳ, ἔσση τὸ ἐμφάνιον ὑπὲρ τὸ ψυ-
χρῆθρον. Illud autem eodem loco:

Deijcere è saxo ciues, aut tradere Cadmo,
ab eo dicitur, quia Tribuni Tullij ante mētio-
nem fecerat: hoc aut ius tribuni violentiores
& importuniores interdum sumebat, vt sine
iudicio indictaq; causã è saxo Tarpeio ciuem
deijcerent: vt tentatum à tribuno in Metel-
lum Macedonicum apud Plinium lib. 7. cap.
44. reperimus, aut carnifici traderent, cū le-
gitimo iure à carnificis pœna immunes essēt

Fraudatis
lucernis.

Deijcere
saxo.

ciu es

Naso sus-
pendere.

ciues Romani. Id igitur vt indignissimum & tyrannicum scripsit. Naso autem *suspendis adunco*, quod est derides: ideo dicit, quod qui adu- ei nasi sunt, homines irrisores habentur: qui quod irrident, id verò vt lance quadam, sic na- so suspendere & ponderare videtur: vt enim

—*gemina suspendere lance*
Ancipitis libræ,

Leuinus.

dixit Perſius, ſat. 4. ſic naſo ſuſpēdere dictum interpretor. Contra Leuinum Valeri genus, cūm di- 10 cit, in Valeriorum familia nobiliſſima eū qui primus hoc cognomento fuit, ſuſpicamur à ſiniſtro leuoc; & improbo animo, malisq; & nequam moribus cognomen meritum fuiſſe. Cūm autem gloria de ambitioſis, & glorioſis honorumq; cupidis triumphare videatur, illiq; de quibus triumphabatur poſt currū conſtrictis manibus vinc̄ti per pompam tra- herentur: ideo Horatius ſcripſit,

Sed fulgente trahit conſtrictos gloria curru. 20

In pro-
pria pelle
quiescere.

At verò, *in propria nō pelle quieſſem*, ſumptum vi- detur à veſtitu & calceis, quæ tanquam homi- num pellis eſt. Nam libertinus latum clauum ſenatorij ordinis proprium, & calceos luna- tos gerat, intra pellem ſuam quieſcere non putetur: niſi quis à Cumano aſino tractum pu- ter, qui leonem mentiebatur leonis exuuiō.

Leuo, autem, *ſuſpenſi loculos tabulæ que la- certo,*

de calculatoria tabula, & calculis intelligo. 30 diſcebāt enim ratiocinandi artem, non libe- rales diſciplinæ: vt in Arte,

—*dicat*

Filius Albini, ſi de quincunce remota eſt
Vncia, quid ſuperat.

CAPVT X.

Spiritu contineri apud Fabium, apertis tibijs,
Vox toto organo inſtructa, molli articulo.

Spiritu cō-
tineri.

Quintilianus lib. 11. cap. 2. memoriæ com- moda vimq; commemorans, eam ſcri- bit cæteras partes, velut ſpiritu quodam con- tinere: in quo ſanè non dubito, quin pleriq; mirum eſſe videatur, quòd partes quodā ſpiri- tu contineri dixerit: ſed profectò mirari deſi- nent, ſi intellexerint Stoicis ſpiritum videri cauſam quandam, omnia ſuaapte vi & ope co- hibentem & continuantem, etiam in hac re- 50 rum ſumma. Fabius autem omni liberali eru- ditione & philoſophia imbutus, non tantum verborū lenocinijs & rectorijs orationis fu- catus, ex Stoicorum decretis iſta hauſit: ſed ex eorum velut inſtrumento depromendum reſtimonium eſt. in quo ſanè numero aliorū ſunt auctorum teſtationes. quæ enim de Stoi- cis ab alijs ſcripta referuntur, proinde ac ab illis ſcripta interpretor. Alexander in libello de miſtura de Chryſippo loquens, *ἡ ἀρετὴ οὐκ ἔστιν ἄλλο τι πρὸς τὴν ἀρετὴν ἢ ἡ ἀρετὴ* 60 *αὐτῆς.* Plura qui volet ad comprobationem ex eodem libro licet colligat. iam huic tan-

quam tabulæ ſuam velut cupreſſum appinge- mus. Apertas tibias Fabius vocat, quæ aper- tis omnibus foraminibus ſonant clarius. Nā clauſis ſonus redditur fuſcior & obſcurior, vt apertis candidior & clarior. quod & per ada- gionem uſurpat. *illa verò*, inquit Quintil. lib. 11. cap. 3. *iam penè apertis, vt aiunt, tibijs*: id eſt, vt ſu- ſpicor, iam clariffima voce. Rurſus, ibidem: *Nam tibiæ eodem ſpiritu accepto alium clauſis, alium a- pertis foraminibus, alium ſatis purgata, alium quaſſe ſo- num reddunt.* eleganter etiam vox firma facilis & tractabilis, quæq; per omnes intentionis & remiſſionis gradus ſequax & flexibilis tra- ducitur, toto inſtructa organo ab eo dicitur, tranſlatō ſermone à muſicis organis & hy- draulis, quæ totius canoniſ musici varietates & flexus vocis & ſoni complectuntur. ſed verba Fabij audire eſt operæ precium. *Vtique habens omnes in ſe, qui deſiderantur, ſonos intentionesq;* 20 *ex toto, vt aiunt, organo inſtructa.* Mollem porrò ar- ticulum, vt & hoc addam, eſi non magni pre- tij, vocat mollem manum. nam in ea ſunt ar- ticuli, vt Catullus, ad Iuuent. *Abſterſi omnibus articulis*: id eſt omnibus digitis: aut porius bra- chium lacertumq;: artus enim etiam habet, quos articulos per diminutionem vocat. Fa- bij verba ſunt lib. eiufdem cap. 1. *Quam molli au- tem articulo tractauit Catonē*: id eſt molli brachio, molli manu, non acri manu iſtu, aut eius te- naci comprehensione, vt vel à pugilibus, vel à luſtatoribus accerſita ſit traductio.

Apertis ti-
bijs.

Vox toto
organo in-
ſtructa.

Molli arti-
culo.

CAPVT XI.

In manum latio, vexillum tollere, de- ſtituere.

Antonius Muretus omnibus næuis Ci- ceronis Philippicas deletis percurauit atque perſanauit, priſtinoq; nitore candori- que deterſis maculis & extritis reſtituit opti- mi & vetuſtiſſimi exēplaris adminiculo fre- tus: è cuius fide ſic & locum 2 Philipp. quem ſubſcribam edidit, *Pone ante oculos lætitiæ Sena- tus populiq; Romani, conſer cum hac in manum ratione* 40 *tua tuorumq;*: ſed quænam eſt iſta per deum im- mortalem, in manum latio? Equidem exiſti- mo ſignificari lucra & capturas Antonij & Antonianorum. qui enim quem corrupit donis, muneribus, largitione, pecunia, quī quid donat & ſoluit, in manum fert, & in ma- num dat, qui pretium numerat. Plautus in A- ſinar. Sc. Vnum iſtorum.

In manū
latio.

Si mihi dantur duo talenta argenti numerata in manum.

quidni igitur, vt in manum dare, ſic & in ma- num ferre dicamus. Corroganda ſunt indidē alia, ne ab alia familia hoc caput mutuū ſu- mere cogatur. *quo erat*, inquit, ead. orat. Cice- ro, *paucis annis ante deducta, vt vexillum tollerēs, vt ara- trum circunduceres.* qui coloniam deducebat, col- onos, qui plerunq; milites erant, ſub vexil- lo ducebat: & milites conſectis ſtipendijs ex- auctora-

Vexillum
tollere.

auktorata legione, sub vexillis habebantur, dum præmia emerita acciperent, aut in agros deducerentur: quod, etsi antè nos dixisse recordamur, tamen hic iterari nihil prohibet, cum similia potius, quàm eadem scripturi sumus & exemplis pluribus probaturi. Itaque quod interdum diutius ducerentur, & lentiores essent in soluendis præmijs, ea sibi repræsentari voluit milites libro primo apud Tacitum, nec sub vexillis teneri: eius verba sub-¹⁰ signabo. *Ut singulos denarios mererent, sextodecimus stipendij annus finem afferret, ne ultra sub vexillis tenerentur, sed isdem in castris præmium pecunia solueretur. Iterum, Exauktorari qui senadena fecissent, ac retineri sub vexillo cæterorum immunes, nisi propulsanti hostis. Iterum, Veteranisque nuper missi sub vexillo hinc abant: quod indicat eos iam in legione non fuisse, sed exauktoratos, ut dixi.* Itaque qui exauktorari volunt, apud eundem historicum vexillum flagitat: *Et nocte,* ²⁰ *inquit, concubia vexillum in domo Germani situm flagitare occipiunt. Rursus Tacitus, At in Cauchis ceptauere seditionem præsidium agitantes vexillarij discordium legionum. Ibidem inquit Cicero, Quid eundem in septemviratu nonne destituiti? interuenit enim, tum metuiti, credo, ne saluo capite negare non posses. Sententiam horum verborum hanc esse puto, Cum septemvir esses creatus agris assignandis, pecuniamque patruo deberes, nonne flagitantem destituiti? tum enim interuenit, & pecuniam petiuit: sed tu veritus, ne saluo capite negare non posses, hominem iurgio excepisti, & pro pecunia probra & contumelias turpissimas ei persoluisti. destituere enim dicitur, qui quod promissit non præstat, ut qui promissam pecuniam non soluit. Cicero pro Quintio, Destitutione illa percussus Quintius, à Scapulâ pauculos dies aufert. Verius sit Septemviratum petiisse Antonij patrum, eumque in petitione ab Antonio non solum ⁴⁰ destitutum fuisse nec adiutum, verum etiam contumelijs multis affectum. Cicero ad Atticum, Quid Arrius narret, quo animo se destitutum serat? Alij septemvirum creatum Antonij patrum dicunt: quo etiam modo constabit sententia.*

CAPVT XII.

Populus fundus factus, pro Balbo.

Populus fundus factus.

Quispiam existimaret, quæ Marcus Tullius pro Corn. Balbo. disputat de populo fundo facto, nõ tam vero affinia esse, quàm causæ Cornelij Balbi seruire: Si quis tamen propius inspiciat, M. Tullium intelliget verè sincereque id argumentari sine vlla captione verborum fraudeque. *populus enim fundus, inquit Festus libro lexto, dicitur esse rei, quam alienat, id est auctor: & apud Plautum in Trinumm. Sc. Modo me Stasimus: fundus pater est auctor,* ⁶⁰ *ut doctissimè docuit Budæus. ex quo intelligimus fundum populum fieri, qui auctor sit: ut fundus denique auctor sit. nunc Cicero*

negat in mutanda ciuitate opus esse populi auctoritate, cum ita cuique sua conferret libertas, ut ex vrbe cuius est ciuis, si velit demigret, alioque domicilium sedemque conferat & collocet: & si in ciuitatem aliquam adsciscatur, ei se dicare possit relicta germana patria: quod idem iuris Romanis esse comparatum. Nam Roma relicta, si quis se alicui ciuitati dicasset, ciuitate mutatum fore sine populi Romani suffragio & auctoritate: huius enim rei populum Romanum fundum fieri non oportere. si denique quis vertat solum, & alio habitatum se conferat, pro ciueque se gerat illius ciuitatis, ciuitatem Romanam eum sine tabella populi Romani amissurum. negat igitur Cicero in mutanda ciuitate, ei rei locum esse. Nam etsi fundus factus latius patet, ac auctoritatem omnem significat, tamen in legibus & ea re de qua agebatur, de populo dicebatur in eam rationem atque sententiam, ut si quid iuris Romæ sancitum esset, id si socij approbarent & adsciscerent, ea lege tenerentur, & fundi facti dicerentur. id ex Gellio apparet sic de municipibus scribente, libr. 16. cap. 13. *municipes suo iure vsos, neque vlla populi Romani lege adstrictos esse, cum nunquam populus eorum fundus factus esset. Sed quia in Oratione pro Cornelio Balbo versamur, quid vetat admonere legendum videri, qua lege videmus satis esse sanctum, ut ciues Romani sint ij.* Nam videamus & sancti, quæ per exemplaria propagata sunt, littera egent, ut mendosa. Cicero autem hoc genus dicendi, *populus est fundus factus, ex eo dictum putat, quod cum legem aliquam Romanam adsciuisset & approbauit, videatur in eo populo, ut in fundo resedisse: proinde quasi lex urbem Romanam, in qua lata est, pro ciuitate habeat: populum illum, à quo est adscita, pro fundo quodam suo, ut in eo sedem ponat. Ita per translationem ea dicendi ratio auctoritatem significare cœpit: nisi quis putet, quod fundus, cum in solo sit, optimus sit sponsor & auctor, ex eo tractam esse translationem: vnde Plinius, li. 19. c. 4. is sponsor est in solo, dicit, sed enim idonea magis & accommodata est Ciceronis deductio & explanatio. hoc igitur valebat in cõmodis & beneficijs populorum, publicumque erat, de priuatis hominibus non intelligebatur. Itaque priuatus aliquis Neapolitanus lege ⁵⁰ Iulia poterat ciuis esse Romanus, populo Neapolitano non facto fundo, modò ipse vellet: populus Neapolitanus non poterat, nisi approbaret: idque est quod scribit Cicero, *Ipsa denique Iulia, qua lege ciuitas est socijs ac Latinis data, qui fundi populi facti non essent, ciuitatem non haberent.* Ac magna ista de re cõtentio fuit Heracleensium & Neapolitanorum lata lege Iulia, cum deliberarent, an ciuitatem Romanam acciperent sibi lege Iulia concessam: erant enim multi Heracleæ, multi Neapoli qui ciuitatem Romanam recusandam putarent, & libertatem suam suumque ius retinere mallent. hæc mihi veniebant in mentem, quæ de po-*

de populo fundo facto dicerem: si quis à me dissentit, me non facto fundo, ei pro suo iuricet.

CAPVT XIII.

Polentam pransitare, græca fide mercari, rescribere, perscribere, schasteria.

D Vbitari video ab eruditis hominibus de hoc Plauti versu in Afinaria, Sc. Sicut tuum vis.

Polentam pransitare.

Vbi flent nequam homines qui polentam pransitant.

Nam contra literas omnes & tabulas, probè iurati contendunt, pinsitant esse scribendum, cum præsertim sequatur,

Vbi sit polenta te fortasse dicere.

Sed omnibus monumentis derogare fidem, falsique notare, vix hic fortasse ferendum est. Videamus igitur, quid pro tabulis dici possit, quando illi contra eas dixerunt. ego putem molitores seruos non pane, sed polenta nutritos fuisse in pistrino: vel potius miseros illos pistores seruos, inter agendas molas, cum famelici essent, furtim solitos esse de polenta, id est de hordei farina esitare: quæ causa frequentationis Plauto fuit, vt pransitare potius, quàm prandere diceret: et si desiderandi potius videri possit, vt sit pransitare, prandere cupere. sed & machina quædam nomine pauficape inferebatur collo molentium seruorù, ne polentam comederent, neu manus ori ad mouere possent. Pollux, lib. 7. cap. 4. τὸ γὰρ μὲν τοῖς εἰνέταις τοῖς εὐδαίμονι ἀργαστοῦχοις ἔσθῃ τὸ μὲν ὑδάτιον τὸ ἀκρίτων, τὸ σπυρίδιον μύρον, πᾶσι τινέων ἀνεμίστραν, πορροειδὲς μύρον, ἢ τὸ σπυρίδιον τὸ σπυρίδιον μύρον, ὡς ἀδωατῆρ τὸ γάμμα, τὴν τὰς χεῖρας ἀποσείγειν. In eadem fabula, eadem scena, quàm me hunc scipionem contul, more dictum est Athenienium. omnes enim Athenis qui erant natu grandiores & iudicabant, scipiones habebant: vnde Aristophanes scripsit in Pluto,

βαυνητίας ἔχοντα καὶ βιβάνια.

Græca fide mercari.

At Græca mercamur fide, sc. Vnum istorum quodq; est optima, representata pecunia: vt in palliata atque adeò Attica comœdia, quasi Græci nunquam fallerent, sed nec coactore opus esset ad redigendam pecuniam vt in Italia, quæ presentem persoluerent. Græci Græcis fauēt, & bene de gente sua & existimant & prædicant: quod in palliata seruatum à Plauto est. nam Græcos si vituperasset, eorumque fidem fluxam dixisset, à decoro recessisset. Sc. Vbi ego nunc Litanum.

Verbis velitationem fieri compendi volo.

Facere compendij.

Facere compendij, vt facere lucri, Plautus dicit: itaque facere compendi velitationem verbis, est, volo hoc verbis commodum Lucrumque afferre, ne in velitationem altercationeque de suo quicquam impendant. non enim sine eorum impendio fieri potest. Sc. Quid hoc sit negotij.

Adducit domum etiam vltro, & rescribit nummos:

Scribere nummos, est nummos non præsentibus soluere, sed pro his in certum diem soluendis apud Trapezitam se obligare, & per argentarium in certam diem cauere redditum iri nummos, qui debeantur. queritur enim pro pecunia præsentem cautionem soluendæ per mensam pecuniæ apud argentarium factam: & antè dictum erat, eadem scena,

Nam vidi huc ipsum adducere ad trapezitam Exerainbum.

Itaque apud Terentium in Phormione, act. 5. Sc. 7. Illud mihi argentum iube rursum rescribi, valet, Caue mihi à mensa redditum iri: Et apud Horat. lib. 2. sat. 3.

Putidius multo cerebrum est, mihi crede, Perilli Dictantis quod tu nunquam rescribere possis,

Rescribere.

valet, quod tu nominibus ad mensam factis, non possis ei per argentarium postea renumere: sic in Phorm. act. 5. sc. 5. Quodne ego perscripsi porro illis, quibus debui? est, quod ad trapezitam attuli, & totum scripsi quibus dinumeraret certa die, vt nihil iam mihi reliquum sit, atque ita expunxi nomina quibus debebam. Sc. Nequeon' ego te interdixis.

Perscribere.

Quin polsi, repositi remum sola ego in Casteria. verbum hoc casteria pro Latino deferri in cæsum non potest, nisi in ascriptitijs ciuibus numeretur: originem certè fatetur Græcam, non tamen ingenuam, sed adulterinam, vt hybrida haberi possit. sed vt suis restituatur natalibus, ego schasteria lego. Hesy chius, σχαστήρια ἐμπυρίδιον καὶ μύρον τὴν ἐν τῇ νύκτι. Ita censet partem nauis esse. ea autem erat, vbi interquiescente remigatione reponerentur remi. Nam σχαστα λέω, est remum agendi finem facere. Machinarum etiam auctores & automatum schasterias vocant, quæ tensa laxant & remittunt sui laxatione, principiumque motus afferunt. Sc. Cur me retentas.

Schasteria

Fac proserpentem bestiam me, duplicem vt habeam linguam,

id est infere tuam linguam in meum os, quod genus osculi est, vocaturque à Græcis λασταγλώττιομα, vnde & infra, Sc. Agedum istum ostende. scriptum est, — Ne sic tustiat,

Vt cuiquam linguam in tustiendo proferat.

Ne quem scilicet osculari velle videatur: sequitur enim mox,

Potius quam cuiquam suauium faciat palam.

Pauca ista cursim raptimque ex Afinaria Plauti non magna certè nec anxia & conquistata cura in hoc caput retuli. Nos enim quæ in summo natantia statim apparerent videmus fortasse, altius descendere ne mergamur non audemus. Quare alia, quæ ex imis velut gurgitibus quærenda sunt, Delijs natatoribus relinquimus.

CAPVT XIII.

Niger Galefus, mitra, Ἰνχομαντέιον, somni portæ, vrere cedrum, agger tumuli, atra fax.

Locos

Locos quosdā Maronis breui interpretati Luncula perstringere placet: sed ita, vt quis que in mentem veniet. neque enim historiam scribimus, vt ordinem nobis necessariō conseruandum putemus. 4. Georg.

Atra est infesta, dira, noxia, peruersa, iniusta, quod niger color infaustus sit. sic apud Flaccū libr. 4. od. 11. *minuentur atra carmine cura.* sic Homerus *μυλαινὰς ἰδύνας* dixit.

CAPVT XV.

Expedire rationes, conturbare, velatis manibus, nullus hoc meticolosus æquē, crepuit foris, poppyisma, malum obiectum, mala manu, menses decem, in superiore habitare cœnaculo, cispellere.

Quædam semper inter legendum bonos auctores occurrunt neq; vulgaris notæ, neq; publicæ monetæ, quæ enodamus & libantes carpētesq; nostris inserimus scriptis: vt ex Amphitruone Plauti, in præsentia facimus, quod & aliàs nos facere etiam recordamur, & fortasse sæpius faciemus: semper enim peruolutanti aliquid recōditum eruitur, promiturque, & literis non indignum putatur. Quod igitur scribit in prologo,

Et vt res rationesq; vestrorum omnium Bene expedire vultis.

Expedire rationes. Cōturbare ratios.

Explicat contrariam dicendi formam, conturbare rationes apud Terēt. in Eunuc. act. 5. Sc. 2. & conturbare, apud M. Tulliu pro Planco. & cur à Martiale libr. 7. epig. 26. conturbator aper dicatur. qui enim nō sunt soluendo, neque se extricare nominibus possunt & ære alieno, illi conturbant: nec enim eorum rationes explicari & expediri possunt. Sic in epigramm. apud Suet. de. Catone grammatico,

Omnes soluere posse quæstiones, Vnum non facile expedire nomen.

Et apud Cicer. pro Sestio scribitur, *malis domesticis impediti.* Iterum, *Aut qui propter implicationem rei familiaris communi incendio malunt quàm suo deflagrare.* At verò futura sunt quædam infinitiui modi vlitata Priscis, nobis insolita: vt pro amaturum esse, amassere, pro expugnaturū esse, expugnassere, quæ eō putauit notanda, quod à Grammaticis præterita neglectaque intelligam. Plautus in Amphitruone, Sc. qui me alter est audacior.

Expugnassere.

Sese igitur summa vi virisq; eorum oppidum Expugnassere:— id est expugnaturum esse. Insolentissimum porrò est eadem scena, illud dicendi genus,

Sed fugam in se nemo tamen conuertitur: quod quidem poeticè dictum accipio, agnoscoq; pro fugam in se nemo conuersam inclinatamq; habet, vt, Nuda genu: Et, Lachrymis oculos suffusa nitentes. Velatis autem manibus, est cum velamētis & vittis, vt 2. Æneid. *Præserimus manibus vittas,* & verba precantum: vel ramis oleæ lana inuolutis: *ἰνερπίλας* Græci vocant & *στυμνία*. Sc. Qui me alter, *Nullus est hoc meticolosus æquē: valet, nullus est hoc meticolosior: proinde est eadem constructionis ratio conseruata, cum significationis & sententiæ sit eadem vis.* Ibidem: *Pugni dant ventri victum, qui graffatores nutriunt verberibus spoliatorum.* Ibid.

Velatis manibus.

Nullus æquē meticolosus hoc.

Niger Galiculus.

Mitra.

ψυχρομαντῶν.

Sōni portæ.

Vrebrecedrum.

Agger tumulum.

Qua, inquit, niger humectat flauentia culta Galefus. hic niger profundus est & altus: solet enim aqua profunda nigrum colorem ducere: vnde & *πυρρὸν μὲν ἀφύδρον*, ab Homero dicitur fons aqua abundans. Ibidem:

Meonia mentum mitra crinemq; madentem Subnixus.

id est, sub mitra crinem mentumq; subiectum habens. Mitram autem gestasse viris turpe & molle censebatur. Lucianus, *ἡ καθ' ἑσθλὴν καὶ ἡμετέραν βοστρυχὸν τῆς μίτρας τῶν τοῦ ἀνδρὸς ἀνδρῶν.* Et Iuno Ioui Bacchi mollitiem obijciens apud eundē ait, *μίτρα ἀνδραγαθῶν πῶ νομῶν*: quin & *δουρμύρον* per probrum illic vocatur. Et 9. Æneid.

—Et habent redimicula mitræ.

Lydorum tamen & Phrygum tegmen capitis erat, parum virile habitum. Cū esset in Auer no lacu illoq; tractu *ψυχρομαντῶν*, vt à M. Tullio scribitur, 2. Tusc. & Appius *ψυχρομαντῶν* illic facere soleret: ea, vt existimo, Maroni causa fuit fingendi Æneam per Auernum ad inferos descendisse, quod esse crederentur illic Plutonis spiracula animas remittentia magico ministerio, & retro recipientia: eam tamen vanitatem coarguit Augustus loco aperto excisis siluis. Sed & Hom. *ὄδυσ. λ. εο* in loco multi fuisse fingunt, & Vlysem ea in loca venisse ferunt ad necyomantῶν, vt à Strabone libro 5. narratur. Æneid. 6.

Sunt geminæ, inquit, somni portæ:

ferè putem somni dictum pro somnij, vt dicatur somniorum duæ portæ: moueor auctoritate Homeri, qui *δυσκοπέησι πύλαισι* scripsit, id est somniorum portis: cuius qui negauerit imitatorum Maronem, is eadem licet opera affirmet, nihil intra oleā, nihil extra in nuce duri esse. quanquam Helychius & somnij portas, & somni etiam accipi posse confitetur, cū præsertim inter dormiendum visa somniorum nos læcessant, vt somni portis emitti videantur. Æneid. 7. *Vrit odoratā nocturna ad lumina cedrum.*

Hoc antiquorum consuetudine dictum videtur, quod ex Homero sumptum est. Ignitabulum enim vel focum in medijs ædibus habebant, in quo tædas vrebant luminis causa, vt narrat Helychius in vocabulo *λαμπτήρ*, his verbis: *λαμπτήρ φησὶ γὰρ ὁ φῶς λαμπρὰ, ἡ λαμπτήρ ἢ ἡ λαμπτήρ εἰς τὸ φῶς ἵσταν αὐτῶν ἐν τῷ ἔδα καὶ ἀπὸ τῆς.* At verò illud eo. li.

Aggere composito tumuli,

dictum est ex Græcorū consuetudine, qui *τάφρον χροσάδαυ* dicunt. Lucianus, *καὶ τὰ φρον χροσάδαυ ἐμύνηλαι*, exaggerare autem terram solebant, quoq; altius educebatur, eo honorificum magis erat: atq; à tumore illo moleq; terræ Latinum nomen tumulis partum est. Homerus quoq; eodem modo *ῥίμπα ἢ σὺμ' ἕχου*, & *χόβαν τὸ ἢ τὸ σὺμα*, dixit. Æneid. 10.

Quid face Troianos atra vim ferre Latinis.

In soporem collocare, est plagis malè multatos, & quibus sopitos, propeq; exanimatos sternere: sic Martialis lib. 5. epig. 66.

— Collocat hasta suos.

Eadem scena: *Vltro istic qui exossat*, est procul à me exossator iste hominum sit. Ibidem: *Sibi malam rem arcessit iumento suo*, valet, quærit sibi malum, quod iumento imponat suo, cum potius si quod malum & iniquum onus sit, alienis iumentis, quàm nostris imponere soleamus, ne eo opprimantur, & rumpantur. suo igitur iumento, est absolute dictum, pro cum suum sit iumentum: intelligit autem eum ipsum. malum enim sibi quærit quod geret, cuiusque iumentum erit: nisi si quis sibi, & iumento suo, per appositionem interpretetur: alterum tamen concinnius videtur, quanquam nec hoc quidem sine gratia. melius est *suo sibi iumento* explicari, pro suo proprio iumento, id est sibi. Sc. Bene propereq; hoc.

Crepuit foris.

Orationem comprimam, crepuit foris:

hoc more Attico dictum, vt & apud Terentiũ: in Adelp. Act. 2. Sc. 3. Nam quia Athenis fores in publicum aperiabantur, qui domo exibat, ne quem eas aperiendo forte prætereuntem læderet, ei que fores impingeret, crepitem eas feriens antè edebat. Sic apud Aristophanem *λογαί τῆς πόλεως*, scribitur, de eo qui foras exire vult. Sc. Bene vale Alcmena. *Verum quod erit natum tollito*: hoc è moribus & institutis veterum est: aliquando enim liberos tolli volebant, & iubebant exponi. qui enim ali volebat, depositum humi infantem tollebat, vnde & dea quædam Leuana dicebatur, vt scribit Diuus Augustinus. eodem modo apud Terentium in Andr. act. 1. Sc. 3. quod antè posuimus,

Quicquid peperisset decreuerunt tollere:

& in Heautontimorumeno, Act. 4. Sc. 1.

Si puellam parerem, nolle tolli.

Laudari videntur Iudæi hoc nomine à Tacito parum aliàs eis æquo, lib. 21. quod natos omnes liberos tollerent. Cæterum palpo percutere, ead. sc. est blando manus plausu tangere, & velut poppysmo, vt de equis Maro dixit, Georg. 3. *Et plausu sonitum ceruicis amare.* & Iuuen. sat. 6.

Poppysma.

— *Frontemq; manumq;*

Præbebit vati crebrum poppysma roganti, id est, metoposcopo & chiromanti roganti sibi manum ostendi & frontem, vt facere solent, præbebit crebrum poppysma, quod est adulabatur, & adsentabitur, captas eius benevolentiam, vt sibi fata sua canat, & eum propè adorabit. Apud Aristophanem in Vespis. senex morbo iudiciali laborans se à diuitibus poppysmis, vt fulgetras dicit adorari: *λέγῃ ἀγάθη*, inquit, *πρωτοῖσι*. vel potius, præbebit manum & frontem vati petenti & rogati se pro diuino obseruari & haberi, & dum fata loquetur, cum admiratione & veneratione metuq; poppysmis excipi frequèribus. Quod aut Plinius lib. 28. c. 2. ait poppysmis adorari fulgetras, id est, eas adorari leuiter complohis manibus cauis, velut ad deliniendum Iouem ira-

tum. manus enim cauæ complois poppysmis efficiunt, quæ vox fictitia est ad soni expressiorem. Eadem scena, *Faciam vt æquè disparet*, est, faciam vt quantum accessit noctis diuturnitati & prolixitati, tantum de die decedat. Sc. Age tu. *Nescio qd mali est mala obiectu manu*, est, Nescio quis veneficus eius mentem excantauit: nam in veneficijs non tantum est carmini locus, sed etiam manui, id est ijs, quæ fiunt manus opera: vt cum adhibentur herbæ, medicamenta, mala venena, etiam quædam interdum vincula. Maro Æneid. 7.

Mali obiectum.

Spargere qui somnos cantuq; manuq; solebat.

Sc. Satin parua res est. *Ad aquam præbendam modum adueni decimo post mense*. mirum plerisque videtur esse, cur olim decimo mense mulieres parerent, cum hodie nono soleant: sed ira res habet, breuiore erant veterum menses, quàm nostri, cum ad lunæ cursum eos metirentur, non solis. Itaq; ex Hippocratis libro de fœtu, vbi summa dierum subducitur exactorum mensium, quiuis intelligere facile poterit, ita se rem, vt dixi, habere. ergo Virgilianum illud, eclog. 4.

Menses decem.

Matri longa decem tulerunt fastidia menses, de lunæ mēsis explicandum proculdubio est. Eadem scena, *Quin tu istam iubes pro cerrita circumferri*, Hic circumferri est purgari & lustrari propterea quod qui lustrant, eum, quem lustrant, sepe aliquid circumferentes, circueunt, vnde & lustrare, circuire est: quod & alibi attingimus. Inde *περιγυρισμῶν* apud Græcos, & *περιμάσσειν*, & *περιμάσσειν* dicuntur. Sc. Ego sum ille

Amphitruo. *In superiore qui habito cœnaculo*. In superiore habito cœnaculo. sic perlepidè iocatur pauper histrio, q per sonam Iouis susceperat pro Amphitruone subditi: se enim pauperculum dicit cœnaculariũ, qui habitet in superiore domus cœnaculo ad regulas, non in inferiore in prima contignatione, sed in suprema. Sc. Cœcedite atq; abscedite. *Inde optime. sic cispellam, virum*. Cispellam est, aspellam, repellam, non sinam vltra progredi, reiiciã: etiam cis pro vltra vsurpari notat Marcellus: est etiam cis interdum intra, vt in Mostellaria, Sc. Exi è culin. *Cis paucas tēpestates* Thra nio, Id est, propediem: & in Truculento, Sc. Pices ego credo.

In superiore habito cœnaculo.

Cispellere

Vt nulla faxim, cis dies paucos stet.

CAPVT XXI.

Quædam in Plinio emendata, sabinus, vacinia mancupijs fata.

NON solum in verborum enodatione posita est auctorum explicatio, & illustratio, sed etiam in locorum emendatione, quorum corruptela ita sensui plerunque officit, vt nihil probabile salubreque elicere possis. Hic igitur locos aliquot Plinij emendare nitar. sic autem scribit libro decimo sexto, c. 4. Naturalis historię: *Postquam ex publico in priuatum magis, singulisq; ciuiũ quæri, & sacrosancta omnia profana fecere*: hic ego & in priuatũ agi legendũ esse

esse assero, & profana facere, cum antecedit cepere. quid quod & sacrosancti legimus in antiquis monumentis, vt de tribunis intelligamus, qui omnia suis seditionibus profanauerunt eius vt opinor punctum feret hæc scriptura, Qui animi & ingenij non est tardioris nec stolidi. Ego quoq; illam esse scripturam eodem cap. vindicandã reor, è sanctorum bibliothecarum deprõptam: *clare professi, ne seruari quidem hominẽ sus esse, lucri causa:* etsi autem eundem facit sensum editio, hæc tamen scriptura vt elegãtior, situ & tenebris dãnanda nõ fuit: sed nec in veterno iacerẽ sinemus, quod admonitione veterum librorũ coniecimus, in quibus cum exaratũ inuenerimus, primoq; *ceu scaptes fruticis parue aquifoliæ ilicis,* (lib. eod. c. 8.) vndè temerè & inconsideratè scapus fabricatus & edolatus est ab emendatorib. nos scabies legendum esse affirmamus. quinetiã c. 11. *cõciditur ad cribrum in minuta,* potius quàm ad cribrum minuta, nõ inuitus partim animi augurio, partim librorum testimonio asseruerim. quid quod c. 12. eiusdẽ libri, *sapinum arborẽ orbi terrarum ignotam,* in sapinum mutandam esse Vitruuij lib. 1. c. 2. auctoritate freti non dubitamus scribere? quam Plinius ibid. seri nucleis scribit: nam, *in nucleis,* quod euulgatum est, mendum olet. etiam nunc superest sinceritas scripturæ in annosis libris. Ibidẽ, *Sapini autem materies cæsa regenerata sit sicuti docebimus.* quid? cap. 16. eiusdem libri, *haud dubiè præferetur cedro,* diutius labem hædere sinemus, nec si possumus eluimus secuti volumina cõditiaua, in quibus *citro* legitur? quis autem nescit citreas mensas in pretio & dignatione priscais fuisse? cap. 18. eiusdem lib. *item corbium sportis* in Plinio editũ est: sed refragantur pluteorum archanorum libri veternos, in quibus cortis scribitur, vnde suspicio oritur, costis emendandum. *Item,* inquit ibidem Plinius, *vaccinia italiae in aucupijs sata,* quo in loco scripta & excusa nihil discrepant: sed cum quæ sint ea aucupia non intelligam, & sciam Galeno, Aetio, reliquis medicis, mangonio vaccinij corporũ pubertatem tardari, quod venalitarijs vile plerunq; erat, mancupijs, si cui sagax hæc coniectura videri potest, non illibèter legerim: hic tamẽ Pliniũ mirari subit, qui vaccinium, id est hyacinthum, in arborum classem & sensum retulerit: legẽdum autem planè est, cap. 18. eiusdem libri, *Gallie vero etiam purpuræ tingendæ causa ad seruitiorum vestes.*

Sapinus.

Vaccinia mancupijs sata.

CAPVT XVII.

Ponderibus librata terra, melior natura, melior mundus, magna parens, tu non inuenta reperta es, apud Ouidium.

Versus est Ouidij 1. Meta. etiam atque etiam considerandus:

Nec circumfuso pendeat in acre tellus,

Ponderibus librata suis:

Cui enim non incredibile videatur tellurem suo pondere suspẽsam teneri, cũ suo pondere

Terra librata pondere scribis.

potius in præceps, & abruptũ ire debeat: sed nec pondere, verũ ponderib. dixit. existimo eo significari ita in medio vniuersi cardine pẽdere terram, vt cum tantundẽ vtrinq; ponderum habeat, nulla propensio ei in hanc vel in illam cœli partem, nullaq; inclinatio sit: quã & quietis terræ causam Plato existimat esse, & *ισορροπία* Græci vocant: nã sic vndiq; examinata ponderib. suis, neq; in medię noctis metam, neq; in mediij diei punctum feretur, nuru ponderum æqualiter vtrinq; resistente. obnituntur enim & repugnant: nec in ortum vel occasum propendebit, cum tantundem ponderis retrahẽtis vtrinque sit. Itaq; si in ortum inclinetur, repugnabunt pondera eius in occasum vergentia. Eiusdem versus est,

Hanc deus & melior litem natura diremit:

explanationis indigens, sed ne cõmemorem aliorũ de eo sententias, & vt paucis quod sentio cõplectar, meliorẽ naturam appellari eam puto. quæ corpora perturbata in chao, & illo confuso rerũ acervo exemit, & in hanc, quam videmus, descripsit & distinxit speciẽ. Nã deterior erat natura, quæ res in confusione mixtas, vnoque indistinctas vultu tenebat. sic ab eodem,

Melior natura.

Ille opifex rerum mundi melioris origo,

dicitur, quod ante istum rerum ornatũ deterior esset in confusione mundus. Ibid. scribit,

Mundus potior.

Osãq; post tergum magnæ iactate parentis:

& non multò post:

Magna parens terra est.

cum magnus pater Latinis sit auus, maior pater pauus, maximus abauus, magnã parentẽ reor dici Tellurem antiquam & primam humani generis procreatricem: eodem fortasse modo & patria magna parens vocari posset, quam Cicero in libris de Republica appellat antiquiorem parentem: Sic enim scribit, *Sed quoniam plurima beneficia continet patria, & est antiquior parens, quam si quis, vt aiunt, curauerit, maior ei profectò, quàm parenti debetur gratia.* At verò illud,

Magna parens.

—Tu non inuenta reperta es,

quem sensum efficit? Nam inter Grammaticos (Vallam lib. quinto eleg. capite secundo, & Alexand. ab Alex. libro primo capite trigesimo primo) de eo litem esse natam audio, & quosdam ex hoc loco nescio quam eruere distinctionem inter inuenire & reperire: ego ne quid improbem, sed vt more institutoque meo animi mei sensum declarem, non inuentam interpretor quæ inueniri non potest, id est, vt ita magis significem quod volo, veniam verbi præfatus, non inuenibilem. Te, inquit, quæ in iuuentam mutata es, reperi inueniri non posse, cum speciem formamque puellæ amiseris. Sic inuictus est (vt ita dicam) inuincibilis: & indissolutus apud Ciceronem in Timæo, indissolubilis, & illaudatus apud Maronem 3. Georg. illaudabilis est: vel, etsi te quæsiui per omnes terras, ita tandem tamen te in buccula reperi, vt non inuenerim nam meam.

Tu nõ inuenta reperta es.

CAPVT XVIII.

*Fertilitas barbara, porticus, siquidem homo
esset, ferrum recipere, apud Ciceronem.*

VOX est ita trita, vt vsu proprè & ministerio detrira sit, fertilitas, quæ tamen nescio quid aliud quàm in quotidiano ministerio & domestico vsu nobis apud Ciceronem ostendit secunda Tusculana: locum ipsium proferam, illi autem voluerunt nihil horum simile apud Lacœnas virgines, quibus magis palæstra, Eurotas, sol, puluis, labor, militia in studio est, quàm fertilitas barbara: ego hic fertilitatem puto delicias ornatus luxumque significare, quibus Troianorum & Medorum nurus, & virgines ornatae magnificè comptæque erant, vt quemadmodum fertilitas in solo feraci & fecundo dicitur frugum copias gerente: ita fertilitas dicatur in illis quæ cultum vestitumque eximium gestant, gemmisque & margaritis, torquibus & catenis aureis ornatae sunt. Ac putem illud acrotæucium, fertilitas barbara, ex antiquo sumptum esse poeta. Porticus eadem disputatione etiam tentorium, vel tabernaculum significat, quod admonendum duxi, quia fortasse multi id animaduersuri non essent, quos quid admonere & aduertere prohibet, sic enim scribitur, Namque Æsculapiliberorum saucij opplent porticus. loquitur de Podalirio & Machaone, qui ad Troiam tendebant & tabernacula habebant. Legendum autem ibidem censeo, Patrocle? nam versus octonarij modulus hanc scripturam postulat: & non ita longè, Abducet Patroclus credo. at verò, Siquidem homo esset, valet, hoc quidem faceret Patroclus si quid humanitatis haberet: Sed, inquit, nihil vidi minus, id est, nec collocat in cubili, nec obligat ei vulnus. Quiesce igitur & vulnus alliga: etiam si Eurypilus non posset, posset Æsopus: in calamo scriptis voluminibus reperio, nec condemno, hoc sensu: Et si Eurypilum virum fortem puderet Patroclo dicere, quiesce desineque interrogare me, quo loco res Græcorum sit, vulnusque meum alliga: non tamen Æsopum Tragædum id puderet proloqui. Igitur Eurypilus effari, & narrare incipit laborem, & inclinationem aciei Græcorum in dolore. Etiam in illis libris secus quàm in editis lego, Si satis his factum non sit, se velle decumbere: quod cum optimam eloquatur sententiam, cur supprimere obsecro debui? scio & sine negatione sensum explicari non incommode, vt in editionibus extat: sed quod non commentus sum, sed reperi, sine fraude, vt opinor, me reperisse testificari possum. Quis, inquit, cum decubuisset, ferrum recipere iussus, collum contraxit? ferrum recipere est iugulum aut latus ferro præbere: non se contrahere, non manus non lacertos oppo-

Fertilitas
barbara.

Porticus.

Siquidem
homo esset.

Ferrum reci-
pere.

nere, non pedes, non istum declinare. Iuebantur autem interdum, qui decubuerant, à populo iugulari. Eodem genere loquendi pro Roscio est vsus: quòd non, inquit, totum telum corpore recepisset. qui autem telum recipiebant, fortiores habebantur, quam qui collum contrahebant: vt Maro in claufula libri decimi de fortissimo duce Mezentio mihi dixisse videatur,

Hæc loquitur, iuguloque haud inscius accipit ensem.
Ego in peroratione lego, & tibi hoc video non posse deberi. particula enim aduersatrix, sed, obfcurat confunditque sensum: ait enim craftino disputationem ad constitutum fore ad clepsydram, præsertim cum auditor cogat sibi rem solui & repræsentari, neque deberi differri que sinat.

CAPVT XIX.

Corymbium, capillamentum, lues, stator, equestris.

EPigrammation est perelegans, perque scitum Petronij, de eo qui ante crine decorus, caluitio postea deformi pulchritudine amiserat.

*Infelix modo crinibus nitebas,
At nunc leuior ære vel rotundo,
Ridentes fugis & times puellas:
Phæbo pulchrior, & sorore Phæbi:
Orti tubere quod creauit vnda,
Vt mortem citius venire credas:
Scito iam capitis perisse partem.*

Sed existimo tepere & planè frigere eius gratiam, quòd sensus vitio transpositorum verbum conturbatio est: Nam mihi quidem sic eorum texendus videtur ordo,

*Infelix modo crinibus nitebas,
Phæbo pulchrior, & sorore Phæbi:
At nunc leuior ære, vel rotundo
Orti tubere quod creauit vnda,
Ridentes fugis, & times puellas.*

Ita enim sensus vrbanoꝝ & disertorum versiculorum enitescet, vt caluus cõparetur æri, & tuberi ortorum rotundo, nullaque lanugine villosa. Inquit Petronius,

Corymbioque dominæ pueri adornat caput.

Corym-
bium.

Sic redimiculum muliebrium comarum, vt crobylus virorum, scorpius puerorum intelligitur: à Grammaticis Græcis implicatio comarum in acutum desinens explicatur.

— *Crines nodantur in aurum.*

cum Maro canit, Aeneid. 4. Seruius crobylon interpretatur. Sed hic comæ sunt adposititæ, quales flauas plerumque mulieres merito decore formam quærentes præsertim in aulis sibi adiiciunt. Nam cui circũponitur corymbion, is ralus nouacula fuerat. & mox sequitur: *Euocatumque me non minus, Decoro exornauit capillamento.* Is quoque ralus fuerat, cui capillamentum est inditum. Vt autem corymbion sœminarum diximus, ita capillamentum virorum affirmamus. Non dixit autem Petronius calcare verum per terere, vt à

Capilla-
mentum.

vt à

vt à via trita translatio ducta fit, quæ eadem calcatur. Nam & dixit Aristophanes in Aibus, οὐδ' αἰσχρόν τι πάρεσκεν, id est, Æschylum non calcasti, quod est, eum non triuisti, nec diligenter frequenterq; peruolutasti: sed quòd quæ senticola sunt & spinosa aculeisque horrentia, vestigio premere timemus. sic enim inquit, Cæteri, aut non viderunt viam qua itur ad carmen, aut versum timuerunt calcare. lego autem,

Ac sese pictum laudabat miles in vnda.

Et mox,

Hinc Numidæ accurant, illinc noua velleræ Seres.

Lues.

Lues est illi soluta aqua, vt cum niues in tabe aquamq; liquatæ sunt.

—Vineta fluctus stupere pruina:

Et paulò antè lues, iam concidenda iacebat:

ait enim aquas, quæ antè labebantur solutæ, repente in pruinam concreuisse & glaciem, vt ferro earum rigor frangendus esset. Ait idem,

Statores.

Quædam enim scæminæ sordibus calent, nec libidinem concitant, nisi aut seruos viderint, aut statores diuitius cinctos: discinctos puto legendum, ac statores seruos esse puto aut libertos, qui prope herum aut patronum stant, & ei præstò sunt, & si quem quærat, arcessunt sistuntque. elegantè de muliere, quæ amatoribus plebeijs & vilissimis delectatur, scripsit, ex hac nota est mea domina, vsque ab orchestra quatuordecim transiit,

Equestria

in extrema plebe quærit quod diligit. Equestria pro locis theatralibus equitum, & modificationis verbis, pro equitibus vsurpauit, cum scripsit, nunquam tamen nisi in equestribus sedeo: id verò est, nunquam est mihi res, nisi cum illis qui sedent in quatuordecim ordinibus.

CAPVT XX.

Fistula apud Plinium vorticis genus declarata.

Fistula.

CVI non tandem mouet admirationem illud Plinianum lib. 2. cap. 49. Ex eodem genere in longam veluti fistulam nubes aquam trahit. Quid enim fistulæ rei est cum vorticibus & turbinibus, alijsque repentinis procellarum generibus; Deinde, qua obsecro machinatione potest fistula illa sorbere aqua è mari? nisi fortè interpres & inuestigator naturæ, vulgi sequutus est errorem, existimantis Iridem sui discoloris arcus cornibus, in nubes aquam trahere velut tollenone è fluminibus & mari haurientem: itidem & ipse fistulatam aliquam nubem censuit posse sursum elicere aquam, & in excelsum sorbere. Equidem existimauerim istam fistulam vorticem esse, neque à vortice separandam. Nam ita rotatus & vibratus suo turbine impetuque in mare interdum impingitur & illiditur, & reuerberatus repercussusq; retro reijcitur cum aquæ rapina: vnde à nauticis siphon appellabatur, quem Plinius fistulam interpretatus est. Non debuit tamen fortasse nouam speciem flatus ex vocabulo nautico Plinius procreare: nisi si hac ex parte excusandus sit, quòd cum in mari non

omnis vortex id facere soleat, meritò qui id faciat notari & distingui debuerit: a medijs fidijs hac æquitate & benignitate interpretationis bonos scriptores potius leuare, quàm per calumniam iniquam opprimere & circūuenire, candidi nec maligni animi, nulloque liuore suffusi fuerit. Nos tamen interea fistulam esse vorticem doceamus, nequis nos putet ariolari atq; ineptè cornicari. sic igitur scribit Olympiodorus in Aristotelis Meteora, Αἰσθητικὸς ἢ τυφῶνα οἶον τυφῶνα, διὰ τὸ τῶν τε ἰσχυρῶν ἢ ἐν γυνῶναι σφῆρα σώματα, καὶ τὰ ἢ σίφωνα, διὰ τὸ δ' ἰσχυρῶν ἀνασπῶν τὸ ἕδωξ' ἢ θαλάσσης. Ecce Olympiodorus vorticè à nautis dicit appellari siphonem, id est fistulam, quia in modum fistulæ trahat è mari aquam, quod, vt aiunt geometræ, oportebat ostendere.

CAPVT XXI.

Ionicus, cinædicus, staticuli, versus, orbis saltatorius, bibere pro summo.

Explicanda sunt verba Plauti illa è Sticho, Sc. vlt. qui Ionicus, aut cinædicus, qui hoc tale facere posuit? hinc cinædici nomen non esse infamis, nefandiq; probri, à Nonio est annotatum, sed in saltatore poni: vt & mox, cinædus contrà staticulis stare nobis non magis potis est, quam fungus imbricitamè & eneruem fractumq; & velut exossem tripudiatorem, eo nomine intelligi crediderim, cum in Aulularia, Sc. Redi quo fugis nunc scribatur, ita fustibus sum mollior magis, quam cinædus. Sed & cantionem cinædicam vocat proteruiorem libidiniosioremq; pruriumque excitantem, in Stich. Sc. Morem vobis geram. Suauem cantionem occipito cinædicam, vti perpruriscamus vsq; ex vnguiculis. Ionicum quoque, saltatorem ferè molliculum & effœminatam delicatiusq; se mouentem interpreter: vt apud Horatiuin, lib. 3. od. 6. Motus doceri gaudet Ionicos Matura virgo.

Cinædici.

Ionicus.

tum q; Ionum mores & saltationes lasciuiores & teneriores petulantioresq; erant, tum quòd (si id è propinqua repeti insula placet, nec in Asiam nauigari) Siculi saltatione quandam, vt reor, blandam & voluptuariam, in honorem Dianæ celebrabant, Ionicam vocatam. Pollux lib. 4. onom. cap. 14. τὸ ἰωνικὸν ἀπὸ τῆς οἰκίας τοῦ σιμηθίου καλεῖται. Cum autem, vt à Plurarcho scriptum est in sympotiacis, tres sint saltationis partes, πορὰ, σχῆμα, & δόξις, id est motus, gestus & demòstratio: staticulos ad quietem quæ in gestu & statu est & in demòstratione, pertinere crediderim, nec (vt opinor) iniuria: versus ad motum. sic enim in Sticho Sc. vlt. scribitur, Si isthoc versus me viceris, aliò me prouocato. Est enim versus & orbis saltatorius, species quædam motus cuius multa genera tripudiatores frequentant, sed ijdem etià sæpe se versant, in orbemq; rotât. De saltatorio orbe sic in Pisonem scribit Cicero, Cum illum suum saltatoriũ versaret orbem. De staticulis Carò apud Macrobiũ, lib. 3. satur. c. 14. inde staticulos dare, ridicularia sunt.

Staticuli.

Versus.

Orbis saltatorius.

Bibere pro summo

dere. Iterū, voces demutat, st.aticulos dat. Vidi autem qui non dubitarēt in eadem fabula in ficationem in affirmationem mutare: volo ego nos pro summo bibere, nulli relerimus postea: nō vt scribitur, nolo ego: hoc sensu, Volo nos pro summo bibere, vt modum quem dicemus, ne superemus, isq; sit cyathorum summus modus in potādo: vel potius, hoc summum sit & vltimum quod bibemus, nulliq; postea relinamus è cado, sed finem potādi faciamus. Fortassis autem summa potio decem cyathorum erat, quib. se inuitarant, & Græcam cantionem cecinerant: quinq; bibe, tres bibe, & semiquatuor: quæ summa decem cyathorū est. Sed nolo perplacet, hoc sensu, Nolo nos bibere immanibus haustibus: nulli postea relinamus cadum, aperiamusq; summis haustibus bibituro. subito enim cadus verti posset, vt ait, quod est, exhauriri, si tam magnis nos poculis ingurgitarem, vt apud Horat. lib. 2. lat. 8.

Inuertunt Alifanis vinaria tota, id est exhauriunt. Nam cadus qui inanitur, inuertitur. Bibere autē ab summo, aliud quiddam erat, de quo suo loco dicemus. At verò illud, Sc. Agite ite foras. vter demutastit, pro culpa multabitur, legendum ferè censuerim, non vt in feminarijs editionum publicarum, procul demutastit, vel potius, vt Ioachimus Camerarius vtraque lingua doctissimus emendat, poculo multabitur.

CAPVT XXII.

Nitens taurus, myrtus, Getæ, inferiæ, Anius, tremere omnia visa repente, habitabant vallibus imis, nigrā hyemi pecudem, in partem vocare, lentare remum: apud Maronem 3. Aeneid.

Nitēs taurus.

Virgilius lib. 3. Aeneid. scribit, — Superoq; nitentem Coelicolum regni maſtabam in littore taurum: vbi nitentem opimum interpretor. nam quæ faginata sunt nitere dicuntur. Sequitur non longo interuallo,

Myrtus.

— Et densis hastilibus horrida myrtus: hoc mihi è consuetudine Græcorum doctissimus poeta finxisse videtur, qui tumulis & buſtis, cum alia virgulta, rum myrtum imponere solebant, quod eruditissimus vir Victorius annotauit. myrtum autē petebat Aeneas, vt ad rem diuinam verbenas haberet. verius sit tamen hæc finxisse Maronem, quod è corno & myrto hastas facerent antiqui, quibus ait confixum Polydorum fuisse. Eodem libro,

Getæ.

Gradiumq; patrem, Geticis qui præſidet aruis. hic Getica arua, arua Thraciæ interpretor, cuius partē olim tenuerunt Getæ, vt scribit Thucyd. lib. 2. sed inde demigrauere. nā non est infrequens gentiū migratio in alias terras. Igitur Aeneas in Thracia cū esset percussus illo monstro, precari Graduum patrem cœpit, qui Thraciæ imperat. Iterum.

Inferiæ.

Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte.

Inde inferiarum nomen ortū est, quod mortuorū sepulchris inferuntur. χοαί à Græcis vocātur. fundebant autē lac. mel, aquam, vinum, oliuas, flores etiam spargebant. Æschylus,

Βοίς τ' ἀπ' ἀγνῆς λουπὴν σὺπλοῦν γάλα,
 Τῆς δ' αὐθιμαρῆς τὰίμα παμφαίε μῆλι
 Λιβῆσιρ ὑδρῶλαιε παρβόνα πηγῆς μέτα,
 Αὐθιγατέμ τε μῆφοδ' ἀγρίαις ἄπω
 Πότῆρ παλαιῆς ἀμπίλο γαίῃ τείλει.
 Τῆς τ' αἰὲν εὐφύλλοισι θαλλόσμε βίον
 Ξαυθῆς ἰλιάϊας καρπὸς δῶδλε παρῶ.
 Αὐθιγατὶ πλακτῶ παμφέρον γαίαιε τέκνα.

ibid. Virg. — Animamq; sepulchro Condimus: è veterū opinione poeta dixit, qui sepulchrū mortuorum domiciliū credebant, & portum corporis appellabant. Cicero,

Neq; sepulchrū quo recipiat, habeat portū corporis, Vbi remissa vita corpus requiescat malis. Ibid. Virg.

Rex Anius rex idem hominum Phæbiq; sacerdos. Anius.

20 Anium Delo imperasse cōmemorat Dionys. li. 1. antiquit. Rom. & Troianos duce Ænea in illo errore classe Delū applicuiffe: ἰκὴ παλιῶνε, inquit, ἀφ' αὐτῶν οἱ βῶνε, εἰς δ' ἕλερ ἀφικνούται βασιλεύοντε αὐτῆς αἰῆς.

Vix ea fatus eram, tremere omnia visa repente

Liminaq; laurifq; dei.

aduentante Apolline sic omnia mouebantur,

Οἶον δ' τῶ πῶλλων ἰσείατο δάφνη ἔργουξ,
 Οἷα δ' ἴλον τὸ μίλαθρον,

Tremere omnia uisa repente.

30 inquit Callimachus in Apollin. cuius interpret ait, hoc fieri ἐπισημαῖον το θεῷ, id est aduentante deo, tumq; vera reddi oracula, vt eo absente, falsa. Particulam autem que, vel Homericō more produxit sequēte liquida. his enim literis sequētibus plerunq; breues Homerus produxit, vt Iliad. 1. αὐτῶν δ' ἰλιάβια τῶν κίονασι: quo modo Persianum melos in præfat. defendi potest, nisi si quis seruato æquē incolumique numero legat, Cantare Pegaseium melos credas.

40 quod nonnullis placuisse video: vel terminationis causa, vt grammatici scribunt.

— Nondum Ilium & arces

Pergamæ steterant, habitabant vallibus imis, cū dixit, Homeri locū illū Iliad. v. expressit.

Κτίον ἢ ἀρῶσσινῶ, ἰπέδ' ἔπειλαι ἰγῆ
 Ἐρπιδίῳ πῶλλετο πῆλιε μὲρῶτων αὐθιγῶτων,
 Ἀλλ' ἔβ' ὑπαρῆαιε ἴονερ πονυπιδῶνα ἰδου.

Habitabant uallibus imis.

quibus in versibus plurimum Maro ab explanatione Platonis & Strabonis recedere fortasse videatur: illi enim scribunt, post diluuiū primū homines summa montium infedisse cacumina metu aliarum eluuiorum: deinde paulatim terra iam sicciore in montium descendisse radices, ibiq; sibi domicilia parasse, eas enim esse ὑπερῆαιε: postremò campos occupasse & secundum fluuios sedes sibi legisse. at Maro ὑπερῆαιε valles imas interpretatus, nō nihil à poetæ Græci sententia deflexit, vt quis putaret: existimo tamen significari ab eo motium radices, vt Homerus scripsit.

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo: versus est Homeri ad verbum redditus,

Ταῦρον ἀπὸ Ἄλλωνι, ταῦρον δὲ τι ποσειδῶνι.

Nigram

Nigram hyemi pecudem.

Nigram hyemi pecudem immolari Maro facit, vt & Flaccus ei agnam, cum esset Tempestatas ritu Romano dea. ait enim Flaccus in E-podis ode 10.

Libidinosus immolabitur caper, Atque agna tempestatibus.

Aristophanes in Ranis,

ἀφ' ἄφρα μιλαναι πάλαι βροχῆς γναρι, τὴν αἰετὸν γὰρ ἐκείνου παρὰ κούρην.

Ita etiam ritu Græco Tempestatu agna nigri 10 velleris immolabatur.

Plena per insertas fundebat Luna fenestras.

Insertas interpretor, quæ ædibus insertæ & interpositæ erant, vt apud Lucret. libro 2.

Inserti fundunt radij per opaca domorum.

Inserti enim radij sunt, qui per domos inferuntur, & in eas subeunt, solisq; lumina spargunt. Velatæq; comas, exponi rectè video vittatas, vt & velatis manibus est apud Plautum in Amphitruon. Sc. Qui me alter. & velamenta apud Liuium libro 29. & lib. 35. supplicum vittæ sunt. Virgilius lib. 3. Æneid. — Ipsumq; vocamus

In prædam partemq; louem.

In partem vocare.

In partem vocare, iuris verbum est, pro participem facere, & partiarium admittere: Cicero pro Cecinna, Mulieres in partem vocate sunt. Nam & de præda diis immolabant, & partes etiam quasdam eis interdum suspendebant de tholo & consecrabant, vt Dianæ aprorum capita & ceruorum cornua. Maro 7. eclog.

Setosi caput hoc apri tibi Delia paruus, Et Ramosa Mycon viuacis cornua cerui.

Item libro 9. Æneidos,

— Si qua ipse meis venatibus auxi, Suspendiue tholo, aut sacra ad fastigia fixi.

Nemorosa Zacynthos, est quod ab Homero Odyf. 1. dicitur, ἐν δούρῃ ζανυώδῳ, verbum ex verbo expressum. Virgil. lib. 3. Æneid.

Effugimus Ithacæ scopulos, Laertia regna.

ad contemptum & irrisionem scopulos ac regna vocauit, ac Ciceronem imitatus est, qui de Vlysis patria sic libro 1. de Oratore scribit, vt Ithacam illam in asperrimis scopulis ceu nidulum affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeat. Virgilius libro 3. Æneidos,

Ante Trinacria lentandus remus in vnda.

Lentare remum.

id est, in Siculo mari nauigandum. cum enim remiges magnis viribus remigant, lentant, id est, curuant & flectunt pandantq; remos: qui & ea de causa lenti à Catullo in nupt. Pelei ap- pellantur, cuius versus Virgiliani carminis explanatio erit,

Quiue fugit lentos incuruans gurgite remos?

CAPVT XXIII.

Ometides, segmenta, discrimen, purum caput, tres numeros iactare, subire & vocare, apud Ouid. 3. de arte.

Conueniunt, inquit Ouidius lib. 3. de arte a- 60 mandî, tenues scapulis ameletides altis:

Angustum circa fascia pectus eat.

Natio Grammaticorum in ameletidibus ex-

plicandis frustra sudat, nihilque proficit. Ego enim contra librorum auctoritatem affirmauerim legendum esse ometides, vt sint tanquam scapulares vel humerales fasciæ: quis enim nescit ad dissimulandam scapularum altitudinem tenuibus fasciis vtendum, ne si crassioribus & plenioris fili aliqua vtatur, magis vitium extet & appareat? Recordor equidem Grammaticos primi ordinis, analectides legere, & intelligere tanquam puluillos ad constipandas puellarum scapulas, quibus subscriptorem præstare non possum.

Ometides.

Quid, ait ibidem, de veste loquar? non iam segmenta requiro,

Segmenta.

Nec quæ bis tyrio murice lana rubet.

Ego hic segmenta esse puto purpuræ vel aurei panni virgas, vnde & segmentatæ vestes nomen habuerunt. Nam sunt & segmenta virgæ quædam aureæ & zonæ, quæ vesti inferuntur ad ornamentum, & velut instite quædam, & limbi: quibus interdum versicolor vestis redditur. Valerius, permist quoque ijs purpurea veste, & aureis vti segmentis. Isidorus libro 19. Etymol. capite 22. segmentata vestis zonis, inquit, quibusdam, & quasi præcisamentis ornata. Idem Ouid. 3. de arte amen.

Longa probat facies capitis discrimina puri.

discrimen hic vocat, cum in medio sinu capite in diuersum coma discernitur. Purum caput dicitur, pars capitis anterior ad discrimen nulla re ornata nulloq; nodo constricta, cum in aurum non sunt ea parte nodati crines, nec in reticulum collecti: per translationem de terra in orto dixit Columella libro 10. de cult. hort.

Discrimen. Purum caput.

Inde sibi puro discrimine pectita tellus.

Idem Ouid. eod. lib.

Ecce tibi similis, qui quondam Phrixon & Hellen

Diceris inois eripuisse dolis.

quem hic vestis colorem significat Ouidius? ac putem intelligi vestem coloris fului, qualis erat color velleris aurei. id ex eo apparet, quod eodem in libro scribit,

Dictaq; Varroni fuluis insignia villis

Vellera germanæ Phrixæ querenda tuæ.

Hanc, inquit, decet ornari testudine Cyllenæa.

existimo significare alterius in fastigium testudinatum esse comæ suggestum rotundandum, vt ille comarum ornatus testudinis à Mercurio inuentæ figuram referat. Ibidem Ouidius,

Et modò tres iactet numeros: modò cogitet aptè,

Quam subeat partem callida, quamq; vocet.

apparet eam lusus ratione significari, qua quis iactis numeris in tesserarum ludo, vnum ex eis sibi eligit, quo redeunte lucretur: vnum subit, quo reuertete perdat. vocamus enim quod euenire optamus, subimus quod ferre cogimur: vt alterum voti sit, alterum necessitatis. sed ea conditio est, vt legamus eum numerum, quem potius rediturum putemus, eum subeamus, quem minus rediturum speremus, vt auguremur nobis potius lucrum, quam iacturam ominemur. Nam & in hac coniectura inest calliditas, suisq; rationibus aduersaria sit, quæ eum numerum, qui sæpius redit, subire malit, quam vocare.

Tres numeros iactare, subire, vocare.

CAPVT XXIIII.

Arbitrium Gellij libro primo de Legibus explicatum, proconsule.

Arbitriū
Gellij.

LOCVS est Ciceronis lib. 1. de Legib. de Lioculari Gellij arbitrio, qui se inter philosophos Athenis interponere cupiit, vt eorum controuersias dirimeret de finibus bonorum & malorum, cuius hanc sententiam esse arbitror: rem enim dixit conuenire posse, postēque componi, si quid inter ipsos philosophos conuenire posset, quod est, si non abhorrent concordia, verūm ad pacem concordiamque animum adicerent, remque vel iudici vel arbitro permitterent, ne dissentiones fouerent & augerent: quinetiam se eum laborem eorum causa suscepturum libēter pollicitus est, promisitque operam suam, si vel arbitrum vel iudicem vellent. Eam disceptationem Cicero inter tam diuersas sectas non esse facilem arbitratur, nec rem componi posse arbitrio censet vt ciuium lites, censet tamen inter Academicos & Stoicos posse, cūm in constituendis finibus verbis potius, quā sententiis dissideant. Itaque vellet se inter eos arbitrum à prætoribus datum: deinde tandem adscribit, nec Manilia lege singuli, sed ex ijs tres arbitri fines regemus. Hæc vltima sententia mendosum nescio quid tinnit & subæratū. Quare mihi vehementer probatur eruditissimi & clarissimi viri Æmarii Ranconeti sententia, qui legendum credebat, sed è duodecim tres arbitri fines regemus. Nam pro, è duodecim, ex ijs, fieri lubrico errore & lapsu propter affinitatem potuit: & satis constat legem Maniliam arbitriū vnum dedisse: Legem xij. tabularū tres dedisse quibusdam in rebus, aliudque statuisse quā Maniliam, quæ postea se-

quuta est, non dubitamus, cūm apud Festum libro 19. reperiamus eius hæc verba, *Si vindiciam falsam tulit, rei siue litis arbitros tres dato: eorum arbitrio fructus duplione damnū decido.* Aduuat quod leges duodecim tabularum non videntur induxisse quinque pedes finales: qui nunquam vsucaperentur: sed lex Manilia, vt ex Urbico de Limit. agror. apparet: vt proinde non hac lege, sed lege duodecim tabularum fines regere velit. nam duodecim tabulæ etiam quinque pedes voluerunt vsucapi, non autem lex Manilia. Sed tamen hoc totum coniecturale videri velim, & arbitrium potius, quā certum. Ex his tamen si quis legat, hic sensus elicietur, Ex his legibus quas scribimus & sancimus hoc libro. Illic autem cūm proconsule Gellius vocetur, hoc vocabulum de ijs solitū dici tum fuisse videtur, qui extra ordinem velut consulis loco mitterentur, cūm interdum nec ex consulari mitterentur, nec vnquā consules fuissent: quando quod nunquam antea factum fuerat, vt ait Dio, & consularibus Ciceronis ætate provinciæ consulares mandate sunt, proconsulesque vocati sunt. Proconsule contra Sertorium scribit missum esse Pompeium pro lege Manilia Cicero: quod Plutarchus in Pompeio vertit: *ὁ πομπηίου οὐκ εἶναι δὲ ἀνδρῶν ἄλλοις ἐπιπέμπωσιν φιλίππου δὲ ἕως φάσαι τὴν φιλίππου, ἀλλ' αὐτῶν παύσαι.* Videntur tamen tandem proconsulem & proconsule eodem modo dixisse, atque si diuo Augustino credimus, proconsul olim dicebatur, postea proconsule: eius verba sunt, *Ab E litera vocali nullum Latinum, nisi iuncta præpositione masculinum inuenitur: vt proconsule, proprætor.* Ergo iuncta præpositione fiunt latina, vt dixi, *proprætor, proquæstor.* Nam veteres nominatiuo casu proconsul dicebant, attendentes nullum nomen latinum exire in E literam nominatiuo casu generis masculini.

Procon-
sule.

LIBRI QVARTI FINIS.

ADRIANI

ADRIANI TURNEBI AD- VERSARIORVM LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

Cognitura, spintria, aureus, miliarium, quid mihi cum longis tibijs, mota ancilia, scam- bus: in Suetonio.

LITVLENTVM, vt ita di-
cam, & cænosum arbitror il-
lum Suetonij in Vitellio ca-
pitate 2. locum, in quo de eius
maioribus disserit: Cuius, in-
quit, filius sectionibus & consutu-
ris vberius compendiu nactus: que
enim, malum, sunt istæ consuturæ? nisi forte
eum censet vt patrem, fuisse sutorem vetera-
mentarium: sed vt arbitror, sutor & sector non
fuisse. illud accommodatius, &, vt opinor,
longè verius, cuius assertores sunt libri vete-
res: cuius filius sectionibus & cognituris: cognituras
enim dicit procuraciones, cum hominum in
foro esset cognitor & procurator. cognitio-
nes non dixit, sed cognituras, ne de iudice lo-
qui videretur. Ibidem, vulgaris mulier est, que
sui copiam facit, seque vulgat, quomodo & à
Iurisconsultis vsurpatur. Quid illud est cap. 3.
& ipse perpetuò spintriae cognomine notatus. Ego spin-
triam eum accipio, qui muliebria patitur, seque
aliis abutendum præbet: certè pro spintria
Dionis compendium *παρρησια* dicit, id est
prostitutu & stuprum passum: sed & spintrias
à patientia nominatos Tacitus lib. 5. ostendit
his verbis: Tuncq; primùm ignota antè vocabula reper-
ta sunt, sellariorum & spintriaru, ex fœditate loci & mul-
tiplici patientia. Nam loci fœdritatem ad sellarios
refero, multiplicem patientiam ad spintrias.
Quare cū effœminati essent, in eis spinter ef-
fœminatur, & spintriae vocantur: vnde origo
appellationis. In eadem vita cap. 14. scribit, nul-
lis tamè infensior quàm vernaculis & mathematicis. scio
omnium librorum consensu hanc lectionem
testatam esse: putem tamen diuinaculis com-
modiùs aliquanto quàm vernaculis hinc scribi
posse. Æstimatio autem aurei Romani, qui &
solidus dicebatur, cognosci potest ex compa-
ratione locorum duorum Suetonij & Taciti:
Nam de Othone scribit Suet. cap. 4. *quoties cæ-
na acciperet principem, aureos excubanti cohorti viritum
dabat. Tacitus lib. 17. Cohorti excubias agenti viritum
centenos nummos diuidebat. aureus igitur Roma-
nus centu nummis taxatur. Miliarium vas est*

Cognitu-
ra.

Spintria.

Aureus.

Miliariu.

longum & angustum ad similitudinem milij,
Palladius de re rustica lib. 5. cap. 4. *Vas, inquit,
æncum miliario simile, id est altum & angustum: eo ad
balnea utebantur. Etiam miliarium aureum,
Romæ in foro columna erat, in quam omnes
viæ Italiæ competebant & desinebant: quod
ita vocabatur, q, ab eo miliarium numerus,
quibus itinera metiebantur, incipiebat. nam
lapides in viis, quibus miliaria notabatur, mi-
liaria etiam vocabantur. Plutarchus in Galba,
ἡ γυνοὺς ἐστὶν οὐκ ἴση, εἰς δὲ αἰ τὴν ἀμετρίαν τῆς ἰσότητος
αὐτῶν. de eadem re Suet. in Othone, cap. 6.
*vt se in foro sub æde Saturni ad miliarium aureum ope-
rarentur. τὴν γὰρ καὶ μακροῖς κἀλοῦσι,* proverbium esse di-
cit Dio in Othone, de iis qui quid sibi non uti-
le faciunt, quod & paulò aliter effert, *τὴν γὰρ καὶ
δὲ μακροῖς κἀλοῦσι αὐτοῖν,* puto hoc dictum, vel ex eo
q, ad rem diuinam & puluinaria adhibent ti-
bicines, qui tibiis canebant longis, vt præcen-
toriiis & thurariis: cum tamè interdum sacrifici-
cium sibi non profuisse censerent, vel ex eo q,
qui tibias tractare comode paruas cū posset,
vt puellatorias, quas Græci *παρθένους* vocat, aut
gingrinas que breues erant, magnas longasq;
lumeret, quas comode non posset inflare.
Quid est? sed & motis, necdum conditis ancilibus. (in
Othone capite 8.) Solebat qui bello gerendo
præficiantur, vt inquit Seruius in princ. 8.
Æneid. ingredi Martis sacrarium anciliaq; pri-
mum mouere, deinde simulachri hastam, di-
centes, Mars vigila. Tacit. lib. 17. *fuere qui profici-
scenti Othoni moras religionemq; nondum conditoru an-
ciliu afferrent. promebantur autem indicto bel-
lo ancilia, vt mouerentur: ac profectioem sus-
cipere ante, quàm condita essent, ominosum
& religiosum habebatur. Idem Suet. de Otho-
ne, cap. 12. fuisse, inquit, traditur & modica statura, et
malè pedatus caluusq;. Cùm caluitium nec ad cor-
poris habitum pertineat, nec officiat in rebus
gerendis, quis meritò hunc locum dubiæ am-
biguæque fidei non censeat? Consului exem-
plaria scripta, in quibus reperi, modo *campus,*
modo *campus:* quo fit, vt legendum censeam
scampus, quo nomine vocatur, cuius crura sunt
deprauata & curua. Is enim *σκᾶμπος* à Græcis
appellatur: quam vocem quo minus vsurpa-
ret Suetonius quid obesse potuit? cùm eum
tanta libertate scribendi videamus vti: & hâc
appareat vocem Latinis vsitatam fuisse, cùm
in anti-**

Quid mi-
hi cū lon-
gis tibijs.

Mota an-
cilia.

Scampus.

in antiquioribus Nonij voluminibus reperiã, Strabones sunt, quos scambos nunc dicimus: videlicet à deprauata oculorum acie.

cebantur. Tacitus libro 1. ne dimissis quidem finem esse militiæ: sed apud vexillum retecto alio vocabulo eosdem labores perferre. Alæ etiam equitum, Vegetio lib. 2. cap. 1. vexillationes dicuntur.

CAPVT II.

Quædam è Suetonio emendata, præcipuum, notare, vexillationes.

CAPVT III.

Belli portæ, domitus Pollucis habenis, alternum pedem facere, Anienus, puberibus folijs.

ARBorem instituere, pro arborem in terra statuere & pangere, dixit in Galba cap. 1. Suetonius his verbis, Arborem ab eo institutam elanguisse. Non est absimile illud Ciceronis in Rullum, antè à nobis animaduersum annotatumque, vbi institui vineæ possint. In origine nominis Galbæ, galbeum remedia lana inuoluta interpretatur Suetonius. Festus libro 3. calbeas armillas explicat, quibus triumphantes vterentur, & milites virtutis ergo donarentur. *νεκρὸν τῆς ἀρχῆς ἢ μὲν παραδίξιον, ἢ ἀρχὴν ἢ καὶ ἀρχὴν*, quod loquuntur Suetonij codices in Galba, cap. 4. corruptum est, sed ex Dione & Tacito *παρὰ δὲ τὸν* emendandū: nam ita Tacitus lib. 5. scribit, Et tu Galba quandoque degustabis imperium. mihi tamen veterum librorum notas à librariis malè effictas scrutanti, videbatur scriptum fuisse, *ἀρχὴν ἢ καὶ ἀρχὴν παραδίξιον*, sed qd̄ fide Taciti & Dionis retulimus, verissimum esse confidimus. Legatum quoddam per præceptionem à Iurisconsultis l. 25. §. vlt. ff. famil. hercisc. & l. 90. §. quæ marito. ff. de legat. 2. & Instit. tit. de legat. §. sed olim. nominatur, illud etiam præcipuum vocatur: Suetonius in Galba, cap. 5. Namque quingentis HS cum præcipuum inter legatarios habuisset, quia notata nō per scripta erat summa. Hic porro notare est notis quibusdam & compendiis literarum aliquid breuiter perstringere, non omnib. literis integrum perscribere, vt apud Fabium libro 1. in Proæmio, Quantum notando consequi potuerant. Capite 6. pro A. Caio certè ludis substitutus. reperio in bonis libris, lycijs substitutus: non tamen desunt docti viri, qui, Getulico substitutus, verū esse & sincerum contendant. Igitur, inquit in Galba, capite 10. cum manumissioni vacaturus conscendisset tribunal. hæc ego verba ex Romanorum consuetudine explicanda censeo. Nam cum Magistratus, vt scribit Theophilus (eo enim appellando me liberauero) conuentus agebat, vltimis conuentuū diebus manumissionibus operam dare solebat. Eodem capite pro Alexandrina nauis detorsa appulit, sine controuersia emendatè in libris veteribus legitur, Dertofam, quod oppidum Hispaniæ est. Capite 13. Venitio simus à villa: non intelligo, verū legendum arbitror, venit io simus à villa. vel, venit io venit simus à villa. Io autem interiectio exultantis est omnibus notissima. Lego & illud cap. 20. hunc in modum, per hæc prope omnibus ordinibus offensus. non vt circumferunt exemplaria, offensus. Capite 20. excepta Germanitorum vexillatione. quo in loco vexillationem intelligimus cohortē militum, qui confectis & emeritis stipendiis sub vexillis etiamnum habebantur, vsque dum commoda & agros acciperent. Nam hæc vexillationes di-

MAR O lib. 1. Æneid. scribit de templo Iani ab Augusto clauso, pace terra mariq; parta, Claudentur belli portæ. & apud Flaccum de iisdem portis lib. 1. sat. 4.

Belli portæ.

— postquam discordia tetra

Belli ferratos postis portasq; refregit.

id sic explicandum è Plutarcho est, Iani templum portas habuisse bifores, vocatumq; esse belli portam. Eius verba sunt in Numa, *ἵνα ἢ καὶ αὐτὸ πᾶσι ἐὶ πόλιν διδύμῳ, ἢ πὸς ἄλλω λαλῶσι*. Alio

apud Maronem loco 3. Georg. scribitur,

Talis anyclei domitus Pollucis habenis Cyllarus.

Domitus Pollucis habenis.

vbi interpretes Pollucem, qui pugil erat, pro Castore equorum domitore Maronem dixisse putant: sed non censuerim, sic pugillatus studiosum fuisse Pollucem, vt nunquam in equo federit: & Cyllarus alternis Polluci & Castori seruiit. Papinius lib. 1. Syluar.

Et pauca aspiciens Ledæus ab vrbe propinqua

Cyllarus: hic Domini nunquam mutabit habenas

Perpetuis frænis, atq; vni seruiet astro.

Nam equum Domitiani vni seruiturum astro dicit, non duobus, vt Cyllarum. Alternum pedem facere apud Papinium, quem modò citauimus, esse videtur claudicare: nam sic de elegia, cuius alter versus longior, alter breuior, dixit libro 1. Syluar.

Alternū pedem facere.

Quas inter vultu petulans elegia propinquat

Celsior assucto, diuasq; hortatur & ambit,

Alternum factura pedem.

sic Æneam ex vulnere claudicantem, Alternos longa nitentem cuspede gressus.

dicit Maro lib. 12. Æneid. vt nos antè annotasse recordamur. Verisimilius tamē sit, alternum hic pedem ob Elegiacos versus dici, qui alterni breuiiores & longiores sunt & claudicant, vt à Cicerone 1. Tuscul. dicitur epigramma alternis versibus longiusculis. Nam pes interim versus est, vt apud Flaccum de Arte poet. hunc focci cepere pedem, id est versum iambicum. Vt Tiberinus deus erat, qui Tiberi præerat: ita apud Papin. lib. 1. Sylu. animaduerti Anienum deum esse, qui Anieni. Papinius lib. 1. Sylu.

Anienus.

ipse illis antris Anienus fonte relicto

Nocte sub arcana glaucos exutus amictus.

Sic enim legendum censui, nō Anieni, neque Anien, & fortasse sic mox Tiburnus nomē dei est, qui Tiburi colebatur, & lucum habebat Horatio nominatum.

— illa recubat Tiburnus in vmbra.

Horatius libro 1. ode 7. Tiburni lucus. Apud Propertium quoque Anienus dei nomen est, lib. 4. eleg. 7. Accessit ripæ laus Aniene tue.

fed

Præcipuū.

Notare.

Vexillationes.

sed ad Maronem reuertor, cuius aliquid e Papinio quispiam interpretaretur. Quod enim de dictamo scribit 12. AEn. Pauperibus caulem folijs, Adultis, Grammatici qui familiam ducunt, quorumque sententia prima est, exponunt: sed Papinius accepisse videtur pro florentibus: sic enim Maronem æmulans scribit eodem libro,

—Idæa profert quam Creta sub umbra
Dictami florentis opem.

hoc tamen alio loco aliter expono. Quod autem mox Papinianus addit,

—quoque anguis abundat spumatu.

de salua anguivum Aesculapij interpretor, qui lingendo ægros sanabant sua spuma. Aristophanes in Pluto,

Τὴν δ' ἀπὸ τῆς φωνῆς ἀποδιδῶν ἰσχυρῶς,
τὰ βλάραρα ὑφ' ἰδίας χερσίν.

—Pisæumque domus non æstuat annum,

Papinius ibidem nouè dixit: ut si æstuat æstum, quis diceret. Paris est audaciæ Perlianū illud, 20 satyra prima,

Iratum Eupolidem prægrandi cum sene palles.

pro, pallorè studendi in Eupolidis libris palles, vel pallorem studio & assiduitate legendi Eupolidis comædias contractum palles. Ius suum poetæ tenent, ut licenter multa loquantur, ac ne proscriptione fortè excludantur, ea vsurpant ad retinendam possessionem.

CAPVT IIII.

Scena versatilis, aulæum scenicum, centum missus circenses, Gangaridæ & Gandaridæ, volentes, aquilo ab hyperboreis, lucus Dianæ.

HVIVS est professionis & sensus carptim locos hinc inde bonorum enucleare auctorum, quod lubenter sequimur, non assequi mur tamen, & voluntati facultas non responder: perseuerabimus tamè in instituto nostro, pro re studium lectoribus nostrum persolaturi. Scribit Maro lib. 3. Georg.

Vel scena ut versis discedat frontibus.

hic existimo significari scenam, quæ periactos habet, vbi versatiles sunt machinæ, auctore Vitruuio lib. 5. cap. 7. & Polluce lib. 4. cap. 19. quæ versatæ, quæ extra urbem aut quæ in vrbe erant, ostendebant: nam & dextra & sinistra erant.

Purpurea, autem, intexti tollant aulæa Britanni, ideo ait, quia in ludis scenicis aulæum tendi solebat. Cic. pro Cælio, deinde scabella concrepant, aulæum tollitur. Apuleius, aulæum tragicum remoueto. his autem verbis Maro ludos scenicos & theatrales significat, ut antè gymnicos & palæstricos. Estque phantasia, nam cum tollitur aulæum leuaturque persona ei intexta, ipsum leuare videtur. Ouid. 3. Metam.

Sic vbi tolluntur festis aulæa theatris,
Surgere signa solent, primumque ostendere vultus.
Cætera paulatim, placidoque educta tenore
Tota patent, imoque pedes in margine ponunt.

Meminit etiam Maro libro 3. Georgic. gentis Romanis armis nondū subactæ, sed ut optat,

& auguratur, ab Augusto vincendæ, cum ait, In foribus pugnam ex auro solidoque elephanto Gangaridum faciam.

& de Gandaridis Indiæ populis victoriam & laudem optat Augusto, quos inuictos, & exterorum armis semper intactos fuisse constat, ut res Augusti aliorum facta superent. Cæterum illi populi Indiæ à Ptolomæo lib. 7. Gangaridæ, ab alijs Gandaridæ vocantur. Diod. lib. 3. ἀπολαυμύου εις τὸ πρὸς τὸ μέγιστον τὸ ἐὶν τὸ τὸ Γανδαρίδου, πλείους ἔχοντες καὶ μεγίστους ἐλέφαντας. Διὸ καὶ τὴν χώραν ταύτην ἀλεῖς πόποσι βασιλεὺς ἕκαστος ἐκράτησεν. Eorum etiam regio à Strabone lib. 15. Geogr. Gandaritis appellatur. Valerius autem Flaccus Gangaridas populos Scythiæ commemorat 5. Argonaut. hoc versu,

Misit in arma Darabs, acies quem Martia curru
Gangaridum.

Hic instituum quiddam è Suetonio eadem opera addam: scribit enim in Domitiano, cap. 4. Circensium die, quo facilius centum missus peragerentur, singulos à septenis spatijs ad quina corripuit. centum missus circenses sunt, inquit Seruius, vnus diei: centum enim currus mittebantur, quare Maro scribit,

Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.
Vltimus autè missus ærarius vocabatur: quantum & centum pro multis, poetarum consuetudine accipi possent. Eodem libro,

Ipsa autem macie tenuant armenta volentes, id est, de industria: est & volens, beneuolus, ut in deorum precationibus. Cato de re rust. cap. 141. Mars pater, te precor quæsoque, uti sis volens propitius mihi, domo, familiæque nostræ. Litiuus lib. 1. pacem precibus exposcunt, uti volens propitius suam semper sospitet progeniem. Ait Maro 3. Georg.

Qualis hyperboreis Aquilo cum densus ab oris.

quod contra Græcorum opinionem & vocabuli notionem dictum esse videtur: cum enim trans Aquilonem Hyperborei incolant, si modò vlli sunt, inde eum oriri Maro facit: nisi si quis dicat è finibus eorum, citra tamen, eum oriri. Sed videtur Maro parū curare eam, quam retulimus Græcorum opinionem. Ait ibidem,

—Aut sicubi nigrum

ilicibus crebris sacra nemus accubat umbra.

accubare nemus sacra dixit umbra, cum umbra potius sacra accubet in nemore, ac sub arboribus iaceat, ut & antè loquutus est, Speluncæque tegant, & saxea procubet umbra. ex his quæ hic Seruius dicit, apud Horatium in Arte poetica, cum scribitur,

—cum lucus & ara Dianæ.

ita debere intelligi videtur, non tantum quòd Aricię nemus & ara Dianę esset: sed quòd omnis lucus Dianæ sacer sit, etiam si aliis nuncupatus sit diis. Seruius in 3. Georg. nam, ut dicimus, et omnis quercus Ioui est cōsecrata, et omnis lucus Dianæ.

CAPVT V.

Commoda, libra, forma, ne, conuexa sidera, formido, linea.

Gangaridæ, Gandaridæ.

Centum missus Circenses.

Volentes.

Aquilo ab Hyperboreis.

Lucus Dianæ.

Puberibus folijs.

Scena versatilis.

Aulæum scenicum.

Commo-
da.

IN re militari commoda dicebantur, vel mu-
nera, vel præmia, vel agri denique, qui da-
bantur militibus. Ouid. 1. de Arte amandi,

Romule militibus scisti dare commoda solus.

& iterum,

Hæc mihi si dederis commoda, miles ero.

Sed nos nullam sequemur viam, & varia di-
uersaque vndiq; adscribemus vt quicque suc-
curret.

Libra.

Libra interdum altitudinem & fasti-
gium significat, propter perlibrationem aqua-
rum. Frontinus de Aquæductibus, lib. 1. *aqua*

omnes diuersa in urbem libra perueniunt. id est, diuer-
sa altitudine. Ibidem, Opus arcuatum dicitur,

Forma.

quod arcus & fornaces habet, nõ solidam con-
structionem. Ibidem, Formæ sunt interdum re-
rum aliquarum imagines, & deformationes

Ne.

ac picturæ. Frontinus ibidem, *formas quoque du-*

ctuum facere curauimus. Ne pro nõ a veteribus po-
situm non raro legimus: vt apud Plautum in

Trinum. Sc. Neque fuit, neq; erat. *nisi tu ne vis.* 20

& apud Terent. in Eunuch. act. 2. scen. 3. *Quid ne*

Conuexa.

es alacris? pro, cur non es alacris? Virg. 1. Æneid.

— *Conuexa polus dum sidera pascet.*

quo sensu ab eximio poeta dictum accipimus?
nam astra conuexa non videntur, cum globosa
potius & rotunda sint: ego conuexa dici a-

stra interpretor, nõ singula, sed vniuersa: con-
uexitatem enim eandem, quam celum, effi-
ciunt, toto oblita & dispersa cælo vndique in

orbem. sed equonam modo polus ea pascit? 30

consentent Stoici sidera, cum ignea sint & feruētis
naturæ, pasci humore: quo sanè factum est, vt

hic Palus a doctissimis viris legereur: sed nihil
censeam esse causæ, cur hic nouitatis studiosi-

simus: nam cum cælum verset astra tanquam
palantia & errantia, & tanquam alimentum

sequentia dum voluuntur, sit deinde vt tan-
quam pastor ea pascere videatur: hoc si sensu

accipias, qui (vt reor) & probabilis est, nec in-
dignus poeta, nihil profecto habeas cur quic-

Formido.

quam hic nouandum putes. Formido in vena-
tione lineam significat vario plumarum nexu

discolorem, qua terrentur apri, vulpes, lupi, vt
fit, sed potissimum cerui. In ea alternus textus

plumarum, sed vulturis & cygni præcipue lau-
datur: sed & interdum sandice fucabatur. Mem-
init formidinis Maro, ne alios commemo-

rem, 3. Georg. hoc versu,

Puniceæue agitant timidos formidine pennæ.

Linea.

dicitur & linea. Nemesianus lib. Cyneget. 50

Linea quinetiam magnos circumdare saltus

Quæ possit, volucresq; metu concludere prædas,

Digerat innexas non vna ex alite pennas.

Eam etiam lib. 4. de venatione Oppianus *de*

μακρὸν ὑψέυβορ, id est lineam formidolosam ap-
pellat, & *δέμα πολύχρον*, id est formidinem mul-
ticolorem.

CAPVT VI.

Amphitheatrum, renes, numeri eburni, tali,
vulturius & basilicus apud Plautum, ve-
nus, versus rhopalici.

AMphitheatrum in quo & venationes & **Amphi-**
gladiatores dabantur, tanquam duplex **theatrum**
theatrum erat: velut enim è duobus theatris,
quorum forma semicirculum reddebat, è re-
gione commissis & coniunctis confectum e-
rat, eiusque forma rotunda ouum referebat.
Calphurnius eclog. 7.

Et geminis medium se mollibus alligat ouum.

Nam duobus theatris ouum alligari, & rotun-
dari amphitheatrum dicit: sed nos hic etiam

varietati studemus, & indulgemus. Renes pro-
lumbis in consuetudine vsurpamus, sed & an-
tiquos sic loquutos reperimus, vt Aufonium,

& eo antiquiorem Nemesianum in Cyneget.

Renibus ampla satis validis, diductaq; coxas.

In tesseras antiquorum vt nostris, scripti erant
tantum numeri, vnde iactare numeros pro ia-
cere tesseras dixit Ouid. 2. de Arte amandi,

Seu ludet numerosq; manu iactabit eburnos,

Tu male iactato, tu bene iacta dato.

Ac cum senum sint laterum, plures numeros,
quam tali, qui quaternum sunt, habebant: vnde

& numeros fortasse appellasse putabitur
Ouid. aut potius quod tali etiam sine punctis
& numeris herent. Nam in talis erant aliqui-
bus fortasse numeri, vt senio: sed & canis nu-
merus erat unitatis, ideo damnosus. Ouidius

ibidem,

Seu iacies talos, victam ne poena sequatur,

Damnosi facito stent tibi saepe canes.

Aliqui tamen interdum siebant, qui pro nume-
ris effigies animalium habebant, vt vulturum
aut regulatorum: sed & ipsum tali latus, quod &

verius, sine punctis & numeris notatis, senio-
nem aut vnitatem significabat. Nam, vt ait Pol-
lux lib. 9. cap. 7. ipsa casus figura & facies in ta-
lo pro numero erat. Igitur, vt reor, sine nume-
ris notatis erant tali, quos notatos habebant

tesserae: vnde numeri sunt vocatae. De vulture

in talo ait Plautus in Curcul. Sc. Date viam.

Iacit vulturios quatuor: id autem infelix erat. Erat

& basilicus, *Herculem, iacto basilicum,* inquit Plau-
rus, ibid. qui iactus felix. At Venus erat, cum

nullus eodem vultu stabat talus, qui felicissi-
mus erat iactus. Versus rhopalici apud Aufo-
nium Edyl. 1. sunt, quorum singula verba se-
quentia singulis syllabis priora exuperant, vt,

Spes deus eterna stationis conciliator.

Sic vocati sunt, quod clauæ more quibusdam
gradatim surgunt toris & nodis. Aufonij de

Narbone verum quem subscribam, labe qua-
dam inquinatum puto, quæ eluenda est.

Vsque in Teutosagos primæuo nomine Belgas,

vel vt in aliis scribitur,

— *Paganaq; nomine Belgas.*

Ego & Teutosagos & Volcas scribendum esse
arbitror, & ita emaculandum eum locum. ni-
hil enim est cum Teutosagis commune Belgis.

nec minus illud eiusdem de Burdegala,

— *Quantus in amne rumor.*

in eo, vt è syllabæ tempore perspici potest, vio-
latum est, cum tumor in corruptæ integritati re-
stituendum sit. Sed & in sapientium ludo, vt

multa

Amphi-
theatrum

Renes.

Numeri
eburni.

Tali.

Vultu-
rius.Basilicus,
Venus.Versus
rhopalici.

multa prætermittam alia, quis non putet, qui quidem numeros iambicos teneat, eorumque modulos, esse legendum, Brevitate nota qua Lacones utimur. Nam quod editum est, vñ sunt, versus lege damnatur.

CAPVT VII.

Auguria duorum generum, accipio omen, Acheron, debere cœlestibus, tum geminas vestes: apud Maronem.

Auguria duo-ũ generum.

Auguria duo-ũ generum. **A**uguria duorum erant generum, quædam oblatiua, quædam impetratiua: Impetratiua petebantur à diis, nec in impetrantis erat potestate, ea vel accipere vel non accipere, vel agnoscere vel non agnoscere. Quæ vtrò nobis non petentibus facta & oblata erant, in potestate nostra erant. nam non agnoscere vel agnoscere licebat, qd̄ & in omnibus obseruabatur: vnde in historiis, accipio omẽ legimus. Maro tamẽ, velut in oblatiuo augurio, de impetratiuo dixit, 12. Æneid.

Accipio omen.

Hoc erat, hoc votis, inquit, quod sepe petiui: Accipio, agnoscoq; deos.

id & in funeribus valebat: nam non inquinabatur funere, nõ inquam funestabatur nec poluebatur, qui funus non agnoscebat. Liuius libro 2. de Horatio Puluillo, Nihil aliud ad eum nuntium à proposito auersus, quam vt cadauer efferrı iuberet, tenens postem precationem peragit, & dedicat templum. ita funus non agnouit, nec ad se pertinere significauit, sed ad alios, cum dixit, efferte, quasi ipsorum cadauer esset. alij eum respondisse dicunt, vt refert Seruius in 12. Æneid. cadauer sit, sed nos miscellanea scribimus & ad alia transimus. Acherontem legimus inferorum fluuium esse: sed apud veteres Latinos inferos plerunque significat, non fluuium: vt apud Plautum in Trinum. Sc. Minus quindecim. in nostro agro ostium est Acherontis. id est inferorum. & apud Maronem 11. Æneid.

Acheron.

— Qui solus honos Acheronte sub imo est.

Nihil debere cœlestibus.

& alij multis locis, quos adscribere superfedı, ne copia onerem lectorem. Qui viuunt, obnoxij sunt superis diis, mortui extra eorum ditionem sunt, & in aliorum ius conditionemque concedunt: qui autem alicui obnoxius est, qui alicuius imperio paret, is ei aliquid debet: ex eo Maro nihil debentẽ cœlestibus cum scripsit, mortuum intellexit, hoc versu eiusdem libri,

Nos iuuenem exanimum, & nil iam cœlestibus vllis Debentem, vano mœsti comitamur honore.

Veteres veste vna corpus induebant, altera, qua amiciebantur, etiam interdum inuoluebant caput, quo factum est vt duas vestes mortuo Pallanti iniiciat Æneas, vt vna corpus, altera caput tegantur.

Tum geminas vestes.

Tum geminas, inquit, vestes ostroq; auroq; rigetes Extulit Æneas. sequitur enim mox, Harum vnã iuueni supremum mœstus honorem Induit, arsur. q; comas obnubit amictu. sic & li. 3.

Purpureo velare comas adopertus amictu & Varro lib. 4. de ling. latin. vestes in indutum & amictum diuidit: prius, inquit, indutui, tum amictui quæ sunt, tangam. More Græcorum pactis aliquot dierum induciis militiæ cadauera ad sepulturam petebantur: atque id etiam victi impetrabant, quod ex Thucydide percipi potest, qui sæpe vna de vna opibus esse datos refert: id etiam ex Homero notum est: quod quidem libro 11. est imitatus Maro, Velati ramis oleæ cum scripsit eo libro, inuoluitur de qua iam aliquid diximus, intellexit: ea enim dicitur esse ramus oleæ lana inuolutus, quod etiam septimo libro significauit,

Præferimus manibus vittas, & verba precantum. Illam enim lanam, infulas, vittas, velamenta, tum in poetis, tum in historicis Latinis vocari reperiemus.

CAPVT VIII.

Mirror laborum, decurrere, decursio circa rogum & sepulchrum, custodia, columnæ Protei, subsidere, subsejor apud Maronem.

Quemadmodum Græci dicunt, ἀποδείξασθαι ἀπὸ τοῦ ἀπὸ τοῦ, in quo subaudiunt cœcia: ita huius elegantiæ imitator dixit Maro 11. Æneid.

Iustitiæ ne prius miror belline laborum?

Mirror laborum.

Vbi subauditur, causa, estque sermo, si figuram spectes, merè Græcus. In funeribus clarorum virorum decursiones militares fieri solebant: milites enim suis instructi armis & tanquam in procinctu, gradu militari & exercitatione quadam ludicra decurrebant. Tacitus, Princeps ipse cum legionibus decurrit. Suetonius in Claud. cap. 1. Caterum ei exercitus honorarium tumultum excitauit, circa quem deiniceps stato die quotannis miles decurreret. Id Virgilius 12. Æneid. in funere Pallantis imitatus est,

Decurrere. Decursio circa rogum & sepulchrum.

Ter circum accensos cincti fulgentibus armis, Decurrere rogos.

Sed læuos orbes agere, circumq; in sinistram decurrere primùm solebant: deinde vt expiant contagionem funeris, in dextram decurrebant. Papinius lib. 6.

— Lustrantq; ex more sinistro Orbe rogum.

Deinde subiicit,

— hic luctus abolere, nouiq;

Funeris auspicium, vates, quanquam omina sentit Vera, iubet dextro gyro & vibrantibus armis, Hæc redeunt.

Milites autem, cum in armis ordinem seruantes pleno passu incedebant, aut currebant, decurrere dicebantur. Seneca lib. 2. epist. 18. Miles in media pace decurrit sine vlllo hoste, vallum iacit, & superuacuo labore lassatur, vt sufficere necessario possit. Sed nos miscelliones sumus: quicquid enim mens suggerit, sine delectu scribimus. Custodia sæpe est reus, qui custoditur, aut in carcere, aut à militibus seruatur. Seneca lib. 1. epist. 5. Quemadmodum eadem cathena & custodiam & militem copulat. Itaque mirror Seruium in 11. Æneid.

Custodia.

hæc scribere: nam ut hi qui custodiuntur, custodiae dicantur, usurpatum est, unde male in usu custodiae audiuntur. Nam custodias à magistratu audiri, elegantissimè dici, è eo què protuli Senecæ loco non est obscurum. Cum Menelaum in Ægyptum aduectum esse lib. 11. Æneid. Maro significat, & scribit,

Columnæ Protei. Atrides Protei Menelaus ad vsq; columnas Exulat:

ad fines Ægypti peruenisse intelligit: ex eo quòd in confiniis columnæ, quæ dirimerent terras, ponerentur. Pollux lib. 9. Onomast. ἡ δὲ λαι ἐρημία vocat. Ibidem, ἡ δὲ ἐν ἰσθμῷ ἡ δὲ ἰσθμῷ.

Cum inter Peloponneses & Iones esset de finibus controuersia, in Isthmo columnam posuere, quæ licem discerneret, regionesque definiret & terminaret. Strabo libro 3. τῆς ἰσθμῷ ἐστὶν

Subfessor. Subfessor dicitur, qui clam domi subsidet, insidiaturque ad adulterium obeundum. Valerius libro 2. capite 1. nulli enim tunc subfessores aliorum matrimoniorum oculi metuebantur. Proinde scripsit 11.

Æneid. Maro, —deuicta Asia subsedit adulter. quò significat, subfessorem non defuisse Agamemnoni adulteriorum vindici & Asiæ victori. Subsedit igitur, est, clam substitit, & in insidiis ad stuprum delituit. Quod si,

—Deuictam Asiam subsedit adulter, legas (quod in quibusdam exemplaribus exta re refert Seruius) sententia erit, victorem Asiæ excepit insidiis & interfecit adulter. Nam & subfessè dicuntur hostium doli in insidiis subfidentium. Sic loquutus est Marcellinus ut & ita legisse videatur, libro vigesimo octauo, Subfident alij curiosos homines, senes aut iuuenes, orbos vel cælibes. Qui scripserunt, inquit Seruius in 11. Æneid. de arte militari, dicunt summū genus esse dmicandi, quoties calcato umbone aduersarij, se in hostilem clypeum erigit miles, & ita contrà stantis vulnerat terga. Quadrigarius apud Aul. Gellium lib. 11. cap. 13. etsi animo magis quàm arte confisum Manlium cum Gallo pugnasse scribit, tamen eo ferè genere pugnandi usum esse refert, Scutum, inquit, scuto percussit, atq; statum Galli perturbauit. Ibidem, Manlius iterum scutum scuto percutit, atq; de loco certo hominem iterum deiecit: eo pacto ei sub Gallicum gladium successit, atq; Hispanico latus hausit.

CAPVT IX.

Transenna, vestis triumphalis.

VERBA Nonij Marcelli, quibus transennam apud Ciceronem & Sallustium explicat, subscribam, Transenna nō, ut quidam putant, transitus, sed fenestra est. Cic. de Orat. lib. 1. Nunc pete à Crasso ut illam copiam ornamentorum suorum, quam constructam vno in loco, quasi per transennam prætereuntes, strictim aspeximus. Sallustius histor. lib. 2. transenna demissum victoriæ simulachrum, cum machinato strepitu coronam capiti imponebat. A Nonio Seruius dissentit, qui hoc in Sallustij loco transennam extentum funè interpretatur, cū explicat lib. 5. Æn.

Transenna.

— & volucrem traiecto in fune columbanam. ac venriorem equidè esse Seruij sententiam arbitror. Nā Valerius eadè de re loquès lib. 9. cap. 1. scribit, demissas esse lacunaribus coronas aureas, quod profectò factum esse funibus existimandum est. Idque aded magis intelliget, qui totum Sallustij locum à Macrobio lib. 3. Saturn. capite 13. per scriptum perleger. Sed & Plutarchus nullum nobis relinquit dubitandi locum, qui Sallustij interpres scribit in Sertorio de Metello, ἡ δὲ νικῶν ἀποικητικῶν ἀπὸ ἀρχαίων ἐπιδήμιον χροῖον ἡ δὲ φέρονται, ἡ δὲ φέρονται διαφθορῶσαι κατὰ νότον. Nam epidromum funem esse constat, & in venatione sic eum appellant, qui est summus & imus in retibus, quoque intenduntur. Plinius libro 19. capite 1. ut annulum hominis cum epidromis transfrent. Fauet & Seruij interpretationi Isidorus lib. 19. Etymol. capite 1. qui transfennam scribit esse extentum funem. Nunc quispiam putaret, ut in Sallustio, sic & in Cicerone per transfennam præterire eos, qui machina quadam, ut assolet in ludis fieri, celerimè transeunt per funem tensum in theatro, id est, per funem feruntur & prætereunt theatri spacium. Itaque cum scribit Horatius lib. 2. epist. 1.

Ille per extentum funem mihi posse videtur Ire poeta.

esse potest transfenna, id est, extensus funis, què veluti perambulet funambulo poeta rerum miraculo perfimilis. videtur tamen in Ciceronis exèplo esse transfenna transitus, quasi transfenna: transitum autè intelligo peruium spacium inter conclauia, cubicula, aut cœnationes: si enim per transfennam præteriens in vestiario per fores eius videres vestem pulcherrimam constructam & compositam, non acquiesceres in tam breui aspectu. sic usurpat transfennam Paulinus in epistola ad Severum, hæc, inquit, basilica, in basilica memorati confessoris aperitur trimis arcubus paribus perlucente transfenna, per quam vicissim sibi tecta ac spacia basilicæ vtriusque iunguntur. Iterum, intra ipsam verò transfennam, qua breue illud, quod propinquas sibi basilicas potius discludebat, interuallum continuatur. Est enim transfenna funis, ut in Sallustij exemplo. Itaque cum ad illaqueandum aues intendantur funes,

Nunc à transfenna hic turdus lumbricum petit Plautus dixit in Bacchid. Sc. nimio illhæc res, nam in auium pedicis funiculus est, σπαρίον vocari dicit Pollux. eum funiculum atque aded pedicam totam Plautus transfennam vocauit. Est & ut ait Isidorus libro 19. Etymol. cap. 1. in traiectu fluuiorum, qua pontones sunt, traiectus funis, quem ait transfennam vocari. quomodo apud Marcellinum libro 25. accipi videtur, cum ait, tanquam è transfenna simul emissi, spe citius ripas occupauere. melius tamen sit intelligere velut pedicis & laqueis emisso. Nam eis aues liberatæ celerimè auolant, & feruntur ocyssimè. Eadem autem de Metelli vanitate & insolentia scribens Valerius, Metellum ait cum palmata veste conuiuia celebrasse. Sallustius apud Macrobius libro 3. Saturnal. capite 13. ei plerunque

Vestis triumphalis

plerunque accumbenti togam pictam amiculo fuisse: ita apud eos intelligimus eandem esse vestem palmatam & pictam, quæ triumphalis vestis erat, vt Plutarchus ait, *ὡς οἱ ἰσθῆρα θεαυλινὸν ἔχον ἔσται.*

CAPVT X.

Consulatus ordinarius, sportulæ, persuasoriæ assertiones, parmularius, cornicularius: apud Suetonium in Domitiano.

Scribit in Domitiano cap. 2. Suetonius, *In sex consulatibus non nisi vnum ordinarium gessit.* In quo quæritur, quis ordinarius sit consul: eum sic appellatum reor, ex cuius nomine anni supputatio ordinabatur, id est, cuius nomen in literis & instrumentis, & in fastis scribebatur, qui denique Calendis Ianuariis honorem inibat. Nam ætate Imperatorum, annus in multos diuidebatur consules: sed soli, qui anni initio inibant honorem, ordinarij censebantur, honoratioresque erant. Seneca, *Consulem me fecit, sed non ordinarium.* Id à Dione libro 43. etiam scribitur. Cùm autem in eodem Domitiano capite 2. scribitur, *relictum se principem imperij: videor non temerè facturus, si & sensu, & veterum librorum fiducia participem emendem.* Iam 4. cap. doceo *psillocitharistas non psallicitharistas* in Domitiano legendum, quos & ibi expono. Addo scribendum ibidem, *etiam virginum certamini præfedit*, quod è breuiario Dionis intelligi potest. sed & *purpurea amictus togæ Græcica*, perspicue & sine controuersia verum est, cùm more præfectorum sacris certaminibus in Græcia, tum Domitianus amictus præsideret. Eodem capite, *Septimontiali die senatui, & equiti panaria, plebi*, sic enim legendum censeo, *sportulas cum obsonio distribuit.* ab hac consuetudine dandi in sportulis obsonij, aut cœnæ in sportulis ferendæ, sportulæ nomen ortum videtur esse, quod obsonij & cibi loco pecunia donaretur in victum, quæ cùm cœnam ementiretur, & cœnæ loco daretur, rectæ cœnæ opponeretur, quod recta sit cœna, cùm clientem lautè accipimus & pascimus: non recta cœna, sed in locum cœnæ, affes cœnæ causa numerati, id est, sportula data. *sportulas*, inquit capite 7. *publicas sustulit, reuocata cœnarum rectarum consuetudine.* Quæ sunt apud Tranquillum persuasoriæ assertiones in eodem Domitiano, capite 8. *recuperatores ne se persuasorijs assertionibus accommodarent.* olim qui in libertatem vindicabantur, cùm serui essent, nec pro se iudicio liberali experiri possent, assertorem quærebant. In causis igitur liberalibus monuit recuperatores, ne tametsi fauorabilis libertas est, sequerentur in iudicio assertiones vel prece, vel precio, vel persuasione eblanditas contra ius dominorum. Iuriconsultorum tamen princeps Cuiacius, persuasorijs legendum censet, & vt legit, in antiquissimo libro reperi, pudetque dissentire. *Patremfamilias*, inquit capite 10. *quod Thracem myrmilloni*

parem munerario imparem dixerat, detractum à spectaculis in arcnam canibus obiecit cum hoc titulo: Impie loquutus Parmularius. hîc ego pro munerario aliquando libentissimè retiarium legissem. Nam persæpe retarius cum myrmillone componebatur: vt, cùm tum esset comparatus myrmillo cum Thrace, comparari etiam optauerit cum retiaro: sed Thraci cùm faueret Domitianus, ægerimè tulerit, eum dici imparem retiaro, cùm retiariorum factioni & armaturæ non faueret. Nunc munerarius mirum in modum placet, vt Imperator intelligatur, qui gladiatorum munus dabat, infestusque ita erat armaturæ Thracum, vt penè cum eis pugnare videretur: quare ei imparè dixit paterfamilias ille Thracem, parem tamen aduersario myrmilloni. Cùm autem Imperatores penè pro diis colerentur, & Domitianus tantos spiritus gereret, vt diuino fastigio parem se putaret, impietatem interpretatus est arrogans Imperator in patrefamilias, quod à studio & voluntate sua dissentire ausus esset, eumque arripi ad supplicium iussit. Parmularius autè hîc est, qui Thracum vel Thracum armaturæ fauet. Thracen enim parmam gerebant. Antoninus Imperator in vita sua, *παρὰ τοῦ βραχίως, τὴν μὲν πρᾶσιανὸς, μὲν τὴν βορῆαν, μὲν τὴν ἀδελφωσίν, ἢ σικκότερον γονίδαι.* hîc Prasinianus est qui Prasinae factioni fauet, Venetianus qui Venetæ, parmularius qui Thracum armaturæ fauet. Thracum autè eam fuisse armaturam ex Aristophane constat, qui in fabula quæ inscribitur *ἀχαρνῆς*, de Thracibus ita scribit,

Καταπυρρᾶσόν τε τὴν βορῆαν ἔστω.

pelta enim parma est. Parma autem breue scutum est, quo qui armati erant in arena, quod eius breuitate nō satis essent tecti, sæpe vincebantur. Martialis lib. 14. epigr. 213.

Hec quæ sæpe solet vinci, quæ vincere raro

Parma tibi scutum pumilionis erit.

In puluinar suum capite 13. dixit Domitianus vocatam vxorem, superbè se deum faciens: puluinaria enim diis sternebantur. Formalem epistolam vocat Tranquillus eodem capite, formatam epistolam, qua aliquid Imperator edicebat, & publicè imperabat, aut publicè ad aliquos scribebat: vt ex eius stilo & forma & exemplari, similes scriberentur. Nam cùm habent eam formam, quam instrumenta publica & edicta habent, formales epistolæ dicuntur, vt in eodem Domitiano, capite 20. *Epistolas orationesque & edicta alieno formabat ingenio.* itaque epistola formalis, alia est quàm familiaris. Vt cuidam, inquit idem, capite 13. *Græcè inscriptum sit aream & caluitium:* in veteri libro reperi, *Græcè inscriptum sit ἀφ᾽ ἡμῶν*, quod verbum Tollare significabit, & verisimile est verba Græca esse posita à Tranquillo: quanquam me non fallit aream significare destiuuium capillorum: in aliquo alio reperi *ἀφ᾽ ἡμῶν*, in alio *ἀφ᾽ ἡμῶν*: idque maximè omnium placet, vt satis illi multos arcus extructos esse dicat. Trabeati equites capite 14. à trabeis vestibus dicuntur, quæ tanquam quædam discolors habet pannorum trabes: inde

Cornicularius.

enim nomen. Saucium, inquit capite 17. ac repugnantem adorti Clodius cornicularius & Maximus: vt in exercitu & acie dicitur cornu, ita in cohortibus Tribuni militum corniculum, & fortasse in ordinibus centurionum: à quo cornicularius qui corniculo Tribuni militum præest. Valer. Maximus lib. 6. cap. 1. Libidinosi centurionis supplicium. M. Lectorij Mergi Trib. militaris æque similis sedus exitus sequitur: cui Cominius Tribunus plebis diem ad populum dixit, quod cornicularium suum stupri causa appellasset. Tranquil. lib. de clar. Gram. de Orbilio, primò apparituram fecit Magistratibus, deinde in Macedonia corniculo, mox equo meruit. Cap. 18. scribo, hoc etiam illum simul, seq; consolans inscriuit, & ἔγραψε εἰς τὸ βιβλίον τῆς ἐπιτομῆς τῆς ἱστορίας.

CAPVT XI.

Amanuensis, sequius, quaestoris vice, inciui- le, amphitheatrum, apud Tranquil. in Tito.

Amanuensis.

TITVM scribit Tranquillus in eius vita, cap. 3. cum amanuensibus suis per ludum iocumque certare solitum: vbi amanuenses ferui sunt à manu, qui excipiunt & scribunt: at ferui ad manum, vt antè diximus, alij sunt, vt apud Cic. lib. 3. de Oratore, quem feruum sibi habuit ille ad manum. & apud Liuium lib. 7. ab vrbe cond. inde ad manū cantari histrionibus ceptum. Nam ad manum significat, quod præstò est, quod in promptu, quod paratū est. Sed nō decran, inquit idem scriptor in Tiro, cap. 5. qui secus interpretarentur: ibi lego in vetere libro, sequius, quod deterius valet & fecius. Itaque quanquam mihi altera scriptura probata est, tamen hæc dissimulanda non fuit. Lego in eodem, cap. 6. Orationesq; in Senatu recitaret etiā quaestoris vice: nam officium erat quaestorum, orationes Imperatorum in Senatu recitare: de quaestoribus enim illis, qui candidati principis erant, sic refert Vlpianus l. vnica. ff. de offic. quaest. hi etenim soli libris principalibus in Senatu legendis vacabāt. Quid est ibidem, egit inciuius? nempe violentius, asperius, acerbius, sæuius, & tyranni more. Ciuilis enim dicitur, qui sæuus nō est, sed moderatus, parique cum cæteris iure viuit: inciuilis qui se pro principe & Imperatore non gerit, sed superbus & arrogans est & tyrannus. Tacitus libro 1. nam iuueni ciuile ingenium, mira comitas, & diuersa à Tiberij sermone & vultu arrogantibus & obscuris. Ibidem, Non tamen fidem faciebat ciuilis animi: nam legem maiestatis reducerat. Cap. 7. amphitheatrum quod Titus ædificandum curauit, breuiarium Dionis appellat τὸ διαβῆναι τὸ βραχὺ γινώσκον, id est theatrum venatorium, quod venationū causa constructum esset: vt & thermas βαλανείον: in quo pro quinque millibus ferarum à Tranquillo scriptarum referuntur nouem millia.

Sequius.

Quaestoris vice.

Inciuite.

Amphitheatrū.

CAPVT XII.

Castanea molles, pressi copia lactis apud Maronem, caseus manu pressus.

QVÆ sint apud Maronem 1. eclog. castaneæ molles, inter grammaticos quaeritur & certatur, ac quorum sententia probabilissima est, maturas explicant: nam immature & acerbe aliquantò duriores sunt, quæ eadem cum mitescunt, etiam molliuntur: nec enim hanc explicationem improbare aut velim aut possum: non ab re tamen fuerit earum certum genus intelligere, quod facere videmur posse, cum interpret Nicandri quoddam genus earum μαλακῆν appellet. sic enim scribit, ἔξ ἡλασάνων τὸ μὲν σφρακκῆν, τὸ ἡλίπιμον, τὸ ἡ μαλακῆν, τὸ ἡ τιμιλίην. Pressi autem copia lactis, cum dicitur, circum locutione poetica à Marone significatur caseus, qui & coagulo cogitur & premitur: sed & ipsa manu interdū premitur, formatur, atq; figuratur. Tranquillus in Octauiano, cap. 76. & caseum bubulum manu pressum. Columella lib. 7. cap. 8. illa verò notissima est ratio casei faciendi, quæ dicitur manu pressum. Premitur etiam auctore Columella, ne sit fistulosus, quod ei accidit, qui laxius remissiusque in formis suis habetur, nec satis cogitur.

Castaneæ molles.

Pressi copia lactis.

CAPVT XIII.

Cumera frumenti apud Fioratium, granariū, benignè, scruta, dicenda tacenda loqui.

INquit Horatius libro 1. epistola 7. Repserat in cumeram frumenti. vbi cumera vas est vel vimineum, vel fistile reponendis idoneum frugibus, ἡνδία à Græcis, nisi fallor, dicitur. Aristoph. in Pace, ἡνδία μὲν λέγουσι τὸν ἀπὸ τῆς ἀνδίας: vbi enarrator scribit, ἡνδία ἔστιν ἡ ἀπὸ τῆς ἀνδίας ἡνδία, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπὸ τῆς ἀνδίας ἡνδία. In eis autem triticum aut hordeum recondere pauperes solebant, vt diuites in granariis: nam granaria interdum loca sunt in horreis, tabulis septa, ad fruges seruandas suo cuique generi disclusa: atq; ita ab Iaboleno in titulo actionum empti & venditi vsurpatur, sic scribente, Granaria quæ ex tabulis fieri solent, ita ædium sunt, si & stipite eorum in terra defossi sunt. eodè etiam modo ab Horatio lib. 1. satyr. 1. positum in illo versu recordor, Cur tua plus laudas cumeris granaria nostris? Etiam cumeram, vt ait Festus libro tertio, appellabant antiqui vas quoddam, quod opertum in nuptijs ferebant, in quo erant nubentis vtensilia, quod & camillum dicebant, eò quòd sacrorum ministrum κάμιλλον appellabant: sed vt ad eandem epistolam Flacci reuertar, cum in ea scribitur, benignè respondet: aduerbium illud est blandè recusantis: est enim perinde ac si diceret, excusatum me habeas: vt apud Aristophanem in Ranis, ἡλάλη ἰπανά, quod est laudo, renuentis est: & apud Terentium in Hecyra, actus 3. scena 2. rectè. Itaque illud eiusdem epistolæ in eundem accipiendum sensum esse arbitror,

Cumera.

Granariū.

Benignè.

At tu quantumuis tolle: benignè. vt hoc respondētis sit, & bellè recusantis. Scruta autem quæ dicit, esse videntur quæ ἡνδία Græci

Scruta.

Græci & *γυριάρια* vocant, quæ sint friuola & vi-
lia, & parua vasa, quæ qui vendit *γυριάρια* &
γυριάρια, id est scrutarius & friuolarius vocatur:
vnde & friuolariæ nomen datum Plautinæ fa-
bulæ, quæ ætatem ferre non potuit, nec peren-
nare: *γυριάρια* iidem appellabantur ex vendi-
tione sordidarum mercium. Ita fit vt à Latinis
huic verbo præpositus sit sibilus, qui in Græ-
co non stridet. eo autem nomine omnia cen-
sentur veteramæta, quæ per vias & ruderâ scri-
tando eruiamus, vt multi censent, qui originis
Latinæ verbum volunt: alij coriacea omnia
& scortea opera vetera propriè eo significari
credunt, vt quasi scorta intelligantur, quæ no-
tio latius postea patuerit, & ad omnem vilem
& veterem supellecilem pertinuerit. Dicen-
da, porro, *tacenda loquutus*, sic intelligi debet, vt
familiariter eum in cœna loquutum intelliga-
mus & amicè, vt qui omnem pectoris sui sen-
sum aliis ingenuè facileque aperiant, nihilq;
celant, nec sermones eos refugiant, freti ami-
citiæ & bonitate eius, quo cum sunt, qui si eli-
minarentur, capitales interdum auctori forèt.

CAPVT XIII.

*Quædam in Plinio emendata, pexa vestis,
pexitas telæ.*

NVnquam expiscari potui probabilem
sententiam ex his Plinij verbis libro 11.
cap. 24. *Luporum minimi non texunt, maiores in terra
cauernarum exigua vestibula præpandunt.* Itaq;
quod assolet, ad antiqua exëplaria mihi confugien-
dum putauit, nullum in eis adulterium scriptu-
ræ arbitratus esse. Hanc igitur dictionem illinc
deportauit, quâ mediusedius parentem agni-
turum Plinium confido pro nata. *Luporum mini-
mi non texunt, maiores internæ cauernæ exigua vestibula
præpandunt.* In eodem autem capite pexitas te-
læ araneorum est villosa quædam in ea & la-
nuginosa filorum natura, quæ in rara eorum
textura non perinde apparet, verum in densa:
Ex quo non longè hinc scribit, *Et contra frigora
quanto villosior.* vnde & pexæ vestes, vt apud eun-
dem lib. 8. cap. 48. *pexis aliena vestibus.* & Martia-
lem lib. 2. epist. 58.

Pexatus pulchrè rides mea Zoile trita.

Vestes enim illæ pexæ sunt, in quibus nec stam-
men nec subtemen apparet, eminente & ope-
riente villo: nam in quibusdam licet numera-
re licia, vt in quibus textis & tramis lana est pi-
lo propior, vt istrianis. In summo autem orbe
telæ ea subtilitas & raritas est, vt subtemina
oculos fallant, sui que conspectum furentur, vt
eam partem ab araneo suspicari liceat lasso
pertexam non esse, sed derelictam. quo fit vt
Pliniana illa libro 11. capite 24. sic legenda cen-
seam auctoris etiam libris veterum tabula-
riorum: *derelicta lasso prætendi summa parte arbitrari
liceat: illa difficile cernuntur, atque vt in plagis lineæ of-
fense præcipitant in sinum.* Nam quod in editioni-
bus prætenti excusum est, sententiam vitiat, vt

& *arbitrari licet, & præcipitantur in sinum:* sinus au-
tem in casibus & plagis venatorum etiam à
Gratio in libro de venatione nominatur,

Ingrati, inquit, maiora sinus dispendia sument.

Vnum etiam addam mendosum locum ex eo-
dem libro, capite 14. cum de melle loquitur.
Sic enim vitiosè scribitur, *præterea solstitio, cum
thymum & vna florere incipiunt,* reperio hic pro, *sol-
stitio,* in libris sanctæ antiquitatis atque vene-
randæ, *soliti,* quam verissimam esse scripturam
certum habeo. *solitum* enim mel vocat, quod
è floribus colligitur, cui alterum accedit, non
ita *solitum*, quod exuberat ea tempestate, ma-
gnorum siderum exortu ex aere in stirpes cadēs.

Solitum
mel.

CAPVT XV.

Chinæa specula apud Catullum.

PEntameter Catulli epigr. in Ianuam,
Brixia chinæa supposita specula.
in quo cum chinæa domo Græcum esse vide-
tur, incelsit animo suspicari vna curtum lite-
ra esse, quam facile modulus versiculi abor-
buerit: adducor igitur ad existimandum Echi-
næa scribendum esse, ab Echino, vt hoc mon-
ti nomē ab asperitate inditum esse credamus:
sic Echinades, vel ab Echinorum copia, vel ab
asperitate nomen sortitæ dicuntur, auctore
Stephano de Urbib. & Echinus nomen erat
urbis Acarnaniæ. Idem nomen Brixiani mon-
tis fuisse nõ leuis animo irrepsit suspicio, voca-
bulum consideranti vnus literæ supplemen-
to integratum, & ad versus legem accommo-
datum, & monti aspero, qualem impositum
esse Brixia narrant, consentaneum & conue-
niens. si quis secus censer, quando nulla in re
tam liberæ sunt sententiæ quàm in hoc gene-
re literarum, id verò fecerit me non multum
repugnante, præsertim cum de nudo vocabu-
lo disputatio sit, quæ rerum naturam nullo mo-
do immutat. Nam qui aliter senserit, non ta-
men idem protinus nullum hic montem esse
decreuerit: certè si Chinæa probatur, tamen
pro Echinæa dictum erit, vt ructo pro *χινæα*,
suppresso e, & *χινάριον* à Græcis pro *χινάριον*.

Chinæa
specula.

CAPVT XVI.

*Commune sepulchrum, heredes monumen-
tum non sequitur, apud Horatium.*

CVM olim qui locupletes erant, in suis
fundis aliquid loci sepulturæ ponerent,
& priuata haberēt ibi sepulchra sibi familiæq;
suæ, aut hæredibus, plebs, quæ agris fundisq;
carebat, in loco aliquo communi sepulturæ
destinato humabatur: sepulchrumq; commu-
ne vocabatur, vbi sepeliebatur. ex quo scripsit
Horat. lib. 1. sat. 8.

Sepul-
chrū com-
mune.

Hoc miseræ plebi stabat commune sepulchrum.

Et elegantissimus poeta Catullus fata fratris
sui deplorans, apud T. oiam mortui & condi-

ti, vbi tot quondam heroes belli Troiani tempore ex Asia & Europa occubuerant, & compositi fuerant, eam urbem commune sepulchrum appellat Europæ & Asiæ.

Troia, inquit, nescio commune sepulchrum Europæ Asiæq;

Et optimus poeta Lucretius terram mortuos omnes omniaque senectutis situ cariola & putrida æuoque fessa, suo sinu gremioque recipientem, commune sepulchrum eodem modo appellat lib. 5.

Omniparens, inquit, eadem rerum commune sepulchrum.

Hoc monumentum hæredes non sequitur.

Lepidè autè iocatur Horatius, vt interpretor, ex illa nota inscriptione sepulchrorum, Hoc monumentum hæredes non sequitur: cum in exquilini busti cippo scriptum fuisse lib. 1. satyr. 8. dicit, monumentum hæredes ne sequeretur. nam alio sensu deflexum, quâ intelligi soleret, accipit: sepulchrum scilicet illud esse pauperum & exhæredatorum, & bonis euerforum. Hoc, inquit, monumentum non est hæredum, sed hominum tenuium, & nullum hæredium habentium, nullamque agri perticam, vel decempedam possidentium. Cæterum, ne hoc prætermittam, commune extra exquilias sepulchrum Varro puticulas nominat: Puticulae, inquit lib. 4. de lingua Latina, quod putrescebant ibi cadauera proiecta, qui locus publicus extra exquilias. Festus libro 14. puticulos vocat.

Puticulae.

CAPVT XVII.

Appiades deæ, appiada appellabo, appietas.

Appiades deæ.

HAS Venus è templis multo radiantibus auro Leta videt lites, Appiadesq; deæ. inquit Ouidius libro 3. de Arte amandi. Quæsitum est à Grammaticis, quæ sint illæ deæ Appiades, exponuntq; ferè Venerem, Pallada, Pacem, Concordiam, Vestam, quas prope Cæsaris forum constructis templis, ab aqua Appia, quæ in idè forum deducta esset, sic appellari censent. mihi non videtur satis esse causæ in aquæ ductu, vt tot vicinorum templorum numina inde nomen mutuètur. sed nec Venus in Appiadibus numeranda videtur, cum ab iis diserte à poeta separetur. Nec verò tantum in plurali Appiades vocat, sed & in singulari, quanquam de pluribus semper loqui videtur: vt cum lib. 2. de Remed. amor. scribit,

Turpe vir & mulier iuncti modo, protinus hostes: Non istas lites Appias ipsa probat.

Ego putem cum eo in loco saliter aqua Appia, ac sub Veneris templo eius lacus ac saliens esset: vel musarum, vel nympharum potius, quæ in aquæ ductibus solent ore & mammis aquam euomere, vel aliarum certè dearum, quarum nomina nescimus, signis aquæ ductum illic ornatum fuisse. Cum autem Venus præsit fœderibus amorum, Appiades autem illæ deæ sub templo Veneris positæ essent, eas quoque velut Veneris contubernales & eiusdem templi consortes, amorum fœderibus ceu faciales

præesse voluisse Ouidium nec talia iurgia litèscque probare dixisse. Id autem ira se habere, vt dixi, apparet è versibus Ouidij libro primo de Arte amandi,

Subdita, qua Veneris factò de marmore templo Appias expressis aera pulsat aquis.

Hic locus fidem facit sub templo Veneris fuisse aquæ Appiæ salientem: illudque Appij monumentum, vt credibile est, dearum signis, & vt reor nympharum ornatum erat, quæ Appiades deæ sunt. Sed nec illud quidem Ciceronis libro 3. epist. famil. epist. 1. scrupulo caret: idq; me, quoniam tu ita vis, puto non inuita Minerua esse facturum, quam quidem ego, si fortè de tuis sumpsero, non solum Pallada, sed etiam Appiada nominabo. Ego (inquit) eximius ille Mineruæ cultor, & qui eam in exilium iturus in Capitolino templo dedicaui, hac inscriptione, Palladi Romæ custodi: si signum Mineruæ mihi à te missum de tuis sumpsero, non tantum Pallada, vt antè feci in calamitosa mea profectioe, sed etiam de tuo nomine Appiada, quod à te mihi dono data fuerit, eam nominabo. Illud etiam lib. 3. epist. famil. epist. 7. multò magis omnes vrit, & male habet, vllam Appietatem, vllam Lentulitatem valere apud me plus, quam virtutis ornamenta, existimas? ego suspicor, Ciceronem more & consuetudine Stoicorum nomina fabricatum esse, quæ Appij & Lentuli factum & exemplum & auctoritatem significarent. Nam cum Stoici ex habitu cuiusq; & qualitate nomina licenter fingerent, & virtutes sererent, earum quoddam examè peperere, vt inquit Plutarchus in comment. Stoicarum repugnant. de Chryssippo, ὡς γὰρ παρὰ τὴν αὐδραίον αὐδραΐον, καὶ παρὰ τὴν πρῶτον πρῶτον, καὶ δευτεροῦν δευτεροῦν, καὶ παρὰ τὴν τρίτον τρίτον, καὶ παρὰ τὴν τετάρτην τετάρτην, καὶ παρὰ τὴν πέμπτην πέμπτην, καὶ παρὰ τὴν ἕκτην ἕκτην, καὶ παρὰ τὴν ἑβδόμην ἑβδόμην, καὶ παρὰ τὴν ὀκτώμην ὀκτώμην, καὶ παρὰ τὴν ἑνάμην ἑνάμην, καὶ παρὰ τὴν δέκαμην δέκαμην, καὶ παρὰ τὴν ἑκάστην ἑκάστην, καὶ παρὰ τὴν ἑξήκοντην ἑξήκοντην, καὶ παρὰ τὴν ἑβδομήκοντην ἑβδομήκοντην, καὶ παρὰ τὴν ἑξήκοντην ἑξήκοντην, καὶ παρὰ τὴν ἑξήκοντην ἑξήκοντην. Obseruauit & doctissimus Budæus in eruditissimis suis commentariis linguæ Græcæ, Lentulitatis & Appietatis tanquam fabricam Graiorum exemplo nouatam.

Appiada nomina bo.

Appietas

CAPVT XVIII.

Locus purgatus, traiectiones stellarum, duo genera diuinationis, fissum familiare & vitale, caput, dij perflabiles & pellucidi: apud Ciceronem.

50

QVOD ait Cicero libro de Diuinatione secundo, locum de finibus bonorum & malorum à se perpurgatum esse, in eam sententiam intelligo, vt quemadmodum hortus herbis noxiis liberatus & farritus purgatus esse ab olitore dicitur: sed & qui dumis & spinis horret, eruncatus purgatus appellatur: postremò alueus fluuij, q ruderib. limo arena opletus est, iis eiectis purgatus esse dicitur: eodem quoq; modo eū philosophiæ locum multis obsitū spinis, multisq; molestiis & difficultatibus

Locus purgatus

gibus

ribus impeditū, Ciceronis opera apertum & liberatum, omniq̄ue difficultate extricatum interpretemur. Sed cur in recensione suorum librorum commentarij de Legibus non meminit? credo quòd quamuis eos libros ante bellum ciuile scripsisset, non tamen eis summam manum imposuerat, nec eos elimarat. Itaque non arbitror eos à Cicerone editos, sed in eius scrinijs, vel plureis repertos, post eius mortem publicatos fuisse, eodem fortasse modo vulgatæ sunt Partitiones in eius forulis repertæ, quas tamen eo tempore ab ipso scriptas perspicuum est, cum in Reipublicæ administratione occupatissimus erat ante bella ciuilia, filio puero. Quæ est eo in libro stellæ traiectionis? an ea est, cum stellæ è cælo præcipites labi videtur? Græci *ἀστέρων τριβή* appellant: atque ita quidem libro secundo bis traiectiones stellarum appellari censent: nec libro primo de diuin. aliter accipi debere putant multi, cum Assyrios traiectiones motusq̄ue stellarum obseruasse dicit: eos enim disciplinam quandam aiunt instituisse è lapsu facium, & sulco flammaram è cælo cadentium. Ego tamen existimo & libro primo & secundo significari *παράδεισος*, id est transitus stellarum errantium, quod & propius vero est: cum fortasse Assyrij non horam natalitiam cuiusque obseruarent notarentq̄, è traiectione tamen & situ siderum prædictiones effari solerent. Eodem libro duo genera diuinandi ponit, vnum artificiosum, alterum naturale, quorum & partes enumerat è decretis Stoicorum vel teste Plutarcho, qui sic in Homeri vita scribit, *μαυτικῆς οὐδὲ τὸ μὲν ἰσχυρὸν φασὶν εἶναι οἱ φυσικοὶ, οἷον ἰστροσκοπίαν καὶ εἰωνότα, καὶ τὸ πρὸς φύσιν καὶ καὶ κληθῆναι καὶ οὐ μόνον ἀπὸ συλλήβητων τεχνικῶν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ φυσικῶν τὸ ἴσχυρον καὶ ἀδύνατον ποτὸ δ' ὅσον οὐρανία καὶ οὐδυστικαίαι.* Cum ex diuinitate dicit nos animos libatos aut haustos aut acceptos habere, attingit quod à Stoicis relatum est, animum humanum esse *ἀποσπασμα θεῶν*, id est, quiddam è Deo tractum & sumptum. extispicos in extis consulendis partem eorum inimicis, partem nobis assignabant: atque ex vtriusque partis habitu, colore, plenitudine, tabe, quid aduersarijs, quid nobis euenturum esset, ariolabantur. Lucanus libro primo de bell. ciuili,

Cernit tæbe iecur madidum, fibrasq̄; minaces,
Hostili de parte videt:

Quare scripsit Cicero, *Quæ pars inimici, quæ pars familiaris esset.* Fissum familiare, inquit, & vitale tractant, apparet duplex fissum fuisse, vnum familiare, vt opinor in iecore, alterum vitale, vt opinor, in alijs extis, vt pulmone: de quo Lucanus, *Paruusq̄; secat vitalia limes.*

Fissum etiam vnum erat nostrum, alterum hostium & aduersariorum: eratq̄ue, vt conijcio, linea quædam & limes qui fibras in extis, vt iecore medio, bipartitò diuidebat, secabat & dirimebat. Erat & duplex in iecore caput, vnum nostrum, alterum aduersariorum: Lucan.

Traiectiones stellarum.

Duo genera diuinationis.

Fissum familiare et vitale.

Caput.

Ecce videt capiti fibrarum increfcere molem:

Alterius capitis pars ægra & marcida pendet.

Lego autem mox, vt ei qui impetrare velit, vnde & impetratum apud Valerium, lib. 9. c. 1. & Plin. lib. 28. ca. 2. de quo alio loco dicam. Quod ait deos Epicuro esse pellucidos & perflabiles, id eò facit quòd soliditatem eis non attribuebat Epicurus, nec eòcretionem, nec corpus, sed pellucidam quandam leuitatem & lineamentorum quandam adumbratam effigiem. Nam quæ pellucida sunt & perflabilia, vt aer, nihil firmum, nihil solidum, nihil concretum habent. Ioue tonante & fulgente comitia haberi nefas erat, vt Cicero ibidem refert. Idem à Græcis obseruatum videtur: nam apud eos pluuia & tonitrua comitia dirimebant. Aristophanes in Acharn. *Διοσκυλλί' ὄχι, καὶ βανίς βιβλικύς μιν.* Iterum, *ὡς γὰρ ἢ τις ἐφ' ἄστρον μὲν εὐνῶν, τὴν ἢ βροχὴν τῶ μιν, ἢ ψικασμῶν.* Quid enim, inquit, profecit, cum in medium mare fulmen iecit? quid cum in altissimos montes, quod plerunq̄; fit? His argumentis Epicurei vti plerunq̄ue solebant, vt è Lucretio constat, sed & ante Epicurum natum alij. Aristophanes in Nebulis, *ἀλλὰ τ' αὐτοὶ γὰρ οὐδὲ βάλαντα, καὶ οὐδὲ ἀνεμὸν ἀδύνατος, καὶ τὰς ἀπὸ τὰς μεγάλας, τὴν πάλιν:*

Dij perflabiles & pellucidi.

CAPVT XIX.

Fauere linguis, fauere faucibus cantu, auium congestus, congerere, silentium, sortes Fortune monitu tolli, τὸ πᾶς, Omne, contorquere, flexiloquus.

Fauere linguis non tantum est tacere, quod & olim patere linguam dicebatur, verum etiam fausta loqui, id est *ἀφ' ἡμῶν*. Quare fauere faucibus cantu, pro canere, Ennius de Gallis gallinaceis dixit: qui silentio, inquit apud Cicero 2. de diuin. noctis fauere faucibus rufis cantu, *plausuq̄; premūt alas.* Versus Homericos, 2. Iliad. de passerem ostento, quos draco deuorarat, Cic. ab Agamãnone pronunciari facit insigni memoriæ lapsu, cum eos Vlysses loquatur.

Fauere linguis.

Fauere faucibus cantu.

Edidit hæc Calchas quæ iam matura videtis.

id est, quæ videtis instare & propinqua esse. Auium congestus est, cum aues ad nidum cõstruendum festucas, herbas, floccos, aliaq̄ue congerunt. Nam congerere est nidum conficere. Virgilius, — Namq̄; notauit

Auium congestus.

Cõgerere

Ipse locum, aeris quo congestere palumbes.

Peritum autem, inquit ibid. Cic. esse necesse est eum, qui silentium quid sit intelligat. silentium est augurale vocabulum, cum in augurio vitium non est. Nam vitium ijs, quæ auspicata sunt & augurata, opponitur: vt vitio creati magistratus sunt, qui creati sunt contra auspicia. Legendum autem arbitror ex libro priorè & vetustis exemplaribus, & prærogatiuum omen comitiorum. Sortes dicit Cicero fortunæ monitu tolli: an quod fortuna Prænestina quæ fortibus præerat, oraculo iuberet tolli sortes, (nam ei oraculum tribuit Strabo libr. 5.) an quod res ista tota fortuita cum esset, fortunæ

Sortes fortunæ monitu tolli.

monitu & impulsu fieri videretur? Procles autem & Euristhenes Aristodemi filij, ex Herodoti monumentis libr. 6. nominari debent, itaque Proclus è Cicerone 2. de diuin. facessat.

ὅτι πάντες
Omne.

Contorque
quere.

Quod autem Græci *ὅτι πάντες* appellant, quo vocabulo summam rerum complectuntur, Cicero ibidè Omne vocauit cum scripsit, vidè sine Epicurum (quem hebetem & rudem dicere solent Stoici) quemadmodum quod in natura rerum omne esse dicimus, infinitum esse conclusit? Contorquere Ciceroni est oratione non recta, sed tortuosa vti, quo genere solebant plerunque suas contexe re argumentationes Stoici. Deinde (inquit) contorquent & ita concludunt: non igitur sunt dii, nec significant futura. Nam esset recta oratio, si igitur sunt dii, significant futura. Ea contortio orationis in repugnantium conclusione est vstrata. Acrostichis, cuius Cicero ibidè meminit, etiam nunc visitur in quibusdam Sibyllinis de Iesu Christo versibus apud diuum Augustinum, & in argumentis Fabularum Plautinarum: prætexuntur enim argumentorū versus nomine comædiæ: sed & in versibus Sibyllinis fuisse, vt Cicero declarat, Dionysius libr. 4. ait his verbis, *ἰδὲ γὰρ ὅταν ἢ τὰς λαλοῦντας ἀνεροφῆσι.*

Flexilios
quos.

Quæ sunt oracula flexiloqua? nempe quæ inuersis verbis & flexis, id est tropo mutatis aliquid obscurè, & quodam anfractu & ambage significant, vnde & *Ἰσθίος* Apollo à Græcis vocat⁹ est, & Aperta à Latinis, quod minimè sit apertus. Duo sunt apud Ciceronem 2. de diuinatione. ænigmata, vnum de coclea, alterum de testudine: terrigena, herbigrada, domiporta, sanguine cassa: & quadrupes tardigrada, agrestis, humilis, aspera, capite breui, ceruice anguina, aspectu truci, euiscerata, inanima cum animali sono: quibus duo apud Græcos respondent non absimilia de coclea, quæ Anaxilas apud Athenæum libr. 2. dipn. cap. 24. *φρίσιον*, id est, domiportam vocauit, *ὄλας γυρίε, ἀνάκασθ, ἀνάμαστ, ὄλας γυρίε, & ἴσθιον ἀπασου, ἀνάκασθ, ἀνάμαστ, ὄλας γυρίε, ὄλας γυρίε, ἀνάκασθ, ἀνάμαστ, ὄλας γυρίε, ἀνάκασθ, ἀνάμαστ, ὄλας γυρίε, ἀνάκασθ, ἀνάμαστ, ὄλας γυρίε.* Eodem libro narrat Cicero, Alexandro somno confopito Draconem, quem Olympias mater alebat, visum esse ostendere radiculam, qua sanaretur Ptolemæus. Solebant, vt scribit Lucianus in Pseudomate, mulieres Pellæ Dracones alere, eosque æstate frigoris causa collo circūdare. Strabo libr. 15. ait, vulnerato in Oritis Ptolemæo sagitta venenata, quendam Alexandro secundum quietè visum esse, qui radicem qua Ptolemæus sanaretur ostenderet: draconis nihil meminit. Eodem libro patrocinium somniorum Cicero tradit susceptum esse à philosophis imprimis acutis, & consequentia & repugnantia videntibus: in quo Stoicos intelligit Dialecticæ perstudiosos, & argumentationum leges confectionesque & repugantias intelligentes.

CAPVT XX.

Communia iura migrare, bestia, grandescere factu, magnum ad columen, fixum & signatum

tum tempus, auguria coacta, dira: ex Cic. lib. 1. de diuinatione.

Inuasit in Ciceronis librum priorem de Diuinatione, insignis nec dissimulandus error, vbi scribitur, Quam verò Græcia misit Coloniam in Ætoliam, Ioniam, Asiam: ego pro Ætoliâ, Æcoliam corrigendum censuerim: cum præsertim notum sit eam regionem ab Aeolibus Græcis nomen habuisse, & colonijs Græcorum frequentatam fuisse: sed & dictare hanc nobis emendationem propè videtur nomè finitimæ provinciae, Ionie. Quin & antè sic crediderim integritati verborum & sententiæ consulendū, Quæq; proximè ad deorū vim natura mortalis possit accedere. Quid quod infra non communi iure migrare, sed communia iura migrare, id est violare, transgredere, est legendum? Quæ *ὄλας* Græci vocant, quo nomine veniūt venenata animalia, Cicero bestias vocauit: *Mirari licet*, inquit, quæ sint animaduersa à medicis herbarum genera, quæ radicem, ad morsus bestiarum. Illud & censura eger: *Sed inest mire & ranunculis*: ego verò vindicibus libris scriptis lectionem veram reduco in suū domicilium, sed inest in re vis, & ranunculis natura.

Cōmunia
iura mi-
grare.
Bestiæ.

Gradesce-
re factu.

Lentiscum, autem, triplici grandescere factu, pro Terquotannis fructu augeri, dicit, ea dicendi ratione, qua aliquem augeri liberis dicere solemus. Nomen Cicero Aristolochiam dicit ex inuentore inuenisse: in quo dētem calumnie vitare non potuit. Clamant enim odiosè esse herbæ nomen inditum ex eo, quod puerperis sit salubris: sed quid verat & salubrem esse puerperis, & ab inuentore Aristolochio nomen habuisse? Equidem puto id Ciceronem in aliquo, qui hodie non extet, scriptore legisse, non de suo commentum esse. Sed & Aristoteles à muliere inuentam esse scripserat, vt Nicandri interpres refert, cuius verba sunt, *ταύτην δὲ φασὶν Ἀριστολόχου γυναικὴ δὴ γενέσθαι.* aded de inuentoribus rerum inter auctores non conuenit, vt alij alia prodāt: in quo auctoris fides desideranda est, non eius culpanda diligentia, qui alienā sequutus fidem retulit. hæc enim ex Chryssippo exscribebat Cicero, & in Latinum traducebat. Scribo autem mox, in secundo de consulatu Vrania musa pronuntiat. & Concurfusq; graui stellarum ardore micantes. Cum autem facem belli nunciam flammato ardore scribit volasse magnum ad columen, facem intelligo volasse instar columnæ, & ad colunæ magnitudinem, quod ex Iul. Obsequente libr. de prodig. conijcimus, qui eadem de re ita scribit, *Trabs ardens ab occasu ad cælum extenta.* Species generata Nartæ, est Itarua nata & facta Nartæ, id est, in eius honorem facta. Fixum & signatum tempus est temporis momentum, quod punctum temporis dicitur, & à Lucretio libr.

Magnū
ad colu-
men.

Fixum &
signatum
tempus.

Auguria
coacta.

2. & 4. punctum tempus. Auguria Romana Cicero dicit coacta esse, quod augurarētur è pulis in cauea ante fame enecatis, & quod ex offa cadere aliquid oporteret, vt tripudium fo-
listimum

listimum fieret: contra libero utebatur augurio Deiotarus, qui liberè volantes aues aperto cœlo, non clausas cauea spectabat. legendum autem puto, *qui tripudium fieri: & nuptiarum auspices declarant.* Dio lib. 39. non C. Ætheium, sed C. Artium vocat, quod & verius, atque historicus ille non Ciceroni sed Appio ad stipulatur, & ex neglecta dirarum obnuntiatione putat calamitatem accidisse. Diras autem hic execrationes & detestationes accipio. eodem auctore lego, *etenim diræ. & in regiones distributa.* Hæc ego pauca carptim ex eo lib. libata adscripsi leui defunctus opera: alia quæ maiora sunt, aliorum industriæ reliqui.

CAPVT XXI.

Sortes, fors, & quædam in Cicerone emendata.

EX lib. 1. de Diuinatione duo genera oraculorum fuisse cognoscimus, vnum quod à furcibus profundebatur, vt à Pythia numine Apollinis correpta: alterum quod æquatis & paribus sortibus è sitella vel vna ducebatur. habebant enim sortes certis quibusdam sententijs, obscuris tamen, notatas: quarum quædam fœlicitatem, quædam calamitatem denuntiabant, aut alia eiusdem generis. hæc posteriora oracula dicit Cic. quæ æquatis sortibus ducuntur. vnde & fors pro oraculo vsurpari consuevit: vel quia certo ordine sorte ducta reddebantur: Æschylus, *ἔτι μὲν πάλαι λαχέοντες οἱ ποσειδάωνες.* Interest autem inter sortem & sortes, quod sortes velut tessellæ quædam aut taleolæ lineæ inscriptæ fuerant, ipsaque sortis instrumenta: Sors autem ipsa sortitio. Cic. *& sortes ipsas & cætera, quæ ad sortem erant parata, disturbauit. Quæ, inquit idem, Lacedæmonijs, quæ Taygetis, quæ Argiuis, quæ Corinthijs responderit, quis ignorat? lego Tegeatis ex Herodoto: his enim oracula reddita apud eum scriptorem referuntur.* Eodem libro: *Cognata, tibi sunt ante gerendæ ærumnæ.* hic cognata à patre filia vocatur, quod cum alijs liberis eius nata esset: vel ð gnata legendum est. Ibidem, *Ex fluuio fortuna resistet:* id dicit propterea quod ad ripas se somniarat solam desertam: proinde ex fluuio cursum suum inhibituram fortunam auguratur, neque vltra perrecturam, vt eam exagitet & vexet. doctissimè autem, vt alia plurima, Sigonius vir eximie & singularis doctrinæ, in *Numerij Fabij Pistoris Grecis annalibus*, legit, non vt vulgatum est in numerum. Lego mox, *De quo in Bruto Accij loquitur ipse: nec multò post, Rex quæ in vita vsurpant homines: non vt per exemplaria est propagatum, res.* Lego item, *commutationem portendit fore propinquam.*

CAPVT XXII.

Tempestatas, superstitiosus, galeotæ, iamidæ, gluttidæ, apud Cic. lib. 1. de diuinat.

TEMPESTATAS. TEMPESTATAS diem in illo Cic. versu lib. 1. de diuin. significat,

Tertia te Phœbe tempestatas leta locauit.
Id versus Homericus docet quem expressit:
ἠμῶν τὸν φίλων ἠδὲ τῶν ἰσθμίων ἱερίῳ.

Animus seu ocatus à societate & contagione corporis eod. lib. nihil quicquã aliud est, quã animus à coniunctione, consortio & cõactu corporis separatus. Nã contagio pro cõactu non rarò vsurpari consuevit. Appullus autem deorum accessus est, cum in lib. 1. de Nat. deo. appullui abscessum opponat, vt ipse sui interpret sit. Eod. lib. *vbi illa paulò ante sapiens et virginali modestia? hoc in trochaico & illa priore breui, nisi vbi finis versus sit, & modestia tribus primis correptis legendũ est, vt cõstet mēsiõ: nec qui in comicis versibus versatus fuerit, id vt insolens mirabitur.* Sed cum tragœdia non tantã vsurpet in versu licentiam, quantã comœdia, si virginis modestia legamus, versus penè legitimi iuris fuerit, idq; verius puto. Ibid. *superstitiosæ ariolationes, varicinationes sunt diuinæ & fatiloquæ.* Nam superstitiosus pro fatiloquo non infrequens est veteribus, in his Plauto in Curcul. Sc. Beatus videor. Fata fanda sunt fata dicenda & canenda. fatis igitur fandis, id est, ad fata canenda & eloquenda. Ibid. *Virgines verò æquales, patris mei, meum factum pudet: sic hunc versum vt posui, distinguendũ reor: sed & med obesse, illos prodesse: interposito d, qd in poetis antiquis frequens est, huc inducendum arbitror. illud eod. lib. mirandum magis, sed necessariũ tamen, vt lex trochaici constet, adest posteriore breui, vt in modestia tertiam à fine syllabam notauit:*

Adest adest fax obuoluta sanguine atq; incendio. quod ipsum vulgi pronuntiatione trãsigitur & subleuatur. nam sic appellabatur adest, vt duplex litera nõ audiretur, verũ altera supprimeretur: ita corripiendi occasio erat: nisi forte, quod & melius censeo, heu adest fax, vel, ah adest fax, scribatur. Ibid.

Multos annos latuit, ciues ferte opem & resinguite.

trochaicus etiã est, quod annoto, quia video in duo membra diuersorũ versuũ distractum esse. Ibid. pro, vt cum ille in agro Nolano, lego vt cũ Sulla. Ælianus autem lib. 2. ostentũ quod Dionysio factum est equo in voragine demerso, narrat: vbi & Galeotarum vatum meminuit: quos Stephanus genus in Sicilia vatum fuisse tradit. Plutonia quæ eod. lib. dicit in Asia esse, specus sunt tetrũ & pestiferũ halitum euomentes, omniaq; accedentia animalia statim enecantes, vt ad Hierapolim Plutonium describitur à Strabone lib. 13. & 14. & Charoniũ ad Thymbriam vicum Cariæ: spiracula Ditis Maro 7. Æn. vocat, vt quodam loco dicimus. Helenum dicit Cic. augurijs diuinasse, vt Casfandram mentis incitatione & furore: ita sola auguria Heleno tribuere videtur, cui Maro omne propè diuinationis genus his versibus concedit 3. Æneid.

Troiugena interpret diuim, qui numina Phœbi, Qui tripodas, Clarij lauros, qui sidera sentis,

Et vo-

Diræ.

Sortes.

Sors.

Superstitiosus.

Galeotæ.

Evolutrum linguas, & præpetis omina penna.
 Eodem Cicer. loco, *Quid Polyidum Corinthium?*
 Iamidas. lego, nō Polybum, ex Homero: sed & Iamidas,
 non Ianudas lego. sic enim familia Aruspiciū
 ab Iamo filio Apollinis nominabatur, quorū
 vnus Thrasylbulus è canum extis vaticinaba-
 tur, vt scribit Pausanias lib. 2. Eliacon, quod &
 à Victorio eruditissimo viro traditū est. Idem
 quos Cicero glutidas vocat, clutidas appel-
 lar. sic familia aruspicum vocabatur à Clutio
 filio Alcmeonis.

CAPVT XXIII.

*Omen comitorum, cedere, eluuiio, rudentis
 explicatio, sortes, sortilegi, fallax circus, ex
 lib. 1. de diuinatione.*

*S*cribit Cicero libr. priore de Diuinatione
 maiores voluisse, prærogatiuam omen esse iusto
 rum comitorum: quod hoc sensu dictum esse in-
 terpretor, Romanos tantum posuisse in suffra-
 gio prærogatiuæ centuriæ, vt eū semper con-
 sulem declararint, qui ab ea factus esset. Ita o-
 men in consulibus rogandis erat, vox præro-
 gatiuæ & suffragium. Scribo autem ibid.

Quam mox emitat pictis è faucibus currus:
 qua circumlocutione carceres circi significa-
 uit Ennius.

Cedunt de caelo ter quatuor corpora sancta,
 id est veniunt, accedunt: vt apud Plautum in
 Aulul. Sc. Narravi amicis multis. *Cedit miles, æs
 petit,* id est venit. Eodem libr. *Stabilita scamna so-
 lumq;* hic solum solum significat, vnde & sola-
 ria, quod alio loco annotare me memini.

Tarquinius dedit imperium simul & sola regni:
 Festus explicat terram, vt cum sola terrarum
 dicimus. Ibidem, vt aquarum fluxiones & deflagra-
 tionem futuram: explicat duo verba Græca *κατα-
 κλισίη* & *κατακλιση*, id est mundi diluuium & in-
 cendium, quæ euenire Stoici existimant lon-
 ginquis temporum interuallis, Deo notis &
 naturæ, hominibus ignotis: proinde liben-
 tius legerim aquarum eluuiiones, quàm fluxiones.
 Iugis puteus in Cicerone est puteus aquam
 habens perennem. Nam putei etiam sine aqua
 esse possunt,

*Eheu videte iudicauit inelytum
 Iudicium inter Deas tres aliquis, quo iudicio
 Lacedæmonia mulier furiarum vna adueniet.*

Tres iambici versus sunt in editionibus con-
 turbati, in ijs *Deas*, monosyllabum est, & iudi-
 cio & adueniet trisyllabum, quanquam aduenet
 legi posset, vt Nonius in Ennio aduenat pro
 adueniat, obseruat. In traductione temporis
 fatum quandam rudentis explicationem ef-
 ficere ait ibid. Cic. vt proxima quæq; replicet
 & reuoluat: vt enim rudens in spirā conuolu-
 tus & complicatus, si explicetur, singuli or-
 bes suo ordine explicabuntur, initio primi,
 deinceps proximi quique: sic curricula anno-
 rum explicant suos orbes, & tanquam conuo-
 lutos reuoluunt, & rerum seriem nexumque.

Sortilegos contemnit Quintus qui solebant
 in triuijs sortibus ductis, non tam futura præ-
 dicere, quam ad quæstum suum mentiri. For-
 tes autē illæ versabantur & educebantur ma-
 nu pueri: Tibullus lib. 1. Eleg. 3.

*illa sacras pueri sortes ter sustulit, illi
 Rettulit è triuijs omina certa puer.*

Sed & sortilegus dicebatur æquē Apollo, q,
 sortibus æquatis oracula interdum vaticina-
 retur, etsi etiā furore adflata Pythia: certè for-
 tes etiam oracula dicuntur, & simia in Dodo-
 neo templo, vt Cicero 2. de diuin. scribit, for-
 tes dissipauit. sortes oracula esse ex eo appa-
 ret quod, *Sortilegis, inquit Flaccus de arte poe-
 tica, non discrepuit sententia Delphis. Non habeo nau-
 ci, est, non facio flocci, profususq; contemno.
 Non Aruspices vicinos, non de circo Astrologos: Vica-
 ni Aruspices sunt, qui in vicis & pagis aruspici-
 nam exercebant, qui vanissimi & mendacif
 simi erant. In circo Romano erant Astrologi:
 Iuuenalis sat. 6.*

*Consulit antè Phalæ Delphinarumq; columnas:
 nec alia de causa quam propter diuinaculos,
 circum fallacem dicere videtur Horati^o lib. 1.
 sat. 2. hoc versu,*

*Fallacem circum, vespertinumq; pererro
 Sæpe forum.*

Illic autem multos diuinos fuisse liquet è Iu-
 uenale ita scibente sat. 6.

*Si mediocris erit, spaciū lustrabit vtrunq;
 Metarum, & sortes ducet, frontemq; manumq;
 Præbebit vati crebrum poppysma roganti.*

Lego ibidem coniectores, interpretes somnium, po-
 stulante versu: & non enim sunt hi aut arte diuini aut
 scientia. mox item lego, malitia exclusa:

CAPVT XXIV.

*Frangere saxo, lapide lapidem terere, præcur-
 rere, inane vacuum, ex Lucretij lib. 1.*

*E*ffugere & elabi plerunque nobis sensus
 solet, clamque surripi quodam furto in
 antiquis auctoribus, nisi propius inspicimus
 & attendimus, etiā cum verba de medio sum-
 pta sunt. Quod quidem mihi accidit in illis
 Lucretianis versibus, quos subiiciam, & ne a-
 lijs idem vsuueniat, etsi nihil in eis magnope-
 re latebrosū est, tamen lucidiorem aliquan-
 to clarioremque eorum sententiam reddam.
 Scribit igitur, lib. 1.

*Conueniebat enim fruges quoq; sæpe minacis
 Robore cum saxi franguntur, mittere signum
 Sanguinis, aut aliquid nostri quo corpora a-
 luntur:*

Cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem
 hic cum de alimēto Lucretius loquatur, quid
 est loci lapidi, & cur cum teritur postulat, vt
 ex eo cruor manet? hic puto duas rationes
 molendi indicari, vnam cum suspensa mola
 fruges frangimus, vt in faba fresa, & in polen-
 ta crasiuscula, quam Græci *νηπιον* vocant: &
 ex eo Aristophanes in Nebul. *νηπιον* appel-
 lat,

Sortilegi.
Sortes.Fallax cir-
cus.Frangere
saxo.

lat, quæ crassa sunt: Et Maro dixit 1. Æneid.

Et torrere parant flammis & frangere saxo, quod est utcumque molere atque adeò molere. Aliquando autem non suspenduntur mole, sed lapis lapidem terit, id est mola molam, cum tenuior farina & minutior elicitur. cum igitur franguntur in grandiusculam farinam fruges, debebant signum aliquod sanguinis elisæ ostendere: sed cum in minutissimum pollinem & simillam friantur & comminuntur, tum verò ex eis manare sanguis, non tantum ostendi debebat, si, ut Anaxagoras ait, omnia sunt in omnibus: posteriorem rationem molendi significari puto, cum Lucretius dicit,

Cum lapidi lapidem terimus.

atque inde comica quadam lasciuia & lusu, feruus apud Plautum in Asinar. Sc. Sicut tuū vis vnicum. piltrinum circumloquitur ex genere molituræ:

Non me illuc ducis, vbi lapis lapidem terit?

Ira etiam liquidius & clarius apparet ioci venustas scenici. In eodem Lucretij libro præcurrere est vsurpatum pro præoccurrere, præoccupare, quod Græci *πρὸς ἄνω* dicunt: ac medicus fidius verbum illud explicare Latinè videtur voluisse:

Illud, inquit, in his rebus ne te deducere vero possit, quod quidam dicunt præcurrere cogor.

Omne, autem, quod est spatium, vacuum consistat inane,

Inane uacuum. cum dicit, mirum videtur, quod inane uacuum dicat: quasi timendum sit, ne sit inane plenum: & certè. nam aer à Latinis plerunque inane dicitur: ad eius igitur discrimen vacuum addidit, ut spatium acciperemus omni vacans corpore: aut certè sic loqui abundante quadam oratione veteres poetæ solebant, etiam in aere, quia nostris oculis inanis & vacuus occurrit. Maro, 12. Æneid.

Tum lapis ipse viri vacuum per inane volutus.

Sed & inane repletum est, quod corpus obsidet & occupat: hinc Lucretius,

Non per inane meat vacuum. Est & apud eum stringere, detrahere, distringere, Sed quæ sunt rerum primordia, nulla potest vis stringere.

id est, nulla vis de eis quicquam potest detradere, detrahere, distringere quicquam, nec ea lædere.

CAPVT XXV.

Aureus funis, apparere, animi tactus, manu ducere, barbarica vestis, barbaricarius, signura, ferus Centaurus: apud Lucretium.

Aureus funis. Negat aureo fune de cælo mortalia secula Lucretius (sic enim loquitur) in terrâ esse demissa: in quo subijit quærere, cur aureū funem nominarit: sic enim scribit lib. 2.

Haud, ut opinor enim, mortalia secla supernè Aurca demisit de cælo funis in arua.

sed hoc tanquam æs alienū ab Homero sumptum suspicor, apud quem Iliad. 4. aurea catena, vel funis, ut interpretatur Lucretius, de cælo religatur.

Ἐπιπλὺ χρυσέῳ βῆ ἑξαπέσο λεπυράσσοισι.

Plato autem in Theæteto aureum apud Homerū funem interpretatur solem esse, ut etiā eruditissimo viro Lábino placere animaduerti. In eo Lucretij libro pro aptaret, illo versu,

Aptaret spatium cæli domus altæq; testæ:

non est iuris ancipitis, melius esse, quod proferunt putres membranæ, apparet, ut sit acquireret spatium & amplitudinem cæli domus, & aufereret. Illud verò mirandum cuiuspiam videatur esse, quòd animi tactum dixerit hoc versus eiusdem libri,

Atq; animi tactus liber quo peruolet ire.

apagesis enim illud quod scabie quadã libros fœdauit tractus. sed tactus animi non aliud quàm est, quàm eius sensus: nam duplicè posuerunt Philosophi tactū, exteriorem omnib.

notum, etiã belluis, si loqui possent: interiorem sequestrū & arbitrum voluptatis & doloris. Cic. in Lucull. quid de tactu & eo quidem, quæ philosophi interiorem vocant, aut doloris aut voluptatis. Lego etiam eod. Lucretij libro, nam tibi veniēter ut apud Flaccū li. 2. epist. 2. veniens & liquidus: q, si vehementer & vehemēs legere vis, vocales duæ per synecphonesin in vnam coibunt & coalescent. Expressit autem verbum Græcū Lucretius, cum dixit,

Sed magis ipsa manu ducunt. id enim est

χειρὸς ἄνωγῶσι, ut & Cic. lib. 1. de Nat. deorum, qui locus p mutilo & curto stellatus est in libris editis, sed etiam sic tractat ut manu ducat, eam esse vim & naturam deorum. Nam hinc doceat pro reijculo remouendum: tetauit enim *χειρὸς ἄνωγῶσι* quod est manu ducere, Latinè enuntiare. Putricauit autem in nobili poeta, lib. eod. putet, & lege carminis reijcitur: sic igitur versum legendū conijcio, Molli lenta, fragosa putri, caua corpore raro. In illo autem versu,

Iam tibi barbaricæ vestes, melib. eaq; fulgens:

barbaricæ vestes Phrygiæ intelligendæ sunt, unde & barbaricarij in iure ciuili: nam barbarum pro Phryge dici est frequentissimū. Phryges autem acu pingere instituerunt. Apud eundem etiã hoc versu atomi, id est indiuidua corpuscula, vocantur figuræ, propterea quod quædã angularæ sunt, quædã hamatæ, quædã vncinatæ, quædã quadratæ. Sic apud Arist. Democriti sententiam referentem sæpe vocantur *σχιματα*: inquit Lucretius,

Dicere enim possis cælestem fulminis ignem Subtilem magis, & paruis constare figuris.

cum autem ferum Cætaurum dixit illo versu, At contra tetra absinthi natura, feriq;

Centaury:

intellexit Centaureū, quod Latini vocant fel terre, & feritatis cuiusdã nomē ei tribuebant, ut è Dioscoridis codicibus perspici potest, in quibus vocari dicitur à Romanis feri, & vna fera, quæ verba eluxata videtur è fero, & vna fera: certè

Lapide lapidem terere.

Præcurrere.

Inane uacuum.

Apparere

Animi tactus.

Manuducere.

Barbaricæ vestes. Barbaricarij. Figura.

Ferus cætaurus.

ra: certè quamuis deprauata sint, ostendunt tamen nõ leuiter impressa feri vestigia, quod nomen ei tributum fuisse, non solum ob feritatem Centaurorum, à quibus nomen habebat, existimo (nam & φῦρ ab Homero appellantur) sed etiam ob amaritudinem saporis. Iam qui magnificentissimi & splendidissimi erant, pro lychnuchis & candelabris statuas in ædibus habebant, pueros prælucentes, thedamq; aut lampada ferentes, qui sunt δαδίσχοι 10 & λαμπυροφόροι, imitantes.

*Si non, inquit, aurea sunt iuuenum simulachra per ædes
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris.*

CAPVT XXVI.

Catenæ, penes æterna, omnituentes: apud Lucretium lib. 2.

VT moribus antiquis stabatres Romana, sic Romana lingua stat antiquis exemplaribus, à quibus cùm recedunt editiones, merito doctis suspectæ sunt, & propè falsi cõdemnantur. Et si enim aliquid plerunque nõ incommodè fingunt, nouitium tamen id est & nuperum, non cana illa vetustate venerandum. Itaque etiam cùm minus fidem facit antiquitas, tamè eam quoquo pacto possumus, interpretari & retinere malum, quàm quicquam innouare: velut in Lucretij quibusdam locis, vt lib. 2.

—inter se fortè catenas

Catenæ.

Ludunt, in numerumq; exultant sanguine læti.

hodie cateruæ parum fideliter excidunt omnes: sed catenas quid vetat intelligere choreas catenatim confertas, vt illos fanaticos se gladijs lacerantes & cruentantes in suo exultasse & luisse sanguine, & pernices agitasse choreas accipiamus? quod & à toto poetarum 40 choro mediisfidius concinitur, vt nemo dubitare debeat. Sunt & editiones falsariæ in illo quoque versu,

Aere atq; argento sternunt iter omnia circum.

cùm in sanctioribus exemplis scribatur,

—sternunt iter omne viarum.

corruptum & illud ibid.

Ne ve putes æterna parum residere potesse

Corpora prima.

Libri clandestini & vt ita dicam, mystici,

Neve putes æterna penes:

Penes æterna.

Ac, ita me deus amet, fateri malim me nescire quid hæc verba significant, quàm ea audacter stilo confodere: sentio tamen non inconcinnam in eis latere sententiã, non residere nec remanere in æternis textis corpora prima, sed ea plerunque fluitare in summis rerum oris, & res interpolare subinde alias atq; alias, vt quædam in ortu natalibusque moriantur suis: tantum abest vt æternitas esse possit in his, quæ prima corpora procreant & integrat. 60 Testatur & illud vetera exemplaria:

Posse ea non sensu sensus mutabilitate.

Aut aliquo tanquam partu, quod proditur extra. Id autem multo aliter diuulgatũ omnes sciunt. Ego autem ea non puto esse vt quidam censerent, ea ratione & eo modo, vt eadem sæpenumero apud Plautum, pro eadem via: quanquam neque aliena à Lucretio esset illa synecphonesis, quæ subleuando versui necessaria foret ob productionem vltimæ syllabæ: sed ea, vermes & oua quæ animantur. sic ibid.

Ære, fluminibus, terris, terraq; creata,

proferunt foruli priscorum voluminum: hodie, flammaq; creatis, scribitur licenter, ne dicam stultè: nam de flamma nihil nascitur: sed cùm dixisset flumina & terras, nomineque terrarũ significasset hanc & illam terræ partem, hoc et illud terræ genus, quod quotidie gignitur aut farcitur, vt quotidie gignuntur flumina: tandem vniuersam elementi molem complexus est, initio rerum creatam. Non in commodè 20 terraq; creatis, etiam legeretur, & de stirpibus acciperetur. Proximos versus ita legendos ex antiquis libris puto,

Non congressa modo vitales conuenienti

Contulit inter se motus, quibus omnituentes

Accensi sensus animantem quanq; tuentur.

sed tamen ne quid dissimulem, ex, omne tuentes, omnituentes feci, quam vocabulorum iucto-

Omnituentes.

rum rationem cognoscet Lucretianam, qui eum poetam legerit, apud quæ ædituentes multo insolentius reperiet. In eo etiam lib. 2. versu, pæniceusq; color, lego potius ex antiquis libris, quã phœniceus: solet enim plerunque v, in æ mutare, munire mœnire, munera mœnera, punibat pænibat, sic puniceus pæniceus.

CAPVT XXVII.

Radix saxi, quod superest, nõne videre, ne, abrupti ignes, tantum quod, proporro, ali, omne magnum contulit: apud Lucretium libro secundo.

Radix saxi à Lucretio dicitur translata, ve- Radix saxi.
luti si diceres stirpem saxi, sed & Græci terram ἔρρησμελίω non ineleganter solent dicere, eam stabiliter hærentem fundatamque dicere studentes. Quod superest, apud eundem plerunque est deinceps, postea, in reliquum, igitur, postremo: vt quod Græci λοιπὸν dicunt, vt libro secundo,

Quod superest.

—Neq; nobilitas neq; gloria regni.

Quod superest animo quoq; nil prodesse putandum:

id est, λοιπὸν ἐστὶ τῆ ψυχῆ νοσητελεῖν οὐκ ἔστιν. Ibidem,

Omnimodis expertus eris quam quisq; det ordo

Formarum speciem totius corporis eius:

Quod superest, si fortè voles variare figuras:

id est deinceps, postea, λοιπὸν: Rursum,

—Neq; quod superest procrefcere, aliq;

id est, ἐστὶ λοιπὸν αἰεθῆναι, id est deinceps, in reliquum, postea. Quid plura commemorare atinet, neque tam exemplis certa confirmare, quàm

quàm lectorem copia onerare atque fatigare? illud autem,

—Nonne videre

Nil aliud sibi naturam latrare?

indignantis est & stomachantis, vt & Maronis illud, i. Æneid.

Mene incepto desistere victam?

sed & —Nisi vt qui

Corpore sciunctus dolor absit:

per archaismum dictum est, qui, quod est quomodo, redundante, vt apud Terent. in Andr. act. 1. Sc. 1. alio tamen quodam modo,

Ita tum discedo ab illo, vt qui filiam

Neget daturum.

aut, vt qui erit vt aliquo modo, aliqua ratione.

Ne. NE archaismo quodam non iniucundo, pro non etiā idem poeta posuit.

illa quoq; in Solis quæ lumine cernere quimus,

Ne quibus id faciant plagis, apparet aperte.

id est, non apparet aperte: ac herere aliquam in scriptura fraudem putarem, nisi apud comicum Plautum eadem vsurpatio vocis eodem in sensu reperiretur, vt in Trinum. Sc. Neque fuit. nisi ne vis, pro nisi non vis: & apud Terent. in Andr. act. 1. Sc. 1. mihi qui ne detur, id est, vt non detur, Donato interprete. At verò

Tum vacuum tempus linquant,

id est, vacuum animum, qui in capite est: tempus sic numero singulari dicit Cornificius li.

Proporro 4. ad Heren. percutit tempus. Proporro etiam vsurpatur, vt Græci solent congeminare

Ipsaq; proporro paulò maiora laceßunt.

—Abrupti nubibus ignes,

Abrupti ignes. eodem libro sunt vt Græcè ἀπρῦπυβότορ, id est, à nubibus erumpentes & tanquam abscessi. apud Maronem quoque libro tertio Æneidos,

abruptis nubibus ignes, legitur, quòd fulmen eas diuidat & rumpat. Tantum quod, etiam pro vt

Tantum quod. solummodo, Lucretius posuit,

Tantum quod mōmen mutatum dicere possis.

Cic. in Verrem. 2. act. dixit tantum quod, pro nisi, tantum quod hominem non nominat: id est, nisi quod

hominem non nominat. Cùm autem scribit,

Aerq; quæ claustris restantia vociferantur:

ea significat fortasse, quæ Græci βόωτρα & λογώνας appellant, quibus pulsantur fores, & intrus homines euocantur: sed credo eum esse circumlocutione vsū, quòd vox Latina ei deesset: quanquam potuit cornicem more Græcorum ob garrulitatem appellare. Vidi qui de cardine ahenō intelligeret, vt apud Maronem i. Æneid.

—Foribus cardo stridebat ahenis.

nam cùm ianua clauditur, vociferatur renitens cardo. Iterum 7. Æneid.

—Aperit stridentia limina consul.

Atque hanc interpretationem meliorem puto. Sudor pro humore, ab eo etiam nouo more vsurpatur, sudor vt maris est: et si enim non me fallit sudorem esse suapte natura falsum, & à quibusdam mare existimatum sudorem quendam esse, quod ab Aristotele relatū est: ta-

men puto sudorem maris hic nihil aliud quicquam, quàm humorem esse. Eleganter autem & scitè illud scriptum est,

Ne tibi dent in eo flammæ corpora fraudem: quod est, caue ne te ignis fallat. ex in eo, fecerunt timeo, bono quidem sensu, sed illud alterum suauius multo est & elegantius. Ali non est apud eum nutriri plerunque, sed altum & adultum euadere. Itaque crescunt apud eum res: deinde aluntur. Nec verò præpostera ordinis perturbatione videri potest id dicere, cùm perspicuè in ea notione quam dixi verbum illud ab eo vsurperetur, vt

Donec alescendi summum tetigere cacumen.

Iterum, eod. lib.

—Neq; quod superest procrefcere aliq;

Rursum, ibid.

Quæq; sua de materia grandescere aliq;

Numen in eo etiam nutus est, vt

Terrificas capitum quatientes numine cristas:

scio ad numen magnæ matris referri posse videri, sed perspicuè nutus motusque capitis significatur, quem sequitur & nutus cristæ, vt apud Homerum Iliad. γ.

ἀενδὸν ἢ λέφθ λαδύπεδον κῆρυκεν.

Legendum autem eod. lib. arbitror,

Præterea quoniam non certis certa figuris:

non vt scribitur nisi, quod sensui ita repugnat, vt contrariam voluntati Lucretij sententiam afferat: atque ita doctissimus Lambinus emendat. figuras autem pro atomis ponit. At illud eiusdem libri,

—Quæ magnum iaculando contudit omne.

cùm ait, ab immenso illo vniuerso, quod omne vocat & interdum summam summarum, corpuscula conferri dicit, quibus mundi huius elementa consistunt & augeantur, mundusque crescat & amplificetur. Hæc, quæ admonitionis loco esse poterunt ijs, qui aliud agentes ea fortasse non animaduertent, malui attingere, quàm operæ parcendo non iuuare studia iuuentutis, sæpe in tenui laborantis.

Omnem agnum contulit.

CAPVT XXVIII.

Collegium Capitolinorum & Mercurialium apud Ciceronem, serue calumniam.

ROMÆ collegia quædam erant, in his Mercurialium & Capitolinorum, vt ex epistolis ad Q. Fratrem cognoscimus: sed quoniam erant illi Capitolini? Id enim è libris erutum, Ciceronis epistolas legentibus prælucebit: etsi enim nostra non magnopere refert hos intelligere, tamen quia eum scriptorem meritò docti & studiosi peruolunt, in quo si quid minus intelligunt offenduntur, excutiendum mihi esse credidi. Erant igitur Capitolini collegium hominum Capitolium & arcem incolentium, ludosq; capitolinos celebrantium. Sed quia in hoc scribendi genere, non Oratorum artificiosa fide, sed auctorum

Collegiū Capitolinorum.

Collegiū
Mercurii
alium.

literis omnia probantur: quod à nobis pos-
tum est, ex eorum velut tabulario & instrumē-
to depromendum est. Liuius igitur libr. 5. ab
vrbe condita, ita esse, vt retulimus, his verbis
planam facit, *Ludi Capitolini fierent, quòd Iupiter
optimus maximus suam sedem atq; arce[m] pop. Rom. in re
trepida tutatus esset, collegiumq; ad eam rem M. Furius
dictator constitueret ex his, qui in Capitolio atq; arce
habitarent. Mercurialium autē collegium mer-
catorum fuisse crediderim: ac ne leuis conie-
ctura puretur, quæ probabilitate subnixa sit
eius dei, qui mercaturæ præest: quanquam si-
alia desint argumenta, satis hoc verisimilitu-
dinis ad credibilitatem satisque ponderis ha-
beat: ex ipsi^o velut tablino Liuij testimoniū
proferemus. is ergo libr. 2. ab urb. cond. ita scri-
bit, Certamen consulibus inciderat, vter dedicaret Mer-
curij ædem: Senatus à se rem ad populum reiecit, vtri eor-
um dedicatio iussu populi data esset, cum præse anno-
na, Mercatorum collegium instituere, solemnia pro Pon* 20

*tifice iussit suscipere. Sed quia è Cicerone omnis
hæc nata est oratio, supplementum capituli ex
eodem scriptore addam. Quid est igitur in e-
ius lib. 8. fam. epist. in epistola Cælij, calum-
niam ferre? sic autem scribitur. Scito Sempronium
Rufum, mel ac delicias tuas, calumniam maximo plausu
tulisse. Id mihi videtur esse calumniotum quid-
dam & astutum dolosumq; excogitare & af-
ferre, & obtinere fortasse, quod tum fecit Ru-
fus, qui accusatorem suum postulauit lege
Plotia, vt hoc extraordinario reo causam non
diceret. Sic & in Sallustium Cicero scripsit, sed
est quædam calumnia quam vnusquisq; nostrum testante
animo suo fert de eo, qui falsum crimen bonis obiecit:
vbi hoc scilicet significat, eos improbari taci-
to hominum iudicio, qui falso crimine alios
calumniantur: ita in hoc posteriore exem-
plo, à prioris sententiâ aliquan-
tum desectitur vt
existimo.*

Calum-
niâ ferre

LIBRI QVINTI FINIS.

ADRIANI TURNEBI AD-
VERSARIORVM LIBER
SEXTVS.

CAPVT I.

*Delibitari, arca, sutorio atramento absolutus,
malis onerari: apud Ciceronem.*

DVOBVS in locis epistola-
rum Ciceronis ad Pætū vel
auctoritatem veterū exem-
plarum aduersus editiones
tueri conabimur, vel aliam
ab vsitata scripturam elicie-
mus: sed veteris tamen scripturæ fides penes
Victorium sit, quo tradente hoc scribimus. Er-
go libr. 9. epist. Delectauerūt. vbi excusum est,
*solebam enim antea delectari oleis & lucanicis tuis: in
veterinos, vt ita dicam, & vietis libris repe-
rit, delibitari, quod in edius fidius non improba-
dum est, hoc sensu: tu me tua promulsi de ante
delibabas, ac meam famem diminuebas illis
primis ferculis, quam tibi integram & illiba-
ram ad omnia cœnæ fercula afferam, neque
primis illis melsibus, & primo gustu eam per-
dam & consumam, ac delibabo, sed vt inte-
ger & recens ad reliqua fercula veniam, prin-
cipio cœnæ abstinebo. vt autē ab appello ap-*

Delibitari

*pellito, à cœno cœnito deducitur, quidni pa-
ri ratione à delibo delibito deriuari possit?
nullus est, vt puto, Grammaticus, qui non ge-
nus hoc deductionis agnitus sit. Alter locus
eod. lib. epist. Dupliciter. sic scribitur vulgò,
Nos iam ex arcis tantum habemus, vt Verrium tuum &
Camillum, qua munditia homines? qua elegantia? vocare
sepius audeamus. Equidem scio, ex arcis dici pos-
se pro, è frugibus & melsibus nostris, vt apud
Varronem libr. 4. de ling. Lat. rura largitur ad a-
ream: sed in aliquot extat libris ex artis: quare
puto ex arcis scribendum esse leui mutatiuncu-
la & ferenda. Arcam autem habere dicebatur, Arca.
qui bene nummatus erat: cui nihil nummo-
rum erat, is arcam non habere dicebatur: sed
multò ille pecuniosior, cui arcæ plures, vt hîc
numero multitudinis loquutus est. Catullus
epig. 21. de paupere, cui neque seruulus neq; arca.
Et Cicero ad Attic. lib. 1. epist. Nimum raro.
confidito arcæ nostræ. Assuemus indidem & pan-
nos. Ddiscenda, inquit idem libro 9. epist. ead.
tibi sunt sportella et artologani tui: dicere eū puto vi-
tiles sportellas, quib. artologani & bellaria fe-
rebatur. Sed & interdū sportulis obsonia cœ-
narū ferebantur, cum ad aliquē cœnatū ibant:
& in*

& in cœnationem domesticam portabant. Nam & apud Pollucem lib. 10. c. 23. sunt *λίγαι ἐσφαίροι* & *στυφίδες*. Ego autem putem artolagnos in parabilibus & vulgaribus cibis fuisse numeratos. Rursum eod. lib. epist. 21. *Iam pater eius*, inquit, *accusatus à M. Antonio sutorio atramento absolutus putatur*: puto per ænigma significari absolutum crimine eum fuisse foedissimis for-
 dibus & maculis iudicum, qui ignominioso iudicio & turpi eum liberassent, per corrupte-
 lam, quem grauisissimis sententijs condemnare debuerant. Nam sutorij atramentum, quo ligulæ solearum & corium calceorum denigratur, nigerrimas ducit maculas. Itaq; atramentum sutorium maculosum iudiciũ & infame vocauit. *Spurina quidem*, inquit eod. libr. epist. 24. *cum ei rem demonstrassem, & vitam tuam superiorem exposuissem, magnum periculum summæ Reipublicæ demonstrabat, nisi ad superiorem consuetudinem tuam, cum Fauonius flaret, reuertissem*. imitatus est festiuè responsa hariolorum & aruspicum, qui aliquando solebant diem præfinire, antequam nisi quid fieret, mali aliquid esset euenturum. Terent. in Phor. act. 4. Sc. 4. *gallina cecinit, interdixit hariolus, aruspex vetuit ante brumam aliquid noui negotij incipere*. At etiã ibid. *Me autem à te, vt scurram velitem, malis oneratum esse non moleste tuli*. malis oneratur qui malè mulctatur & vapulat oneraturq; plagis. *scurram autem velitem, dicit scurram tironem, non veteranum, grauis armaturæ: vt enim si veles cum armato milite cõgredere-
 tur malè acciperetur, sic vt velitem scurram se verberatum esse iocatur à Papirio dicacissimo & accerrimo scurra.*

CAPVT II.

Qualis in Eurotæ ripis, apud Maronem.

Poetæ Latinorum principis verba sunt primo Æneid.

Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi Exerces Diana choros.

quibus Homeri Odyf. lineamentis tabellam saltantis Dianæ choreasque ducentis expingit: qua quidem in tabula picta Momus veluti reprehendendi animo quæreret, quid ita visum sit vtriq; poetæ potius eam in ripis Eurotæ tripudiantem statuere, quam alicuius alterius fluminis. Nam de iugis Cynthi propter natalè Delon nihil habuerit Momus aut Zoilus quod carpat. vt igitur à calumnia, qua nihil hominum generi iucundius est, vt quam etiam in Deum aliquando destringant, in eius consilia & facta malignè inquirentes, vtrumque poetam liberemus: hoc existimo ab eis cõsilio scriptum esse, quod Taygetus mōs Eurotæ imminens, esset Dianæ sacer, vt verisimile sit eam, in loco sibi dicato sacroque & grato, in numerum cum Nymphis saltare libenter solitam, non propter aquæ riuum, sed fluuium potius amœnum. sed tabellari nobis est opus suffragio, quod nobis non denegabit elegans & concinnus poeta Callimachus,

qui in Dianæ hymno his verbis ei charissimum esse dicit Taygetum:

Νήσω μὲν Σολίχην, ποταμὸν δὲ τοὶ Δῶδες πρὸ γῆς, Τυγγέου δ' ἔβρω.

Equidem credo etiam nō defuturos, qui mirentur quid ita deam illam puerperiorum, venationumque præsidem, tripudiatricem saltatricemque inducant: sed mirari desinent, vbi intellexerint, ita animis hominum religionem illam sectantium insitum fuisse, vt eã semper in montibus, nisi venaretur, saltare existimarent. Argumento est prouerbium, *πῶς ἄφρονος ἀκχεροῦς*; quando Diana non saltauit? & quod, vt poeta idem Callimachus canit, saltatriculas comites ab Ioue poposcerit sexaginta nymphas.

Δὲς δ' ἐμοὶ ἔβρωσιν ἁρπύριδας ἰστρούνας.

Sed & Oreades eam sequuntur glomeranturque, cum choros exercet, quia montes omnes in potestate Dianæ sunt: & omnes nymphæ montium eius familiares, & propè conubernas habebantur. Nam apud Callimachum sibi poscit ab Ioue montes omnes donari: sic enim scribit,

Δὲς δ' ἐμοὶ ἔβρωσιν ἁρπύριδας ἰστρούνας.

hæc, vt opinor, quæ exposui, haud parum addent gratiæ versibus Maronis, quæ necesse est surdo velut palato non sentiatur, nisi eorũ quæ aspersi, gustu commendetur.

CAPVT III.

Turricula, fritillus, dare, reuocare.

Interesse non crediderim inter turriculam & fritillum, quibus veteres vtebantur in tesseriis lusorijsque tabulis, nec nostri Grammatici inter ista distinguunt, neque internoscendi vllam afferunt notam. mihi autem videtur fritillus vasculum buxeum longum & teres fuisse, è quo mitterentur tesserae vel tali in tabulam. Id ex eo apparet, quod apud Senecam condemnatur Claudius alea ludere pertuso fritillo: sic enim frustra talos colligebat, cum semper caderent nullo rerenti fundo. verba sunt Senecæ de mort. Claud. *Tum Æacus iubet illum alea ludere pertuso fritillo: & iam cœperat fugientes tesseras querere & nihil proficere.*

Nam quoties missurus erat resonante fritillo, Vtraq; subducto fugiebat tessera fundo.

Idem & pyrgus siue turricula erat, vt è Martiale constat: lib. 14. epig. 16.

Querit cõpositos manus improba mittere talos: Si per me misit, nil nisi vota facit.

Nam vasculum illud oblongum & teres imaginem & effigiem rotundæ turriculæ præbebat. ne igitur improba fallaciq; manu bolos quos vellent aleatores veterani iactarent, aliõsque fallerent, excogitatum fuerat ad fraudem tollendam, vt per pyrgum mitterentur tali: intus autem pyrgus excauatus erat gradatim exculprusque, vt agitati concussiq; tali, in graduum offendentes supercilia, volutarentur, incertiorq; iactus esset: Apollonius

Turricula. Fritillus.

Sutorio atramento absolutus.

Malis onerari. Scurra uel.

Qualis in Eurotæ ripis.

40

50

60

in commemorat. professor. Burdegalens.
 Vidimus & quondam tabule certamine longo,
 Omnes qui fuerant enumerasse bolos:
 Alternis vicibus, quos præcipitante rotatu
 Fundunt excusi per caua buxa gradus.

Dare.
Reuocare

Bolos potro in eo ludo vel dabant vel reuoca-
 bant: vnde & hodie tesserarum ludus, datoru
 ludus vocari solet: Aufonius eodem loco,
 Narrantem fido per singula puncta recursu

Quæ data, per longas quæ reuocata moras, 10
 Quod idem in duodecim scriptorū ludo vel
 calculorum fiebat. Cicero in Hortensio, Itaq;
 tibi concedam, quod in xij. scriptis solemus, vt calculum
 r. ducas, si te alicuius dati pœnitet. qui enim calcu-
 lum mouit, & in aliqua sede lineæve colloca-
 uit, dedit: qui si se malè collocasse putat, redu-
 cit calculum.

CAPVT IIII.

Albae sententiae, Dama, cæcus fluctus.

Albae sen-
tentiae.

A Sinus Pollio apud Senecam lib. 4. con-
 trouers. Albutij sententias, quæ apertæ
 erāt & faciles, non obscuræ, nō tenebrosæ,
 appellat albas, quod quæ alba sunt nihil atrū,
 nihil caliginosum habeant, sed clara quadam
 luce suffusa pelluceant: eius verba sunt, *Sententi-
 ae, quas optimè Pollio Afinius albas vocabat: id Græ-
 co more factum esse suspicor, cū præsertim
 apud Eusebium sæpenumero legamus* 20
pro clarissimo & facillimo. Sed quod non
 trāsiri temerè & inattentè debuit, ex eo mox
 Senecæ loco perspicui potest, cur ab Horatio
 lib. 2. sat. 5. scriptum sit,

Visne tegam spurco Damae latus?

Dama.

Nam cū Dama diminutionis forma à De-
 metriō deductum sit, nomen seruile est, & in
 Horatio libertini hominis, quales multi ad
 opes perueniebant, etsi pro vilissimis & sordidissimis
 semper habebantur. Adscribam Se-
 necæ verba, *Idem res dicebat omnium sordidissimas, a-
 cetum & pileum, & Damam, & Phileroten, laternas
 & spongias.* Cū igitur Horatiani mihi loci in
 mentem inter legendum venisset, in articulo
 opprimendum putauī, & huic schedulæ in-
 ferendum, cū ei nonnulla lux è Seneca af-
 fulgere videatur. Æquè & quiddam Græca-
 nicum olet illud Liuij apud Senecam libro 1.
 Controuers. de Ciceronis morte, vnde aliquo-
 ties in altum prouectum, cū modo venti aduersi retu-
 lissent, modo ipse iactationem nauis cæco volente fluctu
 pati non posset: illud enim cæco fluctu, est quod ab
 Homero scriptum est *λωπυρι λωπυρι*, quod & an-
 te Liuium ita Latine Sisenna explicarat, vt a-
 pud Nonium reperimus. Nec mediū fidius a-
 lienum & inscitum fuerit verba Sisennæ sub-
 iungere: *subitò, inquit, mare subhorrescere, cæcos-
 que fluctus in se prouoluere leuiter cepit.* cæcum au-
 tem fluctum Nonius idem interpretatur oc-
 culatè malum, latentè, & tacitum: Grammati-
 ci Græci explicant fluctum sine vento ortum,
 nec murmurantem sonantemque. Liuius
 quidem intelligere videtur fluctum vento si-
 lente, aut non strepente excitatum, cū scri-

Cæcus flu-
ctus.

psit, partim ventis resstantibus relatum sepius in littus,
 partim cæco fluctu iactationem nauis pati non potuisset
 nec aliter sentit Sisenna. Ac cæcus dicitur flu-
 ctus, cuius non sentitur nec apparet causa, vt
 cū venti quiescunt. quæ enim præter ven-
 tum excogitari potest maris frementis & flu-
 ctuantis causa? quo horescente & acre quie-
 ro, meritò fluctus cæcus dicitur: id autem ple-
 runque fit ante ventos coortos, vnde & Maro
 scripsit libr. 1. Georg. in prognosticis venti,
 Principio ventis surgentibus, aut freta Ponti
 Incipiunt agitata tumescere.

CAPVT V.

Flamen furinalis, falacralis.

FLamen est apud Varronem lib. 4. de ling. 20
 Lat. furinalis, diuæ, vt ait ille, Furinæ, sed
 quæ sit ista diua Furina, sollicitè anxieq; que-
 runt antiquarij, qua ignorata, nec eius quid-
 em flamen cognoscetur. ego si potero istum
 scrupulum eis eximam: ego enim diuam Fu-
 rinam arbitror Erinnyū esse, & furiam: quod
 duorum locorum comparatione constituere
 & confirmare posse videor: atque hoc genus
 argumenti imprimis firmum certumque est,
 cū alterius loci aut scriptoris interpreta-
 tione, obscuritas & caligo detergetur. Sic
 ergo in libro de viris illustribus scribitur de
 Graccho, *Et Pomponio amico apud portam trigemi-
 nam, P. Lectorio in ponte sublicio persecuentibus non
 resistente, in lucum Furinæ peruenit.* Idem istud sic
 Plutarchus scribit in vita Gracchi, *ὁ δὲ θεὸς οὐ
 κήν ἐν αἰσῶν ἀλλοτρίων ἐπινοήσας.* Ita Plutarchus
 Furinam interpretatur furias, cui sententiæ
 nec intercedere possum, neque quicquam dif-
 findere, vt inquit Flaccus, cur non ei assentiar.
 Est & in Varrone eodem libro falacralis fla-
 men à diuo Falacre dictus, sed deus iste in va-
 sto quodam latere obscuroque & caliginoso
 chao videtur tacitus & ignotus, neque cui-
 quam qui sit, proditus: eruere tamen eum co-
 nabimur è tantis tenebris in lucem, si nostræ
 aspiraret coniecturæ fortuna. nam præter con-
 iecturam asserre nihil possum: quæ si in gra-
 uioribus rebus interdum boni consulitur, hic
 aspernāda non est. Igitur vt diua Palatia dea
 erat, quæ Palatio præerat, cuius flamen Pala-
 tialis vocabatur, & Volturnus fluuius, cuius
 flamen Volturnalis: item crediderim diuum
 Falacrè deum fuisse, qui loco cuidam, qui fala-
 cer aut falacrinus vocabatur, præerat: sunt en-
 im cognomines & gentiles locorum dij, vt
 Clitūnus & fontis & dei fontis præsidis no-
 men erat. Falacrinus autem locus recense-
 tur ab Antonino in itinerario Italiæ non
 procul Roma: quispiam fortasse etiam exi-
 stimet à phalis circi nomen habuisse, sed al-
 terum credibilius videtur. Hęc mea est in hūc
 locum symbola, qui quid melius conferre po-
 terit, non modò non offensurus est me, vt gra-
 tiam vltro sim ei babiturus, quòd me erro-
 re liberauerit: etsi non multum errat ille, qui
 suæ non multum confidit coniecturæ, cuius
 vt ve-

Flamē fur-
inalis.

Flamē fa-
lacralis.

vt verisimilem fidem, ita dubiam lubricamq; sententiam intelligit.

CAPVT VI.

Auida pars, fortuna gubernans, moenia mundi, tremor clarus, pennipotentis, plumbi potestas.

Avidos homines auaros plusque semper appetentes insatiabili quadam cupiditate intelligimus, a qua notione non deflexit Lucretianum illud lib. 5. quod quadam nouitate infigne, neq; vulgaris palati neque publici saporis, obseruandum fuit:

Principio, inquit, quantum caeli tegit impetus ingens, Inde auidam partem montes siluæq; ferarum Possedere, —

Auida pars.

Hic auidam partem, si quid iudicare possum, appellat magnam, quod auidi sit plus appetere, nec paruo contentum esse. vt autem Romæ erat Fortunæ obsequentis, Fortunæ respicientis templum: sic cum Epicurei fortunæ arbitrio omnia sursum deorsum temerè ferri in hac rerum summa censeant, vniuersoq; regnam & imperatricem præficiant omnia regem, ritu Romano cognomentum ei imposuit, gubernantemque appellauit hoc versu ex eodem libro de proimpro,

Fortuna gubernans

Quod procul a nobis flectat fortuna gubernans: 30 Quamquam & eò respexisse videtur, quod veritas non vnum tantum sed duo fortunæ gubernacula tribuit: vnde à Plutarcho li. de for. Roman. scriptum est de ea ex Pindaro, ἡ δὲ Διὸς μου στήθεσσι κενδύειον. Est & ab eo natura gubernans eodem modo vocata: neq; vt à politissimo & doctissimo interprete Lambino scriptum est, desunt libri in quibus pro, fortuna gubernans, natura, scriptum extet. Illud singulare & nusquam locorum ab vlllo præterea 40 (quod equidè recorder) vsurpatum, ambès pro ambedens, quod & erroris insimularem, nisi carminis lex calumniandi fiduciam eriperet & auferret: nam in prosa non dubitarem sine vlla religione audacter ambedens huc inferre. Proinde autem quasi hic mundus vel vrbs quædam sit, moenibus vndiq; septa & circumdata, aut locus munitione circumuallatus & clausus, cælum mundi moenia vocare consuevit: vt eodem libro,

Moenia mundi.

Lunamq; efficerent & magni moenia mundi, id est cælum. Idem etiam pereleganter & è proprietate luminis stellarum tremuli, cuius etiam rei causam philosophi inuestigare conantur, caelestium illorum ignium splendorem, tremorem vocat,

Tremor clarus.

Dum tremor est clarus, dum cernitur ardor eorum. ex quo & Maro doctissimus poetarū 7. Æne. dixit de luna, Splendet tremulo sub lumine pontus. & de Solis etiam luce Lucret. eod. lib.

Pennipotentis.

Sub terris ideo tremulum iubar hæsitat ignis. Pennipotentis etiam egregio vocabulo aues appellat, ex eo quod pennis potiantur: nam

potens, est etiam potiens, vt apud Horat. lib. 1. od. 5. — Potenti vestimenta maris deo, id est Neptuno maris potienti.

Quadrupedum, inquit Lucretius, membris & corpore pennipotentum: quamquam non me latet etiã Neptuno dici posse permissam maris potestatem, eo que potentem maris appellari, & pennipotentis quæ pennis valent & nititur vocari: vt autem à Marone 4. Æneid. canum vis, pro canibus & à Lucretio quoq; dicitur: eodè etiam modo & plumbi potestas hoc versu,

Et simul argenti pondus plumbiq; potestas. & rursum, Ex alienigenis membris compacta potestas.

Plumbi potestas.

Cum autem canit, Et ferro cæpere solum profcindere terræ, Ex æquataq; sunt creperi discrimina belli: significat, vt ferro arare cæperunt, sic & per æquè ferro instituisse pugnare, & ferro committere aleam præliorum.

CAPVT VII.

Libatis dapibus, noster ludos spectauerat, vna luserat in campo: apud Flaccum.

QVID sit apud Flaccum lib. 2. sat. 6. Libatis dapibus pascere, non tam facile fortasse reperias, qui tibi explanet, quam vel in littore algam, vel in sentibus spinam inuenias. proinde operam mihi hanc sumendam putavi, vt eos edoceram, qui facilius à vero aberraret, quam rectã viam instarent: sic aut scribit, Ante larem proprium vescor, vernaq; procaces Pasco libatis dapibus.

Libatis dapibus.

Ego hoc crediderim referendum ad antiquorum pietatem, qui partem cœnæ lari dijsque donabant, & in focum mittebant lari sacrum, vt constat: id enim erat libare dapes: ex ea consuetudine, vt arbitror, scribit Varro, vt à Marcello citatur, quocirca oportet bonum ciuem legibus parere, & deos colere, in patellam dare μίσην λιπίας: & Cicero secundo de Finibus, atqui reperlemus Afotos primum ita non religiosos, vt edant de patella, id est, vt edant ea, quæ dijs è cœna libata sunt: sed ritus ille optimè intelligetur è Plutarcho, ita in libello de Fortuna Romanorum scribente, οἱ δὲ φασι, ἀλλὰ παρ' ἄλλον τὴν ἀνεσίαν ἀπὸ γράμα- τα καὶ λοιπῶν ἰνάσοτι λαμβάνουσαν ἀπὸ τῆ βασιλευσῆ φατί- λης, ἐπὶ τῶν ἑστίων λιμίστην, καὶ τὸ τὴν τυχεύειν, ὡς ὁρῶ εἰώθετα, τῆ 50 πηγὴ τὰς ἀπαρχὰς ἀδὲ βέλλυσαν. Ea igitur se castitate & sanctimonia ruri dicit cœnare Horatius, vt dapibus nisi ante Deo piè libatis, vesci non solet. Inde & dij patellarij à Plauto in Cistell. Sc. Credo ego. festiuè iocante sunt dicti, quibus in patella libabatur, non magna sacrificia fiebant. Tales dij erant in larario domestici penates & lares. Quid? non & illud eadè sat. negotium facessit?

— Noster ludos spectauerat, vna luserat in campo.

Noster ludos spectauerat, &c.

non tamen operosè velut è cuniculo latebroso effodiendus est sensus. Imitatur enim sermo nem hominū sibi inuidentium, & mirantium

tam prosperam secundamq; fortunam suam. Horatius, inquit, nostri ordinis & loci erat, & in vltima cauea nobiscum spectabat ludos inter pauperum cuneos, in campo Martio nobiscum sese exercebat, qui fortunæ filius nunc videtur, tantis auctus successibus est. Nam Senatores ludos theatrales spectabant ex orchestra: è quatuordecim ordinibus equites, & plebeiorum lautiores & ditiores commodius sedebant, pauperiorum deterior ut conditio, 10 sic & in cauea locus: in campo quoque generosi cum generosis se exercebant, pauperes cum pauperibus. Ergo iuuenem Horatium olim sui fuisse ordinis dicebant, qui fortunæ indulgentia ad amicitiam Mæcenatis opesq; peruenerit, & fortunæ beneficio prouectus sit ad tantam fœlicitatem.

CAPVT VIII.

In secunda Horatij oda quedam explicata, sacrasiaculatus arces, Ilia vltrix necis Cæsaris, pater & princeps.

M IHI videtur Horatius secundo carmine libri primi commemorare prodigia mortem Cæsaris secuta, offensionem deorum & iram ostendentia, & augurium ciuiliū deinceps bellorum euentumque portendentia. Cum autem solerent prodigia & portenta procurari & expiari, ira q; deorum obsecrationibus & precibus placari, vtrunq; in eoda reperimus. Ostentum autem erat dirum & funestum, cum sacræ ædes de cœlo tangebantur: ex quo scripsit, — *Et rubente*

Sacras iaculatus arces.

*Dextera sacrasiaculatus arces
Terruit urbem.*

sic M. Tullius 1. de diuin.

*Nam pater altitonans stellanti nixus olympo,
Ipse suos quondam tumulos ac templa petiuit,
Et Capitolinis iniecit sedibus ignes.*

& Horat. lib. 1. od. 13.

*Tu parum castis inimica mittes
Fulmina lucis.*

Iam quod rubentem dextram dixit, id verò fecit ut tertiam manubiã significaret, quæ ignea est, & minax, & ab Ioue de consilio deorū superiorum mittitur, aduritq; & magnã significationem habet statumq; mutat, ut à Verrio apud Fest. libr. 11. scribitur. Hiam aut vlttricem esse necis Cæsaris dicit, quòd Iulia familia ab Iulo esset, qui & Iulus erat, dum res stabat Ilia, 50 ut poeta scribit: ab Ilo autem Ilia erat oriūda, ut & reges Albanorū. Eam vxorem Tiberis ait Horatius, cum alijs fuerit Anienis, quod ex eo fictum est, quòd in Anienem ceciderit. Ouid. 3. amor. eleg. 5.

Ilia vltrix necis Cæsaris.

*Nec te præterco, qui per caua saxa volutus
Tiberis Argæi spumifer arua rigas:
Ilia cui placuit.*

Ibidem Ouid.

*Atq; ita se in rapidas perdita miste aquas:
Supposuisse manus ad pectora lubricis amnis*

Dicitur, & socij iura dedisse thori.

Silius libro 12.

*Ad genitorem Anio labens sine murmure Tibrin.
Hic ut signa ferox dimensaq; castra locauit,
Et ripas tremefecit eques, perterrita pulsus
Ilia prima vadis sacro se coniugis antro
Condidit.*

Veruntamen quia mox in Tiberim euehitur Anio, quidni huic nupsisse videri eodem modo possit, cum fortasse in confluentem se abiecerit? Porphyrio in Horat. narrat Enniū scripsisse iussu Amulij in Tiberim præcipitatum fuisse: quod si est, iustius vxorē & verisimilius etiam eam finxit Tiberis. Proteus autem phocas Neptuni pascit, ut Enalus eius equos. Sed & columbas cum dixit, palūbes intelligit, quæ in arboribus sedent, non item villaticæ. Expiationem prodigiorū & portentorum optat mādari dijs Romano amicis populo, ut Apollini, qui Romanis Troianorum progeniei fauet. nam ut ab Ouid. 1. Trist. eleg. 2. scriptū est,

Iuppiter in Troiam, pro Troia stabat Apollo:

& alio qui religiosissimè Romæ & augustissimè colebatur, additis ad religionem etiã magnificentissimis Apollinaribus ludis.

Nube candentes humeros amictus,

dixit Horat. ut Homerus Iliad. 5. *νεφέων εἰλύμενον ἄμυρον.* & libr. 1. *ἰδὲ θῆν ὑπὸ νεφέων.* quòd scilicet dii cum veniunt, tamen à nemine videntur. Venus autem ut Æneæ mater, Romani generis erat parens & Aeneadam genitrix à Lucretio li. 1. vocatur. Mars verò conditoris pater, atq; ei etiam vindicata Cæsaris nece, templū cognomento Vltori condidit Augustus. Augusto postremò assentatur, quem scelus cædis Cæsarianæ dicit expiassè cæsis interfectores, Mercurium hominis specie celantem, & deū inter homines gerentem. Mercurium porro etiam vltorem & expiatorē cupit, quia Troianis per Maiam cognatus erat. Quòd aut ait,

Hic ames dici pater atq; princeps:

ideo dicit, quia Augustus pater patriæ appellatus fuit, atque etiam ante hoc cognomen Senator erat, & nomine principis Rempublicam sub ditionem accepit suam. Tacitus lib. primo, Lepidi atq; Antonij arma in Augustum cessere, qui cuncta discordijs ciuilibus fessa nomine principis sub imperium accepit. Nomen autem istud sumpsit eorum imitatione, qui principes, ut reor, Senatus legebantur, aut quòd Senatores principes dicerentur.

Pater & princeps.

CAPVT IX.

Arma ad postem Hercules fixa, soluere operam, coleata cuspis, mina ouis, naphtha, viuuum oleum, viuus lapis, maltha, malthinus.

A Pparet ad gladiatorios ludos fuisse Hercules ædem aliquam, vel ædiculam, aut etiam ludos ei dicatos fuisse: aut cur scripsit Varro apud Nonium? Ex his atq; huiusmodi institutis & vita, vel ad Hercules athleticæ facti erant: &

Veianus

Arma ad
postic Her-
culis fige-
re.

Veianius armis Herculis ad postem fixis,
ab Horatio lib. 1. epist. 1. dictum est, pro relicto
ludo gladiatorio. qui enim artem aliquam desi-
nebant, eius instrumenta diis suspendebant,
sacrabantque: Maro eclog. 7.

Hic arguta sacra pendebit fistula pinu.

Potissimum tamen artis praesidiis eum ho-
norem habebant, ut e. Epigram. libro con-
stat. sic & gladiatores, qui se virtutem Hercu-
lis aemulari censebant, cum erant rude donati,
arma Herculi sua dicabant, quod furtim fecit
Veianius rude non donatus. Sed nos varia con-
sestamur, similesque venatoribus diuersas fe-
ras agitantibus vno in saltu, vno capite multa
mouemus. Operari, in rebus sacris est frequen-
tissimum: sic & soluere operam, est interdum
sacra facere, & soluere rem diuinam, quae de-
beatur: ut apud Afranium, *soluo operam Dianae.*

Soluere
operam.

Liber erat M. Terentij Varronis nomine Pseu-
dulus Apollo, ex eo quod Apollo vel Laome-
donti vel potius Admeto seruissset, a quibusda
tamen Pseudoapollone inscribitur. Pseudulus
autem a falso mendacioque nomen habuit,
eiusque inscriptionis iam meminimus, ut &
comici Plauti Pseudulus seruus e mendacio
totus falsoque concretus nomen inuenisse vide-
tur. Coleata cuspis apud Nonium a Pomponio
dici videtur pars illa, qua viri sunt, nec hone-
ste potest nominari: *conspicio*, inquit, *coleatam cu-
spidem.* Mina ouis a Marco Varrone de re rustica
lib. 2. cap. 2. vocatur, quae ventre non est lana-
to, sed glabro: sed origo nominis quaeritur,
quam a minus deduci puto, ut sit quae minus
habet lanarum: argumento est quod apud Festum
libro 11. Aelius minam esse dicit vocatam mam-
ma altera lacte deficientem, velut minorem fa-
ctam. quod igitur hic in mamma, illic dicitur
in lana: eadem tamen vocis utrobique pote-
state. *Naphtha*, inquit Plinius lib. 2. cap. 105. appel-
latur circa Babyloniam & in Austagenis Parthia pro-
fluens bituminis liquidi modo: quod idem ferè e Dio-
ne Xiphilinus his verbis scribit, *καὶ τῆ νάφθα λικωτά
τῶν μηχανῶν χρησιμὴ δένειν ἰκάνουσαν ἀσφαλτῶδης ἢ τὸ φερ-
μακρον ἔστο καὶ δ' ἰάπυρον ἔστω, ὡς ἔσσιεν αὐτὸν πρὸς μίξιν, πᾶντα
αὐτὰ λικρανείων.* Huic, inquit Plinius, magna cognatio
ignium, transfiliuntque: protinus in eam vndecunque visam.
Ita ferunt a Medea pellicem crematam, postquam sacrifi-
catura ad aras accesserat, corona igne raptam. Haec Pli-
nij verba plurimum afferent lucis, ac veluti
prae lucebunt Horatio Epod. ode 3. sic scribenti,
Hoc delibutis vltis donis pellicem
Serpente fugit alite.

Coleata
cuspis.

Mina ouis.

Naphtha

et si iocatur allio non naphtha imbutam fuisse
coronam. Appellare videntur Latini hoc ge-
nus bituminis liquidi, oleum viuum: Gratius,
*vulcano condita domus, quam subter eunti
Stagna sedent venis, oleoque madentia viuo.*
Sic & Latini lapidem Graecis pyritem dictum
Et viuum lapidem & circa melitensta neclunt
Coralia. Maltha est Iulio Polluci libro 8.
Onomast. cap. 4. cera qua tabella iudicum il-
linebatur, & interprete Festo, pix erat cum ce-
ra mixta: similis est quam i. in Verrem Cicero
ceram legitimam vocat, qua tabellae iudicia-
les ineerabantur: Hesychio, cera mollis est. Est
& maltha mollis, ex eo quod mixtum e cera
& pice molle erat: inde Horatianus Malthi-
nus, lib. 1. sat. 2. mollis est & effeminatus,
Malthinus tunicis demissis ambulat:
qui Mecenas videtur fuisse, si credimus Sene-
cae ita scribenti lib. 10. epistol. 115. *Non statim haec
cum legeris hoc tibi occurret, hunc esse qui solutis tunicis
in vrbe semper inceserit?* At Plinio lib. 2. cap. 104.
Maltha limus est stagni in vrbe Comagenae Sa-
mosata, qui flagrans, cum quid attigit solidi,
adharet, praeterea tactus sequitur fugientes:
sic defendere muros oppugnante Lucullo, fla-
grabatque miles in armis suis: quis etiam ac-
cenditur, terra tantum restingui docuere expe-
rimenta. Hic me quispiam non temere dixerit
pharmacopolae quendam tabernam instituerè
velle, qui tam multas species materiae medicae
mentorum commemorauerim, & varietate qua-
dam luserim: etiam quae ad medicamentarios ni-
hil pertinent praeterea inseruerim. sed illa ni-
hil illusione offendar, factumque agnoscam
meum, meque etiam copiae potius verborum
explicandorum, quam delectui consuluisse vl-
tro profitebor.

Malthi-
nus.

CAPVT X.

*Tali, Ianus, falces ahenae, spumans in herbas
Luna, venefica spumans veneno.*

Pluribus talis ludebatur olim, quam tessera. Tal-
ris: quatuor enim ludebatur, vnde & Mar-
tialis lib. 14. epigr. 15. scripsit,
Non sum talorum numero par tessera.

In talis figura laterum pro numero erat, quod
& ante obseruauimus: Pollux lib. 9. Onomast.
cap. 7. τὸ ἴσχυμα τοῦ λάρτα ἢ ἀσφαλαίου πῶμα ἢ ἀφιδμῶ
διξέου ἄχον. In tesserais erat numerus, vnde & nu-
meros eburnos Ouidius tesseras appellat, vt 2.
de Arte amandi,

*Seu ludet numerosque manu iactabit eburnos,
Tu bene iactato, tu bene iacta dato. & lib. 3.
Et modo tres iactet numeros, modo cogitet apte
Quam subeat partem callida, quamque vocet.*

Atque, ne hoc quoque praeterrittam, subire hic
& vocare contraria sunt. Nam subit ille ea par-
tem, qua si referat tessera vincitur: vocat quam
partem quemque numerum optat reduci vt vin-
cat. Itaque qui iactat tesseras, optionem dat col-
lusori subeundi vel vocandi: qui non iacit, is e
iactatis deligit quos subeat, & quos vocet, quod
quidem & ante attigimus, sed in tumultuaria
opera qualis haec est, fieri vix potest quin que-
dam reperantur bisque scribantur. sed haec ope-
ra Babyloniorum acum imitetur, varieque pingat.
Qui puteal ianumque timet celeresque calendas,
cum Ouidius scribit 2. de Remed. amo. vtrum
de Iani templo, an de iano, id est de transi-
tione quadam, quae ad puteal Libonis esset intel-
ligendum est? nihilo secius illud Hor. li. 2. sat. 3.

Ianus.

Oleum vi-
uum.

Lapis vi-
uus.

Maltha.

—postquam omnis res mea Ianum

Ad medium fracta est.

Nam & in fori Romani regione legimus fuisse Iani templum, & prope puteal ianos duos celebrem mercatorum locum auctore P. Victore. Ego igitur de templo non crediderim accipiendum: eorum autem alter superior dicebatur, alter inferior, eodem Victore auctore: vnde & ab Horatio libro 1. epistola 1. scriptum suspicor,

—hæc ianus summus ad innum Perdocet.

quod est, superior ad inferiorem vsque: ac medium eorum spacium Ianus medius dicitur, vt suspicor, ab Horatio, & à Cic. lib. 2. Offic. à quibusdam viris optimis ad medium ianum sedentibus. non desunt qui ibi tres Ianos fuisse scribant. esse etiam Ianus cuiuspiam videretur in Ouidio pars portæ peruia, vt si duos in ea, discrimine interposito postis medij, Ianos diceret. inquit enim 2. Faكتورum,

Carmentis portæ dextro est via proxima Iano:

Ire per hanc noli, quisquis es, omen habet.

Et Liuius lib. 2. infœlici via è dextro iano portæ Carmentalis profecti. proinde quasi vetus illa Carmentalis porta continuò duas haberet in proximo vias suis adiunctas ianis: dextram quæ scelerata est appellata ob calamitatem trecentorum Fabiorum, & alteram sinistram: sed his in locis de templo Iani proximo Carmentali portæ verba accipienda sunt, auctore Festo, cuius hæc verba sunt lib. 16. Religioni est quibusdam porta Carmentali egredi, & in aede Iani, quæ est extra eam, Senatium habere.

Falces ahenæ.

Falcibus & messe ad lunam quærentur ahenis Pubentes herbæ.

Non est de nihilo à Marone 4. Æneid. dictum. Nam & vim æri medicatam inesse credebant, vt ahenis potius falcibus à venefica secarëtur herbæ quàm ferreis: nisi poeticè æs pro ferro ponitur. Ouid. 7. Metam.

—plantas partim radice reuellit:

Partim succidit curuamine falcis ahenæ.

Spumans in herbas luna.

& ad lunæ lumen lectas herbas efficaciores veneficiis credebant, quòd lunam veneficiis præesse censerent, & herbas sua quadam spuma & salua inficere: Lucanus lib. 6.

Donec suppositas propior despumet in herbas.

& Valer. Flaccus lib. 6. Argon.

Quamuis Athracio lunam spumare veneno Sciret.

Eodem modo & de venefica scripsit 8. Argon.

Contra Tartareis Colchis spumare venenis.

Venefica spumans veneno.

Itaq; in ea re vim maiorem lunæ plenæ etiam credebant: Ouid. 7. Metam.

—postquam plenissima fult,

Et solida terras spectauit imagine luna.

Apud Maronem quoque sacra inferis magica se facturam simulans Dido, est

Vnum exuta pedem vinculis in veste recincta.

videlicet è ritu & consuetudine nocturnorum sacrorum & veneficiorum, vt & apud Ouidium libro 7. Metamorph.

Egreditur tectis vestes induta recinctas,

Nuda pedem, nudos humeris infusa capillos.

Apud Horatium tamen libro 1. satyra 8. venefica succincta est:

Vidi egomet nigra succinctam vadere palla Canidiam:

sine calceis tamen & capillo passo:

—pedibus, inquit, nudis passoq; capillo.

vt & apud Ouid. lib. 7. Metam.

—passis Medea capillis.

Quod autem addit Horat. lib. 1. satyr. 8.

—scalpere terram

Vnguibus, & pullam diuellerè mordicus agnam.

ed facit, quòd veneficæ solebant in scrobe sacra facere diis inferis, vt apud Ouid. lib. 7. Met.

Haud procul egesta scrobibus tellure duabus.

Sacra facit.

quod quidem & ab Homero Odys. 2. cantatur. Quæ in hunc veluti fasciculum illigauit, si malè quis coniuncta putet, vinculum fasciculi enodet, & pro scopis dissolutis habeat.

CAPVT XI.

Dij patrij, consistere, lymphatici nummi, caput, de loco superiore, munus recipiendorum hospitum, bibere Græco more.

Observatiunculas quasdam in legenda in Verrem oratione tertia, pluma & ramen to leuiores, in hac collocare charta non sum grauatius. videor igitur obseruasse vt apud Maronem dij patrij sunt, non patriæ vrbsque custodes, sed patrùm, familiæ & generis præsides: vt cum scribit 2. Æneid.

Dij patrij seruate domum, seruate nepotes.

Ita apud Ciceronem patrios deos, esse eos, qui pietati præsunt patrùm in liberos, & liberorum in parentes, cum scribit, Rapiunt cum ad supplicium dij patrij, quòd iste inuentus est, qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret. non consistere eius mentem dicit, qui furore & vendicordia percitus est: qui enim furiosi sunt, iactantur & agitantur, neque vel corpore vel animo conquiescere possunt. Consistere, inquit, eius animum sine furore atq; amentia non sinunt. Et in Antonium Philip. 1. Nec verò te vnquam neque vigilantem, neq; in somnijs credo mente posse consistere. hinc & iocus ille Plautinus in Pænulo, Sc. Negotij sibi qui volent.

A G. Sunt mihi intus nescio quot nummi aurei lymphatici.

Lymphatici nummi.

M. Deferto ad me, saxo actutum constiterit lymphaticum.

significat se nummos habere, qui exire gestiãt, nec consistere queant, sed lymphatici sint atq; furiosi: seruus pollicetur medicinam, seq; effecturum, vt si ad se deferantur lymphatici nummi, consistant, quietique reddantur, sanato furore & lymphatico morbo. Caput est summa: quod, inquit, aliquot nominibus de capite, quantum modum fuerit, frumenti decumani detraxerit. Locus superior, rostra: cum agam beneficio populo Romano de loco superiore. Homo sui iuris, qui alteri non pareret, nec morem gerit, nec seruit, nec in alterius potestate

Caput. Locus superior.

potestate est, sed suus est, & sententiam sequitur suam, non alienam, nec precibus flecti potest. quod, inquit, eos in iudicando nimium sui iuris sententiaq; cognosceret. Brutus in epistola 15. ad Ciceronem de libertate Reipublicae dixit, an ut esset sui iuris & mancipij Respublica? Est enim sui iuris, quod alterius non est subiectum manui & potestati vlllo iure: est sui mancipij, quod non est alieni mancipij & dominij. Expugnare est pugnando & contendendo obtinere & impetrare: vt, quibus allegationibus illam sibi legationem expugnauit: sic efflagitare, flagitando impetrare: cum, inquit, iste à Dolabella efflagitasset. Erat in oppidis Graeciae munus quoddam recipiendorum hospitio senatorum, legatorum, magistratum, quod *μνησίου* dicebatur: quique eos recipiebant, qui hospitio publico cum ciuitate erant coniuncti, *μνησίου* dicebantur: hoc munus significat Cicero cum scribit, ostendit munus illud suum non esse: se, cum sua partes essent hospitium recipiendorum, tum ipsos tamen praetores & consules, non legatorum asseclas recipere solere. Fit, inquit, sermo inter eos & inuitatio vt Graeco more biberetur: hospes hortatur: poscunt maioribus poculis. dictum Anacharsidis magnam afferet huic Ciceronis loco lucem. is enim reprehendebat (vt à Laertio in eius vita relatum est) Graecos, quod cum initio minoribus poculis biberent, postea iam saturi & vuidi se maioribus prouocarent: verba sunt eius, *οἱ δὲ δοῦναισι, ποιοῖ, πῶς ἄλλωδε ἀρχαῖοι μὲν ἐν κρητῆσι πίνουσι, ἠδὲ ποτὶ τὸ βῆσιν ἐν μνησίου.* haec ego talis araneorum per aërem volitantibus leuiora, & pappis carduorum, tamen ista subitanea & tumultuaria scriptura non putavi indigna, supercilium hominum seueriorum, & nihil nisi graue postulantium facile contempsimus semper, & porro contemnemus.

CAPVT XII.

Depalationes dierum apud Vitruuium, & quaedam in eo emendata. 40

LIBRO Vitruuij 9. cap. 8. dierum breuitates & depalationes reperimus: & prioris quidem vocis ceu magisterio, posteriore incrementa dierum significari magis suspicamur, quam certò scimus, cum cur depalatio, dierum accretio dicatur, dispicere non possimus. Ego ex horologiorum ratione vocem esse istam vsurpatam puto. Nam cum eis cuneos modò adicerent modò detraherent, diminutioniq; dierum conueniret adiectio cuneorum, incremento detractio, depalatione ceu cuneorum remotionem, amplificationem dierum significare existimo. Vitruuius cap. 9. *Quarum breuitates aut crescentias cuneorum adiectus aut exemptus in singulis diebus & mensibus perficere cogit. Ibidem, Sin autè cuneorum adiectionibus & detractionibus correptiones dierum aut crescentiae non probabuntur.* Eodem cap. cum formae horologiorum ab antiquis inuentae commemorantur, quaedam efferuntur iis verbis, vt intelligi nullo modo possint: vt cum scribitur, *ἢ γοναρχην, ἐγγονατόν, ἀντιβόρα, εὐμ.* quis

Depalationes dierum.

has voces vlla in Grammaticorum aut Astrologorum schola vnquam audiuit? quis denique Graecus agnoscit, etsi nescio quid Graecanicum balbutiunt & strepunt? Equidem non spero me ita feliciter diuinaturum, vt quod scripserit Vitruuius, me velut ab Apollinis cortina monitum profari posse iactem: tamen quod hariolabor nihilo illis vocabulis deteriorius erit, & de eorum ineptiis & nugis fortasse commendationem adipiscetur & triumphabit. Quid igitur si dicam Vitruuium scripsisse? vt *ἀντιβόρα, ἀντιβόρα τοῦ ἀντιβόρα, vel ἀντιβόρα τοῦ ἀντιβόρα.* has quidem voces quis non vendibiliores fallacibus illis mercibus putet? nec tamen ab earum sono & vestigiis longè recedunt: neque istae appellationes parum quadrare horologiis videntur. Sed hic fortasse vatem suum fetellit augurium, alterum locum corruptissimum parum abest quin gloriè à me verè restitutum. Nam cum eodem capite scribit, item aquarum expressiones *ἀντιβόρα, porrecti rotundationisque machinas*: quis est ita caecus, quin videat hanc porrecti rotundationisque alieno loco mentionem inductam? Certè in antiquissimis editionibus haec voces nusquam comparent, sed in eis ita editum est, *automato pictasque machinas*: è quibus integranda vna vox est, *αὐτοματῶν πικτῶν*, sensusque perbellè sese habebit, & conueniet his, de quibus disputatio instituitur. Scribit non longè hinc Vitruuius, *influens aqua subleuat scaphum inuersum*: ad quem locum Budae manu in editione antiquissima (cuius mihi copiam vir & humanissimus & doctissimus Memmius fecit) cum emendatum inuenerim scaphium, tanti hominis iudicio, cui parem nostra saecula nec tulerunt, nec ferent, non dubitabo pronunciare scaphium scribendum esse videri.

CAPVT XIII.

Spiritus redundantia, sabulo masculus, liquefcere, Vitruuius & Plinius emendati.

APVD Vitruuium libro 8. in praefat. spiritus redundantia esse videtur aeris quaedam reciprocatio, impetus & vnda. Namq; inquit, *corpora sine spiritus redundantia non possunt habere vitam, nisi aer influens cum incremento fecerit auctus & remissiones continenter.* hoc ita explicandum vt dixi puto, & vt scripsi excudendum. Nam nunc quidem ne aperte intelligi possit, velut quodam saepia atramento oblinentes obscurantesque, sine spiritu redundantia, excudunt. In eodem libro, cap. 1. sabulo masculus, est sabulo non tam tenuis solutusque, sed paulò crassior concretiorque: eum enim soluto opponit, veluti interpretatione sua scripta declarans. sed verba eius subiicere operae precium fuerit. nescio quomodo enim testatiora videntur omnia, quae cana illa antiquorum fide probata sunt. item, inquit, *sabulone soluto tenuis.* non longè hinc subiicit, *item sabulone masculino, arenaque & carbunculo certiores*: ecce disertè sabuloni soluto

Spiritus redundantia.

Sabulo masculus.

Depalationes dierum.

soluto masculum opposuit. Eodem capite liquefcere eleganter, pro colari & dilabi dixit, quodd quæ liquida sunt, sic diffluere solent. ita enim loquitur de aquis. Rubro saxo & copiose & bonæ, si non per interuenia dilabuntur & liquefcant: id est, modò per interuenia non diffluant transcolenturque ac disperdantur. Eodem libro, capite 3. scribit Vitruuius, sed vt excuditur, verè atro & nigro atramento: nec enim commodè intelligi potest duntaxat, si verba sequaris. scribit igitur, Ruunt in summo spiritus aque bullitus. Ego inuitis omnibus libris aque bullitu legam, pu- roque; sibilum aduerbij simul continuò excipien- tis adhæsisse tergo prioris vocis cum senten- tiæ dispendio. scio istud quibusdam friuolum visum iri, neque scriptione dignum: sed vsque adhuc tamen exhibari illud nõ potuit, & om- nibus negotium exhibuit: & ipse mihi quoque; conscius lum friuola me quidem paruaque; con- sectari, quæ tamen fortasse aliquem iuuabunt, vt scribere non pigeat. Ibidem æque illud mo- lestum est & odiosum, in quo natat insuper oleum odore vti scobe citreo: legendu vti scobs citrea. etiam Plinius deprauauit Vitruuium, si deprauasse videri potest, qui antè ipse per summam iniu- riam corruptus ab indoctis fuit. Nam in Plin. lib. 31. cap. 2. ita scribitur, Necare aquas Theopom- pus & in Thracia apud Cycchos dicitur: at apud Sotio- nem aliter populus ille nominatur, & vt opi- nor, melius, in referenda Theopompi senten- tia, cuius verba sub signabo, *Θεοπομπῆς ἰσοπέλας ἐπιβλή- σαι χροφί τῷ θρόνῳ, ὃς ὅς τῶν δασυμύλων παραχρημα μετα- λάσσει.* Et apud Vitruuium hoc cap. in antiquis editionibus nomen integrum conseruatum erat hoc modo, *Chrobfi Thraciæ lacus, ex quo non so- lum qui biberint moriuntur, sed etiam qui lauerint:* vbi animaduertendum est aduerbium è gentis no- mine à Vitruuio Graiorum nomine Chrobfi elatum esse. Sed, vt dixi, Plinij iniuria Vitru- uio calamitosa fuit: nunc Sotio erit ambobus salutaris, & vtrique, quod ademptum est, red- det, iniuriamque illorum farciat.

Vitruuius emenda- tus.

Plinius e- mēdatus.

CAPVT XIII.

Autumnus, vites fundi, ferescere, glacies æ- ris, omnimodis, decepta nõ capiatur, flammæ flos: ex lib. 1. Lucretij.

QVÆ rerum esse vocabula plerunque cre- dimus, ea rerum imagines significat, nobisque illudunt falsa quadam specie & ludibrio, vt apud Lucretium lib. 1.

Autūnus

Vites Autumnno fundi sudante videmus. vbi partem anni accipimus, cum Autumnni simulachrū pictum significari credam. Autumnni ramen tempus per inuersionē intelligi cen- seam: nam Autumnus ita pingebatur, vt aut è vitibus vinū colligeret, aut vvas calcaret, vel ab earum calcatione sordidus esset: Ouidius lib. 2. Metam.

Stabat & Autumnus calcatis sordidus vuis. pingebatur & pomis capite redimito. Flaccus

Epod. ode. 3. *Vel cum decorum mitibus pomis caput, Autumnus aruis extulit.* Fundi autem vites dicuntur, quæ vinum fundunt: vt arustum dicitur fluere, quod vinum profundit. Cæterum ab eo poeta libro primo hoc versu,

Vites fun- duntur.

Deniq; fluctifrago suspense in littore vestes: Fluctifragum littus dicitur, propterea quod littora fluctum sibi illisum frangunt, vt apud Horat. lib. 1. ode 11.

Quæ nunc pumicibus oppositis debilitat mare. quoque; Græcis à frangendo dicitur littus. At mox,

Dispanse in sole ferescent: per syllabæ detractionem curtatum, velut ferescent & siccantur. significare & hoc verbum potest, in serum abire mutarique, quæ tenuissima pars lactis est: vt si lac ferescere dices, qua notione accipi in veste non potest: nisi si quis vt caseus exeunte sero siccatur, sic exeunte humore siccari vestem diceret: quam translationem vix probauerim. probabile est à sero priore correpta serenum deductum, à quo & feresco: sed & serum casei est eius siccatio, & tanquam serenum cum exit foras.

Serescere.

Tum glacies, inquit ibidem, æris flamma deu- cta liquefcit.

Glacies æris.

Hic glaciem æris dixit audacia in loquendo penè remeraria, pro soliditate, rigore, & duritie, quodd talis glacies sit, vel potius Græcos imitatus est, quibus *πάγος*, id est glacies, etiam saxum significat solidum & durum, sed & frigus. Cum autem ait, *Ignis enim foret omnimodis:* intelligit quacunque ratione, situ, posito, collocatione, raritate, densitate, adiectione, detra- ctione rem mutaret in procreando, semper ignem fore, nec rem aliam: estque omnimodis antiquum aduerbium, vt & multimodis. Illud autem ibidem,

Omnimo- dis.

Carmina quinetiam diuini pectoris eius Vociferantur, & exponunt diuina reperta:

ob grandiloquum Empedoclis poema à Lucretio dicitur, quod vocale propè animatumque erat, nec humili sono deductoque versu strepebat, sed contenta altaque voce profabatur vociferabaturque. Quod autem ait,

Decepta non capia- tur.

—deceptaque non capiatur: tractum esse videretur à feris, auibus, piscibus: nam fouea, pedica, nassa, area, esca decipiuntur atque capiuntur, in damnumque & incommodum incidunt: non tamen pueri, qui epoto amaro absinthij poculo conualescunt. Donatus paulò aliter accipit, & capere decipere interpretatur. sic enim in Eunuchum act. 3. sce. 3. scribit, *Quia est & bonus dolus, quo à medentibus falli ægros, non tamen decipi, Lucretius poeta testatur.* Illud verò translatione pulcherrima exornatum est,

Donec flammæ fulserunt flore coorto: quod est, donec arbores ramos inter se terendo, tandem expresso igne corusca flamma micare fulgereque cœperunt. flos autem flammæ elegantissimè dicitur, nec multò secus videri

Flammæ flos.

qui ignorauere, *βαλομ* fecerunt magno flagitio. Accedit auctoritas Oribasilij sic scribentis, *ισφatis*, quam infectores herbam vitrum vocant. Sed & iſatin Plinius libro 10. cap. 7. glaſtum appellari dicit, quod vitrum Germanorum lingua ſignificat. Cùm autem Vitruuius ibidem ſcribit, *herba, quæ lutum appellatur*: herbam aliam intelligit, quæ luteo croceo que colore inficit, mihi non notam, vt & violæ ſunt luteæ & calthæ. Nec officit, quod ea fit inueſtiua Chryſocolle, quæ 10 eſt coloris viridiſſimi: luteum enim ceruleo mixtum, temperatione viriditatem gignit. Vitruuius, *herba quæ lutum appellatur, ceruleum inficiunt*. Plinius lib. 33. cap. 5. *luteam putant à luto herba dictã, quam ipſam ceruleo ſubiritam pro chryſocolle inducunt*. Sed noſtro more ad alia hoſpitia diuerſabimur. Luridum colorem exiſtimauerim eſſe appellatum, à ſimilitudine coloris luræ, id eſt, vtris coriacei, atque aded à ſimilitudine corij.

Luridus color.

Alternis dicetis, amant alterna Camæna:

ex eo à Marone eclog. 3. dictum arbitror, quòd Homerus 1. Iliad. muſas apud Iouem in Olym po ſinixerit amœbæo quodam carmine alternis cantare, reſpondentes Apollini: his verbis, *μυσάων δ' αὖτε Διον ἄμφ' ὀμνήσασθαι ἐπι λυαῶν*: quod & iſdem verbis in Apollinis hymno ſcribitur: perſtudioſe enim imitabatur veterum poetarum ſententias. Nam quod Heſiodus etiam dixit in Theogonia,

Ἀρχὴ μῦθου δ' ὕμνοισι διαί, λήγουσι τ' αἰεὶ δῶτε.

nōne id eſt, quo ſuas exorſus eſt epistoſas Horat. lib. 1. epist. 1.

Prima dicte mihi, ſumma dicende Camæna.

quod enim in Iouis honorem poeta Græcus facere muſas prædicat, idem illud ſe Mæcenati facturum dicit Horatius. In Auſonio, Lucumonom quo ſenſu accipi debere ſuſpicamur, diximus: ſed quis eſt ille Samius Lucumo? cùm epist. 21. ſcribit,

— *Samij Lucumonis acumen:*

quo ſignificat hominem Samium heberem parumque ingenioſum & parum acutum. ac videtur Pythagoras intelligi, quæ Samium conſtat fuiſſe: ſed is elleboro ſe purgaſſe non legitur, qd' quidem ſciam. Quid igitur ſi legamus,

— *Aſij Lucumonis acumen:*

vt Cleanthes intelligatur, quem tamen ne id quidem feciſſe legimus. probabilius eſt id ab Auſonio de Pythagora ſcriptum, quod de Carneade in literas miſſum accepimus, qui aduerſus Zenonem diſputaturus, eiusque ſcripta reſutaturus, ſe elleboro antè purgauerit. In Vale 50 rio Maximo libro 1. cap. 8. ſcribitur, *Caryſtumque Chalcidico freto vicinam interiaccens, cellæ Eubœæ nomen obtinet*. Ibidem, *Eubœæ cellam obtinetis*. ſcribendum vtrobiq; è Strabone, *Eubœæ λοῖλαε*: ita enim ea pars vocabatur. Hoc caput è multis velut panniculis vtcunque conſarcinatam eſt:

Eubœæ cœla.

CAPVT XVIII.

Dominatio, accuſator de via citur, tolleno, pilum Græcū, iuſſurandum Iouis, aptus pinnis.

Dominationem dici obſeruauī, cùm filius familiæ ius patriæ poteſtatis exit, ſuique; domini & iuris, paterque; familiæ efficitur. Id quia rarum eſt, idoneum cenſui, quod his coniectaneis infererem. Feſtus libro 19. *Regalia exta appellatur, quæ potentibus inſperatum honorem pollicentur: priuatis & humilioribus hæreditates: filio familiæ dominationem*. cùm dixiſſet Feſtus actorem & reum rei nomine cenſeri: etiam eo nomine ac 10 cuſatorem intelligi ſubiecit ibidem, hoc modo, Itemque; *accuſator de via citur more vetere & conſuetudine antiqua*: quod, vt opinor, valet accuſatorem reum citari de via, & rei nomine contineri. ſcio de vi accitur in Pompeio hodieque legi, ſed malè coniuncta ius eſt diſtrahere. Riuus, inquit ibidem, *vulgò appellatur tenuis fluor aquæ, non ſpe conſilioque factus*. hic quidã ære conſilioque emendant: ego legendum crediderim non ſpecu incilioque. In faba reſriuua legendum auguror, vt do-

Dominatio.

Accuſator de via citur.

20 *num datantes reuertito ad rem diuinam faciendam: vel potius, te vindico ad rem diuinam faciendam: imò verò improbatis his ſomniis legendum reor, è tritico ad rem diuinam*. Virgo tempeſtiua ab eodem dicitur, quæ matura viro eſt & nubilis & formoſa, velut *ὁραία*: auctoritate, inquit, virginis cuiuſdam tempeſtiue nomine Romes. Reciperatione eſſe dicit cùm inter populos lex conuenit, quomodo res repetantur recuperenturque. *Συμβόλα*, ſi credimus Suidæ, appellat Demoſthenes 7. Phi-

30 *lippica, quæ pacta conuenta ſunt ciuitatum inter ſe, quibus iura ciuibus vltro citroque; redduntur*. In Aſtraba Plauti crediderim legendum, *quaſi tollenonem aut pilum Græcum reciprocis plana via*: tolleno *τολλόνειον* eſt, quod ſurſum deorſum hinc inde tollitur more oſcilli, & alternis hinc & inde ſuſpicit & deſpicit. Baſilius de eo qui non ducebat reſtos ſcripturæ ſulcos, *ὅτι ἴσθαι αὐτανδραυηγὸς κατανδραυηγὸς, ὡς περὶ τὰς ἰσθλάνας τῶς ὀφθαλμοῦς τῶν ἀναγινωσκόντων*. Pilum quoque Græcum in pinſen-

Tolleno.

Pilū Græcum.

40 *do tritico, vna deprimitur parte, altera attollitur more celonij: de eo loquitur Heſiodus libro 2. ἔργων.*

ὄνομα μὲν ἵπποδῶλον τὰ μανειν, ὑπὸ φρονὶ ἵπποχων.

Taurus in pudendis pars eſt quædam, vnde & Laſtauri dicti. ſolita uilia ab hac parte nō deſunt, qui appellata cenſeant: quod innuit Feſtus, cùm ſcribit lib. 17. *atque; harum hoſtiarū omnium ſunt inuolati tauri*. Ancum Martium regem magni feciſſe veteres videtur, & dignum immortalitate credidiſſe: Horatius lib. 1. epist. 6.

— *Numa quo deuenit & Ancus.*

Lucretius libro 3.

Lumina ſis oculis etiam bonus Ancus reliquit.

Ennius apud Feſtum lib. 17.

Postquam lumina ſis oculis bonus Ancus reliquit.

Ex Næuiō aſſertur apud Feſtum libro 17. *Ius ſacratum Iouis iurandum ſagmine*: quod intelligo iuſſurandum Iouis ſacratum & ſanctum confirmatumque ſagmine & verbenis. Nam illa cerimonia verbenarum ſanctius reddebatur iuſſurandum, quod Iouis erat: vt apud Cicero- 60 nem libro 3. de Offic.

Iuſſurandum Iouis.

O ſides alma, apta pinnis, & iuſſurandum Iouis.

Aptus pinnis.

vbi non prætermittam exponere dici fidem aptam pinnis, quæ pennata est & pinnigera. Nam & Apuleius, verba quæ Homerus solemniter & propè perpetua adiectione *πτερόπτερον* appellat, pinnis apta dixit, 2. apol. Si verba, inquit, ut poetæ aiunt, pinnis apta vulgò volarent. Hostium oculifimum, in Plaut. apud Festum lib. 13. est hostium quod oculus maximè est, id est, quod est charissimum, ut oculus: in quo obseruandum superlationem à substantiuo formatam, ut ab Iosepho ipsissimus. Hoc capite multis è locis aliquid degustauimus, sic nausæ & fastidio occurrentes nostro: vtinam idem apud Lectorem hæc varietas scitamentorum & epularum efficiat: quanquam id potius optare possim, quam sperare ausim.

CAPVT XIX.

Panotij populi, Plinius & Mella emendati.

SUNT in Pomponio Mella libro 3. populi auricularum patularum prolixitate totum corpus tegentes, nomine Satmali, de quibus, ut suspicor, prodigiosa illa fabula ficta est, quia toto corpore pelliti & brachati erant, ut cum hinc inde penderet pellium prægrandes alæ, aures viderentur. Pomponij verba adscribam, Et Satmalos, quibus magnæ aures, & ad ambiendum corpus omne patule, nudis alioqui pro veste sunt. in veteri libro Sannalos lego. eadem in Plinio libro 4. capite 13. fabula est, sed alio populi nomine. Fanestorum, inquit, aliæ in quibus nuda alioqui corpora prægrandes ipsorum aures tota contegant. ego suspicor hoc mendacium à Græca vanitate ortum, Græco etiam vocabulo signatum fuisse: nec Fanestios, sed Panestios scribendum esse, ut totos auritos. natus hinc videtur literaturæ error, quod veteres Latini p̄ tenuem in aspiratam sæpe mutabant. Ita è Panotiis, Phanotij, & denique Fanestij tandem corrupti sunt. Sed ne cõmentum me quis ista putet, adscribam auctoritatè Isidori. Panotij, inquit lib. 11. Etym. cap. 3. apud Scythiam esse feruntur, tam diffusa aurium magnitudine, ut eis omne corpus contegant. Pan enim Græco sermone, omne: otia, aures dicuntur. Panotios igitur in Pomponio & Plinio legendum esse arbitror. Suspiciatus aliquando sum hos populos à Tacito Fenno vocari: sed propensior sum, ut credam Hellustios esse, de quibus ita scribit, libro de morib. German. Cætera iam fabulosa, Hellustios & Oxionas ora hominum vultusq; & corpora atque artus ferarum gerere. Pomponius enim & Plinius cum Oebii Fanestios vel Satmalos coniungunt: ut proinde in Tacito scribendum etiam putem Panotios, vel Hollotios & Oobios, si quis Oonas probat, emptores ouorum intelligat. Aequè illud eodem in tertio Pomponij, in libri calce, falsum arbitror & deprauatum: hinc iam letiores agri amœniq; saltus. Terota & Berini ebore abundant: legendum suspicor, terobintho arbore abundant: ex vestigiis veteris scripturæ, Terotheberinio. Non minus & illud eo-

Panotij populi.

dem libro corrigendum crediderim, an exhausta fructu sine fine Africa se extenderet. nõ enim illud exhausta fructu satis aut conuenit, aut intelligitur: melius omnino & cõmodius ad sensum, an inexhausto tractu: præsertim cum in verustis exemplaribus, an inexhausta fructu, legamus. Sunt, inquit ibidem, miræ aues cornutæ tragopomones, equinis auribus & Pegasi. Rectè Hermolaus suspicatur vel in Plinio vel in Pomponio esse vitium: nam Plinius libro 10. cap. 49. tragopanam vocat: quam veriore scripturam suspicor. cum enim Pan deus cornutus sit, ut antiquitas credit, ab eo aui cornutæ nomen tributum existimare nõ stultæ coniecturæ fuerit: ita tamen ut in Plinio tragopana non tragopandem legamus, hoc modo: equidem & tragopana, de qua plures affirmant maiorem aquila. Apud hos plus auri quam Persis est, scribit eodem loco Pomponius: vbi legendum quam æris est. Et libro 3. de Æthiopia, ripæ potius sunt, quam littora, vbi lego, rupes potius sunt, quam littora. nihil secius mox lego, verum & hanno: &, sed comætu defecisse retulerat. Sed quid ago? qui Augiæ stabulum purgare velim. Plures enim & lædiores sunt in Pomponio mendæ, quam ut in transitu possint corrigi, & iustam operam, non hanc perfunctoriam desiderant. quod si otium nobis suppeditarit aliquando, fortasse alia in eo maiora vlcera curabimus: quanquam ne interim quidem forsitan omitemus his libris quædam eius vulnera fascia quadam obligare.

Mela & Plinius emendati.

CAPVT XX.

Pes aquæ, pes, cortina, cœli palatum, quæ homines arant, nauigant, ædificant.

SOLENT poetæ humori fluenti pedem tribuere. id ex eo credo, quod etiam currere aqua dicatur, quod sine pedum officio fieri non posse videtur: ac certè ius suum poetæ tenent, ut translationibus vtantur audacius. Itaque scripsit Horatius Epod. ode 16.

Leuis crepante Lympha desilit pede.

& Lucretius lib. 5.

Qua via secta semel liquido pede detulit vndas.

& Virgilius in Ætna,

ipse suo flucret Bacchus pede:

id est, aurei sæculi tempore, vinum sua sponte fluebat, vniq; flumina erant, non ut nunc, coactum & expressum calcantium pedibus manat. Significat & pes apud rei rusticæ scriptores, cumulum vinearum brisæ, subiectorum prelo torcularis: Columella libro 12. capite 19. & sereno siccoq; die vvas quàm maturissimas legemus, quibus proculcatis, mustum, quod defluxerit, antequam prelo pes exinatur, statim de lacu in vasa defrutaria deferemus. Theatri capacitatem conuexam & sinuosam, idem Maro in Ætna, vnde illud ci-
taui, cortinam appellat,

Carminèq; irriguo magni cortina theatri

Imparibus numerosa modis cadit arte tegentis.

Nam id de vasis, quæ in theatro vxiã vocabantur

Pes aquæ.

Pes.

Cortina.

tur, non tā dici crediderim, quā de tota eius structura: quæ sic exædificata est, vt numerosæ voces ad spectatorem perueniant, cū sit musicis designationibus modificata, vt lib. 5. c. 3. Vitruuius scribit. Cortinā etiā pro hemisphærio cœli dixit Ennius, Varrone autore li. 6. illo versu,

Corpore ceruleo cœla quæ cortina recepat.

vt iam non sit mirandum, eum ingentes cœli fornices scripsisse: quam tamē translationem Cicero libro tertio de Oratore reprehendit: vt minus veniam ei dare debuerit 2. de natura deorum, *cœli palatum* appellant: quod tamen, vt diuersum hominum palatum est, Varroni Ennius probat: idque eò magis, vt reor, quod Græcè palatum *ἡ παύση*, velut quoddam cœlum vocetur. Illud etiam Catonis *bene vestire & bene pascere*, pro, magnam habere seruorum familiam, & magnos greges & armenta: vt eleganter dictum est, ita & propè poeticè: vt & illud Sallustij in bell. Catil. ferè eiusdem generis & notæ, *Quæ homines arant, nauigant, ædificant, virtuti omnia parent*: id valet: agros, maria, vrbes, virtuti parere, & in eius ditione esse: quæ dicendi figura nec obuia est, & nouitate quadam non nimis accersita nec nimis affectata, etsi audaci, lectorem delectat intelligentem & studiis humanitatis imbutum.

Cœli palatum.

Quæ homines arant, &c.

CAPVT XXI.

Locus pontificalis, locus cōsularis, locus medius, bibere ab summo, cadentia sidera, sacra iura, omina repetere, acta testudo.

LIBRO 2. Æneid. scribitur, *Inde thoro pater Aeneas sic orsus ab alto:* vbi altum thorum summum locum interpretatur Seruius, quem locum dicit pontificalem fuisse: attamen in conuiuio auctore Festo supra omnes sacerdotes accubabat Rex sacrorum, post eum flamē dialis, deinde Martialis, mox Quirinalis, inde pontifex maximus. potuit tamen sic locus vocari è dignitate pontificis maximi cæteris pontificibus imperantis. Plutarchus in Sympotiacis apud Romanos dicit honoratissimum fuisse locum vltimum secundum lecti, ac consularem vocatum fuisse dicit. nam fortasse alius olim fuerat honestior locus: id enim Plutarchus de sua ætate scribit. Seruius quidem domini locum medium esse ait in illum Maronis 1. Æneid. locum,

Locus pontificalis.

Locus cōsularis.

Locus medius.

Bibere ab summo.

— *Mediamq; locauit:* atque è Sallustio exemplum affert, *Igitur discubere Sertorius inferior in medio, super eum Tuscus Fabius Hispaniensis Senator ex proscriptis: in summo Antonius, & infra scriba Sertorij Verfus, & alter scriba Mæcenas in imo: medius inter Tarquinium & Ouium Perpenna.* Nam Perpenna Sertorium conuiuio accipiebat. cū autem magna læticia conuiuium agitabatur, lege quadam cōiuiali, si quis qd peteret, id ab summo omnibus dabatur: vt ab summo ad infimum vsq; omnibus vini cyathi in pocula certo numero dabantur. Plaut in Afin. Sc. Ain' tu meū.

Da puere ab summo: age tu interibi ab infimo da suauium.

Iterum in Menech. Sc. Iuuentus.

Standum est in lecto, si quid de summo petas.

at in Sricho, Sc. Agite ite foras.

Nolo ego nos pro summo bibere:

aliud quiddam est, vt iam exposuimus. Sequitur in illo Maronis libro:

— *Suadentq; cadentia sidera somnos:*

cadunt sidera diluculo albescere cœlo, exortu auroræ, exacta propè nocte: sic 8. Ænei. scribit,

Cadentia sidera.

Ergo age nate dea, primisq; cadentibus astris

Iunoni fer rite preces:

id est sub auroram, cū astrorum aduentante sole hebescit acies & fulgor obscuratur. Æneas igitur cū id libro 2. dicit, significat propè transactam noctem esse.

Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atride:

ex Homero Iliad. 1. imitatu est, in quo scribitur,

Ἦεν γὰρ Ἰθάκῃσι κλισίῃσιν, πεισάμενοι τῆσιν ἀστέροισιν.

Eodem lib. — *Si omnes vno ordine habetis Achiuos: putem esse, si omnes Græcos eodem loco & numero ducitis, & pro hostibus habetis. at, Composito rumpit vocem, Græcum est: Aristophanes in Nebulis,*

Ὀὐρανὸν μὴν πρὶστὸν λαίμοι φησὶν. Eodem libro,

Fas mihi Gratorum sacra te soluere iura.

Sacra iura.

hic ius sacratum dicit, quod sacramenti militaris religione teneri videbatur. nam iureiurando sacrabatur, id est fide. Cic. lib. 3. Offic.

30

Cuiusq; princeps iuristurandi fuit,

Quod omnes scitis, solus neglexit fidem:

Furere ad simulauit, ne coiret in stitit.

Quod ni Palamedis perspicax prudentia,

Istius percepset maliciosam audaciam:

Fide sacratum ius perpetuò falleret.

Eodem Virgil. lib. Omina ni repetant — legendū perspicuè est, id est auspicia. Legimus enim sæpe duces è prouincia & exercitu auspicioꝝ repetendorū causa Romam aduolasse. Lilius lib. 8. ab urb. cond. namq; *Papirius dictator à pullario monitus, cū ad auspiciū repetendum Roman proficisceretur, magistro equitum denuntiavit, vt sese loco teneret. Sed & ibidem, — ita digerit omina Calchas Seruius legisse videtur, nō vt diuulgatum est, omnia. Ibidem,*

Omina repetere.

Quales mugitus, fugit cū saucius aras

Taurus, & incertam excussit ceruice securim,

etsi hanc similitudinem Virgilius adhibuit, vt clamores horrendos taurorum exprimeret: tamen non improbum factu credidi, si annotarem Romanos piacularia auspicia appellasse, quæ sacrificantibus tristitia portendebant: vt si hostia ab ara profugisset, aut percussa mugitū dedisset, aut in aliam partem corporis, quam oporteret, decidisset. cū autē suos casus non sibi adscribebant, sed diis, dicere solebant, Sic visum superis, vt Horat. lib. 1. ode 33.

Sic visum Veneri, cui placet impares

Formas atq; animos sub iuga ahenea

Sæuo mittere cum ioco.

sic Virgilius hoc libro, *Dijs aliter visum.* & in 3.

Postquam res Asiæ, Priamiq; euertere gentem

Inmeritam

Acta testu
do.

Immeritam visum superis.

Cernimus, inquit 2. Æneid. obsessumq; acta te-
studine lincen:

Diodorus *ἠνωσπισμῶν* ab heroibus inuentū fuif
se bello Troiano scribit, ad Homericum illud
Iliad. v. opinor respiciens,

Ἀπὸ τῶν ἀσπίδων ἔγερται, λέγουσ' ἰσχυρῶν, αἰὲρ δὲ αἰὲρ.

idque Philippum ait imitatum Macedonica
phalange: aliud tamen id, quàm testudo est.
cuius ratio Romanę militiæ erat, non Græcæ, 10
cùm Romani summissō genu subsidebant cly-
peis protecti, à tergo proximi eorum capita
suis scutis tegebant, vt & horum alij: vt ea spe-
cies testī imbrices referret, vt Plutarchus in
Antonio scribit.

CAPVT XXII.

Sartoris vsus, Gyge annulus, trimodia.

NISI me fallit animus memoriæ vitio, Pli-
nius Mydam pro Gyge in naturali histo-
ria scripsit. Nam cùm à Platone lib. 2. de Repu-
blica, mandatum literis sit, & à Cicerone lib. 3.
de Offic. relatum, Gygem annulum habuisse,
cuius pala in palmam versa à nemine cernere-
tur: id de Myda his verbis scribit, lib. 33. cap. 1.
*Mydæ quidem annulum, quo circumactō habentem nemo
cerneret, quis non etiam fabulosem fateatur? Sed eo
in Plin. cap. lego, æqua fortuna triumphantis, & serui
coronam sustinentis: parem quippe triumphantis
& serui publici fortunam Plinius dicit, quod
triumpharet in annulo ferreo, quod gestamen
seruorum erat. nec enim seruis aureos gerere
annulos licebat, ac ne ingenuis quidem om-
nibus. Sequitur non ita longè locus suo pristi-
no asserendus iuri contra impotentiam emen-
datorum: Quod si impedimentum potuit in ea aliquod
intelligi etiam sartoris vsus, argumentum est maius in læ-
ua fuisse, qua scutum capitur. hinc confertorem emen-
dant omnes vno consensu, quod non tam faci-
lè probandum, si sensus educi è veteri scriptu-
ra potest: & potest fortasse qualiscunq;. Quid
enim vetat Plinium dixisse, impedimentū po-
tuisse in annulis esse si dextra gereretur: quod
ei inserti impedituri fuerint sartorū operam,
non tam facilè obligata annulo manu, quàm
libera & nuda, arte sua vsurorum. nescio quid
tale Plinium voluisse dicere ferè auguro. nam
si in leui etiam artificio sartorum, impedimen-
tum futurum fuit gestato dextra annulo, quan-
tò maius est, inquit, cùm sinistra eo onerata tra-
ctatio clipei impeditur? Cùm autem eodem
cap. dixit, etiam sartoris vsus, perinde est ac si di-
xisset, non solum in maximis, verum etiam in
minimis rebus annulum nocere. Lego mox è
sanctuariis optimorum librorum, Nec ignoro M.
Crassum duo millia pondo auri rapuisse suo & Pompeij
tertio consulatu. Et non longè hinc, neque enim ali-
ter potuisset trimodia illa annulorum Carthaginem ab
Hannibale mitti. Nam trimodia fœminino gene-
re à Columella lib. 12. cap. 50. vsurpatur, & in ca-
stigmatissimis Plinij libris hic legitur. nos hoc*

Gyge an-
nulus.

Sartoris
vius.

Trim-
odia.

etiamnum vocabulum hodie retinemus in eo
infundibulo, quod in moletrinis fruges molæ
transmittit: tremodiam enim vocamus: nomē
factum est à mensura trium modiorum. hoc
nomine offensi emendatores fœminino gene-
re epuncto, neutrum formauere, vel deforma-
uere potius sinceram scripturā: proinde quasi
ad arbitrium omnia mutare & fingere, id de-
mum sit integrè & castè in auctoribus versari.
tantum autem bonis libris tribuo, vt libētius
eorum fiducia errem & peccem, quàm corre-
ctorum licentiam amplexus bonos census
consecer.

CAPVT XXIII.

Crates ficariæ, sculponeæ, granatui serere, bo-
uerum iuga, spongia effingere, patibula: in
Catone.

CATO de re rust. cap. 48. præcipit semi-
nario imponi crates ficarias: sed ficariæ
crates quæ sint, in quæstionem venit. ego eas
intelligo quibus fici dum siccantur acclinariis
in testudinis morem aduersus iniuriam plu-
uiæ roremque noctis defenduntur, de quibus
Columella scribit libro duodecimo, capite 15.
sed & in cratibus stratae ficus siccantur in so-
le, quod *δελονιδουρα* Græci vocant. Digitum
transuersum eo in loco Cato vocat digiti lati-
tudinem vel crassitudinem: nihil enim in-
terest vtrum dicas, modò intelligas id quod
longitudini opponitur. sic enim scribit, *Exo ter-
ram cribro incernito altam digiti transuersum.* eodem
modo apud Plautum in Aulul. Sc. Exi in qua.
intelligi debet. Sculponeæ apud Catonem ca-
pite 59. in genere calceamentorum, mihi no-
men habere videtur à sculpo vel scolpo. nihil
enim differt, cùm u & o, propter soni vicinita-
tem sæpe alternis commutentur. scolpus au-
tem ficticio verbo, sonum significat, qualem ip-
sum nomen repræsentat. *præterea*, inquit cap.
60. *granatui videto vti satis vicia seras: granatui seritur,*
quod nō seritur, vt viride pabulum iumen-
torum subsecetur, sed vt ad granum perueniat
& frugem: & sic in Catone interpretandum
reor. Cap. 61. rem pecuariam quàm amplissi-
mam habere, magnosque pecoris greges &
iumentorum armenta, in re familiari quā ma-
ximè expedire Cato putauit, vt Cic. lib. 2. Offi-
ciorum dicit: id enim est quod ille dixit, pri-
mum esse bene pascere. secundas etiam in re
familiaris tribuit mediocri rei pecuariæ vel pa-
stioni: id enim valet quod dixit, satis bene pa-
scere secundum esse. tertias tribuit familiæ &
numero seruorum cùm dixit, tertium esse be-
ne vestire. quartum putauit arare, quod est a-
griculturnam & arationes sequi. at huius quar-
ti etiam eodem capite gradus facit. *Quid est,*
inquit, *agrū bene colere? bene arare. Quid secundum?*
arare, tertio stercoreare. Primū esse voluit, vt quam
diligentissimè solum verteretur: secundum vt
verteretur etiam si nō diligentissimè: tertium

Ficariæ
crates.

Sculpo-
neæ.

Granatui
serere.

Bouerum iuga. vt stercoraretur. *Quot iuga bouerum, cap. 62. legi cenleo: sic enim veteres loquebantur, & ita in optimæ notæ exemplaribus Varronis hodieque scriptū extat. Lego autē non multò post, in aratrum subiugia lora, non vt excuditur lorum. Fisciinas, inquit capite 67. spongia effingat: quod valet tergeat, vt apud Ciceronem pro Sextio, sanguinem spongijs effingi legit Seruius: vbi mendosè hodie effundi scribitur. orbes, inquit capite 68 Cato, fibulas, vestes, scutulas: ego succulas legendum crediderim, quibus, vt è Catone perspicuum est, in torculari veteres vti solebant. Cæterum in Catone eodem capite patibula sunt instrumenta & machinamenta duo scalata è diuerso in axiculum vnum capitibus suis coniuncta, diuaticatis ad imum cruribus. his in vindemia arbuti potissimum opus est & altioribus iugis, hodieque in pergulana vite vti homines nostri solent: non delunt tamen qui seram interpretentur.*

Spongia effingere.

Patibula.

CAPVT XXIII.

Ligellum, puteus, Apollo subueni, me serua- uit Apollo, Plautus emendatus.

Ligellum Grammatici summi in eruditione census apud comicum Plautum in Aul. Sc. Postquam obsonauit herus. *de suo ligello fumus si qua exit foras: ligellum tuguriolum explicant, & eorum fidem sequuti gregarij doctores explanationem eam comprobant. Ego etsi libenter auctoritati veterum faueo, tamen huic interpretationi subscribere non possum. Nam mihi vocis huius originem perscrutanti venit in mentem esse vocabulū diminutionis formam quandam adumbrans. postulat autem proportio, vt quemadmodum à tigno tigillum & tigellum deducitur: vnde & Tigellij nomen: sic à ligno ligillum & ligellum deriuetur. paruū igitur lignum intelligo, quod in foco vratur, fumumque reddat. Cæterum in eadem fabula vlcerosum illud Donato Grammatico credimus: is quando moritur, ita auido ingenio fuit: cum quidem ille in prolog. Adelph. Terentij, quoniam moritur, agnoscat & legat, estque archaismus, cum quoniam pro cum accipiatur. In puteum condite, inquit in eadem fabula, Sc. Tace nunc. non existimo dici in puteum perennem, sed suffossa quædam hypogea, quæ Athenienses habebant, & δάνας vocabāt. Etiam barathrum erat puteus. Iterum, Sc. Curate.*

Puteus.

Nisi vnum hoc faciant, vt in puteū cœnam coquant. Sc. Volui animum tandem.

Apollo subueni.

Apollo quæso, subueni mihi atq; adiua. Apollo sagittis confodere credebatur, idemque malorum depulsor habebatur, & eo cognomine indigitatus colebatur, cum ἀνδρῶν dice- retur: hinc illud Horatianum lib. 1. satyr. 9.

Me serua- uit Apol- lo.

—Sic me seruaui Apollo. nam qui mala depellit, seruat: & idem Horatius de Apolline lib. 1. ode 21.

Hic bellum lachrymosum, hic miseram famem, Pestemque à populo & Principe Casare, in

Persas atq; Britannos Vestra motus ager prece.

Scio illud Horatianum de seruatore Apolline longè repetita iam inde vsque ab Iliacis temporibus auctoritate explicari, cum constet Apollinis ope Æneam hostibus ereptum fuisse: sed ad religionis opinionem libentius retulerim, officiumque dei illius, existimari malis auerruncandis depellendisque mortales iuuare. Eadem fabula, Sc. Narraui.

Aut manulearij, aut myrobrecharij: hæc posterior vox mendum olet, eò magis, quod longè deuertit ab antiqua scriptura marobatharij: ego aromatarij redundante primo elemento, & b in locum m introducto, vt non rarò, legendum esse existimo. Sc. Hoc est. citis, inquit, quadrigis citius properet persequi: citas opinor quadrigas eum appellare, vt quæ cursitabat in spacio circi maxima concitatione curriculi: ac eos sic loqui & appellare solitos esse arbitror: quò & Maro respiciens 8. Æneid. dixerit,

Plautus emendatus.

At procul inde cite Metium in diuersa quadrigæ Distulerant:

Grammatici tamen tritas significationes plerumque prætereuntes, & remotas quærentes, citas separatas & diuisas interpretantur.

CAPVT XXV.

Tabulas cœnare, vilis agnina, solium Cyri, mala scabies, Horatius emendatus.

APVD Horatium libro 1. epistola 15. —tabulas cœnabat omasti, vilis & agnina, ita puto enucleandum, vt tabulas paropside intelligamus more Græcorum, qui αἰνίνας vocant. agninae autem potius quàm agnini vt legam, & auctoritate librorum teredine exesorum facio impulsus, & opinione antiquorum, qui agninam despiciatui habebāt & vilissimam ducebant. indignè fert & stomachatur Plautinus parasitus in Capt. Sc. Iupiter super me seruas, à laniis vendi agninam pro arietina.

Tabulas cœnare. Vilis agnina.

Tum lanij autem, inquit, qui concinnant liberis orbas oues, Qui locant cædundos agnos, & duplam agninam danunt.

atq; arguit eorum dolum, quod pro vna arietina offa duplam venderent clam suppositam pro ea fallaciter agninam, aut potius, quod & aperte agninam venderent, & rursus pro arietina agninam supponerent. Apud Philonem quoque in presbeutico agninae carnes vt insuaues illuduntur à Caligula: sic autem scribitur, τινὲς οἱ πορτοὶ γὰρ καὶ τὰ πορτοῦρα ἀπὸ τῆς πορτοῦρας, γὰρ δάσας, ἀγνί, ἔπειτα, ἔπειτα γὰρ δὲ χ. ὁ δὲ α. Eiusdem & illud libro 3. ode 2. Redditum Cyri solium Phraatem: quo significat restitutum in Parthorum vel Persarum imperium, quod Cyri solium vocauit: quia cella regia in qua sedebāt Persarum reges, Cyri sella dicebatur. Plutar. in Alex. ἀπὸ τῆς ἀλλοτρίου αἰθέρου καὶ λυτῶν ἐν τῷ λυτῶν ἔργον, καὶ τῶν ἀλλοτρίων. Ait idē Horat. de arte poet. (eius enim poema tanquam hæc & illa lustrates cursim & raptim peruagamur)

Cyri solium.

Vt mala

Vt mala quem scabies & morbus regius vrget:

Mala scabics. hic ego malam scabiem interpretor feram, quam Græci φέρου ἀγρίου vocant, credebantque veteres Romani contagione ad alios transire: de ea sic Philo, φθινάσει τὴν κολύβιν, φέρου ἀγρίου, ἰντὲρ οἰκίαν, σφρακλιῖσσι δὲ φθασίμοις. Celsus de scabie lib. 5. cap. 28 itaq; eam, quæ talis est, ἀγρίων, id est, ferā Græci appellant. quanquā & scabies omnis mala est, infestaq; est plerunque pueris redundantibus & malè temperatis, vnde & Persius sat. 2. scripsit,

—namq; est scabiosus & acri

Bile tumet.

Horatius emendatus. In eodem poeta lib. 1. satyr. 1.

—eia Quid statis, nolint

sine vlla dubitatione legendum est, pendente è superioribus sententia: ait enim, si quis deus dicat, iam quod vultis faciam, nolint. hæc cum ego scripsissem, admonuit me summus meus & intimus amicus Leodegarius à Quercu, eandem constitui à Britannico lectionem: in quo mirificè lætatus sum, me in vestigiis doctissimi viri pedem posuisse, etsi eius commentarium non euolueram.

CAPVT XXVI.

Faxim sit vilior, rapacidae, coruus ab læua cantat, ludij.

Faxim sit vilior.

PRISCA quidem illa est, non iniucunda, tamen, nec inamœna loquendi ratio, Faxim sit vilior, pro, eueniet vt sit vilior: sed velut obsignatis tabellis & testationibus probanda. Plautus in Aulul. Sc. Narravi.

Ego faxim, muli qui precio superant equos, Sint viliores gallicis canterijs.

Et in Perfa, Sc. Veterem atque.

—Ne isti faxim vsquam appareant,

Qui hic albo reti aliena oppugnant bona.

Rapacidae

In eadem quoque Aulularia, huius enim pompæ fercula inde instruentur, Sc. Curate ergo. rapacidae imitatione patronymicorum homines rapaces appellantur ioco comico ficti, vt Æacidæ dicuntur ab Æaco:

Rapacidarum, inquit, vbi tantum stet in ædibus. At illud, Sc. Fidei censebam.

Nam quod dedit tam diu quam per dium:

Sphingis gritho nodosus est, nec nisi gladio & ferramento solui potest, vt nodus Gordia-

nus. Interpretandū enim non tam istud quam secandum, aliudque inducendum, quo res tota erit aperta:

Nam quod edit tam diu quam perduim.

tria enim ista verba subiectionis sunt, veteribus vsurpata pro edam, dem, perdam. Idem, Sc. Non temerè.

Non temerè est quod coruus cantet mihi nunc Ab læua manu.

Coruus ab læuæ cantat.

vanitas augurum auspicia coruorum fausta à dextra, à læua infauista iactabat. itaq; cum partes mundi ab ortu auguribus Romanis læuæ essent, Horatius scripsit lib. 3. ode 27.

Oscinem coruum prece suscitabo Solis ab ortu:

vt scilicet cantu suo iter institutum dirimat. A dextra autem suadebat coruus, vt in Asinar. Sc. Hercle verò.

Picus & cornix est ab læua, coruos porrò ab dextera: Consuadent.

Hinc apparet contrariam in cornice fuisse obseruationem: quod & à Cicerone scriptū est, cuius verba sunt 1. de Diuin. cur à dextra coruus, à sinistra cornix faciat ratum. sinistra tamen cornix Maroni eclog. 1. inauspicata est,

Sæpe sinistra caua prædixit ab ilice cornix:

vbi augurium malum etiam adiuuat arboris vitium. Sc. Dromo desquama pisces.

Glabriorem reddes quam vofsus ludius est.

Ludij, inquit Dionysius Halicarnassæus, adolescentes erant tuniculas induti insignes, galeati & ensiferi peltatiq; qui omnibus circensibus & theatralibus pompis in versum incedebant, ipsis velut pompæ duces salii similes, Ludij ex eo vocati, quod à Lydis hoc genus ludicri inuentum videretur. si qui eorum igitur essent grandiusculi & iam vesticipes, vellebantur, glabriq; reddebantur. verba Dionysij sunt:

μάλιστα δὲ ἐν τῷ ὄρει τὰς πομπὰς τὰς τε ἐν ἰστροπέλει, καὶ τὰς ἐν τοῖς δασύροις γυμνάσιον, ἐν ἀπείροις γὰρ αὐτῶν ἄριστοι λυδοὶ χιτωνίστουσιν ἐν δασύροις ἰστροπέλει, λεγόντι τε καὶ ἐν τῷ ὄρει καὶ πομπὰς ἔχοντες, φοιχιδίον πορδόντι, καὶ εἰσιμὸν ἄριστον ἀποπέμπει ἠγμένον, λεγόντων, ὡς αὐτῶν ἐν τῷ ὄρει τὰς πομπὰς ἐν δασύροις ἰστροπέλει δασύροις λεγόντων, εἰσίνοντες, ὡς ἐμαὶ δασύ, σακίον. Hic potius industria nostra leuamus aliorum laborem, ne ista quærant, quam aliquid conferimus æstimatione dignum. nos quoque huic merci nullum precium statuimus: sed hanc veluti stipem spargimus gratuitam.

Ludij.

ADRIANI TVRNEBI AD-
VERSARIORVM LIBER
SEPTIMVS.

CAPVT I.

Bene nosse apud Ciceronem quid, Cicero emendatur.

QVÆDAM sunt in auctori-
bus Latinis è Græcis imita-
ta: quæ aliud significant quã
statim ostendunt: nec facile
ea quisquam assequi potest,
nisi qui literis Græcis mul-
tum operæ dedit. Licet id

perspicere è Ciceronis loco in Lucullo, vbi
scribitur, *Bene autem nosse Carneadem Stratoniceus*

Bene nosse Metrodorus putabatur. Illud enim nosse aliud est,
se.

quàm præ se fert. significat enim Carneadis
eum discipulum fuisse: Græci autem plerun-
que solent discipulos appellare *μαθηταί*, quod
quidè apud eos tam frequens est, vt id exemplis
cõfirmare velle, sit lucè Soli fœnerare velle. in
re igitur nota exemplis & testimoniis nõ ne-
cessariis superfedendum. In eam autè senten-
tiam illud nosse accipiendum esse atq; adeò si-
gnificare, à Metrodoro perdiligenter auditum
fuisse Carneadè, è lib. 1. de Orat. cõfirmamus:
sic enim scribit Cicero, *Erat etiam Metrodorus, qui*
cum illis vnà ipsum illum Carneadem diligētius audierat.

Cicero emendatur. Qui autem in eo Luculli loco Melonthius no-
minatur, Melanthius transnominandus est,
qui quidè Æschinis Neapolitani præceptor
fuit. Hegesinus etiam aspiratè scribi debet,
non Egesinus tenuiter: vt ex Eusebio appar-
et, in quo sic scribitur, *ἡγεσίπιδος δὲ ἰνδουσιάνου*
παρ' ἡγεσίπιδου. duos istos philosophos malè ap-
pellari in libris editis libuit adscribere, & ab
errore adolescentes vindicare ista admonitio-
ne. Illud verò quod sententiæ refragatur non
est prætereundum, *ἀνατάλαλλον* scribi, vbi *λατι-
νάλλον* locandum est. Cum enim, inquit in Lucul-
lo, ita negaret, quicquam esse quod comprehendere posset,
(id enim volumus esse ἀνατάλαλλον.) liquet mihi af-
firmare à Cicerone ibidem explicari, id quod
comprehendi potest: id autem est *λατινάλλον*. I-
gitur è regione Græcum cum Ciceronis vo-
luntate pugnat, quod dissimulanter ferre non
debui. Aperiendum & illud ex eodem libro
videtur, quod etsi non ita obscurum est, ta-
men sub eo aliquid aliud later, quàm quod
primo aspectu nobis obiicit. sed Ciceronis

verba antè proponam, Et in ipso bello: in quo ita
magna rei militaris esse occupatio solet, vt non multum
Imperatori sub ipsis pellibus otij relinquatur. pelles
hïc tabernacula vocat militaria hibernaculo-
rum: sensus est igitur, ne hiberno quidem tem-
pore multum otij Imperatori relinqui, cùm
interquiescunt tamen bella.

CAPVT II.

*De chartis, Plinij quidam loci libro 13. ca-
pite 12. emendati.*

DE chartis quæ è papyro fiebant differens Chartæ.
libro decimotertio, capite duodecimo
Plinius, primam dicit olim fuisse Hieraticam,
è qua religiosi tantum sacrique libri scribe-
rentur, eamque ab adulatione Augusti nomen
accepisse: secundam Liuiam, ab eius coniu-
ge: vt in tertium locum descenderit Hierati-
ca, quæ olim prima erat. Hic nescio quid
inquinatum esse sentio, libidine emendato-
rum in bonos scriptores semper grassante, fi-
deliusque existimo quod in antiquis exem-
plaribus reperi, quæ ablutione Augusti nomen acce-
perit. Augustea enim & regia charta candidior
erat quàm Hieratica, vt & Liuiana: nam Hie-
ratica subcolorata erat, vt scribit Isidorus li-
bro sexto Ethymol. capite decimo. abluendo
igitur candorem chartæ acquirebant. Erat &
amphitheatrica, & Memphitica, cuius Luca-
nus meminit lib. 4.

Conficitur bibula Memphitis charta papyro.

Erat & Saitica, ab oppido Sai, & Teneotica à
loco quodà Alexandria appellata: & Fannia-
na ab interpolatore nomē habens: sed & Cor-
neliana à Cornelio Gallo, qui Ægypto præfue-
rat, nomē adepta est: erat & Emporeutica, vel
potius Emporica (sic enim in Plinio emen-
dandum arbitror:) ea mercatorum vsui serui-
bat, & inuolucris & integumentis mercium
dicabatur, scripturæ inuulis: *Texuntur*, inquit
Plinius ibidem, *omnes tabule madentes Nili aqua,*
emendo, texuntur omnes tabula madente Nili aqua.
Quis huic emendationi auctoꝝ? non solum li-
bri veteres, sed etiam Romana editio. nam
in tabula chartæ ponebatur, in qua turbida Ni-
li aqua glutinabatur, hodieq; quæ è conserpto
comminu-

Plinius e-
mendatur.

comminutoq; linteo chartæ cõficiuntur, earum plagulæ ope glutini coherescunt. Proinde mox etiam lego, cum primo supina tabulæ schida allinitur. & , res egminibus vtrinq; amputatis: cuius emendationis, quàm multos veteres libros testes laudare possumus? qui etiam vno consensu, transuersa deinde crates peragit, ostendunt. Illud etiam sic emedo, lituræ metum afferebat ex auersis, & alias indecoro visu per translucida. pellucebat enim ob tenuitatem illa charta, & si quid in auerfa scriptũ fuisset, metus erat lituræ. Nihilofecius quod mox sequitur, in pristinam restitui integritatem posse reor, igitur è secundo corio statumina facta sunt è primo subtemina. Chartam, inquit, Claudius duplicauit, & tanquam bilicẽ fecit, eiusq; tanquam stamen fecit, è secundo papyri libro, è primo corio subtemen. Lego etiam infra, sed omnia secunda. Lentiginosæ autẽ maculæ oculis in Charta deprehenduntur fungosæ teniæ litera fundente se: sed pro fungo in veteribus libris iunco lego, nam & antè, extremum papyri sirpo simile dixit, id est iunco.

CAPVT III.

Cohibere brachium toga apud Ciceronem, Custos, Sodalitas lupercorum.

Cohibere brachium toga.

MEmini aliquando à me adolescentes optimis & honestissimis studijs non leuiter tinctos quærere, quis esset illius è Cæliana oratione loci sensus: Nobis quidem olim annus erat vnus ad cohibendum brachium toga constitutus: & vt exercitatione ludõque campestri tunicati vteremur: quibus tantũ tum respondi mihi videri eo anno quo sumpta virilis toga fuerat, modestiam etiamnum & pudorem ab adolescentibus postulatum fuisse æquẽ, ac cum in puerili erant prætexta. quod si tum magistris liberati, & suæ tanquam tutelæ facti, visi essent eo anno proteruiores aut perulantiores, de eorum pudicitia malè existimatum fuisse. qui enim brachium vel profert vel exerit, minus esse modestus & verecundus videtur, quàm qui toga brachium cohibet & continet. & Æschines contra Timarchum priscorum oratorum pudorem & modestiam laudans, eos ait perorasse manus intra pallium continentes. scribit enim, *ὅτι ὁ νῦν παρὶ τὸν ἐν ἡδὲ πρὸ τῆς μὲν, τὸ τὰς χεῖρας ἔξω ἔχοντες λέγει, τὸ τὴν τὸν δὲ τὸν τὴν ἡδὲ ἀναί.* Eodem etiam illo anno nefas eis erat corpus in campo Martio nudare, ne corporis nudatione impudenti amatorem quærere velle viderentur. itaque tunicati in campo se exercebant: eademque, inquit, erat, si statim mereri stipendia ceperamus, castrensis ratio atque militaris. Seruius in s. Æneid. ait Ciceronem scripssisse anno stipendij primo solitos esse dari custodes adolescentibus militaturis, qua ex consuetudine Maronem s. Æneid. scripssisse,

Custodem ad sese comitemq; impubis Iuli Epytidem vocat, & fidam sc̄e fatur ad aurem.

Custos.

sic in Marone Epytides scribi debet, vel Homero auctore, in quo Iliad. s. scribitur,

Κύρου ὑπὸ τῆς δὲ δῆλας πρὸ φαντι ἰοικὸς.

nam Periphantem intelligit Maro, Epiti filium. illud institutum declarauit Plautus in Mostellaria, Sc. Recordatus multum.

Ad legionem cum itant, adminiculum Eis danunt tum aliquem cognatum suum.

Sed quæ est in illa Ciceronis oratione sodalitas Germanorum lupercorum? eorum, vt opinor, qui Fabiani & Quintiliani dicebatur, vt nonnulli censent, à præpositis suis: priorũ etiã meminit Propertius, lib. 4. eleg. 1. cũ dicit,

Vnde licens Fabius iura Lupercus habet.

Vtrosq; nominat Ouid. 2. Fast.

Risit, & indoluit Fabios potuisse Remumq; Vincere, Quintilios non potuisse suos.

Germani autẽ erãt isti Luperci, velut agrestem pastoriciamq; quandã sodalitatẽ colentes, qualis fuerat Lupercorum Romuli & Remi: his tertia de Cæsaris nomine addita sodalitas est Iulia: atq; id est quod Tranquil. in Iul. c. 76 refert, Cæsarem sibi passum esse decerni maiora fastigio humano, in quib. enumerat Lupercos, & Luperci Iuliani in 2. Philip. nominantur, quib. ablatum vestigal cõqueritur Antonius. Dion li. 44. *ἰσπανοὺς τῆς τῶς το πᾶσις πο μωνοκλίας, ἰστῆλο τὴν ἔν τῶν ὀρίων, ἰσθῆλας ἀνὸ μακρῶν.* Illæ igitur duæ sodalitates veteres pastoriciæ & feræ erant, legibusq; ob religionem permissæ: coierant tamen in sodalitates lupercorum nomine cœtus aliqui fortassè adulterini & irreptitij, vt ex hoc Ciceronis loco cõijcere licet. sodalitates autẽ legibus ambitus vetabantur.

Sodalitas Lupercorum.

CAPVT IIII.

Pilicrepus apud Senecam, ludere datatim, expulsim, raptim, suram dare.

EXTRA controuersiam esse reor in epist. 57. Senecę legendum esse, quoties retentum spiritum remisissent: non vt irrepit in omnia volumina, recentem: sed & mox, & hac plebeia vntione contentum: non vt vulgò functione percubuit. Plurimum operæ sumimus in emendandis libris, isque hoc tempore solemnis est labor eruditorum, vt olitorum malas purgare herbas. Sed quis tandem est pilicrepus? quem Seneca ait, si superuenerit & plus numerare cœperit, actum esse. sic enim in eo lego. non pelicrepus, nec pilas. eum interpretantur in hoc labore excutiendi & enodãdi voces abstrusas in auctoris. primi homines subsellij, qui pilas in vaporariũ conijciat: à quibus dissentio, atque eum interpretor qui pilas crepat, aut pila crepante lusitat (nam pila crepitũm facit) quod facere solebant paulò ante balneum, vel dum hypocausta & sudationes calefcerent. Martialis lib. 14. epig. 163.

Philicrepus.

Redde pilam, sonat æs thermarum: ludere pergis?

Virgine vis sola lotus abire domum. quo etiam seusu illud Pap. li. 1. Sil. in Baln. Etru. accipio.

Quid nunc strata solo referam tabulata crepantes

Auditura pilas, vbi languidus ignis inerrat

Aedibus, & tenuem voluunt hypocausta vaporē?

In mittenda autem & remittenda pila, cum pilicrepi plures quam essent manus & vices numerarat, maximus excitabatur clamor ab aduersarijs. Datatim ludere, vt hoc addam, erat pila ludere, propterea quod dabatur. vnde quidam datores dicebantur in lusu pilæ, qui pilam dabant: alij autem factores, qui faciebant, id est qui feriebant & ludebant, qui que in factiones erant diuisi, id est, vt dicimus in consuetudine, in partes. Plautus in Curcul. Sc. Date viam.

Tum isti qui ludunt datatim serui scurrarum in via:

Et datores & factores omnes subdam sub solum.

Inde illa translatio Ennij apud Isidor. lib. 1. Erym. cap. 25. de muliere, quæ sui copiam faciebat, cum etiam alioqui mulieres impudicæ dare dicerentur (vt ex Martiale notū est)

— Quasi in choro pila

- Ludens datatim dat se & communem facit, Alium tenet, alij nutat, alibi manus Est occupata.

Raptim ludere.

Genera autem ludendi fuisse videntur datatim, raptim, expulsum. Nonius ex odio, in molis non ludunt raptim pila, datatim morsio: lepidè indicat seruos solere inter molendum de polèta rapere, & inuicem alium alij dare: raptim autem ludi in harpasto solet. Varro apud Nonium, purgatum scito, quia videbis Romæ in foro ante lanienas pueros pila expulsum ludere. Videtur autem purgatum dicere, cum locus vacuus est & absque hominum frequentia. In ludo porrò puerili pilæ, qui peccauerat suram dabat, quam cum Lentulus quæstor, Sylla rationes pecuniæ publicæ ab eo reposcente, se paratum esse dare diceret, atque ita rationum relatione eluderet, Sura appellatus est, vt ait Plutarch.

Expulsum ludere.

Suram dare.

in Cicerone: qui enim commiserat in lusu, crus prolatum pila feriendum dabat. subiicit Seneca, adijce nunc scordalum & furem deprehensum. Epistol. 84. scordalum appellat, quam veriorē scripturam esse reor. Tullius, inquit, Cimber & minius erat in vino, & scordalus. scordalum interpretor velut scordalum, id est hominem alliatum & illuue squaloreque fœdum & sordidum & impurum, vt de quodā seruo apud Plautum in Mostel. Sc. exi ē culina. dicitur,

Germana illuues oboluiſti allium.

Talis enim cum balneas inibat, & in elegantes lautosque inciderat, magno clamore & vociferatione excipiebatur: nisi fortè ab immunditia & fœtore excrementorū alui nomen habet. hoc verbum etiam extat in V. C. Memmij Petronio, ego autem nactus occasionem vindictæ, Eumolpum excludo, redditaque scordalo vice, sine æmulo scilicet & cella vtor & nocte. vt tamen verū fatear, scardalus in Petronio scribitur, vt existimo, perperā. Est & hodie Græcis scordalus morbus in oculis equorum, in angulo crescente

caruncula. Lego mox, iam libarij varias exclamaciones. sic vocatur qui liba vendit.

CAPVT V.

Petigo, porca, die vendere, porci ferarij apud Catonem.

APVD Catonem de re rust. cap. 157. legimus, frustra tamen, quia non intelligimus: deinde petigini parçè brassicam opponito: sanam faciet. ego ex vestigijs veteris scripturæ emendo, de petigine porcæ: brassicam opponito. si quis deinde petigini mauult, non repugnabo acriter contumaciterque, tantum tamen dicam alterum mihi probatum magis esse, & antiquā scripturam referre. at verò opponere, antiquo dictum more est pro apponere: vt & impetiginem, petiginem vocat. Ex Varrone autē nemini ferè, qui quidem literas colat, ignotum est, porcam naturam appellari, qua mulieres sunt: cum etiam pars illa quæ honestè nominari non potest, apud Græcos πορκα vocetur.

Petigo.

cum idem Cato cap. 150. differit qua lege fructus ouium veneat, exigitque eius lactis quod ferijs mulsam erit, dimidium non caseum, id eo fieri intelligo, quod ferijs nefas sit caseum premere, & quod lacte ad rem diuinam vti solerent. mox sic interpungo & lego eodem illo capite: hisce legibus agnus diem & noctem qui vixerit, in fructu: Cal. Iunij emptor fructu decedat. Si intercalatum erit, Cal. Maij. Nam quia olim alternis annis solidus intercalabatur mensis, ideo anno intercalari maturius mensis toto decedendum est fructu. Quid est, die lanam & agnos vendat? vereturne Cato, ne noctu id fiat? minimè gentium, sed præcipit vt temporari vendat, vt certo idoneoque tempore commodè potius vendantur quam incommodè & alieno tempore: ita plus quæstus erit, quam si vendat in vilitate. die igitur, est quo tempore bene ista vendi possunt. Menses decem à coactore releget: hic locus ostendit eos non esse solitos ista vendere præsentem pecunia. sed lenæ Plautinæ, cuius manus oculatæ sunt creduntque quod videt, nihili est coactio, cum tãto post relegenda sit & redigenda pecunia. Quidam hic legendum putant, Mense decimo ab coactore releget. Porcos ferarios in oues denas singulos pascat. qui porci sint ferarij quæsitū est. Ego eos intelligo in isto Catonis capite, qui sero ouium nutriuntur. deneg enim oues sero lactis sui porcos singulos pascere possunt. In fructus lege ponit, vt conductor duos menses pastorem præbeat, qui, donec domino conductor vel satisfecerit vel soluerit, domino pignori sit. In capite autem quod de villici officio Cato scripsit, sic lego: (nam ne hanc quidem breuem accessiunculam huius capituli omittam, sed adscribam) villici officia quæ sunt? quæ dominus præcepit: quod quidem valet, quæ dominus præceperit, vt capsit pro ceperit à veteribus est sepe usurpatum.

Porcam.

Die uendere.

Porci ferarij.

An non de saxo Tarpeio statim eum præcipitandū curasset? cum præsertim vna ratio purgandæ ignominiaë esset, re comperta hominẽ eo magistratu quem dedecorabat, abire iubere, & supplicio afficere: verum empto silentio tota res ignorata fuit.

CAPVT VIII.

Iuno lucina, nixij dij, pares, Bona copia, Bubastis.

Iuno Lucina. **A** Parturientibus Iuno Lucina olim inuocabatur, quæ & Ilithyia à Græcis appellabatur:

— *Vocabis, inquit Ouid. 9. Met.*

Præpositam timidis parientibus Ilithyiam.

Nixij dei. Inuocabant etiam, vt opinor, & nixios deos, nixuum in puerperio adiutores. Festus lib. 12. *nixij dij appellantur, tria signa in Capitolio ante cellam Mineruæ genibus nixa, velut præidentes parentium nixibus.* hæc ego Festi verba animo penitus comprehensa cum memoria tenerem, facile mihi probaui quod in bibliothecis vetustis reperi apud Ouid. 9. Metamorp. verius & sincerius esse, quàm quod in recentibus patet,

— *tendensq; ad cælum brachia, magno*

Lucinam, nixusq; pares clamore vocabam.

pro quo editum est *Lucinam ad partus nexos.* nixus enim pares partui inuocasse videtur, vel nixios deos implorans, vel ab eis nixus ad puerperium precibus petens. venerabantur & matronæ opigenam Iunonem, quod ferre eam opem laborantibus in partu crederent. Est in eodem libro Bona copia abundantiaë dea quæ cornu Amaltheæ vel Acheloi gerit: eaque dicitur ratione, vt bonus euentus: & apud Catonem & Plautum bona salus, quæ ad euphemismum sic ficta sunt. nam & à Flacco scribitur, lib. 2. sat. 2.

— *Mala copia quando*

Aegrum sollicitat stomachum.

Ouid. autem ita scribit 9. Metamorph.

— *Diuesq; meo est bona copia cornu.*

(quanquam & copia sine additamento dicitur, vt cornu copia) sic eiurare bonam copiam qui soluendo non erant solebant, ne neccerentur, cum iureiurando affirmabant sibi non esse vnde æs alienum dissoluerent. Cum autem de Iside, quæ in somnis erat obuersata Telethusaë vxori Lycti, Ouidius scribit, in eius comitatu numeratur *sancta Bubastis*, quo nomine censetur vrbs Ægypti: sed cum habeat nomen, vt auctor est Stephanus, à fele, & Ægyptij inter suos prodigiosos deos feles etiam colerent, haud equidem cunctabor ælurum deum intelligere: ælurum autem fuisse Ægyptijs deum, ex Herodoto lib. 2. licet cognoscere, & Iuuenale sat. 5.

Illic Aeluros, hic piscem fluminis:

sic enim Brodeus vir eruditus legendum censebat, non ceruleos, si quis ei assentiendum putet. sed & in comitatu Isidis erat, cum vt scri-

bit Plutarchus lib. de Iside & Osiride, in summa Isidri apside sculptus esset. eius verba sunt: *ἡ ἰσὶς το σείσσει λατὰ λοφύλιω ἐν τορδύσει ἀδύσσει ἀνδρῶν πρὸς πρῶτων ἐχέτω.* Puto tamen deum potius ælurum, vt & Anubin & Apin, quàm illam Isidri sculpturam significari. Cum autem addit Ouidius,

Plenaq; somniferis serpens peregrina venenis:

aspidem intellexit Ægypti indigenam, alijs terris peregrinam, vt Cretæ, & insolitam. hypnalis enim aspidis genus est, homines somno altissimo enecans. nec enim approbare possum eorum interpretationem, qui in pompa sacrorum Isidis gestari serpentem dicunt, qui dormire videretur. Hæc ego qualiacunq; sint, malui scribere, quàm prætermittendo alicui relinquere illis in locis vllius erroris causam aut obscuritatis.

CAPVT IX.

Venerata Ceres, mutatum vinum, Græcari, prima tellus: apud Flaccum lib. 2. sat. 2.

Quæsitum de me aliquando recordor, quid apud Horatium libro secundo sat. secunda esset,

Et venerata Ceres, vt culi o surgeret alto,

Explicuit vino contractæ seris frontis.

Venerata Ceres.

& vt verum fatear, nõ satis in præsentia quicquam ad enodandum tam implicatũ sensum succurrebat: tamen similis illis qui nulla in re hærent, & celeritate respondendi ad omnia, emunt doctrinæ famam, ego quoque ex tempore aliquid garrij & effutij: nunc re apud me diutius & accuratius exacta & excogitata, sensum euoluere è suis tegumentis, quibus velut obductus est conabor. Significari igitur libationem puto, qua antiqui post epulas vti solebant. Nam pateram tenentes, ex ea aliquid in honorem Dei, vt hic rusticus in honorem Cereris, venerantes precantesq; fundebant, deinde bibebant, inuitatioque fiebat. hic ergo colonus ait se cum suis conuiuis veneratũ Cererem, vinum post cœnam bibisse; & contractæ frontis rugas vino explicasse. *Culpa verò potare magistra*, excogitatum erat ludi genus post cœnam, quo non magistri imperio ad bibendum cogebantur, ne nimium ebrietati indulgeretur: sed vt ea coereretur, nemo nisi qui qua in re peccarat, calicem ducebat: vt bibere pœnæ & dedecoris esset, non inuitationis aut magisterij. Plauto in Stichos, Sc. Agite ire, qui peccat poculo multatur.

Vter, inquit, demutafit poculo multabitur.

Legitur & in Flacco cuppa, quod vas est potorium: vernaculæ linguæ etiam vsurpatum pro patera, & in epigrammate, *Sunt cuppa, calices, cyathi*: quam scripturam ingeniosissimus & doctissimus interpres Lambinus sequitur. vt libertatem bibendi accipiamus poculo imperante, non bibendi arbitro. poculum enim non cogit nisi volentem, cum magister inui-

tum

tum potare cogeret: cuppam etiã Porphyrio videtur agnoscere. In eadem ecloga,

Mutarũ Vinum.

Ac nisi mutatum parcat diffundere vinum cum dicit, vinum à Græcis *ισφωπιον* vocatum & *ισφωπιον* circumloquutus est. ita autem intelligitur vinum vapescens & degenerans exolefcensque, & in acetum aut vappam trensiens. Ibidem Græcari esse reor Græcanicis exercitationibus disci & pilæ alijsq; Græcorum nationi vsiratis vti. Eas enim militiæ Romanæ opponit, id est militaribus exercitationibus. scribit enim,

Græcari.

— vel si Romana fatigat

Militia assuetum.

mox duas Græcorum subiungit exercitationes, discum & pilam,

— seu pila velox, Seu te discus agit.

id est, siue delectaris lusu pilæ seu disci. Ibidem,

Cui Canis ex vero ductum cognomen adheret.

hunc arbitror propter sordidam immundamque vitam esse canem appellatum: sed & Cynici, non tantum quia obuios allatrabant, sed etiam ob vitam illiberalem ab humanitate remotam & munditia, appellabantur in Græcia. Cum autem ait,

— tellus me prima tulisset:

cuiquam fortasse videatur significari tellus illa, quæ antiquiorum ætate erat, non tellus seculi Horatiani. nec culpari fortassis is sensus possit. Sed tellus prima videtur esse, quæ è chao prima ante elementa omnia, etiam ante cælum (si Hesiodo in Theogonia credimus) extitit. Sic 4. Æneid. Maro,

— prima & tellus & pronuba luno.

Dant signum.

& libro primo Georgicôn,

— tuq; ò cui prima frementem

Fudit equum tellus magno percussa tridenti.

etsi enim in Attica hoc factum fuisse legimus, quam antiquissimam terram indigenarum altricem audiimus: tamen absolute de terra accipiendum existimamus, cui primatus originis tribuitur. At libro tertio Æneid.

— quæ vos à stirpe parentum

Prima tulit tellus,

aliter exponitur, & rectè: posset tamen etiam eodem sensu commodè conseruari.

CAPVT X,

Poscere membranam, scalprum, consulere & respondere licebit, fasciolæ, cubital: apud Horatium lib. 2. sat. 3.

Poscere membranam.

Poscere membranam ille videtur, qui ea scripsit, quæ in membranam efferenda sint, nec retinenda in aduersarijs aut palimpsesto, nec delenda sint, sed edenda, & hominum lectioni committenda. Sic inquit Damasippus apud Flaccum lib. 2. sat. 3.

— Raro scribis, vt toto non quater anno

Membranam poscas scriptorum quæ que retexes.

Reprehendit enim Horatium, quod quæ scri

bebat retexebat omnia, aut debebat: neque quicquam eorum dignum membrana putabat, & hominum lectione. scribitur eadem ecloga,

Dum te quid simile huic, esto vt lubet:

in quo obliquè quidem & acriter tamen perstringitur Damasippus vt insanus: vt & hoc loco, — qui tibi nomen,

Insani posuere:

quo cognomine vulgò notabatur, vt apparet cum inquit,

Dixerit insanum quis me, totidem audiet.

Morsum autem perlescit, Horatiumque vl-ciscitur, & de stultitia insaniaque differit. Si scalpra, inquit, & formas. scalpra sunt, quas Græci *σχινας* vocant, ferramenta sutoria primore parte curua, & à flexu procurrentia acie recta, quibus corium secant: sed & à similitudine in falce vinitoria pars illa quæ sic acie est recta post sinum curuum scalprum vocatur à Columella libro quarto, capite vigesimo quinto, quæ, inquit, à flexu procurrit, scalprum. nomè adeptum est à scalpendo. eo enim commodius sic post flexum procurrente quàm directo scalpi potest. Ibidem,

Scalpra.

Ac potius folijs parcus vescatur amaris.

puo hic significari olera agrestia, quæ amariora sunt quàm vrba: vt omnia siluatica. nam cultu & irrigatione proficiunt atque mansuescunt.

Non est periurus, neq; sordidus: immolet æquis

Hic porcum laribus.

Si, inquit, non est auarus (nam auari studio rei augendæ, quacunque ratione peierant & sordidissimè viuunt) rem diuinam dijs laribus porco faciat, qui ei talem insaniam non immiserunt. nam à laribus laruæ, à laruis furiosi insaniq; vocantur. nomen iurifurandi etiam veteres posuisse in execratione videntur: vt Seruius Oppidius hic execrans natos, si præturam aut ædilitatem peterent, eos se dicit obstringere iureiurando. Ita autem scribitur,

— iure

iurando obstringam ambo, vter ædilis fuerit, vel Vestriũ prætor, is intestabilis & sacer esto.

concipi tamen videtur iurifurandi formula, in quam iuraturi erant eius filij: & iureiurando execratio addi solebat, vt dira derestatione sanctius redderetur.

Ergo consulere & mox respondere licebit.

hic Flaccus imitatus est venustè iurisconsultos, & eorum consultores: qui enim ad eos adibant, dicere solebant, Licet consulere? Cicero pro Muræna, itaque non modo beneficij collocandi spem, sed etiam illud quod aliquando fuit, Licet consulere, iam perdidistis.

Consulere & respondere licebit.

Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis:

valet, hic insanus & furiosus est, vt Græci dicunt, id est, atronitus est. nam tonitru homines de statu mentis & prudentia deijciuntur.

— ponas insignia morbi,

Fasciolas, cubital, focalia:

Fasciolæ, Cubital

hoc

hoc ego explano de hominibus, qui morbo laborarunt, quo liberati refocillatis recuperatisq; viribus, ponunt fasciolas quibus crura obuoluebant, ponunt & cubital, quod est brachiale, Græcis *πρὸ βραχίων* appellatū: vt enim fasciolæ crurum sunt, ita cubitalia tegmenta sunt brachiorum. absque morbo enim fascijs crura pedesq; inuoluere, viris indecorū erat, mollequæ & muliebre censebatur. Cicero in Clodiū apud, Non. Tunc cum vinceretur pedes fascijs, cum calanticam capiti accommodares. Focalia autem opera colli & faucium sunt. Plutarchus de Demosthene, *ἡ δὲ μὲν ἰμφορὰ δὲ ἡ δὲ λυχνίς ὄπισθ' ἡ δὲ ταυρία λυχνίς τὸ βραχίονος λυχνίς δὲ μὲν*. Fabius lib. 11. c. 3. Palliolum, sicut fascias quibus crura vestiuntur, & focalia & aurium ligamenta, sola excusare potest valetudo. Apud Fabium autem, vt interim hoc dicam, aurium ligamenta esse videntur, quæ à Græcis *ἀυρῶν ὀστέα* appellantur: sed in Græcia pugilibus tribuebantur & lustratoribus. Obseruandum autem arbitror esse, Flaccum in percontatione particulis sua sponte interrogantibus, quis & quantus, addere ex superuacuo etiam interrogatricem particulam, ne: vt, Quone malo mentem concussa? id est, quo malo: & quantane? id est, quanta?

CAPVT XI.

Populus tributus, tribulis, ioculariter, tergeri, stingui, Lucretius emendatur.

Licenter errabimus per scriptores hoc capite, & quæ memoria ex illis suggeret adscribemus: quo si quis errore fatigatus vsquequaq; sequi recusabit, in proximo diuersorio moretur. scribit libro secundo satyra prima, Flaccus,

— aqu

Primores populi arripuit, populumq; tributim. quo versu significat summos & infimos à Lucillio stili satyrici acerbitate vulneratos fuisse. sed cum primores dixerit, & plebem significare proximo cæso debuerit, haud inuitus scripturæ accedo, quam in quodam exemplari reperi, *populumq; tributum*, tribus enim ignobiliorum erant, qui sensus etiam efficietur *tributum* legenti, etsi non tam commodè respondebit. Vtraq; certè scriptura patronos habet, vna Porphyriorem, altera Acronem. Ego sic illud tributum amplector, vt tamen tributim non omnino asperner nec improbem. Plinius quoque vt quodam loco docemus, tribus pro pauperioribus dixit libr. 19. cap. 4. & eadem notione à Flacco coniuua tribulis appellatur, non diues, lib. 1. epist. 13. Vbi M. Tullius in somnio Scipionis ita scribit, *homines enim populariter annum tantummodo Solis, id est vnius astri redditu metiuntur*: eruditi homines; quiq; diligentem nauarunt sedulamq; operam in emendandis editionibus vitatis, aiunt in chirographis fugientib. extare scriptū: *homines enim loquelariter annum*: quod vocabulum flocci nō est, & puritatem orationis Latinæ castitatemq; 60

Populus tributus.

Tribulis.

contaminat. sed cum ferè in vicinum quendā sonum deerrare solerent librarij scribæ, ariolari subiit à Cicerone scriptum fuisse, *homines enim ioculariter*: vt dicat nec veram, nec seriā, nec accōmodatam, sed fictam & iocularē & ineptam esse anni vertentis ab hominibus excoGITATAM & receptam definitionem. quod quidem perbellè, nisi me meum somnium ludit, sensui conueniet, & illusionis non illepidam habebit speciem. Locus iste quendam Lucretianum è 4. lib. in memoriam redegit, in quo cum planè & explicatè non esset *tergeri*, sed *iergeri*, manum literas malè effingentem sequutum est correctorum ineptum commentum, iaculari. Nam sic versus ille vulgò editur: *Tergeri.*

Iocularit.

Nam certè iacere ac iaculari multa videmus.

ego corrigo,

Nam certè iacere ac tergeri multa videmus.

tergeri autem est, quod Græcè *τρίωθαι* dicitur: quo illud modo ab Aristotele scribitur, *ἵνα ὁ σφραγιστὴρ οὐχ ἢ διαφύκῃ, ἀλλ' ἢ παύσινδρ ἢ πύσινδρ ἢ γυμνὸς ἐπιέσινδρ*. Simile est & illud eiusdem, *οἶον ἀποσώσινδρ ἢ μὲν τὸ ἐπιέσινδρ*. Tergeri igitur illa dicuntur à poeta, de quibus detrahitur, tollitur, libatur, deraditur, recedit, effluit aliquid: idque more Græcorum dixisse Lucretium, vt alia multa, crediderim. Retro ad primum recurrendum librum, in quo *masare* verbum infandum Lucretio, neque ei vnquam eloquendum adscripserunt, cum *nusare* reperissent in manuaria scriptura: *stingui* quoq; violatum, & in *stringi* deprauatum est, contra testationem codicum antiquorum: scribendum itaq; est,

Quod si forte vlla dicunt ratione potesse

Ignes in cætu stingui, mutareq; corpus:

hoc sensu, si dicant ignem densatum & concrescētē, solidioraque corpora ex sese procreatē extinguere, & mutari, neq; iam ignem esse, hanc accipient plagam, principia funditus interire & ad nihilum occidere, & ex nihilo res creari & oriri. Quod autem vir eruditissimus collega meus & omni liberali doctrina ornatus Lambinus obseruat in priscis libris scribi,

Scilicet ex vlla facere id si parte reparcent:

quod & ipse quoque reperi, (nisi de mendo suspectæ sunt editionum origines) reparcere, vt recludere, dicitur ex contrario sensu, id est non parcere: sed cum Baptista è veteribus bibliothecis repercent proferat, si *reposecent* huc inducamus, fortassè non culpabimur, cum præsertim duci in libris antiquis plerunq; longiusculo crusculo r soleat sibilantem literam æmulante. non malè tamen *receptent* editur. non me latet etiā porcere veteribus esse prohibere, quæ notio hic non conuenit: fortassè etiam illud *reporcent* in *reportent* mutari potest. hic elicere malum aliorum sententias quàm nostram sine dubitatione pronuciare.

Lucretius emendatus.

CAPVT XII.

Quod te postules, tragulam decidere, versis gladijs pugnare, versis armis, percidere os, catulus, cor lienosum.

TRISTITIA studioru, lectione fabularum & tanquam spectaculo ameno leuanda & discutienda est. Inter legendum igitur animi causa Casinam Plauti hanc annotauim. in prologo non Clerumene, sed Clerumene arbitror scribendum, cum sortientes interprete tur, qui κληρῆς μὲν οἱ Græcè vocatur: quin & Clerumene libri antiqui planè integreque exaratum habent, Dorica consuetudine, cui Latinu os assueuerat in multis. Sc. Non mihi. reperi, post autem nisi ruri tu aceruum ederis: quod est, nisi vt mures de frugum aceruo viuas rodendo. Eadem Sc. aut quass lumbrius terram, quod te postules gustare quicquam: breuitate orationis dicitur è populari sermone Comico vsurpata: vbi nō est subauditur: quo eodem supplemento in Milite opus est, Sc. ni herclè. cum scribitur, quod ille gallinam aut columbam se sectari aut simiam dicat: sententia est, non est quod ille dicat, ne hanc accipiat excusationem. erat & hoc genus loquendi iuris formulis & edictis vsitatum: Cicero 4. in Verrem, Quod ciuis cum ciue agat, domi certet suis legibus: quod Siculus cum Siculo non eiusdem ciuitatis, vt de eo prætor iudices sortiatur. Ibidem, Quod priuatus à populo petit, aut populus à priuato, Senatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet, datur. id est, si quid priuatus à populo petat, si ciuis ciui actionem intendat. Sc. Vt illum dij. ego istam aliquouersum tragulam decidero: hoc ductum est ab illis tragulis, quæ tormentis mittuntur, & atrociter sauciant, ac plerunque scutum aut corpus transuerberant: vn de & tragularij dicti, qui eas è tormentis iaciunt, apud Vegetium libro 2. capite 15. Ea igitur vbi corpus transuerberauit, quomodo extrahatur, sæpenumerò dubitatur: ac plerunque non tam retrahenda est metu magni doloris & profusionis sanguinis, quàm hinc vel inde decidenda, vt è vulnere sic cum minore noxa recipiatur. quanquam & de tragula quæ manu mittitur etiã accipi potest. At verò, versis gladijs depugnare, Sc. Vna ædepol. est micatibus & rotatis ensibus dimicare. Obseruant & literati, versis armis pugnare esse mutatis armis: Caper Grammaticus, inuersis armis pugnasse gladiatores non est dicendum, sed versis, id est transmutatis: sic non inuersis panis agitasse aurigas, sed versis. Sc. Face Chaline. percidere tu os legendum, quod est, batue, tun de. nam præcidere aliud est, & turpitudini affine: imò verò obscænissimum: sic os tibi percisum in Martiale lib. 2. epigram. 72. legendum est, non vt obtinet præcisum. Canem autem ferre, eadè scena, est vincitum esse: sic catulum vel catellu ferreum alio loco dixit per diminutione: eodem modo Græci σκύλακα vocant. Pollux lib. 10 Onom. cap. 39. ὁ σκύλας μὲν τοῖς σκύλασι καὶ σκύλαξ. Cor porro lienosum ead. scen. comicè & ioculariter ridiculeque dicitur pro morbofo: cum tamen

Quod te postules.

Tragula decidere.

Vorsis gladijs depugnare. Versis armis.

Percidere os.

Catulus.

Cor lienosum.

morbo lienis, cor teteri non possit. sed quem corporis esse scimus, eundè cordi etiam morbum adsciuit. in Mercat. Sc. Ex summis. lienè dicit seditionem facere, præcordia occupauisse, nisi fallor: quod & ad hunc locum enodandum pertinet. Acheruntem aduerbium ad locum esse, in eadem Casina, Sc. Sine modò. cõperi: hunc Acheruntem præmittam prius. vt Acherunti, in loco: vt in Captiuus, Sc. Vidi. quæ Acherunti fierent. Sc. Sine modo. Ioligunculas hordeias senex rusticus, q pulchrius nihil frugibus censeret, pro pulchris ineptè dixit & putidè: quo in vocabulo mox à seruulo reprehenditur: tmo, inquit, triticeas. accedit quod ipsa verboru forma idiotismum rusticum sapit: triticeas enim formandum erat, nò triticeas, & hordearias, non hordeias. Sc. Face Chalin. cur vituperat mihi omen, esse videtur, cur vitiat & inauspicatum reddit consertuum pulsando. Sc. Sine modo rus. nostro omine it dies, est prosperè & auspicate feliciterq;: omen est nostrum & auspiciu, non aduersariorum: vt & apud Maronem, 4. Æneid.

Me si fata meis paterentur ducere vitam Auspicij, & sponte mea componere curas.

has quisquillas colligebam & friuolas gerras è comica scena, quas, vt non fructui crediderim, ita certè voluptati lectorib. optarim potius esse, quàm sperarim.

CAPVT XXIII.

Omentum in sacris, mola salsa, exta, exta lustralia.

VETERUM ea in sacrificijs consuetudo erat atq; ritus, vt quas hostiæ partes adoleret, eas omento & adipe operirent, vt facilius arderent, pinguitudine ignè alente. Itaq; id est quod ab Homero Iliad. 1. scribitur, κατὰ τὴν λείαν ἰνάλουσαν, quod est, adipe operuerit & obduxerunt: & quod subdit ἀπὸ τῆς ἀντιθέσεως, enarrant, ἀπὸ τῆς ἀντιθέσεως τῶν λείων, οὐκ ἔστιν ἐπιπλοῦν. Ita de omento interpretantur. hinc sole clarius efficitur illud Persij, sat. 2.

Tot tibi cum in flama iunicum omenta liquefiant. & Catulli epig. in Gell.

Omentum in flamma pingue liquefaciens.

Molam salsam, qua ante sacrificia hostia conspergebatur, interpretatur ferè omnes fruges molitas: atq; ea est Festi sententia verissima li. 11. Græci tamen fruges integras nec frescas nec molitas aspergebant hostiæ. argumeto est quod ἀλάτῃ Græcis & ἀλαχύται vocantur, quæ erant hordei integræ fruges cum sale mixtæ. Horatius expressit cum lib. 3. od. 23. scripsit,

Farre pio & saliente mica: quod est salis grano saliente, & farre, sed molito tamè & Mar. 12. Æneid. Dant fruges manibus salsas. Græci aut, vt Theophrastus scripserat, hordeo non molito in sacris in prisca memoria vitæ utebatur, in qua homines nondū molere fruges, sed solidis vesci solebāt. Est igitur mola salsa tanquã molitura salsa, vt molæ qua frumenta frangū-

Omentu in sacris.

Mola sal

Extā. tur nomen molito farri tribuatur. In sacrificijs primūm hostiē partem adolebant, & exta coquebant, eisq; vescebantur: deinde ex alijs visceribus postea epulabatur, id quod ex Hom. perspici facile potest, ita scribente Iliad. 1.

— ἴδι δ' αὐτὰρ αὐτὸν ἔχον περιπέσσεια χέροισι.

nam quincuplex illud veru craticulę simile tenebant exta torrentes. sequitur enim mox,

Ἄνταρ ἰπέω λατῆα μῦρ' ἰκέω, καὶ σπλάγγην ἰπάσσοισι.

quo quidem significat exta tum cocta fuisse, et comesta esse cum coxę in deorum aris vrebantur. Reliqua postea viscera affabant ad reliquā dapem: Homerus,

Μίτρολλέη δ' ἀφ' ἄλλων, καὶ ἀμφοῖν ἐβλοδοῖσιν ἰπέσσαν.

In Hercules sacro idem Liuius lib. 1. declarat à Romanis fieri solitū, cui Gręco ritu res diuina fiebat, his verbis, Fortē ita cuenit, vt Potitij ad tēpus prestō essent, ijsq; exta adponerētur, Pinarij extis adesis, ad ceterā venirent dapē. hæc tñ Maro 8. Æneid. de eodē Hercules sacro loquēs cōfudit, non tam vt reor volūrate, quàm carminis lege, qua coacti interdum poetę res & tempora non satis distinguunt: sed adscribamus eius versus,

Vescitur Aeneas simul & Troiana iuuentūs
Perpetui tergo bouis, & lustralibus extis.

Cūm autem extorum Maro mentionem fecit, hoc ipso participes sacrificij intellexit & significauit: nam qui à sacris arcebantur, ijs de extis gustare nefas erat, vt homicidis: Aristophanes, *Extā lustralia.* Sed cur lustralia appellauit Maro? vtrumne quod pingua: cūm peracto lustrō censores opimas & pingues eximiasque victimas immolarent: an verò quòd de quinquennali essent boues? Ego has interpretationes exquisitiores quàm veriores crediderim: ac lustralia dicta putauerim, vel quòd primus Hercules post Caci cædem ad aram maximam factō sacro se purgauerit & lustrauerit: vel potius q, cūm omnia nos sacra lustrant & purgant, extorum esu id maximè consequimur, & sacrificiorū participes sumus, à quibus impij arcantur. itaq; solemnna omnia exta eam vim habere putabantur. quę autem hic lustralia exta Maro dicit, Liuius solemnna nominat, ob solemnne sacrificium.

CAPVT XIV.

Natalitium, Aęea Circe, fruges libare, sacrum crinem pascere, indigenę Fauni.

OLIM die natali dona misitari solebāt ab amicis & notis: inde Persius scribit, *Natalitiū* sat. 1. Et Cęsorus suūm de die Natali librum, quē ad Cerelium ipsius natali mittit, natalitiū vocat: quodcumq;, inquit, hoc libri est meis opibus comparatum, natalitij titulo tibi missi: quo quidem nātale munus se misisse intelligit. sed vt quicque in buccam veniet, huic capiti mandabimus. Vnde

de Aęea Circe dicatur à Marone 3. Æneid. nostri Gramatici exponunt, nec tamen quod afferunt satis mihi probant, ego Maronem Ho-

meri exemplo eam ita vocasse puto. Homer⁹ enim scribit,

ὡς δ' ἔρως λίγρη λατφθήτων ἐὼ μυχφοισίη
αἰεὶ δὴ δολόσασα.

Erat igitur Aęa ad Phasin amnem peninsula, vt Gręci scribunt, metropolis Colchorum, vt fit Aęa Colchicæ: atq; eiusdem nominis etiā erat insula Circes. Aęa Colchorum sic Herodorus meminit lib. 1. *Fruges libare.*

Et quodcumq; mihi pomum nouus educat annus,
Libatum agricolę ponitur ante deum:

Tibullus cum ait, libro primo eleg. prima, ex antiquorum pietate dixit, qui frugum & fructuum primitias dijs immortalibus libare cōsueuerant, nec ante gustare, quàm dijs consecrassent. Censorinus, itaque cūm perceperant fruges, antequam vescerentur dijs libare instituerunt. Virgil. septimo Æneid.

Te lustrare choro, sacrum tibi pascere crinem: *Sacrum crinē pas cere.*

hanc enim operam talorum esse putes casum, aut alexę iactum varia iacientium: sed tamen quod Maro ait eam Baccho crinem sacrasse & nutritisse, id ex antiquorum superstitione dictū est, qui hoc dijs facere instituerant, pro sospitate secundaque valetudine. Cęsorus, *Quidam etiam pro cetera bona corporis valetudine, crinem deo sacrum pascebant.* quidni enim Maronem interpretari videatur cūm eius verba vsurpet? à Varone liber erat compositus de numeris nomine articulus, ex eo quod veteres manuum articulis computare consueuerant, cumque digitos decem habeamus, qui & articuli interdum vocantur, nō temerarium est quod Arithmetici numerum qui decurijs continetur, articulum vocant. id enim ratione faciunt. Virg. octauo Æneidos,

Hęc nemora indigenę Fauni Nymphęq; tenebant. *Indigenę Faui.*

Et si hoc de dijs illorum locorum dicitur, cūm tamen eos indigenas dicat, ad eorum sententiam respexit qui autochthonas, id est aborigenes & terrigenas se censebant, vt Athenienses, Argiui, Arcades, Thessali. Censorinus hoc confirmat: Denique, inquit, hoc etiam vulgò creditū est, vt plerique genealogię auctores sunt, quarundam gentium, quę ex aduentitia stirpe non sint, principes terrigenas esse, vt in Attica & Arcadia, Thessaliq; eosq; autochthones vocitari. vt in Italia, poeta cecinit, Nymphas indigenasq; Faunos nemora quędam tenuisse, non difficile rudis antiquorum credulitas recepit.

CAPVT XV.

Habete cum porcis & fiscina, hospes Zacyntho, lares viales, fortuna hera, lien seditionem facit: apud Plautum in Mercatore.

Si quis me fortē roget, quid apud Plautum in Merc. Sc. Ad patrē. ille sibi versus velit, iam obsecro vobis hercle habete cum porcis cum fiscina: *Habete cū porcis, cū fiscina.*

respondeam mihi videri eum luisse vt in scropha, quam vel ab alienamus sæpenumero, vel credimus cum suo foetu, & fiscina, qua sordes & stercus

& stercore haræ efferimus: ac proinde perinde esse ac si nihil quicquam ille sibi reliqui faceret, sed omnia cederet sine exceptione. sic igitur figuratè cauillatur in amica quæ significatur, quamque adeo alijs transcribit à se amandatam. Item illud ex eadem fabula. Sc. Diuôm atque. *hospes respondit Zacyntho ficos non fieri malas, quam sententiam habet? opinor dici vt fici, quæ acerbæ immaturæque insuauitatem habent, percoctæ tandem ad suauitatem 10 & dulcedinem mitescunt: sic eius iuuertutem acerbam esse etiamnum & indomitam, quæ ætate emansuescet & domabitur. Sic enim obliqua figura sermonis adolescens perstringitur. Hospes porrò Zacyntho hospes est Zacynthius, vel è Zacyntho, vt *Ζακυνθίου* dicitur, & vnde domo. Lares autem viales in eadem scena, vt suspicor, dij sunt, qui viæ præfunt, vt sint *Διοί τῶν ὁδῶν*, quos inuocare solent qui peregrè proficiscuntur & ad viam se accingunt: 20 quo etiam cognomento colebatur Mercurius: erat & Apollo *ἄγυός*, sed is à vijs vrbs nomen habebat. eodem modo *Διοί τῶν ἀγῶν* qui à Græcis vocantur, à Latinis dij prodigiales appellantur, vt apud Plautum Iupiter prodigialis nominatur. *Προσαγῶν* autem Apollo vel *ἄγυός* significatur in hac fabula, Sc. Quoniam à viro. cum scribitur,*

Apollo quæso te vt des pacem propitius.

Speſtatrix atque hera hominum fortuna cenſebatur ab antiquis, inde illud Ennianum apud Cic. lib. 1. Offic. 30

Vòſne velit an me regnare hera.

& apud Plaurũ, in hac fabula, Sc. Diuôm atq;

Diuôm atq; hominum quæ ſpeſtatrix atque hera eadem es hominibus.

Qui iudex erat olim captus vel datus, is sibi qui in consilio essent aduocabat, verius & melius vt de re & cognosceret & iudicaret: ex illa consuetudine est à Plauto faceret scriptum, 40 Sc. Miserudine.

De istac sum iudex captus. Po. captus? iam scio, Nunc tu in consilium istam aduocaſti tibi.

At verò illud, Sc. amice. generis Græci est, propter oues Græas dictum est, quæ & Tarentinæ vocabantur, pellitæque & testæ pascebantur, propter lanæ pretiosum vellus, vt apud Varronem de re rustica, libro secundo capite 2. est scriptum. Sc. Homo me.

Impleantur meæ fores elegiorum carbonibus.

solebant veteres, si quis erat formosus aut si 50 qua formosa, in foribus scribere, vt apud Aristophanem in Vesp. de Demo filio Pyrilâpis speciosissimo, *καὶ νῦν ἂν αὐτῷ γ' ἰδὴ γὰρ ποτὶ γυργαμυλῶν τὴν Πυριλάμωσος ἐν θύρῃσι Δῆμου ἕκατον.* nec verò tantũ nomẽ, verũ etia aliquid laudis causa adscribebant carbonib. pingentes: eas laudes formosarũ & scripturas hic carbones elegiorũ appellat. Ab elegio autẽ nomen elogij nonnihil deflectum manasse suspicor, quod in vtranq; partem accipitur: vt & elegij nomen tam laudi q̃ vituperationi seruit. alij eclogium ab ecloge deducendum arbitrantur esse, & elogium ta-

men scribendum. Sc. Ex summis.

Seditionem facit lien, occupat præcordia:

lienem potius noxæ esse quàm bono credebant antiqui, atque ita plerunque est, præsertim cum intumescoit: & aliorum viscerum loca etiam occupare velle interdũ videtur, cum ita crescit, & cordis regionem inuadere. sic in Calina, Sc. Face Chaline. *cor lienosum, opinor, habeo.*

Seditionẽ facit lien.

CAPVT XVI.

Stellatus, qua arte confideret, rota, digito attingere, Caucasus, ius nigrum.

QVOD ait M. Tullius lib. 5. Tuscul. disputationum, *Nec stellatus Cepheus: luculenter & eleganter est dictum, pro, inter sidera relatus, & sidus factus, sed Græcorum modo, quibus hoc significat* *λατισταθιδῆς*, vt qui mediocriter Græcorum literis tinctus est, nouit. Interdum è re est Græca comparare, quæ Latinè expressa sunt: ita enim Latinorum oratio, maximè cum interpres est & internuncia alieni sermonis vt in fabulis Græcis, intelligitur, declaraturque voluntas scriptoris, & vocum notio: vt in eo quod mox sequitur, *Quæfluise ex*

Stellatus.

Qua arte cõsideret.

eo, qua maxime arte confideret: quod est, *ἐν τῷ κίτῳ φρονεῖν* aut *πρωϊδοῖ*, vt apud Xenophontem in cõuiuio, *λέγω ὑμῖν ἐφ' ᾧ κίτῳ φρονῶ:* & iterum, *ἐν πείρῃ ἐπισημῆν κίτῳ φρονεῖς.* Illud igitur est, qua arte fretus esset, & cuius artis fiducia niteretur. In eodem scribitur libro: *In eo etiam putatur dicere, in rotam*

Rota.

(id est genus quoddam tormenti apud Græcos) beatam vitam non ascendere. Hoc affici cruciatu, *ῥοχίσθαι* dicebatur, eratque rota instrumentum, in quo distento corpore homines torquebantur: dicitur à Græcis *ῥοχῆς βασανιστῆρῶν ἕργαστον διαστῆνον τὰ σώματα τὴν βασανισμῶν.* Apud Iosephum in Maccaebæis, eius supplicij crebra mentio est: vt, *illigari igitur mole pedibus appensa, atq; innecti rotæ iubetur Maccabeus: ita etiam in gyrum circuli porrectus, vt solutis hinc inde visceribus, venisq; distentis dolores ipsius & pœnæ crescerent. Iterum, & vt erat affixus rotæ, igni in catasta obicitur. Rursus, rotæ postmodum affigitur, nec tendi magis iam poterat, quia & partes & frusta corporis horrendissimo pependere aspectu. Meminit & Aristophanes, *ἐν τῷ ῥοχῆ γὰρ δ' αὖτ' ἡκῆ σπινθὲρ μύθου εἰπέω ἀπὸ πρῶτον ἔγνων.* Ac non dubito quin libro 6. Æneid. hoc tormentum intellexerit Latinorum poeta, cum ait,*

—radijsq; rotarum

Districti pendent.

Ait idem eodem libro, *Lælius si digito quem attigisset, pœnas dedisset, id est, si vel leuissimè tetigisset: ita enim leuissimum, & penè nullum tactum exprimere solebant: vt in epigrammate veteri apud Gel. lib. 19. cap. 9.*

Digito attingere.

Si digito attigero, incendam siluam simul omnem. id est, si vel leuissimè tetigero. at apud Terentium in Adelphis, actu secundo scena 1. sine digito,

Si attigisses, ferres infortunium.

Ait idem, *nudi æstatem agunt & Caucasi niues hyemata*

Hospes Zacyntho. Lares viales.

Fortuna hera.

lemq; vim perferunt sine dolore. Hic non est ille Caucasus in Scythico exurgens solo mons, sed in Indico confinio se attollens Macedonum armis (vt scribit libro vndecimo Strabo) Orientem subigentibus prioris Caucaſi nomen adeptus: huius etiam mentio est in Thyanei vita apud Philoſtratum, libro tertio capite 1. Ius autem nigrum, quod ait in Lacedæmoniorum phiditijs cœnæ caput fuiſſe, à Græcis dicitur eſſe, quod in conſuetudine *αἰματία* vocabatur. Ex quo ſuſpicamur ſanguine vel mixto vel incocto atrum colorem iuris illius redditum fuiſſe: cuiuſmodi ius botulorum videmus. Hoc autem ius in menſa Lacedæmoniorum erat præcipuum, vt ſenes eo cibo acquieſcerent plerunque, vt ait Plutarchus, nec obſonium aliud deſiderarent.

Ius nigrū

CAPVT XVII.

Cantus reſcripti ſonis, puluinaria deorum, ex animo expectoratur: apud Cic. 4. Tuſculana.

Reſcripti cantus.

Scribit Cic. 4. Tuſcul. cantus reſcriptos fuiſſe ſonis: vbi quid ſit reſcribere ambigi video. mihi quidem, quod Græci *ἀναγράφειν* dicunt, ſignificare videtur, vt dicat Cicero ea reſpectate iam cantus fuiſſe notatos & ſcriptos ſuis ſonis, & vt Græci loquuntur, *φθίζουσι*, nec antiquis deſuiſſe muſicam. Solet autem perſæpe Cicero verba Græca exprimere Latinè, quod quidem eum feciſſe arbitror cùm reſcribere hic dixit. ſed velut è carceribus emiſſi librum percurramus, vel eius ſaltem aliquam partem decurramus. Puluinaria deorum cùm dixit eodem libro, epulum ſignificat, vel interprete Flacco, qui ſcribit lib. 1. od. 37.

Puluinaria deorū

— nunc ſaliaribus

Ornare puluinaria deorum
Tempus erat dapibus ſodales.

Vt autem rei diuinæ tibias, ſic dapibus deorum & puluinariibus adhibebant fides, imitari, vt opinor, veterem poetam, apud quem Ioui epulati Apollo fidibus canit. Nemo autem eſt, qui non Ciceronem oblitum diſciplinæ quam æmulatur exiſtimet, qui Pythagoræ & Platonis deſcriptionem ſequatur animum in duas partes diuidentium, alteram rationis participem, alteram expertem. hoc enim non eſt vlllo modo conſentaneum Stoicorum decretis quæ ſequitur. nam perturbationes in ratione ponunt, & quæ ratione carent animantes perturbationis aliquid ſimile habere prædicant, non tamen perturbari. Denique hoc doceamus è Plutarcho, qui ita in libro de virtute Morali ſcribit, *καὶ νομίζουσι ὅτι ἔστι τὸ πάθος τῆς ψυχῆς καὶ τὸ πάθος τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἔστι τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ὅτι καὶ τὸ πάθος τοῦ σώματος ἐστὶν ἡ διατάξις τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ πάθος τῆς ψυχῆς ἐστὶν ἡ διατάξις τοῦ σώματος, καὶ τὸ πάθος τοῦ σώματος ἐστὶν ἡ διατάξις τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ πάθος τῆς ψυχῆς ἐστὶν ἡ διατάξις τοῦ σώματος.* In quo & Stoici à Galeno doctiſſima animaduerſione & cenſura acerrima in libro de placitis Hippocratis & Platonis notantur. Ci-

ceroni igitur inſtituta Stoicorum ſeſtanti hoc libro diſſimilem rationem & quidem repugnantem interponere, nonne fraudi eſſe debet, vt diſſentanea & aliena & parum Stoica ſcribenti? Sed ius ſuum tenuit, opinor, meminitque ſe Academicum eſſe, vt impunè poſſit quæcunq; velit è diuerſis philoſophorum familijs decerpere atq; miſcere. At in verſu,

Tum pauor ſapientiam mihi omnem ex animo expectoratur,

Ex animo expectoratur.

valet exanimato. nam qui duobus verbis ex animo ſcribunt, ridiculam reddunt translationem: cùm ex animo expectorare non minus riſum commoueat, quàm ſi quis viciffim ex pectore exanimare dicat: vtrunque certè inueniſtum & ineptum eſt. quod autem ſcribitur, *Est autem quedam animi ſanitas quæ in inſipientem etiam cadat, cùm curatione medicorum conturbatio mentis aufertur: vereor ne Ciceronis mandata non fideliter perferat.* Quis enim neſcit omnibus hominibus poſſe mentis inſaniam oboriri, & medicorum literis eius morbi curationem tradi? Veriſimilius ſit Ciceronem de ſapiente hoc quàm de inſipiente ſcripſiſſe, quem Stoici fatentur ludi interdum viſis & delirare. Diogenes Laerti, *πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τὸν ἀλλοτρίως διὰ μεταβολῆς ἢ λήθης, ὅτι κατὰ τὴν αἰσθητικὴν ἰσχυρὰ, ἀλλὰ παρὰ φύσιν.* hæc cùm ita ſint, ſic reſtituendum Ciceronis locum puto, *Est autem quedam animi inſanitas quæ in ſapientem etiam cadat.* Nos Ciceronem curſim legentes iſta attendebamus, quæ huc retulimus, vt quæ nos fecimus iuuentutis cauſa, alios eadem etiam facere doceamus, qui plus in literis vident.

CAPVT XVIII.

Quedam in Cicerone 4. Tuſcul. emendata, mandare malis.

DE gladiatore Placideiano iracundè depugnatur, ex Lucillio hoc aſſert Cicero 4. Tuſcul.

Cicero emendatur.

Quàm gladiū in ſtomacho, ſura, ac pulmonib. ſiſto: vbi omnes in vocabulo ſura, vt ſcopulo offenſūtur, nec iniuria: cur enim à ſtomacho ad ſuram repente tam longè tranſitur? deinde cùm interficere velit parem, nec lethalis plaga ſit ſuræ, cur ibi ſiſtere gladiū & deſigere poſtulat potius, quàm immergere iugulo aut iecori? quid igitur ſi ſiſtra ſcribimus? nam & vox non longè abludet, & ſignificatio iecori cōueniet. poetæ enim iecur ſæpenumero ſiſtram vocat. mihi quidè vel Areopagitarum iudicio videtur non damnatū iri vocabulum iſtud in ſedè deterioris inquilini introductū. Ego aliquando etiam ſura legendū credidi, vt os ventriculi, qui ceu vtris vel culeus quidam eſt, intelligeretur, vnde & lurcones vocat. Illud quoque eod. lib. in vitio videtur eſſe, itaq; bene adhibita ratio cernit, qd optimū ſit, neglecta multis implicatur erroribus. hic habita legere commodius omnino fuerit. nā bene haberi dicitur, quod diligenter ſeduloque curatur & colitur, neq; negligitur: quomo-

quomodo rationem censeret esse excolendam. id cum sit bene habere, ut intelligunt qui Latine sciunt, vitio, ut opinor, non vertetur ei nec crimini, qui ita legendum censuerit. Ne illud quidem lenius satisfacit, quod ita scribitur, *Venerem unam excludit ut iniquam*: nam cum sequatur, *eamque prae libidine negat curare quicquam*: quo tandem modo libidinosae & lascivae, & flagitiosae deae congruet iniquitas? Ego, quasi ariolum, consului librum antiquum, in quo nequam reperi, & 10 mediusfidius ei locum istum adiudicavi: nequitiam enim Veneris tantam esse censeret, ut precanti opem non sit latura, voluptatibus auocata atque capta. Maculosus est etiam versiculus antiqui poetae, ab eo citatus ex Atreo.

Impius hortatur me frater ut meos malis

Miser manderem natos:

Mandare malis.

ego mandem rectum puto. nam mandare malis, est malis committere & comesse, ut apud Lucretium, lib. 2.

Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus.

Est igitur vetus loquendi formula, quam & mensura versus postulat, & proinde non incallido nec inertis nec somniantis eam etiam distat. sed & collegae meo Lambino viro erudito ita videri mirifice laetor. Ego etiam quod mox sequitur, *eorum viscera adponit*, ex eodem poeta esse arbitror, & versiculi inchoati clausulam existimo, verborum structura tamen mutata: versus autem integratur hunc in 30 modum,

Mandem natos, eorum adponit viscera.

Puto & verum esse trochaicum antiqui poetae, qui tamen non aduertitur, *Ob scelera animique impotentiam & superbiloquentiam*. nam & mensura conuenit, & verba oratoria non sunt, sed poetica. at contra versus numeratur, *Semper Ajax fortis*: cum oratio sit soluta: mox tamen in altero octonario,

Summam rem perfecit manu:

legendum crediderim, non manus. quod autem sequitur, *Prælium cum restituit insaniens*: ab alia dici persona tragœdiæ arbitror, vituperante vel eleuante facinus Aiæcis, ut per insaniam admissum: quod tamen alia laudauerat ante persona. Et cum excurrat longius versus, verisimile est non debere hoc pro clausula agglutinari cæsurae superiori, sed reglutinari, atque separari. Odiosum autem illud omnino est, *ex qua cogitantur perturbationes*: non enim cogitandi vsitata significatio est. Ergo vel cogitantur legendum, si quis hoc verbum ferre possit, vel cogitantur pro coguntur & colliguntur & comparantur dixit, multi etiam agitantur reponunt.

CAPVT XIX.

Sesquipedalia verba, stans pede in vno, purgare, culigna, o fortunatam natam.

Sesquipedalia verba.

UT quicque in buccam veniet, ita hoc capite scribetur. Sesquipedalia verba apud

Flaccum in Arte, non tam intelligo longa & extensa, quam turgida & inflata ac prætumida. Nam ab architectis esse translationem sumptam puto, apud quos sunt tigna sesquipedalia, materies crassiores: ita loquitur non raro Vitruuius. inde igitur Horatium explicandum arbitror cum ait,

Proiecit ampullas & sesquipedalia verba:
ampullarumque; figura, quæ tumidæ sunt, huic congruit interpretationi: quanquam si de longis quis accipiat, qualia sunt dithyrabica, non repugnabo, præsertim cum dicat li. 7. Epig. 13. Martialis, etsi hoc obscœnius est,

Mentula cui nondum sesquipedalis erat.

— stans pede in vno,

Stans pede in vno.

apud eundem Flaccum lib. 1. sat. 4. est facili conatu & opera sine contentione & nixu. nam vno pede qui stat, aduersarium se nullum vel non fortem habere credit. cum enim vno pede nos sustinentes pendeamus & vacillemus, securus esse videtur, aduersariique; vires continere, qui sese non utroque pede firmat stabiliter. vnde & omni pede standum Quintilianus li. 12. c. 9. vsurpat, pro omni contentione totisque viribus. Ergo illud,

— in hora sæpe ducentos,

Ut magnum versus dictabat stans pede in vno:

significat Lucillum temporis momento solitum vena facili plurimos effundere versus. Purgare est interdum inane & vacuum reddere, id est purum: nam purus locus interdum dicitur, in quo nemo homo est, & qui nulla re occupatur, ut eleganter apud Flaccum lib. 2. epist. 2. emendauit politissimi & doctissimi iudicij vir Dionysius Lambinus: *— verum*

Purgare.

Puræ sunt plateæ nihil ut meditantibus obstat.

sic & purgare dixit pro Sestio Cicero, *caedem maximam facias: foris purges?* cum enim homines interficiuntur, alij cæde perterriti fugiunt, & locum purgant. & Varro apud Non. *purgatum scito*. quod quidem & aliam attigimus. Qui calix Latine dicitur, Græcè vocatur *κύπελλον*, & à priscis Latinis propius ad vocem Græcam accedentibus, culigna. Varro apud Nonium, *mensæ ante ponebantur cum culigna & vno*, quod quæ veniebant ad factam amicæ gratulatum, dijs mactabant. hic, ut & illud adijciam, scætam puerperam appellat, ut & in libris de re rustica. Versus ille Ciceronis, qui obrectatorum eius & inuidorum virulentos morsus excitauit in ipsum,

O fortunatam natam me consule Romam:

O fortunatam natam.

hanc opinor sententiam continet, foelicem illo Reipub. statu Romam fuisse, quam constituerat confirmatamque in consulatu. optimatum enim potestatem & Senatus auctoritatem stabilierat, & cum principibus coniunxerat equites. Roma igitur, non illa quæ ante eius consulatum male temperatis maleque conciliatis ordinibus, populo nimium insolescente, & tribunatu nimium insultante viguerat, foelix habenda erat: sed quæ ipso consule demum exorta est, principis ordinis consilio Reipub. permessa, eique cæteris obtemperantibus.

neq; verò est cur vel à Quintil. lib. 9. c. 4. vel Iu uen. sat. 19. versus irrideatur ob iteratione earundem syllabarum: hoc enim veteres in delicijs habebant: vt Cic. de Amicitia, Etenim eo loco locati sumus. & Maro, 3. Æneid.

— tales casus Cassandra canebat.

Hanc figuram posteritas fastidijt, & ex suo fastidio ea quæ de industria, vt venusta, affectauerant antiqui, aspernata est. quæ tamen multis in rebus ineptius multò & putidius lasciuijt & lusit, vt meritò in quibus se circumspicit, interdum à serijs & intelligentibus irrideri queat.

CAPVT XX.

Toga, aries, oscillum, Tifamenus, cactus, cataclita, patagium, striculus, fullones, calicudrum: apud Septimum Tertull. duplici panno apud Flaccum, Murana, quædam in Tertulliano emendata.

SEPTIMIUS Florens erat ille quidem omni liberali eruditione imbutus, verum de industria orationem asperat, & horridum quiddam affectat & confectatur, proinde quasi parum virilem eam eloquentiam putaret, quæ concinnior & elegantior esset. eius ego librum de pallio sanè luculentum & eruditum, sed iniuria temporis multis locis maculosum hisce diebus cum in manus sumpissem, hæc in transcurfu properans annotaui. Quod in eo scribitur, nec intra genua inuerecundè, nec brachijs pare, cum non satis intelligam, errorem ferè subesse odor: ac in hoc libello velut in horto irriguo herbæ, sic errores sanè vberissimi succreuerunt: emendandum fortasse sit, nec brachijs parce: sententia correctionem istam dicere. Nihilominus & illud sic lego, at cum secularium sortium variauit vrna. quis enim nescit sortes solitas esse mitti in vrnam, in qua manu versabantur & educebantur? Itaque quod alij supponunt, secularium sortium domina fortuna: nõ perinde probo. Ius datum togæ Carthaginiensibus apparet tum cum à Statilio Tauro deducta Colonia est muro cincta, Ælio Saturnino vel augure vel pontifice eam Coloniam inaugurante, & solemne carmè effante: non enim ius erat cuius eius togæ vsurpandæ. proinde scribit, cum concordia iuuat, toga oblata est. Cum dixisset Carthaginienses tunicam cinctu arbitrante suspendisse & pallium tabulata congregatione fulcisse: subiicit, si quid vel dignitas vel temporalitas vestit, vbi libèter vertit scriberem, quod haud paulò ad sententiam esset accommodatius. Togam tradit à Pelasgis ad Lydos, à Lydis ad Romanos venisse. Græci quendam Tebennum Arcadem togæ Romanæ inuentorè prædicant, qui primus id genus vestis gesserit, & finum Ionicum naui ingressus in Italiã venerit, & vestimentum propagarit: vnde & togam ἰσθμίου appellatam fuisse scribunt de inuictoris nomine. Cum autem scribat arietem

Aries.

machinam oppugnatoriam, intuentum fuisse à Carthaginiensibus, id Vitruuius lib. 10. c. 19. in oppugnatione Gadum factum esse scribit: Plinius lib. 7. cap. 27. bello Troiano ab Epeo muralem machinam, cui olim equus nomen fuerit postea aries, intuentam esse refert. Dicit Septimius Florens, in oscillum penduli impetus ar-
maturam, sanè pereleganter: nam quamuis oscilla sint parua figilla in effigiem humanam arte simulata, vt scribit Macrobius lib. 1. Satur. c. 11. & oscilla quoque sint imagunculæ quæ infantibus præbentur ad lusum: tamen oscilla etiam dicebantur αἰώπαι, id est, pensiles quædam gestationes de arboribus suspensæ, in quibus homines per lusum iactabantur, atque ea iactatio oscillatio dicebatur: nam homines eo genere lusus se iactantes impositi transuerso tigno de arbore suspensio, alternis se mutuoque subiectabant deprimebantque. quod genus lusus per sex feriarum Latinarum dies celebrare solebant, in memoriam & imaginem vitæ humanæ, in qua altissima interdum in infimum deijciuntur, infima in altum efferuntur & euehuntur, ita memoriam redintegran-
tes initio acceptæ vitæ illis diebus: per oscillationem motus cunarum: per lactatam porionem qua tum utebantur, lactis alimentum significabant. nam lac Latinis serijs adhibebatur etiam in sacrificijs: Cic. 1. de diuin.

— & leto mastrasi lacte Latinas.

Virgilius 2. Georg. oscillationem etiam Liberalibus, vt existimo, fieri dixit:

Oscilla ex alta suspendunt mollia quercu:

in quo tamen ἰσθμίου multi interpretantur: nam & obscenæ etiam partis simulachrum oscillu vocari posse censent. Inde igitur per translationem oscillum in ariete murali dixit Septimius, propterea quòd malo statuto tanquam trutina, alter transuersus suspendebatur, eodè modo de mundo ex axe pendente in libro de Anima dixit, Initium enim omnium commentatus animum, & vniuersitatis oscillum de illius axe suspendens. In eo de pallio libello lego, sic & terram si recensitas, temporatim verti variantem, propè possis eandem negare. Et non ita multò post, nulla iam Delos, Arene, Samos, & illa, si non mendax Plato, in Atlantico Libyam & Asiam adequans, nunc queritur: nam in mari Atlantico mersam ingentem insulam scribit Plato in Timeo. Tractatur & idem locus in Apologetico, c. 39. alijs tamen locorum nominibus locum subiiciam, vt lectori sit existimandi copia: legimus Hierapolin & Delon & Rhodum & Coninsulas multis cum millibus hominum peßum abiisse: memorat & Plato maiorem Asiam & Africa terram Atlantico mari ereptam. pro Arene autem propè affirmare ausim Rhene legendum esse, quæ erat insula exigua Delo vicina, vt auctor est Stephanus. Emendo etiam, Nam & primitijs maiore ambitu terra cassa: &, Scythæ exuberant in Persas: vel certè, exuperant Persas: illud alterum magis placet. & Chaldeum semen in Aegyptum educitur, non vt vulgò, educatur. pro Temeno pariter, mihi affirmare liqueret verissimè scriptum iri, Tifameno

Oscillu.

Tifamenu.

menno

meno pulso, qui Orestis filius fuit, nisi Pausanias refragaretur. Et mox, Sic & Iones Nelei comites. Cactus autem, quæ paulò post cum rubo coniungit, herba est spinosa & aculeata, quæ, ut Plin. libro 30. cap. 16. ait, in Sicilia tantum nascitur. Itaque eius Theocritus meminit in quodam edyllio. ea folio est lato & spinoso, ut describitur à Theophrasto. carduum eum qui cina-

Cataclita. ra dicitur putat esse Athenæus libro 2. Cataclita eodem libro accubita sunt, quibus ad accubendum utebantur: ea molli pluma implebantur, ut ex Lampridio in Heliogabali vita

Patagiū. notum est. Patagium est quod ad summam tunicam assui solet, velut instita quædam inaurata: est & patagus vitis morbus, ut obiter istud addam, qui passalus malè in Theophrasti libris scribitur à quibusdam. Marcello patagium vestis est aurea. Ibidem emendo, exuuijs ibidem relictis nouum se explicat: mox, audaciam & gratiam nominis: mox, vix se à terra suspendit. nec mul-

10 post, delibasse ouiculam. &, queis muscosæ lanostatis. &, proinde si necaris animata iā stamina euolues. Vbi scribitur, patiens certè iam vstriculus, docti emendant, vstriculus: quæ si idonea scriptura est, vstriculæ fuisse videntur, quæ erumpentem malarum lanuginem aut aliarum partium adurent: sed striculus potius legerim. ita enim iam

Striculus. grandiusculi pueri vocabantur, à stricta quadam corporis soliditate & duritie. Arnob. lib. 5. facit sumere habitum purtorem, & in speciem leuigari nondum duri atq; striculi pusionis. Nouiani fullones apud Nonium à Nouio poeta dicti, qui fabulā citaram à Grammaticis Fullones inscripserat, quo in verbo inest infanda obscenitas. sic puer apud Comicum Plautum in Pseud. Sc. Quoi seruitutem dij. sibi potandum dicit fructum fullonium: fœdissimam patientiam significans. Lentulus mimographus fuit, quem & Septimius in apologetico cap. 15. appellat. is Catinenses à Catina vrbe Siciliæ appellarat homines molles, qui se pumice leues & glabros red-

Fullones. derent. Iuuenalis satyra 8. — attritus Catimensi pumice lumbum. Sarabara vestis erat medica fluxa: alij interpretantur crurum operimenta & indumenta. Baxea calceus philosophicus, philosophica crepida, quam, si purpuratus est philosophus, Tyriam & purpureā esse oportet. In adyta cloacinarum detulisset, dixit, pro in cloacas misisset, à Cloacina dea, quæ cloacis præerat: eam in cloaca repertam consecrarat Tarius. Lego ibidem, Censorie intentionis episcynio disperso, quo verbo Græci supercilium significant. & non multo post, crepidulam & caliendrum: atque hoc vocabulum quod operimentum capitis significat, à Græco κάλυμμα duci videtur. vsurpatur & ab Arnobio lib. 6. falcicula, clauis, caliendra, fomites, talaria: & à Flac. lib. 1. sat. 8. — altum saganae caliendrum: apud quem sunt qui appositi comam interpretentur. Mox lego, & armillis quas, lego, cre-

Caliendrum. pida cretata, id est candidæ, ut falcias cretatas ad Atticum lib. 2. epist. Primum ut, dixit Cicero, duplex erat Cynicis pallium ut Crateri &

Diogeni, quod Septimius indicat: unde Horatius lib. 1. epist. 17. scripsit,

Ast hunc quem duplici panno patientia velat.

Duplici panno.

nam de illo duplici pallio existimo esse interpretandum versum Horatij, eoque Cynicum philosophum intelligi, quorum professio patientia erat & æquanimitas. Instituit autem Diogenes pallium duplicare: Laertius in eius vita,

10 Mox lego, de qualibet imagine vel ara: &, quingentis millibus nummum: &, superscriptis fortasse mensis. Tertulliano non conuenit cum alijs scriptoribus in Muræna: nam alij dentatam & truculenti morfus esse dicunt: Septimius edentulam, ut eius Muræna videatur esse nostra lampra, eius verba sunt, noua scilicet scuitia delectato, terrenæ bestie exedentule, & exunguis & excornis. numerorum arenarius vocatur, qui in schola tanquam in arena numeros exercet, & docet, à circensi arena & amphitheatrali translatione profecta, nisi quis potius putet ratiocinatorem & numerarium ita vocari quadam veri superlacione, quasi arenam numerare possit: ut apud Flaccum scribitur lib. 1. ode 28.

Te maris & terræ numeroq; carentis arenæ

Mensorem—

Hæc ego transcurrens & festinās è multis pauca sanè delibauī. nam liber ille maiorem diligentiam, nō operam tumultuariam, iustumq; laborē desiderat, quæ his libris nō pollicemur.

CAPVT XXI.

Latini Iuniani, improlus, Iliensis Minerva.

40 LATINI Iuniani in libertorum numerum inducti fuerant, similitudine eorum qui socij Latini & Latini colonarij dicebantur, qui in Latinas colonias deducti fuerant. Lex lociis nominis Latini dabat, qui stirpem ex sese domi relinquerent, ut ciues Romani fierent. Hæc apud Liuiū lex extat lib. 43. ab urb. cond. à qua profectam esse primum rationem eam qua ius Quiritiū consequeretur Latini liberti existimo, ut prole: proinde improlus vel im-

Latini Iuniani.

Improlus.

50 improlus, inquit Festus, dicitur, qui nondum est adscriptus in ciuitatem: quod de Latino eum scripsisse reor. beneficio etiam principis ius Quiritium consequeretur, ut Plin. li. 10. epist. suis Latinis ius Quiritiū à Traiano petiit. & iteratione, Plin. li. 7. epist. 16. Spero, imò confido facile me impetraturū, ut ex itinere deslestat ad te, si voles vindicta liberare, quos proximè inter amicos manumissisti. & nauī, Suet. in Claudio, cap. 17. & 18. & naues mercaturæ causa fabricantibus magna commoda constituit pro conditione cuiusq;, cuii vacationem legis Papiæ Poppeæ, Latino ius Quiritium, scemins ius quatuor liberorū: quæ constituta hodie seruantur. & alijs modis, qui ab Vlpiano in Institutis, titul. 1. de libert. referuntur: quō in Vlpiani libro cenfeo statim initio, censum Iustralem, quo Iustrabantur ciues quinto quoque anno, acto censu, ad discrimen census equestris, senatorij, aut eius census, qui in prouincijs agebatur, appellari:

Iliensis Minerua

lustralis que dicitur à lustris spatio, vt si quinquennalis census diceretur: sed & tit. 2. de statutilib. *sed si plus donatum sit lego: & mortis causa donatum prohibet capere. & nam quandiu horum quid defit. & aut nolit accipere. & Orciuus fit libertus, potius quàm Orcinus. & scemina viripotens. Capitum autem quinto post illud, ita si concessum sit, inferendum est, quod cap. 7. extat, in potestate parentum sunt etiam ij liberi, quorum probata est, per errorem contracto matrimonio inter disparis conditionis personarum, & quæ sequuntur. Cæterum quæ est illo in libro Melienfis Minerua? ego vitiatum nomen puto, legiq; debere Mineruam Iliensem: nam apud Virgilium & Homerum Iliades eunt in templum non æquæ Palladis peplumque ferunt. Cùm igitur Romani originem agnoscerent suam Troianam esse, Iliensi Mineruæ hoc quoque ius tribuerunt, vt ei legari posset. Iam quis non vider, tit. 11. de tutelis, tutorem celsitium, non celsicum esse appellandum? & tit. 10. Qui in potestate mancipiove sunt, & si pater filium ter venundabit, non vt obtinuit contra omnium Grammaticorum iura, venundauit. Sed quamobrem tandem liberi post nonum diem quàm nati sunt amissi parentibus adiciunt decimam? equidem existimo quòd vt ciues Romani iam nomen habeant: nam puellæ octauo, pueri nono die nomen accipiebant, lustrabanturque: vnde & lustricus dies dicebatur à Romanis, ab Atheniensibus *ἀμύρσις*. Hæc ego carptim vellicatimque velut aliud agens collegi, quæ si cui fortè vix lucubratione anili digna videantur, is me aliquando & hallucinari & aberrare à feriis sinat.*

CAPVT XXII.

Apud Catonem quædam cap. 10. explicata, semuncia, ferrea, fistula farraria, rutabulum, foculus, labrum, eluacrum, molile, tela iugalis, pila fullonica.

IN explicando fundi instrumēto, verba sunt apud Catonem, cap. 10. quæ lectorem, vt existimo, veluti scopuli quidam, morantur, nec cursum tenere sinunt. Eorū ego quædam enarrabo, reliqua aliorum operæ relinquam. Bubulcos tres imperat, vt existimo, ad arandum, singulosque singulis bouum paribus præficit: boues enim trinos in ea reperio formula, qd' interpretor tria bouum paria, vt in instruenda vinea boues binos lego, & expono duo bouum paria. cùm ad tres asinos asinū præterea vnum addit, eum molarium interpretor, vt tres illos clitellarios ad sterco vctandum. Vasa olearia instructa iuga v. quinque trapeta vel prela olearia intelligo cum suo omni instrumento: quo etiam modo alio loco exposui, & sequenti de vinea instruenda capite intelligendum censeo. Vncos ferreos inuentario suo adscribit, vt vel ex vrceis aliquid extrahatur, vel potius vt vrcei de iis suspendantur, vel iis gestentur. Infidibula ab infindendo nomen sunt ade-

pta, quibus tanquam infunduntur vasa angusti oris, vt vrcei, vel dolia per rectorium, vt humor aut vinum infundatur: ea melius censeo infundibula vel infudibula appellari. Label- lum pollulum est labelum paruulum, id est paululum: labello autem & duabus amphoris totidem vncos ferreos tribuit. Vrna quinquagenaria est quæ quinquaginta sextarios capit. Trullæ de situlis aqua hauriunt, & de ahenis aut labris. Nasiterna, vt suspicor, vas aquariū, inde nomen inuenit, quòd tres nasos habeat: alij à nassa deducere malunt. Cuiq; iugo bouū & pari binos vomeres describit, & bina ornamenta: sic autem ea vocantur, quibus ad arandum ornantur, vt strata & subiugia. Semuncias interpretor sirpeas minores, & tanquam semisirpeas: vt sirpea loco vncie sit. Sic cinctus dicitur & semicinctium: ille enim est latior, hoc multò arctius & angustius: sic funis & semifunium: funis enim crassior est & maior: semifunium tenuius & gracilius. Ferramēti nomen generale est, ad ferreasq; sarcula, palas, rastros pertinet. Ferrea dicitur tacito furcæ vocabulo. Falces stramentariæ sunt, quibus post messem stantia in segete stramēta defecamus. Arborariæ, quibus arbores putamus. Fistula farraria, ad far pinsendum vsui est: quod ex Plinio libro 18. capite 8. cognoscere cuius licet. Forcipes & rutabulum ad focum ignemque pertinent: nos vulgò tenaces vel tenaculas & palam vocare solemus. Foculus est in quo ignis accenditur, vt cibus coquatur: eos enim habebant ferreos, vt ignitabula. Cicero pro domo, C. Atinius bona Quinti Metelli consecrauit, foculo posito in rostris adhibitoq; tibiae. *ἰοχάριον* Græci appellant. Labrum Lupinatum est, in quo aqua lupinus maceratur, vt eius amarities eluatur. Labrum eluacrum est, in quo aliquid eluitur & lauatur quod sordidum est. Molæ trufatiles ad discrimē asinariarum dicuntur: ab hominibus enim trudentur. scapus autem vel manubrium quo mouetur mola, molile, vt suspicor, vocatur, vt à libra librile: vel potius à moliendo. Itaq; tria hic molilia sunt, vt & molæ. Fullonicam pilam explico, qua runduntur vestes & panni vt poliantur, quod hodieque opera rotarum aquariarum sublatis pilis fieri videmus. Telam iugalem, iugo impositam in quo texatur, esse puto, ad aliarum telarum discrimen, quæ pinguntur acu, texuntur radio, pectine, aut alio genere, sine iugo tamen. De iugo telarum Ouid. 6. Metam.

Tela iugo iuncta est.

Pilas subiicit duas, fabariam & farrariam: illā ad fabam fresam, hanc ad pinsendū far: ac pila eis sua priuāq; tribuit. Addit & seminariam pilam, ad cernendos feminum nucleos. Culcitæ autem lectis imponuntur, culcitis instragula, quibus incubāt homines operimētis obducti.

CAPVT XXIII.

Explicantur quædam apud Catonem, cap. 11.

Vrna

Vinea sparteæ, per corbem metiri, flos, armarium, promptuariū, falcule ruscariæ, lintres.

IN vinea instruenda apud Catonem, cap. 11. salictarius est qui salictū curat, & ex eo materiam salignam viti pedandæ iugandæq; parat. Vasa torcula trina, sunt in torculari vno tria pressoria, vt eodem tempore, tribus, vt loquitur, torculis vasis vinum prematur. pro, *dolia* V. lego, *dolia* vbi vindemiæ esse possint culeū DCCC. 10 *dolia* condēdis vineis, acinatitia vocat Varro. vrnas sparteas & amphoras sparteas ad vinum metiendum parari reor. nam si fictiles essent, tractando sæpe, vt in metiendo fit, frangerentur. Sic per corbem metiuntur iuriconsulti, quod nos per hostiam dicimus. *Faciundum*, inquit Vlpianus l. si vinum, ff. de peric. & com. rei vend. quod veteres putauerunt, per corbem venditorem mensuram facere & effundere: veteres enim propter hoc mensuram suaserunt, si quanta mensura esset, non 20 appareat: videlicet vt appareret quantum emptori vini perierit. Cola qui florem demant cum scribit Cato, florem vini intelligit, quo vinū intelligimus primæ notæ, qui que primum fluit: sic florem salis, nitidum, candidum, optimum salem intelligit cap. 88. vt fordidum & vulgare salem, popularem vocat. hoc capite molile ad orbem mouendum, vt molam, paratum videtur. Armarium promptuarium est, è quo promitur cibis: Plaut. in Capt. Sc. Diespiter.

Cellas refregit omnes intus, reclusitq; armarium. Sportæ fecariæ sunt, quibus inclusa fex prelo supponitur, vt vinum fecatum exprimatur, id cap. 133. declaratur. Falces sirpiculæ sunt, quibus sirpabantur & alligabantur dolia veterū, quæ fictilia erant, tum cum erant fracta. falculas vineaticas lego, nō falculas. Sed & falculas ruscarias, quas interpretatur aliqui rusticarias vel rurales, in Varrone rustarias reperio, lib. 1. cap. 22. de re rust. sed ruscarias in vtroque sine 40 esse defendo, interpretorq; falculas quibus rubi sentesq; secantur, vt alio loco doceo. antè falces posuit, hic falculas quæ minores sunt, adscribit. Quala sararia sunt, quibus ad ferendum opus est, id est ad sementem: vt lintres vindemiæ vsui sunt, quæ & nauia, vt opinor, vocantur Festo libro 12. à similitudine lintrium nomen habent: nos cuppulis balneatoriis quod similes facimus, idcirco balneatorias vocamus. Aluei sunt, quib. in lintres por- 50 tantur collectæ vuæ.

CAPVT XXIIII.

Epidromum apud Catonem, lecti strati, lecti subtenti, centumpondium incertū & certū.

EPidromum apud Catonem cap. 13. numerandum arbitror in opere funario, eo que intelligendum funem quo lectus subtedatur, in quo seruus cubet: nam lecti subtenti, stratis 60 opponuntur. Centumpondium incertū, pondus suspicor vna mole centum libras pendēs: certis ponderibus opponitur, quæ distincta

partitaq; sunt, non in vnum pondus confusa: æquum centupondium apud Plaut. in Afin. Sc. Vbi ego nunc. æquum est & iustum centum librarum pondus. conchis autē opus est ad oleum deplendum & decapulandum, quas maiores & minores describit: spongiæ ad tergendum vasa adscribi odoror. lego in proximo, de villa ædificanda, capite: *in tegulas singulas* N. vt manupretium sit minus, id est merces operæ sine materia, quæ semipsis accessionem facit. Quare mox scribitur pretium in singulas tegulas N. S. nam manupretium & materia numeratur. Confidenter igitur continuo restitua: etenim quo alio nomine hanc audaciam temerariam vocem? *ex sing. nu. manupretium* crit. quod enim, *ex signo*, inueterauit in exemplaribus, non facilem intelligentiam habet, & videri possunt verba duo compendio notata in vnū coaluisse. Quis enim non videt *ex sing. no.* coniunctis syllabis & comprehensis *ex signo* effici? deinde signo detracta litera? Hæ me suspiciones permouerunt, vt audacter contracta distraherem, & suæ breuitati redderē, sensum integrū exhibenti, quem contractio corrumpit. Mihi tamen hoc precio percharæ videntur tegulæ, sed libri tam non emendandi quàm deintegrō scribendi essent, si ad diminutionē summæ longè à literatura vetere recederetur.

CAPVT XXV.

Torcularium in Catone, quadrina vasa, prelum, lingula, arbores, succula, porculus, Vetes remissarij.

IN torculario Catonis cap. 18. quod non tam Grammatici literatura q̄ architecti eiusque ingeniosi opera, vt intelligatur, indiget, pauca quædam libando annotaui, quæ æquus lector obsecro boni consulat: ab aliis reliqua deponat. Torcularium locus est vel ædificium in quo sunt torcula vasa & trapeti. Torcularium quadrinis vasis, non quadrariis lego, vt alio loco quinis vasis. quadrina vasa sunt quadrina torcula. Ibidem lego, *vti contraria sint*, non vt receptum video: vult enim bina è regione collocari, quem etiam sensum illud *contra ora*, potest vt cunq; reddere. Arbores cum cardinibus, intelligo arbores cum suo pede, quo tenuiore infiguntur suæ basi, suoque fundamento inferuntur. Infrà pedicinum vocare videtur, qua forma amicinum dicitur, vt sit *πρόσθημα*, id est vt sit pes gracilis edolatusque, quo arbor statuitur, inferiturque foramini fundamenti. eius verba sunt, *ibi foramen pedicinis duobus facto: ibi arbores pedicino in lapide statuito.* quid si paulò antè, *foramina tria longa p. s.* — — emendemus? quamquam culpam præstare nolumus: quare qui id faciat, suo se periculo non nostro futurum sciat. nos enim coniecturam mouemus, non definimus. Exculpta verò foramina intelligo, cauata, quo sensu & Varro libro 2. de re rustica vsurpat. Prelum trabs est torcularis ad 70 premendum

Torcularium.

Quadrina vasa.

Prelum.

Lingula. premendum, in quo lingulam interpretor no uissimam partem, quæ inter duas arbores in feritur: eam pedes duos & semissem longam esse vult, & ita inter arbores conuenire debere proximo capite describet, vt digitū pollicem laxamēti habeat, quò facilius prelum moueatur, quàm si arctius iungeretur. Infrà æquè, *vassis quadrinis*, legendum confirmo. moxque, *inibi lapide silice totum forum*. quid autem forum sit alibi me explicare memini. Arbores autē in tor-

Arbores. 10 circulari Cato vocare videtur, quas vulgò gemelas posteriores solemus dicere, vt stipites anteriores gemellas, ni fallor: hæc enim omnia coniectura quadam vacillante & infirma à me diuinantur. Atq; hæc quidem Cato præcipit de torculario oleario: quòd si quis vinarium facere velit (*vafa vinaria Cato vocat*) is, vt proximo capite scribitur, stipites & arbores binis

Succula. 20 pedibus altiores faciat. Succulam autē in torculari velut scrophæ similitudine vocatam auguror: vt enim scropha vel succula porculos habet, vt comicus Plautus in Rudente, Sc. Cupio ædepol. scribit,

i directa cum succula & porculis:

eodem etiam modo suum hæc machina porculum habebat. nam in media circiter succula batillus aut vncus, qui figebatur vt teneret funem, quo dum versabatur succula, circumpli-

Porculus. 30 cabatur, porculus vocatur. Cato cap. 19. *porculum in media succula facto*. Ibidem, *vbi porculum figere oportebit*. Remissarij vestes sunt ne quibus remittitur non tenditur prelum, an verò qui remissioris & minoris longitudinis? si me roges, hoc verius putem. vt autem hi remissioris sunt longitudinis, sic etiam remissius premunt, minusq; astringunt, vnde & nomē. nam aliàs maiore conatu & constrictione est opus, aliàs minore nixu & pressione, præsertim in oleo faciendi: interdum etiam in vino. Scio equidē

Vestes remissarij. 40 me præteruisse multa, sed qui nisi satur discedere non vult, abdomini nimium seruit: nos homines non pascere, sed quodam gustu eorum palatū studemus excitare: reliqua atque adeò omnia, illis relinquentes, qui & doctrina superiore præditi sunt, & ocio maiori abundant.

CAPVT XXVI.

Somnium Vestæ narrare, faces ardentes Dianæ, compita, Maro, quadam in Propertio emendata.

Somniū Vestæ narrare.

Propercius libro 2. elegia 30. scribit, *ibat & hinc castæ narratum somnia Vestæ, Neu sibi nec me mibi quæ nocitura forent.*

Veteres ad depulsionē malorum somniorum, quam viderant speciem narrabant diis, ac sæpenumero domesticis, vt Vestæ, & Græci Apollini *ωφορα/η/η/η*, vt apud Sophoclem Clitæmnestra in Electra: sed & Soli idem facere solebāt: Sophocles, *Τοιούτῳ τῶν ἀφ᾽ οὐρανόθεν ἔρχεται*

Δείκνυσσι τ᾽ ὄνειρον, ἕνεκεν δὲ θυγερῶν ἑλπίδων.

Soli autem ideo narrabāt, q̄ quemadmodum sua luce tenebras fugat mundumq; illuminat:

ira noctis species somniaq; discutere & irrita reddere putabatur: nox enim somniorum parens habebatur, cui radiatus & lucidus Sol contrarius est. Eodem lib. eleg. 33.

Cum videt accensis deuotam currere tædis In nemus, & Triuiae lumina ferre deæ.

Faces ardentes Dianæ.

Mulieres voti damnatæ & compotes ab vrbe ardentes faces in Aricinū nemus, vbi religiosissimè colebatur Diana, ferebant illius deæ ferrii, vt Ouid. 3. Fast. scribit,

Sæpe potens voti frontem redimita coronis Fœmina lucentes portat ab vrbe faces.

Venatores (nam venationibus Diana præest) sæpenumero faces spicatas accensas eò ferebant, & canes suos morbo aut scabie affectos infulis velatos diis sistebāt, omneq; instrumentum venatoriū ante eam collocabāt. Gratius,

Spicatasq; faces sacrum ad nemorale Dianæ Siftimus, & solito catuli velantur honore: Ipsaq; per flores medio in discrimine luci Strauere arma, sacris & pace vacantia festi.

sed & Diana, quæ venari ferasq; agitare & sagittis configere antiquorum opinione censebatur, illis ipsis feriis suis, quæ Idibus Augusti celebrabantur, emeritos canes quietosq; à venatione & immunes habere credebatur, ipsaq; etiam ferari: Papin. 3. Sylu. — *ipsa coronat*

Emeritos Diana canes, & spicula tergit, Et tutas sinit ire feras.

Sed quoniam in illum Gratij locū incidi, non præteribo ex eo intelligi non tantum compita in vrbe fuisse, verum etiam in lucis vbi colebantur dij. scribit enim,

Compita.

Idcirco aeris molimur compita lucis.

sed & in agris, quod Cic. 2. de Legib. significauit, cum scripsit, *Lucos in agris habento, & larum sedes*. Larum enim sedes est in compitis. Sequitur mox in Propertio,

Flumina sopito quæq; Marone cadunt: Et leuiter lymphis tota crepitantibus vrbe, Cui subito Triton ore recondit aquam.

Maro.

opinor in aquæ ductu, qua saliebat aqua, fuisse statuam Maronis, siue ille poeta fuerit, siue Maro Homericus, eo habitu positam, vt susurro eius sopitus videretur. Credibilis omnino tamen est in aquæ ductu statuam fuisse prisca illius Maronis optimi vinitoris, comitis expeditionum Osiridis, quem ætate prouectum, vt Diodor. lib. 1. scribit, in Thracia reliquerit, Maronæq; conditorē monumenta antiqua produnt: atq; argumentū nō inelegans inscitumque fuerit, vitigeni potus optimum cultorē, peneq; inuentorē pro vino hominibus aquas ministrasse. Cum autem quadam in vrbe parte Triton magnam aquæ copiam ore profundens, epitonius versis aquam reconsiderat, & fundere destiterat, illa mutato flexoq; cursu magno impetu crepitans ad porticum Pompeij tendebat per tubos, qua sopiti erat statuam Maronis, & tanta cadebat mole, vt cum leuiter in reliqua vrbe aqua susurraret, illic flumen videretur iustum esse. Eleg. 35. eiusd. lib.

Aut quid Cretæi tibi profunt armina lectas

Propertius emendatur.

Cretæum

Critæum illum qui nouerit nondum conueni-
 quenquam: aut igitur pro Epimenide Crete
 dictum est, vt à Beroaldo traditum est. constat
 autem eum scriptorem carminum fuisse: aut
 Lucreti legendum est, cuius elegantissima car-
 mina de rerum natura hodieque extant. For-
 tasse enim ea perstudiosè Lynceus legebat,
 cùm & ipse poetas amaret, & versus scriberet,

& ex illius ætatis secta se ad Epicuri senten-
 tiam propensioem & docilioem præberet.
 Ea enim philosophia tum in amoribus & de-
 lectiis erat: &

Nil iuuat in magno vester amore senex:
 de Epicuro dictum accipi poterit non incom-
 mode: probabilior tamen Beroaldi senten-
 tia videtur.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

ADRIANI TURNEBI AD-
 VERSARIORVM LIBER
 OCTAVVS.

CAPVT I.

*Ocnus, dextra iuba, salire medio foro, per-
 gula, quædam in Propertio declarata.*

opinionè commemorauimus fuisse, somnio-
 rum matrem esse noctem: ea à Luna nunc im-
 mitti scribit Propertius, cuius in nocte domi-
 natus est, vt Solis interdiu obtinet potestas. so-
 lebant autem omina noctis expiare & lustrare
 perenni aqua. Ibidem,

Cui Tatius dextra collocat ipse iubas.

hïc ego, vt in quibusdã codicibus reperimus,
 malim dextras. hoc enim veteres operam da-
 bant, vt equorum iubæ in dextrum armũ pro-
 næ caderent: Virgil. 3. Georg.

Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.

10 Propertius eleg. 5. eiusdem lib.

Murrhæq; in Parthis pocula cocta suis.

Murrhina pocula hïc significatur, quæ Propertius
 fictilia fuisse videtur existimasse, cū in Par-
 thorum eaminis coqui ea scribat, dissentien-
 te Plin. lib. 37. ca. 2. qui humorè putat sub terra
 concrefcere, densariq; calore, eumq; lapidem
 erui, & in vasa celari. Tantam nobilissimorũ
 scriptorũ in re frequētissima dissensionè, quis
 nõ annotatione dignã existimauerit? Eadem
 30 eleg. *Aut quorum titulus per barbara colla pependit,*

Celati medio cùm saltire foro.

nec eos quidem, inquit, amatores asperneris
 & refugias, quos titulo de collo pendente ve-
 nales in foro hastæ suppositos, vel ad lapidem
 præconis, vt venum irent non solum stantes,
 verum etiam, quod fieri assolet, cùm grex væ-
 naliũ venditur, saltantes in foro seruiliter
 videris: quos quidem ad speciem omni man-
 40 gonio pingere, & cælare omni lenocinio so-
 lent vænalitarij: alij occultare intelligunt. In
 foro saltare ingenuo turpe erat, quod seruitia
 cùm væniebant, faciebant. Ibidem,

*Atq; animam in tegetes putrem expirare paternas,
 Horruit argenti pertica curta foco.*

Salire me-
 dio foro.

Hæc

Quædam
 in Propertio
 declarata.

ERSVM Propertij libro 4.
 eleg. 3. alioqui non facilem
 Politianus Miscellan. capite
 81. aperuit, quem subscri-
 bam,

*Dignior obliquo funem qui tor-
 queat Ocnos,*

Aeternusq; tuam pascat aselle famem.

Ocnus. à Socrate piger qui appellatur Ocnos, spartum torquens,
 quod asellus ardebat. Quis autem non videt ma-
 gnæ pigritiæ fuisse in torquendo sparto labo-
 rare, nihilque proficere, rodente quicquid tor-
 tum erat asino, nec tamen abigendi asini labo-
 rem suscipere? Sed alium in sensum dici vi-
 detur à Propertio, de eo qui supplicio nõ dissi-
 mili Danaidũ pœnæ afficitur, aut qui in ignem
 lanam trahit, qui scilicet perpetuò sine effectu
 laborat: quomodo apud inferos Ocnus puni-
 ri opinio erat, vt existimo. Videtur, vt hoc ad-
 dam, Aristoteles existimare hunc Ocnus in
 erodij genus omnium pigerrimum mutatum
 fuisse. lic enim scribit lib. 9. hist. anim. cap. 18.
 Ἡ δὲ ἀσπίς ἐστὶν ἀδύνατος ἐπιφέρει τὸν οὐδὲν ἔργον
 ἔχειν τὸ ἀσπίδιον ἕως ἢ λατὴρ τὸν ἄνθρωπον τὸν
 ἀσπίδιον ἕως ἢ λατὴρ τὸν ἄνθρωπον τὸν ἀσπίδιον ἕως ἢ
 Eadem elegia,

Seu voluit tangi parca lucerna mero.

apparet cùm auguria & omina caperent è lu-
 cerna, si quid diri denuntiare eius lumen vi-
 deretur, mero id solitos expiare, tacta scilicet
 vino lucerna. Eleg. 4.

Sæpe illa immerite causata est omnia lune.

Hæc emendatio viri omnium facile doctissimi Beroaldi est, cuius ego auctoritate nõ per-moueor, vt veterem scripturam negligam,

Horruit argenti pergula tecta fico.

quam ego in suos penates reduco. nam paupe- res quibus cella nõ erat nec domus, interdum Pergula. in pergulis habitabant, in quibus etiam vilis- sima scorta & omniũ libidini prostituta me- rebant. Plautus in Pseud. Sc. Exite hinc.

Te ego ipsam culleo cras faciam deportere in per- gulam.

Sic & Crasitius libertinus pauper Gramma- ticus, cui per inopiam habedæ in ædibus scho- læ potestas non erat, docuit in pergula. Sueto- nius de illustr. Grammat. hic initio circa scenam ver- satus est, dum mimographos adiuuat: deinde in pergula docuit, donec commentario Smyrnæ edito adeo inclaruit, vt hæc de eo scriberentur.

CAPVT II.

Spica ciliffa, arcanæ saliuæ, lanuuius draco, strigare.

Spica cis- liffa.

Ambigitur cur lepidissimus & nitidissi- mus poeta Propertius lib. 4. eleg. 6. cro- cum spicam ciliffam vocarit: nec enim spicam crocus proferre videtur, & flos ille odoratissi- mus eius à spice specie vt quidam censent alie- nissimus est. Cur igitur ab eo poeta scribitur? 30

Terq; lauet nostras spica ciliffa comas.

& ab Ouid. lib. 1. Fastor.

Et sonet accensis spica ciliffa comis.

sunt qui credunt spicas in radice esse. nam eo- rum quæ bulbosa radice constant in nucleos diuidua, nuclei spicæ vocantur, vt spicæ allij, & spicæ croci, vt inquit: ego tamen spicam fila illa croci longa croceaque esse credo. Pro- pertius lib. eod. eleg. 7.

At mihi non oculos quisquam inclinauit euntis:

Vnum impetrassem te reuo cante diem.

suspicer alteram lectionem esse meliorem, in- clamauit euntis: cum animam, inquit, agerem, ne- mo præstò fuit, qui me inclamaret ne migra- rem è vita, quod quidem si tu fecisses, vno die vitam mihi producere potuissem. inclinauit au- tem, erit clausit, quod facere morientibus cha- ri vel propinqui solebant. Ibidem,

Arcanæ saliuæ.

Aut Nomas arcanas tollat versuta saliuas:

Dicet damnatas ignea testa manus.

sensum horum versuum putem, Quæstionem habe de Lygdamo, aut de Nomade, quæ te a- matorio veneficio nunc deliniuit. ea si arca- nas suas remouerit saliuas, quas clàm ad in- cantandum mentem tuã cibo immixtas tuo adhibet, & ignea testa vratur, de scelere vene- ficij perpetrati confitebitur. Ibidem,

Lanuui- nus draco

Lanuuium anno si vetus est tutela Draconis:

Hic vbi tam rare non perit hora more.

moram vt opinor raram dicit, quòd rarò spe- 60- ctaculum hoc videre licuerit. Lanuij autem draco colebatur, vt in parallelis scribit Plutar- chus, cuius verba, quòd ad explanatione Pro-

pertij magno adiumento futura sunt, hic atte- xam, ἢ ἡ σπικὴ ἐκ τῆς σαυῆς ἀλάμμου, ἢ πῆλαρον, καὶ αἰντῶν ἰκίμι- σον εἰς λαυτίον, καὶ ἰσφραῖον τὸ σελουδὶν παρ' αὐτοῖς ἀράκων, ἀπὸ ἀεφῶν. Eleg. 8.

Siriga, nam taceo Volfi carpenta nepotis,

Atq; armillatos colla molossa canes.

hic legendum crediderim Striga, nam taceo: qui- dam etiam capto pro taceo legunt. Est autem strigare in strigam equos vel mulos iunctos a- gere, & rectà dirigere, ne diuersi abeant, hi in hanc, illi in illam partē. eo verbo vsus est qui parodiam venustissimam epigrammatis Catulliani lusit in Ventidium mulionem,

Strigare.

Et inde tot per orbitosa millia

Iugum tulisse, leua siue dextera

Strigare mulas, siue vtrunque coeperat.

Quod autem Propertius ait eum immundę sa- ginæ fata venalia daturum, vbi erasas eius ge- nas vicerit barba pudenda, hũc sensum habet: vbi glaber esse vulsusque non poterit, nec in eradendo pudendam eius barbam nouacula superarit, nec proinde mulieribus amabilis fuerit, operam arenæ locare cogetur, & in fa- milia gladiatoria merere, vt habeat vnde se turpissimo genere viuēdi saginet: Prudentius lib. 2. contra Symmachum,

— & vulnera vendita pastu Spectatura oculis.

CAPVT III.

Capsis, procum, & quedam è Cicerone.

Sæpenumero mihi mirari subiit, cur M. Tul- lius verbum capsis è tribus conflatum cre- diderit. Nam tria verba in duas coiisse sylla- bas, nõnne prodigij simile esset? Eius autem hæc verba sunt in Oratore ad Brutum, tam in vno capsis tria verba sunt: ea esse suspicor cape, si, vis. At quanto verisimilius est M. Tulli, præte- ritum esse antiquum pro ceperis? vt apud te li- bro 2. de Legib. sacrum sacroue commendatum si quis clepsit rapsitue, parricida esto: pro rapuerit & cle- plerit. Et Catullus epigr. 41.

Capsis.

Nefaria scripta Sexti recepro

pro recepero dixit. & lib. 3. Offic. Accius in ar- morum iudicio,

Quod ni Palamedis perspicax solertia

Istius percepset maliciosam audaciam:

id est percepisset. Quod autem in eo Cicero- nis libro non hinc longè scriptum est, crucem hominibus doctis defixit, in qua suffixi pende- rent: quid enim procum ad tabulas censorias pertinere, quærunt: & vt assolet, ad substitu- tionem aliorũ verborum confugiunt. qđ qui- dem tum facimus, cum inopes cõsiliij aliunde opem circumspicimus. eius locum adscribam, iam, vt censoriæ tabule loquuntur, fabrũ & procum au- deo dicere, non fabrorum & procorum. in censoriis tabulis erant descripti qui è collegio fabrũ erant, & alioqui cum facta recta locarent cen- sores, perscribebant in suis tabulis, quæ cum fabris & redemptoribus pacti essent. in procis quod ait, est obscurius: sed procos iam inde à Seruio

Procum.

Seruius Tullio vocabantur in classibus, proceres: quod verbum censores retinebant in tabulis. Festus lib. 14. *procum patricium, in descriptione classis quam fecit Seruius Tullius, significat procerum. ij enim sunt principes.* Sequitur mox, *Quæ mulier vna diuim virum,* cui locus libro 9. famil. epist. Amo verecund. nonnullam lucem affert, in qua scribitur, *Quæ mulier vna? quid in quæ est, usurpata duplex cubile.* & epistolæ vicissim ille aliquid lucis reddet: atque sese mutuo illustrabunt. Quod autem eodem in libro scribitur, *Textitur exitum examen capiti:* è libro priore de Diuinatione perspicue emendandum est: *textitur, exitum examen rapit.* Illud autem, *scripsere alij rem,* ex Ennio est, & in Bruto Ciceronis positum est, de Næuioque intelligitur. *Quomodo enim vester Axilla,* scribitur ibi Cicero, propterea quod Brutus, ad quem scribebat, genus à Seruilio Ahala ducebat. Latini nulli erant ita rustici, qui, inquit Cicero, nollent vocales coniungere. cum enim vocalis vocalem excipiebat, in pronunciando altera supprimebatur, ne distractio & hiatus fieret. Itaque, *ego omni officio,* pronunciabant, *eg' omni' officio:* quæ causa est vt in poemate non soleant diduci nec distrahi, vt *multum ille & terris,* quod pronunciandum est, vt si scriptum esset *mult' ill' & terris.* Itaque perquam raro in poemate Latino verba hiant, quod apud Græcos frequentissimum est. legit Victorius, *quin vocales nolit,* eleganter.

CAPVT IIII.

Sponsio, hysterica, mechanici, petaurista, leuconica, bipenna, apud Martialem lib. 11.

QVID verat attingere festiuissimi poeræ Martialis lusus, atque in his operam hâc ludere? nõ semper supercilia adducenda sunt, & ludus plerunq; sibi dandus est, & remissione contentio studiorum relaxanda. Scribitur igitur lib. 11. epigr. 1.

Vadas & redeas irreuolutus.

sed titubat pedum gressus: legendum igitur existimo, *ineuolutus, nõ irreuolutus.* id autem erit non explicatus, non lectus. Ibidem,

Sed cum sponsio fabulæq; lassæ

cum dicit, sponsiones populi depositis pignoribus aut pecunia, de alicuius agitatoris victoria factas intelligit. Septimius Florens, *aspice populum ad id spectaculum iam cum furore venientem, iam tumultuosum, iam cæcum, iam de sponsonibus concitatum.* Scorpis autem nobilis agitator fuit & Incitatus equus, quem tanti fecit Caligula, vt ei destinaret consulatum, teste Suetonio in Caligula, capite 55. Eodem lib. epigr. 7.

Permittis puto pileata Roma.

Romani Saturnalibus pileum gerebant, aliis diebus nudo capite erant, aut caput veste velabant. Itaque veteres nullæ Romanorum statuarum cum pileo visuntur: Eustathius libro 1. Odyssæ de Latinis, *ἵσται ἢ ἠγὲρ τὸ πῶς: λυφαιὰς ἀναστραφὲς ἢ ἔχει;* differit enim fortasse eos nudi capitis

consuetudinem à prisca Græcia duxisse, cum apud Homerum nec pilei nec causiæ vlla mentio sit, & heroico seculo videantur ea capitis operimenta hominibus vsitata nõ fuisse. Eodem lib. epigr. 8.

Dicit & istericam se forstam altera mœcha.

Iterum epigram. 72.

Istericam vetulo se dixerat esse marito:

proculdubio utrobiq; *hystericam* emendandum, vt morbus vuluæ intelligatur, qui libidine plerunque leuatur. Epigram. 22.

Quam rota transiisso toties impacta petauris.

hic petaurus tignum vel tigillum est, quod à petauristis per rotam transmittebatur ei impactum: impacta tamè rota dicitur hic, cui impactum id est: quanquam & petauro quoq; rota impingebatur, itaque transmittebatur per eam: atque id verius est. transmissiõne autem multa & frequenti rota laxior reddita erat. tigno autem illo & rotâ utebantur, per hanc machinam saltantes & gestus dantes: sed & tignum aliquando altius suspendebant, & inde saltus ad stuporem spectantium varios dabat. Lucillius apud Festum lib. 14.

Sicut mechanici ex alto exiluire petauro.

Martial. eod. lib. epig. 57.

Linconicis agendum tumeat tibi culcita lanis.

ego & hic & in epigr. 22. in apophoretis in codice scripto reperi *Leuconicis,* quæ tomæta sunt, ita vocabantur à Leuconico loco. hoc eò auctius scribo, quod intelligam Sipontinum in eadem sententia esse. Ne illud quidem inditum prætermittam, in eodem Epigrammate in veteribus chartis legi, *Et teges & cimex:* ita postulante syllaba prima cimicis, quæ longa est: hodie atque cimex legimus, & ei vim afferimus.

Sed & pro purpura texta, *purpura pexa* reperi. quod prætermittere piaculum committere fuisset. quin & *dactylotheam* lego epigram. 60. non dactylotheam, & versu hoc cogente, & verbi significatione adigete, cum annulorum repositorium intelligatur, qui *ἀντιβουσι* Græcè vocantur. Illud verò eodem libro, epigram. 59. oblcænum quidem est, sed tamen vt ab errore epigramma vindicetur adscribendum honorem præfatis, *tentumq; Telephore sentis:* hodie *tecum* excuditur. & nefandus ille, quem epigrammate 62. stigmatè famosi inurit, *Manneius* non *Maneius* vocandus, quod veteribus credimus libris, eosque fideiussores obligamus. Epigr. 73. Drauci nata sui vocat *pipinam.* hoc vocabulû plurimum Grammaticis hominibus exhibuit negotij. *pipinam* à pipillando nonnulli hallucinantur: alij *vepenem,* & paruum intelligunt *penem.* ego vt sententia quoque nostra procedat in numerum, sequor antiquos libros, & *bipennam,* vel quod idem est, *bipinnam* lego, cum *pinna* & *penna* dicatur: sic autem vocatur pars ea qua viri sunt hoc loco, malè *crassa,* quæ duarum pennarum tubos vel cannas duplicis pennæ, amplitudine, id est, crassitudine non superet. sic vt opinor, tueri veterem scripturam præstat, quam Martialem non in-

Hysterica

Petauris
str.
Mechanici.

Leuconica.

Bipenna.

terpretari, sed imaginario & falso vocabulo
submisso nouum epigramma scribere.

CAPVT V.

*Cesena, ferre oculis, Verberationem dare, ru-
ta, pulegium, quadrimus Cato: apud Cic.*

Quintus Cicero in epistola familiarium
ultima ad Tironem, vt ignobile oppi-
dum nominat Cesenam, quum scribit: *Nam isti*
duo vix sunt digni, quibus alteri Cesenam, alteri Cossutia-
narum tabernarum fundamenta credas. Quod ita vi-
sum est doctis mirabile, vt de mendo locū su-
spectum habuerint, & aliud quidpiam substi-
tuendum crediderint. Ego verò credam liben-
ter vt humile & ignobile oppidum, Cesenam
per ludibrium positam esse, adductus auctori-
tate Sidonij Apollinaris, sic lib. 1. epist. 8. scri-
bentis: Et tu isthac nobis Cesenatis furni potius, quā op-
pidi verna deblatras? Quædam oppida olim mi-
nima & frigidissima, hodie florent & amplissi-
sima sunt, nec ex eorum huiusce temporis ma-
gnitudine qualia olim fuerint æstimandum
est, cum vt in hominibus, sic & in illis magna
vis fortunæ sit in vtramq; partem, eoq; magis
quò diutius q̄ homines, quorum vita breuis
est, iniuriæ & fortunæ libidini patent. At verò
Cossutianæ tabernæ Cossutiorum fuere, aut et-
tiam Cossutiæ, quâ sibi prætextato desponsa-
tam Cæsar, vt à Suet. in eius vita, cap. 1. relatū
est, dimisit. dicuntur autē vt & cæditia taber-
næ apud Festum. At verò in eadem illa epist. te
ferre oculis, valet, te ita amo, vt semper mihi te
obuersari coram putem: itaq; te non tantum
animo & mente, sed oculis etiâ videre videor.
Quod autē in eadem prima scribitur, mirificam
mibi verberationem cessationis epistola dedisti, in eo da-
re verberationē valet utiq; verberare, vt apud
Lucret. lib. 6. dare sonitum pro sonare, & dare
crepitum pro crepare, & dare frangorem pro
immanem sonitum edere, quæ genera loquen-
di sæpe frequentat ille poeta, & Maro tenet.
Verumenimvero quid illud tandem est quod
Tullius ad Tironem scribit, puto vtrumq; ad aquas
senias, quid egerint. folium hoc quidem Sibyllæ
est: nam nec semē nec seniæ ab vlllo, qđ sciam,
memorantur. nihil meream vt non quod hic
commentus sum, adscribam, in quo etsi mihi
placeo, & mihi bellus videor, vereor tamē ne
me traducam. nihil quicquam ita ad vnguem
finxerit artifex è cera, vt æquē sibi placeat, ac
se circumspectat, ac qui nescio quid friuolum
in literis sibi bellè finxisse videtur & excogi-
tasse. sed cur ego tempus tero, nec promissa ap-
parent? Ego igitur elemento vno extrito, le-
gendum censeo, emas quid egerint: hoc sensu, si
quid egerint illi scire de me vis, officio id ali-
quo tibi emendum est, aliàs nescies, nisi ista
mercede. dubium autem mihi non est, quin
nomen aquas de suo, s literam vocabulo proxi-
mo largitum sit. Quid? illa eodem lib. Etenim ad
cuius rutam pulegio mibi sermonis tui vtendum est: non-

Ruta.
Pulegiū.

ne quòd condimenta hortorum è suo domici-
lio per metaphoram in aliam migrarunt signi-
ficationem, efficiunt orationem obscuram, &
propè ænigmati similem? His autem non as-
sentior, qui herbas esse putant rutam & pule-
gium somno aptas, cum potius suo calore &
siccitate insomniam afferrent. Leptra autem
vir erat doctus & acris ingenij, qualis in condi-
mentis ruta: sed & pulegium, quod rutæ re-
ponit, acumen & eruditionem Tironis signi-
ficans. Quod verò de quadrimo Catone velur
cimeriis tenebris inuolutum scribit, intelli-
gendum esse suspicor de quodam loco lauda-
tionis Catonis Vticensis, in quo scripserat ali-
quid factum à puero quatuor annorum Cato-
ne, eius laudes & decora à prima vsque infan-
tia ducens. Nos ista explicare conati sumus,
nec fortasse tamen quod voluimus sumus as-
sequuti: quod si non videmur, operam lulisi-
se putemur.

CAPVT VI.

*Vasa torcula, prela temperata, mediponti, ca-
pistra, fibula, aluei, rutrum.*

Dodecimum caput Catonis de re rustica
hic explicare in animo est: etsi perdiffici-
le est cogitatione informare, quid multa a-
pud eum scriptorem vocabula significet, quæ
cum rustica sint, aut fabrilia, nec auctoribus
trita, aut à veteribus Grammaticis enucleata,
relinquitur nobis suspicio tenuis & coniectu-
ra exilis, quæ vereor ne interdum nos fallat.
Quomodo, inquit, vasa torcula v. iugerum instruere o-
porteat: emendo quinque iugorum. Vasa enim
torcula appellat torcularis instrumēta, vt pre-
la, funes, quæ quidem singulorum generum
quinque vult esse, vt quina prela, quinos fun-
nes. Eodem modo suprà dixit vasa olearia in-
structa iuga quinque. vasa em̄ sentit illic qui-
bis oleum fit & premitur. Ait ibidem, in torcu-
larium quæ opus sunt vasis quinis? quod per interro-
gationem elatum existimo. mox enim respon-
det, prela temperata quinque, superuacanea tria. Tor-
cularium locus est, in quo sunt torcula vasa, vt
prela & reliqua. Prela temperata vocat, quæ a-
pta sunt & accommodata ad torquendum &
premendum: superuacanea ociosa supersunt,
nihil agentia & cessantia, quæ si illa superiora
deficiant, aut vitium agant, operosa esse pos-
sint, & in vicem succedere. Eodem modo vult
succulas esse quinque operosas, vnam superua-
caneam, si qua è quinq; laborarit. Succula autē
dicitur à sue, qua forma dicitur à boue bucula.
nam & in media succula figitur paxillus nomi-
ne porculus cui funis annectit, vt instrumentū
hoc tractoriū scropha videat esse, q̄ porculos
habeat, qđ & iam antè attigimus. eius vsus est
in torculari ad premendū. Funes loreos poscit
quinque Cato, vt singulis prelis suis sit, vt sua
succula: horum vsus est ad premendum. addit
subductarios totidem, qui subducunt & tol-
lunt prelum ope succulæ additis polyspastis, q̄
trocleas

Quadri-
mus Cao-
to.

Vasa tor-
cula.

Prela tem-
perata.

Mediponti trocleas Græcicas Cato suprâ capite 3. vocavit. *Medipontos* V. scribunt hîc quidam melipontos: vtrunque probo, quomodo melicæ gallinæ & medicæ dicuntur. Mediponti autem in instrumento funario erant, & Medi id est Xerxis pontem, quam *οξυδίου* Herodotus libro 7. appellat, imitabatur: funium enim ponte Xerxes Hellespontum coniunxerat. cuius tamen vsus essent in torculari non facile dixerim, nisi si ad traducendum forte haberetur, aut potius crassissimi funes essent ad vehementissimè premendum. Trocleas quinque ad ducendum vel subducendum adhibet. **Capistra** quinque, id est, quinque retinacula, quibus quinque prela tanquam frenis capiuntur, cum ducenda sunt & torquenda, aut potius subducenda. *Assercula quinque vbi prela sita sient. tot vult asserculos quot prela operaria, vbi prela sita sint. asserculis alligatur scopæ virgæ ad detergenda dolia, vt auctor est Cato c. 152.* Serias vult tres esse, vt opinor, vbi dum vindemia est, potus sit operariorum: vestes quadraginta, quibus traiectis succula onera sua & prelum molitur operariis nitentibus, & eam versantibus ope vestium. **Fibulæ** imperat totidem: sunt autem vincula & velut clauis, quibus vel tigna inter se vel arbores connectuntur. Confibulæ sunt tanquam duplices fibulæ, quæ si quando quid hiet & aperiatur, ad constringendum vtrinque & comprimendum adhibetur, interpositis & interculcatis etiam cuneis, quos desiderat sex: trapetos quinque postulat, in quibus olea teratur, quibus deseruiunt cupæ, quæ trapeto vtilis sunt, vt Cato capite 21. declarat. **Alueis** portantur ad trapetum oleæ, aut aliquid capitur: palis aliquid sumimus, iacimus, mouemus, eruimus, molimur, etiam fodimus ferratis: Colum. lib. 10. de cult. hort. *Tum mihi ferrato versetur robore palæ Talis humus.*

Rutrum. Rutris ruimus & iacimus: à ruendo nomē habent, Nonius à radendo putat: Lucilius, *Fruentarius est, modium hic secum atq; rutellum Vna affert:* proinde quasi instrumentum sit hostorium ad æquandam mensuram & radendam: cum tamen significari possit instrumentum quo fruges corruuntur in modium, id est coniciuntur. Varro apud Nonium, *Cui Celer di cōds λήμματῶν & λήγῶ* Antipatri Stoici filius caput rutro displanat. Erant enim ratiocinationes quædam Stoicis *ἰσομετρίας*, id est vnus sumptionis.

CAPVT VII.

Ante aliquem ferram ducere, tabella dimidiata, macellarij: apud Varronem.

Temperare mihi non possum quin quædam Varronis loca tractem, in quibus operam fortasse lusurus non sum. nam & ipse exquirendo discam, & aliorum studia vel adiuuabo, vel excitabo: vt mihi vel profectus sui

gratiam habituri sint, vel diligentia. In numerum igitur procedat quod lib. 3. de re rust. cap. 6. scribit. *De pauone, inquit, liberè licet dicas, quia discessit Fircellius, qui secus si quid diceret de ijs, gentilitatis causa ante cum ferram duceret. quidam locum explicant de terra militari, Festi & Vegetij auctore ritate freti. nam serra pugnari dicitur, cū subinde acceditur ad hostem & receditur. Veget. lib. 3. cap. 19. item, inquit, serra dicitur, quæ ab strenuis directa ante frontem opponitur hostibus, vt reparata acies reparatur. verum hanc expolitionem semper ingeniosorem quàm veriolem credidi, cum existimem Varronem dicere, Fircellium Pauonem propter nomen commune & gentilitatem, quæ ei cum pauonibus intercedebat, si quis de eis secus, id est, malè loqueretur, streperum & odiosum putaturum fuisse, neque libentius hominem eum auditorum, quàm stridentem & obstrepentem ferram, cuius arguita auribus molesta est. Lucret. lib. 2.*

Ne tu forte putes ferræ stridentis acerbum Horrorem constare elementis leuibus æquè.

Legitur in antiquis libris *antè conduceret ferram eleganter: pro, mallet cōducere ferram, vt eius insuauem strepitum audiret. Scribit lib. 3. cap. 2. Varro (quod Victorij fide è libris veteribus, non excusis referimus) vis potius villæ publicæ vtamur umbra, quàm priuati candidati tabella dimidiata ædificemus nobis? quo loco hoc significari sentio: vis ingrediamur potius villam publicam, quàm in angustum tabernaculum candidati nostri nos constipemus? Nam dimidiatam tabellam dixit exiguam tabernaculi partem multis hominibus referti: ædificat autem sibi, qui tanquam ædificium sibi parat & locū. Varro ibid. Et nō pluris tu è villa illic natos verres lanio vendis, quàm hic apros Macellarios Seiuis? in quo emendo macellario Seiuis: Sunt enim macellarij, qui obsonia vendunt lautiora. Cap. 6. eiusdem lib. excusos pullos refert in stabilem eam in qua pauones habet. legendum cenleo, refert in stabilem eam, id est in stabulum. multa enim aliis generibus veteres, quæ consuetudo postea tulit, emendarunt.*

Ante aliquem quem ieram ducere.

Tabella dimidiata.

Macellarij.

CAPVT VIII.

Impectere apud Varronem, capiuntur sequi, nutrices, bugonia.

Placet & in Varrone quædam excutere & emendare. Scribo igitur lib. 3. cap. 9. pauoninis ter noueni. Ibidem, *in ijs ijdem aiunt, cum ad lumen sustuleris, quod perluceat, id esse obimane. & illud cap. 10. migantur in flumē aut piscinam. & ἰσοπέδιον: & illud duobus verbis, nō in suo sex angulis cellæ id est sex habēs angulos: vulgò perperam vno editur vocabulo, sex angulis. Ibidem lego verbum Græcū hunc in modum,*

Βοδὲ φθιμῶν τε καὶ ἰσοπέδιον τίννα.

Additur & alter versus qui Nicædri est in Theoricis, videturq; redundare. Iam ex veteri scriptura legendum videtur: itaq; *impectentes à se eijciunt fucos. nam pectere pro impectere & verbe-*

Impectere.

rare, à Comicis sæpenumero teritur: vel potius, impectantes, pro peſtere & verberare cupientes, deſiderandi forma, vel frequentandi pro sæpe peſtentes atque pungentes. Nam vt fictum pro fixo à Varrone dicitur, & à veteribus Grammaticis obſeruatur: quidni eodem modo peſtum pro pexum ab eodem diceretur, à quo peſto peſtas: cùm præſertim pro pexus peſtitus à Colum. dicatur, lib. 10. de cult. hort.

Inde vbi ſe puro discrimine peſtita tellus.

Sic à lego lecto dixit Horatius, à ſcribo ſcripto. Inſectantes tamen non ineptum eſt, ſed quam Victorius lectiōnem veterē refert, eam interpretabamur. Lego apud eundem libro 2. capite 4. *cùm creuerunt, capiuntur ſequi matrem paſtū.*

Capiuntur ſequi. Nutrices.

Nam illud *capiuntur*, valet cupiunt, expetunt, deſiderant. Item, vt *deſiderium poſſint ferre nutrices*: id eſt, matres quæ eos nutricant. ſic mammæ nutrices appellauit Catullus, & *μαſον*, id eſt mammam, nutricem contra appellauit Callimachus. Item, narra iſti, inquit, eadem qui ſermones ſunt habiti, id eſt, eadem via & opera: quomodo sæpe loquitur Plautus. Rurſum lib. 2. cap. 5. *hinc Plautium loquutum eſſe Latinè, cùm Hirrium prætorem renunciatum Romam in Senatum ſcriptum habere. Sed bono animo es: non minus ſatisfaciam tibi, quam quibugoniam ſcripſiſt.* vbi legendum cenſeo, in Senatu ſcriptum aueres. Varro Hirrium Senatorem in Senatu ſcriptum eſſe optabat, quæ ordinem aſſequebantur Aediles & Prætores, aliique ma-
30 giſtratus. Cùm eum audiſſet prætorem renunciatum Plautius, Varroni dixit, mulſa tibi affero, affero tibi optabilem nuncium: tam tibi ſatisfaciam, quam qui bugoniam, id eſt apiariū, aut qui de apibus ſcripſit. Mel erat antiquis in deliciis, vnde meum mel, mihi eſt mellinæ. & illud Plauti in Pœnul. Sc. Negotij qui, *mulſa loquitur*. Sed & apum iucunda & dulcis ob melificium eis memoria erat. Plautus in Curcul. Sc. Quo te hoc.

Bugonia.

Egon' apicularum opera congeſtum non ſeram?

Quoniam autem bugonia verbum Græcum, ſit, tamen id in Latina poſuit oratione Plautius, qui bugoniam ſcribere dixit, qua forma Iliadem Homerum ſcripſiſſe dicimus. Mel, inquit, qui tibi daret gratior & iucundior non eſſet, nec tibi magis ſatisfaceret, quam in præſentia faciam. nuncio enim tibi Hirrium prætorem eſſe renunciatum. Vel etiam Varro renunciatum prætorem Hirrium in actis ſcribi
50 primo quoque die optabat, idque cupiebat in acta referri, qua in re ſe eius deſiderio ſatisfacturum, ſequè quod ei iucundiſſimum ſit, facturum pollicetur Plautius. hanc poſteriore ſententiam etiam non puto contemnendam.

CAPVT IX.

Careum, Murrhea, entheca, aſinus machinarius, pædagogia, focaria, cauteria.

VT sæpenumero marè tentamus, quamuis incolæ terræ ſimus, aut ad exteros è

patria excurrimus: ita mihi quoque vfluuenit, vt in iuris ciuilis quosdam titulos euagarer, & aliquid enodarem. In titulo igitur de penu legata, careum quod ſcribitur, careum eſt ſcribendum. carum enim & careum ſemen exiguum eſt, ſtomacho iucundum, cibo gratum, quod oxypotis miſcebatur: quidam carenum legunt. Murrhea autem vaſa ſunt, quæ myrina etiam vocantur, vt è Propertio iam antè diſ-

Careum.

Murrhea.

10 ſeruimus. Promercium in Paulo, dicitur ea ratione, qua commercium. Illo autè verbo continentur ea, quæ paterfamiliàs promercalia habet & venalia, id eſt quæ non ſuæ vſioni & penori, vt conſumat, ſeruat, ſed vt pecunia mutet. Cùm Q. Mutius diſputat eo penore, quod paterfamiliàs vſus ſui cauſa paratū habuiſſet, accipiendum eſſe & amicorum eius & clientium, & vniuerſorum quos circa ſe habuit, non etiam eius familie, quam neque circa ſe neque circa ſuos habuit: puta ſi qui ſunt in villis deputati, quos Q. Mutius ſic definiēbat, vt eorum cibaria contineri putet, qui opus non facerent, materiam Seruio præbuit notandi, vt textorum & textricum cibaria diceret contineri. id ex eo notauit Seruius, quia antiqui in villis texturum aliquando inſtituebant. Varro lib. 1. c. 2. vt ſi habeas plures in ſundo textores atq; inſtitutos hiſtonas, ſic alios artifices. Sedularia in ſedilibus, vt cathedraria in cathedris numerantur. Dotes, inquit Papinian. prædiorum, quæ Græco vocabulo entheca appellantur: ſunt
20 enthecæ ſupellex, quæ in prædio poſita eſt, & penus annonaque, tanquam eius dos. ſic Iſidorus interpretatur hoc vocabulum, Enthecam Græco ſermone repoſitam rei copioſam ſubſtantiam appellamus. huc pertinet illud Sidonij affectatiſſimè & ineptiſſimè dictum, quicquid Helicon verbalibus horreis enthecatum poſſederat. Focaria eſt quæ focum colit & culinaria eſt. nam
30 diuus Hieronymus Focarias Latinè reddit. Aſinus machinarius, eſt molendarius, qui
40 molit, id eſt, qui molam machina quadam in cluſam voluit & torquet, quam & machinam frumentariam vocat Iuriſconſultus. Sic machinalia pondera vocat Auſonius epiſtola 7. piſtrinalia pondera:

Entheca.

Aſinus machinarius.

Qui, inquit, machinali ſaxa voluunt pondere.

Sic amica de machinis empta à Q. Cicerone libro de petit. conſul. fortaiſſe dicitur, id eſt de piſtrino vel moletrina. Eſt & cataſta machina, de qua emi potuit: ſed in ſingulari numero loquendū videretur. Videntur & machine quædam fuiſſe, quibus ſerui in ergaſtulo aut alibi continerentur & coercerentur: etiam liberi interdum. Plin. lib. 35. cap. 10. *paucis dici horis pingebat, id quoq; cū grauitate, quod ſemper rogatus, quanquā in machinis. Carcer eius artis domus area fuit.* Iuriſconſultus cū ſpecularia & pegmata dicit, pegmatū nomine antepagmēta videtur intelligere, quæ valuarū ſunt ornāmēta affixa antiſ. Pæda
60 gogia ſunt puerorū cætus, i. ſeruitia puerilis ætatis: nos hic pueros nobilium miniſtros pagios velut pædagianos pueros, vt Marcell. nominat, vulgò ſolemus appellare. Serui ſupellecticarij, qui ſupelleſtilē curāt: eo etiā nomine
veniuunt

Pædagogia.

Focaria. veniunt qui eam faciunt. Fornacator feruus est, qui fornacem balnei caminumq; succendit. **Crateria.** Cauteria sunt quibus pictores olim ceris pingentes picturam tabularum inurebant. Hæc hinc inde in hoc caput velut in horreum congesta sunt è Iurisconsultorum latifundiis, aut ex eorum supellectili instructa.

CAPVT X.

Heraclea pocula, patella, patera, crusta, emblemata, Netum, proagorus.

Heraclea pocula.

Nominat Cicero pocula Heraclea, sexta in Verrem, quo sanè in loco aliquando thericlia ex Athenæo substituebam, nunc me substitutionis illius pœnitet & piget. Heraclea autem vasa ab Hercule nomen habuerunt, fuereque magna & capacia, quæ tanti herois sitim extinguere & satiari possent. nam Hercules in potoribus numerabatur maximis. eorum poculorum etiam apud Athenæum libro 11. cap. 1. mentio est. Pro, *reclamat tota Sicilia, quid ni freti bonis libris audacter res clara tota Sicilia scribimus? equitabit, inquit ibidem, in his equuleis: quod est, se ostentabit, se iactabit: qua in significatione verbo equitadi, nisi me memoria fallit, utitur Arnobius: & Horatius Epod. ode 17. pro insultabo, dixit, vestabor humeris tunc ego inimicis eques.* Turibulum, patellam & pateram fuisse dicit in omnibus ferè locupletibus ædibus Siculorum Cicero: in patella diis apponebantur epulæ, cum res diuina aliis penatibusque fiebat, aut de cœna eis libabatur. **Patella.** patera vinum libabatur, turibulo thus adolebatur, vaporabaturque. Mox scribo, *per equè proportionem cætera, non per æqua.* Cn. inquit ibidè, *Pompeius est Philo, qui fuit Tyndaritanus.* Philo iste Siculus erat, qui à Cn. Pompeio ciuitate donatus, nomen bene meriti patroni, ut tum fieri solebat, sumpserat. is adeptus ciuitatè Romanam, iam Tyndaritanus nõ erat: homo enim Romanus alterius ciuitatis esse non potest. Calætinus à Calacta oppido Siciliae dicitur, cuius mentio est apud Ptol. li. 3. cap. 4. *Quod ait Cic. argentum illi cæterum purum apposuerat: hoc sensu dicitur: cum intelligeret quàm esset Verres cupidus emblematarum, vasa puri argenti, quò minus accenderetur eius auuiditas, apposuerat: tantum adiunxerat vasa duo cum emblematis.* Nam his exceptis reliquum erat argentum purum appositum, ne hospes omni suo spoliaretur argento. **Crustæ.** Crustas & emblemata nominat Cicero vasorum ornamenta: inter quæ videtur interfuisse, quòd crustæ tectoria quædam erant, & tanquam bractæ quædam illitæ & laminæ inductæ iuauratæque: emblemata preciosiora erant, & operis exquisitoris, exemptiliaque erant, cum illigata essent vel adfixa. crustæ autem, etsi reuelli poterant, tamen firmitus inhærebant. *Attalus, inquit ibidem, homo pecuniosus nec vulgò Lilybæi: verus liber, Attalus homo pecuniosus Neci: Liso Lilybæi.* nam vrbis nomen

perspicuè desiderabatur: ea Nestum à Ptolomæo libro 3. capite 4. vocatur, à Silio Italico lib. 14. de bel. Pun. Netum,

Et Netum & Micite, pubesq; liquentis Acheti. quare Neti scribendum reor. Mox, Archonides Pelori, *dies me citius defecerit.* Nec multò post, *ad se et ad Selenem.* nam ea mulier lunæ vocabatur nomine, ut Antonij filia. sed & supra, *hoc denique quod concedit,* legendum sine dubio, non concepit. Proagorus autè est Dorica ratione, quam Latini æmulantur, & Siculorum lingua erat, qui ab aliis Græcis *προβήτης* dicitur, qui princeps est, & ante alios verba facit. Oculis captus sæpè dicitur, qui nihil videt: & mente captus, qui non sapit. quorum enim oculi capti sunt, & manu pressi, cernere nõ possunt: etiam oculis captus dicitur, qui rei alicuius specie captus est & allectus, ut eam vehementer concupiscat, & habere ardeat. Cicero in eadem oratione, *tametsi ne oculis quidem captus in hanc fraudem tam sceleratam ac tam nefariam decidisti.*

CAPVT XI.

Sutrium ire, flos libycus, canina scæua, bona scæua: apud Plautum in Casina.

QUOD in Plauti Casina legitur. Sc. Nunc amici.

Sed facito dum memineras versus quos cantat colax: longè aliter descriptum in antiquis reperi schedis, & annotatu obseruatumq; dignum duxi,

Sed facito dum Mæoni aper versus quos cantat colax: è quo etsi obscurus, tamen aliquis sensus elicitur non inamœnus: si autem colax legatur, assentator erit, qui aliqua in fabula id cecinerit: ut & si Mæoni, legamus. Quid si, Mæonia per versus, legamus, ut vel de aliquibus in fabula sic cantari intelligamus, vel ab Etruria, quæ à Mæonibus, id est Lydis originem ducebat: in Festo libro 11. legitur merula claudicante versu: Et potuit quiddam tale merula vocalis canere, quod & festiuus erit. Eadem Sc.

Cum cibo, tum qui qui ut veniant facito, quasi eant

Sutrium ire.

Sutrium.

esse hoc à re militari tractum videtur. sæpè enim, cum properato est opus, & in expeditionem est miles rapiendus, imperatur ut cibaria secum ferat: ut cum rapidè fortasse Sutrium duxit exercitum Camillus. Gallico tumultu ait libro 17. Festus edictum esse ut legiones Sutrij præstò essent cum cibo suo: & Sutrium ire in prouerbis numerat. & nonnunquã & trium dierum cibaria imperabantur. Aristophanes, *ἡγὸρ μὴ ἐπιτηρεῖν σίτην ἡμῶν τειχῶν.* Iterum, *ἡμῶν ἡχούτας ἡμῶν ὀρχήν τειχῶν πειρασά.*

Eadem in fabula, Sc. Ut properarem. reperi,

Non ecastor vilis emptus est,

non vili: & significat carum esse sale, & vicinum proinde sibi non emisse insulsumque ac fatuum esse. Eadem Sc.

Operam vxoris pollicor foras quasi catillæ, tum flagitium hominis.

in omnibus editur catillatum, nec à me dam-
natur, sed illud alterum indicatur, vt si cui arri
deat sequatur. hunc enim locum iudicio ho-
minum & arbitrio existimandū relinquimus,
nostrā sententiam non interponimus. Sc. Nul-
la, nulla sum.

*Flos liby-
cus.* Nisi hæc miraclo se vssiam percussit flore libyco.
sic hic versus à doctissimo viro Ioachimo Ca-
merario vtriusque linguę nostra ætate antisti-
te, restitutus est, & in illis, quas appellauī hoc
capite schedis reperi. Flos autem libycus, vi-
num est Mareoticum literarum monumentis
non incelebre: etiā versu Maronis in 2. Georg.
clarum, Mareotidibus vitibus in optimo gene-
re numeratis. Mareotis autem Libye à Plinio
lib. 5. cap. 6. recensetur Ægypto contermina.
Miraclum est miraculū. Erat & Sc. Vade fur
vt sentis. planè & literatè perscriptum, Dabo
μίζα λανδρ, hodie vαι λανδρ percrebuit. Noua
nupta olim non solūm nō contingebat pedibus
limen domus in quam deducebatur, sed nec
eius è qua exibat: Plautus in Casina, Sc. Sen-
sim super.

Sensim super attolle limen pedes noua nupta.
Illud autem à multis obseruatur, hoc nō item.
Sc. Vbi tu nunc es. pro, hac ibo,

*Canina
scæua.* Caninam cœnam spero meliorem fore,
erat probè & planè scriptum, caninam scæuam,
quod auspiciū significabit, quod canibus
plerunque infœlix & infaustum est, cum & cœ-
dantur, & malè accipiuntur: vel potius latra-
tum canis dicit auspiciū caninum, cum scæ-
uius & asperius latratura sit vxor. Varro lib. 4.
de ling. Lat. quod puerulis turpicula res in collo qua-
dam suspēditur, ne quid obsit, bonæ scæuæ causa. & Plau-
tus in Pseud. Sc. Malus & nequam.

*Bona scæ-
ua.* Bene prædatus ibo, bona scæua est mihi.
ea dicta ab scæua, id est sinistra, quod quæ sini-
stra sunt, bona auspiciā existimantur. Legen-
dum autem suspicor in fabulæ clausula,
Eaq; nubet Euthynico nostro herili filio.

Nam Teuthynico quod editur, ex eo depraua-
tum est, quod vltima litera verbi nubet antece-
dentis geminata est, & ad sequens attracta no-
men. hæc cursim & properanter è vetusta erue-
bamus charta, & bonæ iuuentuti transmit-
tebamus.

CAPVT XII.

*Ennæa Ceres, Temenites Apollo, forum or-
natum, & quadam in Cicerone act. 3. in Ver-
rem emendata.*

QVam Cicero 6. in Verrem, & Valerius Ma-
ximus lib. 1. cap. 1. vocant Ennæam Cere-
rem, Ætneam appellat Claudianus libro 1. de
raptu Proserpinæ,

*Ennæa
Cercs.* Ætneæ Cereci proles optata virebat vnica.
in quo tamē Ennææ legere malim, cum præ-
sertim Valerius scribat ex ea ciuitate sacra eius
orta fuisse, & Arnob. lib. 5. fabulam Ennæam
vocet. quanquam cum ex Ætneâ raptam Pro-

serpinam sint qui tradant, Ætneam fortasse
nō deerit qui defendat. In illa autem Cicero-
nis oratione legendum puto è clanculariis &
reconditis libris: ita verò ab omni aditu. & mox
letissimiq; flores. Infulas porrò & verbenas cum
dicit, significat *ἰντροπίας*, aut *ἰσυχας*: vnde & *ἰσυχέ-
ροι καὶ ἀσπυφίροι*: præstò enim eos fuisse cum ra-
mis & velamentiis dicit, velut supplices: non
enim hic verbena nomen herbę est, sed potius
10 ramum oleæ significat, vt & cuiusuis arboris
& plantæ, cum religiosè fertur. Nō dubito au-
tem quin ibidem è sanctuariis antiquorum co-
dicum restituendum sit, *purum à cæde seruatum est*:
non vt inoleuit, à plurima cæde. est omnino illud
Ciceronis elegantia dignius. Qui Apollo The-
smotes excuditur in eadem oratione, In anti-
quariorum libris, Temenites scribitur: vnde &
corrigendi bella occasio est. legendum itaque
reor Temenites. nam de Syracusis loquitur,

20 quibus adiunctæ Epipolæ erant, quibus locus
nomine Temenos suberat: vnde, vt conicio,
Temenites Apollo vocatus fuit. Stephanus,
*τίμηνος τῆς ἐπιπολάς καὶ τὰς ἰδριπολάς πρὸς ταῖς συρακέ-
σας*, mihi & loci propinquitas & vocis, facilè
persuasit vt hanc coniecturam amplecterer,
quam vt equidem aliis probatā cupio, ita non
sic commendo, vt si quid melius excogitent,
non ipse vltro recepturus sim. Meæ etiam fa-
uer & suffragatur sententiæ Suetonius in Ti-
berio, cap. 74. ita scribēs, Supremo natali suo Apol-
linem Temenitem, & amplitudinis & artis eximia, adue-
ctum Syracusis, vt in bibliotheca noui templi poneretur,
viderat per quietem affirmantem sibi non posse se ab ipso
dedicari. Reperi etiam ibidem inter blattas, nul-
las vnquam vlllo templo fuisse, cum hodie tempore eda-
tur, quod etsi non ausim eiicere, tamen quod
illi controuersiam faceret, indicare volui. Spe-
ctet, inquit eadem oratione Cicero, eorum orna-
tum, si quid iste suorum ædilibus accommodauit: ego v-
nius literulæ mutatione, *forum ornatum*, lego: lu-
40 dis enim forum ornari solebat, antequam thea-
trum esset à Pompeio ædificatum & dicatum:
& interdum postea: Cicero 3. in Verrem, *vidi sti-
mul cum pop. Rom. forum comitiumq; adornatum ad spe-
ciem magnifico ornatu*. Illa verò 6. act. in Verrem,
ex antiquis libris commemoratione & per-
scriptione nō sunt indigna, *quid arbitramini Rhe-
ginos, qui iam ciues Romani sunt, merere velle, vt ab ijs
marmorea Venus illa auferatur? hodie ne auferatur, re-
ceptum est: & continuò, quid Tarentinos, vt Euro-
pam in Tauro sedentem amittant? hodie, vt ne Euro-
pam. hoc enim significat, quàm magnam pec-
uniæ vim pro illis signis peterent? non lon-
gè hinc, mirum quendam dolorem accipere eos. ho-
die, accidere ijs, quod equidem etiam laudo.
& non modo lenitudine: hodie modo abest. & nam
principum sententiæ perscribi solent: hodie princi-
pium solet. & quoniam ex tota prouincia soli sunt:
hodie excuditur, qui ex tanta prouincia: mox, vt
50 ea quæ rogati erunt: hodie desideratur præposi-
ticio, quæ non videtur inanis esse nec ocio-
sa. has è veteribus libris scripturas in suos co-
dices retulerat Petrus Gallandius, cuius obitu
& aca-*

Apollo
Temeni-
tes.

Forū or-
natum.

& academia magnam iacturam fecit, & ego amico singularis exempli, & patrono de me bene merito orbarus sum.

CAPVT XIII.

Lumen, luminaria, Cicero & Cato declarantur.

IN opusculo de optimo genere Oratorum, libet vnum atq; alterum locum explicare. in eo cum scribitur, *Sed earum omnium rerum vt edificiorum memoria fundamentum est, lumen actio: vulgò parum attendunt lumen eo loco fenestras significare, quibus in ædes lumen admittitur: cum tamen in hac significatione non rarò à scriptoribus vsurpetur, vt à Catone cap. 14. apud quem etiam luminaria forniculas fenestrarum significant & specularia: eius verba sunt, Lumina sex, scamna tria, sellas quinque, telas iugales duas, luminaria sex.* alia non proferam exempla, ne in re nota videar minimè necessarijs testimonijs vti. In versibus Lucillianis quos adhibet Cicero, parum emendatum mihi videtur, quod sic legitur, *cum Pacidiano hic componitur: verius puto & incorruptius, cum Placideiano, vel Horatio auctore, qui de eodem gladiatore agens libro 2. sat. 2. scribit,*

*Aut Placideiani contento poplite miror
Prælia rubrica picta aut carbone.*

quanquam si sola adductus coniectura sic corrigere, à me faceret syllaba, quæ in Placideiano producta est, in Placideiano breuis & vsui accommodata.

CAPVT XIV.

Æraria ratio, ratio ad denarium, ad festerium, ad Castoris.

IN Quintiana non parum obscuritatis habere, lucemq; interpretationis desiderare verba illa videtur, *Hoc eò per te agebatur, quòd propter ærariam rationem non satis erat in tabulis inspexisse quantum deberetur, nisi ad Castoris quæssisset quantum solueretur. decidis statuisq; tu propter necessitudinè, quæ tibi cùm Scapulis est, quid ijs ad denarium solueretur: qua quidè de re quid sentiam, homines non celabo, vel eo potissimum nomine, vt aliorum ingenia acuam ad verum inuestigandum. Rationè ærariam arbitror dici, cùm in asium numerum summa redigitur: vt verbi gratia, si cētum millia æris deberi dicam. fac igitur centum millia æris debita fuisse Scapulis ex æraria ratione, eam summam sibi in ære numerari nolebant, in argento optabant. nemo est enim qui non magnam summam in argento, quàm in minuto ære habere malit. non recusabant debitores, sed aliquid deduci volebant, si ad denarium soluerent. Erat enim denarius argenteus, & in argento ratio vel ad denarium fiebat, vel ad festerium. Volusius, *Quare si ad denarium rationem conficies: & paulò post, cum ad denarium ratio conficere- tur. Rursum Volusius, si prius inspexeris ad què mo-**

*dum festeriaria ratio conficiatur. Igitur propter illà deductionem, quàm debitores eo nomine perebant, ad Castoris est ventum, quo homines sæpe de suis negotijs & controuersijs cum aduocationibus veniebant, vt aduersarijs aliquid denuntiarent, aut cum eis transigerent & deciderent. Cicero in Verrem, *Ausum esse in æde Castoris celeberrimo clarissimoq; monumento, quod templū in oculis quotidianoq; aspectu populi Romani est positū, quo sæpenumero Senatus conuocatur, quo maximarum rerum frequentissimè quotidie aduocationes fiunt, in eo loco in sermone hominum, audaciæ suæ monumentum æternum relinquere. his ex locis arbitror non nihil illustratam Ciceronis sententiam esse.**

CAPVT XV.

Trabs Cypria, vitrea Circe, Fauni fistula: apud Horatium.

HÆC opera desultoriæ cuiusdā leuitatis est: huc enim & illuc transilit, carptimq; hinc & illinc delibatur, variaq; colligit, vt interdum nec pes nec caput vni respōdeat formæ. Venire video in controuersiam, quæ sit apud Horatium trabs Cypria, initio carminum hoc versu,

— vt trabe Cypria

Myrtoum pauidus nauta fecet mare.

Ego prætermittis aliorum sententijs, quid existimè proferre non cunctabor: equidè poetice sic intelligo significari nauim, præsertim cùm Cyprus omni materia ad nauium ædificationem sic abundaret, vt ab ima carina, ad summum carchesium, sine subsidijs aliarum regionum totam nauim absolueret, & omnibus armamentis eam instrueret. Quis huic rei testis? Marcellinus, cuius hoc testimoniū est lib. 14. *tanta autem tamq; multiplici fertilitate abundat rerum omnium eadem Cyprus, vt nullius externi indigens administrandi viribus, à fundamēto ipso carinæ ad supremos vsq; carbasos ædificet ponentariam nauē, omnibusq; armamentis instructam mari committat. Multi etiam ambigunt, cur vitream Circem appellaret lib. 1. od. 17. his versibus,*

Dices laborantes in vno

Penelopen vitreamq; Circem.

Ego pro aquarum accola & maritima accipio, & tanquam aquarum nympha, cùm aquarum color vitreus sit, & Nymphe apud Maronem lanificium huius coloris exercent: versus enim eius est 4. Georg.

Carpebant hyali saturo fucata colore,
id est vitri. Glaucus etiam & ceruleus color, qui vitro proximus est, tribuitur fluuiialibus & maritimis dijs: Virg. 8. Æneid. de Tiberino,

— cum tenuis glauco velabat amictu

Carbasus, & crines umbrosa tegebat arundo.
Paterculus, cùm ceruleatus & nudus caputq; redimitus arundine, & caudam trahens, genibus innixus Glaucum saltasset in conuiuio. nam ceruleatum dicit, ceruleo indutum amictu. In eo autem carmine cùm Horatius scribit.

Vt cumq; dulci Tyndari fistula

Valles, & vsicæ cubantis

Trabs
Cypria.

Vitrea
Circe.

Fauni fi-
stula.

Leuia personuere saxa.

Fauni fistulam interpretor, ex priscorum opinione, qui loca vocis imaginem referentia, à Faunis & Saryris incoli credebant, vt conuallem suæ villæ Horatius: sed & eòs modò tibia modò fistula canere credebant, vt ex Lucretio cognosci potest, lib. 4.

Hæc loca capripedes Satyros Nymphâsq; tenere Finitimi fingunt, & Faunos esse loquuntur: Quorum noctiuago strepitu ludoq; iocanti Affirmant vulgò taciturna silentia rumpi, Chordarumq; sonos fieri, dulcesq; querelas, Tibia quas fundit digitis agitata canentum: Et genus agricolùm latè sentiscere, cùm Pan Pinea semiferi capitis velamina quassans, Vnco sæpe labro calamos percurrit hiantes. Fistula siluestrem ne cæset fundere musam.

Vt cunq; autem pro vbi cunq; Horatius vsurpauit. Nã & vt pro vbi dicitur: Catullus, epig. 17.

Verum totius vt lacus putidæq; paludis

Liuidissima maximeq; est profunda vorago.

id est, vbi profundissima vorago est: eodem modo in Arato Cicero,

— Vt prius altæ Chelæ,

pro vbi. Nam Græcè est, ὅχι πρὸ ἀκραι χηλαί. Sed quia ad eam antiquorum de Faunis & Saryris opinionem Melæ verba lib. 3. pertinent, ea adijciam. inde visuntur patentes magis campi, quàm vt prospici possint. Panum Satyrorumq; opinio hinc causæ fidem cæpit, quòd cùm in his nihil culti sit, nullæ habitati-³⁰ tium sedes, nulla vestigia, solitudo in diem vasta, & silentium vastius, nocte crebri ignes micant, & veluti castra latè iacentia ostenduntur: crepant cymbala & tympana, tibiæq; audiuntur sonantes maius humanis.

CAPVT XVI.

Oleaster apud Maronem, per hastam iurare, per sceptrum.

Oleaster.

Scribit Maro 12. Æneid.

Fortè sacer Fauni solijs oleaster amaris Hic steterat, nautis olim venerabile lignum, Seruati ex vndis vbi figere dona solebant Laurenti diuo, & votas suspendere vestes.

Id ego non temerè Virgilium scripsisse existimaui, sed ex ritu priscae superstitionis, præcipuè Græcorum, qui ante fana in oleastris suspendere dona solebât & affigere. illius enim arboris viuacitas tanta est, vt si multis configatur clauis, nihil tamen lædatur. Aristophanes in Pluto,

ὡσπερ λιτίνῳ προσπατήλαδου τυταί.

id est, ceu oleastro adfigam isti. Ad eam consuetudinè respiciens dixit Theoph. lib. 5. c. 4.

ἔσφι κὴ πρὸ τῆς λιτίνης σωλίου ἢ ἐν μεγάροις τῆς ἐν τῇ ἀγορῇ, ἢ καὶ ἐκπορεύσθαι ἄλλοις ἢ ἀλλοίως καὶ διαρπασσάμενοι τῆς πῶ- λις, ὡσπερ ἰσχυρὸ ἐστὶ ἀκμυρίων. ἐν τῷ γὰρ διασπρῆσι μὲν ἡ λυκαίδη δὲ δὲ δασαὺ καὶ ἄλλ'. ἀτὰρ ἢ ἀτίνης ὄργασίας, ἢ ἀόν- πιδῆ τοῦ πρώτου ἰγκοιλαδούτου. Ad eum alluisse Græcorum ritum Maronem existimem, cùm per-⁵⁰ studiosus Græcorum imitator sit. Sic cùm scribit 7. Æneid.

Præferimus manibus vittas:

ad supplicum velamenta respexit & Homeri versum, Iliad. 1.

σιματ' ἔχου ἐν χερσίν.

Illud verò eiusdem 12 lib.

— nunc ò nunquam frustrata vocatus

Hasta meos:

imitationem Græcam perspicuè præ se fert. nam apud Æschylum Parthenopæus, quod a-¹⁰ mentis est & impiæ superbix, per hastam iurat, & eam colit pro deo. eius verba sunt,

Per hastã iurare.

Ο μυσσι δ' ἰάχην, ἡ ἔχει, μάλλον θεῶ

Σίβην πεισιδῶς, ὁ μούτων ὁ ὑπὸ τέρρον.

Hasta Cænei etiam prouerbio celebrata est, quam ille à ciuibus & viatoribus coli, & cuius nomine iusiurandum concipi cogebat. Sed & per hastam antiquis iurare vsitatum & solitum fuit. nam Iustinus libro 43. id ostendit, eamq; sceptrum fuisse dicit. Ita apud²⁰ Maronem per sceptrum iuratur, vt apud Homerum, & apud Valerium Flaccum per hastã eodem modo.

Per sceptrum iurare.

Hanc ego magnanimi spoliū Didymæonis hastã, Quæ neque iam frondes virides, neque profert vmbra,

Vt semel est auulsa iugis, ac matre perempta, Fida ministeria & durus obit horrida pugnas, Testor.

CAPVT XVII.

Quadam obseruata & emendata in Arateo carmine Ciceronis.

Cicero admodum adolescens in Latinum conuertit Arati poema, cuius hodieque⁴⁰ magna pars extat, sed multis tamè locis vitata & inquinata fœdis errorib;. Interpretationem Latinam cùm alternã cum versibus Græcis leuiter cõpararem, obiter & velut in transcurfũ hæc, quæ subieci, in oculos incurrentia enotaui, quæ partim integritatè versibus reddunt, partim quædam satis inuoluta & obscura euoluunt & illustrant.

Cicero emendatur.

E quibus hanc subter possis cognoscere sultum: emendo, cominus hanc subter, vt intelligatur esse sub Andromedæ zona. Nam sultum positum dixit: Græcè est ἰσθμίου.

Tum pectus quod cernitur Orionis, malle quæ cernitur, obseruandumque ab eo eleganter sũlo pectus conuerti. Nam non minor illis, puto, namq; est minor illis: cùm scribat Aratus, ἢ δ' ὅτι τῶν. non enim eis assentior, qui ex Cicerone emendandum censent in Arato ἢ δ' ὅτι ῥίτη.

— atq; etiam vehementius illi Pisces: sine controuersia legendum est illo.

— Aquilonis tangitur alis.

hic legi, qui emendaret auris. Atq; horum & caudis, rectum est è caudis.

Quam veteres soliti cœlestem dicere nodum. Cicero in Arato non videtur legisse ἰσθμίου, sed vel ἰσθμίου vel ἰσθμίου, vt & Germanicus & Hi-

& Higinus lib. 3. Astron.

*Andromedæ læuo ex humero si qua exere perges,
At positum poteris supra cognoscere piscem.*

lege, — si quæcere perges, Appositum, vel vt veteres loquebantur, si quæscere perges, quod Ciceronem scripsisse ex vestigijs auguror. Et pedibus vatum, equidem legendum censeam, è pedibus varum, nec tam legisse videtur Cicero quam *συναμύσει*, quam *συναμύσει*. Quia summa ab regione, puto verum esse, quem summa ab regione. Proximos 10 versus sic legendos & distinguendos arbitror.

*Diuerfosq; pedes vinctos talaribus aptis,
Puluerulentus vti, de terra lapsu' repente
In cœlum victor, magno sub culmine portat.*

At propter læuum genu:

Genus lego, genus enim pro genu veteres dixerunt, quod Priscianus libro sexto hic notat. sic infra lego,

Quæ genus ad læuum.

Rursum,

Atq; inter flexus genus —

Propterea quod & æstatis primordia claret.

corrigo clarat. Nam clarare pro declarare antiquis vsitatum fuit: nec properanti testimonia quærenda sunt aut circumspectianda. vnum tamen ex ipso Cicerone libro primo de diuinatione adijciam,

*Iuppiter excelsa clarabat sceptrâ colūna. In illo,
Inde fides leuiter posita & conuexa videtur:
Mercurius paruis manibus quam dicitur olim
Infirmis fabricatus in alta sede locasse.*

equidem putem emendandum, leuis adposita & connexa: & paruis, sed & in cunis, præsertim cum Græcè scriptum extet, *ἡσυχία* & *ἀνιμω*. Nam infirmis, absurdum est, & alienum à sensu.

ipse autem labens multis equus ille tenetur

Piscibus, hinc ceruix dextra mulcetur aquari.

mutis substituo, quis enim nescit pisces mutos esse? qui & ex eo *ἄλλωπλοῦ* à poetis Græcis vocatur. duo autem pisces multitudinem efficere 40 non possunt: sed & huic ceruix, lego. mulcetur valet tangitur.

Serius hæc obitus terræ iussit equinis:

suspicio scripsisse Tullium, *visit equi vis*, id est, equus, genere loquendi poetis vtriusque linguæ vsitato.

Brumali fleuens contorquet tempore cursum:

duobus vocabulis lego, cum torquet. Cicero autem in proximis versibus bis labi pro nauigare vsurpat.

Nam non longinquum spatium labere diurnū. &

Sed tamen anni iam labuntur tempore toto. Ibid.

Atq; etiam supero nauis pelagoq; vagato

Mense sagittipotens solus tum sustinet orbem.

scribe, haud supero nauis pelagoq; vagator, & cum. sagittipotens autem est sagittarum compos, sagittas habens, id est sagittarius. Nam iam cum minus exiguo, lege,

Nam iam tū nimis exiguo lux tempore præsto est.

Emendant & nonnulli, Nam iam comminus. Lege, inquit, littus nec pelagus sequere, cum breuis dies sit. iam propè præcipiti, malim, nam propè præcipiti. Hic missi iacet vna sagitta. sic huius versus

hiatum & lacunam eleganter Morellius expleuit, cum in Aldi editione reperisset, hic missi reuocans:

Hic missore vacans fulgens iacet vna sagitta.

Est autem missor sagittarius. mox autem, nitens penna, dicitur pro eo quod est volans.

Tum magni currens capricorni cornua propter. sanè hic obseruo Cic. *πολλὸν* legisse videri in Arato, non vt excusum circumferretur *πολλὸν*. scribitur etiam, tum magni curuus. illæ quæ fulgent luces: his in versibus aut indulgit ingenio suo Cicero, & à formula & præscripto interpretis recessit, aut exemplar sequutus est vberius nostro & versibus numerosius. Quæ qui suspiciet in cœlum, lege, suspiciens. Cætera se speret, lege, cætera ne speret.

Hunc tegit obscuris circum præcordia vesper,

Ver toto spirans rabido de corpore flammam.

Emendo, obscurus, & venter, & nec toto.

Hæc augens anima vitali flamma mulcet:

20 lege, vitali flamma mulcet.

Hunc propter subterq; pedes quos diximus antè

lege, quem diximus antè.

Præcipitantem agitās, oriens iā denique paulum,

Corrigo, orientè denique. — Serpēs prælabitur Argo: emendandum cenleo, perlabitur, vel potius prolabitur.

Sed conuersa retro cæli semper loca portat:

repono, se per loca portat:

— ad cœlum sine lumine malum,

30 celsum haud dubiè legendum, non cœlum.

— canis vestigia condit:

legendum videtur, si Arati sententiam sequaris, condunt. Cerula vestigat pistrinx, marina cerula hic dicitur, vt pisces cerulei sunt marini: Iuuenalis sat. 15.

Illic ceruleos, hic piscem fluminis.

Brodæus tamen, vt antè nos dixisse recordamur, hic Æluros legendum esse multis persuasum debat. Finita, sitam & locatam significat.

— & scamnosi corpore pisces, scamnoso lego.

— in parte locatum

Cæli funestum magnis cum viribus annem.

distingue locatum cæli: magnis autem cum viribus funestum, pro magnopere funestum dicit. Hic vna stella vertuntur, emendo necluntur. — format Has ille astrorum custos. in Cicerone hic astrorum custos est astrorum obseruator & inspector.

— nota clarere figura. scribe vt supra clarare. E multis tum his, scribo, E multis tamen his. Videtur autè Cic. in Arato legisse *ἡσυχία*, non vt nunc excudatur, *ἡσυχία*. — delapsum lumine fontis, scribo, flumine: flumen autem est *ῥοις*, id est fluxus, fluxio. inde nepæ: nepam scorpionum Cicero interpretatur, infra tamen terga nepai dicit, cancrum intelligens. Quæ lumina tempore tranat, lumina malim.

Arcturo magnum spatium supra dedit orbem.

Iuppiter hunc paruum —

lego, spatio supera dedit orbem Iuppiter, huic paruum.

Atq; aram tenui, tenuis alij legunt. Metuenda Fauoni, Fauonium pro Euro dixit verbo abusus. — inferni de partibus, scribe, infernis. Hoc caput atq; oculos, scribo, hæc caput: ac sanè hoc in versu

versu cancrū nepam interpretatur, suprà scorpium. *Conuexoq; sinu*, scribitur & *connexo*. spiram reddit sinū. *extrema nitens*, lege *extremam* vel *extremum*, id est, *sinum*. *Antecanem*: antecanis lego vno vocabulo, vt *πρόκυνον* Græcè dicitur. *Per bis sex signorum labier orbis emendo orbem*: Zodiacū enim intelligit. *Quia quæ faciunt vestigia cursu*, repono, quo faciunt. Sic malunt errare *vagæ*, lego, sed malunt errare *vagæ*. Hic nimio fulgens candore notatur: scribo vocatur, & paulò antè, *Superari lumine Luna*, non superaret. puto & suprà scribendum, *Magnos edicam gentibus orbis, vel cantibus*.

Hic non perpetuum detexens conficit orbem, detexere pro texere dicit. Quod autem loquitur, etsi verum est, non tamen in Arato quicquam tale reperio.

Ora petens geminorum illustratum genu ardens: emendo, *illustria, tum genus ardens*. In sese retinens auriga, sine controuersia aurigæ emendandū est. Hunc supra *leua*, Cicero scripsit *sura*. Ad *Andromedem* hic *dextra*, sine vitio fuerit at *Andromeda*. *Anguitenens humeris connititur*: propius ad Arati sententiam accederet conuertitur. *Subtersecat hic Capricornum*: fortasse verius *subter secat hinc Capricornum*.

Condens postremum tangit rota feruida solis, puto cedens legendum: Rota autem solis eleganter à Latinis poetis appellatur rotundum solis corpus, *ῥότα* à Græcis vocatur. Lucretius, libro quinto,

Nam neq; tum solis rota cerni lumine largo.

Sequitur in Arato Cic.

— hinc orbi quinq; tribuæ

Nocturnæ partes supera, tres luce dicantur.

Hæc inter, mediam in partem retinere videtur.

si vllus sententiæ respectus est, planè legendum, huic orbi, & partes supera tres luce dicantur. & hocce inter mediam partem. Tantus quantus erit, magis sententiæ conueniet erat.

Hydra tenet flexu crateram coruus adhæret:

Cratera & coruus, restituo. Et pauca chelis stellæ proculdubio, & pauca è chelis Cicero scripserat. Aequo spatio deuinctos. quid si deuinctos? quâquam illud alterum etiam placet — *diuino lumine flexi*, mallet, *diuino numine*. Paulò post sic lege & distingue,

Sed tantum supera terras semper tenet ille

Curriculum, obliquè inflexus tribus orbibus vnus.

Hoc adeò moneo, quòd intelligam à quodam tria vltima verba expuncta, quòd sensum non attenderet, cum hic curriculum sit spatium, & dicat Cicero, Zodiacum tribus circulis obliquè & per transuersum incumbere.

Quis Lunæ conuexum cœli contingimus orbem, pro cœli, oculis lego. Collucet Aquarius orbem, puto orbi scribendum.

Exin scammiferi serpentes ludere pisces, quid si pergentes ludere, vt paulò antè, *Capricornus vadere pergu?* Sed serpentes placet, & ludere eleganter dictum est, & Terentius congrum in aqua ludere dicit in *Adelph. act. 3. sc. 3.*

Hæc sol æterno conuestit lumine lustrans, equidem mallet, conuertit: præsertim cum Græ

cè scribatur *εὐστρα*. conuestit tamen scio eleganti translatione dici. *Tantundem patens*, puto tantundem patens, pro apprens: vt in actionum formulis, si patet. alij versum fulciunt ille interponentes. *Tot cœlum iussus*, puto tot cœlum iuxta, non malè etiam, iussu. suprà autem lego,

Signifero ex orbe & signorum ex ordine fultum.

— de tegmine sumes, lego lumens. omnes cognoscere possit, scribo possis. — *quæ tempore eodem Præcipitent obitum*, scribo præcipitent, obitum. — vt *supero*, scribo *supera*: quod pro supra veteres dicebant, & antè multis locis vsurparat Cicero. verum in supra ab hominibus huius rei ignaris vbiq; imminutum est. *Partem, etiam supera atq;*, distinguo, *partem etiam supera, atq;*. — *cancrumq; recondit*. ego vt in quibusdam reperi, *clarumq; recondit*, lego. nam qui cancrum legunt, perspicuè cum sententiâ pugnant.

Hæc obscura tenens conuestit sydera tellus:

emendo, vt supra, conuertit. — *simul vis maior aquari*, Equidè puto cum scribatur Græcè *αἰψοῦ*, reponendum esse, *iouis ales aquas in*: vel in vndas vel in altum, id est in mare, quod poetis est pro finiète orbe: vel potius, vis magna aquilai.

— ac flexo confidens corpore nisus iam supero, lego confidens: & confidens à confido: Græcè enim scribitur, *ἰμύσθ*. Sed *leuum genu*, scribe genus: & mox, *linquit*, non liquit: — *illustria lumina virgo, castigo, illustri lumine*. — *per cœli numina, culmina aut limina legendum*. *Totaq; iam supera*: Græcè est *ἡ μέγα πύλα*, Cicero *οἱ μέγα* legisse videtur. *Nondum tota latet, scribo patet*, quod est oritur: quod nō solūm postulat, verum etiam flagitat sententiâ. — *non caudam contegit vmbra*: neminem esse puto qui non intelligat legedum. — *nam caudam contegit vmbra*. — *exoriens conabitur arcum*. non dubito affirmare Ciceronem arcus scripsisse nominandi casu.

Latè fusa volans per terras vnda vagatur.

per terras autem vagari hoc loco, occidere est: vt paulò post, — *commendat corpora terris*. videtur autem versus nescio quis in Cicerone desiderari. — *defixa in gurgite Echincis*: Chios hic conueniret, nisi repugnaret syllaba. nam Chius cum est insulæ nomen, priore syllaba corripitur, cum incola Chius dicitur, priore est producta: quòd duæ vocales in vnam coeant, Chius Chius. Existimaui tamen aliquando à Cicerone in insulæ nomine priorem esse productam: sed cum etiam Chia, vt ait li. 5. cap. 13. Plinius, dicatur, quod nomen ex adiectione factum videtur, fortasse Chia non malè legeretur: Echinis tamen seruetur potius, vt in eius saxis vadisque echinos marinos stabulari multos intelligamus. *Brachia quam viridi*, emendo, *Bacchus quam viridi*: scio alios emendare, *Brachia quæ viridi*, sed meum istud probabilius puto. non inuitus etiam legerim, *Bacchica quam viridi conuestit tegmine vitis*.

Oenopionis auens epulas cœnare nitentes.

Legisse videtur in Arato Cicero *ὀίνου ἀπὸ πύλων* & *λεῖωνος χερσὶν οἰνωπίωνος*. — subito percussa Dianæ, scribo, *percussa*. — *post humeros euerisa sepe*, putem post humeris

humervis cuersa sede refertur. Institit et mergit nisi caput. instat & emergit, restituo. — toto cum corpore, malim, toto tum corpore. Emergunt alite lapsum,

Et terris volucris, existit clara sagitta.

scribo. emergunt alite lapsu

E terris volucres, existit clara sagitta:

Hæc ego veluti per transennam strictim aspicies animaduerti: si quis propius & acrius intueatur, non dubito quin multa sit alia obseruaturus, & in Cicerone fortasse fidem & diligentiam aliquando desideraturus.

CAPVT XVIII.

Crotalistris in Petronio & Propertio, crepitans Concordia nido, apud Iuuenalem.

Versus sanè quàm amœni & elegantes extant Petronij Arbitri de Ciconia, sed quod inter nos dicere liceat, coralistris in eis quid sibi velit, nullo modo assequor: eos subscribã,

Ciconia etiam grata peregrina hospita,
Pietaticultrix, gracilipes, coralistris,
Auis exul hœm̄is: titulus tepidi temporis,
Nequitie nidum in cacabo fecit meo.

Ego isti subdissidens voci ut corruptæ & degeneri, animum variè distrahens & versans, tandem aliquando existimaui crotalistris legendum esse à crotalis, quorum strepitum imitatur crepitante ciconia rostro, ut poeta Ouidius 6. Met. scribit, & Iuuenalis sat. 1.

Quæq; salutato crepitat Concordia nido.

nam et si mihi non placent eorum inueta, qui à Politiano c. 67. Miscel. dissentiunt: eornicem enim concordie imaginem Politianus cœset: tamen ausim affirmare à Satyrico poeta ciconiam intelligi, ut illi interpretantur. existimo autem ætate Iuuenalis, in fastigio templi Concordie nidum ciconiarum fuisse, ut & hac ætate in quibusdam templis aliquando Lutetie vidimus: nec sensum aliquem exquisitiore & subtiliorem hoc in versu latere censeo. Ita cum obuiam sententiam non amplectimur, in auiam auferimur & rapimur, multumque nobis molestie creamus. Videte autem quorsum prorumpat audacia mea. audeo enim affirmare in Propertio etiam coralistris malè scriptum esse, pro crotalistris, libr. quarto, elegia nona, hoc versu,

Nile tuus tibicen erat, coralistris Phyllis.

hoc tamen sic affirmo, ut facilè sententiam mutaturus sim, si quid probabilius vel inuenero vel audiuero.

CAPVT XIX.

Antecessor, dupondij, lytae, prolytae.

In edicto Iustiniani, quo iuris auctoritas confirmatur, antecessores homines legum peritos & iuris, etiam si non sint professores, existimo, ab honore, quod alijs qui ius non didicerunt antecedant: sic Apostolorum principes Tertullianus antecessores vocat, ut lib. 5. aduersus Marcionem, quàm Paulus sciret se non in va-

cum cucurrisse, quàm dexteris ei darent antecessores. & lib. 1. tunc primum cum antecessoribus Apostolis conferebat. Nec verò eos laudo qui antecessores esse legendum contendant, quæ vox Latinis hominibus insolens & inaudita est. Nam Hesychium, in quo *ἀντεcessορ* scribitur, non satis locupletem & idoneum testem arbitror, cum præsertim verba Latina ore Græco plerumque corruptius concipi sciam. In ea constitutione dupondij appellatur auditores primi anni, quæ obrem in controuersiam venit. ego, ut aliorum sententias omittam, sic eos appellatos existimo ridiculè, quod non essent magni precij, sed duorum assium: ut si triobolares aut diobolares auditores diceres. nam dupondius duos asses significat, vel xxiiij vncias, vel xvj lescuncias, ac pro pecunia parua ponitur. Cicer. pro Quintio, si dupondius tuus ageretur sex. Neui, si in parua re captionis aliquid vererere. In eadem constitutione lytae solutos interpretantur quidam, magno sanè flagitio: *λυτοί* enim non *λύται* dici debuerunt. ego solutores interpretor, qui iam tantos progressus habent in iure, ut de eo respondere propè possint, & quæstiones soluere: atque ij erant, qui responsis prudentum & quæstionibus operam dabant. eos propè expressisse Iuuen. sat. 8. hoc versu videtur,

Qui iuris nodos, legumq; ænigmata soluat.

Idem est in prolytis error, quos tanquam prolytos interpretor, quod etiam solutoribus, qui lytae dicuntur, antecellant.

CAPVT XX.

Definitio iustitiæ, iniustitiæ præcepta, iuris prudentia.

Animaduerti Vlpianum in iustitiæ definitione Stoicorum æmulum esse: illi enim vitium inconstantia, virtutem constantia metiuntur: ac perturbationibus, quas omnes vitiosas arbitrantur & inconstantes, tres opponunt constantias, quas laudi ducunt. hinc igitur adductus pronunciauit iustitiam esse perpetuam & constantem voluntatem ius suum cuique tribuentem. Cum autem ius in cognitione & actione versetur, ac sciëntia sit iurisconsultorum, actio & officium omnium: utrumque complexus est Vlpianus. præcepta enim ad officium & actionem pertinent, Iurisprudentia ad sciëntiam. Sic pars philosophiæ moralis *ἠθικὴ φιλοσοφία* dicebatur (Seneca præceptiuam interpretatur epist. 96.) quæ in præceptis versatur, quam in officijs Cicero pertractat. Ita enim scribit, Omnis de officio duplex est quæstio: vnū genus est, quod pertinet ad finem bonorum, alterum quod postum est in præceptis. Rursum, quorum autem officiorum præcepta traduntur, &c. Cum etiam definit Iurisprudentiam, rerum diuinarum & humanarum notitiã, nonne ambitiosè affectat sapiëntiæ munus, & eius ornamento arti suæ decus quærit? nam sapientia rerum diuinarum & humanarum cognitio dicitur, & causarum quæ res eas efficiunt & continent. eam scientiam libenter philo-

Dupōdij.

Lytae.

Prolytae.

Iustitiæ definitio.

Iustitiæ præcepta.

Iurisprudentia.

Crotalistris.

Crepitat Concordia nido.

Antecessor.

philosophis adimeret, suis attribueret Vlpianus: qui etiā mihi videtur in philosophorū inuidiam & contumeliā appellasse Iurisconsultos iustitiæ sacerdotes, quasi deæ cuiusdā cultores, propterea q̄ philosophi Stoici suum sapientem solū verē sacerdotem profitebantur, cū Vlpianus asimulatam non veram nec sinceram eorum philosophiam prædicet.

CAPVT XXI.

Gessoriacum.

Oppidum est Belgicum in Morinorum finibus munitissimū & firmissimum, q̄ Audomari fanum dicitur, firū in humili & lata planitie, laterib. cliuo penē fallente assurgētib. ea planities reducto intimoq; recessu vicum attollit Soiacum: incolę hodieq; portum Soiaci vocāt. quod si audias, mirabere p̄fecto portum dici locū tam longo à mari spacio distiunctum. sed ita se res habet, loci facies in sicco, sinus imaginem præ se fert, & tota illa vallis olim æquore inundata cedentib. aquis terræ accreuit. Cuius rei hæc etiam sunt argumēta. Fani municipes oppidum suum non modò nouum fatentur, verū etiā prædicant & narrant locum marimersum fuisse, & ab aratorib. terram vertentib. exaratas aliquando ancoras esse. Gessoriacū, quod vbi terrarū fuerit quærimus, mihi reperisse videor: vnde olim traiectus in Britannia esse solebat. ausim enim affirmare mare Soiacum esse. eius meminit Sueton. (ne multos testes adhibeā) in Claud. c. 17. his verbis, *Quare à Masilia Gessoriacum vsq; pedestri itinere confecto, inde transmisit. verū hæc cui probantur, nolim accepta mihi ferat, sed Petro Galladio amico meo singulari his proximis annis mortuo, cui ego primus hæc accepta fero.*

Gessoriacum.

CAPVT XXII.

Calumniatorum notata frons, decemprimi.

CICERO pro Roscio Amer. sic scribit, *Crura quidem vobis nemo suffringet, sed si ego hos bene noui, literam illam, cui vos vsq; eo inimici estis ut etiam omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigent, ut postea neminem aliū nisi fortunas vestras accusare possitis: hæc verba ab omnib. de condemnationis litera, quā scribit Asconius in 3. Verrin. accipi animaduerto, ego tamen potius de iniusta & inscripta frōte calumniatorum & delatorum hæc intelligā, ut puncta & stigmata frontis Erorio mineretur. ea autē p̄na olim interdum affectos fuisse delatores, ex Plinij panegyrico notum est, cuius verba sunt, *neq; ut antea, exanguē illam & ferream frontem nequicquam conuulnerandam præbeant punctis, & notas suas rideant: sed spectent paria damno præmia.* Nota autē illa alicuius literæ insignie habebat, in delatore fortasse D, in calūniatore C. sed & illudens Cicero literarū ignaros appellat eos, qui accusationes factitabant, & odio literæ illius, qua notantur frontes de calumnia damnatorū, reliquas omnes eis lite-*

Calūniatorū frōs notata.

ras inuisas iocatur. Decēprimi in ea oratione qui sint quæritur. ego putē decuriones eos esse qui decē erant primi in albo decurionum. Nam quorū erat maxima in municipio dignitas, quiq; magistratus gesserant, primi, vt Vlp. l. 1. ff. de albo. scrib. docet, scribebantur. Decēprimos autē ad imperatorem Syllam Amerini miserunt, more institutoq; Rom. cū sæpe de cem legatos Romani mitterent. Eodē modo s. in Verr. quæque primi sunt quinque viri, q̄ principē in Senatu locū habebāt. quæque primi autē & decēprimi munerib. quibusdā & functionibus obnoxij erant, vt Iurisconsulti tradunt.

Decēprimi.

CAPVT XXIII.

Pastinaca, verbenaca, virga sanguinea, flagellum sanguineum, hasta sanguinea.

Nomina sunt in Latinis scriptorib. nō rara, pastinaca, securidaca, scandulaca, verbenaca: quæ qua ratione formata sint equidē non video. ac mihi quidē pastinaca piscis, non men ex eo inuenisse videtur, quod telum quasi pastinum habeat: pastinaca herba, quod pastinum referat, & tanquā habeat. Arqui vt falces dolabratas & vericulas dicimus, quæ dolabram & vericulū habēt: certē postulat ratio, vt pastinata eodē modo dicatur. Nā quod ad securidacam attinet, constituere non possum quæ sit ista nominis forma, cū præsertim Græcè *παστινικὸν* à securi vocetur, & à securi tale nomen oriri non possit. ego cōtra fidē omnium librorū securiclatam scribi debere contēdo, id est securiclatam, à securicula. Idē de scandulaca statuo, quā scandulatam vocari debere cōfirmo, quasi scandulas habeat. ea herbā strangulat frumenta ac orobanche videtur esse. Idē de verbenaca sentio, & verbenacā dici debere prædico, cū præsertim verbenaca gramen ex arce cū sua terra euulsum significet, quod gramen sacrum putabant, & *παστινικὸν* id est verbenata, sæpe sumeretur, & verbenaca fieret, & vt ita dicam, verbenaretur, quo factū est vt verbenata etiā verbenaca diceretur, cū verbenaca propriè omnem herbā sacram significaret: sed & ramos quibus aras ornabāt, aut religionis causa gerebant, aut adolebant: Virg. eclog. 8.

Pastinaca

Scandulaca.

Verbenaca.

Verbenasq; adole pingues, & mascula thura.

Verbenas etiā sagmina vocabant, vt Plin. lib. 22. c. 2. scribit. Portulaca etiā portulata dici deberet, quod folijs portulas imitetur, & portulas habere videatur. atq; hoc quidē ratio postulat, nec exēpla quorundā antiquorum voluminum desunt, in quib. & securiclatā & pastinatam reperi: tamen vt lorica pro lorita dicitur, nam initio è loris fiebat, sic arbitror securiclacā & verbenacā pro securiclatā & verbenata dictum esse: vt alterū ratione, alterum consuetudine defendi possit. Ceterum, quando de verbenaca sagminibusq; aliquid diximus, hic non possum dissimulare eorū errorem, qui apud Modestinū ad legē Pompeiā, parricidas volunt verberari virgis sagmineis. Nam atrocitas

citas

citas criminis tanta tantumq; scelus herba vapulare non debet: deinde nunquam comississent Romani ut herbam sacram impio parricidarum corpore contaminarent, idq; nefas non leui piaculo luendum censuissent. Consensus librorum non est respuendus, virgis sanguineis exhibentium: de quibus sic Plinius scribit lib. 16. cap. 32. *siquidē & genistæ & populi & ulmi, & sanguinei frutices. Idem lib. 24. cap. 10. nec virga sanguinea felicitior habetur. Cortex eius inter cicatrices, que per sanare, aperit. Rursum lib. 19. c. 10. sunt qui sanguineis virgis tangant ea que nolūt his obnoxia esse. Aut igitur ē sanguineis fruticibus virgē erant, quibus cædebatur, ut terror inesset in cruento earum colore, aut ad horrorem, ut existimo, cruentabatur: sic de Bellona scribit 8. Æn. Maro,*

Virgæ sanguineæ.

Flagellū sanguineum. Hasta sanguinea.

Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello. & fetialis hasta sanguinea & cruenta bellum indicabat: Liuius lib. 1. ut fetialis hastam ferratam, aut sanguineam præustam ad fines eorum ferret.

C A P V T X X I V .

Quædam apud Ciceronem ad Atticum emendata & explicata, informata cogitatio, hermathena, hermeracles.

Cleero emendatur.

CVM prima ad Atticum epistola Cic. de petitione sua loquatur, sunt tamen magni in literis nominis viri, qui eum nondum petere, sed prensare parent, quod prensatio petitione antecedat: ego prensationem petitionis partem esse puro, vel Cicerone auctore, qui lib. 1. de Oratore ita scribit, *Equidem cum peterem magistratus, solebam in prensando dimittere à me Scæuolam, cum ei ita dicerem, me velle esse ineptum, id erat petere blandius, quod nisi ineptē fieret, bene non posset fieri. In ea prima epistola de Catilina scribitur, si pronuntiatum erit meridie non lucere. vetus est scriptura, si credimus Petro Victorio, non lucere, unde lucere à quibusdam factum est. quid igitur si legamus? si pronuntiatum erit pridie nonas lucere, id est si absolutus sit nec iam reus. nam ut Sallustius scribit, reus Catilina intra legitimos dies non potuit se consulatus competitorē profiteri: vel si pronuntiatum erit licere petere post legitimum tempus, quod erat pridie Nonas. Vidi qui legeret, rationem haberi licere: ut in Bruto scribitur in prætura consul factus esset, si rationem eius haberi licere iudicatum esset: sed nimium multa hæc emendatio de suo supplementa addit. Cæterum cum more maiorum petere Galbā dicit, nisi fallor ludit, ac eum significat prensatorem optimum non esse, sed petitorē ineptum, qui fucos & fallacias non adhibeat, sed simplex & rudis sit, ut veteres. nam petere hic more maiorum, est tanquam petere ἀρχαϊκῶς sine artificio & dolo. Eodem modo illudens Aquilium, dicit morbum iurasse, ne cogeretur consulatum petere, ut homines morbum iurabant, ne militarent, ne in Senatū venirent, ne aliquo munere fungi cogerentur: iusta enim morbi excusatio erat. quasi verò homines ad consula-*

tum cogerentur, ac non per ferrum & flammā eo tempore ad eum magistratum contenderent. ludens igitur dicit eum morbum iurasse, qui ad cōsulatum nullo modo aspirare posset, eo etiam tempore valetudine deteriore esset, hominibusq; vulgò diceret, ea de causa se cōsulatum non petiturum. Opposuit & regnum suum iudiciale Aquilius, quod iudex sæpe à prætore daretur, vel à litigatoribus sumeretur: cōsul enim vel magistratus iudex esse non potest. Vbi scribit in eadem epistola, *nunc ceteri cōsuli acciderim: cum Paulus Manutius homo & diligētissimus & doctissimus, scribat in libris antiquis scriptum extare muniteri, fortasse non inuita omnino Minerua sic locus restituetur, que cum erit absoluta sanè facient eum libenter munito ri cōsuli acciderim: hoc sensu, vellem Cæsar cōsul fieret, libenter enim ei viarum curatori & munito ri supplex essem in mea petitione, mallemq; me supplicem quàm competitorē haberet. Nam accidere, est ad genua alicuius se demittere. Informata cogitatio quænam in ea epistola est: ego putem coniecturam esse, præsertim cum initio epistolæ Cicero scribat, quod coniectura provideri possit. nam cogitatio informata, est cogitatio in animo formata, & quædam informatio, quæ est φαντασία, quam vulgò imaginationem vocant. Itaq; perinde est ac si dixisset, φαντασίαν ἔχει ἐν τῷ νοῦ ἡ ἀπορία τῶν πραγμάτων. Manū in eadem epistola cum dicit, comitali verbo vitur, ut ex Asconio cognosci potest, qui de Antonio Ciceronis collega sic scribit, *Antonius pauculis centurijs Catilinam superavit, cum ei propter patris nomen, paulò speciosior manus suffragata esset quàm Catilina.* Hermathena epist. 2. eiusdem lib. signum erat in vna basi cōmune Mercurio & Mineruæ: posuit autem istud signum Cicero in gymnasium suo, id est in Academia villæ Tusculanæ (non enim in villa quæ academia dicebatur) propterea quod Mercurius deus est omnium gymnasiorum communis, tam eorū quæ animi sunt, quàm eorum quæ corporis. Minerua autē singularis & propria erat gymnasij, quod instituerat ad cultū animi tantum, & ad disputationes commemorationesq; de philosophiæ studijs, cum liberalium artium præses sit. Ut autem hermathenæ fiebant, sic & hermeraclæ. Aristides, ἀλλὰ μὲν ἕρμῃ καὶ τῇ ἑρμῇ ἰδὲς ὅτι νῦν ἀγῶν, μάλα λεινὰ, id est, sed & nunc Mercurij & Herculis cōmunia signa sunt. Sed cur dicit gymnasium esse ἑρμῆς αἰὶνῶν, quo significat soli dicatum videri? equidem censeam eum respexisse ad Rhodiorum colossum, & locum in quo collocatus erat, cui gymnasium eius, ita posita hermathena, simile videretur. nam colossus dicatum Soli fuisse hoc epigramma Græcum ostendit, lib. 8. epig.*

Informata cogitatio.

Hermathena.

Hermacles.

*Αὐτῷ σοὶ πρὸς ἑνὸς ποσὶ ἑμῶν αὐτοῦ ἡρώδου
Τὸν ἑρμῆς νῦν αὖτῳ ἀγῶν ἔστιν.*

L I B R I O C T A V I F I N I S .

ADRIANI TURNEBI AD-
VERSARIORVM LIBER
NONVS.

CAPVT I.

Comessator coniurationis, pastoritia fistula, fa-
ba mimus, Cæciliana fabula, Næuianus lau-
dator.

ARCVS Tull. li. 3. de Orat. eam improbat translationē, quæ aut maior est quàm res postulat, vt tēpestas comessationis: aut minor, vt comessatio tēpestatis: libro tamen primo ad Atticum epist. 11.

Comessator coniurationis.

penè in hoc præceptum commisisse videtur, cum scribit, vt nostri isti comessatores coniurationis barbatuli iuuenes illum in sermonibus Cn. Ciceronem appellent: sed potius reliquos & seros dicit coniu-
ratos, vt qui post cœnam comessatum veniunt, imò verò coniu-
ratos intelligit non tam ad pu-
gnandum, quàm ad comessandum aptos. Sed

Pastoritia fistula.

quæ tandem est pastoritia fistula, cum ibidem scribit, mirandas *ἐπισημοῦς* sine vlla pastoritia fistula auferebamus? ego putem dicere Ciceronem, eximias significationes & gratulationes populi auferebamus, & consequebamur sine vlllo sibililo. sæpe em pastorib. sibilus loco fistulæ est, ac sibililo oris vt fistula canunt: Plut. in Othone *ἡ ἀρχὴ τῆς οὐδίας τοῦ Ὀθωνος, ἡ ἀρχὴ τῆς οὐδίας τοῦ Ὀθωνος, οἱ δὲ ἰσχυροὶ τῆς οὐδίας τοῦ Ὀθωνος, οἱ δὲ ἰσχυροὶ τῆς οὐδίας τοῦ Ὀθωνος.* id est, cum in theatro visus esset

Faba mimus.

Otho, illudēs populus exhibebat: equites insigni plausu excipiebant: sed rursus populus sibilos augebat. In eadem sententiâ politissimi hominem iudicij Antonium Muretum esse video. In eadem epistola Faba mimus quid sibi vult? ego Fabam in inscriptionem mimi fuisse existimo, vt titulus mimi est libr. 3. de Orat. Tutor: ita diuinus ille & præclarus cōsulatus in mimum ignobilem relabatur. Quòd si verū est in veteribus libris scribi Faba Mimū, vt Victorij optimi & eruditissimi viri fide referim³⁰, fortasse emendari posset, faba minimum, quod est hilum. Non deest, qui non fabulam, sed mimum corrigat, ex Oratione pro Cælio, in qua scribitur, *Mimi ergo est iam exitus non fabulæ.* Ego si loco obscuro sententiâ & iudicium mihi interponere meum licet, existimem fabam Mimum veram esse sinceramque scripturam: vel

fabulam aut Mimum. Non dubium est autem quin in eadem epistola illud vitiosum & corruptum sit, Quare, vt opinor, *φιλοσοφίῃ*, id quod tu facis, & istos consulatus non floccifaciteon. Sed mihi huius scripturæ vestigia sedulò rimanti, succurrit emendandum videri, non flocci, *ἄτριον*, hoc sensu: philosophandum est, contemnendique sunt isti consulatus, qui flocci non sunt. Præterea in eadem epistola,

Cæciliana fabula.

Ac vercorne Lucullus, quoniam Græcum poema condidit, nunc ad Cæcilianam fabulam spectet, vereor ne non satis integrum sit, ac Lucullum sit emendandum, cuius res gestas Archias versibus Græcis illustrarat, qui & Cæcilij Metelli facta pangere parabat, quam Cicero appellat Cæcilianam fabulam, ad Cæcilium comicum alludens. Cicero pro Archia, Mithridaticum verò bellum magnum atque difficile & in multa varietate terra marique versatum, totum ab hoc expressum est, qui libri non modò L. Lucullum fortissimum & clarissimum virum, verum etiam populi Romani nomen illustrant. Sed vt rursus prorsum vadimus, in eadem epistola illud, quod in plerisque libris circumfertur, nostri caluum ex Nanneianis illum laudatorem meum: sanè mendum subolet, rectumque videtur ex Næuianis. respexit enim Cicero ad versum Næuij, cuius ita meminit epistola vndecima famil. libro quinto, *letus sum laudari me, inquit Hector, opinor apud Næuium, abs te pater laudato viro.* M. inquit, Crassus laudator ille meus, quem irridens caluum appellat, & laudatum virum similemque Næuiano laudatori, negotium transegit & confecit. Retro regredere & cancrum imitare: ac hunc locum, vt veteres libros testatus reperit Victorius, etsi non probauit, lege: *Tribuni non tam ærati, quàm vt appellantur, ærarij:* hoc sensu, Tribuni non tam nummati erant (hoc enim modo hic æratus interpretor) quàm nummarij & corrupti: ærarij enim in ea notione & forma, qua nummarij, dici cur non possit, nihil causæ video. Vt nunc quidem excusus circumfertur locus, incolumi

Næuianus laudator.

sententiâ defendi non potest: nam æratiun pro obærato accipere, est vim vocabulis afferre.

CAPVT

CAPVT II.

Quod in solum venit, varrones, apud Cicer.

Quod in solum uenit.

INultima Ciceronis ad Pætum lib. 9. fam. epistola scribitur, *ibi loquor, quod in solum, ut dicitur.* eo de loco si quid existimamus, nõ video cur fraudi nobis esse debeat nostram ostendere sententiam, etiam si improbanda videatur: qui enim studio iuuandi aliquid suscipiunt, etiam si quod volunt minus assequuntur, tamẽ vel ipsa voluntate laudandi sunt. Ego quæ dicam certa & vera non præstabo, sed quid mihi videatur proferam. vt enim ea demum nobis esse videntur, quæ sensibus comprehendimus, vel ut quæ vel tangimus vel cernimus: sic cum omnia propè ferat solum, id solum esse existimamus, quod in eo videmus, & omnia quæ sunt in rerum natura, eo sustineri putamus: proinde *quod in solum, valet, quicquid est, quicquid accidit, quicquid sese offert, quicquid euenit.* In eadem sententiam libro primo de natura deorum dicit, *hinc quodcunq; in solum venit, ut dicitur, effingit atque efficit, id est, quicquid est in rerum natura.* Varro apud Non. hoc prouerbum etiam vsurpauit, *Libet mi epigrammata facere, & qui nomina non memini, quod in solum mihi venerit ponam,* id est, quodcunque nomen sese mihi obtulerit, & in buccam venerit. Diuersum est hoc Afranij à Grammaticis antiquis citatum, *orbitatem senectuti tuæ malam metui, quod in solum non venit cæco ac dementi.* Rursum, *ne veniret quod non agitur in solum.* Hic veteres in solum insolitum interpretantur, à quibus vix recedere licet. Illud in eadem epistola difficilius est, *ille baro te putabat quæsturum vnum cælum esse, an innumerabilia?* Ego, vt in quibusdam libris reperi scriptum lib. 2. de finibus, *hec cum loqueris, nos varrones stupemus, integrum & incorruptum puto.* Nam vt longurio pro longo & inepto, voce à longurij deducta, ponitur, pro recordi & amente vacerra, quæ vox stipitem significat: ita pro stuido & bardo, varro vocabulo à varris deflexo, qui perticas significant, vsurpabatur. Lucillius apud Festum in voce squarofus, *Varronum ac rupicum squarofa incondita rostra.*

Varrones

CAPVT III.

Lecythi apud Ciceronem, ampullæ, Teucris.

Lecythii.

VERBA sunt M. Tullij lib. 1. epist. 9. ad Atticum, *totum hunc locum, quem ego in Aristocratia variè in meis orationibus, quarum tu Aristarchus es, soleo pingere, de flamma, de ferro (nosti illas λικυθίας) valde grauitè pertexuit.* ea Plinius accipit de oratione amœna, & pigmentis orationis perpolitata: sic enim lib. 1. epist. 2. scribit, *non tamen omnino Marci nostri λικυθίας fugimus, quoties paulum itinere decedere non intempestiuus amœnitatibus admonebamur.* Horatius de oratione tumida & magnifica interpretatur: eadem enim qua Cicero translatione dixit in art. poetic.

Ampullæ

Proijcit ampullas & sesquipedalia verba:

quod est, orationis amplitudinem & superbiam omittit. & lib. 1. epist. 3.

An Tragica deseuit & ampullatur in arte?

Sed orationis elegantia & amœnitas cum magnificentia & grauitate plerunque coniungi solet. hoc certè constat, à tumore ampullarum, quæ λικυθίας Græcè dicuntur, hoc genus translationis profectum esse. hinc & Strabonis illud lib. 13. Geogr. multis obscurum existimatum arbitror explicandum, *ἀλλὰ θύσεις λικυθίας.* In eadem epistola rectè Victorius animaduertit legendum esse Græcè *εὐκρίτους ὁμοίως*, non vt falsim excuditur. addo in epist. 4. scribendum esse *χρησιμαῖον*, non vt in omnibus libris *χρησιμαῖον* circumfertur. Cur Teucris eadè epist. & alibi Antonius Ciceronis collega vocatur? opinor quòd ariolareretur & vaticinaretur, id est falsis promissis sæpe Ciceronem, cui pecuniã promiserat, decepisset. Cassandra autem fatiloqua, sæpe ab aliquo vate Teucris appellata fuerat. Scribit Manutius calcem epistolæ sic scribi in veteribus libris, *valde petitur ire, nauabo operam: quo fit vt corrigendum putem, video hominem valde petitur ire, nauabo operam: significat enim Luceium desiderare reconciliationem & reditum in gratiam.*

Teucris.

CAPVT IIII.

Sacrificium propter viam, bene ferre ætatem, consul λογυθίας.

APVD Macrobium 2. Satur. cap. 2. Catonis iocus commemoratur his verbis, *sacrificium apud veteres fuit, quod vocabatur proteruia, in eo mos erat, vt si quid ex epulis superfuisset, igne consumeretur. hinc Catonis iocus est. namq; Albidium quendam, qui sua bona comedisset, & nouissimè domum, quæ e reliqua erat, incendio perdidisset, proteruiam scisse dicebat, quod comesse non potuerit, id combussisse.* In nomine proteruiæ nescio quid maculæ videtur esse conceptum, quod eluetur si propter viam legatur: Festus lib. 14. *Propter viam fit sacrificiũ, quod fit proficiscendi gratia Herculi aut Sanco, qui scilicet idẽ est Deus. alij profecturi viam, Herculi aut Iano sacrificabant.* nõnne Festi auctoritas satis causæ habet, cur lectionem esse mutadam putemus? In medium præterea Plautus veniat, qui id etiam testetur, eius sunt hæc in Rudente, Sc. & vos. verba, S. *vt mea est opinio, propter viam illi sunt vocati ad prandium. D. qui? S. quia post cœnam credo lauerunt.* Libet & iocos quosdam illius apud Macrobium loci explicare. Cõuiuator apposuerat nouum vinum, quod peruetus & quadraginta annorum esse mentiebatur: Cicero cum gustasset, ac durum & immite sensisset, bene ferre ætatem dixit, quòd nondum maturuisset, neque vetustatem sentiret, quæ lenitatem vino adfert. hominès autem, quos longa non lædit frangitq; ætas, quique, quàm videntur, seniores sunt, bene dicuntur ætatem ferre, vnde metaphora ducta. C. Seruilius vno die Consul fuisse illic dicitur. ego Caninius Rebilus vel Reuilus legendum cenfeo, quem & Cicero Consulem

Sacrificiũ propter viam.

Beneferre ætatem.

Consul λογυθίας.

fuisse dicit, verbo philosophorum vsus, qui λογισμῶντα vocant ea quæ ratione & intelligentia cōprehenduntur & percipiuntur, non sub sensum cadunt, vt à philosophis ponuntur ἀφ᾽ ἑαυτῶν λογισμῶντοι principia rerum sensum fugientia, vt atomi & materia: sed & sapiēs Stoicorum, qui nūquam fuit, nec futurus est, λογισμῶντα etiam dicitur, vt & Caninius diei vnus Consul, quē proter breuitatem dieculæ vnus, cogitare homines potius consulem fuisse quàm cōsulem videre potuerunt.

CAPVT V.

Purpura Tæniensis apud Plinium, conchyliata & purpurea, Plinius emendatus.

Purpura Tæniensis.

GENVS quoddam purpuræ à Plinio lib. 9. cap. 37. Tæniense appellatur, in Tenei maris ora, vt inquit, collectum: sed Teneum illud mare, vbi locorum sit, cū esse neminem qui sciat putem, suspicio non leuis animo incesit, hīc emendatores, vt in deletili charta & palimpsesto lufisse, & deleuisse quæ non placebant, quæ voluerunt scripsisse, non quæ Plinius literis cōsignarat, edidisse. denique pro uocatum est ad vermiculatos & erosos libros, in quibus reperimus, in Tenei maris collectum. arbitror autem in tænijs maris collectum scribendum esse. Sunt autem tæniæ in mari candicantes cautes longo tractu fasciam imitantes, à quibus Tænienses purpuræ vocantur, quæ in illis degunt locis. Est & purpuræ in eo genus dialutense, quod originem Græcam, sed formationem Latinam præ se fert. nam vt è Græco & Latino compositum esse videatur, non assentiar, vt si Amminei vini & Chij nota mixta esset: libri tamen antiqui refragantur editionibus, quod tam frequens est, vt quodcumque aliquid obscuritatis in eo auctore est, ferè semper dissensio reperiatur: & lubentius plerumque secundum veteres tabulas litem dederim. in illis autem ita scribitur, mirè aptum conchylijs, & longè opimum purpuris dialucense, id est vario genere soli pastum. dialutense retenta superiorum generum forma erit tãquam solutum & vagans, neque eidem adhærens sedi: at dialutense, per saltum æquor repens, & vario ea de causa genere soli pastum, ex præpositione δια & ἀλυνον quod est falsum. hoc genus aptum conchylijs dicit, id est conchyliatæ vesti, vt apud Iuuenalem sat 3.

Horum ego non fugiam conchyliata:

id est non profugiam Roma, cū videam in ea Græculos tam locupletes & diuites esse, vt conchyliata veste abundant. Inter conchyliata autem & purpurea interest, quod purpureū inficitur purpuræ flore & buccini succo, certo quodam temperamento: in conchyliatis non miscebatur buccinum, vt Plinius lib. 9. c. 39. scribit, sed ita obscurè & mendosè, vt intelligi non magis possit, quàm si alienigēna vteretur sermone. in conchyliata veste cætera eadem sine buccino, præterq; ius temperatur aqua pro indiuiso hu-

Conchyliata. Purpurea.

mani potus excremento, dimidia & medicamina adduntur. Inuiso tamen pro indiuiso malunt emendatores, semper nō intellecta mutare solemni infania consueti: in veteribus indiuiso reperio, & ius temperatura, & quæ. sic igitur lego, præterq; eius temperatura, & quæ pro indiuiso humani potus excremento remedia & medicamina adduntur. Nam inficiendis conchylio velleribus, cū humanum admisceretur lotium, vt eius odoris fœditas emendaretur, medicamenta quædam & remedia adhibebantur. miscebatur & lotium tingēdæ purpuræ: vnde & indiuisum dixit, quod & in purpura, vt in conchylio tingendo, adderetur. quare de grauissimo & teterrimo odore dixit Martialis lib. 4. epig. 4.

Quod bis murice vellus inquinatum.

CAPVT VI.

Caudam trahere, Platona stipare Menandro, togam componere apud Flaccum.

VT cū de Repub. Senatus habetur, nō idem videtur omnib. patribus, sed aliud alijs placet, aliamq; alius sententiam dicit sine fraude: item nobis grāmaticis vsuuenire solet in nostra Repub. id est in auctōrū interpretatione. nam à principibus, non tribulib. Grāmaticis, vt sepe antè feci, nūc quoq; dissentia, in illo Horatij loco lib. 2. sat. 3.

— nihilo vt sapientior ille,

Qui te deridet, caudam trahat.

Caudam trahere.

nec tamen aliorum sententiam cōmemorabo, ne leguleiorum more atq; etiam iam philosophorum, præpostera ambitione alijs refellendis & deprimendis me attollere plus æquo videar, & opinionem doctrinæ aliorum iniuria queram. hic ego caudam trahere esse puto magnificè superbeq; incedere, vt qui talari toga pallæve ornatu longo syrmate verrūt terram. Horat. de art. poetic.

— traxitq; vagus per pulpita vestem.

id est magnificè incelsit saltans. nam ad syrma allusum esse puto, quod à tractu nomen est adeptum: aut, quod non æquè placet, tractum erit ab auibus, vt gallis gallinaceis & pauonibus, qui sua insolescere videntur cauda, vnde

— & picta pandat spectacula cauda,

Horat. lib. 2. sat. 2. scripsit. Trahit igitur caudam, qui sibi placet, seque sapientem, & vt Varronis verbo vtar, saperdam putat. Sic & Persius dixit 4. sat.

Ante diem blando caudam iactare popello.

Apud Paterculum autem Plancus saltans marinum deum Glaucum, qui in piscem desinebat biforini specie, hominem ore præferens, ab aluo caudam piscis trahens, trahere caudam dicitur: sed tamen sine vlla translatione: subijciam eius verba, Cū ceruleatus & nudus, caputq; redimitus arundine & caudam trahens genibus innixus Glaucum saltasset in conuiuio. In eadem Flacci ecloga stipare Platona Menandro, est tanquā

Stipare Platona Menandro

stipato-

stipatorem & comitem Platoni Menandrum adiungere: quod non philosophandi tantum causa, sed etiam sermones scribendi in villam secessisset, cum in sermonibus imitari soleret lepores salesq; Menandri, Eupolidis, Archilochi. Ibidem cum ait,

Audire atq; togam iubeo componere, attentionem postulat, ut in vera & longa reprehensione. qui enim se comparat ad audiendum attentius, togam primum colligit & circum se componit ne defluat & soluta laxaque aliqua parte decidat, qui etiam ad dicendum aggrediuntur, togam solent componere: Quintilianus lib. 11. cap. 4. *ergo cum iudex in priuatis, aut praeco in publicis dicere de causa iusserit, leuiter consurgendum: tum componenda toga, vel si necesse erit, etiam ex integro iniicienda. Sanctarum autem inscitia legum lib. 2. lat. est ignorantia earum legum, quae sancte aliquid cogunt aut verant metu poenae, quaeque supplicia poenasque sanciant & irrogant. Itaque sancta lex est, quae aliquid cogit aut vetat fieri, nocentiq; & soniti minatur. Cornificius ad Herennium libr. 2. *Infirmus erit eius defensor, qui negabit se fecisse, quod cogere, cum altera lex permitteret: plus enim valet sanctio permissione.**

CAPVT VII.

Phalanx, facere phalangem, pagi, materis.

Phalanx. **G**Raecis & Macedonibus phalanx erat pedatum stabile agmen grauis armaturae, ut ferè Romanis suae legiones. Iulius tamen Caesar & Germanis & Gallis phalanges tribuit lib. 1. ita scribens, *ipsi confertissima acie reiecto nostro equitatu, phalange facta, sub primam nostram aciem successerunt. Ibidem, milites è loco superiori pilis missis, facile hostium phalangem perfrugerunt. Rursum, ac Germani celeriter ex sua consuetudine phalange facta impetus gladiatorum exceperunt. sed his in locis phalangem facere esse arbitror, quod Graeci dicunt *συναρτισμα*, cum iunctis scutis aut clipeis, vel in hostes inuaditur, vel hostium impetus excipitur, quod sic confertis clipeis Macedonum phalanx pugnare soleret. Ita autem apud Caesarem intelligi ex eo patet, quod ita scribit, *Reperiti sunt complures nostri milites, qui in phalange insiluerunt, & scuta manibus reuellerent, & de super vulnerarent.* est igitur ibi phalanx *συναρτισμα*: ac Philippus Rex Macedoniarum sequutus Heroicum illum belli Troiani cuneum, de quo poeta Iliad. 5. scribit, *ἀσπίς ἀπ' ἀσπίδος ἕπεται*, phalangem composuit Macedonicam umbonum velut perpetuo textu confertam. Pagi autem apud eundem scriptorem sunt regiones vniuersae & populi alicuius partes, ut rota regio Heluetiorum, quae ab eo appellatur ciuitas, in quatuor partes erat distributa, quas appellat Caesar pagos, non quod tantum pagatim incoleretur (nam & habitabatur oppidatim, cum scribat duodecim oppida in ea fuisse, & pagos ad quadringentos) sed quod vniuersus eorum ager in quatuor partes, & tanquam praefecturas, esset diuisus. Eo-*

Phalanx
ge facere

Pagi.

Compositio

quodammodo

dem modo libr. 4. scribit Sueuorum centum pagos fuisse. cum enim longè lateque in Germania regionem amplissimam haberent latissimosque fines, in centum partes regio distributa erat. sic ager Romanus à Numa Pompilio in pagos distributus fuerat, ut scribit lib. 2. Dionysius his verbis, *ἐπὶ τὴν τὴν χερσονήσον εἰς τὰς ἑκατὸν μέρους πάλους*: tractus enim quosdam & partes regionis ita vocauit, quod quidem & Plutarchus in Numa scribit, *εἰς ἑξήκον τὴν χερσονήσον, ἢ πάλους προσεγγέσθαι*. Pagis autem illis praerant pagorum magistri. Nos quidem antè de pago diximus, sed tumultuariorum commentariorum est, æstu quodam scribendi eodem saepenumero relabi. Materas autem subiciebant in Caesare lego. ita autem vocabatur iaculum lingua Gallorum, ut scribit Strabo lib. 4. Georg. *καὶ ματρός πάλους τὴν εἰδῶ*. videri potest nomen gallicum, quo sagittam capitatam hodie appellamus matellatam per diminutionem, inde ortum esse.

CAPVT VIII.

Caleti, Velocassés, Aesja, testudo.

Populi duo sunt apud Caesarem lib. 2. comment. belli Gal. nostris hominibus non satis noti, qui tamen hodieque nomen retinent antiquum: hi sunt Caleti & Velocassés. Caletos autem hodie ferè omnes eos putant, qui his proximis annis auspicijs Henrici regis de Anglis recepti sunt, hoc ipso adducti, quod eorum oppidum Calisium vocetur, in Morinensi diocesi. Sed Caletos populos esse contendendo in superiore Normania ultra Rhotomagum ad ostium Sequanae, quos hodie Caletenses appellamus, quorum oppida sunt Deppa, Portus, nuper de Anglis receptus què per bellum ciuile interceperant, Iuliobona, quam vilam bonam appellamus. Pro me testimoniū dicit Strabo, qui in eo quem scripsi tractu Caletos collocat lib. 4. Georg. Ut autem ultra Rhotomagum sunt Caleti, ita citra Rhotomagum sunt hodie Velocassés, etiam olim Rhotomagum eis attributum erat, quos hodie Vilcassineses appellamus, qui & bipartiti hodie sunt in Normanos & Fracos. Velocassés Normani inter Andelam & Heptam siti sunt, vbi oppidum est Gisortium, Castellum Andeliacum, charissima mihi patria. Velocassés Franci incolunt inter Eptam & Aesiam. sic enim Vibius Sequester appellat fluuium Galliae, quem hodie Isaram appellamus, à quo & oppidum Pons Isarae nomen habet, ut Vibius Sequester loqueretur, Pons Aesiae. sic isti duo populi antè ignoti, hominum notitiae restituti sunt. Mendosè autem in eo Caesaris libro scribitur, *Germanosq; qui ripas Rheni incolunt.* loquitur enim de Germanis qui in Gallia sedes collocarant, & prope Rhenum & satis procul à Rheno, quos appellat nominatim infra Condruos, Eburones, Caerfos, Paëmanos. ex antiquis igitur libris lego, *Germanosq; qui cis Rhenum incolunt.* Quod

Maeris t

Caleti.

Velocassés.

Aesja.

aurem ait, ad insignia accommodanda defuisse tepus: insignia interpretor vel lupinas exuias, quibus pilani suas galeas ornabant, aut pro galeis vrebantur, vt Polybius libr. 7. scribit, vel pennigeras coronas, & pennas puniceas aut nigras, quibus cubitalis longitudinis suas galeas hastati, principes & triarij decorabant, vt idem scribit. Illud Porro eod. libro, *testudine facta portis succedunt*: de ea testudine intelligo, quam faciebat exercitus se regumētis scutorum vndique operiens, vt testudo suo obducta est putamine, eaq; specie referebat te-
 10 *Etum* ædificiorum: sic autem se operiebāt crate perpetua clipeorum aduersus sagittas Parthorum, & aduersus omnia missilia supernè cadentia, cùm urbem oppugnabant. hinc Maro 2. Æneid. scribit,

— obsesumq; acta testudine limen.

quod de machina videtur Seruius intelligere, cui interpretationi acta conuenire videtur. sed acta pro facta hic dictum crediderim. Plutarch⁹ in Antonio, de clipeorū testudine sic scribit: αὐτοὶ ἢ λαδοῦντες εἰς γένυ πρὸς βάλλοντο τὰς θυμῶν. οἱ ἢ βασιδον ὑπὸ φροσφον αὐτῶν τὰ ὄπλα, καὶ αὐτῶν ὁμοίως ἔσθροι. τὸ ἢ σχῆμα παραπλήσιον ὄφρα γινώσκον, ὅφιν τὸ διαφριδιῶ παρῆκε, καὶ τὸ πρὸς βάλλοντων συζωνάτατῶν ὄφιν πρὸς αἰσῶν ἀπολιθαίνοντας. εἰ δὲ τὸν τι χιλώνων ἐξ ἀπινάειας συνισπῆσαντες ἰποίησαν, καὶ τὰ γένητα σφῶν ἀφῆσθρα πρὸς τὸν γλῶ ἕγεισαν.

CAPVT IX.

Iupiter currum agens per purum, Iupiter elicius.

Iupiter currum agens per purum.

Veterum opinio erat Iouē, cùm tonabat & fulminabat, in nubem eam, vnde fragor ille tumultuabatur, miscebatur & fremebat, & iactus fulminum cadebat, currum agitantem descendisse, vt inde velut ictum destinaret, & agitatione currus sonitum excitaret. Hinc illud Horatianum lib. 1. od. 12.

Tu graui curru quatiens Olympum. & od. 34.
 — nanq; diespiter
 Igni corusco nubila diuidens
 Plerumq; per purum sonantes
 Egit equos celeremq; currum.

his enim versibus Horatius significat curru Iouis fremitum tonitrus excitatum esse. Ea autem maximè diuina tamen tonitrua & fulmina putabant, quæ sereno cælo mittebantur, vt ex hoc Horatij loco patet, & eo Ciceronis 1. de diuin. quem proferam,

Aut cùm terribili percussus fulmine ciuis,
 Luce serenanti vitalia lumina liquit.

Et lib. 7. Hellenicōn apud Xenophontem scribitur, ἢ αἰθρίας ἀστραπῶν καὶ βροντῶν λεγασί αἰσῶν αὐτῶ φανῶναι, per purum igitur Horat. dixit, velut εἰ αἰθρίας. sed vt ad rem redeam: quòd è nubibus fulminum manubias mittere Iupiter crederetur, scripsit 1. Georg. Mantuanus poeta,

Ipse pater media nimborum in nocte corusca
 Fulmina molitur dextra:

Itaque quòd tum descendere, vt dixi, existimatur ab illa antiqua, & vt ita dicam, casca ho-

minum natione, *καταβόρως* à Græcis Iupiter ob tonitruum, fulminum & pluuiarum tempestates vocabatur, id est descensor, quem Elicium Latini dicunt: quò fit vt ad eam opinionè cognominationemq; poetarum Latinorum illa reuocanda sint, quæ à nobis surdis auribus nō audiuntur, nominatimq; citanda sunt & suis adscribenda auctoribus, ne quem posthac fallant, quæ subijciam. Maro ecloga vij.

Iupiter Elicius.

Iupiter & leto descendet plurimus imbri.

Ab eadem mente & illud manauit li. 2. Georg. *Tum pater omnipotens fecundis imbribus æther coniugis in gremium lætæ descendit.*

quod tamen ex Euripidis etiam versibus imitatum & effectum est. Horatius quoq; in Epodis 13. od. non alia de causa scripsit,

— & imbres Niuesq; deducunt Iouem.

nam tum Iupiter de cælo deducitur priscorū superstitione & sententia, cùm in imbres descendat. Salmeoneus quoq; ille impius tyrannus opinionis diuinæ & maiestatis affectator, quadrigis equorum & curribus & lampadum quassatione iactuq; Iouis fulmen & tonitruum imitabatur: quæ fabula spondet testimonium eius opinionis antiquorū quam cōmemorauit de Salmoneo versus sunt Maroniani 6. Æn.

Quatuor hic inuectus equis & lampada quassans,
 Per Graiūm populos mediæq; per Elidis urbem
 Ibat ouans, diuumq; sibi poscebat honores,
 Demens, qui nimbos & non imitabile fulmen
 Aere & cornipedum cursu simularat equorum.

Higinus quoque de eo ita scribit, *Salmeoneus Aëoli filius Sisyphi frater, cūm tonitrua & fulmina imitaretur Iouis, sedens in quadriga, & faces ardentes in populum mitteret & ciues, ob id ab Ioue fulmine ictus est.*

CAPVT X.

Saga mens in Plauto, architectus omnibus, cunabula, cunæ, circumferre.

Ioachimo Camerario viro optimo & eruditissimo facile iniurato quiduis crederem. Itaque ei fidem habeo scribenti in vetustis Plauti exemplaribus in Amphit. Sc. Dapes atque opes. exaratum esse, *hæc sola saccam mentem gestat meorum familiarium*: ex quo quidam sartam sarserunt, alij, non inuita mediisfidius Minerua, sanā concinnarunt. sed mihi verbum istud circumrodenti diutius, rimantiq; quidnā verisimile sit à Plauto pro sacca scriptum esse, & vt ferè in vicijum deflexionibus detorquentur deprauata, cogitanti num aliquod verbum idoneæ huic sensui notionis significationisq; è vicinia p̄xima arcessi posset: mihi istud diuultumq; agitantem mecum versantiq; succurrit, videri sagam in saccam scribentium temeritate deuertisse. sagam enim mentem pro prudentem & sagacè dixit antiquitas, cùm Cicero 1. de diuin. scribat anus sagas vocari, quòd multa sciant. In eadem fabula in prolog. *Quis benefactis meus pater deum regnator architectus omnibus*, sic dictum accipio, vt istud 7. Æn. ipse quiri-

Saga mēsa

Architectus omnibus.

60 *nali lituo; & 6. Æn. melle saporatam & medicatis frugibus*

*gibus offam. Nā, quæis benefactis meus pater, valet quæ
sint eius beneficia in omnes, cum omnium sit
architectus, non tantum principum, & tam
multa opera recte & ratione sæpe architecta-
tus sit. mihi enim videtur iocari in eū histri-
onem, qui personam Iouis erat acturus, qui pau-
per erat, vilisque architectus, & in superiore
habitabat cœnaculo, vt alio loco dicit allu-
dens, atque ita quidem, vt in histrione. sed am-
bigui etiam subolet nescio quid in personam
Iouis relatu sensu, velut sine artificis suspicio-
ne: intelligit enim poeta comicus & significat
omnibus esse mortalibus architectum Iouem
multis benefactis, quod significat illum præ-
potentem Deum & imperatorem omnibus
hominibus auctorem esse multorum benefi-
ciorum & bonorum. Cunabula autem in ead-
em comœdia, Sc. Dapes atque oues. sunt fasci-
æ & panni, quibus pueri in cunis inuolun-
tur, inuolucraque eorum vno verbo lanæ &
lintea. sic enim scribitur, neq; eum quisquam
quiuit colligare in cunabulis. Nam in cunis
pueri in cunabulis inuoluti colligantur, vt ead-
em scena, Ego cunas recessim rursum
versum trahere. Illud etiam, Sc. Satin' parua
res. quæso quin tu isthanc iubes pro cer-
rita circumferri? dictum est pro, lustrari &
lustratione curari. qui enim id faciebant,
certum carmen infusurrabāt, & theda,
scilla, ouis, sulphure, aliisque circum-
purgabant, quod *περικαυσις* Lucianus
dicit, ita scribens in *noctymantia*,
*ἐν ἀδελφῇ τῆ μὲν ἡγὰρ ἀπὸ τῆς ἀφῆς, ἡγὰρ
περικαυσις ἀδελφῆς, οὐκ ἴδιον, ἡγὰρ
ἀλλοτρίοις καὶ ἰσοσίου, ἀλλὰ ἡγὰρ τῶν ἰσοσίου
καὶ ἰσοσίου ἀλλοτρίοις καὶ ἰσοσίου ἀλλοτρίοις.*
Idem etiam *περικαυσις* Græci dicunt: & *ἀπομά-
ντις* est *περικαυσις*, qui circumlustrat &
circumpurgat: quod, quia res certæ certaque
februa circumferebantur, circumferre Latini
vocaerunt. Itaque apud Maronem, circumferre
vnda, est vnda purgare, 6. Æneid.*

Idem ter socios pura circumtulit vnda.

CAPVT XI.

Paragaudæ vestes, monolares, dilores, trilores.

NON solum inter Grammaticorum ca-
thedras, sed etiã inter Iurisperitorum
pulpita per sæpe in controuersiam adductum
est, quæ sint, vt ipsi loquuntur, in eorum iure
paragaudæ. Ego verò etsi imi subsellij sum e-
tiam inter infimos literatores, vt iis qui in tri-
uiis docet meritò annumerari debeam, tamen
audebo quid de iis sentiam adscribere. Si em̄
in Iurisperitorum pulpitis & libris de eis &
loqui & scribere nõ dubitarunt, quos etsi con-
scientia inscitæ tacere iubebat, gloriolæ ta-
men & existimationis studium temerè & ine-
ptè loqui cogebat, cur non ego eorum exem-
plo ad audaciã prouocatus aliquid effutiam?
Ego igitur paragaudas arbitror fascias fuisse
vel aureas vel sericas auro ornatas, quæ vesti-
bus intexerentur, non vt institæ adfuerentur.
id satis ostendit Imperatorum Gratiani, Va-
lentiniani & Theodosij rescriptum his verbis,
nemo auratas habeat aut in tunicis, aut in lineis paragau-

*das. At in Valentis, Valentiniani & Gratiani re-
scripto, auratas & sericas paragaudas auro intextas vi-
riles priuatis vsibus contexere conficereq; prohibemus:
vestis potius ipsa paragaudis distincta & infi-
gnita significatur. nã & paragauda vestis ipsa
etiam dicebatur: Vopiscus in Probo, interulas
paragaudias duas: & in Aureliano, paragaudas vestes
ipse primus militibus dedit, cum antè non nisi rectas pur-
pureas accepissent. qui locus prætexturam quan-
dam vesti paragaudæ fuisse intextam signifi-
cat, cum paragaudæ vesti purpuream rectam
opponat, quæ nec clauata nec prætexta erat.
Pollio Trebel. in diuo Claud. albam subsericant
paragaudem vnã. Harum quædam monolores
erant quædam dilores, aliæ trilores, aliæ etiam
pentalores: ego autem suspicor monolores
fuisse paragaudas vestes, quibus vna tantum
paragauda intexta esset: quibus autem duæ,
quæ sua latitudine lora æmulari viderentur,
dilores: quibus tres, trilores: nam quòd illæ
tanquam fasciæ lori æquarent latitudinem &
simularent speciem, ideo suspicor ab histori-
cis, & à populo olim sic vocatas fuisse. Vopi-
scus in Aurel. & quidem alijs monolores, alijs dilores,
trilores alijs, & vsque ad pentalores, quales hodie lineæ
sunt. haud me tamen animi fallit eruditos esse
homines, qui monocores, dicores, tricores,
pentalores hinc scribendum asserant, & vestes
intelligant semel bis ter quinquies purpuræ
aut muricis fuco satiatas: sed nihil asserunt,
cur in eorum sententiam auctoritas tanquam
senatusconsulti perscribenda sit. paragauda
autem, vt & hoc ad extremum ponam, verbum
esse videtur è Græco & Latino compositum,
vt quoddam ornamentum & gaudium vestis
intelligatur. aliquando etiã, quòd limbo para-
gauda & margini vestis esset vicina, velut para-
caudam, id est iuxta caudam & extremitatem
& oram vestis interpretatus sum.*

Monolores. Dilores. Trilores.

40

CAPVT XII.

Ignis admouebatur ijs qui ad aras confugerant vt eas relinquerent.

NEfas erat eos, qui ad alicuius dei aram
confugerant, & in loci sacri præsidium
se receperant, violari, aut per vim inde extra-
hi, ne crimen non tam in deorum supplices,
quàm in deos ipsos immortales admissum esse
videretur: nihil tamè ius & fas tam sanctum
constituere potest, quod nõ, si non vi opprima-
tur, saltè iuris aliqua specie & simulatione elu-
datur. ignem enim reperio solitum eis, qui aras
amplexi tenebāt, admoueri, vt nõ ab homini-
bus per iniuriam inde extrahi viderentur, sed
incendij metu & ardoris inde fugere cogeren-
tur. proinde quasi non ab hominibus id obla-
tum, sed velut fortuito natum foret: nec id ho-
minum esset maleficium aut scelus, sed ignis
violentia & impetus. Itaque apud Euripidem
Hermione minat se Andromachæ quæ in tem-
plum confugerat, ignes adhibiturã, & inde in-
cendio loci eam excitaturã atq; fugaturã:

Cunabula.

Circumferri.

Paragaudæ vestes.

Plauti lo-
cus illus-
tratus.

verba autem sunt Euripidis, *πῦρ σοι προσοίσω*, vbi notat enarrator, *ἔθος ἰσ τῶν βασιδῶν καὶ ἀσφοδύγουσι πῦρ προσοίσειν*. hinc profectò intelligetur cur in scenis Plautinis & spectaculis Rudentis, leno ignem sibi poscat, vt ancillas suas, quæ ad aram Veneris perfugerant, locum deserere cogat. sic aut scribitur Sc. Exi è fano. L A B. *vulcanum adducã, is Veneris aduersarius est*. mox rursum scribit, L A B. *Ibo hercle aliquò quæritatum ignem*. Iterum, ignem magnum hic faciam. Et si enim dicit, *hæcè ambas hic vt in ara viuas comburam*: tamen hominè auarissimum & impurissimum ea conditione se eas comburum minitari debemus suspicari, ni vellent locù relinquere, cuius fiducia herile contemnebant imperium, & sui ius corporis adimere lenoni volebant, seque in libertatem vindicare conabantur. nam ius in eas & potestas ei fanè omni vltione potior erat.

CAPVT XIII.

Gratia solutis zonis, cululli, barbitus, Iuuentas comes Veneris.

QUOD scribit Horat. lib. 1. ode 29. *Icci beatis nunc Arabum inuides Gazis*, ex historia petitum est: constat enim ea tempestate Augustum in animo habuisse Arabiæ & Parthis bellum in ferre, eiusque belli causa delectum habuisse: vnde Horatius ode 35. eiusdem libri scribit,

*— & iuuenum recens
Examen Eois timendum
Partibus, Oceanoq; rubro.
& Maro lib. 7. Æneid.
Siue Getis inferre manu lachrymabile bellum,
Hircanisque Arabisque parant, seu tendere ad indos,
Auroramq; sequi, Parthosq; reposcere signa.
Et Propertius lib. 2. eleg. 11.
Iam negat Euphrates equitem post terga tueri
Parthorum, & Crassos se tenuisse dolet.
India quin Auguste tuo dat colla triumpho,
Et domus intactæ te tremat Arabiæ.*

Gratiæ solutis zonis.

Solutis autem Gratiæ zonis Horatius lib. eo- dem, ode 30. dicit, quòd ita fingi pingique solebant. Seneca lib. 1. de benefic. capite 3. *Quare tres Gratiæ, & quare sorores sunt, & quare manibus implexis, quare ridentes, quare iuuenes, & quare virgines, solutaq; & perlucida veste?* Ideò etiam fortasse supra, ode 24. nudam gratiam vocauerat, quòd perlucente veste, tanquam nuda esset: vt lib. 1. latyr. 2. *— Cois tibi penè videre est Vt nudam.*

Iuuentas.

At verò Iuuentas apud eundem poetà ode 30. dea iuuentutis est, quæ Græcè dicitur *ἴουεντις*, & cù Venere ab Homero iungitur, vt hic ab Horatio, *ἴουεντις δὲ ἑστὶν ἀφροδίτη*. Exiccet autem culullis, lib. 1. ode 31. est, exiccet & epoter poculis. cululli enim pocula erant per diminutionem elata, à culleo deducta: et si enim culleus primam producit, tamè vt assolet, in diminutione corripit, vt mamma mamilla. Acron autè, quòd putat fuisse fictiles pontificum calices culullos, quibus & vestales virgines vteren-

Cululli.

tur, vereor ne culullos pro capedunculis acceperit. Cæterum ode sequenti,

— Lesbio primum modulate ciui

cùm ait, significat primum Alcæum barbito sum, quod citharæ genus est grauius aliquantò sonantis: quasi enim *βαρῦμιτον* dicitur. ab Alcæo etiam Sapphicum carmen inuentum fuisse, non desunt qui scribant. Hephæstion, *ἵστῃ ἡ καὶ παρὰ ἀλλοδαπῶν καὶ ἀλλοτρῶν ἐπιτοβῶν ὄστιν ὄργανον, εἰ καὶ σαρκινὸν ἡ ἀληθῆσαι*. Alcæus porrò cum Atheniensibus bellum gessit, & cum tyrannis, expulitque Pittacum Mitylenis. Gratam autè dicit epulis Iouis testudinem, in quibus Apollo cithara canit, vnde illud, *αὐτὰρ ὁ φοῖβος ἀπέλλομεν ἰχθυοδαρῖσαι*. Illud autem, *Plerumq; per purum tonantes Egit equos*, cùm scribit ode 34. eod. lib. colligit verum esse Iouem tonare: vnde & eius cognomen, quod Epicurei negant. nam si puro serenoque cælo tonat, falsa est & insana Epicureorum sapientia, qui id semper fieri densis nubibus obducto cælo prædicat, & vt est apud Manilium libro 1. astronom.

Barbitus.

Eripuitq; Ioui fulmen viresq; tonanti.

Tonitru autem puro cælo & sereno fremens, certissimum numinis argumentum esse, & aliquid certissimum portendere censebant, vt supra cap. 9. è Xenophotis exemplo docuimus.

CAPVT XIII.

Clauus trabalis apud Horatium, seuerus Vncus, liquidum plumbum.

Horatius lib. 1. ode 35. anteambulatoricem fortunæ dicit esse necessitatem, fortunæ dominatum & potentiam constituens, quòd quicquid ei collibuerit, nulla vis tanta sit, vt impedire possit. Clauos autem trabales pereleganti fictione & conceptione ibidè tribuit necessitati, quibus omnia figat firmetq; & retineat. Sunt autem grandes clauus, quibus trabes configuntur. At trabale telum 12. Æneid. instar trabis magnum est. non existimo autem de tormētis & cruciatibus ista explicanda esse, quod videtur interpretibus. Cuneis quoq; insertis ad aliquid astringendum utebantur. Cicero 1. Tuscul. *Hos ille cuneos fabrica fideli inserēs, perrupit artus*. Plato in Timæo, *ὅς τοις ἀλύτοις, οἷς αὐτοὶ σωσίχρηστον δισμοῖς, ἀλλὰ διὰ συμκρήτητα ἀεράτοις πυκνοῖς γήμοις σωτήριον*. quod de Vniuersi. Cicero vertit, *crebris tanquam cuneolis illique factus*. Et in Phædone, *ὅτι ἰκάνη ἡ δυνὴ ἢ λύπη, ὡσπερ ἡ λυγρὴ ἰχθυσα πρὸς πρὸν ἢ καὶ προσκλιτὸν αὐτίω πρὸς τὸ σῶμα*. At verò, vncus seuerus, hamus est & anfa ferrea coagmenta rerum tenaciter & asperè retinēs, liquido plumbum addito. Vitruuius lib. 2. cap. 8. *ansis ferreis & plumbo frontes vinctæ sint*. nam ad nexus firmitatem sæpenumero ferreos vncos plumbo illiquefacto ad perpetuitatem hæsurus tenaciter operibus & fabricis adiiciunt. De illo plumbum scripsit Euripides,

Clauus trabalis.

Vncus seuerus.

Liquidum plumbum.

*καὶ ἀπὸ ἰσχυρῶν, καὶ γὰρ ἐν πῶρῳ ἔχει
τυκτὸς μὲν ἔσθῃ, ἀνακασθῆσα δ' ἔργῳ.*

Inquit

Inquit Horatius lib. 1. ode 35.

*Te spes, & albo rara fides colit
Velata panno.*

quod ita accipio: fortunam antecedit necessitas, sequitur & comitatur spes & fides, nec unquam deserunt, quocumque se conferat, quamuis veste mutata sese dissimulet: non tamen ut fides & spes affectatrices tuæ perpetuò sunt, item vulgus amicos perpetuò sequitur, quos mutata semper fortuna deserit. Cæterum quidam putant conseruandū quod sequitur hunc in modū, Amici pariter dolosi diffugiunt iugū ferre, vel pariter iugum ferre, id est, nolunt esse consortes aduersæ fortunæ ut secundæ: ego putem dici dolosos pariter iugum ferre, qui non sincerè se consortes præbent, neque bona fide, ideoque in rebus aduersis deserunt: estque translatio à iumentis. Porro in carminis clausula quod accinitur, *distinguas retusum*, valet, aliter fingas. At in proximo carmine,

*Actæ non alio rege puertie,
Mutatæque simul togæ,*

cum scribit, eos æquales esse dicit, qui in puertia eundem habuerint magistrum, ad eundemque ludum iuerint, simulque togam virilem sumpserint. Magistrum autem regem appellat tralatitio nomine. recedebat autem ab imperio magistrorum & pædagogorum, sumpta virili toga. At illud ode 37.

*Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum*

cum dicit, morbum impudicitiam intelligit, ut & Catullus epigr. 53.

Morbosi pariter gemelli vtrique,

Spadones autem hoc genere morbi erant infames, quos habebat plurimos Cleopatra: unde in Epod. 9. scribitur,

*Romanus (cheu postri negabitis)
Emancipatus sceminae*

*Fert vallum & arma miles, & spadonibus
Seruire rugosis potest.*

Classe autem cita reparauit oras, libro 1. ode 37. est, repetiuit, requisiuit, recuperauit: ut enim parare est quærere: sic reparare, requirere, recuperare.

CAPVT XV.

Ius Italicum, Oea, Zama.

Posteaquam Italiae solum immune factum est, prouinciale autem tributarium, multæ ciuitates ius Italicum in prouinciis impetrauerunt, ut coloniae quæ iuris erant Italici, quas plurimas Iurisconsulti commemorant in Censibus. Itaque ius Italicum, nihil aliud est, quam immunitas à tributis: tributorum autem duo genera erant, vnum agris impositum, alterum capitibus: sed quibus esset ab Imperatore remissum tributum capitibus, eorum etiam immune solum esse factum Imperator Titus interpretatus est. Eo in tit. Naponensis colonia legitur, de qua nihil unquam alij scriptores fando audiēre: ego legendum putem Neapolis &

Oeensis coloniae, ad quam emendationem quam proximè veteres libri accedunt, si quis eorum scripturam inspiciat & scienter compendium interpretetur. Sed & mox libenter legerim, *Zamenfis quoque eiusdem iuris est*, vel, ut reperi, *Zama Getula*. Nam vel vrbs est Getulicæ, vel Getulicæ proxima, & ei fortasse aliquando contributa. Equidem scio aliam obtinuisse scripturam, sed ubi locorū unquam eius quæ recepta est appellationis ciuitas condita fuerit, nemo facile dixerit. Ac procliuus sit Aristophanis nephelococcygias, qua inclinatione mundi conditæ fuerint, dicere. In eodē autē tit. Phœnicia pro phœnicæ, contra vtriusque linguæ auctoritatem improbè receptum est. sed & quod in libro peruetusto scriptum extat disertè, à duodecimo sceminae vsque ad sexagesimum annum tributo capitibus obligantur: dissimulandum non putauit. nam etsi dubium nō est quin de capitacione Vlpianus loquatur, tamen nō puto inanem esse vocem capitibus, quam in aliis suppressam codicibus videre licet. Nam ista supplementa, quæ lectoris animum ad sententiam dirigunt, auctores plerumque liberaliter de suo adscribunt, ne qui legunt, ambiguitate captiosa fortè fallantur. In huius tit. calce lego, *In Africa Carthago, Vtica, Leptis magna, à diuo Seuero & Antonino iuris Italici factæ sunt*. est enim probabile à Seuero iure Italico illas Africæ ciuitates donatas esse, cum præsertim ipse Afer esset.

CAPVT XVI.

Bucularij, politores, Tribularij.

Bucularios in iure ciuili, l. vlr. ff. de iure immunit. quos tandē accipimus? meritò enim bacularios, ut vocem nihili, quamque hac in re nō agnosceret Iurisconsultus, exploratam reor. Ego eos esse interpretor, qui galeas faciunt, ex ea galearum parte, quæ buccula dicitur, imposito nomine: buccula autem à bucca per diminutionē nomen sortita est. Eodem illo in loco politores pro polionibus & lego & defendo, eoque nomine intelligo eos, qui arma, gladios, galeas poliunt. Qui autē sunt nicostrategi in tit. de Muneribus? subest mendi suspicio, quod nullum tale apud Græcos verbum est, cum tamen Græcam mentiatur originem: ego putem viarum stratarum & pistri-norum curatores legendum, & agnoscendum crediderim. Non tamē quæ sum hic commentus ita recipi volo, ut contradici recusem. in iure vario & controuerso hoc si numeretur, præclare mecum actum putabo. nam nisi boni consulam meam sententiam numerari nec explodj à Iurisconsultis, iure hominum nō risam sed iracundiam à me non deprecabor. Legendum putauit tribularij, ubi tubarij excuduntur in titulo de Iure immunitatis, quo nomine venient qui tribulos & murices faciunt, quibus equorum configantur pedes, sed melius tubarij legitur.

CAPVT

CAPVT XVII.

CAPVT XVII.

Saccularij, Dardanarij, directarij.

Saccularij **A**mbigunt viri huius memoriae facile doctissimi, qui sint saccularij in titulo de Extraordinariis criminibus, cum scribitur, *saccularij, qui vetitas in sacculos artes exercentes partem subducunt, partem subtrahunt.* Scribit Asconius, equestrem ordinem pro Cinnanis partibus contra Syllam stetisse, multasque pecunias abstulisse, ex quo equites saccularios appellatos fuisse. Saccularij igitur pecuniae sunt fures Asconio, sed Iurisconsulto fures sunt, qui malefica & magica arte credebantur sacculos, in quibus homines pecuniam gerunt, incantare & nummos subducere. nam sacculus crumena est. Ca tullus epigr. 13. — *nam tui Catulli*

Plenus sacculus est arancarum.

Martialis libro 11. epigr. 4.

— *nescit sacculus ista meus.*

Veteres autem magnam vim esse magiae putabant, ut & eius vi menses aliò traduci posse censerent excantatis segetibus, quo nomine & legibus iudicia constituebantur. ab ea opinione crediderim eos, qui annonam onerant & premunt, Dardanarios fuisse vocatos, quòd eorum tanquam maleficiis & venenis magicis crederent annonam auerti in ipsorum horrea, & in metiendo mensuram imminui, eiusque modo subtrahi: aut quòd ad còrumeliam & probum magos eos increparent, Dardanarios vocantes, cum esset odiosissimum magiae & infame vocabulum. Certè Dardanarij à Dardano habere nomen videntur, quem magum fuisse constat. Tertullianus, *ut istis iam vocabulis utar, quibus auctrix opinionum istarum magica sonat: ostentantes, & Typhon & Dardanus & Damigeron & Nectabis & Berenice.* Sed & Dardaniae artes Columellæ lib. 10. magicæ sunt,

Aut si nulla valet medicina repellere pestem,

Dardaniae veniant artes.

Dardanus etiam ab Apuleio inter insignes magos nominatur. Ut autem arcarius, buccularius, tignarius dicitur, quæ formatio in multis artificum vocabulis obseruatur, ita, ut in opificio & artificio aliquo, Dardanarius eadem proportionem dicitur. Nec verò in annona tantum, sed & in aliis mercibus Dardanarij eodem Iurisconsulto auctore dicebantur. Qui se in aliena cœnacula dirigunt furandi animo, directarij vocantur, quòd cœnaculum diæta etiam non malè vocari possit, cum in diæta sit. est enim eorum diæta, qui in cœnaculis habitant. Euariant tamen libri, & in quibusdam directarios legimus, quæ lectio manasse è Iurisconsulti oratione videtur, quòd eos se ad aliena dicat cœnacula dirigere, in quam etiam lectionem propensior sum, ut quemadmodum transuersaria tigna & arrectaria dicuntur, transuersarijque & arrectarij asseres, item directarij dicantur, qui directè in cœnacula eunt arte malefica: illud tamen alterum obelo confodere nullo modo ausim.

Dardana
rij.

Directa
rij.

Cicero prima Tusculana explicatus, ope barbarica, potitur factorum, exequi, nequicquam, Atticus ibi loquitur.

NON satis mihi perspexisse videntur viri non solum doctissimi, verum etiam ingeniosissimi, sententiam alterni cuiusdam sermonis in prima Tusculana. Itaque quod assollet, personas mutarunt, ut ad ipsorum sensum dictio quadraret. Ego si omnia propius inspiciantur, vices sermonis probam sententiam habere comperio. Sed satius sic locum perscribere, mox explicare. *hæc fortasse metuis, & idcirco mortem esse censes sempiternum malum.* A. *Adcône me delirare censes, ut ista credam?* M. *An tu hæc non credis?* A. *Minimè verò.* M. *Malè hercule narras.* A. *Cur quæso?* M. *Quia disertus esse possem, si contra ista dicerem.* A. *Quis enim non in eiusmodi causa, aut quid negotij est, hæc poetarum & pictorum portenta conuincere? dolet hic Marco, quòd auditor, quæ de inferis narrantur, esse neget. nam velut contra ista poetarum figmenta & pictorum paratus ad dicendum venisset, ægrè se ferre simulat, locum sibi ademptum, in quo eloquentiam ostendisset suam, & sibi campum esse clusum in quo splendè spaciari & inequitare magnificè potuisset. Subsequitur alter, & ait, non esse magni ingenij in eo eloquentem videri, quòd poetarum portentis & pictorum nugis confictum esse videatur, ut nulla sit in eo refellendo opera magnopere ponenda. Sed ut huic tanquam obsonio sua, ut prisca loquebantur, mantissa addatur, aliquid ex eodem lib. 1. adiciam, in quo cum ex antiquo poeta assertur, *astante ope barbarica*, barbaricum interpretor Phrygium, ut sit stante Phrygium imperio. Sic apud Horatium libro 1. epistola 2.*

Græcia barbariae lento collisa duello,

40 *id est Phrygiæ: & apud eundem epod. ode 9.*

Sonante mixtum tibijs carmen lyra,

Hæc Lydium, illis barbarum,

id est Phrygium: & apud Maronem 2. Æneid.

Barbarico postis auro spolijsque superbi,

id est Phrygio. Phryges enim opibus & auro abundabant, opinioque Græcorum erat eos opulentos fuisse, ut & Persas. Itaque ut barbarus ætate Demosthenis dicebatur Persarum rex: sic barbaros qui de bello Troiano scripsere, aut tragœdias illius argumenti attigere, Phryges intellexerunt: quanquam latius barbari nomen patet. Quòd autem hæc duo regna opulentissima fuerunt, inde barbaricum aurum dixit Maro. & vetus poeta apud Cic. 2. Tuscul. *quibus magis palestra, Eurotas, sol, puluis, labor, militia in studio est, quam fertilitas barbarica*, id est quàm barbarorum deliciae & copiae. In eadem 2. Tuscul. scribitur,

Euthynous potitur factorum numine læto:

60 *quod sic interpretandum censeo: Euthynous factorum potitur mortuusque est, quæ quidem mors propitio & læto numine & Deo ei accidit. scribitur & munere læto, ut munere læto factorum*

Cicero ex
plicatus.

Ope bar
barica.

Potitur fa
torum.

torum

torum eum potitum audiamus. est qui & per adpositionem accipiat & legat, *fatorum munere*, Exequi. *letho*. In eodem libro *exequi*, pro funerare vsurpatur: vnde *exequiarum* nomē, quod inde natum est, quod multi cadauer eius, qui efferebatur, sequebantur.

At qui labores morte finisset graues,
Eum omnes amicos laude & letitia exequi.

Nequicquam pro non quicquam ibidem ponitur, vt veteres ne vis, pro non vis dicebant. Secerere autem à corpore animum nequicquam aliud est quam emori discere. Sæpe autem quæri animaduerti, quis in ea disputatione cum Cicerone loqueretur: ac omnes propè in hanc sententiam vadunt, vt auditor sit: refragante tamen Lactantio, qui Atticum putat. sic enim lib. 1. Institut. scribit, verba Ciceronis adhibens, *Quare quorū demonstrantur sepulchra in Græcia: reminiscere, quando es imitatus, quæ traduntur mysterijs: tum deniq; quam hoc latè pateat, intelliges. Testatus est videlicet Attici conscientiam ex ipsis mysterijs intelligi posse, quod omnes illi homines fuerunt, qui coluntur.*

CAPVT XIX.

Catinus porri & lagani, pocula duo cum cyatho, echinus.

QVOD Flaccus ait lib. 1. satyr. 6.

Ad porri & ciceris refero laganiq; catinum, de parabili cibo intelligendum frugique mensa arbitror: nam porrum pro oleribus posuit, quæ vilissima sunt cibaria, & cicer legumen est, quo pauperiores vescabantur. Itaque viles homines & abiectos, fricti ciceris emprores libro de Arte poetica vocat. laganum etiam, quod fictum erat farinaceum, quod in sartagine ex oleo frigebatur, in parabilibus escis numeratum existimo. Id autem Galenus duorum generum scribit, vnum *βύσσινον* appellat, alterum *λευκό* 40 *γαστρον*. Eadem satyra, — & lapis albus

Pocula cum cyatho duo sustinet.

Pocula duo cum cyatho. veteres solebant delphicam mensam multis onerare poculis, numeroq; semper pari: duobus contentus est Horatius, & cyatho, quo modum potionis metiebatur, & certis cyathis vini certos aquæ cyathos miscebant, quod qui faciebat, ad cyathum stare dicebatur. Nam cyatho hauriebant vinum & aquam è vasis, & in pocula fundebant, quod *λευκό* Græci appellant, noto Marcelli ioco apud Plutarchum in eius vita, cuius naues machinis Archimedis leuatae in puppim aut proram, deinde illisæ mari, aquam cum plurimam haurirent, aut grauibus libramētis depressæ acciperent aquam, ludens dixit Archimedes suis nauibus pro cyathis vti. solitos autem esse veteres paria pocula in delphica ponere, declarat Agretius sic scribens: *Cicero, iubeo promi utroq; binos vt habeam: quia in delphica comparia vasa semper sunt, vnde ipse Cicero dicebat, scyphorum paria complura.* Horatius ibidem, — *astat echinus vilis.* Echinus. *echinus Helychio vas coquinarium est, sed &*

patella. interpretibus est vas æneum, in quo calices lauantur, quod etiam trisilla vocatur. trichilam puto scribi debere, vt in Copa epigrammate quod Maroni adscribitur:

Et trichila vmbrosis frigida arundinibus:

Et apud Columel. lib. 10.

— *sub trichila manantem serpit ad vndam.*

alij vitream ampullam, alij scorteam explicat: ego hic vas aquarium rotundum lagenæ simile aut ampullæ crediderim, vt guttū vinarium, vt Varro de lingua Latina libro 4. docet. paterra autem ad libandum utebantur, & interdum post libationem ad bibendum. hoc mihi in mentem veniebat, quod de hoc loco dicerem, quem echino spinosiore & aculeatum magis esse & ipse sentio, & intelligo multis videri. sed nec illud omittam, Porphyrionem perspicuè legere echino, cum explicet, propter echinum astat vilis guttus: qui & echinum vult hic vitream esse ampullam, vt aquarium vas existimasse videatur: aquam enim lympidam nitido vitro perlubenter infundimus. nomen habere videtur à rotunditate echini se in pilam colligentis.

CAPVT XX.

Scanforia machina, anisocycla, nitor olei, tela.

Scanforiæ apud Vitruuium lib. 10. cap. 1. machinæ, etsi satis apertè definiuntur, non tamen à quibusuis intelliguntur. hæ sunt quæ à Græcis aerobaticæ appellantur, vt multi censent, quod in altum homines tollant, & in aerem sublimes leuent, ego acrobaticas appellari existimo, quod in earum summum speculandi causa ascendatur: de iis autem sic scribit, *Scanforium autè est, cum machinæ ita fuerint collocatæ, vt ad altitudinē tignis statutis & transversarijs colligatis sine periculo scandatur ad apparatus spectationem:* his ego verbis existimo genus quoddam bellicarum machinarum describi, quæ altissimis tignis in terra statutis, & ad eam altitudinem, quæ vrbs muros superet, erectis, speculatore aut exploratore ita attollunt in fastigium scandentem, vt velut in specula collocatus, ex edito spectet in obsidione quid oppidani aduersus obsessores parent: quod quidem fit transversarijs & plexis colligationibus & tignis ad tigna in longum adiectis ad altitudinem augendam. hoc enim genus audaciæ mox dicit esse, non artis. Recordor in membranæ Græcis auctorum, qui de re militari scripserunt, exemplaria me earum machinarum vidisse. Cum autem distinguit organa à machinis, in exèplo numerat Anisocycla, quæ organa suspicor fuisse multos orbis habentia, quosdam maiores, quosdam minores, vt facilinif maiorū impulsione reliqui orbis mouerentur, & molitio rei alicuius fieret, aut expulso. quo em maior est apsis & rotunditas circuli, eò minore conatu & opera mouet. Sed suspicionē tantū meā perscribo. Budæus singulare huius

Scanforia machina.

Anisocycla.

huius urbis ornamentum, cuius si quando ma-
 num in aliquo libro cognoscimus, ita venera-
 mur & admiramur, ut quod ludens scripserit,
 aliorum feriis scriptis antepone non erube-
 scamus, in quodam Vitruvio, quē mihi Mem-
 mius vir & humanissimus & doctissimus com-
 modavit, scripserat, Anisocycla vocat Vitru-
 vius organa inæqualium circularum, quæ ma-
 ximi sunt momenti. tanti auctoris sententiam
 si prætermissem, nonne ei similis fuisset, qui
 se comitiis Catonis rationem habiturum esse
 pernegaret? Nec verò omittam eleganter qui-
 dem à Vitruvio eod. cap. sed tamen animad-
 uertentibus paucis, nitorem olei, pro olei pin-
 guedine, id est, pro oleo ipso per circuitionem
 dici: verba subiiciam, Neq; olei nitorem, neq; vitium
 fructum habere potuissimus. nitent Latinis quæ be-
 ne habita & obesa sunt: nitoremque in oleo
 dixit Vitruvius propter eius pinguitudinem.

Nitor olei.

Tela. Admonebo & telorum in eo, pro telarum eodem
 capite legendum esse. nam & apud Tibullum
 libro 1. eleg. 6. doceo instrumenta, quibus tela
 textur, tela appellari: & ita apud Lucretium
 lib. 5. legendum esse, Lambinus eruditissimus
 vir mihi assensus est. igitur sine cunctatione
 sic Vitruvium emendandum esse reor, ut vestitus
 quemadmodum telorum organicis administrationibus con-
 nexu staminis ad subiectum non modò corpora tegendo
 tueantur, sed etiam ornatus adiciant honestatem. Hæc
 ego malui qualiacunque iuuentutem docere,
 quàm Pythagoricorum ritu alto pressa silen-
 tio tenere.

CAPVT XXI.

*Potio vincea, inter cuneos ferreos, graphicus
 mortalis, domesticum augurium, & quedam
 alia ex Plauto declarata.*

L Vdimagistri hic officio fungar, & quæ-
 dam è Plauto glossata, quæ festinatem
 Lectorem iniecta manu retardarent, immora-
 ri que cogent, explicabo. In Stich. Sc. Tene
 tu hoc, educe.

Prostibili est stantem stanti suauium dare.

hic prostibili, est prostibuli, id est meretricu-
 læ vilissimæ & prostantis. quanquam prostibu-
 li fortasse legendum. Quorsus asinus calcitrat
 regredimur. Sc. Agite, ite foras.

*Ohe, iam satis, nolo obcædes, Catuli ut ludum
 nunc volo.*

Nolo hic quicquam, inquit, tragicum & cruen-
 rum quodque cædes imitetur: malo ludum ca-
 tellorum, qui inter se lasciuè lustrant. sed mem-
 branæ morticinæ, Catali ut ludum habent: ac ita
 lasciuus quidam & delectabilis ludus Catalo-
 rum populorū significabitur. nam tales quos-
 dam habuere populi suos ludos, & in inscri-
 ptione Tergestina hoc erat incisum, VTI
 CARNI CATALI QVE ATTRIBVTI A
 DIVO AVGVSTO PIO REIPVBL. NO-
 STRAE. obcædes autem iuncto verbo, ut con-
 cædes dicuntur. Eadem scena,

Nolo nos bibere pro summo, nulli relerimus postea. Bibere
 pro sum-
 mo.
 nolo immani nos poculo & oppleto quan-
 tumque quis ducere potest, bibere, ut tacere
 solent interdum, qui ita prouocant & poscunt,
 quasi vltimum sint poturi, neq; postea cadum
 aperturi, vinumque; hausturi, sed postrema inui-
 tatione vsuri: sic enim plerunque fit, ut subito
 exhauriatur totus vini cadus. id quidem & an-
 tē nos etiam explicare conati sumus. Retror-
 sum ut cancri cedimus.

*Nosmet, inquit ibidem, inter nos ministremus
 monotrophe.*

Monotro-
phos.

Stichus Sagarinum appellat monotrophum,
 quod solus sit, nec contubernalem habeat an-
 cillam nec vicarium: qui enim talis est ipse si-
 bi minister esse cogitur, solusque vescitur. Sc.
 Sed ita quod occæpi.

Nam mihi iam intus potione vincea onerabo gula: Potio vin-
 cea.
 lepidè, ita me Deus amet, laqueum potionem
 vocat vinceam, ac potione quidem, quod cum
 potum guttur soleat transmittere ipsi inditū,
 inditur & induitur ei laqueus, quasi transmis-
 sivo: vinceam autem à vinciendo venustè de-
 flexit, & ad potionem vineam vel vinaceam
 interim eleganter allusit, quod laqueo collum
 vinciat: est vincea continēs Festo Pompeio.
 Ibidem Plautus, vel inter cuneos ferreos, id est vel
 in arctissimo potero accumbere loco, qualis
 est inter cuneos, quibus aliquid duobus simul
 inditis & adactis, magis adstringitur, vel durif-
 simum lignum finditur & distulditur. tum e-
 nim inter duos sic adactos patet tantū tenuis-
 sima rima. Sc. Ita me dij. Postea ibo lauatum in pi-
 lum. hic quid pilum sit equidem comminisci
 non possum, nisi sit insigne balnearum, ut ma-
 lum punicum apud Suetonium in Domit. ca-
 pite 1. insigne domus est: vidi qui intelligeret
 coactilia, quasi intelligeret coactilibus se mu-
 niturum & forurum, ea que sibi pro balneo fo-
 re. sensum vtrunque proposui, arbitrio intel-
 ligentium relinquēs vtrum sequi malint: neu-
 tri enim interpretationi hic præiudicare cer-
 tum est. Graphicum, inquit ibidem, mortalem Anti-
 phonem: sic bellum & elegantem hominem vo-
 cat, quales scilicet pingi solent. nam in tabu-
 lis pictis hominū sunt insignes species. id ita
 esse ut explicauit apparet, quod in eadem fabu-
 la, Sc. Famem fuisse. scribit,

Inter cuneos fer-
reos.

Pilum.

At satim' ut faceret atq; ex pictura asstitit?

Sc. Libro inspexi.
Certum est mustelle posthac nunquam credere. Domestis
 cum au-
 gurium.
 hoc genus augurij domesticum erat, cum vel
 serpens, vel mustella visa erat, vel gallina ceci-
 nerat, aut canis ater ædes ingressus erat. hoc
 auspiciū inuentum fuerat à Telegono. Sui-
 das, Τεληγόνος πρῶτος ἐφάρει τὸν οἰωνογινῶν, εἶπον εἰς αὐτὸν
 τίς ἐφάρει γὰρ αὐτὸν, ἢ ὄφει, τὸ δὲ τὶ στυμαίνου. Terentius in
 Phorm. act. 4. scen. 4.

*Introijt in ædes ater alienus canis,
 Anguis per impluuium decedit de tegulis,
 Gallina cecinit.*

Sc. Quom bene re gesta.
ite hæc secundum vos me, ego hanc lacerò diem.

VOS,

vos, inquit, secundum me hac ite. traiectione hac quadam verborum perturbata est oratio, quæ sic in ordinẽ restituitur, vt dixi, Nimum diu loquor, diei sum molestus in vesperum festinanti & præcipitanti, quem excrucio & lacero, sic remorans & retardans garrindo: vel, Nimum diu loquor, & verbosus diei molestiam creo, atque ita stultẽ garrindo, eum excrucio & lacero.

CAPVT XXII.

Respondere, eclogarij, eclogæ, & quædam alia ex epistolis ad Atticum.

IN epistolis ad Atticum, quod præcisẽ scribuntur quædam & nimium breuiter, ideo nos celant quid sensus occultent: vt lib. 16. epistola 1. *sed stomachari totum diem licet*, quod est, nolo hic in epistola irasci, potero enim solus totum diem stomachari. mox verò, *nihil vidi*, vt opinor, hanc continet sententiam, Imprudens fui, qui mutauerim consilium, nec abire decreuerim. fortasse autem pro *ἐπιδομα*, scribendũ est *διωμω*, vt se dicat fugere ex Italia velle quamprimũ. ductus sanẽ literarum veterum, malẽ à librariis Latinis expressi, adumbrant talem quandam scripturam. Quod si, inquit ibidem, *verum est, video sine bello ciuili seruiendum*. Illud *sine bello ciuili*, hoc declarat, præterquam quod bellum ciuile habebimus: quod è Græco videtur expressum: nam Græci *χαρις τέρν* dicunt interdum, pro præter hæc. *Quod perscribi oportet*, inquit epistola 2. eiusdem libri, id non repræsentari, sed per scripturam mensæ ad soluendum certo die constitui, obligareq; se, & creditori cauere. Nam apud argëtarios ferè perscriptiones istas conficiebant. vt autem appellari dicitur debitor, cùm flagitatur vt soluat, ita cùm soluere se dicit, respondere dicitur: Cicero in eadem epistola, *sit sepe, vt ij qui debent, non respondeant ad tempus*. Heraclidium autem quod dicit, obscure & ænigmaticè librum significat Heraclidis Pontici æmulatione scribendum, cuius hodie quædam eclogæ de Rebus pub. reperiuntur, & in Homerum allegoriæ: & eclogarios homines eruditos appellat, qui olim quicquid ferè legebant librorum, ex iis excerpebant breuiarium quoddam. sic eclogæ reperiuntur è Diodoro, è Polybio, è Ctesia, è Theophrasto, è Strabone: vnde & poemata imitata eclogæ vocantur, vt Bucolica Maronis è Theocrito: ac proinde etiam sine imitatione poemata, quod imitatorum breuitatem & similitudinem habeant: sed & loci insignes *ἑκλογαὶ* vocantur, quod excerpti notariq; potissimum soleant, vt in vita Æschyli, *ἀπὸ ἑκλογῶν πρὸς πᾶσι*. Græci ludos *ἀπὸ τῆς ἑκλογῆς διαφύρασι* vāμπόλαι αὐτὸν δὲ ἴδον, Græcos porrò ludos vocat, quibus dantur docenturq; Græcæ fabulæ. *scis enim*, inquit epist. 3. *quid ego de Græcis ludis existimem*. Epistola 5. eiusdem libri scribit, *ἄλλ' αὐτὸν ἀμύμονα, tu verò ἀμύμονα*: vbi mihi videtur ad Home-

Per scribere

Responde

Eclogarij

Eclogæ

Græci ludo

ri versum respexisse,
Τῶν ἄλλων δούκων μὲν ἀμύμονα πηλείωνα.
 innuebat autem Atticus Nepotem epistolam ita elegãter scribere, vt secundũm Ciceronem facillẽ omnes vinceret. nam *μὲν ἀμύμονα*, quod de Achille dixit Homerus, de Cicerone Atticus intellexit. Eum autem honorem Cicero agnoscere noluit, potiusquẽ Attico detulit optimẽ epistolam scribenti, simulquẽ laudem non inuidit Nepoti, quem diuinum quendam & immortalem scriptorẽ pronunciauit, prolixẽ liberaliterquẽ eius indulgens commendationi. Vt qui vmbilicos & calculos in littore ludentes colligũt, orium suum fallunt, ego quoque velut ludens & aberrans à seriis rebus & studiis, hæc colligebam calculis & vmbilicis similia. vereor etiam ne quis algis & vluis dicat & iis eiectamentis ac purgamentis, quæ mare foras in littus exruit. quod si quis his delectetur, abundẽ mihi præcium operæ persequerit: si offendatur, tum verò vel ea de causa excufabor, quod imprudens noxam commisero: nunquam enim offendere mihi deliberatum fuit.

CAPVT XXIII.

Apophoreta apud Martialem libro 14. & quædam explicata.

QVÆRI interdum animaduerto, quæ sunt apud Martialem apophoreta: ego eo nomine existimo significari munera, quæ conuiuis dantur, vt ea domum referant, vnde & nomen adepta sunt. sed quis huic sententiæ est auctor & fundus, vt veteres loquebantur? nam fat scio nobis non crederetur: nec iniuria, cùm plurimi nostri errores meritò suspectam redderent nostram fidem: sed de nobis alij viderint, certẽ Martialis ipse sic apophoreta intelligere & accipere videtur, cùm lib. 14. epigram. 1. dicat,
Præmia conuiuæ det sua quisq; suo.
 hic enim versus apophoreta explicat. Sed luculentissimẽ omnium D. Ambrosius in exhortatione ad virgines ita scribens, *Qui ad conuiuium magnum inuitantur, apophoreta secum reportare consueuerunt*. Ego ad Bononiensẽ inuitatus conuiuium, vbi sancti martyris celebrata translatio est, apophoreta vobis plẽna sanctitatis & gratiæ reseruauit. & in epistola ad Romanos, *ad quod omnes inuitati, apophoreta duplicia consequuntur*.
 Diuitis, autem, *alternas et pauperis accipe sortes*, eodem epigrammate, sic intelligo, quod alternis plerunq; scribat in lemmatis Martialis diuitis dona & pauperis: vt pugillares citreos diuitis, quincuples pauperis: pugillares eburneos diuitis, triplices pauperis: pugillares membraneos diuitis, vitellianos pauperis: chartas maiores diuitis, chartas epistolares pauperis: loculos eburneos diuitis, ligneos pauperis: atque ita deinceps in plerisque omnibus: quod si interdum plura lemmata vnus

Apophoreta.

Martialis explicatus.

fortis continuentur, subiiiciuntur tamen diuer-
sa, alternanturque diuitum & pauperum for-
tes. Et si autē quincuplices, quę *πεντάπυχα* Græ-
ci vocant, vt duplices *διπύχα*, triplices *τριπύχα*, ce-
rati honorem summum interdum nuntiabāt,
vt triumphum: tamen in pretiosis non nume-
rabantur, cū tabellæ essent lignæ ceratæ, non
eburnæ aut citreæ. Eodem lib. epigr. 16.

Non sum talorum numero par tessera,

dicit Martialis, quia tribus talis & sæpius qua-
tuor, duabus tesseris ludebatur. vnde mox scri-
bit Martialis,

Hic mihi bisfeno numeratur tessera puncto.

nam in tabula lusoria ludebatur tesseris, lu-
debarur & calculis, id est latrunculis, & quod
malè ceciderat casu tessera, arte corrigendum
erat. Epigr. 24.

Tenia ne madidos violet bombicina crines.

legendum est, non vt euulgatum est perperam
improboque sensu. Epigr. 26.

Causica Teutonicos accendit spuma capillos,

id est rutilat & ruffat: saponem enim ad ruffan-
dos crines utebantur. rutilus aut color igneus
& ardens videtur esse. Mattiacas autem pilas,
epigram. 27. interpretor saponis quoddam vile
genus. Sapo Gallorum erat inuentum, &
Gallicus probabatur, idcirco Trallianus scri-
bit, *ἡγεῖ γαλλικὸν σαπυρὸν ἀνάλυσας ἐν τῷ χύλῳ*, apud Ger-
manos maximo in vsu erat, vt Plinius lib. 28.
capite 12. scribit, cū eo etiam viri crines ruti-
larent. Epigram. 30. venabulum diuitis, est cul-
ter venatorius pauperis. parazonium itidem
diuitis, cū dignum sit cingere tribunitium
latus: pauperis pugio. quis nō videt etiam di-
uitis esse lucernam, candelam pauperis, & lu-
cernam polymyxam itidem diuitis, cereum
pauperis? sic pauperis est candelabrū lignēū,
Corinthium diuitis. Epigram. 48.

Sapo.

Hæc rapit Antæi velox in puluere draucus:

Grandia qui vano colla labore facit.

de Phæninda, id est de harpasto hoc scribitur.
quidam credunt non tam draucum Antæi dici
debere, quàm posita distinctiuncula ad An-
tæi, id ad colla referendum esse, quale illud Iu-
uenalis est, fatyra 3.
— *ceruicibus æquat*
Herculis Antæum procul à tellure tenentis.
sed hic epigrammatum obscena licentia dici
draucus Antæi, velut eius subactor hominis,
qui cū mollis sit, fortis videri velit, & vano
labore frustra que collum procerum facere co-
netur in eo lusu, vt Hercules, cū Antæum lu-
cta deuicit. Draucus igitur est fortis & validus
vir, quę prætextata inuerecundaq; & canina
oratione draucū Antæi appellat, i. subactorē.

Draucus.

Hæc rapit Antæi velox in puluere draucus:

Grandia qui vano colla labore facit.

de Phæninda, id est de harpasto hoc scribitur.
quidam credunt non tam draucum Antæi dici
debere, quàm posita distinctiuncula ad An-
tæi, id ad colla referendum esse, quale illud Iu-
uenalis est, fatyra 3.
— *ceruicibus æquat*
Herculis Antæum procul à tellure tenentis.
sed hic epigrammatum obscena licentia dici
draucus Antæi, velut eius subactor hominis,
qui cū mollis sit, fortis videri velit, & vano
labore frustra que collum procerum facere co-
netur in eo lusu, vt Hercules, cū Antæum lu-
cta deuicit. Draucus igitur est fortis & validus
vir, quę prætextata inuerecundaq; & canina
oratione draucū Antæi appellat, i. subactorē.

CAPVT XXIIII

*Quædam in Martiale lib. 16. declarata, Thais
amica fuit, pusula, tomentum circense, non
alienus eques.*

Martialis
explica-
tur.

In lemmate Martialis, quod ientacula in-
scriptum est, libro 16. epigram. vltimo, repe-

rio in veteribus libris, adipata, quibus fortas-
se, vt vnctis & ganeatis cibus vtendantur olim
in ientaculo. nescio quid huius generis etiam
legisse Domitius videtur. sed & ibidem, epigr.
221. craticula absque veru, quod tamen excu-
sum passim est. Ibidem epigram. 219. cor bubu-
lum, non corculum, vt in Aldino. Cū autem
epigr. 214. scribit,

*Non erit in turba quisquam *μίσθμυρον* ista:*

*Sed poterit quiuis esse *μισθμυρον*:*

sententiam esse suspicor. Tam formosi & ama-
biles sunt pueri isti comædi, tamque vix ex
animo eorū desiderium deponi potest, quod
vehementer penitusque medullis inhæreat,
vt si *μισθμυρον*, id est persona eius qui inuifus
sit, agenda sit, vt vsuuenire solet in comædiis,
non sit in turba quisquam, qui eam agere pos-
sit, sed qui eam personam *μισθμυρον* possit: hoc-
que eò venustius & facerius est, quod his no-
minibus erant Menandri comædiæ. Disexa-
pothi quidem Fulgentius libro 3. Mytholog.
his verbis meminit: Nam & Menander similiter in
disexapotho comædia ita ait. *μισθμυρον*, *ἔστι δαι-
δας*, *ἔστι μισθμυρον*, *ἔστι δρακοντίοντα*, *ἔστι ἐπιφραπύλας*. non
tantum, inquit, est ars coqui seruire palato &
gustui, verum etiam scire quæ quis libenter
voret, & quibus gulam vel profundam liben-
ter expleat: quædam enim gustu suauiā, ta-
men ultra vnā & alteram buccam non at-
tingimus, & dulces matryas degustamus po-
tius, quàm auidè ligurimus. non igitur tan-
tum quæ iuuant palatum, sed quibus se li-
benter obsaturant domini, coquus scire de-
bet. id enim est quod Martialis libro 14. epi-
grammate 20. scribit,

Non satis est ars sola coquo seruire palato:

Namq; coquus domini debet habere gulam.

legi tamen in veteri libro,

Non satis est ars sola coquo: seruire palato,

Atq; coquus domini debet habere gulam.

40

vt culinariam artem nō satis esse coquo dicat,
nisi accedat eò vt palatum domini & gulam
teneat, sciatq; quibus oblectetur. Epigr. 213.

Hæc que sæpe solet vinci, que vincere rarò:

parmularij quod breue scutum haberent, nec
satis tecti essent, in amphitheatri commissio-
nibus persæpe vincebantur, rarò vincebant.
Epigram. 187.

Nec Glycere, verè Thais amica fuit,

50

sic interpretor. Glycere erat Menandri poetæ
amica, quod ex Glyceræ Græcis ad eum epi-
stolis, quæ hodieque extant, cognoscimus.
Thais tamen ab eo sic in comædiis introdu-
cta frequenter & celebris reddita est, vt ipsa
videatur non Glycere Menandri amica fuisse.
Epigram. 167.

Thais a-
mica fuit.

Feruida ne trito tibi pollice pusula surgat,

cū in editionibus publicatur, næuo defor-
matur elegans poeta. *pusula* enim legi debet.

Pusula.

60

qui enim nudis digitis, & absq; plectro citha-
ram pulsat, sæpenumero digitum obledit, qui
& pustula surgente, quæ & pusula dicitur, in-
tumescit & dolet. Epigram. 160.

Toimentum

Tomentū
circenſe.*Tomentum concisa palus circenſe vocatur:*

intelligit arundinis panniculas, quas paupes pro tomento culcitrarum emebāt. Circenſe autem tomentum hoc vocabatur, quod fortaſſe initio circenſibus ſpectaculis ſibi ſubſternere ſolerent. Strabo de hoc tomento ſic ſcribit lib. 5. Geogr. *Τύφῃ γὰρ καὶ πύρρῳ αὐθόλην τε πολλὴν κατανομήσειαν ποταμοῖς εἰς τὴν πόλιν.* Epigr. 238.

*Nobilis villoſa tegant tibi lintea citrum:**Orbis in noſtris circulus eſſe poteſt.*

mantilibus, inquit, tibi villoſis & gauſapa opus eſt, vt nobilis tua citrea menſa vindicetur ab inquinamento maculæ: mea vilis menſa, quæ maculam nō reformidat, & in qua poteſt eſſe circulus rotundaq; labes, quam reſoſitoria & paropſides ſæpe faciunt, nihil indiget vindice mantili. Epigr. 122.

*Antè frequens, ſed nunc rarus nos donat amicus:**Fœlix cui comes eſt non alienus eques.*Non ralius
nus eques

antè dicit ſolitos eſſe diuites multis cenſum equeſtrem ſupplere, annulosq; aureos dare, qui equitum erant geſtamina, quod ætate ſua rarum queritur: veruntamē fœlicem dicit, qui comitem habet equitem nō alienū, ſed ſuum, id eſt, quem ipſe ſua liberalitate equeſtri cenſu donato equitem fecerit. Epigr. 96.

—ſed naſus longior ille fuit.

puto dictum in hunc ſenſum. Cū haberet naſos aliquot calix, vnum aliquem ex his curtatum imminutumq; fuiſſe. Iuuenalis ſatyr. 5.

*Tu Beneuentani ſutoris nomen habentem,
Siccabas, calicem naſorum quattuor.*

CAPVT XXV.

Atarnites, parum ſtabile carmen apud Ouidium in Ibin, Lycorides.

CArmen in Ibin, vt vltro Ouidius ipſe faceret, plurimū habet noctis, inuolutūq; eſt historiis cæcis: in his hanc numerauerim,

*Aut vt Acharnides inſutus pelle iuueni**Turpiter ad donſinum præda ferare tuum.*

Atarnites.

ſed prior mihi verſus næuoſus videtur, legendūq; crediderim, *Aut vt Atarnites.* nam de Hermia Atarnæ tyranno intelligitur, Ariſtotelis neceſſario & percharo, quod & annotatum à veteri interprete fuerat, cuius ſcrinia alij interpretes compilarunt, & ſcripta, etſi mendosa, vnde tamen multa odorari poteramus, ſuppreſſerūt. Hermiam, qui à rege Perſarum id eſt domino defecerat, Mentor dux regis Perſarū circumuenit, vt Diod. lib. 16. ſcribit, in poteſtatemq; redegit. Epigramma Ariſtotelis apud Diog. Laertium in Ariſtotel. à rege Perſarum interfectum conqueritur perſidia deceptum. quod ſi quis *Acharnides* defendat, is fuerit Hermias Acharni filius: ſed illud alterum prætulerim. verū nos cæcas historias aliis relinquimus. vt in velitatione, minore contentione nos vtimur, & alia quædam minora quærimus: vt,

Quiq; tenet pontem, qui tibi maior erit.

videbatur enim dicendum, qui te maior erit. ſed ſignificat, qui in tuis maioribus numerabitur, vt tu in eius minoribus: vel potius, qui iudicio tuo in maioribus numerabitur, & quem præ te magnum dices, quamuis aliis ſit infimus & abiectiſſimus. His ego nunc contectus ſum, quæ minus obſcuritatis habent. nam multis nondum ſatis intellectis opus eſſet maiore labore, vel potius ærumna: nos autem licet laborioſos & ærumnoſos aliquis nō putet. Ibid.

Comicus vt liquidis perijt dum nabat in vndis.

hunc verſum de Menandro intelligit vetus interpretes, vt aliorum relatione cognoviſimus, (nam illum interpretem deſideramus) qui comicum Athenienſem dum in Pireæi portu nataret, ſubmerſum fuiſſe dicit, de quo & à Callimacho epigramma ſcriptum fuiſſe: ſed quid verat de Eupolide intelligere, quem conſtat bello Peloponneſiaco in Hellesponto naufragio periſſe ex Suidæ collectaneis. Ita poſteaquam in vndas cecidit depreſſa vel fracta nauis, natando interiit. Ibidem,

Vtq; parum ſtabili qui carmine læſit Athenas.

videtur de Hipponacte hoc intelligi, qui claudicante & parum ſtabili verſu, id eſt ſcazonte, in Bupalum & Athenin inuectus eſt Athenienſes: quo in carmine ne Athenis quidem pepercerat. quid tamen ſi pro *Athenas*, *Athenin* ſcribamus, quæ ab eo probris oneratum accepimus? ne hanc quidem lectionem improbarem: etſi alteram delere non auſim. Ibidem,

Stella Lycoridæ cū fuit æqua viro.

proculdubio de Simonide locus eſt explicandus, quæ Lycoridem virum, vt opinor, vocat, vt & melicum poetam, & Apollineum. nam vt Amphryſia vates Sibylla dicitur, quia ad Amphryſum pauerat pecus Apollo: quidni & ab Apolline, qui *λυκωρίδης* vocatur, vt apud Callimachum in eius hymno, *λυκωρίδης αὐτῆς φοῖβος*, Lycorides dicatur? fortaſſe etiam à Lycoreo, qui Delphis vicum cōdidit, genus ducebat, quod & verius puto.

Parū ſtabile
carmen.

Lycorides.

CAPVT XXVI.

*Spumare in herbas, lauatio matris deūm, dij
genitales, ſomni cornu & Virga.*Spumare
in herbas.

DONEC Theſſalicas deſpumet ſuccus in herbas, in veneficio & incantatione verſus Luca ni eſt, lib. 6. ſed & Apuleius Lunam deſpumari dixit. opinor ſtultas quæſdam veterum animis inceſſiſſe de veneficiis opiniones: credabant enim à veneficis herbas legētib; lunam deripi de cælo, cogiq; eam in herbas ſpumare & ſaliuam quandam ſuam ſpargere, vt eius ſaliuæ ſpuma venenarius earum eſſet virus & efficacius: tale quiddam ſuſpicari neceſſe eſt, vt ex illis conicere locis licet. Ex qua opinione dixiſſe Val. Flaccum lib. 8. Argon. cenſeo, quod & antè attingimus,

*Contrà Tartareis Colchis ſpumare venenis,**Cunctaq; Lethæi quaſſare ſilentia rami. Et lib. 6.*

CAPVT XXVII.

Quamuis Athracio lunam spumare veneno Sciret.
Galli sacerdotis matris Idææ sese cruentabāt
ad Phrygios modos, vt Ouid. in Ibin scribit,
Attonitusq; feces, vt quos Cybeleia mater
Incitat, ad Phrygios vilia membra comis.

Iterū, Cedunt iactatis vilia membra comis.
id Aprili Mense megalensibus faciebant vsq;
dum in Almonē matrem Idēam lauissent: tum
enim dea deposito squalore & fordibus hila-
ris videbatur, & ipsi eandem concipiebant læ-
titiam. Val. Flaccus 8. Argon.

Sic vbi Mygdonios planctus sacer abluit Almo,
Lætāq; iam Cybele, festēq; per oppida thedæ:
Quis modō iam seuos adytis fluxisse cruores
Cogitet? aut ipsi qui iam meminere ministri?

id autem cū fiebat, lauatio deū matris di-
cebatur: Arnob. lib. 7. aduer. Gent. Lauatio deū
matris est hodie. Sed nos hoc tanto capite vaga-
mur & erramus, vt foliuagæ feræ. Quod igitur
est apud Cic. 1. Tusc. ex Ennio, Ex hac opinione fā-
mæ assentiens scripsit Ennius,

Romulus in cœlo cum dijs agit æuū.

quod apud eū curtum mutilumq; est carmen,
integrum profertur à Seruio lib. 6. Æneid.

Romulus in cœlo cū dijs genitalibus æuū Degit.

Dij genitales. Dij autem genitales, in eo Ennij versu viden-
dentur esse quibusdam dij geniti, id est indige-
res, qui homines fuerunt. nam genitale, quod
& genitabile dicitur, non tantū actionis est, vt
genitales causæ, sed & perpeffionis interdū,
vt Lucretius apud Varronem lib. 4.

Aetheris & terræ genitabile quæere tempus:

id est quo genitus est æther, quo genita terra.
atq; hoc videtur verbū ab Ennio quodammo-
do nouatum: Cic. lib. 3. de Orat. sed sepe vel sine
coniunctione verba nouantur, vt ille Ennius dij genitales,
pro quo, indigenitalis, exprimitur ab omnibus
editionibus: deos tamen genitales esse puto
æternos omnium rerum parētes & auctores,
vt alio loco ostendo. Scribit lib. 6. Æneid. Ser-
uius, somnum solitū esse pingi cum cornu, ex
qua consuetudine Val. Flac. scripsit 8. Argon.

— somne omnipotens te Colchis ab omni

Orbe voco, inq; vnū iubeo nunc ire draconem,

Quæ frēta sepe tuo domui, quæ nubila cornu.

& Seneca in apocolocynthosi,

— & obscuro crescebant cornua somni.

quod tum cresceret nox. Tribuitur etiam ei
virga, vt à Papin. lib. 5. Syluar. 4.

— Extremo me tange cacumine virgæ.

Maro libro 5. Æneid. ei tribuit ramum Lethææ
madidum aqua,

Ecce deus ramum Lethæo rōre madentem,

Viq; soporatum Stygia super vtraq; quassat

Tempora. Apud eundem 1. Georg.

— & cereale pāpauer Tempus humo tegere

cū scribitur, papauer ea attributione exor-
natur, quod simulachra Cereris manu papa-
uer gestare solebant: sed & eius antistitæ, cū
Cereri sacrum esset. Callim. in Cereris hym. 60
ἄλλοι δὲ καὶ ἐπιμαρτυροῦντες ἡμῶν. alias afferunt inter-
pretes causas, quas comminiscuntur. ego sa-
crum Cereri libenti animo interpreter.

Venus marina, arbiter Adriæ, corripere gra-
dum, Venus choros ducit imminente luna,
Fauno immolare, Plutonia domus exilis.

Q Vispian locum non putabit fuisse inuo-
candæ Veneri fortasse in nauigatione, cū
tamen Horat. lib. 1. ode 3. ita scribat,

Sic te diua potens Cypri:

cū ea potius amorum fœdera quàm nauiga-
tionum pericula curet: sed vt in versu Ouidij
in epist. Sapphus,

Venus orta mari mare præstat cuncti:

& Venus cognomento marina colebatur: Ho-
ratius lib. 3. ode 36.

Leuum marinæ qui Veneris latus.

& Venus Pontia cognominata apud Pausa-
niam libro 2. legitur. Quod autem ibidem No-
tum arbitrum Adriæ dicit, id ex eo facit, vt reor,

quod Austro flante, vt Aristoteles scribit in na-
turalibus quæstionibus, maiores concitantur
in mari fluctus. Nam velut ex imo oritur, at-
tollit vndas, quas ex altō ingruens premit A-
quilo. At verò eadem satyra mortis gradus,
eius est ingressio, accessus & aduentus, qui in-
terdum formidabilior est & truculentior, in-
terdum clemētior: sed qui nauigationi se com-
misit, & mare turgidum tentauit, nullum mor-
tis quantumuis immanem imperum videtur
reformidare. At verò corripere gradū, est gra-
dum raptim facere & carpere: vt 1. Æneid. cor-
ripuere viam interca: & 6. Æneid. corripunt spatia.

Iam Cytheræa choros ducit Venus imminente luna,
cū dicit ode 4. eiusd. lib. ad id respexit, quod
Venerem vere reuerti censebant: Lucret. lib. 5.

— it Venus & Veneris prænuntius ante

Pennatus Zephyrus.

Imminente autem luna, quod est ex cœlo illu-
cescente, præsultrix Venus choros ducit: quia
noctu remotis arbitris terra grata numinibus
est, cū cerni nolint: cū superis terrena placent,
inquit lib. 1. Papinius Syluar. 1. Ibid. Horat.

Nunc & in vmbrosis Fauno decet immolare lucis.

ait ex consuetudine antiquorum, qui Fauno
rem diuinam faciebāt, & ouilia lustrabant ve-
ris initio, antequā pecus, quod hyberno tem-
pore in septis villæ stabularum erat, in agros
pabularum educerent. Calphurnius 5. eclog.

— tu cessite viuo

Pone fœcum, geniumq; loci Faunūq; laremq;
Salso farre voca: tepidos tunc hostia cultros
Imbuat, atq; etiam dum viuit ouilia lustra.

Iam illud ibidem, æquo pulsat pede, est æquē
ingreditur: nam fores pulsare solemus, vt ape-
riantur, & domos ingrediamur: vnde transla-
tio sumpta. Cur ibidem dicitur domus exilis
Plutonia? nempe quod inanis & vacua sit, vt
apud Maronem 6. Æneid.

Perq; domos Ditis vacuas & inania regna.

Sic & Flaccus lib. 1. epist. 6.

Exilis domus est, cui non & multa supersunt.

Illud autem ode 5.

Qui te nunc fruitor credulus aurea:

Lauatio
matris
deūm.

Venus
marina.

Arbiter
Adriæ.

Corripere

Venus
choros
ducit im-
minente
luna.

Somni
cornu.

Immolas
re Fauno.

Domus
exilis Pla-
tonia.

valer,

valet, qui te fruitor charissima sibi, multumque amabili & optata, & sibi instar auri cupita, vt longè charissimum hominibus aurum est, nullumq; pluris est metallum. Sic auream mediocritatem libro secundo, ode 10. dixit, quòd ea hominibus charissima, optatissima & preciosissima esse debeat, & tanti aestimanda, quanti est aurum, vt & reuera nonnullis est expectanda maximè. Liquidos autem odores hoc loco vngueta vocat, ad diapasmatum discrimen, quæ odorata quidem, non tamen liquida, sed sicca sunt. Sed quis vnum affem istis interpretatiunculis ponere velit? has tamen minutias exemplo Grammaticorū confector, & aduersus vituperatores satis eorum exemplo tutus esse possum: nec fumos venditare possum videri, qui mercè meam æquo ferè precio aestimo, neque pluris quàm est facio.

CAPVT XXVIII.

Inuidia, Fascinus deus, depellens fascinum, oculus inuidus, Cumina.

Inuidia. Inuidiæ magnam vim ad nocendum anti- qui putabant, cum eam sola voluntate, & ipso afflatu & contagione maleficam & venenatam esse, & hominibus quibus malè vellet, obesse grauitè censerent: hinc illa Horatij libro 2. satyra 3.

Inuidiam placare paras virtute relicta?

Ieniendum enim & demulcendum hoc vitium quòd crederet, ita loquutus est. Rursum libro 1. epistola 14.

Non isthic obliquo oculo mea commoda quisquam limat, non odio obscuro morsuq; venenat.

Catullus epig. 7. basia conturbat, ne quis malus inuidere possit, & ne mala fascinare lingua. Discidium sibi euenisse quadam suspicatur inuidia lib. 1. eleg. 11. Propertius,

Inuidie suimus, an me deus obruit, an quæ Lecta Prometheis diuidit herba iugis?

Commemorat rerum gestarum Augusti magnitudinem 3. Georg. Maro tantam esse, vt inuidia suum liuorem in eas non sit ausura expromere.

Inuidia infelix furias amnemq; seuerum Cocyti metuet.

Sed & ad eam repellendam de collo puerorum suspendebant amuleta. Varro lib. 6. Pueris turpicula res in collo quædam suspenditur, ne quid obfit, bonæ scæuæ causa. hinc fascinum vocatur pudendum virile, quòd fascinum depelleret: est enim ea turpicula res, quæ de collo puerorum suspendebatur. Sed & Fascinus erat deus eius depul-

Fascinum for: & Fascinus, inquit libro 24. cap. 4. Plinius, Imperatorum quoque non solum infantium custos, qui deus inter sacra Romana à Vestalibus colitur, & currus triumphantium sub his pendens defendit medicus inuidiæ, iubetque eosdem recipere. Hortos & fores contra inu-

Fascinus deus. dentium effascinationes dicare, vt Plinius refert lib. 19. cap. 4. solebant, & in remedio erant satyrica signa: etiam satyrion inuidiam depel-

Depellens fascinum. lebat. nam quæ turpia erant & ridicula, ad auer-

tendam illâ pestem accommodata credebantur, obtutu & aspectu inuidentium ex obscœnitate & miraculo turpitudinis auocatis, vt refert Plutarchus. nocebat autè teneris fascinus magis quàm puberibus: hinc Maro eclog. 3.

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

facilius enim mali sensus & noxa oculo trans-

mittebatur, quem *ὀφθαλμῶν βίασσαν* Plutarchus appellat, causamque & ipse & Alexander Aphrodiseus quærent, scriptumque est ab Alciphrone, *ἀστυγῆς καὶ βίασσαν* ὁ τὴν γαστήρα ὀφθαλμῶν, *φυσὶν ἢ χειροποιία*. In Africa, teste Plin. lib. 7. cap. 2.

familiæ erant effascinantium, quarum laudatione interibant probata, arescebant arbores, emoriebantur infantes: vnde illud Maroniam ecloga 7.

Aut si ultra placitum laudarit, baccare frontem

Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

20 Erant in Triballis & illyriis qui visu effascina-

Oculus inuidus.

bant & interimebant quos diutius intuebantur iratis præcipuè oculis, eosque binas pupil-

las in singulis oculis habuisse dicunt. In Ponto quoque erant Thebij eiusdem nature: sic em in Plinio legendum & Plutarcho auctore & Stephano, qui de his ita scribit, *θῆβις ὡς ἀπὸ τοῦ θῆβυς ἀδελφῆς, ἵνα ἢ θῆβυς βίασσαν* ἴδῃ καὶ φθόρον οὐκ, *δαρσινὴ ἢ τὸ πνεῦμα αὐτῶν εἰς αὐτὸν πνεύματι, καὶ τὰ σώματα αὐτῶν φέροντα εἰς δάλασσαν ἢ λιπαροῦσιν*. Cumina etiam dea fa-

30 scinum depellebat: Lactan. lib. 1. c. 20. & Cumina, *Cumina, quæ infantes in cunis tuetur, ac fascinum submouet.* Etiam monilia conferta sacris conchis, & lucifugæ meles, & viui lapides cū corallis iuncti, & herbe magico cantu adiutæ, vt inquit Gratius, ad depellendum fascinum profunt.

Cumina.

Nam sic affectus, oculiq; venena maligni Vicit tutela pax impetrata deorum.

CAPVT XXIX.

40 Cantor apud Horatium, omen parræ canentis.

QVIS ille obsecro apud Flaccum de arte poetica, cantor est, qui dicit, plaudite: sic enim scribitur,

Cantor.

—donec cantor vos plaudite dicat.

quid? erat illud cantico aliquo dicendum? & non videtur sanè debuisse dimitti populus vnus vocis modulatione. Denique dicat dicit,

50 non cantet, cui æquè liber erat in versum aditus. sed nugamur & stulti sumus, qui sic argutamur & ratiocinamur, quin vno expédimus verbo potius cantorem hinc histrionè esse vel actorem fabulæ: neque nostra interpretatio ista erit, vt nobis præstandum sit eius vitium, sed antiqui poetæ Prudentij, qui in eam sententiam accepisse videtur, cum libro 2. contra Symmachum scribit,

Vt tragicus cantor ligno tegit ora cauato,

Grande aliquod cuius per hiatum crimen anhelet.

60 Quærendum etiam esse visum est, cur Flaccus inauspicatum cantum parræ dicat, cum lib. 3. ode 27. canit,

Impios parrae recinentis omen Ducat.

Quod & Prudentius æquè scribit,
*Cur Cremeræ in campis cornice vel oscine parra
 Nemo deum monuit perituros Marte sinistro
 Tercentum Fabios?*

Ego eam fuisse superstitiosam veterum opinio-
 nem crediderim, quod eius avis sit iniucundif-
 simus cantus, ut in oscinibus augurij sit ideo
 infausti: cantus autem insuauitatem & propè di-
 ritatem eius avis satis indicarit versus iste Au-
 sonij epistola 14.

Si confers fulicas cygnis, et aedona parrae.

Cantus quoque cornicis iniucundè crocitan-
 tis malum auspiciam erat aliquid incipienti,
 malumque portendebat: Virg. eclog. 1.

Sæpe sinistra caua prædixit ab ilice cornix.

Erat etiam cantus eius faustus & auspiciatus:
 ut in epigr. Maronis,

*Tarpeio quondam quæ sedit culmine cornix,
 Est bene non potuit dicere, dixit erit.*

Omne par-
 ræ canen-
 tis.

Cornix quoque & parra apud Plautum secun-
 da sunt auspicia, non tamen cantu, sed loco: Pi-
 cus, inquit Sc. Hercle verò Litane. *cornix est ab
 læua, coruus parra ab dextera: consuadent.*

CAPVT XXX.

Soccus, pigri, Venus, noster Mars, sui dij.

Soccus.

VT cothurnus, sic & soccus Romanum nõ
 videri fuisse calceamentum, sed Græ-
 cum: utroque autem Romani utebantur in pal-
 liatis comædiis & tragædiis. itaque homini
 dabatur vitio soccum gestasse: atque vna etiam
 hæc nota Caio principi inuritur, ut in exoti-
 cum alienumque cultum, & hominibus Roma-
 nis insolitum demigranti: vnde à Seneca scri-
 bitur 2. de benef. cap. 12. *Qui excusant eum, negant
 id insolentiae causa factum: aiunt socculum auratum imò
 aureum margaritis distinctum ostendere eum voluisse.* Ibi-
 dem apertius, *parum enim fœdè furiosè; insolens fue-
 rat, qui de capite consularis viri soccatus audiebat, nisi in
 os Senatoris ingessisset Imperator pigros suos.* indignum
 facinus videri vult Seneca, sedisse in iudicio
 calceatum soccis Imperatorem, ut nõ vfitatis
 publicè nec forensibus sed alienigenis & do-
 mi, ut & synthesis solebat, sumendis: sed nec
 fortasse tam exterum calceamentum intellexit
 & reprehendit Seneca, quàm parum virile
 muliebreque. socci enim Romæ mulierum
 videntur fuisse. Suetonius in Vitellio, cap. 2. à
 Messalina petijt ut sibi pedes præberet excalceandos, de-
 tractumque socculum dextrum inter togam tunicasque gesta-
 uit assidue. Illud animaduertendum, quos appel-
 let pigros Seneca: & mihi videtur ioculari vo-
 cabulo pedes appellare. cum enim illi quo-
 cunque nos ferant, in desidibus & pigris officio
 videntur deesse suo quadam ignauia, & pi-
 gri pigros & segnes reddere, ut in strenuis &
 gnavis contra videntur gnavi & strenui esse &
 prompti ac parati ad viam. Eodem è libro di-
 dicimus, Venerè nõ tantum amoribus præesse
 existimatam fuisse, sed etiam hominum com-
 mendationi & conciliationi, ut facilius ali-

Pigri.

quid impetrarent ab aliquo, & in amicitiam
 influerent, & gratiam emererentur. ille, inquit
 eod. lib. cap. 28. *non est mihi par virtutibus nec officijs,
 sed habuit suam venerem.* hoc valet, sed ei fauit Ve-
 nus, quæ gratiam quandam ei commendauit,
 qua placuit, & facillè beneficium impetrauit:
 ut & apud Flaccum lib. 1. epist. 6.

Et bene nummatum decorat Suadela Venusque.

sunt enim hæc duarum dearum nomina, quæ
 facillè homines, quibus fauēt, suis muneribus
 benevolentiae & amicitiae aliorum tradunt.
 Quispiam explicabit fortasse suam venerem,
 suam venustatem & gratiam, neque præterea
 quicquam esse quærendum putabit: quam in-
 terpretationem, ut nõ condemno, ita alteram
 meliorem puto. dij enim nostri dicuntur esse,
 qui nobis fauent: ut apud Maron. 12. Æneid.

Sin nostrum annuerit nobis victoria Martem. Et,

— nec dij texere Cupentum Aenea veniente sui,

20 qui scilicet ei propitij erant, fauebantque.

CAPVT XXXI.

*Cupressum simulare, ponere, cinctutus, iam-
 bus, Horatius explicatus.*

Fortasse cupressum scis simulare, in aliam senten-
 tiam ab Horatio libro de art. poet. dictum
 interpretor & fortasse fallor, quàm interpre-
 res, cum putem ab eo significari malum & ru-
 dem pictorem, qui tabulam depingere nõ pos-
 sit, sed tantum parerga, quæ rudimenta e-
 rant artem pingendi discentibus, & ornamen-
 ta tabularum delineare. eis persimiles sunt,
 qui magnū carmen condere instituunt, cum ta-
 men descriptiones tantū amœnas fluuiorum
 & nemorū, poetices initia & progymnasmata
 explicare possint, quas idcirco non suo loco
 adhibēt, & poema fucāt & adulterāt intempe-
 stiuis ornamenti. tale illud est Persianū satyr. 1.

Cupres-
 sum simu-
 lare.

Eccè modo heroas sensus afferre videmus

Nugari solitos Græcè, nec ponere lucum

Artifices, nec rus saturum laudare.

Quia ponere totum nesciet, more Græco dixit, pro
 facere. nam in eo sensu sæpenumero ab
 Homero vsurpatur. Sic lib. 4. ode 8. Flaccus,

Ponere.

Solers nunc hominem ponere, nunc deum:

id est, facere. Cinctutos autem Cethegos, vete-
 res intelligo. Nam veteres cinctu uti loco tuni-
 cæ solebant, qui ætate Horatij exoleuerat, e-
 ratque vestis infra pectus, corpus comprehen-
 dens, similis subligaculo, Græcè *σώμα* & *σώμα* di-
 citur, quo nomine Græcè etiam tunica intelli-
 gitur. ut autem cinctus erat virosum, sic cincti-
 culus puerorum. Plaut. in Bacchid. Sc. Nunc
 experiar.

Cinctuti.

Cincticulo præcinctus in sella apud magistrū assideres.

Cethegos autem ait, propter Cethegum orato-
 rem antiquum, quæ Ennius suadæ medullam
 eximia laudis abundantia appellauit. At verò,

Horatius
 explica-
 tus.

Signatum præfente nota producere nomen,

vocabulum est innouare, ea tanquam forma
 monetae percussam, quæ in vsu est: ut cum ar-
 matura diceretur ab armo, vectura à veho.

Terentius

Terentius curaturam eadem forma dixit à cu-
 ro, in Eunuch. act. 2. Sc. 3. Plautus cursuram à
 curro in Bach. Sc. Quid si hoc atq; hoc est si-
 gnare & cudere velut nummum vlitata & re-
 cepta forma. Ibidem Auctor promissi carminis, po-
 eta est qui initio sui carminis profiteretur pro-
 mittitque se poema scripturum, vt Maro pri-
 mo Æneid. *Arma virumque cano:*
 Et infrà apud Flaccum,
Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
 sequitur enim continuò,
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatus?
Archilochū aut proprio rabies armauit iambo,

hunc sensum complectitur, Archilochum ad
 maledicta & conuitia vsum esse suo iambo, id
 est versu iambico Archilochio. nam sunt iam-
 bici Hipponactei & Alcaici. Iambum itaque
 pro versu posuit, vt mox, *hunc focci cepere pedem,*
 id est versum. Est & Iambus ecloga, aut idyl-
 lium, aut carmen, aut poematum ex iambis:
 Cic. lib. 1. epist. 16. ad Att. *mibi, vt Aristophani Ar-*
chilochi iambus, sic epistola longissima quæque optima
videtur. Iambicum autem Archilochium adsci-
 uit comædia & tragædia, quòd aptus
 fit diuerbijs & colloquijs
 personarum.

LIBRI NONI FINIS.

ADRIANI TVRNEBI AD-
 VERSARIORVM LIBER
 DECIMVS.

CAPVT I.

Inanes, ne mihi Polydamas, iecur, fibra, in v-
do est Menas.

Inanes.

INANES à Latinis plerunq;
 intelliguntur homines ieiuni
 animi & laudis ambitiosi
 & honoris cupidi: quòd em̄
 ijs carere videantur & vacui
 esse, auidè quo carent conse-
 ctari putantur. nam si laude
 & gloria satiati pleni que essent, non tanto ad
 eam animi sitim explendam studio raperen-
 tur: Tacitus, *Dein postquam inanem animum spe &*
cupidine impleuerat: hinc inanis est, qui auidus &
cupidus est. & Horat. lib. 1. sat. 4. de his qui po-
 ematum recitatione gloriã quærunt, *inanes hoc*
iuuat. & Persius sat. 1. de ijs qui scribenda ora-
 tione soluta aut còdendo carmine famam in-
 genij stultè ambiunt, aut ineptè eloquentiæ
 & eruditionis nomen captant, & à vera laudis
 via aberrant,

— *ò quantum est in rebus inane.*

ac mediufidius vt vtrumq; poetam declara-
 rem, id de inani subiit perstringere. Cæterum
 apud posteriorem, ead. sat.

Ne mihi
 Polyda-
 mas.

Ne mihi Polydamas & Troiades Labeonem
Prætulerint: sumptum est ex Hom. Iliad.
 22. apud quem Hector Troianarū mulierū &

Polydamatis reprehensionē sese vereri dicit:

αἰδέομαι Πόλυας καὶ Πριάμῃος ἰκεταίῳ πῶτος,
Πολυδάμας μὲν πρῶτον ἰλιγγέλλω ἀναδύσει.

quod eleganter per parodiam vsurpauit Per-
 sius, quæ tamen intercidit gratia, quo allusum
 sit ignorantia. Ibid. — *rupto iecore exerit caprificus,*
 eleganter & perfacere dixit: vt erũpere solent
 è parietinarum & monumentorum veterum
 commissuris steriles ficus. Iecur porrò dixit, Iecur.
 quòd in eo etiam, non tantum in corde, sensa
 animi collocata & affectus crederent eam que
 animi sedem domicilium que existimarent.
 ideo dixit ead. satyra,

— *neq; enim mihi cornea fibra est.*

& satyra quinta:

Quod latet arcana non enarrabile fibra:

& in epigrammate lepido scribitur,

En cor Zenodoti, en iecur Cratetis.

Iratum autem Eupolidem prægrandi cum sene
palles,

hac satyra audacter dictum est pallere Eupoli-
 dem, vt si diceres pallere pallorem, quòd est,
 qui palles quòd tam impensè illis poetis ope-
 ram impenderis, vt decolorem còtraxeris in-
 sano labore vultum. eodem modo, sed alio
 sensu dixit Horatius lib. 3. od. 27.

— *scatentem*

Belluis pontum mediasq; fraudes

Palluit audax, pro timuit.

— *Summa porrò delumbe salina*

In udo est
 Menas.

Hoc natat in labris, & in vdo est Mænas & Atyſ, cùm ibidem ait Perſius, mollem & teneram cum affectatione pronuntiationem, & liquatam delicatamque reprehendit. ſi enim viriliter pronuntiarent, non primore lingua & labris verba effœminarent molliter expreſſa, & in ſumma natantia ſaliua quæ in primam vſq; linguam exuberat illuc permanans, ſed medio ore firmam conciperent & robuſtam vocem, non fractam & eneruem delumbarent. In vdo eſt igitur Mænas, id eſt humida & tenera lingua, quæ ſaliua & humore ſcatet, pronuntiatuſ molliter & teneriter, nec impreſſione ſicci plectri valida ſignatur & feritur. Mænas quoque & Atyſ ad argumeta pertinent & materiam carminis mollioris.

CAPVT II.

Mafculum thus, mafcula Sappho, temperat Archilochi muſam, apud Horatium.

Mafculū thus.

MAſculum thus, quod rotundum eſt, vt Plinius & Dioſcorides lib. 1. cap. 70. ſcribunt, ab his qui rebus ſacris operari ad eblan- diendum deorum fauorem omni cura & indu- ſtria cupiebant, focis ſacris adolebatur: ſed & ab his qui magico ſacro & amatorijs carmini- bus februationibus & luſtrationibus alicuius mentem mutare, aut deos placare propenſio- resque reddere conabantur, vt apud Maronē pharmaceutria facit.

Verbenasq; , inquit, adole pingues & mafcula thura.

Et apud Alciphronem ſic ſcribitur, *νεῖ λυδῶν τινὰ δὲ πορτολίαν τὴν γυναικῶν, καὶ παρασηνῶσαι τινὰ βῶα ἢ φῶσαι, καὶ λιθωντὸν ἄβρον, καὶ σίρανα μακρὸν, καὶ πῖματα σιλῶν, καὶ ἄγρια φῦλλα τῶ ἀνθρώπων.* Plinius autem ſic de thure mafculo ſcribit, lib. 14. cap. 12. quod ex eo rotunditate guttæ pependit, mafculū vocamus, cùm alijs non ferè mas vocetur vbi non ſit fœmina, religioni tributum, ne ſexuſ alter vſurparetur. Mafculū aliqui putant à ſpecie teſtium dictum. Sappho autē mafculā cur lib. 1. epiſt. 19. Horatius vocet, pau- ci animaduertunt. non deſunt etiam, qui ob- ſcœnijs interpretentur, quod mihi faciendum non videtur eſſe. Nam cum ait,

Temperat Archilochi muſam pede mafcula Sappho :

mafculam intelligit, quæ tam audaci & virili animo fuerit, vt de Leucade petra præcipitem dare ſe auſa ſit, quod à Papinio libro 5. ſiluarum ita canitur :

— ſaltuſq; ingreſſa viriles

Non formidata temeraria Leucade Sappho.

Atque vt Horatium eo in loco ſatis obſcurum illuſtrems: vt mihi videtur, ait in Carminum libris ſe Alcæum & Sappho imitarum eſſe, in libris Epodon Archilochum, cùm præſertim à Grammaticis liber Epodon Archilochi cite- tur, & in libro eiufdem nominis Flaccus plu- rimum Iambicis Archilochijs, & eo genere verſuum vratur, quos frequentaffe Archilo-

Tēperat Archilochi muſā.

chum nouimus, & in Epodis vſurpaſſe Gram- matici declarant.

CAPVT III.

Vehemens, de lapide emptus, lapis, ager pro- uincialis, fermentum: apud Columellam libro tertio.

LIBRO Columellæ 3. cap. 1. non ſolita fre- quenti que ſignificatione vehemens in lu- xuriante exuberanteq; ponitur, vt cùm ab eo ſcribitur, *terræ denſæ vehementem multaq; materia frondentem.* nam ei opponit vitem rari ſarmenti. Iterum lib. eod. 4. cap. 10. vnde etiam materia ve- hementiſſimæ reperiuntur, aut in capite vitis, aut in cruce vicino radicibus. hic vehementiſſimas materias dicit luxuriantes, & maximas, in quibus & prolixiſſima dixit eſſe flagella & productiſſi- ma ſarmenta fortaffe etiam non diſſimili no- tione & ſignificatu Horatius dixit de nitido eleganti que vſu, lib. 2. epiſt. 2.

Vehemēs

Vehemens & liquidus puroq; ſimillimus amni: quod ferax ſit & fœcundus in producendis re- rum vocabulis, ſemper que aliquid aduehat, & vt amnis vehemens exundet. nam quod vehe- mentem & liquidum dicit & purum, à fluuio tranſtulit magnū aquarum limpidarum ag- men vehente: quod nonnulli ad poetam com- modius quàm ad vſum referri poſſe cenſent, quibus non aſſentior. Eodem libro cap. 3. de lapide noxium appellat, ſeruū de lapide em- ptum, non frugi bonæ, ſed qui noxæ deditus ſit, ideo que venditus: verba eiſ ſunt, *vel de la- pide noxium poſſe comparari putat.* Lapis autem lo- cus eminens erat, & ranquam ſuggeſtus, vn- de præco prædicabat atque vendebat. Pollux lib. 3. cap. 25. *ὁ δὲ τῶν πρῶτων λίθων καὶ πωλετῆριον.* In- de emptos de lapide tribunos vt ſeruos vœna- les dixit contumelioſè Cicero in Piſonem & Plautus in Bacchid. Sc. conſtringe.

De lapide emptus.

Lapis.

In eo ipſo aſſas lapide, vbi præco prædicat. ſic & Athenienſes interdum ſuggeſtum voca- bant, vt apud Ariſtophanem, *τῶ λίθου προσίγαμψο.* Illud ex eodem capite eſt obſcure intelligentiæ, cùm ſola ea res omnem impenſam terreni pretio ſuo liberet, ſi modo non provincialis ſed Italicus ager: id autem eò exiſtimo ipſum dicere, quod Italicus ager nec vectigalis nec tributarius erat: ita fru- ctus ſolidos & integros ſine diminutione & impendio tributi domino reddebat: cùm con- trà vectigalis eſſet provincialis ager, ſolumq; tributarium haberet: vnde decedebat fructui, nec proventus dominum tantum ditabat, ſed etiam publicanum, & fiſcum. Etiam tacitum indi- ctum que præteriri non debet, quid in fer- mentum congerere ſibi eodem in libro cap. 11. velit, cùm ſcribitur, vt, *parum quod ſuper eſt inferio- ris ſoli raſtris licet effodere, & in fermentum congerere atq; componere.* hic fermentum intelligit, com- poſitum ſolum laxum ſolutumq; &, vt libro 4. cap. 1. ait, quodam velut fermento intume- ſcens.

Ager pro uincialis.

Fermen- tum.

scens. At verò Varro lib. 2. cap. 9. solum pedis fermentatum dicit quod nec durum nec corneum est, sed tumidum & molle. Plinio lib. 17. cap. 2. tellus niue fermentescit, quæ niue tabescente diluitur & remollescit, putrisque redditur & soluta, quod antè à Theophrasto fuerat dictum: vt à Galeno atra bile terram fermentari, quæ acore suo eam soluit: neque aliud est, inquit lib. 2. cap. 2. Columella, colere, quàm resoluerè & fermentare terram.

CAPVT III.

Multigenera, picantium modo apud Plinium quid, & quædam in eo emendata.

CHirographa interdum non consentiunt excusis, cum tamen vtraque probabilia sint, nec falsi in simulari meritò possint: tamen hæc conficta quodammodo emendatorum iudicio, illa auctoritate scriptorum niti videntur, vt libro vndecimo cap. primo Naturalis Histor. Plinij editiones ita promulgant, *multa hæc & multigenera*: ita bonis verbis & bono sensu, vt culpæ nemo possit. at in ipsis, vt ita dicam, antiquitatis sanctuarijs legimus, *multa hæc & multigenera*, quod qui non probat, illud etiam Plautinum è Captiuis, Sc. Aduerte animum. improber,

Multi & multigeneribus est opus tibi.

In his quæ paulò post sequuntur, licet vtraque exemplaria accusare perfidiæ: neque enim placet, *aliquibus verò non tota incisura eas ambiente rugas*: nec, *aliquis verò non tota incisura eam ambiente rugas*. quid igitur sequimur? nempe vt legamus *aliquis*, vel, quod idem est, *aliquibus verò non tota incisura eam ambiente ruga*. Et mox: *imbricatis flexili vertebris*: quod eo audacius facimus, quia reconditi libri, & eam & flexili constanter & fideliter exhibent: & qui tractant monumenta vetera, non ignorant sæpe in eis literas primores verborum sequentium, etiam adhærescere vltimis syllabis antecessorū: vt hic, *rugas sed in aluo*. ille enim sibilus in fine strepit vocabuli ruga arcesitus è coniunctione. Sed ne illud quidem dissimulabitur, capite quarto huius libri, in eo quod publicatum est, *in reliquis partibus sticcus verius quàm durius*, discrepare stirpem à propagine. Nam stirps hæc est, *in reliquis partibus sticcus ferè quàm durius*. hæc lectio ab omnibus reiecta lectorem tamen fraudare nolimus, si quid ex ea fortè elicere possit: *istius* tamen in libris scriptis est: & animaduertit cum t coniunctum in eis ita effingi non rarò vt st, si quis hirtius putet. Multa autem supplementa inculcauerè in duas comprehensiones, vt id quod sentiebant potius exprimerent, quàm quod Plinius voluerat: sic enim capite sexto ediderunt, *adè non ad veris initium*, vt dixere, nec, vt quisquam in Italia de aluis existimat. ante fabas florentes nõ exeunt ad opera & labores. hæc sic reperio in sanctiore instrumento, *adè non ad veris ini-*

tium, vt dixere, nec quisquam in Italia de aluis existimat. ante fabas florentes, exeunt ad opera & labores. Sine controuersia autem eod. libro capite 7. legendum esse arbitror. pifoceros super eam venit picantium modo ceu dilutior cera è vitium populorumque mitiore gummi: ac picantium modo interpretor proinde quasi apes ipsæ fauos picare eo velint: qui autem picant vasa, picem diluere solent, vt liquidior inhærescat lateribus vasorum, quod non faceret, dura si esset. Liguatam autem picem igneque solutam ad picandum imitatur pifoceros, nec tam pix videtur tamen, quàm dilutior cera.

Picantium modo.

CAPVT V.

Acetum mel, Plinius emendatur.

NON abs re nobis est plerunque suspecta fides publicorum librorum, qui eam confarcinant scripturam, quam captus castigatorem excogitare potuit, non auctor prodidit: & cum est copia librorum conditiuorum, vt ita dicam, eos sæpe consulimus libenter, vt & fecimus, cum in Plinij libro vndecimo capite decimoquinto, ita editum reperissemus: *in omni melle quod per se fluit, vt mustum oleumq; appellaturq; acetum, maximè laudabile est*. è quibus hanc retulimus scripturam, *in omni melle quod per se fluit, mustum oleumq; appellatur, acetum maximè laudabile est*. acetum autem esse suspicor quod Græci *ἀκάρη* dicunt, & optimum Græci grammatici interpretantur: quo in verbo later notio medicamenti, vt mel illud esse credam, quod ex ortu nobilis sideris, aut incumbente cœlesti arca, non sequitur imbribus gignitur dono quodam cœlesti, medicatum & ad plurima mala salutare, vt malis hominum sanandis vim quandam diuini nectaris præstet. vt tamen ipse adscribam, quid de eo loco aliquando senserim, non acetum legendum, sed Atticum per diu existimaui, nec piger sententiæ. Sequitur mox in editionibus, *æstiuum omne rutilum, vt diebus confectum sticcioribus. aptissimum existimatur è thymo*, quis non crederet sincerè & bona fide editiones voce Plinij loqui? at alius sermo in illis libris, quos amanuenses scripsere, inuenitur, *est etiam omne rutilum vt sticcioribus aptissimum in æstimatus hetuno*. in alijs, *est iam. equidem miror tam discrepare ab origine sua exemplaria popularia, & qua ratione impulsu sint castigatores, vt somnia sua sequi mallent quàm scripta vetera: quæ etsi falsa sunt, in eis tamen veritas apparet. legendum igitur puto, etiam omne rutilum: vt vlcibus aptissimum in æstimatu est è thymo*. hoc & ab Aristotele scribitur libro 9. historiæ animalium, cap. 40. & infra lib. 11. cap. 16. à Plinio his verbis, quæ tamen in veteribus libris non reperio, *album mel non fit, quod è thymo est, sed oculis & vlcibus aptissimum existimatur*. Etiam eiusdem capituli illud aduertit me, vt oracula, vt sic dixerim, veterarum bibliothecarum adirem: *huic vindemia*

Acetum mel.

Plinius emendatur.

Attici

Attici signum dedere initium caprificalem diem Vulcano sacrum. parum mihi videtur emendata oratio, nedum elegantia Plinij digna. reperi autem in bibliothecis antiquis, dedere initium caprificali diem, vt non dubitanter legendum sit dedere initium Africi, alij diem Vulcano sacrum: significat enim eo tempore vindemiam illam mellis esse faciendam, castrandamq; aluos, cum incipit Africus ventus flare.

CAPVT VI.

Inscripti maleficij actio, inscriptæ merces, inscriptum pecus.

Actio inscriptima
leficij.

APVD declamatores actio quædam proponitur, è qua eorum quædam oriuntur causæ, inscripti maleficij: vt apud Senecam libro quinto Declamat. 1. *Inscripti maleficij sit actio.* ea vt opinor maleficij erat legibus nominatim diserteque non comprehensi neque cauti, cuius tamen actio dabatur. Quæ quidem moribus Græcorum videtur comparata fuisse, nõ Romanorum: apud quos scholasticum hoc & declamatorium erat, non in Repub. vsitatum. huius rei mentio est apud Hesychium & Suidam. sic enim scribunt, ἀγορά ἀδελφικία, πρὸς ἑνὸς νόμου ἢ νόμων. ex his intelligitur nullo negotio iocus & frustratio Senecæ, Cestium declamatorem irridentis, qui se eloquentiorem tamen & disertiorum Cicerone putabat. eum enim ludens Seneca repertum in foro postulauit inscripti maleficij, quæ iure Romano actio prodita non est. Ille, qui in declamationibus semper versatus esset, in quibus ea actio iactabatur, æstuare & timere cœpit, & foro non asfuerus aduocationem postulauit. Ita qui se Cicerone facundiorum putabat, patrono egere visus est. sed verba Senecæ subscribam ex lib. 3. declamat. 1. *deinde libuit Ciceroni de Cestio in foro satisfacere: subinde nactus eum in ius ad prætorem voco, & cum quantum volebam iocorum conuitorumq; effudissem, postulauit vt prætor nomen eius reciperet lege inscripti maleficij. Tanta illi perturbatio fuit, vt aduocationem peteret. Deinde adultum prætori dixi, & ingrati postulauit. Ecce iterum peruenuit illud Seneca, qui ingrati postulet ingenuum, cum ea tamen prodita sit Romano more in libertos ingratos actio: sed fretus inscitia Cestij hominis scholastici, sic impunè iocabatur, cum ille stuperet, nec quicquam hiscere posset, qui sibi tamen Ciceronem parem esse negare solebat. vt autem inscripta dicebantur quædam maleficia: sic & scripta, quæ nominatim legibus appellata cautaque erant. Quintil. 1. declam. igitur & scriptum maleficium: & aduersus eum cum quo agitur. certum significat esse crimen & legum sanctionibus & animaduersionibus vindicari solitum. Inscriptæ autem merces sunt, quas in portu apud publicanum mercator aut institutor non est professus, ideoque in scriptura publicani non sunt perscriptæ, in commissumq; incidunt. Lucillius apud Non. *facit idem quod il-**

Inscriptæ
merces.

li, qui inscriptum ex portu exportant clanculum, ne portorium dent. sic & inscriptum pecus dicebatur, quod pascebatur in saltibus publicis, nec in ratione publicani scriptum erat, & lege censoria committebat. Varro de re rust. libr. 2. cap. 1. *ne si inscriptum pecus pauperint, lege censoria committat.* Posset aliquis multò plura ex auctoribus exempli conquirere & ijs ista magis illustrare, sed operæ peperci meæ, satisque habui, quæ occurrebant vltro, adscribere, & modicè genus loquendi declarare: sic & aliorum industriæ aliquid relinquatur, & iuuentutis studijs pro mea parte non videbor planè defuisse.

Inscriptū
pecus.

CAPVT VII.

Murranus, Ilus, rumpuntur pectora, pro aris & focus, cedit Iulus agris: apud Maronem.

LA T E T apud Maronem in proprijs nominibus interdum multum ingenij, vt lib. 12. interfici dicitur Murranus antiqua Regū nobilitate generosus. nam Murrani reges Latinorum dicebantur, vel quòd murra vnguentisque oblinerentur, vt apud Maronem 12. *Æneid.* scribitur,

Murranus.

Vibratos calido ferro murræq; madentes

nam à murra murranus, vt à minio miniamus dicitur: legimus enim Iouem minianū apud Cic. 9. fam. epist. 16. minio oblitum, & à phœcalijs phœcalianum apud Iuuenal. sat. 3. pro phœcaliato, id est phœcalijs calciato: vel quòd oppidis muro clausis & cinctis præessent, vt murrani quasi murani dicantur, vel potius de nomine Regis alicuius nobilissimi & fortissimi. Illi alter mox ex aduersa parte reponitur quadam compensatione, qui velut pari stemmate regioq; nomine celebris occiditur, Ilus que ab Illo Troianorum rege appellatur. itaq; aspirari non debet, sed exiliter tenuiterq; proferrī. ille ruenit illo, non vt editur, Hilo. Quòd autem ibi scribitur,

Ilus.

— *rumpuntur nescia vinci Pectora,* ex consequenti antecessio accipienda est, vt magna incendi & intumescere ira audiamus, vt inflata pectora, & distensa penè in periculum rumpendi veniant. videtur autem,

Rumpuntur pectora.

— *& vanis sese occultat vmbri,*

quadam reciprocationis abusione dictum esse, cum de Ænea dici videatur, & ipsam latinitas postulet: sed aliquantò hac in re liberiores fuerunt Latini veteres, etiam Cicero. Quòd autem legimus plerumque, pugnandum esse pro aris & focus, etsi de aris templorum & priuatis testis accipiendum plerumq; videtur, tamen auctoritatem Maronis sequutus interdum de fanis & delubris exponendum iudico. Nam pars quædam aræ in qua accenditur ignis, focus dicebatur, ceu ignitabulum, & aræ focus imponebatur: vt eodem libro, *Craterasq; focosq; ferunt.* Itaque ijsdem propè interdum esse videtur foci & aræ: *ibid.*

Pro aris & focus.

In medioq; focus & dijs communibus aras.

sæpe

sæpe tamen foci pro tectis priuatis intelliguntur: Cicero pro Sext. Rosc. Amerin. *eijcere aliquem nudum domo atque focus patrijs dijsq; penatibus præcipitem exturbare.* Pro domo sua, focos, deos penates esse subiectos libidini tribuntia. Etiam videtur illud singulari artificio & propè adulatorio excogitatum, quòd non tam Æneæ quàm Iulo quæri Italia significatur, vt Iuliæ familiæ, quæ rerum potiebatur Virgilij ætate, gratia quærat, ad quam deorum fati imperium delatum sit. sic enim scribit, *cedet Iulus agris: & quarta Æneid.*

Afcantiõne pater Romanas inuidet arces?

Apud Lucanum quoque libr. 1. penates patrij quos Æneas in Italiam classe vexerat, & à Lavinio Albam transtulit Iulus, à Cæsare gentis Iulæ dicuntur esse: verba subscribam,

Phrygijsq; penates Gentis Iulæ. proinde quasi Iulij hæredes familiæ & successores sacrorum Iuli essent. Nam & Halicarnasseus Dionysius libro primo, Iulo tradita dicit sacra fuisse quæ deinceps familiæ Iuliæ prodita sint, & ab ea possessa. eius verba sunt, *ἰδὼν δὲ αὐτὸν τὴν βασιλείαν ἰσχυρῶς τῆς θεοῦ προσηλάσσει, καὶ τὴν αὐτῶν ἐκείνου τὸ δὲ αὐτῶν γένος ἕναρ πῶτο, ἰδὼν δὲ λαοὺς αὐτῶν ἀπὸ τῆς αἰῶνος.* Multa eiusdem generis apud Maronem latent ingenij & eruditionis magnæ pignora atque monumenta, quibus explanatis multò magis poematis dignitas & elegantia apparet, non explicatis, de admiratione eius & gratia multum decedit.

CAPVT VIII.

Obbrutesco apud Lucretium, brutum, liquidus ignis.

LIBARE semper hinc inde aliquid ex auctoribus solemus, & leuiter degustare, & eadem tamen libamenta eundemque gustum lectori communicare, vt eius potius cupiditatem excitemus, quàm famem satiemus: quod & nunc faciemus. Cùm à Lucretio libro tertio scribitur,

An contracta suis è partibus obbrutescat.

quid obbrutescat sit lippis non est notum, ne multis quidem qui sibi oculi rati, vt Argus, videntur. Ego obbrutescere esse puto, sensum amittere & vitam, & interire. Nam brutum est non sentiens: Lactantius lib. 7. cap. 12. *Corpus enim, quia è terra est, comprehensibile est, temporale, brutum atq; tenebrosum est. anima verò, quia è cælo est, tenuis, æterna sensibilis, illustris est: hic apertè brutum, id est, non sentiens, sensibili id est sentienti opposuit.* Ibidem Lucretius de Tytio loquens, cuius immortale secundumque iecur adunco rostro rimatur epulis & tundit vultur, sic ait,

Aut alia quauis scindunt torpedine curæ:

quo in versu illud torpedine, ne quid dissimulem, non exprimit sententiam quam desidero, & quam velle videbatur poeta eloqui. scio equidem dici posse anxiam eius animo perpetuò inhærere curam, quæ vulture eius fibris assidue immorante significetur, & torpedo curæ

vocetur, sed Lucretius curam amoris, quæ cupiditatis est, videtur explicare voluisse. Itaque legendum puto,

Aut alia quauis scindunt cuppedine curæ.

in quam emendationem eò sum propensior, quòd maxima harum vocum affinitas est in literatura, & quòd 6. libro vbi cuppedo perspicue scribendum est, in libris quibusdam torpedo reperitur,

Et finem statuit cuppedinis atq; timoris.

torpedinis enim atq; timoris in exemplaribus quibusdam editur. Mirum autem videtur non solum nobis quòd liquidum ignem dixerit, sed etiam doctissimo viro Macrobio libro sexto Saturn. capite 5. quæ tamen adiectio ita Maroni adrisit, vt suum bucolicum carmen hac tanquam gemma ornandum sibi putarit. sic autem scribit Lucretius,

Hac etiam sit vti de causa nobilis ille

Deuolet in terram liquidus calor aureus ignis.

Maro autem eclog. 6.

— & liquidus simul ignis.

liquor enim, qui aquæ & humoris proprius videtur, quo tandem pacto ardori tanto siccitatiq; conuenire potest? sed liquidum etiam appellatur quod defecatum, quod purum, quod non turbidum, quod clarum, quod sincerum, à vino colis defecato ducta translatione: qua notione liquidum ignem dici reor, purum, non admixtum, neque inquinatum fumo. Sic liquidum lumen à Lactantio lib. 6. cap. 11. dicitur, *aliud verò, inquit, ille à nobis exigit lumen, & quidem non fumidum, sed, vt ait poeta, liquidum atq; clarum, mentis scilicet.* In eodem nomen est iunctum putricauum, quod & poetæ nitorem lædit, & modulo syllabæ versum claudicantem reddit, libro secundo:

Mollia, lenta, fragosa, putricaua, corpore raro.

sed dirimendum est quod malè coit, scribendumque *fragosa putri, caua corpore raro.* Quintià, videte quò progrediatur temeritas mea, ferè labor, vt putem legendum,

Mollilenta, fragosa putri, caua corpore raro.

vt mollitudini lentorem, fragori putredinem, raritati caua corpora accepta ferat: vt hoc tamen, etsi probabile est, affirmare non ausim, ita alterum paratus sum tueri duobus vocabulis legendum esse.

CAPVT IX.

Quaedam emendationes viri docti in Plinium expense.

NON esse temerè cuiusquam auctoritati credendum auctores emendanti suo arbitrio, è quibusdam locis Plinij ostendam, in quibus corrigendis, nisi fortè fallor, vir præstantissimæ doctrinæ, non tamè hic vbi reprehenditur nominandus, labitur: sed falsum induci veritate oppressa, non est ferendum, nec dissimulandum. Quod ergo in Plinij publicis elegantè scribitur libro 9. capite 35. *non illos curru detractos*

Plinius ca
fugatur.

detractos

detractos quam in hoc vicisse malit? ita mutat, non illos currus detractos, quam huius CCCC HS malit: non tam commoda sententia, nec tam celsoria nec acri castigazione, cum dicat, satius fuisse Curium & Fabricium non triumphasse, quam lo cupletatam eorum victorijs posteritatem ad tam immanem luxum peruenire. prastitisset igitur, inquit, eos bellorum victores non esse, quam eorum bellica gloria & imperatoria laude & amplificatione imperij, sic gliscere & adollescere luxuriam. Paulò antè quoque perditu nepotatus legit, cum perduto nepotatu in chirographis pateat antiquissimis emendatissimè scriptum: nec satis id fecere, in illisere mutat suo concessu nullius suffragio, cum perbellè legatur, subeunt luxuriæ eius nomina & tædia exquisita perduto nepotatu: siquidem cum id fecere, crotalia appellant. illud enim, cum id fecere, est cum binos aut ternos vniones ex auribus suspendere proceriores & fastigiata figura in pleniorè desinens orbem. eidem non placet candorem conspici, & candore conspici scribit, quod etsi elegans est, tamen non videtur summutationi isti locus esse, cum optimè consistere recepta scriptura videatur. Improbatur & istud, non recte recipit hæc nos rerum natura nisi nudos: probatur, num ritè recipit nos hæc rerum natura nisi nudos. sed quid in hoc argutiæ & ingenij latet, si alter sensus torporis & tarditatis plenus est? Nam pronuntiatio tantum in interrogationem mutata est. Dicit enim non esse fucandas nostras vestes cõchyliorum marinorum sanguine, nec in vestiendo corpori tingenda esse vellera, cum hoc elementum nudare potius quam vestire debeat, quod nos nisi nudos recipere non solet. qui enim in mari natate vult, vestes exuit. hic sensus cui non placet, mirum profectò sit, si alter, quem ille constituit, nihiloque plus significat, aliquid ei sapere possit. Idem emendat, esto, sit tanti ventri cum eo societas: at ego, esto, sit tanta ventri cum eo societas congruere magis sententiæ affirmo. Rursum ille legit, parum sit, nisi quis vestimur periculis vestiamur. ego verò, quod in cellularijs & arcanis libris reperi, parum est, nisi qui vestimur periculis, etiam vestiamur, rectissimum & amulitatum esse existimo. Eidem non placet L. Placius, probatur Munacius Plancus: ista ratione M. Cicero dici non debet, sed Tullius Cicero. Lucius autem Munacius Plancus ille vocabatur. Ita exvno Plinij capite satis ostensum arbitretur sustinendam & cohibendam sententiam esse in his, quæ emendatores nouant & interpolant: nec leui credulitate sequaci que eis fidem statim adiungendam esse.

CAPVT X.

Copta, coryceum, lora, cisthus, Adoneus.

IN Martialis apophoretis lib. 14. epigram. 68. lemna est, copta Rhodia, cum his versib. Peccantis famuli pugno ne percute dentes.

Clara Rhodos coptam, quam tibi misit, edat.

Copta.

hoc genus panificij fuisse videtur, cui quædam quæ tunderentur, vt ipsum vocabulum confiteretur, miscerentur, vt nuclei pinei, amygdalæ: sed omnino durissima adferebatur Rhodo, vt è Martialis ioco intelleximus. Coptæ meminerunt medici, vt Trallianus Alexander libro 11. ca. 14. his verbis, ἡ φραγμακτων συμφραει μαλισα τὰ κάσωνα λαμβάνειν, μήτε καρύων, ἢ σφοβίλων, ἢ ἀμυγδαλων ἰσθίειν, ἀλλὰ μὲν πλανκόντων, ἢ ἰσπῶν. Iterum libro 7. cap. 14. ἰσπῶν πρὸς σκληρίων σωμαχῶν. deinde eius confectionem subiicit. Rursum lib. 7. cap. 2. ἀμυγδαλων ἢ λαμβάνειν τῶσων ἢ πισταίων ἢ σφοβίλων, καὶ τὰς ἰσπῶν συσκευασίας κοπίδας. Et Oribasius ἰσπῶν purgans facit è simila, nucleis pineis, dacrydio, pipere, melle despumato: & alterum è simila, scammonia, nucleis pineis, pipere, melle. sed quoniam non historiam cõteximus, sed varia consarcinamus, quidnã est, quod Vitruuius lib. 5. cap. 11. corticeum appellat de palæstris his verbis loquens? sub dextro corticeum, deinde proximè conisterium. hic partim coriceum emendari video, vt locus sit vbi puellæ sese exercere solitæ essent: sed coreum potius dici deberet: partim coureum, vt sit tonstrina. Ego coryceum, vel quod idem est, coruceum lego, vt locus sit in quo coryco ludere solerent: de qua exercitatione scribitur ille apud Aristotelem iocus libro secundo Rhetoricõn, ὡς περὶ φιλάμουρ ἰσχυμαχῶν τῶ ἰσπῶν. inde & ἰσχυμαχῶν apud Cæl. Aurelium lib. 15. Chronicon ca. 12. tum volutatio, inquit, in palestra varia, quam Græci celadiam atq; corycomachiam vocauerunt. exercitationem Coryci & pilæ memorat 2. de sanituend. Gal. ἰσχυμαχῶν autem sacculum significat, vt pugillatorij follis ludus ferè videatur. his ex locis satis arbitror liquere qd coryceum apud Vitruuium sit. Sed, vt testari non cesso, per libros & literas erro, & quocunque vel tēpestas vel æstus rapit, inde istis commentarijs aliquid venor. scribit in periocha lib. 10. Odyf. Ausonius, socijq; eius opes aliquas in lora inesse existimantes: quo verbo quidam offensi, in scorto subiiciunt: sed non oportet indicta causa exturbari domicilio veram dictionem. ego enim lorã vel luram legendum contendo. nam cum lorũ sit funis è corio, lora vellura vtris est: Festus libro 10. lura os culei, vel etiam vtris. hinc, vt opinor, dicuntur luridi, ab vtris & corij colore. Eodè autem in Ausonio, cum epig. 122. scribitur,

Dum cisthon costumq; putat communis odoris:

latere obscenitatem puto, ex ambiguitatis ioco. Nam & cisthus in materia medica frutex est adstringentis naturæ, cuius in radicibus nascitur hypocisthis: & cysthos etiam mulieris naturam significat, vt Grammatici Græci annotant, idque quodam me loco iam scripsisse recordor. Apud eundè poetam epig. 30. vbi varia Bacchi, quem in Lucaniaco fundo dicarar, nomina dimetris intexuntur, Arabica gens Adoneum non vt semper edi animaduerto, adoneum, scribendum est. Constat enim ex Macrobio libro 1. Satur. cap. 18. & 21. Liberum patrem esse solem, eundemque Adonin esse. Adonin por-

Coryceum.

Lora.

Cisthus.

Adoneum.

ro veter-

Id veteres Latini Adoneum appellare soliti sunt, quorum sermonis æmulus est plerūque Aufonius. Plautus, Vbi aquila catamitum raperet, aut Venus Adoneum. nemo autem ignorat Adonin ab Assyrijs & Phœnicibus pro numine adoratum sanctissimè esse, & vt existimo à vicinis Arabibus.

CAPVT XI.

It mare proruptum apud Maronem, primis ominibus, componet vesper, media te- studine.

MULTI mirantur fluuium à Marone ma- re appellatum fuisse, 1. Æn. hoc versu, Vnde per ora nouem vasto cum murmure montis It mare proruptum.

It mare proruptū

hi mirari desinent cum idem à Nicandro factum intellexerint, qui in Theriacis scribit.

Τὸ ἀπὸ θηρῶν νομῶν ποταμὸς φησὶν, ἃν πάντων λυθῶσιν.

Eodem autem in Maronis libro scribitur,

—veniet lustris labentibus ætas, Cum domus Assaraci Phthiam, clarâsq; Mycenâs, Seruitiū premet, ac victis dominabitur Argis.

de Mummio victore Achaïæ Seruius inter- pretatur, prærogatiuamque Grammatico- rum primæ classis meruit: ego tamen po- tius de Paulo Æmilio intellexerim, à quo vi- cta Macedonia, Thessalia patria Achillis, quæ Macedonum regno parebat, venit in ditio- nem Romanorum, & Græcia subactis Mæce- donibus sub imperium Romanum ferè vide- tur concessisse, etsi antè à Flaminio libertate donata: atque hac quidem in sententia vide- tur esse Propertius, quod ad patriam Achillis attinet, cum ita scribat libro quarto elegia duodecima,

Et Persen proauī simulantem pectus Achillis, Quiq; tuas proauus fregit Achille domos.

quo etiam loco confirmatur nostra de illo Ho- ratij loco od. 9. Epod. sententia,

Cui super Carthaginem Virtus sepulchrum condidit: ibi canente Propertio, Sub quorum titulis Africa tonsa iaces:

Sed & in Marone,

Iulius à magno deductum nomen Iulo,

de Augusto, quàm de Iulio Cæsare dictatore so- accipere malim, præsertim cum sequatur,

Hunc tu olim cœlo spolijs orientis onustum Accipies:

quod si historiæ fidem habemus, Iulio non po- test conuenire, Augusto potest.

Claudentur, inquit, belli portæ, furor impius intus

Sæua sedens super arma, & cætum vinctus ahenis Post tergum nodis, fremet horridus ore cruento.

his versibus Maro videtur adubrassè bellum ab Apelle pictum, restrictis post tergum ma- nibus, quam tabulam Augustus in suo foro di- cauit: Plinius lib. 37. cap. 10. item belli imaginem re-

strictis à tergo manibus, Alexandro in curru triumphan- te, quas vtrasq; tabulas diuus Augustus in foro sui partibus celeberrimis dicauerat.

—vel qualis equos Threïssa fatigat Harpalice.

Harpalyce puto scribendum, eam celeriter manu coacta patrem à Getis captum recepisse scribunt: fuit & Harpalyce, an hæc nescio, virgo, quæ Iphiclum ardētissimo amore cum deperirer, spreto dolore animi confecta inte- rijt, à qua & canticum quoddam harpalyce dicebatur.

Primis o- minibus.

—primisque locarat Ominibus: olim solebant in nuptijs omina captare, itaq; prima omina, primas nuptias intelligit. Cice- ro lib. 1. de diuinat. cum vellet sororis suæ filiam in matrimonium collocare, exisse in quoddam sacellum om- nis captandi causa, quod fieri more veterum solebat.

—sed summa sequar fastigia,

id est, summa sequar capita.

Ante diem clauso componet vesper olympo, vt de die mortuo dicitur: nam componi mor- tui dicuntur. Horatius lib. 1. sat. 9.

Compo- net uel per

Omnes composui, felices: nunc ego resto.

Ibid. Virg. Aspice bis senos letantes agmine cygnos. odium inter aquilas & cygnos est intestinum: ita tamen vt cygni tantum aquilas inuadentes repellant, non aggrediantur. Ælian. libr. 1. var. hist. ἡγὴ μὲν οὐρα τὸς λυγρὸς τὸν ἀντοῖς, ἀμύλαδαι γὰρ πλεὺ κότες, ἀλλ' ἐν ἀφῆσιν χερσῶν ἀδίνου. Est & alioqui cy- gnus felicissimum nautis augurium.

Crinibus Iliades passis, peplumque ferebant, ex Homeri sumptum est libro 3.

Tum foribus diuæ media testudine templi:

puto in medio templo fores fuisse, non tan- tum in primo, & quodam septo disclusum di- uæ sacrarium fuisse interioremque cellam, & iuxta eam in medio templo reginæ tribunal: in medio autem templo numinis erat simula- chrum, cui templum erat dicatum: 3. Georg.

In medio mihi Cæsar erit, templumq; tenebit.

4° Apuleius lib. 11. de Af. aureo, nanque in ipso ædis sacræ meditullio, ante deæ simulachrum constitutum tribunal ligneum iussus superstiti. eodem modo di- xit Sedulius lib. 3. cap. 44.

Dumq; sui residens media testudine templi.

Ibidem Virg.

Non metus, officio ne te certare priorem Pœniteat,

libentius legerim, quàm, nec te certare: vt dicat, haud equidem vereor, ne te pigeat, pœniteat- que in nos officia aliqua contulisse.

CAPVT XII.

Numeri, innumeri, Opicus magister, aretalo- gus, apalaria, sociorum garum.

IN epitaphio comici Plauti apud Gellium lib. 1. cap. 24. quod scribitur,

Et numeri innumeri simul omnes collachry- marunt,

Numeri innumeri

si quis acrius attendat, vocem innumeri aliud valere quàm in consuetudine solet, reperiet: mihi quidem significare videtur orationem,

quam profam dicimus, Apuleius profam appellat. sententiam enim esse puto, illius poetæ occasu & interitu non tantum numeros, id est, versus, sed etiam innumeros, id est, solutam orationem lachrymas profudisse. Id ut censeam facit Aufonius, in quo innumeros ira accipi reperisse videor in protreptico ad nepotem,

— in flexu & acumine vocis

Innumeros, numeros doctis accentibus effer.

Cato apud Plin. lib. 29. cap. 1. dicit, nos quoque ditant barbaros, & spurcius nos quam alios Opicos appellatione foedant: quæ tandem in Opici verbo spurcitas latet, quod dedignatur Cato? fuere populi Italiæ Opici inhonesti & obsceni, ut in vitium nomen abierit. itaque Eunum ligitorem Aufonius Opicum magistrum vocat.

Aretalogus non tam videtur à virtute dici, quæ *ἀρετή* vocatur, quam ab *ἀρετής*, id est gratus & placens, qui narrationes & fabellas acroamataque auribus auditorum grata loquitur. proinde & nugatores eo etiam nomine & garruli censentur, cum vsuueniat persæpe ut scurræ illi nugentur & garriant. *ἀρεταλόγος* etiam legisse me ita recordor in Aufonio, ut hoc verbum ab Arette vxore Alcinoi deduci videatur, quæ explanationem illam longissimam errorum Vlyssis, quem Iuuenalis sat. 15. etiam aretalogum vocat, Moverat ut mendax aretalogus. audierat, nisi de mendo suspectus sit Aufonij locus epistola decimanoa,

Ρωμαίων ὑπατῶν ἀρεταλόγος ἢ ποιητής.

sed fortasse emendandum, *ῥωμαίων ὑπατῶν ἀρεταλόγος ἢ ποιητής.* Sed quoniam in mentionem Aufonij incidimus, quænam sunt apud eum

apalaria epist. 7. hoc versu,

Maiores mensis, apalaria succus inundet.

ego epularia lubentissimè legerim, & vasa escaria intellexerim, quæ solebat inundare garum: de garo enim loquitur quem & liquorè sociorum ait appellari eo in loco, ut & Plin. lib. 31. cap. 8. nunc è scombropisce laudatissimum in Carthaginis spartariæ cetarijs: sociorum id appellatur. Hermolaus apuarum emendat, quod ex eo pisciculo garum fieret: sed cum è garo oua parari condiri que soleant, & oua hapala in Apicio lib. 7. cap. 17. legamus, quid si hapalaria, vasa intelligamus, in quibus liquamine oua conduntur: sic enim scribit, *In ouis hapalis piper, liguisticum, nucleos infundes: suffundes mel, ac acetum: liquamine temperabis.* Igitur hapalaria in sua sede secorum manere iubeo. Vitium huic est, inquit lib. 31. cap. 8. Plinius, alex imperfecta nec colata sex. Id clarius explicat auctor, quicumque tandem ille est, *γαστρονίδου* lib. 20. his verbis: cum enim intestina piscium & omne genus pisciculorum saliri dixisset, diutiusque ad tabem insolari, scribit, *λίψιν ἢ μακρὸς καὶ πικρὸς ἐστὶν ἐστὶν αἰετὸν τὸ πρὸς αἰσθητικῶν ἔμφρασις, καὶ αἰσθητὸν τὸ γὰρ αἰετὸν εἰς τὴν νόστιμον, καὶ δυνάσκει τὸ λογίον ἀνδρόδον, ἀναγοιούται τὸ λευκὸν μύρον ἀνδρόδον τὸ ἢ νοτιῶν πικρὰ γίνεσθαι εἶνεκεν.* Ita ex his verbis

Sociorum garum.

garum & liquamen idem esse intelligimus, reliquam fecem alex. Quod autem Cic. 2. Antoniana scribit, *Quid erat in terris, ubi in tuo pedem po-*

neres, præter unum Misenum, quod cum socijs, tanquam Sisaponem tenebas? ad garum minimè referendū est, sed ad miniaria metalla Sisaponensium, quæ societates publicanorum exercebant: dicit enim Antonium non unum possessorem Miseni fuisse, sed possessionis socios habuisse multos. Quod dixi de Sisaponensibus miniarijs, Plinij est, qui ita scribit lib. 33. cap. 7. *celeberrimum in Sisaponensi regione in Bætica.* deinde subiicit, *sed adulteratur multis modis, unde præda societati.*

CAPVT XIII.

Explicatur, Nec fonte labra prolui caballino.

VERSUS illi, quos suis satyris proemij loco Persius prætexuit, verbosissimis & diffusissimis explicati commentarijs, non satis tamen mihi enucleati videntur. plerique enim putant Persium obscure innuere sese paupertate ad poema condendum adactum esse: ego contra non putem eum in tam tenui re natum fuisse, ut ad emendicandam annonam placandamque ventris famem, ei carmè scribere fuerit necesse. Excusare igitur mihi potius videtur, cur non poema aliquod heroicum & graue de rebus heroum gestis pangat, sed satyram ludat, quæ in poematis huiusmodi, ac ne poematis quidem propemodum numeranda esse videatur. nam se poetam esse negat, sed semipaganum dicit: non enim se bibisse aquam Aganippes, nec in Parnasso dormissee, ut repentino afflatu correptus vates subito prodiret, quo se pacto extitisse poetas, quidam mentiti sunt: seque prædicat musas relinquere & cedere illis poetis, qui digni imaginibus habiti sunt hedera coronatis, quique suorum principio operum earum simulant instinctum & furorem, ut Statius qui sic exorditur,

Persij proemium explicatur.

*Fraternas acies, alternaque regna profanis
Decertata odijs, fontesque euoluere Thebas
Pierius menti calor incidit: unde iubetis ire deæ?*

Satyram se scribere profiteretur, quæ nihil eger aduocatione Musarum, nec Apollinem è Parnasso sollicitat: & tamen ait idem Persius, quodam satyrico morsu poetas perstringens, Ipsi illi poetæ, qui Apollinis furorem tam bellè simulant, non tam eo correpti sunt, quam rerū necessariorum inopia ad carmen condendum coacti. Atque eis carmen expediuit famelicus venter, ut psittaco sermonem humanum extudit: ac mediisfidius venter eis non Apollo magister artis fuit, eosque numeros funditare docuit. Itaque si vsu veniret, ut poetis, inquit, non modica annona tantum ad victum daretur, sed liberale aliquod pecuniæ honorarium pponeretur, poetas coruos & poetrias picas videremus cantus Pierios fundere. Sanè quod Polit. li. 12. epist. scribit *p melos se reperisse nectar*, ego quoque superscriptum reperi, sed ita tamen ut qui superscripserat, de suo

de suo id fecisse videretur offensus titubante versu: & vt verum fateamur, titubat, quatumuis proferamus illud Homericam Iliad. 1.

— αὐτὸς δ' ἰλιόθεν τὸν ἄλκιμον ἄνακτα

sed & illud Maronis 3. Æneid.

Liminaq; laurusq; dei.

quantumuis immutabiles apud Homerū vim producendæ syllabæ habeant: hæc enim non faciūt, vt putē apud solum Persium melos produci. sed nec illud nectar mihi satis probatur, nam *νεκταρ* videtur, cātare nectar æquē, ac cantare ambrosiā. quōd si immutare ordinem verborum liceret (quod profectō sine poetę incōmodo saluisq; omnib. verbis facile est) legerem Cātare Pegaseium melos credas. Sed de syllaba, id est penē de nihilo rixari minimē velim, & malim laboret versus quā sēsus.

CAPVT XIV.

In rate vehi, multa aduersa reuertens, natura vitis sustinetur: apud Cic. in 1. Tuscul.

Corriguntur antiquę editiones ab eruditis hominibus, quæ tamen interdum nihil emendationis indigent, velut in 1. Tuscul. cū olim legeretur, itaq; dubitans, circumspiciens, hæsitans, multa aduersa reuertens, tanquam in rate in mari immenso nostra vehitur oratio. de qua oratione, vt existimo, nemo conqueri potest, quin perbellē quod vult eloquatur & exprimat: corrigunt tamen contra auctoritatem veterum librorum publicorum & capsariorum, tanquam ratis: sed cū in rate nauigare in vasto mari sit periculosum nec tutum, quid habent, quod in antiqua scriptura culpāre possint? quid quōd hoc ē Platone sumptum est, in quo *ἡδὲ οὐρανίας*, quod est in rate scribitur? ita ad exemplar, vnde transcripta est, ista oratio exacta, alleritur & vindicatur à censorum nota. Platonis verba sunt in Phædone, *ἡδὲ τὸν ἀποφ' αὐτῶν οὐρανίας λυδισυδὸν* *ὅρα δὲ ἀποφ' αὐτῶν ἡδὲ βίον*. Multa autem aduersa reuertens, rationem quandam loquendi priscam & poeticam olet. demonstratur autem æstus hac loquutione eorum, qui eo sæpius, vnde degressi sunt, redeunt sua per vestigia, quōd eos cœpti itineris aut viæ pœniteat. itaque retro aduersiq; reuertuntur. Multa igitur intelligo, vt & in Enniano apud Ciceronem lib. 1. de diuinatione, versu,

Quamquam multa manus ad cœli cœrula templa Tendebam lachrymans.

loquitur enim Vestalis, quæ sæpe se dicit tendisse manus ad cœlum. Quare multa aduersa reuertitur oratio, quæ retro redit sæpe, & aduersum se fertur, pedemq; in contrariū refert, contraque id quod affirmavit sequutaque est, pronuntiat atque aduersum tendit, & mutat sententiam in diuersum. Eadem quæstione, Per ipsum animum, inquit, si nihil esset in eo nisi vt per eum viueremus, tam natura putarem hominis vitam sustentari, quā vitis & arboris: vbi per ani-

In rate uehi.

Multa ad uersa reuertens.

Natura uitis sustinetur.

num ipsum iurantis & sanctē affirmantis esse credo, vt si diceret, Iuro eum ipsum animum, de quo nunc differimus. Stoicorum autem doctrinam sequutus, natura sustineri arbores dixit. nam eis animam non tribuebant Stoici, & medici eorum verba sequuti, partem eam animalium, qua nutriuntur, in iecore collocata, sed & toto animante diffusa, naturalem appellare solent. Scribitur eadem disputatione, *is autem animus, qui si est horum quatuor generum, ex inflammata anima constat*: cuius orationis hæc esse explanationem existimo. Si animus est ex elementis compositus, non ē terra humoreque constat. hæc enim elementa nimium crassa, nimiumque concreta sunt & ponderosa, cū animi mirifica sit subtilitas atque leuitas: quo fit, vt si ex elementis coagmentatus est, ex ardore & anima constitutus sit, id est ex igne & aere, quæ & leuia sunt & tenuissima. Infrā quoque Cicero ista de causā animum dicit iunctum ex anima tenui & ardore solis temperato ignibus insistere, neque se altius efferre, compositum illum intelligens ex aere & igne.

CAPVT XV.

Arcere, columbar, escit, adorat, perorat, permanere.

IN Festo (nam ex eo hæc fiscella texetur) inouam quandam verbi arcere notionem inueni. nam significat repetere & arcessere, quasi arcieri, id est, adciere: *sagmina*, inquit lib. 17. vocantur *verbene* id est *herbæ puræ*, quia ex loco sancto arcebantur, id est, vt interpretor, petebantur. & lib. 12. nouerca dicitur, quam quis sublatis liberis nouam vxorem ducit, *arcende* familie gratia: vbi tamen videtur interpretari coercere Festus. ab illo autem arceo arcesso deduci existimo. Ibidem Festus inquit, *columbaria* in naue appellantur ea, quibus remi eminent: sic enim foramina, per quæ traiciuntur remi, nominantur: vetus est scriptura, *remi geminent*: vnde natus error, i litera diuisa & cum vocali e coniuncta, g sonum reddente. Ibidem Fest. non ego, inquit Plautus, te noui naualis scriba in columbari impudens? de vinculo colli accipi posset: sed & naualis scriba dici amare posset is, qui aliquando socius naualis & nauta fuisset, & insoleceret postea, quōd scriba esset factus: interpretatur tamen Festus de columbari nauis, id est foramine, quia traicitur remus in triremi: foramen autem illud ascoma operiebatur muniebaturque. Suidas, *ἀσκόματα τὰ ἐν ταῖς ναύταις ἀνορθώματα ἐν ἀσφύαταις*, *ὅτι χεῖρται ἐν ταῖς στήθεσι, καὶ ἵσθμῳ ἢ λώπῳ ἐπιβάλλεται*. Melius ergo sit, vt socij nauales, qui in classe militabant, infimierant ordinis: sic nauales scribas infimos & contemptissimos sui ordinis intelligere. Legendum autem ferē censuerim, *Columbar impudens*. Legis autem duodecima tabularum particulam ē vestigijs

Arcere.

Colubar.]

antiquis sic lib. 12. legendam puto, *ast ei custos nec escit. escit enim pro erit veteres dicebant, & superescit pro supererit in Ennio obseruat Festus lib. 17. hoc versu,*

Dum quidē & vnus homo Romæ totæ superescit. & in Lucretio escit etiam reperitur, vt lib. 1.

Ergo inter rerum summam minimamq; quid escit?

Antonius autem Augustinus apud Fest. lib. 12. rectissimè & ingeniosissimè dicit in ea lege xij tabul. si adorat furto quod nec manifestum erit, adorarare esse agere: sed & perorare pro agere etiam videntur vsurpasse decemviraes tabule: cum perorant ambo præsentēs, id est cum ambo præsentēs agunt, petunt, postulant. Nam & oro tecum precibus, ea de causâ dicere solebant, pro ago tecum precibus: Ennius, apud Fest. li. 13.

Tu face verò quod tecum precibus pater orat.

sic & oro tecum, non infrequenter Plautus dicit. duonum in verbis Marcij vatis apud Festum in negumate, est bonum, vt duellum bellum. Ita duonum negumate, est bonum negate. Versus autem Ennianos apud Festum lib. 12. de venatico cane perquam elegantes sic legendos arbitror,

*Veluti quando vinculis venatica velox
Apta silet canis, forte feram si ex nare sagaci
Sensit, voce sua nectit vlulatq; ibi acutè.*

Nundinalem coquum videtur Festus apud Plautum, quantum è ruderibus & tanquam parietinis eius conijci potest, velut nouendiale interpretari, qui nono demum die coqueret, vt à Plauto iocante dicitur seq; explicante in Aulularia, Sc. Postquam obsonauit. Permanere apud Lucretium lib. 1. peruenire significat eodem interprete,

Quo neq; permanent animæ, neq; corpora nostra. nam antiquis, manare venire interdum erat: id è Festo apparet li. 11. scribente, *manalè lapidem ostiū orci esse putatum, per quod animæ inferorum ad superos manarent, id est vt opinor, venirent: sed & manare eis erat adducere, allicere, attrahere, vt cum Festus manalem lapidem ait ibidem ex eo vocatum, quod propter nimiam siccitatem in vrbem protractus aquas manaret. In voce marspedis quod ibidè legitur, Imprecatione solita valium, emendandum puto, in precatatione solitaurilium. & Saturnalium vidi qui putaret: sed alterum illud approbo, istud non perinde amplector.*

CAPVT XVI.

Carmadas, maior vis, Hectorem secunda longa: apud Ciceronem in 1. Tusculana.

PRIMA Tuscul. in commemoranda memorie præstantia nominatur Carneades publicè in omnibus libris, sed antiquæ tabulæ Carmadas habent, qui & à Plinio li. 7. c. 24. traditur tam felici memoria fuisse, vt libros bibliothecarum propè legentis modo, quos quis requireret, repræsentaret: nimirum philosophi Carneadis nomen clarissimum offecit Carmadæ luminib. & eius famam obscurauit,

& laudem in se trāsmouit. Igitur in Cicerone sic legendum censeo, vt Carmadam rursus, vt poetæ loquuntur, in dias luminis oras rediuitum excitemus, *quanta nuper Carmadas.* Malè etiam in Plinio Carmidas scribitur. Maior vis in eadem questione, est impulsus & instinctus Dei, & maior quædam quam hominum vis & potestas. aut, inquit, *eloquentiam sine maiore quadam vi fluere abundantem sonantibus verbis vberibusq; sententijs.* Est & vis maior, horridior quædam & vehementior interdum répestat. paruum quidem dictu, sed admonendum tamen, ibi legendum: *sed reminiscendo recogroscere,* non vt excudatur cognoscere: & *caliginem depulit,* non vt hodie, dispulit. Illud autem obscurum, *cumq; nihil esset,* vt omnibus locis à Platone differitur: circunductio autem longa est, sed non tam ambage sua difficilis, quam tribus primis statim verbis implicata: cuius hunc esse sensum aliquando suspicatus sum: animus si mortalis esset, si nasceretur & moreretur, si mutationi & vicissitudini obnoxius esset, profectò nihil esset. nam ea non putat esse Plato, quæ mutantur, sed quæ semper eodem statu, & vniusmodi sunt: ipse autem cum eodem statu non esset, tam multa cognoscere nõ posset. Sed Ciceronem puto dicere, scientiam esse eorum, quæ sunt: ea autem demum Platoni sunt, quæ sempiterna sunt: animus autem in rerum scientia & cognitione viget: sed hic nihil est: omnia enim hic mutabilia, fluxa, & caduca labuntur. hic igitur non potuit rerum scientiam notionesq; comprehendere & percipere, sed comprehensas & cognitatas huic attulit. Hoc autem, quod nescio quibus insitiuis impeditum est particulis, si & id: ita legendum puto, *nos qui sumus, num aut cornibus caremus, aut pennis, sit qui dixerit? hoc etiam scriptum reperi, nisi cum sic tanquam in febris, qua carere iucundum est, dicitur, alia quadam notione verbi: editiones hic minus copiosæ sunt, cum ab eis absint hæc verba, qua carere iucundum est.*

Hectorem autem curru quadrijugo raptarier, antiquorum more dictum est, qui media longa, vt in vocibus Latinis, Hectorem & Nestorem pronuntiabant: Fabius libro primo capite quinto, inde Castorem media syllaba producta pronuntiarunt. hoc eo moneo, quia video hoc mutari à quibusdam, scribiq; curru Hectorem, vitij metu. At cum ait, *nos verò si quid tale acciderit, vt à Deo denuntiatum videatur, vt excamus vita, interpretatur & sentit illis à Deo denuntari, quibus necessitas moriendi affertur, vt qui sine dedecore, aut turpitudine, aut salua libertate & existimatione vitam cōseruare nequeunt, quos vim sibi putat afferre debere.*

CAPVT XVII.

Cauum ædium, impluuium, compluuium, delicia.

SIC in cauis ædium à Vitruuio scribitur, libro 6. cap. 3. *Tuscanica sunt, in quibus trabes in atrij latitudine traiectæ habent interpenſua & collicias ab angulis parietum ad angulos tignorū intercurrentes. ferè quæ de architectura scribuntur, quòd oculos aduocatos desiderant, nec auditione fatis intelligantur, verborum habent obſcurum explicatum, & exemplaria desiderant, quæ traduntur oculis ſubiſcientia: ſed hoc maximè loco. verùm exiſtimo hoc cauum ædium rectum habere vnam tantum in partem faſtigatum & deuexum, vt à diſpluuiato differat: eius autem ita trabes à pariete ad parietè traiciuntur, vt vltra excurrant, & interpenſiuis excurrentes extra parietem earum partes onerentur rectum ſuſtinentibus deuexum & incumbens, quod & extra interpenſua euehitur: nec fatis, aſſeres etiam extremo tecto adijciuntur, vt longius pluuia in mediū compluuium deiiciatur. cauum porrò illud ædiū impluuium habet intus quadratum, ex quo efficitur ipſum angulos habere. In angulis igitur tecti cauædij colliquiæ collocantur aquâ pluuiam etiam deiicientes, perguntque ab angulis parietum ad angulos vſque tignorū interpenſiuorum, quæ extra parietem, tanquam quædam ſuggrundia efficiunt: interpenſuaque appellantur, quòd inter trabes, vt exiſtimo, & inter tectum iacencia pendent, cum pariete non ſuſtineantur, nec ei inuehantur, ſed capitibus trabium. Extra parietem autem efferri trabes apparet à Corinthio cauædio, in quo capita earum ſuſtinentur columnis, trabibus tamè, & compluuijs eodem modo collocatis, vt in Tuſcanico, quæ admodum Vitruuius ſcribit. At verò diſpluuiatum cauum ædium, rectum habet vtranque in partem deuexum, vnde & nomen eſt adeptum, quòd tanquam diuortio quodam diuerſè pluuiam huc & illuc diuidat. Cæterum quamuis à Varrone lib. 4. ſcribatur, quod & veriſimū eſt, ſi relictum erat in medio vt lucem caperet, deorſum quò impluebat, impluuium dictum: ſurſum qua compluebat, compluuiū: quibus è verbis ſuperiorem partem compluuium eſſe diſcimus, inferiorem impluuium: tamè in Vitruuio etiam compluuium eſt ea pars tecti in cauædio, quæ pluuiam deiicit, vt eodem capite, cum iſſdem rationibus trabes & compluuiâ collocantur. id enim dicit de excurrente parte tecti, & aſſeribus longius proiectis. Iterum, quòd compluuiâ eorum recta non obſtant luminibus tricliniorum: compluuiâ vocat hic extra parietem non exeuntia, ideoque luminibus non officientia. Vt Varro, loquutus eſt Vitruuius cum ſcripſit, item aſſeribus in medium compluuium deiectus. At verò cum ait, delicias arcam ſuſtinere, intelligit rectum vtranque in partem decliue & deuexum, cuius tigna delicias appellat, à deliquada aqua, vel deorſum elicienda propter deuexitatem, vt & collicia vocantur regulæ cauæ aquam (vt earum origo intelligatur) collicientes more canalium & colligentes demittentesque. Non me fallit*

ab eruditiffimis viris interpèſua aliter, quàm interpretatus ſum explicari: ſed mihi (opinor) fraudi non erit, ſomnium meum (ita enim appello) retuliſſe. itaque ſi cui non probabitur quod narro, non dormitaſſe, ſed planè dormiſſe me putet.

CAPVT XVIII.

Stringere oleam, ſtrictores, leguli, oleam facere, vaſarium, præconium, vinacci illuti, Vinum ſecatam, oleum viride & vulgare.

NON eſt ludicræ operæ, pleraque in lib. Catonis de re ruſtica interpretari. ego igitur pro mea virili in eo libro aliqua explanare conabor. Cap. 144. inquit, *oleam ne ſtringito. ſtringitur olea quæ manu legitur, vt cum digitabilis preſſa decerpitur, itaque læditur, aut ex arbore nuda manu detrahitur.* Varro de re ruſtica lib. 1. cap. 55. *Que manu ſtricta, melior ea quæ digitis nudis legitur, quàm illa quæ cum digitabilis.* leguli autem manu legunt caducam & verberando decuſſam: ſtrictores digitabilis & manu decerpunt ex arbore, vnde Caro legulos à ſtrictoribus diſtinguit. *legulos, inquit, quot opus erunt præbeto, & ſtrictores.* Quòd autem nimio orationis compendio dicit, *ſi non erunt, ſubaudi in eo, redditæ ſcalæ.* vnde ſequitur. *reddet æquas.* Iam pro reſoluto, eſt multis illic in locis legendum *rem reſoluto*, vt è Plauto apparet in Curculione, Sc. Non. ego.

Tibi res ſoluta eſt rectè, bellator vale.

Iterum: Sc. Beatus videor.

Pugnis rem ſoluant, ſi quis poſcat durius.

Itaq; in Afnaria, Sc. Quid hoc ſit negoci. legendum puto,

Ecquis pro veſtura oliui rem ſoluit? Li. ſoluit.

cum præberi vult legulos quot opus erunt & ſtrictores, id de redemptore intelligit, qui redemit oleâ colligendâ. Eod. c. *oleam puram metietur modio oleario: puram, non ſordidam, non inquinatam, ſine termite & fronde.* ita autem locum arbitror diſtinguendum, ſecus quàm in editionibus. Quas autem dicit acceſſiones, nequicquâ aliud ſunt, quàm quæ legulis præter precium accedunt, vt quinq; modij oleæ falſæ, ad veſcendū, pondo nouè olei puri, ſine vlla amurca: præterea ſextertij quinq; itaq; ſi falſam non acceperint oleam, in modios ſingulos dabuntur ſextertij ſuprà ſcripti, id eſt quinq; ſic enim explicandæ ſunt illæ in Catone notæ. Oleâ porrò facere, ca. 145. eſt ex ea oleum facere: ſic lanam facere, eſt lanam operi impendere, & ex ea aliquid facere: ſic aurifex dicitur qui aurū facit, id eſt qui ex auro opus facit. ſex iuga vaſa, vaſa ſunt torcula, in quibus olea premitur. nã in torculari vno plura erant fora, vbi torquebatur vel oleitas vel vin demia, vt in trapetis frangitur. quia autè plus erat laboris in faciendo oleo viridi, quàm vulgari & maturo, cum ex acerba premeretur olea, accedit vaſarium, quod eſt quoddam

Stringere oleam.

Leguli. Strictores

Oleam facere.

Vaſariū.

Cauum ædium.

Impluuiū Compluuium.

Delicia.

factorum præmium & merces, nomine ducto à vasis torculis, quibus premitur oleum. victo Præconiū riatos autem valarij nomine eis tribuit duos. Sic præconium sequenti capite merces est præconis. *præconium*, inquit, *præfens festertij quinquaginta*. At verò cap. 147. vinaceos illutos vocat, è quibus non est facta lora. lora enim fit Vinacci Vinū fœcatum. illuti. vinaceis aqua perfusis, quod est loris. Fæcem porrò relinqui imperat, vt ex ea vinum fiat fæcatum. nam cum è dolijs non multò post vindemiam in alia vasa transferebatur vinum, residerebat in doliorum fundo fex, qua in fiscinas fæcarias coniecta torquendo vinum fæcatum n xprimebatur, aut sine prælo sponte fluebat. Oleū uiri de & uulgarè. Oileum Romanicum cap. 146. vocat oleū vulgare, quod è caduca fit oleo & matura: viride quod è strictiua & immatura. In pabulo hiberno vendendo, id est in vendenda hiberna præti herba, ait c. 149. *qua fini vendas dicit*, quod est, quousque, ad quod vique tempus, ad Februariū vsque an Martium. Mox inquit, *pabulum frui occipito ex Calendis Septembribus*: scilicet qui emit hibernū pabulum, collecto iam fœno post calend. Septembris, frui incipiat. *præto sicco decedat vbi prius florere cœperit*, id est vbi arbores incipient florere vere primo, quia tū arboribus vernantibus conatus naturę herbam parturiunt. non desunt qui vbi *pirus* legant, neque id inuita Minerua. *Super autē inferq; vicinus*, est superior & inferior. In emqtionis autem legē recipitur, vt liceat domino binos domitos boues & vnū canterium pascere ibi cum pecore emptoris pabuli hiberni. adijcitur in lege, vt si quid controuersie sit, iudicium fiat Romæ, non in municipio, nec in præfectura. nam cuius Romanus mauult in suo litigare foro, quàm in alieno & manicipali.

CAPVT XIX.

Aluus superior, in sereno, arteria, lienes, pulmones, vncta brassica, sal Romanensis.

EST vt longa iam maturitate victorum fructuum ac conditaneorum ipsa temporis diuturnitate rugosorum iucundissimus succus, ita vetustissimorum scriptorum suauissimus gustus, habetque, vt vinum vetus gratam palato saluam, sic antiquitas saporem quendam intelligentibus suauem. Itaque inter legendum Catonem, libuit quædam annotare, quæ non arbitror insuauia fore his, quorum non est Abderitanum pectus, aut auris Bataua, aut fatuum palatum. In eo igitur obseruauit superiorem aluum esse ventriculum, cum ita scribit cap. 156. *Aluum si voles deijcere superiorem*. Idem *exugere* pro succum exprimere vsurpat, quod verbum alijs scriptoribus hac in re non perinde vñtatam tritumque est, quo tamen in loco non desunt, qui *exurgeto* scribant. Quid quod apud eum *in sereno* valet *sub dio*? quod genus dicendi lingua frequentat gallica. sed testatò agendum, verbisq; non, vt Iurisconsulti

loquuntur, præscriptis, sed subscriptis. Postea, inquit, *ponito pocillū in sereno noctu*, id est, nisi me fallit augurium animi, sub dio. Idem laborantes dysuria dicit, quibus ægrè lotium it: & straguriam perelegãter substillum appellat, quod stillarim cadat vrina in eo genere valetudinis. Nunc de illis, inquit ibid. *quibus ægrè lotium it, quibusq; substillum est*. Solent & Latini quædam efferre interdum non incito rusticoque sermone numero multitudinis, quæ frequentius singularia sunt, vt arterias pro arteria aspera dicunt, lienes pro liene, pulmones pro pulmone: Cato: cap. 157. *si lienes turgent, si cor dolet, si iecur, aut pulmones*. Tranquillus in Nerone, cap. 25. *nisi astante Phonsco, qui moneret, parceret arterijs*. Cornificius ad Heren. libr. 3. *ictus enim fit, & vulneratur arteria acuta. atq; attenuata nimis acclamatione*. Vncta brassica ad eo dicitur oleo condita, cum cap. 157. scribit, *verum assam brassicam & vnctam caldam, salis paulum, dato homini ieiuno*. & Perius satyra sexta, *vnge puer caules*. Sed & vnctum obsonium est conditum, vt, *cœnare sine vncto*, id est, obsonio condimentis perfuso. & *Si verò est vnctum rectè qui ponere possit*:

Horat. de art. poet. opinor, quod pingua ferè condimenta sunt. Iam idem articulos experiri, pro articulos mouere, & his vti, eleganter posuit cap. 557. *si vteris, omnes articulos poteris experiri*: dicit enim morbum articularium, vsu brassicæ purgari & persanari, quod tum denique fit, cum membris nostris vti possumus. Nec tantum è re fuerit in eo quædam explicare, emendare etiam interfuert sententiæ. ergo in excantando luxu, vbi legitur, *incipi cantare in alio S. F. scribo, incipe cantare L. Manlio Sexti filio*, Infrà quoque cap. 160 *cantato L. Manlio Sexti filio*. id enim significant notæ illæ duæ. M. autem Cato sæpe antè in exemplis posuit nomen Manlij, quo adductus sum, vt audacius ita corrigerem. Sed & pro *disunapiter vsque dum coeant*, legendum vel *dic vnà pariter*, vel potius *dic vnâ partes vsq; dum coeant*. Quod autem addit, *ferrum insuper iactato*, ridiculum est: sed minaciter tamen fit ad territandum calamum: quasi verò minas sentiat res surda. Sal autem Romanensis, in Catone cap. 172. est qui è salinis quas Romani, vt apud Liuium est, lib. 1. ab vrbe condita, iuxta Hostiam habebant, Romam afferebatur, Romaq; in alia loca exportabatur. *Salis*, inquit, *Romanensis moliti in singulas semodius*.

CAPVT XX.

Quædam emendata in Plinio, camillus, pneumatica organa, camela.

VT inter nitentia culta sæpenumero infelix lolium dominatur & steriles auenæ: sic & in cultissimis scriptorum noualibus serpunt velut herbæ quædam nocentes, verba aliena, sensum corruptentia. Plinius libro 19. capite 1. in lineo enarrando scribit, *Similiter in Italia ratione alia inter Padum Ticinumq; amnes*. ego illud

Arteriæ.

Vncta brassica.

Sal Romanensis.

Plinius emendatur.

Iud ratione alia tollendum cenſeo, elidendumq; eius omnes fibras: in eiusque locum pangendum regione *Aliana*. Nam Aliano lino tertiam palmam tribuit, ſecundam Retouino, quod in vicino Alianis linis naſcebatur. Ita quæ ſubſcribit Plinius, emendationem approbant meam, atteſtante & codice ſcripto, in quo regione aliena ſcribitur. Eodem in libro cap. 4. vbi de ſparto diſſeritur, ſic ſcribitur, *vulſum faſcibus in aceruo adunatum biduo, triduo reſolutum ſpargitur in ſole*. Ego illud *adunatum* Plinianum verbum haudquaquam crediderim eſſe, eſſi eo Iuſtin⁹ vtitur: in veteribus libris *vmmatum* ſcribitur: ſed ſic præſcribatur, & è poſteriore *m, v & l* fiat. cumulatam prodibit: qui autem libros manu ſcriptos verſant, quàm ſæpe iſtæ commutationes à librarijs ſcribis committantur, intelligunt. Iam fungos quosdam peziæas eod. lib. cap. 3. legimus adulterina voce: peziæas enim exiſtimo vocandos eſſe. Illud verò cap. 4. ſi *minus* è puteo pertica organiſve *pneumaticis*, vel tollenonum *hauſturigandos*: mendolum ſonat: ſcribo, ſi *minus* è puteo rota organiſve *pneumaticis*: *pneumatica* enim organa quadam machinatione & molitione conſtructa aquâ ſurſum eructant, cuiusmodi & apud Vitruuiũ & Heronem viſuntur. Quòd autem in eo, cap. 5. ſcribũt in cucumerũ generibus ſcytalicum, equidem auctoritatem Theophraſti libr. 7. capite 4. ex quo exſcribit pleraque Plinius, ſequutus, ſcytaliæ malim. Inquit lib. 19. cap. 8. Plinius, cum priores eam *minimè ob religionem* commanducarent: his diſcrepat quod in puluerulentis librorum conditorijs reperi, quæ pro ſanctuarijs multi habent: cum priores *cameli religionum die omni manducarent*. Camillos autem ſcimus equidem fuiſſe ſacerdotum miniſtros, quibus lactucæ eſus fortæ præſcribatur: ſed & apud Ouidium 4. Faſtor. *camela* quoddam vas eſt, quo in quibusdam ſacris ſolebant vti,

Dum licet appoſita, veluti craterè *camela*,
Lac mundum potes purpureamq; ſapam.

CAPVT XXI.

Vnctus cruore non expiato, nullus argento color eſt, oculus irretortus, decipi, ceſpes fortuitus in Flacco.

Aſinius Pollio hiftorias de bello ciuili ſcripfit, vt & ex Horatio facile coniectu eſt, lib. 2. od. 1.

Motum ex Metello conſule ciuicum. & rurfum
— mox vt publicas Res ordinariſ,

id eſt vbi bellorum ciuiliũ hiftoriam pertexueris: & è Tranquillo, qui ita ſcribit in Iulio, cap. 30. quod probabilius facit Aſinius Pollio, Phariſtica acie caſos proſtigatoſq; aduerſarios proſpicientem hæc cum ad verbum dixiſſe referens. Idem Pollio poeta erat: Maro 3. eclog.

Pollio & ipſe facit noua carmina.

& tragædias ſcribebat: Flaccus lib. 2. ſat. 1.

Paulum ſcueræ muſa tragædiæ Deſit theatris.

vult enim aliquandiu ab eo tragædiarum confectionem omitti, & bella fideliter referri ciuilia. Iterum Flaccus lib. 1. ſat. 10.

— Pollio regum Faſta canit pede ter percuffo:

quòd Iambicis ſenarijs tres habentibus mentiones, regum calamitates tragicè caneret. hæc eò ſcribo, quòd totus ille locus lib. 2. Horatij illuſtretur. Illud autem,

Nondum expiatis vnctæ cruoribus:

è priſca conſuetudine ductum, qua qui eòdem perpetrarant, non antè eius cruorem eluebant, quàm ab aliquo expiati eſſent. Itaque & manibus non puris inde dicebantur: Herodotus lib. 1. *ἀπὸ τῆς αἵματός τῶν ἀποκρῖν ἡρώων, καὶ ἀπὸ τῆς αἵματός τῶν ἀποκρῖν ἡρώων*. & Oreſtes apud Æſchylum, manibus ſanguine manantibus Pythiam terirat. Sed enim color lib. 2. od. 2.

Nullus argento color eſt auariſ

Abdito terris, inimicè lamina

Criſpe Salluſti, niſi temperato

Splendeat vſus:

videtur eſſe quædam ſpecies & pulchritudo, vt lib. 1. ſat. 1.

— quid habet pulchri conſtructus aceruus?

vel potius ſpecioſa quædam cauſa & prætextus. quid enim cauſæ afferre, quid prætexere poſſunt qui ſuam pecuniam humi defodiunt? Inimicum autem Salluſtium dicit pecuniæ illi, quæ non temperatò ſplendet vſu. Nam hoc extremum, ad ſenſum eſt accõmodatius ad Salluſtium referri, quàm ad argètum. Non enim erat inimicus ſimpliciter laminæ: ſed eidem, quæ vſui non ſeruiret. Ait ibidem Flaccus, *Redditum Cyri ſolio Phraatem*. Phraates ſæuiſſimus & crudeliſſimus Parthorum rex à ſuis in exilium pulſus, Scytharum tandem opibus regnum recuperauit, vt Iuſtinus eſt auctor. Ibidem,

Quisquis ingentes oculo irretorto

ſpectat aceruos:

id eſt, quisquis non eſt auarus, nec aſpectu pecuniæ magnopere mouetur: nam qui pecuniæ eſt auidus & ſtudioſus, ad eius aceruos ſubinde retorquet oculos, ac penè ſtrabus efficitur, nec ſic ab ea auelli poteſt, quin oculos ſæpe numero refleſtat, vt eam reſpiciat. eum igitur dicit, qui pecuniæ aſpectu oculos non deprauat, nec ſtrabus reddit, quod magnæ auiditatis eſt argumentum. Hinc & eos qui alicuius rei nimia cupiditate tenebantur, ſtrabones fieri dicebant: Varro apud Non. *multi enim, qui limina intrarunt integris oculis, ſtrabones facti ſunt: habet enim quiddam ἰδνῶντων* provincialis formoſula vxor. Lucillius apud Non. *nulli me inuidere, non ſtrabonem fieri ſæpius delitijs me iſtorum*. At verò illud ode 13. eod. lib. *Dulci laborum decipitur ſono*, non credo accipiendum eſſe vt vulgò auditur, ſed, decipitur dulci ſono laborum Alcæi: ac decipitur erit *ἡδονῶντων*, non ſentit grûnas, non ſentit pœnas. legi in duob. optimis libris, *dulci labore decipitur ſono*, vt ſit Græcanica loquutio, decipitur laborem, *ἡδονῶντων*, atque ita Porphyrius videretur legiſſe. Ode 15.

Vnctus
cruore.

Nullus ar
gento co-
lor eſt.

Oculus ir
retortus.

Decipi.

Cespes for
tuitus.

*Nec fortuitum cernere cespitem
Leges sinebant.*

cum dicit, sentit ex eius terræ cespire, quæ cuique fortè obtigerat, qui non ædificasset ductis lateribus, aut etiam crudo ipso cespiti solo minimo sumptu, legū pœnis obnoxium fuisse, cum sumptuosam ædificationem publicorum in oppidis operū, & solidam è saxo quadrato structuram templorum, nō priuatorum ædificiorum esse vellent.

CAPVT XXII.

*Splendet in mensa salinum apud Flaccum,
Parca non mendax dedit, trabes hymettiae,
cygnus Dircaeus.*

NEcesse est de gratia poetarum multum pereat antiquitatis rudibus, cuius intelligentia & facem præfert eorum notitiæ, nec latere finit elegantiam: vt in illo Horatiano libro 2. ode 16.

Splendet
in mensa
salinum.

Splendet in mensa tenui salinum:

sensus insulfus penè videatur, nisi quis intelligat falsis fuisse quandam in mensa religionē, vnde *ἱερὸς ἀναρ* Græci dicunt, & appositus sal mensam consecrare videbatur: vnde & Arnobius scripsit lib. 2. *sacras facite mensas salinorum appositu, & simulachris deorum.* Sed tamē potissimum tenuem & parcum, pauperemque victum Horatius significat hominum pro obsonio salelingentium, quod pauperes olim faciebant, vt apud Persium satyra 5.

Varro regustatum digito terebrare salinum.

Contentus perages.

Parca nō
mendax
dedit.

Illud eiusdem cantici pendet etiam è veteri ritu, *Parca non mendax dedit.* nam vltima hebdomadis die, qua quis in lucem editus erat, fata vocabantur, quæ scriberentur, quod eo die viderentur Parca in totam statuere vitam, qua fortuna futurus quis esset. Tertullianus, *dum per totam hebdomadam iunoni mensa proponitur, dum vltima die fata scribēda aduocātur.* hinc illud Mar. 4. eclog.

Talia fata suis dixerunt currite suis.

ode 18. eiusdem libri,

Trabes
hymettie.

Non trabes hymettiae Premunt columnas.

trabes hinc nō è materia, sed marmore sunt, imponebanturq; columnis. Id eò dico, quod mirum videri quibusdam intelligo è lapide trabes fieri: Plinij tamē id confirmabimus auctoritate, qui lib. 36. cap. 8. ita scribit, *Circa Syenem vero Thebaidis Syenites, quem antè pyrrhopæilon vocabant. Trabes ex eo fecere reges quodam certamine obeliscos vocantes.* Illud porrò ode 19.

*Pacis eras, mediusq; belli,
valet, in media verfabaris pace medioque bello, atque eras ad vtrunque tempus accommodatus.* Dicitur autem medius belli, vt in sanctissimo Euangelio *ἡσυχία* est. Cæterum cum *βίον* Græcè vocetur quidā è Gyantium numero, haud dubitater affirmauerim esse in Horatio Ræcum non Rerum legendum. In proximo autem cantico, cum se in album ali-

rem, id est in cygnum mutari dicit, id eò facit consilio, quod olores in Apollinis tutela sint, & de illius canoræ auis modulis poetæ olores vocari interdum soleant: vnde & de Pindaro lib. 4. ode 2. cecinit,

Multa Dircaum leuat aura cygnum.

Respexit tamen potissimum ad mutationes Pythagoricas à Platone celebratas. Nam eos censent, qui numeris delectati poeticis sunt, alterius exordio vitæ in olores mutari. Plato lib. 10. de Rep. *ἰδέτω ἢ γὰρ ψυχῶν ἕκαστη πρὸς ἑφῆρας γυγνῶν ἄλλω λόγῳ βίῃ ἀειρεῖται.* Apud eundem etiā Thamyrae animus lusciniæ vitam deligit. Denique persuasio erat Pythagoreorū, aues canoras in cantores & poetas renasci, & cantores & poetas in aues musicas verti.

Cygnus
Dircaeus.

CAPVT XXIII.

*Quaedam in oratione pro Rabirio obseruata,
postumus, dare partes, populus seruatus, cataplus.*

CAius Rabirius cognomento Postumus, natura C. Curtij (Curtius enim in Cicerone non Curius legendum) filius, adoptione Rabirij, repetundarum accusatus est, aduentio quodam iudicio & subsidiario, quod dicebatur, quod ea pecunia peruenisset: hoc genus iudicij proditum erat in alios, cum de alicuius rei repetundarum bonis summa litium æstimatarum non poterat redigi, ad quos ea peruenisse videbatur, vt ex ea oratione & epistolis ad Atticum apparet: maiestatis tamen crimen obiectum Rabirio dicit Tranquillus, quod Ptolemæum sequutus esset. *Referens, inquit in Iul. Cæsare, cap. 16. maiorum temporibus Rabirio Postumo Ptolemæum Alexandriam crediti seruandi causa sequuto, maiestatis crimen apud Iudices motum.* sed illud maiestatis crimen accessiuncula quaedam & appendicula iudicij potius est, quàm summa quæstio causæque cardo. Postumus autem vocatus est, quod post mortem patris Curtij natus sit. quare scribit Cicero, *quamuis patrem suum nunquam viderit.* solebant enim sic omnes appellari, qui post mortem patris nascebantur. testes sunt Iuriscōsulci tit. de liber. & postum. testis Plautus in Aulul. Sc. Velim te arbitrari.

Cicero ille
lustratur.

Postumus

*Post mediam etatē mediam qui duxit vxorē domū,
Si eam fortè senex anūm grauidam fecit,
Quid dubitas quin puero sit nomen Postumus?*

Porrò in ea oratione dare partes, est munus aliquod & administrationē rei cuiuspiam committere: dare partes, augere, sustentare. Sic eripere partes in Vatinius dixit, *eripuerisne partes illo tempore carissimas partim à Cæsare, partim à publicanis?* Habere etiam partes dicit, pro Rab. Postumo, *magnas partes habuit publicanorum.* Dedit autem se regibus, est, impertiit, permisit, vt in Orat. *vt se Crasso daret:* genusq; loquendi est & elegans & forense, & è populi sumptum sermone. Legendum aut in ea oratione suspicor, quod ille, qui accipiebat,

Dare partes.

Populus
seruatus.

accipiebat, tū sumeret querere: sed & in veteri exem-
plari, cui quantum tribuendum sit, lector vi-
derit, pro, nec ex bonis quanta summa litium fuisset, po-
pulus recepit: legi, nec ex bonis populi seruati: quasi
populi, quibus condemnatus fuit Gabinius, antè eius furtis & peculatu perdit, recupera-
ta litium æstimatione seruati sint. At pro Flac-
co Iudæi seruati dicuntur, quorū elocata sunt
publicanis vectigalia, & populo Romano ser-
uata. itaque non sunt liberi dimissi Iudæi, sed
serui facti, vt sint in ditione populi Romani &
vectigalibus. Idem pro Rabir. Post. Quòd in Ga-
binium iudex esses nihil Gabinio datum, cum in eum lites
æstimarentur: sententia est (si modò ista incorru-
pta sunt) eo capite tenetur Postumus, quòd in
Gabinium iudex fueris. nam iidem iudices in
repetundarum erant quæstione, & iudicij ap-
pendice. iudicabas autè an Gabinio nihil es-
set datum, pecuniasq; non conciliaffet, vt ipse
dicebat. Nam ex æstimatione litium, redun-
dat reus Postumus, ad quem pecunia perue-
nit, quæ de bonis Gabinij non potuit redigi.
Demetrium autem cum dicit ex Republ. id ad
Platonis & Callisthenis distinctionem facit,
qui Rempubl. non attigerant: non solum au-
tem Rempubl. Athenis gesserat Demetrius,
sed etiam præclare ordinauerat, & quosdam
magistratus constituerat, vt Cicero 2. de Legi-
bus scribit: idque est quod hic optime digesserat
Cicero ait: eleganter tamen in antiquo libro
gesserat scribitur, non digesserat. Decumæ porro
Imperatorum, sunt decumæ imperatæ pecu-
niæ. Lego, qui laudauit, ijdem testibus, & quidem non
productis, sed dictis testium recitatis, quasi præiudicata
res ad has causas afferri solet. ista enim interpunctio
turbidum sensum eliquabit. Lego etiam, dicere
audiebamus Alexandriam, nunc cognoscimus: hoc sen-
su, audiebamus esse loquaces & dicaces Ale-
xandrinos & leues, id nunc re cognoscimus:
& pro, nummorum argumenta, mimorum è veteri
libro lego: quam emendationem, & vicinitas
vocabuli, & significatio argumenti propè sine
codice dictabat. Sed & pro vitro, libentius nitro
quidam legunt, quòd hoc genus mercis, vt char-
tæ & linteæ, afferri ex Ægypto solebat: sed vi-
tro cur retineam facit Martialis, qui libro 14.
epigram. 115. in lemmate calicum vitreorū, ex
Ægypto ostendit hanc mercedem solitā afferri,
Aspicis ingenium Nili: quibus addere plura
Dum cupit, ab quoties perdidit auctor opus.
Ductæ, inquit ibidem Cicero, naues Postumi, Pu-
teolis sunt audite visæq; merces, fallaces quidem & fucosæ
chartis, linteis, & vitro delatæ: dicit ductas in Ægy-
ptum fuisse Puteolis, quod erat emporiū Ro-
manorum, visas & auditas merces, sed fucosas
merces vitro & linteis esse Puteolos dalatas
ad crimen pecuniæ dissimulandum: quibus cum
multæ naues refertæ fuissent, vna non patuerit parua ar-
ctata, id est referta & plena pecunia. verum in
scripto libro extat, potuerit: quia non potuerit
referri charta & linteis, quòd onusta esset
multa pecunia eā deprimente. sed in antiqui-
tatis monumentis, dictæ naues Postumi Puteolis sunt

reperio perbono sensu. audiui qui pro arctata
legeret acutus, audacter nimis: etiam qui arata,
quod nec mihi probatur. sed aliquid fortasse
nō incommodè hic comminiscar: legendum
enim puto, vna non patuerit paruus, cataplus ille pu-
teolanus, vt apud Martial. lib. 12. epigr. 75.

Cum tibi Niliacus portet crystallæ cataplus,
id est nauigatio & appullus.

Cataplusi

CAPVT XXIII.

Quædam è Pœnulo emendata, migdilibs, bi-
lingues, merulea.

MAnum admouebo quibusdam Plauti vl-
ceribus, salutarè mne an contrà, docti
existimabunt. Is in Pœnulo, Sc. Si ego minam
non. scribit,

Deglupta mæna, sarrapis sementium,
Mastruga, hals agoras hama, tum autem plenior
Alli vlpiciq; quam Romani remiges.

Plautus
emenda-
tus.

hos versus, qui in exemplaribus sic scribuntur,
vt non intelligantur, excudendos sic curavi vt
reperi. mænam appellat, vt & allecem, ex vi-
roso & graui fallamentorum odore & gari vi-
tio, ac liquaminis. Deglupta verbum est tur-
pissimum, vt vnde Græcè, cuius scilicet renu-
data est pudendorum glans. hic Sarrapis est,
qui Serapis dicitur Ægyptiorum deus, cuius
imagini fenis formam comparat: vt autem su-
spicor, per sementes Serapis à suis sacerdoti-
bus per pagos ad stipem colligendam circun-
ferebatur, vt mæsis vberima proueniret eius
numine: nam agriculturæ præerat. congemi-
nata porro est litera r, ad productionem primæ
syllabæ. est & sarrapis Persica tunica, inquit He-
sychius. Sed præfectò dissocianda esse puto e-
lementa, quæ malè adiuncta sunt non suis ver-
bis, legendumque,

Deglupta mænas, arra pisa ementium.

mollem enim virum sic contumeliosè appel-
labit baccham, & obscœnum intelliget, & qui
pro arra dari possit vilis mercimonij. Mastru-
ga autem, quæ vestis scortea est, pelsimè & gra-
uissimè olet. mastruga Sardi vtebantur, vt alio
doceo loco: sed & barbari Septentrionales
qui pelliti erant. Prudent. 2. lib. contra Symm.

Mastru-
ga.

Tentauit Geticus nuper delere tyrannus
Italiani, patrio veniens iuratus ab Istro,
Has arces æquare solo, tecta aurea flammis
Soluere, mastrucis proceres vestire togatos.

Cæterum vt fallamenta odore offendunt, sic
& in foro strues salis. In sequenti scena pro,
aduersum quidem, lego, haud verbum quidem. Merulea
porro, Sc. Si ego minam. ea est quæ, vt meru-
la, tota nigra est: est morula alij legunt, quod est
maurula, à Maurorum colore. Quid quod in
antegressa scena pro, sperate saluæ, legendum est
mutata persona sperata saluæ? nam sperata dice-
batur quam procius sperabat spòsam suā fore.
Sed & Sc. Quis pulcat. vbi scribitur, cocleæ sunt
è testa, vt se sustolli solent, nō dubitater legerim, Græ-
cæ sunt hæ columnæ, sustolli solent: erant enim Græ-
cæ co-

cæ columnæ Romanis in pretio & studio. solent autem columnæ, vt operi accommodentur, erigi & sustolli, ad quam similitudinē respexit. Sed & Græcæ in alta basi collocabantur, & in loco aperto patenteque hominum oculis, ne tale domus ornamentum lateret. Illud verò, Sc. Ain' tu tibi dixisse. obscurum est & corruptum,

Qui huc aduenisti nos captatum magdalia.

ego in peruectis membranis reperi, quod q̄¹⁰ proximè ad verum accedit, *micdlix*: puto enim scribendum *migdilibs* pro *migdilibys*, vt Libs ventus est Africanus. erit autem *migdilibs*, mixtus Libys, vt illum mixti generis significet, & Bilinguem, id est *διγλωσσον* & *μυδάλα*, quales erant Carthaginenses. Maro i. Æneid.

Migdilibs.

Bilinguis.

Quippe domū timet ambiguā Tyriosq; bilingues. nam Carthaginenses & lingua Tyriorum & Afrorum vtebantur. duplici autem lingua qui vtuntur, infideles & veteratores improbiq; habentur. Itaq; Hanonem vt bilinguem dicit esse bifurca lingua quasi proserpentē bestiam. Ibidem Plautus,

Facies quidem ædepol punica est, guggast homo: in iisdem membranis exaratum: ab omnibus tamen editionibus expunctum. Gigantes autem Stephano populi sunt Libyæ, Herodoto Gigantes vocantur: quanquam in Herodoto Stephanus Gigantes potius legisse quàm Zigantes videtur. *Gugga est homo*, Plautus videtur scripsisse. hanc veluti mendarum decumam illius fabulæ, neq; enim omnes persequi consilium fuit, huc coniecere non incertum credidi.

CAPVT XXV.

Summa summarum, neque censeat, iecit rete, postpartores, mutuamur, ar me: apud Plautum. dum moliantur: apud Terentium.

IN Truculento Plauti in prologo, auferre cum puluisculo; est nihil quicquam reliqui facere, sed omnia conuertere, ac minimam etiam scobem ac ramentum pulueremq; rapere. Summa summarum ibidem, Sc. Non omnis ætas. est, cum in rationibus multa nomina & capita in vnam summam rediguntur, ac sic multis summis factis, omnia tandem in vnum consummantur: nam vt capita in summam, sic summæ in summam summarum rediguntur. in Lucretio autem lib. 5. summa summarum immensitatem ipsam vniuersi significat. Plautus ibidem, *Sin iecit rete*, valet, si pisces inclusit & cepit, quod est *ἔλαβε*: vnde & *πέλας*. Ibidem, *Vnde anteparta demus postpartoribus*. id est, nostris successoribus & hæredibus, qui post nos nostra adepri bona possident. Ibidem,

Summa summarum

Iecit rete.

Postpartores.

Neq; censeat.

Accipiat illicò expensa neq; censeat, valet, si quid expensi tulit, mox ferat, neq; tandiu desideat in argentariis, quasi censum agat & accipiat, & census tabulas censoris more conficiendas curet. Sc. Ad fores ausculto.

Vt diu essem incolumis voijs.

videor non temerè nec confidèter affirmaturus vobis legi debere. Ibidem, vt in æstu mutuamur, quod est, vt in æstu alternamur, reciprocatur, mutamur, quod est *ἀλλαντίζεσθαι*, *ἑναλλαντίζεσθαι*. mutuum enim à mutatione nomen habet: nam quòd aiunt ex eo dici, quia ex meo tuum fiat, bellè magis & scitè, quàm verè dictum arbitror. Sc. Quis illhic. clusinum pecus pro clurino fortasse legendum: in quo iocus ab vrbe Clusio, vbi non admodum egregia erant fortasse pecora, & ex ambiguitate à cludendo: clauduntur enim meretriculæ quæ clàm habentur, & pecora morbida. non desunt qui larinum legant: alij ælurinum, id est felinum pecus, à felium turpitudine: etiam quidam lurinum, id est coriaceum. Ibidem, *ar me aduenias*, antiquè dictum pro, ad me aduenias videtur. Ibidem legendum suspicor,

Mutuamur.

Ar me.

Mancipium qui accipias gesta tecū penos annuos: quomodo loquutum Plautum annotat Priscianus. sic quidem & modulo versus, & sententiæ lepòri consuli videtur. quid si tamen legamus,

Mancipium qui accipias gesta tecū me, nos annulos, vt illum seruum, & se seruam indicet: vel potius, *ahenos annulos*, vt fugitiuū perstringat, qui retrahendus sit catenis, cum etiam ferrei annuli seruitiorū essent, & æris nomine veniat ferum. sanè cum eadem scena, *Lauinia hic sunt*, scribit, ad Lauiniam Latini filiam respexisse videtur. Hamaxari est plaustrum trahere. Bos parulus, qui patētibus est in diuersum supra modum cornibus: tales enim & plaustris & aratris apti. Ibidem,

Non enim ille meretriculis molientis rem coegit. valet, mouendis aut potius deliniendis: in Terent. Heaut. act. 2. sc. 2.

Dum moliantur, dum comuntur, annus est: valet, dum surgunt, dum se mouent.

Dum moliantur.

CAPVT XXVI.

Vasa, superstitio, oscedo, lymphatici, telum, tolles, strenæ.

VASA etiam omne instrumentum significat, vt venatoriū quoq; apud Gratium, —nec sibi turbam

Contraxit comitem, nec vasa tenentia latè.

eo nomine supellex Liuius intelligitur cum lib. 1. ab Urb. cond. scribit, *vasa comitesq; meos*. sed nos hic acu pingimus, & velut belluata conficimus Babylonica, varietatiq; studemus. Vterus signis interdum solebant imponere concham, eaq; contegere: Aristoph. in Vespis,

Καὶ τὴν λέγγην τῆν ὠσὸν σιμῶς τοῖς σιμῶσι τὸν ἄνθρωπον.

Priscianus libro 5. *Claxendix* quod significat conchā, qua signum tegitur: Plautus in *Vidularia*, *Apposita est claxendix*, at ego signi dicam quid sit. Cum Lucretius libro 1. scribit ex Epicureorum impiorum sententia, de religione,

Horribili super aspectu mortalibus instans: significare videtur superstitionem esse appellatam,

Superstitio.

latam, q̄ superftet & supernè impendat nobis: quæ quidem est sententia nõ mea, sed Isidori sic hunc locũ intelligētis. Ofcedo Gellio lib. 4. cap. 20. vitium est quo sæpe ofcitur, osq; diducimus: verũ Sereno significat potius oris vlcuscula, cũ cap. 14. scribit,

Hinc ofcedo fugit, linguæ quoq; vulnera cedunt.

Ofcedo, inquit Isidorus lib. 4. etym. cap. 8. est, quæ infantium ora vlcerauntur: vt existimo aphthas medici vocant. Lymphatici sunt plerunq; homines mente commoti & laruati: eo etiam nomine intelliguntur hydropici: Serenus cap. 27. de hydropico loquens,

Helleboro quoq; purgatur lymphaticus error.

Sed & lymphatici etiã Isidoro li. 4. ca. 6. sunt, qui à rabioso cane morfi aquã metuunt: adscribam eius verba, vnde & Latini hunc morbũ ob aquæ metum lymphaticũ vocant. Telum lateris dolor, inquit ibid. Isidorus, dictum autem ita est à medicis, quod dolore corpus transfuerberet, quasi gladius. hæc lucem afferent Sereno scribenti cap. 22.

Est ea vis morbi, quod telum commemoratur,

Cũ subito dolor insanus furit incitus istu.

Tolles. Scribit idem Isidorus lib. 11. ca. 1. tolles Gallica lingua dici, quæ vulgò per diminutionem tonsillæ dicantur, quæ in faucibus turgescere solent. hæc verba falsi conuincunt hanc Serenã scripturam, cap. 16.

Quos autem vocitant colles, attingere dextra

Debebis, quæ gryllus erat pressante peremptus.

Scribendum enim arbitror, quos autem vocitant tolles, vt hæc curatio tonsillarũ sit. Strenarum origo, qua felicem ominamur annũ ipsius auspicio & initio, à Tatio rege manasse dicitur, qui primum Romuli hostis, deinde collega in regno Romano fuit. hoc, quia & strenæ ne hoc quidẽ tempore exoleuerũt, literis mandare volui, vt & antiquitatẽ rei intelligamus, & quem auctorem eius moris habeamus, sciamus. Si quis autem quo auctore ista loquar quærit, laudare Symmachum possum, q̄ li. 1. epist. 4. sic scribit, Ab exortu penè vr̄bis Martiæ strenarum vsus adoleuit auctoritate Tatijs regis, qui verbenas felicitatis arboris ex luco Streniæ anni noui auspices primus accepit, DD. imperatores: nomen indicio viris strenuis hæc conuenire ob virtutem. sed taperum hoc Babylonicum satis distinctum variatumque est.

CAPVT XXVII.

Si trulla inuerso, municipalis arena, parapsis, in consilio esse, exodia, dij phecasiani, sportula, caligatus: apud Iuuenal. satyr. 3.

Substitit ad veteres arcus, quod apud Iuuenalem satyr. 3. legimus, de arcubus aquæ ductuum, qui illic erant, interpretandum putamus. Ibid.

Hic vbi nocturnæ Numa constituebat amicæ, valet, vbi ad constitutum illi denuntiabat, vnde & venire ad constitutum dicimus. Ibidem,

Et præbere caput domina venale sub hasta.

valet, qui se etiam vendi sub hasta in auctione pati possunt. Municipalem autẽ arenam dixit ad contemptum, q̄ in muneribus gladiatorijs municipiorum non vr̄bis operam locarint.

Si trulla inuerso crepitum dedit aurea fundo: id est, si trullam vini ebibit ita, vt & fundum inuerterit, & epoto toto vino labris sugens crepuerit & strepitum dederit.

—quam multa magnaq; parapside cenat.

ferè in veteribus exemplaribus semper parapsis legitur, & Hesychius non tantum parapsidem appellari, sed etiam parapsidẽ obseruat: quod ideo noto, vt intermortuũ vocabulum in libris repullulet.

Quando in consilio est dilibus?

Magistratus de re aliqua cognituri aut consultaturi, sibi aduocabant quos in consilio haberent: Cic. de Amic. Cũ ad me qui aderam Lenati & Rutilio cos. in consilio deprecatur venisset. Eadẽ satyr. — tandemq; redit ad pulpita notum Exodium.

Exodia in Atellanis fabulis diuerbia vocabantur, quod tragœdis scena egressis ad recreandum spectatorem è pristina modestia subiiciebantur.

Rusticus exodio risum mouet Atellanæ,

inquit satyr. 6. & Cic. 9. famil. epist. 16. ad Pærum, quando tu secundum Oenomaum Accij, nõ, vt olim solebat Atellanum, sed, vt nunc sit, nimum introduxisti. hoc liquidò monstrat secundũ tragœdias ioci & risus causa Atellanarum exodia induci solita fuisse: quod quidẽ exodij vim & notionem declarat, & iam antè attigimus: hinc & exodiarius, qui etiam quadam similitudine dici quibusdam videtur in alijs spectaculis apud Marcellinum libro 28. vt in omni spectaculo, exodiario, venatori, aurigæ, histrionum generi omni. Ead. satyr.

Phecasianorum vetera ornamenta deorum:

vt minianus Iupiter pro miniato à M. Tullio dicitur 9. famil. epist. 16. item hic phecasianus pro phecasiato, id est phecasii calciato. Phecasium interpretatur calceamentum rusticũ Hesychius: apud Plutarchum calceus est Græcænicus. Deorum igitur Græciæ & templorum ornamenta Iuuenalis significat. nam in templis erant tabulæ pictæ atque signa. Ibidem, Si vocat officium: significat si ad officium nuptiarũ diues vocatus est, aut ad aliam celebritatem, pompam, deductionem: in his enim persæpe nomen officij poni solet.

Nõne vides quanto celebretur sportula fumo?

Centum conuiue: sequitur sua quemq; culina.

hic sportulam non intelligo centum quadrantes, sed cenam, quæ, quod initio in sportula dabatur, inde nomẽ meruit: vnde & à Græcis *ἀκρωτὶς ἐπισημία* vocatur, id est cena in calathò.

— Et sonat vnctis

Strigibus, & pleno componit lintea gutto, in archetypis reperio libris: in quibusdam, strigibus & pleno, vt proceleusmaticus sit.

Vt sint contentæ patulas defendere pelues:

quod est deorsum fundere: in exculis effundere est, sed illud exemplarium est antiquorũ: vt & — flammiarum & ahenea lampas, in quibus per dissimulationem conuiuendum non fuit.

Adiutor gelidos veniam caligatus in agros:

id est, velut audax miles adiutor satyrarum veniam, nisi illas mei pudet auxiliij.

Si trulla inuero.

Parapsis.

In consilio esse.

Exodia.

Phecasiani dij.

Sportula.

Caligatus

ADRIANI TURNEBI ADVERSARIORVM LIBER VNDECIMVS.

CAPVT I.

Ductus, succus orationis, aræ graminæ, cespes, probatio hostiarum, Sila, Acca, salue & vale.

QVÆ Græci Rhetores ὀρχημοποιμία, id est figurata vocât, de quibus apud Quintilianum lib.9. cap.1. reperire licet, sed & caufidicorum figuras dicit Suetonius in Ve...

Ductus. Latini posuisse videntur ductus, quod & è Fortunatiano pater, & è Seruio ita scribente in 12. Æneid. ductus est, vt diximus supra. pollicetur enim se singulari certamine dimicare velle, cum nolit. Nominant & Grammatici succum orationis, vt Donatus in Phorm. Terent. act. 2. sc. 1. bono, inquit, ornatu addidit in se, cum & sine hoc plenum videri possit, hic est quæ Cicero succum orationis appellat. Omnes, inquit 2. de Orat. Cicero, retinebant illum Periculis succum. Aras graminæ (nos enim hîc ludibria somniorum varia narramus) Maro intelligit libro 12. cespititias, quales in castris excitabantur, & vt tribunalia: quanquã & è cespite subitas etiam sibi alias aggerabât aras, & cespitem pro ara habebant: Horat. lib. 1. ode 19.

Succus orationis

Aræ graminæ.

Positusq; carbo in cespite viuo. Iterum, Hic vinum mihi cespitem, & Verbenas pueri ponite:

Cespes. sed & cespitem interdum Romano ritu aræ imponebant, vt Seruius notat. Prudent. hymno 5. ἄρα σφραγίσου,

Aut ara, thure, & cespite Precanda iam nunc est tibi.

Velati limo, multi in Virgilio 12. Æneid. legunt. nam limus vestis erat ab umbilico ad pedes, ad pudenda poparum tegenda. Higenus de limit. agror. limum cinctum ideo dicit vocatû, quod purpuram transfuersam habeat: habebat enim in extremo purpuram limam. Olim ante immolationem hostiæ probabantur farre & sale & cultri notatione ducti à capite ad caudam: Plutarchus, δὲ γὰρ τὸ δόσιμον τῆ σφραγίς καὶ τῆ ψυχῆς λαδοσφῆρ ἄνα, καὶ ἀσπὴς καὶ ἀδιάρθορον. μέν οὖν ἄρα μὲν ἔμ ὡς τὸ σφῆρ λαδοσφῆρ, ἔ πασὺν χαλεπὸν ἐστὶ, πλεὺ ἢ ψυχῆς ἀσφραγίσσαι τοῖς μὲν ταύροις ἀλφίτα, τοῖς ἢ κἀπροις ἄρδινθος παρὰ τὸ γὰρ μὴ γουσαμῆρον, ὕψαιναν ἢ οὐσίαν. πλεὺ δὲ

Probatio hostiarum.

ἀνα διελίχεται τὸ ψυχῆς ὄσφρ: ἔ γὰρ ἄνα ψυχῆς λατὰ φῶσιον ἐχέουσι τὸ ὡς τὸ λαδοσφῆρ ἀπαθὲς καὶ ἀνίπτερον. hæc de probatione corporis & animi hostiarum Plutarchus: sed & Pollux lib. 1. Onomast. cap. 1. ait oportuisse hostias esse membris omnibus & artibus integras, non mutilas, non læsas, non distortas. hæc eò scripsimus, quòd multis in locis ad explicationem poetarû utilia fore speramus. Cum in dialogo Bruto apud Cic. scribitur: Nam cum in sylua sua ita facta cædes esset, notiq; homines interfecti: quod proculdubio inquinatû est: fortasse scribendum est, cum in sylua Sila facta cædes esset. non me latet alios emendare, cum in sylua Scantia. mons autem Sila erat: in quo Sila. Maro 12. Æneid.

Ac veluti ingenti Sila summoue Taburno:

Vbi Seruius, Sila, inquit, mons est syluæ Lucaniæ: Salustius de fugitiuis, in sylua Sila fuerunt. Non temerarium est, quod Maro sodalem attribuit Camillæ Accam, cum 11. Æneid. ait,

Tum sic expirans Accam ex æqualibus vnâ Alloquitur.

nam & Acca Larentia Romanorum superstitione consecrata erat: & Accæ nomen à poetis aliis positû legimus, vt à Sueuio apud Macrobius lib. 3. Saturnal. cap. 18. hoc versu,

Admisce tu Acca basiliscis, hæc nux partim, Partim persica.

Apparet Amphitheatrum venationum causa ædificatum fuisse, quod proinde Dio vocat venatorium theatrum: eius verba sunt, ὡς τὸ λαοὺς τινὲς τὴν δὲ τῶν τῶν ἐξ ὁ σὺμπαν ὡς μικρὰ μὲν γὰρ εἰσάσαι ἴσονται. Æneid. 11.

—salue æternum mihi maxime Palla,

Æternumq; vale.

Salue & vale.

Salue dicimus in salutatione matutina, & cû aliquem adimus: vale, cû discedimus: vtrunque Virgilius posuit. Suetonius in Galba capite 4. vt liberti seruicq; bis die frequentes adessent: ac manè saluere, vesperi valere sibi singulari dicerent. hæc verè loquendi sartago est & scribendi, è multis confusa, quæ nemini fortasse magis quàm auctori displicebit.

CAPVT II.

Hermodorus in Vitruuio legendum, Chersiphron, varicus, Capiulium, scamillum, scottia: in Vitruuio.

Venit

VENIT in mentem locos aliquot è tertio Vitruuij his annotationibus intexere. ita igitur cap. 1. scribit, *quemadmodum est in porticu Metelli Iouis Statoris Hermodi: suspicor legendum esse Hermodori, qui non tantum hanc porticum Romæ sit architectatus ad finem circi Flamini, verum etiam in circo Flaminio ædem Martis. Nepos apud Priscian. lib. 8. Aedes Martis est in circo Flaminio architectata ab Hermodoro Salamino. huc crediderim Hermodorum esse, qui cum Philone architecto Athenis contedit de armamentario facièdo, qua in contètionè, vt minus eloquens victus fuit. Cic. lib. 1. de Orat. nec si huic M. Antonio pro Hermodoro fuisset de naualium opere dicendum, non cum ab illo causam didicisset, ipse ornate de alieno artificio copiosèq; dixisset, nisi si fortè de naua libus vrbs Romæ hic agitur, quæ fortassè ædificauit Hermodorus: idque verisimilius arbitrator. Fortasse eodem capite pro amnestæ, scribendum est à Mnesteo, vt nomen sit architecti, de quo amplius quærendum. Iam qui nominatur Chersiphon architectus templi Dianæ Ephesiæ, à Strabone lib. 14. Chersiphron appellatur, vt citra controuersiam mendum sit vel in Vitruuio, vel in Strabone: etsi verisimilius, in Græco artifice minus vitiosos esse Græcos auctores. Itaque Chersiphron videtur appellari debere. In aræostylis dicit Vitruuius capite 2. ipsam ædium speciem esse barycam, barycephalam, humilem, latam. hic barycam vocem nullus Græcorum agnosceret, neque ea est affinis vnus, vel verius nihili est. quid igitur si varicæ legamus? vt enim varicus dicitur, qui longè diuaricat crura, metiturque grandes passus: Quidius 3. de arte amandi,*

*illa velut coniunx vmbri rubicunda mariti
Ambulat ingentes varicæ fertq; gradus.*

sic laxitas illa columnarum efficiet, vt ædes varica videatur. nec verò secus sentio de voce barycephalæ, legendumque suspicor *varicæ phalæ*, vt varicarum phalarum quædam species appareat: id eò verius puto, quod nihil hic agitur de grauitate columnarum. non desunt qui in Vitruuio alterum nomen deleant vt superuacaneum, scribantq; species sunt *barycephalæ*. Pompeianum autem Capitolium in eo cap. quodnam esse suspicamur? opinor illud fuisse, quod erat Pompeiis in Campania. nō enim tantum Romæ, sed etiam Capuæ, Narbone, Pompeiis Capitolium erat, & in multis municipiis & coloniis, imitatione Romanorū. de Narbonensi Sidonius Carm. 23. *delubris, Capitolijs, monetis.* & in vita sancti Apollinaris, *statuit ante Pontifices Capitolijs Rauennatis.* fuit & Tolosæ: Sidonius de sancto Saturnino, *gradu summo Capitolorum precipitatum.* vnde hodieque quidam magistratus illic Capitolini vocantur. *Adiectionem per scamillos impares* cum Vitruuius capite tertio scribit, significat per paruula scamna. vt enim à mamma mamilla diminuitur, sic à scamnum scamillum, auctor Priscianus libro 3. de diminut. qui & illud affert, *verum infirma scamillorum obice fultæ fores: alij scabillorum legere malunt.* Quod

scotiam ibidem dicit à Græcis trochion appellari, vide ne *βάρυκαλον* potius scribendum sit, vnde & nunc gula vocatur: quanquam trochilos dici à similitudine orbiculi trocleæ potest: nec proinde mutandum. est autem scotia verbum Græcum, quod Helychius triglyphum dicit significare: eius verba sunt, *σκότια μίση τι παρὰ τοῖς ἀρχιτέκτονσι παραπέγρασι μόνον τριγλυφῶν.* Tunc ab summo, inquit ibidem, *sub abaco inceptum in singulis tetrantum actionibus:* è veteribus libris hinc scribendum reor *tetrantum anconibus.* Ibidem, *cauius autem interfectionis excuditur:* in scripto libro *camus exaratum est.* *Simæ quas ἐπιπέδια dicunt,* legendum crediderim *ἐπιπέδια*, veluti supermamillaria. hæc ego pauca perstrinxi, cum doctissimi interpretis opera in eo auctore enucleando nihil propè aliis reliqui fecerit.

CAPVT III.

Vitruuius emendatus, parapegma, betaceus, maluaceus, Lyde.

Libro Vitruuij 9. capite 7. veterum astrologorum nomina commemorantur: sed ita nonnulla, vt cum eorum inuentis lucem cœlum illustratum acceperit, veçustas eorum nomina penè oblitterarit. sic igitur scribitur: *Eudoxus, Eudemon, Callisthus, Melo.* Aëmarus Ranconetus, qui nuper magno literarum incommodo de crimine falsò suspectus in carceris pædore è vita excessit, legendum credebat *Euchemon, Callippus, Meto:* quæ illustrium astrologorum nomina à mortuo Ranconeto nunc vitam posteritatisq; memoriam accipiunt, æternis propè tenebris damnata quorundam inscitia omnia deprauantium. Callippi etiam & Metonis apud Ptolemæum mentio extat. hos autem astrologos scribit Vitruuius *parapegmatorum* disciplinas inuenisse: sed quæ sint *parapegmata*, quæstionis est. ego eo nomine centeo significari instrumenta astronomica, vt *astrolabum*, & quæ eiusdem generis sunt, quibus ratio cœli cursusq; siderum & regiones sedesq; eorum cognoscuntur. Suidas, *παραπέγραμα*, inquit, *λευκόν, ἡδὲ εἰδὸς τι ἀρχαῖος ἀστρονομικός.* sed & verbo *παραπέγραμα* in Axiocho, quicumque eius auctor tandem est, etiam vsus est: *ἡδὲ τὰ τοῦ λέου καὶ τοῦ ἰουλιανῶν παραπέγραμα εἰς τὴν αἰώνον.* Scribit libro 3. in capite de diminutiuis Priscianus (nos enim aliò excurrimus) quædam esse diminutiua, quæ genere discrepant à sua origine, vt *beta*, inquit, *malua.* hic *betaceus, maluaceus.* mirum mihi videbatur esse, hæc in substantiuis numerari diminutionis, cum adiectionis nomina videantur: sed *betaceus* absolute dicitur, cum pes intelligatur: ita tacito substantiuo in substantiuum migrat, cumque paruulas betas significet, in diminutionum nominibus censetur. pedum *betaceorum* mentio est apud Varronem libro primo de re rustica, capite 2. & de lingua Latina: sed & apud Apicium libro 3. cap. 1. de *betaceis* Varronis mentio est in cibus qui ex olei-

Vitruuius emendatur.

Parapegma.

Betaceus.

Hermodorus.

Chersiphron.

Varicus.

Capitolium.

Scamillum.

Maluaceo bus parantur. de maluaceis idem censendum
us. arbitror. Centones mihi vel farcire vel consue-
re videor: ita panniculos omnium colorum
assuo, & quandam Iri synthefin texo. scribit
Ouid. 1. Trist. eleg. 5.

Lyde. Nec tantum Clario Lyde dilecta poetæ.

hic versus illustratione indiget, quam à Plutar-
cho mutuabitur, ita in Consolatione scriben-
te, *ἡ χηρὸς αὐτὸ ἢ ἡ γὰρ τοιοῦτη ἀγωγὴ καὶ ἀντίμαχῶς ὁ ποιητὴς. ἀ-
ποθεωθεὶς γὰρ τῆς γυναικὸς αὐτὸς λέδκε, πρὸς τὸ φιλοσόφως ἔ-
χε, παραμυθίῳ δὲ λέγει αὐτῷ ἰστοῖσι τὴν ἰδέσθαι τὴν λαλοῦ-
μένην λέδκω, ἔχουσα μισθὸν τὰς ἑρωτικὰς συμφορὰς, τοῖς ἀδ-
ελφοῖς λαλοῖς ἰδέσθαι τὴν ἑαυτῶ ποιεῖν λέδκω.* id est, eadem
vsus est ratione Antimachus poeta. Nam cum
mortua esset eius vxor Lyde, quam egregiè a-
nimo charam habebat, elegiam, qua mæro-
rem solaretur, sibi fecit nomine Lyden: ac enu-
meratis heroicis calamitatibus & infortuniis,
malis alienis animi ægritudinem sibi minuit.
hæc verba, nisi erro, aliquantum lucis Ouidio
afferunt, vt adscripsisse me non pigeat. Atque
hæc huius capituli sit coronis, quod vix emen-
dicatis hinc & inde hostiatim particulis ab-
soluimus: ac quasi auctor vnus suppeditare ei
nec instruere satis posset, circum multos cu-
rrimus. sed verecundi videlicet fuimus, qui
maluimus è multis parcè sumere, quàm ex v-
no largiter.

CAPVT IIII.

Encarpa, embater, replum, Vitruuius emen-
datus.

Encarpa. **Q**Vænam sunt apud Vitruuium libro 4. ca-
p. 1. encarpa, cum scribit? & cymatij &
encarpis pro crinibus dispositis frontes ornauerunt. ego
existimo esse ornameta capituli columnarum
palmitis aut ramos cum suo fructu habentia:
aut etiam arbusculas fructuosas, quæ vocantur
ἀκρόθρα ἢ γυάρνα à Græcis, aut frondibus & ramis
implexos innexosque fructus. sunt & *ἰγυάρνα*
Helychio segetes triticeæ sectæ messæque. Ex
his, inquit ibidem, pars vna erit modulus qui Græcè
ἰαλάρνα dicitur. Legendum est, *ἰαλάρνα*, vt libro 1. ca-

Embater. pite 2. aut etiam embatere. Helychius, *ἰαλάρνα* τῶν
τοῖς ἀρχιτέκτονι τῶν. Eodem libro, capite 4. pro
strigium cauis, in veteribus libris, strigium repe-
rio, quod est veluti strigilum, quod imitentur

Replum. strigilum cauos tubos. item replum, inquit capi-
te 6. de impage dimidia & sexta parte: legendum fe-
rè crediderim peplum, vt tanquam ornamentum
& vestimentum esse videatur: alioqui replum
quid significet, critici consulendi sunt, quo-
rum in tabulariis & monumentis nulla talis
vox extat. Libro 10. cap. 17. explicatur operi-
mentum, quod & coniecturam exauret: *chelo-
nij*, inquit, *replum* quod est operimentum. nos autem
ab hac voce manus abstinēbimus. Capite 7. in
Tuscanicis ædium sacrarum rationibus præ-
cipit, vt stillicidium tecti absoluti tertiaro re-
spondeat, quod sic interpretandum cenfeo, eò
vsque stillicidij proiecturam esse faciendam,
vt in ea insit tertia pars tecti: vt si, verbi gratia,

latus tecti rotius duodecim pedum sit, qua-
tuor tribuantur stillicidio, vt procul à structu-
ra & parietibus imber cadat. tertiarium enim
tertiam partem significat, vt & quartariū quar-
tam partē. Nemori Dianæ cum ibidem scribitur,
de Diana Aricina intelligo & Aricino nemo-
re: vnde & rex Nemorensis apud Tranquil-
lum. Ac Budæus hunc locum sic legebat, item
Aricino nemori Dianæ. Sed quid ibidem est? vt vt
reliqua exifona. ego vocabulo hoc deformari pu-
to ædificationem Vitruuij. itaque demolien-
dum, aliudq; substruendum in eius vicem pu-
to. igitur emendatum fore credo: sed vt reli-
qua ex his omnia, quæ solent esse in frontibus ad latera
sint translata. nihil enim mihi nunc quidem ve-
nit in mentem, quod accommodatius ad hūc
locum esse possit. quod autem à me nunc tan-
quam inædificatur in Vitruuio loco purgato
suo rudere, sic stare velim, vt se pari ruinæ ob-
noxium censeat, si quis quid commodius in-
uenerit: quod cum contigerit, libenter locum
cedat, & se dolabra deiici ne molestè ferat. No-
lim aut videri de cuiusquam laude quicquam
voluisse decerpere, si per Vitruuium errans &
vagans, vnum & alterum locum, qui humani-
tus summos viros latere potuerunt, eruerim:
nec id mihi magnæ laudi attribui velim, vt
ouationem aut triumphum mereri velle vi-
dear: procul à me abest hæc ambitio: sed in
partem iuuare literas volui, & eodem animo
eademque voluntate, qua illi, etsi non pari co-
natu nec facultate nec opera, ad bene meren-
dum & de antiquis auctoribus & nostra iuuen-
tute ingressus sum. faueant igitur illi studio
meo, qui suo labori æqua hominum iudicia
optant: neu in me acerbi sint, cum in se acer-
bitatem nullius iudicis seuerioris ferre vel-
lent: & patiantur à me dici quæ non arbitror
eos ignorasse, sed prætermisisse, & velut è se-
gete fertili viatori & pauperi vnam & alteram
stipulam reliquisse.

Vitruui-
us emen-
datus.

CAPVT V.

Aequimanus, lunaticus, internecida, inter-
necidium, præuarum, holophanta.

Qvis myrmilloni contenditur? aequimanus thrax: Aequima-
nus.
versus est Aufonij in monosyllabis: in
quo ambigitur, qui sit aequimanus. Atque is
videtur esse, qui ambidexter à nonnullis dici-
tur, qui scilicet vtraque manu æquè vtitur: nos
enim sinistrām immunē & propè mancā inuti-
lemq; gerimus. quibusdam vtraque est munifex
& operosa. Isidorus lib. 10. etym. ca. 1. *aequimanus*
appellatur, qui vtraque manu gladio incunctanter vtitur.
Eodem auctore lunatici in Euāgelio sunt, qui Lunatici
comitiali morbo laborant. opinio enim vete-
rum fuit, eam valetudinem ad lunæ curricula
recrudescere & mitescere, velut illius syderis
contagione quadā alumnam: eius verba sunt
lib. 10. cap. 3. *caducus à cadendo dictus est, id est lunati-
cus, eò quòd certo lunæ tēpore patitur.* Artemidorus
quoque

quoq; eum morbum lunę acceptū ferri ait his verbis, *περὶ τῆς ἀποστασίας καὶ ἡγεῖ νόσον ὡς ἰδίη τὸ πλεῖστον τῆς ἰσθμῆς λυαυμένης, αὐθιγῆται γὰρ τῆς σελήνης. φασὶ δὲ ἡγεῖ τῆς νόσου τούτου οἱ πωρτανοὶ ἀναμένοντες τῆς σελήνης.*

Fornix. est appellatus, vbi prostituta pudicitia mulier erat, à locis arcuatis, inquit idem Isidorus: vnde & fornicariae mulieres in auctoribus Ecclesiasticis. **Internecida,** inquit lib. 10. cap. 9. Isidorus, est qui falsum testamentum fecit, & ob id hominem occidit. Inde internecini actio in iure civili, quæ ab Isidoro internecidij vocatur, ab internecida: **Internecidij iudicium in eū** (inquit lib. 5. cap. 26.) dabatur, qui falsum testamentum fecerat, & ob id hominem occiderat, accusatorem eius honorū possessio sequebatur. **Internecidij autem significatio, est quasi hominis quædam enecatio.** Nam prepositionē inter, præponebant. In decimaquarta autē in Antonium, bellum intercinum dicitur non testamentum: sic enim scribitur: *quæ sunt urbanarum maledicta litium, nō iuste belli internecini notæ: testamenta credo subiiciunt.* Hostia 20 cū libamentis perfundebatur & cumulabatur, macta esse dicebatur: Isidorus lib. 10. cap. 10. *quoties enim thus aut vinum super victimam fundebatur, dicebāt mactus est taurus vino vel thure: hoc est, cumulata est hostia & magis aucta.* etiam de Deo dicebatur, cui res diuina fiebat, vt apud Cat. de rustic. cap. 141. *mactæ hisce suouetaurilibus lactentibus esto.* sic & mactare vsurpatum inuenimus. Hilum esse dicunt Grammatici atq; etiam Varro nigrum illud pusillum, quod in summa faba 30 adhæret: idem tamen Varro hilum, referente Isidoro lib. 10. cap. 13. significare censuit medullam eius ferulæ, quæ asphodelus vocatur, ac sic apud Latinos nihilum dici putauit, quomodo Græcis familiare est dicere, *ὄδι γῆς.* Annotat idem Isidorus lib. 10. cap. 15. in præuaricatoris explicatione Ciceronem præuarum, pro valde varo posuisse, cuius sanè Ciceroniani loci nunc in mentem mihi non venit, neq; dicere possum vbi locorū apud eum scriptorem extet: tantū suspicor si hodie extat vsipiā, non præuarum, sed prauum scriptum esse: ex Isidoro autem emendandum sic legente, *quid enim tam præuarum?* Multa ab antiquis scriptoribus aliter prolata reperimus, quàm hodie excusa pateant: vt holographum Isidoro libro 5. cap. 24. appellatur testamentum quod totum manu testatoris scriptum & subsignatum est: ita quoque holophanta crediderim fuisse, non eum qui ob ficus duntaxat calumniam faceret, sed ob omnia homines deferret: sed cū apud Latinos immutata sit sycophantæ significatio: nam sycophanta Græcis est calumniator, Latinis est impostor: sic & holophanta in omni re impostor, vel (vt ait Fest. lib. 8.) qui omnia mentitur. Suspicio igitur codices Latinos falsarios esse, qui halophantam pro holophanta exhibent: nonnulli etiam halopantā, ego tamen crediderim verbum imitatione sycophantæ factum & amplificatione, vt non vnius rei delatio in eo verbo notaretur, sed omnium insimulatio contineretur. qui autem halopanta scribunt, leui nituntur coniectura,

quod omnia mentientem Pompeius explicet: ego illud omnia inesse in holophanta dico, & cū Plautus scribit in Curg. Sc. Ædepol nugatorem. *holophantam an sycophantam hūc magis dicam nescio.* vicinitas nominum, & soni allusio, & sensus amplificatio ab ea quam scripsi literatura stant sine controuersia. si quis tamen pertinacius repugnet, equidem ei potius morem geram, quàm contrā tendendo hominem ad insaniam adigam. Pleraque in hoc doctrinæ genere quod tractamus, huiusmodi sunt, vt sine Reipubl. detrimento secus sentire & liberè dissentire liceat.

CAPVT VI.

Agger, albatæ mulieres, vertere pollicem, ducere sacra in pilentis, sentus, panis gradilis.

Internecida.
Internecidum.

Qualis sepe viæ deprensus in aggere serpens, inquit Maro 5. Æneid. viæ autem publicæ, vt quæ militari labore erant munitæ, exaggerabantur, vt imber deflueret, minusque lutulentæ redderetur: proinde agger etiam pro via vsurpatur: Sidonius Carm. 24.

Agget.

*Antiquus tibi nec teratur agger:
Cuius per spatium satis vetustum
Nomen Cesareū viget columnis.*

Iterum libro 1. epist. 5. *Vel certè peruij pontes, quos antiquitas à fundamentis advsque aggerem calcabili silice crustarum crypticis arcibus fornicauit.* id est adusque viam: & sæpe sic in prosa etiam loquitur. Versus Horatij libro 1. satyra 2. est satyricæ obsecratis,

—mirator cunni Cupennius albi,

explicandus tamen. mihi videtur ex pudenda parte mulierē intelligere, ex albo ingenuam. in ingenuis autem supra legibus vindicabantur, non item in libertinis. Ingenuæ autem mulieres albatæ erant, libertinæ atratæ, nobiliores purpuratæ. Artemidorus, *ἡγεῖ ἐπὶ τῆς ἡλιακῆς ἐπινοῦν, ἐλευθέρων δὲ ἰδιῶν γυναικῶν. εἰδὲ μὴ αὐτὰ, ἀπὸ τῆς ἡλιακῆς εἰδὲ πορφυρῆς, ἀγχοεισφῆρας ἰαυτῆς.* sic enim coniicit somnia ista & visa Artemidorus, quod his essent solitæ vestibus vt ingenuæ, libertinæ, & nobiles. Cū scribit Prudent. lib. 2. contra Symm.

Mulieres albatæ.

*Spectant eratam faciem, quam crebra tridente
Impacto quatiant hastilia, saucius & quam
Vulneribus patulis partem perfundat arena,
Cū fugit, & quanto vestigia sanguine signet.*

intelligi arbitror pugnam retiarij, qui rete & fuscina gerebat, & secutoris qui retiarium insequeretur. Vt premere pollices est fauere, vt Plin. ait, lib. 28. cap. 2. & hoc versu,

Fautor utroq; tuum laudabit pollice ludum,

scribit pœta nobilis lib. 1. epist. 18. quo etiam pertinere videt illud Glyceræ ad Menandru, *τὸς δὲ ἀκρίδης ἰμαυτῆς πείσσει, ἢ αὐτὸς ἐποταλίστη τὸ δὲ ἀκρίδου.* ita pollicem vertere damnatis erat, quod & à Pollicitano Miscell. cap. 42. præclare explicatum fuisse recordor: & in muneribus gladiatorijs, qui eum, qui succubuerat aduersario, occidit iugulariq; volebat, pollicem vertebat, vt mu-

Pollicem vertere.

Præuarus

Holophanta.

nerarius: Iuuenal. sat. 3. — *verso pollice vulgi*
Quemlibet occidunt populariter.
 & Prudent. lib. 2. contra Symm. de Vestalibus,
 quæ gladiatores Romæ in eminenti podio spe-
 ctabant, quod decus & honos pro perpetua
 eis virginitate tribuebatur.

— *pectusq; iacentis*
Virgo modesta iubet conuerso pollice rumpi:
Ne lateat pars vlla animæ vitalibus inis,
Altius impresso dum palpitat ense secutor.

Ducere fa-
 cra in pi-
 sentis.

Virgil. 8. Æneid. — *castæ ducebant sacra per urbem*
Pilentis matres in mollibus:

matres familiâs intelligit, quæ sacerdotiis præ-
 erant. nam sacerdotes & virgines etiam Vesta-
 les pilentis ferebantur: Prudent. ibid.

Fertur per medias vt publica pompa plateas
Pilento residens molli.

Artemidorus *πρόσφραση* ἰτα scribit, *φύμιον ἢ*
ἀγαθὸν ἰσοδύναμον γυναικί, ἅμα καὶ παρδούσι πλοσίαι, τὸ δὲ
πύλον ἀμα ἰλαδνεῖν, ἀγαθὰς γὰρ ἰσοσίαις αὐτὰς ἀφροσιῶ-

Scntus.

70. Sentus apud Terent. in Eunuch. act. 2. sc. 2.
 dicitur horridus, à sentium horrore & spinis.
 sentus igitur est tanquam senticosus & spinosus
 & horrens. Prudentius ibidem,

Extirpamus enim sentos de pectore vepres.

sequitur enim mox,

Ne frugem segetemq; animæ spinosa malorum
Impediat sentis.

Gradilis
 panis.

estque superioris quædam declaratio. Gradilis
 panis, vt & alio loco doceo, quibusdam in
 gradibus plebi Romanæ diuidi viritum quoti-
 die solebat: ad huius rei confirmationem duo
 Prudentij testimonia addam luculentia: vnum
 lib. 1. contra Symmachum,

Et quem panis alit gradibus dispensus ab altis.

Alterum lib. 2. contra Symmachum,

Quæ regio gradibus vacuis icinnia dira
Sustinet? aut quæ lanculo mola nota quiescit?

de pane enim hic gradili loquitur, & molis pi-
 strinorum, vbi pinsebatur. hæc mea capita mul-
 ti iocabuntur esse monstra Horatiana, porten-
 tosa varietate membrum vndique collectis con-
 flata: nec inficiabor me id de industria fecisse.
 malui enim multa infercire & inculcare etiam
 male cohærentia, quàm studiosorum spem va-
 cuis eludere auenis. Nunc video plerisque qui
 idem genus scriptionis instituunt, magnifica
 singulis capitibus vestibula excitare & præpo-
 nere, quæ nullum ædificium sequitur, sed area
 nuda. Ego mihi potius copiam inseruendum
 putavi, vt maiore beneficio demererer bonos
 iuuenes, quàm de ordine laborandum, quem
 alioqui hoc genus librorum, velit nolit, relin-
 quere cogitur & negligere: aliorum enim hu-
 ius generis libros singulos puta in vnum cap-
 ut contractos & redactos, meis capitibus si-
 miles reddes.

CAPVT VII.

*In Plauto quedam explicata, facere mu-
 tuum, nocturna ora, polluctus virgis, hira,
 summanare, vertere, Leucadia.*

Plaut. ex-
 plicatur.

FAbulam Plauto docente spectator fui. in-
 ter spectandum Curculionem hæc anno-
 tauit: Sc. Quo te hoc. ostium oculissimum, ab
 eo vocari charissimum & gratissimum, quod
 tanquàm oculus, quo nihil iucundius nobis est,
 planè censeatur. nam ex oculo finxit superla-
 tionem, vt ex ipso ipsissimum. Non me tamen
 fallit, in libris antiquis occlusissimum reperi-
 ri: sed auctorem alterius lectionis laudare pos-
 sum Festum lib. 13. Sunt qui oculeissimum le-
 gant verfu modulatiore, sequunturq; Priscia-
 num lib. 3. cui etiam oculeus est ocellus per di-
 minutionem. Eadem scena, ego autem cum illa fa-
 cere nolo mutuum. P. A. Quid ita? P. H. Quia proprium
 facio. Parum illi videtur mutuum facere, quòd
 in mutuo ius nostrum remanet: proprium fa-
 cit, vt iam alieni iuris id sit, & totum ad alium
 transeat dominium. Ibid. quid antepones Venerio
 ientaculo? nõ iniuriã crediderim esse legendum,
 vt infra, Venerius libellus dicitur. nam Veneri
 ientaculo inscitum est, & iniquè per vimq; huc
 importatum. Ibidem,

Quasi tu lagenam dicas, vbi vinum solet
Chium esse.

Facere
 mutuum.

iocatur ex eo q. cum vino Græco ferè aqua ma-
 ris admixta esset, Chio tamen non addebatur,
 sed meracum erat: Horat. lib. 2. satyr. 8.

Alcon Chium maris expers.

Sc. Flos veteris vini.

De paulo paululum hoc tibi dabo haud lubenter.

de poculo pleno quod erat potatura, paulum
 Veneri libat, id est, in honorem Veneris effun-
 dit. sic enim libare solebant, quod vel in aram
 faciebât, vel in mensam quæ loco aræ erat, vel
 in focum qui sacer habebatur, vel in mare in
 honorem deorum marinorum: Ouid. 11. Met.

Isq; deos pelagi vino super æquora fuso,
Et pecoris fibris & fumo thuris adorat.

& 5. Æneid. — *extraq; salfos*

Porriciam in fluctus & vina liquentia fundam.

vel alium etiam in locum. Sc. Placidè egrede-
 re. nocturni oculi sunt deformes, noctuq; non
 interdiu ostendendi. Nam deformitas minus
 apparet noctu: sic dixit nocturna ora Plaut. in
 Pœnul. Sc. Negotij qui sibi.

Noctur-
 na ora.

Quæ habent nocturna ora noctu sacrificatum ire
occupant.

mihi autem etiam deformes significare vide-
 tur velut mali ominis, similesq; nocturnis au-
 bus, quæ & ipsæ tantum noctu visuntur. Sc.
 Placidè egredere. *persolæ nugæ*, non sunt vt qui-
 dam primi in literis ordinis censent, *persicæ*,
 sed *solæ* & *meræ*, vt,

— *oculum effodito persolum mihi.*

in Mênæchmis, Sc. Ni mala. Plautus idem scri-
 bit: erat enim qui loquitur luscus. Sc. Placidè
 egredere. *polluctus virgis*, est virgis expositus, vt
 in pollucto Herculis omnia exponebâtur ob-
 uis. Ita in Plauti Rudète, Sc. Quis est qui scri-
 bitur, Non ego sum pollucta pago: id est communis
 & publica pago. Eadem scena,

Polluctus
 virgis.

— *auro contra cedo modestum amatorem,*

valet, date mihi pari & æquo auri pondere re-
 pensum;

60

pensum: ego enim tantundem auri dederim: vt in Epidico, Sc. Honoris causa. non carus est au ro contra. Sc. Migrare certum.

Radices cordis percunt, chiræ omnes dolent.

Hiræ. hiræ lego (vnde diminutio hilla) id est, intestina: et si eo nomine ieiunum intestinum intelligit propriè Festus lib.8. Sc. Palinure quid. Namq; incubare te satius fuerat Ioui: hunc locum lib. 7. Æneid. sic explanat Seruius, Incubare propriè dicuntur, qui dormiunt ad accipienda responsa: vnde est, ille incubat Ioui, id est dormit in capitolio, vt respo sa possit accipere. Sic in Æsculapij templo dormire ad remedia per somnum accipienda solebāt. Sc. Date viam mihi.

Quin cadat, quin capite sistat in via de semita.

de via nobis isti semitam faciunt, ita viam angustam nobis reddunt: sed in caput cadent à me prostrati, & via aperietur & laxabitur illis deiectis: Plautus in Milite, Sc. Quantas res.

Huic illecebroso capite sistas cadum.

legitur in quibusdam exemplaribus, de via in semita. Eadem scena,

Obsecro hercle facite ventum, vt gaudeam:

ambiguè dictum est, vel facite ventum, vel facite vt gaudeam ventū, id est me venisse: Plautus in Cistellaria, Sc. Tum ante hac amaui.

Ventum gaudeo ad te ccastor.

itaque mox subiicit, vt ventum gaudeam. Eadem scena, iacit volturios quatuor. I& mox, Herculem iacto basilicum. quædam erat talorum species in quibus effigies quædam sculptæ vel pictæ erant, vt vulturis, Herculis, & aliarum rerum. Vulturis autem iactus infelix erat: Herculis basilici, id est regij, faustus & felix. ergo qui eum iecit, vicit. Herculem autem basilicū accipio, non qui vt in laboribus exantlandis leonis exuuiis esset vestitus, sed qui omnibus perfunctus ærumnis, cultu regio esset ornatus. Sc. Beatus videor. quia vestimenta, vbi obdormiuit ebrius, summano: Summanus deus est manium summus, id est Pluto, qui omnes avarissimè rapit in suum thesaurum: inde summamare, pro auidè rapere & furari Summani more, finxit lepidus poeta. Sc. Aedepol nugatorem. vel qui ipsi vertant, vel qui alijs subuersandos præbeant. id est qui fallant, vel fallendos præbeāt: à piscibus qui dum assantur, vertūtur: Plautus in Afinar. Sc. Vnum istorum. Vorfes quo pacto lubet. Sc. Aedepol nugatorem. Apud Leucadiam Oppiam: suspicatus sum diu Leucadiam Oppiam mulierem fuisse libertinæ conditionis, eandemque meretricem, ad quam plerunq; dam nosi & nequam mariti diuertebant. eandem opinabar Oppiorum libertā. Sed in antiquis voluminibus operiam scribitur, vt nō dubitem pronunciare Leucadiam Leucadiorum fuisse in foro Romano stationem. verūm hæc nimis multa fortasse videri queant, & huic capiti iam finis est.

Summanare.

Vertere.

Leucadia

CAPVT VIII.

Fluuius proles Iouis apud Valerium Flaccum,

pater, omnituens sol, Mars vigila; obuertunt pelago proras, Apollo interficit.

A Ttributionem quandam Homerus fluuiis & perennibus & torrentibus addit plerunque, *Διαντας* vocans: ac in iugibus quidem Grammatici & torrentibus, aquis cælestibus incrementes interpretantur, præterquā in Nilo, quā neque ningit neque pluit, vt censent. tum igitur valere putant lympidum & clarum. Val. Flac. lib. 5. Argon. in Phasi prolem Iouis eleganter interpretatus est his versibus:

Tunc tibi fecundi proles Iouis, ortu niuali Arcados axe deæ.

Fluuius proles Iouis.

Magnos fluuios poetæ patres, velut aliorum parentes, honorisque causa vocare solent, vt quidam censent: ego vt deos sic vocari arbitror. Valerius ibidem,

Et pater aurato quantus iacet Inachus antro.

Pater.

20 Euripides in Hecuba, *ὄψα δὲ ἑκατόν τε καὶ ἑκατὸν πατρῶν πατρῶν πατρῶν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ κατέβησαν*: quanquam hic potius patrem Euripides aquarum generatorem pulchrarum dicit. Cū ab Homero, *ὕδατος ὄψα δὲ ἑκατόν τε καὶ ἑκατὸν*, scribatur, eius vestigiis insistens Valerius de eo scripsit,

Hæc tibi fatorū genitor tutela meorū Omnituens. Omnituens sol.

Cū sibi opem alicuius dei precabantur, interdum sic loquebantur, vigila. itaque in bellum exituri duces dicebant Marti, Mars vigila: & apud Plaut. in Curcul. Sc. Placidè egredere. seruus qui vapulat, fidem Veneris implorans, dicit: tuam fidem Venus: noctu vigila: & Valerius Flaccus ibidem scribit, Excubias Gradiue tenet. Nautæ ad littus appulsam nauim in proram conuertebant, non solum vt ad reditum, & aliam nauigationem parati essent, verumetiam id sibi ominantes: Valerius ibidem,

Mars vigila.

Obuertunt pelago proras.

— atq; illi dextra sine versa magistri

Protinus in proram redijt ratis omine certō.

40 Virgil. lib. 6. Æneid.

Obuertunt pelago proras:

nam longius erant progressuri ad agrum Laurentem. Homerus, vt aliam linguam verbaq; tribuit diis quā hominibus, vt Iliad. f. Chalcidē à diis, ab hominibus Cymidin vocari scribit, & Iliad. v. Xanthum à diis, ab hominibus Scamandrum. quod & imitatus est Ouidius 14. Metam.

— & priscum pariter cum corpore nomen

Mutat, Oramq; vocat.

Iterum lib. 1. Metam.

Hunc Icelon superi, mortale Phobetora vulgus Nominat.

Ita & alium incessum, vt in Neptuno,

Ἰχθυα γὰρ μετέπειθε ποσσῶν ἰδὲ λυγροῦ

Παῖ ἰχθυῶν ἀνὸν ἔσθ, ἀπὸ γυλοῖ ἧ δροῖα φθ.

Et eius imitatione Maro 1. Æneid.

Et vera incessu patuit dea.

Homerus occidi facit ab Apolline & Diana qui morbo moriuntur, præsertim vehemēti & acuto, vt ab Heraclide Pontico scriptum est: hinc illud eius,

Apollo occidit.

ἰδὸν ἀργυροῦ φθῶν ἰδὸν ἀπὸ μὲν εὐ

εις αγαυοις βδελυαται η ποσειδημιδος λεωνοργου.
 Idem æmulatus studiose Valerius Flaccus li-
 bro 3. Argon. — *Triuicq; potentis*
Occidit arcana genitrix absumpta sagitta.
 à diis enim illis immitti mortem existima-
 bant, præsertim velocem, & mortis eos aucto-
 res putabant.

CAPVT IX.

*Proximus licitor, primus licitor, libertus ver-
 na, Seuir, libertus primus, collegium ma-
 gnum, allectus.*

Proxi-
mus li-
ctor.

IN officio magistratuum licitores quidam di-
 cebantur proximi, qui quàm alij chariores
 magistratui erant, eiq; semper præsto erant, &
 apparebant ante alios sui ordinis: vt in inscri-
 ptione peruetusta, L. VALER. ACHIL-
 LEVS LICITOR PROXIMVS LAV

Primus li-
ctor.

RENS. Cicero etiam licitorẽ primũ in epist. i.
 ad Q. Fratrem scribens vocauit, de Octauio lo-
 quens: *apud quem, inquit, primus licitor quicuit, tacuit*
accensus. nisi si quis proximũ primo adiunctum
putet & secundum, quod verum non putem.
 Sallustius quoque eodem loquutus est modo
 in bell. Iugurth. *sed Hiempsal in oppido Thumida for-*
tẽ eius domo utebatur, qui proximus licitor Iugurthẽ cha-
rus acceptusq; semper ei fuerat. Non solum serui do-
 mi nati vernæ dicebantur, sed & liberi qui ser-
 ui vernæ fuerant, etiam vernæ liberti diceban-
 tur: quod vt nouum, etsi ab antiquitate repeti-
 tum, perscribere volui. sic enim in veteri inscri-
 ptione reperi, FORTVNATVS AVGV-
 STI LIBERTVS VERNA: ille scilicet

Libertus
verna.

Fortunatus adscripsit laudi suæ, q; in ædibus
 Augusti natus esset. Sex erant Romanorum e-
 quitum decuriæ, Rhamnenses, Tatienses, Lu-
 ceres, primi secundiq; : erant enim primi Lu-
 ceres, & secundi, ac sic quoq; Tatienses & Rhã-
 nenses geminati erant. his qui præerant Seui-
 ri vocabatur: ac in inscriptionibus antiquis Se-
 uirum equitum Roman. reperimus: vt in hac,
 TRIB. MIL. LEG. VII. GEM. FELIC.
 VI. VIRO EQVIT. ROM. & in illa. X.
 VIRO STLITIB. IVDIC. VI. VIRO
 EQVIT. ROM. TVRM. Recordor anno

Seuiri.

tare me nudis verbis, ordinem quendam liber-
 torum fuisse, vt quidã primi, quidam secundi
 & tertij dicerentur: nunc id cautionibus & tes-
 tationibus cõfirmemus veterũ inscriptionũ,
 quarum in vna reperio, SOFRONIA CL.
 TERTIA SIBI ET P. SEXTILIO
 PRIMO ARVSPICI. & in illa, SE VI-
 VO FECIT SIBI ET PETIÆ CL.
 PRIMÆ VXORI. Erat & ordo quidã &

Libertus
primus.

dignitas etiam collegiorum, ac quoddam ma-
 gnum dicebatur, vt aliis dignius & amplius:
 vt in inscriptione, VIATORI COLLE-
 GII MAGNI. Solebant Impp. quibusdam
 hoc deferre honoris, vt quãuis vel quæsturã,
 vel tribunatũ non gessissent, tamen eos inter

Collegiũ
magnum

illos qui quæstores & tribuni essent adlegeret,
 illis qui quæstores & tribuni essent adlegeret,

Allecti

eiusq; ordinis essent, cuius q; honoribus illis
 erãt functi: id quoq; ex inscriptionibus cogno-
 scimus, vt ex hac, ADLECT. INTER
 TRIB. AB IMP. ADRIANO: & in illa,
 ADLECT. INTER QVÆSTOR. AD-
 LECT. INTER PRÆTOR. Quasdam
 cognitionis causas ex Suetonij Nerone intel-
 ligimus, quæ ad Cæsarem pertinerent: Cæsar
 autem plerunq; vice sua alios qui de his causis
 cognoscerent eligebat, vt ex inscriptionibus
 est notum, vt hac, ELECTVS AD CO-
 GNOSCENDAS VICE CÆSARIS
 COGNITIONES: & ex illa, ELECTVS
 AD COGNOSCENDAS VICE CÆ-
 SARIS COGNITIONES, PROCOS.
 PROVINCIÆ AFRICÆ. nos inter le-
 gendum ista obiter ex inscriptionibus anti-
 quis notabamus, & in mediũ conferebamus.

CAPVT X.

*Flamen diuorum omnium, II vir quinquen-
 nalis, edilis quinquennalis, scriba quæstorius.*

TRitum & vulgatum est suos plerisq; diis
 fuisse flamines, vt Ioui, Quirino, Marti:
 vnde flamen Dialis, Quirinalis, Martialis: sed
 illud rarius, quosdam omnium deorum fuisse:
 quod cum in auctoribus non ferè legamus, tamen
 in antiquis inscriptionibus municipio-
 rum, quorũ auctoritas calcanda non est, repe-
 rimus: vt in hac, PATRON. COL. FLA-
 MINI DIVOR. OMNIVM: & in ista, II
 VIR. QVINQ. FLAM. DIVOR. OM-
 NIVM. & in illa, II VIRO QVINQ.
 DIVOR. OMNIVM. Illud quoq; cogno-
 scere è re fuerit, duumviros fuisse municipales
 magistratus, qui ius dicebãt. Itaq; cum duum-
 viros dicebant, illi intelligebantur. Interdum
 iuri dicũdo addebãt: vt in tit. illo, II VIR. I. D.
 Erãt & in municipiis alij duumviri quinquen-
 nales cognominati, in integrum creati quin-
 quennium, census tributiq; causa, vel potius
 quibus iuris dicendi causa in quinquennium
 ob spectatam virtutem is honos mandabatur,
 cũ aliis annuus esset, quod verius puto: aut in
 quinquenniũ continuabatur prorogabaturq;
 vt in hoc tit. II VIR. QVINQ. BIS OB
 MERITA. aut etiam legibus & institutis in
 quinquennium is magistratus creari solebat.
 Erant & quatuor viri in quibusdã municipiis
 credo maiorib. qui & ius dicebant præerantq;
 decurionibus, vt duumviri in aliis. proinde &
 quatuor viri erant etiam quinquennales, qui-
 bus ob virtutem & merita magistratus ille in
 quinquennium in municipiis mandabatur: vt
 in illo titulo, III VIR. I. D. QVINQ.
 Nam interdum tantũ quatuor viri iuri di-
 cundo dicebãtur: vt in illo titulo, III VIR.
 I. D. & in illo, III VIR. I. D. III VIR.
 QVINQ. Diuinaculi capillum promittebãt,
 vnde & Plaut. scripsit, *promittã capillum optimum*
est, in Rud. Sc. Intelligo. quod & religionis cau-
sa facere solebãt. in dicio est vetus titulus iste:
 RELI.

Flamen
omnium
diuorum.

Duumvi-
ri quinq;
quennas
les.

RELIGIOSO A MATRE MAGNA
CAPILLATO. Ut duumviri, sic & ædi-
les fuisse videntur quinquennales quidam in
municipijs interdum, quibus lustralis honos
is esset. nam vt colonis agros suos in lustrum
locabant: sic & interdum in lustrum continu-
abant magistratum. id indicat inscriptio, Æ-
DIL. Q. III. VIR. I. D. Sed & alimē
tarij fuisse videntur ædiles in municipijs, qui
alimenta prouidebant, vt suspicor, alimenta-
rijs pueris, vt in hoc titulo, ÆDIL. Q. A-
LIM. Decuriæ erant scribarum, sed pro di-
gnitate magistratum, quibus scriptum facie-
bant, ipsis honos accrescebat. quæstorius en-
nim scriba inferior ordine, quam ædilitius
aut prætorius, censebatur: atque ea sibi elogia
adscribere solebāt, quibus magistratibus scri-
bæ fuissent. indicio sunt veteres tituli: vt hic,
SVLPICIANO SCRIBÆ QVÆ-
STORIO & ille, CAPITONI SCRIBÆ
ÆDILIC. Reperimus & lictores quos-
dam curiatos cognomento fuisse, qui, vt su-
spicor, triginta erant, curiarum triginta illa-
rum lictores, in quibus sacra fiebant. indicio
est titulus iste, LICTOR CVRIATVS
QVI SACRIS PVBLICIS POPVL-
ROM. QVIRITIVM. & ille, LICTOR
CVRIAT. VIAT.

CAPVT XI.

*Tentores, viatores, succonditor, procurator
dromi, morator, factionarius.*

IN prisca titulis, quæ ad factiones circi &
ludos circenses nomina pertineant, multa
reperimus, auctoribus tamē quod sciam non
frequentata. Nam cum tāto sumptu & studio
ludi illi committerētur, dubium non est quin
in ministerio & instrumento multæ fuerint
nomenclaturæ, quæ ætatem ferre non potue-
rūt. quasdam igitur semisepultas reliquias ef-
fodiam, & in lucem apertumq; proferam. Il-
lic ergo fuere tentores, qui, vt suspicor, equos
& currus tenebant, antequam vices sortesque
eorum cursus venissent: & viatores, qui mini-
stri cursitabant huc illuc vltro citro iussu agi-
tatorum, si qua fortē re egerent, ac illis præstō
semper erant: fuere succonditores, illi, vt suspi-
cor, sub currum & iugū sese condebant, si for-
tē malè iuncti essent equi, aut loris se impedi-
rent. horum mentio est in Epigrammate isto,
M. VISPANIO FVLLONI TEN-
TORI. quid si tinctori? M. VISPANIO
MIGNIONI VIATORI. M. VISPANIO
QVARTINO SVCCONDI-
TORI. M. VISPANIO EROTI AV-
RIGATORI. M. VISPANIVS RVFI-
NVS MEDICVS FACT. VENETÆ
OLL. III. DD. Erat & procurator dromi,
quem ego credo eius loci procurationem gel-
fisse, vbi equos suos Veneti aut alia factio exer-
cere solebant. dromus enim locum hic signi-

ficat, vt in hippodromo: est que planè hippo-
dromus: vt in illa epigrapha, PROCVRA-
TORI DROMI FACTIONIS VE-
NETÆ. est & dromus ambulatio frequen-
ter Græcis auctoribus. Erāt & moratores, qui,
quantum coniectura consequi possum, qua-
drigarios & bigarios morabantur, ne ante tē-
pus aut non suo ordine current, & vt inter-
missus interualla essent. eorum est mentio in
illo titulo, Q. RAPIDIO Q. F. LEM-
MVLIONI MORATORI LVDI
CIRCENSIS. Factionarij vocabantur qui
ex factione erant, pura vel Veneta, vel Russata,
vel Albata, vel Prasina: vt in illo epigramma-
te, PRIMO ET SOLO FACTIONA-
RIO. Erant & primi factionū agitadores, qui
erant videlicet in illo panno præstantissimi:
vt in hac epigrapha, DIOCLI AGITA-
TORI PRIMO FACT. RVSSAT.
Erant & domini factionū & magistri: quod ex
illa constat inscriptione, MAGISTRO ET
SOCIO DOMINO ET AGITA-
TORI FACTIONIS PRASINÆ. &
in illa, POLYPHEMODO DOMINO ET
AGITATORI FACTIONIS RVSSA-
TÆ.

CAPVT XII.

*Cadauerosa facies, fodere latus, tecum oro, cre-
puerunt fores, capiti atq; etati illorum.*

CADAUEROSA facies apud Terētium in He-
cyræ, act. 3. Sc. 4. declaratur variè, vt vndi-
que solemus aliquā aucupari verisimilitudi-
nis auram, cum liquido nobis non constat qd
vel in re vel in verbo insit. Alijs igitur subliui-
da est, & personata rubore & liuore: alijs pul-
posa & crassa, quasi carnosa, cum caro proprie
sit quæ anima caret. his & tertia accedet no-
stra: ac meritò tertia. non enim eam illis præ-
ponere ausim. Ego cadauerosam faciem, fœ-
dam & turpem interpretor. dixerat enim ho-
minem esse magnum, crispum, crassum, cæsiū:
cæsiōs autem oculos oderant, vt fœdos, quos
in Catilina Sallust. notat. & rubicundus hic
vt cruentus odio est. Cadauer autē quod pol-
lueret & funestaret, etiam auersabantur. hinc
cadauerosa facies fœda, inuisa, auersanda. Ni-
hilo secius & illud è communi sermone sum-
ptum, in eodem non vulgò intelligitur, in ea-
dem fabula, act. 3. Sc. 5. dicitur iussisse te. P. H. noli fode-
re: iussi. quo in loco fodere, est latus alicuius ma-
nu vel pungere vel tundere, quod facimus
monendi gratia & suggerendi & impellendi:
vt apud Horat. lib. 1. epist. 6.

*Mercemur seruum, qui dicet nomina, leuum
Qui fodiat latus.*

Quid? quod act. quarto scena quarta, leui in-
terpunctiuncula orationis antiquitas corru-
pta est in hoc verlu,

Egi atq; orauit tecum, uxorem vt duceres.

Archaimus enim ~~te~~ cū orauit, pro te orauit:

Ædilis
quinquen-
nalis.

Scriba
quæstorius.

Morator.

Factiona-
rius.

Cadaues
rosa facies

Tentores
Viatores.

Fodere la-
tus.

Procurator
dromi

Tecū oro.

Crepues
runt fores

in quo genere dicendi non infrequens est comicus Plautus. Cùm quis exit foras, plerunq; comici scribunt, crepuerunt fores: vt in Hecyra act. 4. sc. 1. *sed ostium concrepuit.* id verò est quod Attici *ἡσπῆρ* dicunt, quod Græci grammatici à *ἡσπῆρ* differre tradunt, quòd illud exeuntium sit, hoc ingredientium. posterius etiam istud Latini comici pulsare fores dicunt aut pultare. quòd autem Athenis fores aperirentur foras in viam, ideo eas aperire parates, ne quem foris eis pellerent, crepitu digitorum se velle exire significabant. Æquè illud act. 3. scen. 1. explicationem desiderat,

*Aliquid tulisse comminiscuntur mali,
Capiti atq; ætati illorum, morbus qui auctus fiet.*

Capiti atque ætati illorum.

in quo illud *capiti atq; ætati illorum* malè precantis arbitror, & diras malasque preces interponentis, vt sit, quod illorum capiti eueniat, vt apud Aristophanem in Acharn. *εἰς λαιπῶν ὄρι,* & apud Maronem 8. Æneid.

— dij capiti illorum generiq; reseruent.

Quibusdam etiam se implicant atq; induunt tricis Grammatici optimi in illo fabulæ eiusdem loco, act. 2. scen. 2.

Hanc Bacchidem amabat, vt cùm maximè tum Pamphilus.

sed in eò mihi videntur dum nimium intelligunt, nihil intelligere. ego enim in oratione defectum esse arbitror, cuius supplementum sit verbum *amabat* iteratum. Sensus enim est, hanc Bacchidem tum amabat Pamphilus vt cùm maximè amabat. quod est, nunquam magis quàm tum amauerat.

CAPVT XIII.

Herba maëta apud Catonem, fortax, luna silens, sitiens, artire, digiti primores & crassi, glutus, mateola.

Herba maëta.

Fortax.

CATO cap. 37. *Ex segete vellito ebulum, cicutam, & circum salicta herbam actam, vluamque.* conuentus egere grammatici, vt quæ sit herba acta decernerent, & ad conuentum illorù vadimonium medici adfuerunt: sed nondum constitui quid esset potuit, atque non in perendinum, sed in laxiorem diem id dilatatum est. Ego *herbam maëtam* legendum crediderim, vt adulta grandisq; herba, quæ inter salicta provenit, nec fenifecem metuit, intelligatur. huic scripturæ adstipulantur vetera Plinij exemplaria. *Facito,* inquit Cato cap. 38. *fortax totam fornacem infimam complectatur.* vt à fornice fornax, ita à fortitudine fortax dici videtur: quo verbo censetur totus imus camini gyros & soli regumentum pauimentatum & taxeam. *ἡσπῆρ* à Græcis vocari videtur: Helychius, *ἡσπῆρ* à *ἡσπῆρ* & *ἡσπῆρ* à *ἡσπῆρ* à *ἡσπῆρ*. Lego autem non multò post, *latere summam* statuito, non, vt editum est, *lateres.* Vel materia quærnea viri sicca alligato, scribit ibidem Cato, quæ verba de mendo suspecta mihi sunt: ac si diuinare licet (quod equidem iam pro meo videor facere pos-

se, præsertim qui iam toties diuinatione vsurparim, vt vsu meam fecerim) legendum crediderim, *vere sicca alligato, vel viridi sicca, vt sicca do lia viridi materia alligentur.* quidam sic legunt, *non sicca, sed omnino melius sit legere, viridi colligato.* Cap. 40. *Vites inferi oportet luna silenti: Luna silet cùm in coitu est: Plinius lib. 16. cap. 39. Inter omnes verò cõuenit vtilissimè in coitu eius sterni, quem diem alij interlunium, alij silentis Lunæ appellant.* Lunam etiam sitientem dicit his verbis Plin. lib. 17. cap. 9. *simum iniicere terræ plurimum refert fauonio flante, ac luna sitiente.* Cato cap. 40. *surculum aridum præacutum inter librum & stirpem artito primores digitos duos.* hinc primores digiti tenues intelliguntur, quòd digiti primore sui parte minus crassifint: vt quodam in loco etiam exponere me memini. Itaque Cato his crassos opponit, ita scribens, *stirpem oblitio digitos crassos tres.* Artire autem ibidem apud Catonem est demittere, adigere, inferere, immittere: vt, *surculum aridum quem artiueras eximito: eo artito surculum, quem inferere voles.* Iterum cap. 41. *eo surculos præacutos artito.* Vitis Catoni interdum est palmes vel flagellum vitis: vt cùm ibidem de infitione sic loquitur, *Si vitis vitem contingeret, vtriusq; vitem teneram præacuito, obliquo inter sese medullam cum medulla libro colligato.* Capite 45. ait, *locus bipalio subactus sit, benèque terra tenera sit, benèque glutus fiet: Felto libro septimo, glitus locus dicitur tener & subactus: vel ita in Catone legendum sit, vel vtròque modo dicatur, vt maxumus & maximus. Mateola, inquit capite 45. aut mateola adigito: aut mateola fustis est, aut legendum, vt ferè crediderim, materiola: id est ligneo fuste. moueor tamen constantia exemplarium Plinij & Catonis, in quibus mateola disertè planeq; legitur, vt contra si sentiam, velut tabulis refelli facile possim: tamè quasi materiola intelligat.*

Luna silens.

Luna sitiens.

Primores digiti.

Crassi digiti. Artire.

Glutus.

Mateola.

CAPVT XIII.

Impilia, mison, ceraunium apud Plinium.

40

PRUDENTIS esset nihil nisi firmum & perspectum, modisque omnibus exploratum in medium afferre potius, quàm leues coniecturas sectando magnam hominibus calumniæ cupidis occasione reprehèdi præbere: sed me iuuat ex periculo coniecturas captare & scribere, potiusque periclitando aliorum sententiam elicere, quàm taciturnitatem silendo fouere. Locus est in Plinio lib. 19. cap. 2. *vlcerofus & mala non tangendus manu, sed quem vel sanabo vel irritabo.* sic autem scribitur, *Theophrastus auctor est esse bulbi genus circa ripas annuum nascens, cuius inter summum corticem eamq; partem qua vescantur, esse laneam naturam, ex qua mapalia vestesq; quedam conficiantur.* Quis vnquam obscuro audiuit ad mapalia opus esse lanea natura potius quàm cementis aut materia? hoc autem cùm è Theophrasto sumptum sit, videamus e quibus mapalia eius sententiam attingant. sic ergo scribit lib. 7. *histor. plant. cap. 13. ὁπάλια τῶν βύσσινον ἢ ἀπὸ τῶν ἰσθμίων, καὶ ἀπὸ τῶν ἰσθμίων.* Theodorus Gaza togas & vestimenta

Impilia.

menta ex ea texti vertit : ego in Theophrasto legendum credo *ποδῶνα*, eoque nomine pedum tegumenta intelligo , quæ ex coacta lana fiebant. Pollux lib. 2. Onom. *ποδῶνα τὸς πορὶ τοῖς ποσὶ πόδας*. cum autem, quod vnicum in rebus desperatis remedium reliquum esse videbatur, libros Plinij veteres consuluissem, partim repertam mapilia, partim impilia : vnde confarcinata mapalia. Igitur scribendum conijcio *impilia*: impilia autem significabunt coactilia, qualia pedibus inuoluendis calceandisque adhibebantur. Hæc vox apud Vlpianum l. argum. ff. de aur. & arg. legat. extat, qui impilia vestis loco esse dicit : & apud Helychium qui *υαντιὰ* esse refert. *υαντιὰ*, inquit, *τὸς πόδας καὶ τὴν ἑμπίλια*. hæc sic inuoluunt pedes, vt vesti cedant. nam tegendis obuoluendisque pedibus è coacta lana fiebant. Latius tamen patere videtur posse, Helychio auctore, quam vt tantum pedum opera-menta complectantur. Hęc cum scripsissem, animaduerti in eadem sententia esse Iurisconsultorum facile principem Iacobum Cuiaciũ, & vt verum fatear, amare me cœpi, quod quæ tam acutus ingeniosusque interpres viderat (quid enim ille in literis non videt?) ea me hominem tam stupidum & hebetem non fefellerent. Sed vt hoc caput non sine corollario abeat, eod. lib. cap. 5. lego è bonæ fidei libris, *Inula neminus quàm ternorum pedum*: non vt in exemplaribus propagato errore celebratur, nullane: quod Plinij sententię non videtur conuenire. Capite tertio eiusdem lib. quod Plinius in Cyrenaica prouincia tradit vocari *misy*, *mison* appellari scribit Athenæus libro secundo, his verbis, *ἢ τὴν ἑγυθῖον τὸν γυθῖον ἀμα καὶ φῶσις. οἷον τῶν ἑθῶν καὶ τῶν φουρέων πορὶ λυγύλων, ἢ λαδῶσι μῖσον*. Sed & quod mox Plinius *ceraunium* in Thracia dicit vocari, iston Athenæus appellat libro secundo, his verbis, *ἀσκῶν ἢ ἡδὴ σφόδρα τῶν ἄνω, καὶ τῶν ἑσπέρων ἔχον λυγύλων, καὶ τὸ ἐπὶ τῶν θηκῶν γυθῖον ἔχον*. Cum autem Plinius *misy* carnosius esse dicat quàm tubera, Athenæus odorem carniũ habere, non tubere carnosius esse scribit. Cæterũ vtra lectio melior sit, eane quæ publica est in Plinij exemplaribus, an quam Athenæi codices proferunt, illi statuunt quos in amplissimo gradu doctrinæ Minerua collocavit.

CAPVT X V.

Quedam libro primo Propertij explicata & emendata, Ascanius, Pege.

Tanta versuum Propertij iucunditas & amœnitas est, vt eos distantibus Gratij a poeta exceptos censeas: Tantum optarem ad aliam potius quàm amatoriã materiam beatam illam & candidam ingenij venam contulisset, vt iuuetuti tutius legi posset. Locos paucos ex eius libr. 1. in numerum malè periturarum chartarum referre, & versus immortalitate dignos nostra ex parte mortalitate damnare decreui. Eleg. 2. ait,

Propertius illustratur.

Pollucem cultu non Elaira soror:
sic editiones pleræque habent: Elaira tamen, vt à Beroaldo diligentissimo ad anxietatem Grammatico legi animaduerto, defendo, cum ita ab interprete Lycophronis appellatur. Eleg. octaua,

Vt te felici vestam per cerula remo.

librum manu scriptum vidisse me recordor, in quo scriptum disertè planeque erat,

Vt te felici præuecta Ceraunia remo.

quam videtur Beroaldus scripturam sequutus esse, nec contemnenda est: nec tamen hoc à me in eam partem dicitur, quòd aliter sum-mouendam putem. Eleg. 11.

Et modo Thesproti mirantem subdita regno

Proxima Misenis æquora nobilibus.

haud scio an vlli sint in Propertio versus qui lucem interpretationis magis quàm hi desiderent. eorum istam esse sententiam crediderim, Nobiles quidam Romani magnificas habebant ad Misenum villas, molesque nonnulli in mare iecerant : æquor certè proximum villis suum fecerant: ijdem illi etiam Thesprotiam totam suis possessionibus occupabant & tenebant, Thesprotique regna sua fecerant : ita cum ipsi Thesprotiæ reges essent, & mare ad Misenum occupassent, illud suo regno subsecerant: vt si Gallus imperaret Insulariæ, eam Galli regno subditam dicemus. Thesprotiam autem totam in paucorum Romanorum ditioe fuisse, atque adeo Epirũ. cuius pars Thesprotia est, ex hoc Strabonis loco lib. 7. Geogr. intelligimus, *ἀλλ' οὐ στρατηγεύουσιν αὐτοῖς Ῥωμαῖοι καὶ οἰκοῖσι κατασθέντες καὶ αὐτῶν δυνάσται*. quod & è lib. 2. de re rust. Varro-nis etiam coniectu perfacile est. In Surrentina etiam plaga Papinius Ambraciæ, quæ Thesprotiæ attribuitur, mentionem facere quibusdam videtur libro secundo silua secunda, in his versibus,

— patrij letum quinquennia lustrĩ

Cum stadio iam pigra quies, canusque sederet Puluis, ad Ambracias cõuersa Gymnæe frondes, Trans gentile fretum, placidi sacundia Polli Detulit.

sed potius tamen videtur de ludis Ambraciæ & fortasse Actiacis dicere, qui trieterici erant: sed eo anno ita fortè accidit, vt sequerentur quinquennales ludos Neapolitanorum. fortasse etiam Propertius ait proximas numerari Thesprotiæ prædijs & æquori, & subijci tamen maritimas ad Misenum possessiones, & proximi maris amœnitatem, Cinthia admirante & vix putante quicquã pulchrius & amœnius vsquam terrarum esse posse. atque hanc in sententiam sum propensior. In Epiro autem ad Thyamin pulcherrimam & amœnissimam villam Atticus habebat: & Cicero ad Atticum libro 4. epist. de illorum locorum amœnitate ait, *hoc scito, Antium Buthrotum esse Romæ*. Eleg. 18.

Crudelis Minyis dux erit Ascanius,

pari obscuritate caliginosum est: sed è Strabone

Ascanius.

bone

bone facem præferre lectori prælucereq; possumus, qui Ascanium lacum & regionem duplicem esse scribit, in Phrygia & in Mysia, quibus ab Ascanio duce nomē inditum est. Ascanius igitur, à quo & lacui in Mysia & regioni nomen est, talis calamitatis dux & auctor Minyis raptō Hyla & adempto Hercule erit, id est Ascania regio. Eleg. 19.

Hic erat Arganthe Phlegreæ sub vertice montis.

Ad Prusam mons erat Arganthonius, ut Strabo inquit, lib. 12. & Apollonius: eum Orpheus Argantheum nominat, ut & Propertius. in Phlegra, quæ nusquam illis in locis fando audita est, hæretur. ego Pege legendum censeo. hoc enim nomine fons erat in quem Hylas cecidit. Apollonius lib. 1.

Pege:

*ἀσκαντὸν ἔχει τὸν ἑλλένων περὶ τὴν ἀσκαντὴν
πηγὰς ἔχει γὰρ τὸν περὶ τὴν ἀσκαντὴν.*

CAPVT XVI.

Thyamis, Brimo, Cicero & Propertius emendantur.

TITVS Pomponius Atticus in agro Buthrotio prædia habuit, ut notum esse cōfido ex lib. 7. epist. Cic. ad Attic. Buthrotum autem coloniam amnis Thyamis alluebat, ut omnes vno ore geographi describunt, ne eorum testimonijs citandis tempus frustra terā. hæc me rationes non leuiter permouent, ut cū à Cicerone 2. de Legibus scribitur, *sed tamē huic amænē uti, quam ex Quinto sæpe audio, Thebanus Epirotēs ille tuus nihil opinor conceperit*: labeculam inesse aliquam putē: cū enim videatur de fluuio loqui, quem cum Fibreno comparet, nomenque Thebani, fundi potius quā fluminis sit, nec illis in locis vllus fluuius Thebanus memoretur: luxatam fuisse scripturā crediderim, & in Thebanum pro Thyami degenerasse. legendum igitur crediderim *Thyamis Epirotēs ille tuus*. Ita Amaltheum fundus erit Attici, quem alluebat fluuius Thyamis, vel, ut alij libri habent, Æmathium. Cicero li. 7. epist. 2. ad Atticum, *Q. Ciceroni obisti non potuit, quo minus Thyamin videret*. Videtur & in Propertio (miscellam enim scribimus, & cinnum è diuersis tanquam liquoribus & aromatis miscemus & temperamus) vnus elementi mutatione conclamatus & propè desperatus esse, li. 3. c. 2.

Thyamis

Cicero es
medatur.

Propertius emendatur.

*Mercurioq; Sais fertur Boebeidos vndis
Virgineum primo composuisse latus.*

Antonius Muretus vir disertus & diligens mēdum horum versuum primus animaduertit, hominēsque ad emendandum excitauit, & impulit. is monuit in veteribus libris nō Sais, sed Sanctis legi: sed cū in istis tenebris lucē nullam dispicerent interpretes, ex eo verbo Sais fecerant, quæ Minerua est, eamque & castissimam & innubam, Mercurio tamen profituerant & substrauerant. sed istam interpretationem mores Mineruæ aspernantur, & priuscorum religio damnat. Ego ex primo Brimo

faciendum existimarim, legendumq;

*Mercurio & sanctus fertur Boebeidos vndis
Virgineum Brimo composuisse latus.*

Brimo.

Βριμὸν, inquit grammatici Græci, ἢ πορροφόντα, φασὶ ἢ ἑρμῆν ὀραδοῦντα, ἐπὶ λυσιγυρίᾳ διέβη διελθεῖν βιαιῶς μὴ βῆσαι ἢ ἐν βῆσει αὐτῶν, ἢ ἐν βοβηδῆσι ἀπὸ βῆσαι. ista grāmatici Græci scribunt, qui & negant Mercurio cum ea stupri consuetudinem fuisse: quod nec planè dicit Propertius, etsi id fortal se significat. in quo ut puto alios auctores sequutus est: nam Grammatici Græci ab ea perterritum fuisse narrant Mercurium, cū vim ei inferre vellet. Audiui qui dicerent Propertij sententiam quatuor versibus absoluēdam esse, & Ilchomachæ suspicarentur, de qua Lapithis & Centauris cruenta pugna fuit, primū à Mercurio pudicitiam imminutam fuisse. illi autem Mercurio sanctis, sine coniunctione legendum contendebant. quorum sententiam magis adeo ne prætermitteremus, quam quòd magnopere probaremus, in medio proponendam esse censuimus: pro suo tamen quisque sensu alterutram velit sententiam vel approbet vel improbet.

20

40

50

60

CAPVT XVII.

Hasta sanguinea, soli fidei solemne, ille dies piter, & quedam alia in Luio lib. 1. expensa.

HAstæ sanguineæ sunt quæ factæ sunt è sanguineo frutice vel è sanguinea arbore ut multi censent, quæ quòd coloris erant cruenti, ideo & ijs ad bellum inducendum feriales utebantur. nollem huc sagmineam homines mutandorum verborum magis cupidi quā polypi colorum induxissent. Liuius lib. 1. ut *fetialis hastam ferratam, aut sanguineam præustam ad fines eorum ferret*. nam etsi pura & sine ferro ea hasta erat, tamen quòd sanguinei erat coloris, etsi non ferro præpilata, belli crueti significationem habebat. sed crediderim eam hastam, cuiuscunque ligni hastile haberet, sanguine cruentatam fuisse, ut cruentum atroxque bellum minaretur. id alio etiā loco me recordor iam attigisse. Sed quia Liuij facta mentio est, in eo Numicum & Numicium legi posse crediderim, cū vtrunque dicatur: hoc Dionysio, Zonara, Ouidio auctoribus: illud Marone, Silio (etsi in eis quodammodo ambiguum est) Seruio, & Vibio asserentibus. Tiberinum autem Ouidius 14. Metamorph. qui,

Hasta sanguinea.

—regnum Tiberinus ab illis Cœpit,

scribit, sine controuersia defendit: & Tiberinum nō Tiberium in Dionysio legit Zonara. Eodem Liuij libro, *dextra autem Hercules data*, constanter defendendum est. nam dextra Euandro data Hercules se omen diuinitatis accipere dixit, & se fata, id est, ea quæ Nicostрата cecinerat, impleturum, aramque maximam cōditurum & dicaturū. nam ei omen diuinitatis Euander fecerat, ea memorans quæ de matre Carmenta fatidica muliere audierat. Ibid. *qui creati patres*

tres possent, etiã aduersus doctissimos criticos merito defendimus. etsi enim patricij erant, quociere patrem poterant: tamen nõ ex eo efficitur ut ciere patrem hic legamus, cum patres à patricijs distinguat: & patres ab honore dicat vocatos, patricios autem eorum progeniem. Sed & *Talasius* ibid. melius gemino sigma scribitur, quam vnico, ut *Talasionem* geminato fibilo apud *Martialem* legimus: nec *Græcorum* hic plus auctoritati ad veriloquia linguæ suæ & originem ista referētibus defero, quam *Latinis* hominibus & versibus credo. Nihil fecius &, in vado statuit, retinendum censeo. Sed & *locis circa densa obsita virgulta obscuris*. nam densa valet densè, ut apud *Maronem* 2. *Geor.* densa fere: qui autem ob ista duobus vocabulis legunt, & præposterè collocatam præpositionem putant, fidem mihi nondum faciunt, cur ita legendum censeam. Iam, soli fidei solemne, quidni probemus, ut ei non cum alio deo commune sacrum institutum fuisse communemque rem diuinam, sed soli seorsum intelligamus? sed & cum in antiquis monumentis legatur, Tum ille dies iupiter, crediderim legendum, tum ille dies iupiter. ille enim ad amplificationem dicebant, & simul oculos in cælum atcollebant, ut apud *Plautum* in *Amphitru.* Sc. Qui me alter. quod ille faciat iupiter. quod à me alio etiam loco docetur. Quod scribit ibid. *Liuius*, si patres auctores fierent: hodie quoque in legibus magistratibusque rogandis vsurpatur idem ius vi adempta, priusquam populus suffragium inerat in incertum comitorum euentum patres auctores fiunt: hanc habet, opinor, sententiã, olim solum fuisse patres auctores fieri post populi comitia, ut & *Cicero* scribit pro *Planicio*. tum enim magistratum non gerebat is, qui suffragio populi ceperat, si patres auctores non erant facti: at verò postea vsurpatio quædam retenta est huius rei, non ut comitijs factis patres probarent vel improbarent, sed ut ante comitia in incertum tamen euentum auctores fierent. neque enim plerunque quod censuerant, populus decernebat: interdum etiam vi facta ne auctores quidem fiebant.

CAPVT XVIII.

Socij nauales, coniuurati, Eleusis, Hercyna, & quædam in Liuiolib. 45. emendata.

Veniant in partes & quædam è 45. *Liuij*, quæ solita nostra perstringamus breuiter & excutiamus. Principio quod summi *Græmatici* pugnant, incertæ rei gaudium, non ut perscribitur in codicibus, certæ rei, equidem probare non possum, quia animo populus Romanus lætitiã conceperat velut è re certa & indubitata: res enim incerta gaudium non faceret, sed spem quandam meru suspensam & anxiam. gaudium igitur tanquam certæ rei euauit. nam rem certam & exploratam populus crediderat, & magno gaudio incesserat, refedit tamen omen, & augurium remansit in ani-

mis victoriæ, è præcepta lætitiã, quæ iam euauenerat. Ut coniuurationem vocare solebant genus quoddam militiæ à sacramēto diuersum: ita à militibus coniuuratos seiunxit *Liuius*, ut milites sint qui sacramento dixerunt, coniuurati qui vnà iurarunt simul, non singuli sacramento dixerunt, quibus quia iustū militiæ sacramentum deerat, proinde nec iusti milites censebantur. sic autē scribit, ut consul quos præter milites sociosque nauales coniuuratos haberet, dimitteret. ac socij nauales erant, qui propter census exiguitatem non ad terrestria bella logionesque centuriabantur, sed in classe belloque nauali militabant. *Polybius*, *ἄλλο ἢ τὰς ὑπανοσίας ἡγεμῶνας ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων ἦσαν ἡ ἀπὸ τῶν ἡγεμόνων εἰς τὴν ναυτικὴν ἔειχον.* Eodem *Liuij* libro, *Conferta tota vrbe deorum immortalium templa*, sine supplemento verbi adierunt sententiã absoluerè animaduerto. Pro, pullo amictus illo *Perseus* ingressus est castra, legendum suspicor, Pullo amictus villo, vel, pullo amictus filo *Perseus*, id est, pulla veste amictus. & pro, ad *Leusinem* transgresso, ad *Eleusinem*: sic enim vicus in *Egypto* vocabatur, vbi *Græmaticam* etiam docuit *Callimachus*. *Suidas* in eius vita, *ἄλλο ἢ τὸν ἐν τῇ ἡλικίᾳ, ἡ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἀρχῆς ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐκ τῆς ἀρχῆς.* Eodem porro libro crediderim legendum, gratulari que, senatui iuberent, & indicare. Quid? an non pro, aduertatque gladijs regnum in dubium adductum esse, legendum est aperte? nam non possum adduci ut aduertam proprium nomen esse credam. Quod autem *Hercynæ* meminit *Liuius*, ne quis insolentia nominis hominibus *Latinis* vix fando vnquam auditi moueatur, ea virgo fuit, *Proserpinæ* comes, à qua & *fluuius Hercyna* nomen consecutus est. in templo consecratum virginis illius simulachrum anserem manibus gerebat. Atque ut nonnulla prætermittam, non enim omnia purgare decreui, & erroribus *Liuij* exhauriendis bonam fidemque nauauit operam vir eruditissimus *Carolus Sigonius*, quem ego & antiquitatis peritissimum, & bonorum scriptorum intelligentissimum, & eruditissimum nominare meritissimè possum, ut si quid reliquum sit in *Liuiio*, perexiguum videri debeat, in quo leui paruaque opera alij defungantur, ego tamen magna, qui & ingenio & eruditione destitutus, in procliui laboro & facili. sed tamen ut nonnulla prætermittam, pro, victimas quas traducendas in triumpho vindicauit, libenter legerim, & prope ambitiosè, in triumphum dicauit: & pro, Igitur vium Iguuium: Sed quid plura commemoro, ac non ea potius relinquo alijs, quæ restant? strictim enim & per transennam omnia aspiciamus: & innotantia eminentiaque & de industria ab alijs omitti, quod neminem fallere possent, nobis minorum tanquam gentium interpretibus relicta sunt.

CAPVT XIX.

Tibi

Tibi nomina mille apud Maronem, inanitas, aeris campi, quædam alia in Marone explicata.

Tibinomi na mille.

TIBI nomina mille, Mille nocendi artes, non sine causa & ratione à Marone 7. Æneid. dictum est. nam in precatationibus, cuius numinis potentia magna erat, eius vires com memorabant, & pro officijs nomina attribuebant, quorum enumeratione dignitas dei crescere videbatur. sed & in quadam inscriptione legimus, ISIDI MYRIONYM AESACRVM. & Cic. in Timæo: mundus igitur & cælum, siue quo alio nomine gaudet, hoc vocatus esto. & in euocatione deorum apud Macrobius libr. 3. Saturn. cap. 9. Dis pater, siue Iouis manes, siue quo alio nomine fas est vocare. Nos verò & alia in Marone explicare conabimur.

— Sic tota passim regione vagantur

Aeris in campis

Aeris in campis:

sic Maro scribit libro sexto, an quòd inanis terra illa plaga sit corporibus carens, animasque & umbras aerias eorum vice habeat, & aere vacuo diffusa sit & obsessa? aerem enim inane appellari non est inusitatum. Quin inanitas de mari etiam dicitur: Plinius lib. 6. cap. 1. Non fuerat satis Oceano ambisse terras, & partem earum aucta inanitate abstulisse. Nam malè immanitate scribitur. an verò quòd in ditione sunt Ditis regiones atræ & caliginosæ, id est, aeris? poetæ autem Græci ὑπὸ κρητῶν quoque ἑρανοῦ, id est vias aerias appellant, quæ ad Orcū ferunt. Æneid. 3.

Inanitas.

Terra procul vastis colitur Mauortia campis, Thraces arant, acri quondam regnata Lycurgo, Hospitium antiquum Troiæ.

Maro hîc imitatus est Euripidem, qui in Hecuba scribit de Polymestore,

ἢ τὴν ἀπίστου χερσὶν ἑταίρου πλάσσει
Σπείρει, πῶς ἴσθης δαίμων ἄβυσσος ὄρεσι.

Maro enim, vt & Euripides, gentem Martiam dicit, & campos frumētarios. vasti enim campi, sunt magni campi, qui quòd arabantur & ferebantur, frugiferi intelligi debent. Eo autē in libro Maro ab Euripide dissentit. scribit enim Polydorum iaculis cōfossū multis fuisse, quæ & in sepulchri aggere viridanti silua fruticata sint: contrā Euripides eum ab hospite & educatore Polymestore cæsum clam, & in mare proiectum fuisse. nihilo secius & ab eo discrepat in Polixenæ cæde. nam Maroni cæsa ad bustum Achillis fuit, & in Troade. scribit enim eod. libro,

O felix vna ante alias Priameia virgo,
Hostilem ad tumulum Troiæ sub mœnibus altis
Iussa mori.

Euripides eam in Cherroneso scribit ad inanem & honorarium Achillis tumulum immolatam fuisse. Philostratus in Heroicis eam dicit vtrò ad sepulchrum Achillis sponsi sui gladio incubisse. Æneid. 4.

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
quòd dicit Maro, sic declarandum arbitror.

mors est quædam naturalis, cum fatalem annorum summam confecimus, vt cum morimur in senectute profunda: mors est etiã merita, vt quam bellorum casus, & morbi intemperantia & cruditate quæsit, aut scelera & crimina afferunt. meruit enim mori, qui in aciem prodijt: hinc illud Æneæ 2. Æneid.

— & si fata fuissent

Vt caderem, meruisse manu.

10 Is quoque mortem lacessit, qui luxuriosè intemperanterque viuendo valetudinem labefactat. at nec fato nec merita morte Dido occidebat, sed morte immerita, vt subito furore correpta. Itaque fatali morti & naturali, quæ contingit cum quis non moritur ante diem:

Sed misera ante diem subitoq; accensa furore,

Virgilius opponit, idque nos alio loco etiam declaramus.

20

CAPVT XX.

Dicis causa, Perfica, Pecunia dea, malectatio, postulationes, Sermones & epistole Horatij.

DICIS causa quod apud Lucret. 2. lib. v. ^{Dicis causa} surpatur, est ἄστυ ἀπορίωσθαι, id est leuiter & defunctoriè & vt cunquē agere: tractum ab his, quæ vt religione defungamur, vt cunquē facimus, cum simulata olim in ea pro veris haberentur, & qualiacunque ferè pro optimis dicarentur. Deducitur autem nomen istud non à verbo dico dicis, sed à verbo dico dicas: estque tanquam dicationis causa. Perfica dea ^{Perfica} erat à perficiendo appellata, quæ obicænæ libidini patrandæ præerat. Perfica etiam natura à Lucretio lib. 2. vocatur, quæ procreationi & perfectioni rerum præest,

— ad extremum crescendi Perfica finem.

40 et si aliter scio hunc locum antea excusum fuisse in exemplaribus: quod tamen in exemplari perueteri & ppè carioso reperi, ex quo quæ descripseram eruditissimo viro Dionysio Lábino in pertiueram, testatum relinquo, & verum sincerumque puto. Sed & hic, vt antè ferè semper, varietati studemus, & quicquid in buccam venit, garrimus.

— Et si funesta pecunia templo

Nondum habitas, nullas nummorum creximus ^{Pecunia dea.} aras,

scribit Iuuenalis: constat tamen pecuniam in deorum numero repositam fuisse, vel Arnobio auctore: scribit enim lib. 4. aduersus Gentes. quis ad extremum deam Pecuniam esse credat, quam, velut maximum numen vestræ indicant literæ donare aureos annulos, loca in ludis atq; in spectaculis priora, honorum suggestus summos? Quæ mala tractatio à multis dicitur: ea malectatio vno vocabulo ab Arnobio eodem libro dicitur, vt cum apud Rhetores actione malæ tractationis legimus, vno verbo intellexisse videatur: locos proferam, Et tolerari forsitan hæc malectatio possit. Iterum, immunes tamen à deorum malectatione nec sic estis

fic estis. Status capitis est apud eundem libertas. nam soli liberi caput habere, serui sine capite esse in ciuitate censentur: eius verba sunt, *Vbi status capitis, & conditio seruitutis, vbi vulnera, caedes, cruor?* Postulationes vocantur cum ob mortuum, ostentum, prodigium, errorem in cerimonia, sacrificium vel expiationem postulare dii videntur: hoc verbo vitur M. Tullius de Aruspic. responsis. sed & Arnobius ita dicto libro scribens, *in ceremonijs vestris rebusq; diuinis postulationibus locus est, & piaculi dicitur esse contracta commissio.* Epistolas Horatij in satyris numerat Sidonius car. 9. cum canit,

*Non quod per satyras epistolarum
Sermonumq; sales.*

quod annotare vitum est: quia etsi licenter, vt a poeta nouitatis aucupe, dictum videri potest: tamen etiam est in eis satyricum quiddam, vt satyrae Horatij in epistolas & sermones non incommodè diuidi queant. Scribit idem, Ciceronis verbum esse essentiam, & indoloriam: essentiam tamen alijs Grammatici & Rhetores attribuunt, & in Ciceronis libris (3. Tusc. 2. de offic. & 2. de finib.) indolentiam non indoloriam reperimus. Sed verba Sidonij in epist. ante car. 14. subsignemus, *Lecturus es hic nouum verbum, id est essentiam: nec non indoloriam nomina uir, addens: licet enim nouis rebus noua nomina imponere: & rectè dixit. Nam sicut ab eo quod est, verbi gratia, sapere & intelligere, sapientiam & intelligentiam nominamus, & ab eo quod est esse, essentiam non taceamus.*

CAPVT XXI.

Spice in Plauto, & à via educier, mansutor, manubiarius amicus, tintinaculi, quaedam in Plauto emendata.

PLAUTI Truculentus, vt Virbius, Aesculapij medicina & manu, vt saluti restituitur postliminio & vitæ, indiget. perijisse enim puto, in quo ferè nihil integrum & sanum restat. Ego manes illius comœdiæ quibusdam velut inferijs lenire & placare enitar: in eaque aliquid è cineribus & reliquijs velut in vna componam. in ea igitur scribitur, Sc. Eo mihi amare.

Supplicium ad te hanc minam fero auri, si mihi ride spice.

Spice. vbi legendum suspicor, si mihi rides, spice, id est cerne. id enim erat antiquis spicere, eoq; verbo Plautus in Milite, Sc. Cohibete. vitur, ne quis hic insolens putet. Non longè abieris, sequitur,

A uia educier. Non enim possunt militares pueri & à via educier: vbi scribendum conijcio, & à via. canes enim, verbi gratia, non tantum de domini culina, sed & à via pascuntur: errantes enim quicquid reperiunt vorant per vias, non item, inquit, pueri militares. Per scribendum quoq; ibidem suspicor, nisi tuo ego aliqui gaudeo. nam tu quod per exemplaria peruasit, sententiam non explanat, sed perturbat. Est autem non immò deest, vt reor, nec audax, vnius elemèti adscriptione

supplementum orationi & sententiæ idoneum comparare. Esse mox è versu quodam abest, cuius adminiculo & integritati versus, & sententiæ bonitati consulitur, si legas, mortuum hercle me esse satius. vt & mox, nisi si te mea manu vis in machera & hunc mori. Quid quod pro, fiat vt rem gratam intelligo, restituendum videtur, vt rem gratam, id est natam? quod genus loquendi tam frequens est, vt testimonio confirmandum minime sit. Sc. Blirtea & lutea.

Video eccum qui mansutorem med adoptauit bonis: med enim ibi pro me scribendum est, vt hiatus obstruatur, qui versus violaret. Ibi, vt maniceps est qui manu capit: ita mansutor, qui manu tuetur & tenet, quiq; possidet. Amicus autè ibi est manubiarius, qui manubias & exuias affert & spolia. Sc. Egon' tibi maledicam. qui sunt tintinaculiviri? nempe carnifices, qui tintinabula habent, ad sumendum de aliquo supplicium. nam qui ad supplicium ducebantur tintinabula gerebāt: Zonaras, *τὸς γὰρ ἰσὶ τινὲ ἀποπέμματα λαλῶν μακρότερας δαυαίμιν νόμους λαθλονοφορεῖν, ἵνα μὴ δέας βαδίσσῃσιν αὐτοῖς ὑπερῆλθῃσιν, & μὴ ἀμαρῆσιν ἀναπίπτῃσιν.* posset & non ineptè lic eos quispiam appellatos existimare, propter crepitum plagatum sonitumq; verberum. Per tua obsecro genua scribit ibidem, quod in genibus sit misericordiae sedes, atq; ea, qui suppliciter precabatur, amplecti solebant: exempla apud Homerum multa sunt. An non etiam illud, Sc. Lepidè efficiam. restitrix his praesidebo, excudendum videtur? vt sit, hic resistam & manebo custos. nam illud quidem restitricis lectu est facilius, quàm intellectu procliuus. Quid? non illud ead. scena, Nam ea refert non misset intus bolos quos dat: qui sagaci nare est odoratur, sic esse redintegrandum?

Nam ea refert nummos, & intus bolos quas dat. ita sensus exister non illepidus, qui nunc nullus est. Sed interpositis personis illud lucem accipiet, Volt interim illa itidem comentari. D. Quidè

A S T. Rem accipere identidem.

Sed ista tam parua, quid iuuare possunt depositam & perditam & propè demortuam & cōclamatam comœdiam? rediuiuam certè vitæ non reddent, cuius rei vel in codicibus antiqs, quos desidero, spes aliqua est, vel nulla reliqua.

CAPVT XXII.

Minerua apud Maronem quid? pugna Carinensis, Tarentinus versus, Sybaritana praedæ, vis Lucillij, pinus matris deum.

CVI tolerare colo vitam tenuiq; Mineruam, Maro scribit 8. Aeneid. Homeri imitatio: vbi Mineruam pretium Seruius explicat, quod à Varrone li. 3. de re rust. cap. 2. minerua appellatur: ego putem potius lanificium significari, quod tenue est, nec valde quaestuosum: vt & 7. Aeneid. de lanificio intelligitur,

*— non illa colo calathisq; Mineruae
Eremneas assueta manus.*

*Mansutor
Amicus
manubiarius.
Tintinaculi.*

Minerua

Postulationes.

Epistola & sermones Horatij.

10

20

30

40

50

60

interdum tamen etiam filium est. Arnobius li. 5. aduersus Gentes, pro aquis Neptunum, Liberum patrem pro vino, Cererem pro pane, Mineruam pro stamine. Nos, vt soliti fumus euagamur, & huc & illuc rapimur. Te pugna Cānensis sat bonum accensatorem fecit, inquit pro Roscio M. Tullio: in quo vel eodem Arnobio lib. 5. interprete significatur figuratē Syllana proscriptio: ita enim scribit ad hunc locum respiciens, potest quidem proscriptio (quemadmodum Tullius ludit) pugna dici appellariq; Cānensis: quod equidem Arnobio credo

Pugna Cānensis.

& assentior, itaque locum explicandum arbitrator. qui aliud sentit suum complectatur commentum: nos & nescio quid eiusdem generis antē explicauimus. Sed aliō ferimur. Aeneid. 2. Tum pater ipse deūm fecundis imbribus æther Coniugis in gremium lætæ descendit, & omnes Magnus alit magno commixtus corpore foetus. quod ait Maro, & idem à Lucretio Iulicentis versibus scriptum, ex Euripide sumptum est sic scribente,

Εἶπ' ἄρ' ἰσχυρὸς ἐπεὶ δὲ πατρὸς ἀνδρὸς ὄντο
 ἠμῶν, πρὸς αὐτὸν εἰς γάμον Ἀφροδίτης ὕπο
 ἔταυ ἢ συμμιγνύσθην εἰς ταυτὸν ἄλλο,
 ἠὲ ποτὶ ἠμῶν πάντα ἡδὲ σπέρμα ἄλλα.

Arnobius lib. 5. itaq; qui dicit, cum sua concubuit Iupiter matre, non incestus significat aut propudiosus Venereis complexiones, sed touem pro pluuia, pro tellure Cererem nominat. Striculus ab Arnobio vsurpari videtur pro duriusculo, & tanquam strigoso: vt cum scribit, facit sumere habitum puriorem & in speciem leuigari nondum duri & striculi pustonis. quod, vt conijcio, vocabulum etiam vsurparat Terullianus in libro de pallio, sed in vstriculum vel vstriculam est immutatum: sic enim eum scripisse ariolor, Patiens certē iam striculus, certē iam virum alicuius clanculum sanctus, adhuc sustinet stolam fundere. idque nos quoque sic antē legendum esse monuimus. Tarentinum versum pro molli & lasciuo ibidem posuisse Arnobius videtur, vbi de sabazijs agit, cum scribit: tum illum citabimus Tarentinum notumq; senarium, quem antiquitas canit dicens,

Tarentinus uersus.

Taurus draconem genuit, & taurum draco.

Sybaritana præda.

Sic & Sybaritana præda Varroni apud Nonium est lauta & elegans, quam conuenire Tarentinis dicit. sic enim scribit, Ad Sybaritanam prædam, in qua sunt tripodes, crateræ, anances, populo nobilium Tarentinarum. Tunc sancta & feruentia numina vim vomuisse Lucillij, cum Arnobius ibidem scribit, sædum humorem, qui libidine profunditur intelligit, quem in satyris ita Lucillius appellarat. Sed & extat apud Varronē lib. 4. de ling. Lat. hoc Lucillij carmen,

Vis Lucilij.

Vis est vita, vides, vis nos facere omnia cogit.

et si in aliam hoc sententiam, quàm Arnobianum illud, dictum est.

Pinus matris deum.

Pinca flua mihi multos dilecta per annos: apud Maronem li. 9. dicit mater deūm: in Ida autem mote, vbi sanctissimè colebatur, pinus abundabat, & ei pineus ibi Iucis sacer erat: Claudianus 1. de rapt. Proserp.

— densis quam pinus obumbrat

Fronibus, & nulla lucos agitante procella. ac pinus erat Cybelæ sacra, quod, vt Ouidius 10. Metamorph. ait,

— Cybeleius Attis

Exijt hac hominem, truncoq; induruit illo.

sed & Arnobius scribit, pinus illa solemniter, quæ in matris infertur sanctum deæ, nonne illius imago est arboris, sub qua sibi Attis virum demestis genitilibus abstulit? Iterum, Quid enim sibi vult illa pinus, quam semper stantis diebus in deūm matris intermittitis sanctuario?

CAPVT XXIII.

Ambubaiæ, balathro, tirones, vestis demissa discinctus, cauda salax, cantat & apponit: apud Horatium lib. 1. sat. 2. & quædam in eo emendata.

QVAS Horatius libr. 1. sat. 2. Ambubaias appellat, eas equidem esse nomen adeptas existimo, quod circum Baias, quarum lauacra calida delicatis hominibus studio & voluptati erant, verarentur, fuisseq; mulieres lasciuas & impudicas arbitrator, quæ Romam vsque tandem permanarint, ibique cætus habuerint. inter scortorum vrbs ambubaiarumq; ministeria, in Nerone Tranquillus dixit, cap. 27. Ambu autem pro an, quod est circum, dixisse veteres, vt indu pro in, existimo. inde fortasse ambarualis & ambedo. videtur etiam, vt ab ā, uq; ambo, sic ab ā, uq; ambu deduci posse. non assentior ijs qui è Syria vsque hanc vocem reperunt. At balathrones, vel à barathro nomen habent: nã rillud virile & streperum in lambda balbū sæpe effæminatur & emollescit: vel à blathæis, vt Verrio videtur. nam sunt balathrones & blathææ bullæ luti ex itineribus, aut quod de calciamentorum soleis deraditur. Nos integrum propè hoc vocabulum nostra retinemus vernacula lingua. belithrones enim appellamus homines non bonæ frugi & nihili nequamque: Varro de re rustica lib. 2. cap. 5. videbo vos iam, inquit, balathrones: & huc afferam meū coriū & flagella. Cum autem ait ibid. Horatius, Sub patribus duris tironum: eum significat fœnus exercere contra leges, quæ vetabant filijsfamilias & minorib. xxv. annis fœnerare. Plautus in Pseudolo, Sc. Pseudole non audis.

Ambubaiæ.

Balathro.

Tirones.

Tum me perdit lex vicena quinaria.

& in Mercatore, Sc. Duas res.

Omnes tenerent mutuitanti credere.

Tirones autem appellabantur, qui sumpserat togam virilem, idq; tirociniū vocabatur: Tranquillus in Caligula, c. 10. vno atq; eodem die togam sumpst barbamq; posuit, sine villo honore, qualis contigerat tirocinio fratrum eius. Meliusculè autem in eadem Horatij satyra, s.

— maxime quis non Iupiter exclamat,

legitur: cum exclamet hodie excudi semper soleat. In primo quoq; sermone, quod animi esset nimium dissoluti & negligentis prætermittere, hanc in antiquo libro scripturam reperi:

Plenior vt si quos delectat copia cornu.

cum

cum hodie iusto, & quide perbellè edatur. sed illud alterum extra numeru iacere aut pro reiculo esse fortasse non debuit, cum sententia non malè conueniat: nam copia cornu plenior, erit copia quæ cornu abundantiore & bonis opulentiore refertioreque est. Quin quod ibidem scribitur,

— ne se maiori pauperiorum

Turbæ comparet

in eo, meliori pauperiorum, scriptu comperi, quomodo meliorem partem pro maiore dicere usus obrinuit. Sed ad secundam reuertor. Malthini nomen pro molli finxit Horatius à maltha, vnde & μάλθη græcè dicitur mollis & efæminatus. Demissæ autem tunicæ, sunt tunicæ talaræ, quæ non viriles, seu ceu fæmineæ censebantur: vt infra,

Ad talos stola demissa & circumdata palla.

Iterum ibidem,

Cetera ni Catia est demissa veste tegentis.

attamen elegantia cultusq; studiosi tales gerbant: Propertius lib. 4. eleg. 2.

Mundus demissis institor in tunicis.

Cumq; tunicam cinctura colligeret & suspenderet, discinctu fuisse probro dabatur, vt Mæcenari. Itaque in eius epicedio id excusatur his verbis,

Quod discinctus eras animo quoq; carpitur vnū: Diluitur nimia simplicitate tua.

Sic illi vixere, quibus fuit aurea virgo:

Quæ bene præcinctos postmodo pulsa fugit. Inuide quid tandem tunicæ nocuere solutæ?

Aut tibi ventosi quid nocuere sinus? Iterum, Et tibi securo tunicæ fluxere solutæ. Rursum.

Lydia te tunicas iussit lasciuia fluentes Inter lanificas ducere sepe suas.

Laxius quoque cingi, neque satis sinum tunicæ adstringi, vitio dabatur, vt Iulio Cæsari. Caudam autem salacem venustè hinc dixit Horatius & expressius quàm Græci, quos imitatus est. nam illi virile pudendum *λίγνον*, id est, caudam interdum vocat, & *ἰγών*. Ibidem, Hunc permixerunt calones, valet, huic pudicitiam eripuerunt: vt & in eclogæ clausula, Ne nummi pereat, aut pyga, id est, ne stupretur. Sed & quod in quodam reperi perbono exemplari, contemnendum non duxi, cum aliquantò sit apertius & clarius quàm edititia scriptura,

Nec magis huic inter niueos viridesq; lapillos

Sit licet, hoc Cherinthe tuo tenerum femur aut crus Rectius.

vt dicat, gemmato quàm inornato non esse delicatius femur. puto tamen non adulteratū esse & verum, nec magis hinc: & hoc Cherinthe tuum: vt dicat, non hinc femur hoc tuum est tenerius, quod sit gemmatum & vnionibus distinctum. Reperi etiam,

— Chlorin tibi penè videre est Vt nudam:

sed nescio quomodo velut cæturatiis magnifque comitijs omnium ordinum suffragia Coismeretur: in his etiam meum, si fortè hac accessuicula læteretur. Chlorin tamè si quis tueatur, nomè erit meretriculæ. Sic & ista distinguo,

— leporem venator vt dita

In niue sectetur, positum sic tangere nolit,

Cantat: & apponit, meus est amor huic similis.

Cantat & apponit.

Amator, inquit, cantat vt venator sectetur in niue libenter leporem, sic appositum in ferculo nolit tangere: & mox addit (hoc enim est, apponit) suum amorem esse similè. sectetur autem non sectatur legendum est, quod & veteribus credimus libris, & grammaticorum rationi ita flagitanti assentimur. Mox reperio, *hiscime versiculis*: & cum versiculos dicat, satis indicat, versus superiores pro cantico accipi debere, vt explicauit. Lego etiam ex antiquis libris, Si interdicta petes, vallo circumdata: nam te

Hoc facit insanum, multæ tibi dum officiant res.

id est, si interdictam & veritam petas matronarum venerem, ea veluti castra quædam, vallo circumdata est, & magna difficultate expugnanda: quæ res tamen ad infaniam te adigit & furorem. placet etiam vt editur,

— vallo circumdata (nam te

Hoc facit insanum) multæ tibi tum officient res.

si venerem matronarum appetas, ita vndique obuallatam atque munitam, quæ tamen res te ad amorem vehementer impellit & incendit, multa tibi obijcientur incommoda & impedimenta.

CAPVT XXIV.

Plutei, vineæ, tigna, trabes, testudines, musculi, quædam in Cæsare lib. 2. bell. ciuil. explicata.

Si operam sumpsero in explicanda quadam. Apud Cæsarem fabrica in obsidione Massilia, vt opinor de iuuentute non malè merebor, quæ in legendis auctoribus nihil molestius reperire solet, quàm architecturæ descriptiones. Nos igitur turrim lateritiam, quæ secundo belli ciuilis commentario extruitur, explicemus. Milites Romani in obsidionibus opera facere solebant tecti pluteis aut vineis: inter quos intererat, quod plutei, vt quidam volunt, erant similes illis appendicibus quas ædificijs applicamus, & tectum in vnam partem deuexum habebant, vt & plutei, in quibus scribimus: vineæ in vtranque partem deuexitatem tecti habebant. Apollodorus in Poliorceticis, vineas minores & leues appellat testudines. sic enim scribit, *σκέπασθαι ἢ αὐτὸς δὲ χιλώνων ἢ λαφράων, ἀ καλοῦνται ἄμπιλοι διὰ τὴν τοξείαν καὶ τὰς σφοδρότητας, εἰσι ἢ τοιαῦται λέγανται ἔχουσι ἐπιταίαι ἐρθεὶς πρὸς τὸς πότι, διὰ ἀλλήλων καταστέτη θύβρι μύθος, ἵνα τυρῶσι τὸ πόντι διόσημα, σύγκαιος ἔχουσι ἵνα ἰμπύωνται διόωνται, ἢ ἀνακώβη τὸς φρούρας, τὸ τοῖς δὲ ἔρθεο περιεργιανῶνται κατὰ τὰ μίτωπα, καὶ τὰ ἔφαθον μίθην, ἢ ἢ αὐτῶν πρὸς τοῖς ἐρθεοῖς λέγανται ἰμπύωνται βενωσώμεθα, μὴ ποροστέμνηται διωδαί, καὶ χιλώνων ἢ λαφράων ἵνα ἰκλήνηται τὰ ἀμπόμνηα γίνονται ἢ ἀντιστήσας οἱ λέγαντο παρ' ἑα, ἵνα τὸ ἑα αὐτῶν σχήμα ἢ χιλώνων.* Vegetio plutei è vimine contexuntur, cratibusque & cilicijs proteguntur, formamque apsidis habent: vineæ machinæ sunt è

Demissæ vestes.

Discinctus.

Cauda falax.

Plutei. Vineæ.

lignis leuioribus, longæ magis quàm altæ, quarum tectum munitione duplici tabulatis cratibus quæ cõtexebatur. His igitur pluteis & vineis tecti milites aduersus missilia & tormenta oppidanorum, parietem ducebant lateritium, quem vbi ad contabulationem perduxerunt, transuersa tabulationem sustinentia sic imposuerunt tigna, vt eorû capita foris non apparerent: super hanc contignationem & contabulationem parietem laterculis porò adstruxerunt, eousque dum pluteis & vineis per tectum, quod non erat admodum altum, adstruendum vti poterat. vbi iam altior assurgebat structura, quàm vt è vineis attingere eam possent, pluteos & vineas remouerunt: sed supra parietem, quem vltra primam contignationem erexerant, tigna transuersa iniecerunt, quibus suspenderent & sustinerent eam contignationem, quæ turri integumento futura esset: tignis trabes transuersas iniecerunt vltra parietem procurrètes (tigna pullitras nostra lingua vocamus, trabes soles) vnde præpenderent demissæ storiæ & tegumenta, quæ milites à telis defenderent, parietem sub contignatione secunda erigentes. vbi autem vsque ad tegumentum turris opus perduxerant, tegumentum contabulationem subleuabant altiusque tollebant: quod Cæsar sic scribit, *turris tectum per se ipsum prehensionibus ex prima contignatione suspendere ac tollere ceperunt: tantum autem eleuabant, quantum storiarum patiebatur demissio.* quæ verba hanc sententiam continent: milites ipsum per se tectum sine vineis & pluteis prehensisse, & leuasse quanta prolixitas erat pendentium storiarum, ne si altius erigerent, interlucente spatio storiis nõ operto, nudi paterent telis oppidanorum. sic deinceps facta contignatione eleuato tecto storiisque præpendentibus minuti tectique opus expediebant. Ei adiunxerunt musculum, qui à testudine differt paruitate. hæ enim machinæ ab animalibus per similitudinem nomen traxerunt, minoresque musculi, maiores testudines vocatæ sunt. Collocat in musculo duo longa tigna in solo crassitudinis bipedalis, in eis columellas defigit vtrinque, quas capreolis fastigatis coniungit, nostra lingua nomen capreoli retinet: capreolis imponuntur tigna perpetua tecti longitudine, quibus inuehuntur trabes transuersæ à fastigio ad extremum musculi tectum. his infiguntur regulæ, quas lingua nostra latas appellare consueuimus. Ita firmifimum ad omnem iniuriam & pòdus tectum comparabatur.

Musculi.
Testudines.

CAPVT XXV.

Ascaule, pythaulæ, neurobatæ, cancellarij, cellæ suppositoriæ, plumarij, in plumam.

Quærun, nec profecto iniuria, grammaticorum tribus, qui sint apud Vopiscum

in Carino camptaulæ. vox enim ipsa minus vñtata, & à Græcis oriunda, imò verò planè Græca, ne à Græcis quidem ipsis agnoscitur. mihi quidem falsa videtur esse & irreptoria, legendumque *ascaule*, vt sint vtricularij. Sed & mox in eadem vita pythaulas legimus, quorum armamentum musicum imitatur, vt quidam censent, dolium, vt illorum vtriculum. Ita aliorum erat rotundius & tumidius, minus tamen: aliorum oblongius & teretius, maiusque instrumentum. ego verò pythaulas esse legendum contenderim, vt sint tibicines, qui Pythia canant: Higinus Mythologicôn cap. 273. *his quoque ludis pythaulæ, qui Pythia cantauerunt.* Horatius de arte,

— qui Pythia cantat

Tibicen, didicit prius, extimuitque magistrum.

Quid quòd non minus grammaticorum decurias angit, quod ab eodem scribitur? nam & *neurobatem, qui velut in ventis cothurnatus ferretur, exhibuit.* hic quoniam ventorum mentio est, sæpenumero existimaui anemobaten legendum: nunc in alia omnia discedo, ac legendum suspicor, sed tamen suspicor tantum, qui *velut in neruis.* nam magni miraculi est, velut neruis, non iustis funibus cothurnatum ferri. Cùm enim *velut neruis* dixit, minutos intellexit funiculos. Quòd si quis est qui ventorum vocabulum retinendum putet, atque immutandum neget, is fateatur necesse est anemobaten scribendum, qui velut ventos scandat. Illic etiam cancellarij sunt qui preces supplicesque libellos, omniaque scripta, quibus princeps subscribere volebat, cancellabant, id est, ductis cancellatim lineis vitiabant & inducebant, fortasse è notariorum numero: tandem tamen in maximum togatorum fastigium euecti cancellarij sunt, & apud reges hodie secundas ferè tenent: cancellarij autem non erant Carino imperante eius ordinis & dignitatis, vt ad præfecturam vrbis vocari solerent: quam tamen vni mandauit, fremtentibus omnibus ob indignitatem rei: nam senatori alicui aut illustri suo comiti tantum mandare honorem debuerat. *Balneis, inquit ibidem, ita frigidis vsus est, vt solent esse cellæ suppositoriæ, frigidarijs semper niualibus.* hic, nisi me fallit animi coniectura, cellæ suppositoriæ vocatæ sunt, quæ suppositæ sunt, id est subiectæ: sunt enim frigidissimæ, quæ subiectæ sunt niuali frigidario: id ita loquitur, non tamen eleganter eloquitur, vt diceret studiosus quispiam stomachi Ciceroniani. Latina tamen ista credo, & non dedignanda. Lego autem in eadem vita, vt *reti flauo & pallio aurato*, non vt eulgarum est, *rete flauæ pallio*, nullo, quem quidem ipse elicere possim, sensu. Quòd autem scribit, *plumandi difficultate pernobiles*, exponitur texendi à quibusdã, ab alijs acu pingende exponitur: & sanè videri potest p acu pingeri interdũ accipi, vt à Diuo Hieronymo: species tamen quædam proprie est acu pingedi, cùm clauis,

Camptaulæ.

Pythaulæ

Tigna.

Trabes.

Neurobatæ.

Cancellarij.

Cellæ suppositoriæ.

clauī, aut patagia, aut segmenta, aut scutulæ, aut tessellæ sic aliæ alijs in veste supersuuntur, vt plumam auium referant: vnde & plumariorum & plumandi nomen ortum est per similitudinem traductum: aut cum sine affumento acu pingendo, plumæ auium referuntur: id indicat Prudentius in Hamartig. his versibus,

—hunc videas lasciuas præpete cursu
Venantem tunicas, auium quoq; versicolorum
Indumenta nouis textentem plumæa telis.

& Maro lib. 11. per similitudinem, etsi de arte plumariorum non scribens, ait,

—quem pellis ahenis

In plumam squammis auro conferta tegebat.
& Sallustius apud Seruium in 11. Æneid. equis paria operimenta erant, quæ lintea ferreis laminis in modum plumæ adnexuerant. & Papinius Theba. 11.

Quæ malè iam plumis vnus tegit inguina thorax.
In eadem vita conciliator turpe verbum est, qui conditiones scilicet alteri conciliat, quique interpres amorum & internuntius est & conciliator, & amoris fœdera sancit & percutit. Hoc caput prodigij simile est, cum è tantil la vita mihi integrum prodierit, qui interdum vix vndique hostiatim mendicatis frustillis capita expediam.

CAPVT XXVI.

Medi, fronti præponere oliuam, Albunea, populea corona, acutum gelu, Tibullus explicatur.

Medi.

SOLENT Græci, præsertim Attici, Perfas appellare Medos, quod à Medis ad Perfas imperium translatum sit: sed cum Orientis & Persarum opes in Parthorum tandem concesserint ditionem, Atticorum imitatione Flaccus, vt equidem existimo, Parthos appellauit Medos, cum ait lib. 1. od. 2.

Neu sinas Medos equitare inultos
Te duce Cesar. Et lib. 3. od. 3.

Roma ferox dare iura Medis.

Atq; id etiam antè, vt recordamur, perstrinximus. Nos & ex eodem poeta hanc coronam nectemus, nec ex alterius horto flores libabimus: ait ergo lib. 1. od. 7.

Vndiq; decerptam fronti præponere oliuam:

qui versus multos sollicitos habuit, vsq; adeo vt bono desperato sensu creditum sit, esse decerptæ frondi legendum. Itaque hæc iam scriptura obtinet, & velut à prætore contra tabulas in possessionem missa est. verus tamen ex edicto restituetur, si bono sensu ius suū approbarit. Puto igitur dici aliquos esse, qui in quocunq; argumento & materia aliquid loquuntur in laudem Athenarū, easq; semper in ore habet, & cōmemorant editionem oliuæ à Minerua productæ, vt vrbī nomē imponeret: & in poemate ita canunt, vt eblandiente locō excurrentes victores Panathenæorum dicant è picali, vt ita dicam, Mineruæ oliua, aut ex eis

Frōti præponere oliuam.

quæ ab illa propagatæ sunt, & moriæ appellatæ, publicè coronari: vel denique ipsi se dicat in canticō libenter oliua redimitum caput habere. est igitur, vndique decerptam fronti præponere oliuam, ex omni loco & materia & argumentō veluti colligere oleagineum termitem, & ex eo coronā nectere: quod est, vbiq; & in omni argumento de Athenis & olea Mineruæ narrare, cuius felici festaq; fronde coronantur hō mines. Similis est ferè ratio & figura in illō primæ odæ locō,

—me gelidum nemus,
Nympharumq; leues cum satyris cho ri
Secernunt populo.

significat enim è locis nemorosis & solis, quibus delectantur poetæ, se delectari poetices studio. Nam vt ad Florum scribit, lib. 2. epist. 2. Scriptorū chorus omnis amat nemus et fugit vrbes Rite cliens Bacchi somno gaudentis & vmbra.

Libro primo od. 7.

Quam domus Albuneæ resonantis.

Albunea Nympha fuit, cui sacer erat fons altissimus, & nemus pulcherrimū iuxta Tibur: ea Nympha fuit Sibylla Italica: Lactantius de Sibyllis lib. 1. c. 6. Decimam, inquit, Tiburtem dicūt, nomine Albuncam, quæ Tiburi colitur vt dea, iuxta ripas Anienis, in cuius gurgite simulachrum eius inuentum esse dicitur, tenens in manu librum, cuius sacra senatus in Capitolium transtulerit. Eam videtur Albanam appellare Tibullus lib. 2. eleg. 6.

Albuneæ

Quisq; Albana sacras Tiberis per flumina sortes Portarit, sicco perlueritq; sinu.

Tibullus explicatur.

Librum autem quē portauit puto sortes fuisse, quas etsi à qua perluebat, siccas & sicco peccatore gesserat. Tiburti autem lucus nō minus emendatè quàm Tiburni legi posse suspicor, quod vrbis illius Tiburtinæ conditor Tiburtus & Tiburnus diceretur. Solinus c. 8. à nomine Tiburti fratris natu maximi vrbē vocarunt. vnde verò quæso Tiburtinus nisi à Tiburto? Virgilius Æneid. septimō,

Tum gemini fratres Tiburtia moenia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem.

Seruius, de Græcia tres fratres venerunt in Italiam, Castillus, Coras, Tiburtus vel Tiburnus. Ibidem,

Tempora populea fertur vinxisse corona,

Populea corona.

cum Horati⁹ canit, quæritur, cur populo Teucer se potius coronarit, quàm alia frondè: an quod ea arbor sit Herculi sacra, magnis ærumnis laboribusq; perfuncto? nec id sanè est improbandum: an potius quod ad bacchantium coronas & genio indulgentium respexit? & probabilius est, vt lætitiā præ se ferret, & ostenderet, aliosq; bene sperare iuberet. Demosthenes pro Ctesiphonte, τὸ ἐπιφανέστερον τῶ μαρτύριον ἡγεῖ τῆ λαβύκη, vbi Grammatici annotant, ἐπιφανέστερον δὲ τὰ βακχικὰ τελέμενοι τῆ λαβύκη διὰ τὸ χθόνιον ἔχειναι τὸ φυτόν, χθόνιον ἢ τὸ ἐπιφανέστερον θένουσαν τὴν λαβύκη κερυνόσαι φασὶ πρὸς τῷ ἀχρόντι, ἴδου ἡγεῖ ἀχελώϊδα λαλοῦσαι αὐτῶν παρ' ὀμῶν. Cur autem obsecro Horatius gelu acutum vocauit in nono carmine eiusdem libri?

— geluq;
Flumina constiterunt acuto,

Acutum gelu.

equidem acutum dici reor Græco more pro acri & vehementi, grāmatici enim Græci obseruant *εφο* significare plerunq; magnum & vehementem: eodem modo dixit Horatius,

Expediunt peracuta belli:

vt Græci *εφο* dicunt. Dionysius autem Lābinus vir omnibus literis egregiè doctus, & Græcè & Latine imprimis eruditus, & nunc linguæ Græcæ professione Parisiense gymnasium ornans, eleganter & sagaciter obseruat uir gelu acutum esse ab Horatio dictum, vt à Pindaro *χλωρο* dicitur.

CAPVT XXVII.

Clypeus, scutum, antepilani, pilani, pars familiaris, pars hostilis, ordo, vexillum, Liuius lib. 8. explicatur.

IN Liuius sunt animaduertenda hæc verba 20
quæ scripta sunt lib. 8. *Clypeis* antea Romani *υφ* sunt, deinde postquam facti sunt stipendiarij, *scuta* pro *clypeis* fecere: hinc nisi *clypeum* à *scuto* distingua- mus, necesse est à sensu aberremus. sed & Liuius lib. 1. primæ classis imperatum dicit esse *clypeum* cum *galea*, *ocreis*, *lorica*: secundæ pro *clypeo* *scutum*, & præter *loricam* eadem omnia. vbi Dionysius *Halicarnassensis* lib. 4. ant. Rom. pro *clypeo* *ἀντιπλανο* Græcè scribit, pro *scuto* *δυσπλανο*. Igitur *clypeus* rotundus erat, vt 30
Virgilio auctore intelligi potest, qui 3. *Æneid.* prægrandem *Cyclopi* oculum comparat *clypeo* *Argolico*: oculi autem figura rotunda est, *Argolici*, inquit, *clypei*, aut *Phœbææ lampadis* *instar*.

scutum formæ oblongæ maiusq; *clypeo*. Itaque pro *clypeo* secundæ classis datum *scutum* est, quod sine *lorica* essent, vt *scutum* & *clypei* & *loricæ* loco esset, & totum corpus protegeret. 8. *Æneid.*

— *Scutis protecti corpora longis.*

hinc & *δυσπλανο* Græci vocant, quod referat similitudinem forium, quæ longiores quàm latiores solent esse. Stipendiarij hinc in Liuius sunt, qui stipendia merent. dicit enim Romanos *scutis* *υφ* esse, ex quo stipendium militibus constitutum fuit. antea enim sine stipendio militabant. Mox idem appellat quosdam milites *antepilanos*: hoc, inquit, 30. *manipulorum* *agmen antepilanos* appellabant. sic autem vocabant 50
hastatos & *principes* in legione, quod essent ante *triarios*, qui *pilani* vocabantur, vt & M. Varro 4. de lingua Latina docet: sic enim scribit, *hastati* dicti qui primi *hastis* pugnabant: *pilani*, qui *pilis*: *principes*, qui à principio *gladijs*, & post commutata re militari, minus illustres sumuntur. *pilani* *triarij* quoq; dicti, quod in acie tertio ordine extremis subsidio deponerentur. & Ouid. 3. *Fast.*

— *hastatos instituitq; decem.*

Et totidem princeps, totidem pilanus habebat

Corpora, legitimo quiq; merebat equo.

Non multò post est in Liuius, Decio caput iecinoris à familiari parte *caesum arulbex* dicitur ostendisse.

hinc & caput & pars familiaris verba sunt arulbex: quæ quidem ars cum ob vanitatem & superstitionem merito desueta sit & improbata, nobis obscura sunt & ignota. Sed conijcere licet caput, fibrarum in iecore initium fuisse: cumque iecur in duas partes diuiderent, familiarem & hostilem, & è familiari sua euenta augurarentur, ex hostili hostium fata, duo capita erant, vnum hostile, alterum familiare: de familiari hinc Liuius loquitur, de hostis parte Lucanus lib. 1.

Cernit tæbe iecur madidum, venasq; minaces

Hostili de parte videt.

Cic. 2. de dinin.

fissum familiare tractant. de vtroq; capite familiari & hostili ibidem Lucanus,

Ecce videt capiti fibrarum increfcere molem,

Alterius capitis pars ægra & marcida penædet.

Cum autem scribit Liuius, quia sub signis iam alij quindecim ordines locabatur, ex quibus ordo vnusquisq; tres partes habebat, earum vnamquamq; primum pilum vocabant. tribus ex vexillis constabat. vexillum 186. homines erant. aut pro quindecim scribendum nouè aut in vexilli numero error sit necesse est. Nam cum in vexillo dicat esse centum octoginta sex homines, hi tres efficiunt ordines sexagenum hominum cum suis centurionibus. nam in ordine duo erant. sic tria vexilla efficiunt nouem ordines, non quindecim, ex quibus acies postrema constabit, qua ordinem vnum ex illis effici dicit, cuius pars vna primum pilum dicebatur, id est vexillum triariorum: vt proinde legèdum esse suspicer, nouem ordines locabantur: ex quibus ordo vnus, qui tres partes habebat, earum vna quam primum pilum vocabant, tribus ex vexillis constabat. Nam nisi ita legatur, vix est vt ordinum numerus cum vexillis cõuenire posse videatur. hæc tamen adimitioni ita sunt, vt non sine cautione lector amplectatur.

Ordo.
Vexillum

CAPVT XXVIII.

Lupata, lupi, Thaliarchus, vt melius pati, Vina liques.

ET iuvat & melli est Horatij quosdam locos excutere: quod iam sæpe fecimus, & sæpe etiam posthac libris sequentibus fortasse faciemus. In lib. 1. carminu od. 8. scribit,

— *Gallica nec lupatis Temperet ora frenis.*

Hic Gallica ora pro equis dicit gallicis, vt nominat Plautus Gallicos canterios in Aulularia, sc. Narrauit.

Faxim, inquit, *muli* precio qui superant equos, *Sient viliores Gallicis canterijs.*

Fræna autem *lupata*, quæ & *lupata* etiam sine additamento dicuntur, fræna sunt lupos habentia, & duriora asperioraque: vt currus falcati dicuntur, qui falces habent: *secures dolabræ*, quæ habent *dolabram*: falces *vericulatæ*, quæ *vericulum*. est autem *lupus ferreus instrumentum* vncum, simile dentium *lupinorū*: Liuius li. 28. in alios *lupi* *supernè ferrei* iniecti, vt in periculo essent ne suspensi in murum extraherentur.

Lupata.
Lupus.

Clypeus.
Scutum.

Antepilani.
Pilani.

Pars familiaris.
Pars hostilis.

λῦκος eodem modo Græcè dicitur ferrū quod-
dam fræni, vnde lupatum: atque hinc λυκισσάδης
equi à nonnullis explicantur. Ouidius ex par-
te totum frænum significauit, cùm dixit,

—duros accipit ore lupos.

Est & lupus ferrula manubriata apud Palla-
dium: fræni autè lupati ad os equi quantum-
uis ferocis temperadum domandumq; aptis-
simi sunt. Thaliarchum in Horatio ode 9.
eod. lib. aspiratè & anhelatè prima syllaba scri-
bendum censeo, vt nomè proprium sit, in quo
insit significatio magistri & domini conuiuij,
qui & symposiarchus vocabatur. nam thalia
conuiuium etiam Græcis significat. At verò
diota (scribi enim iota debet non ypsilon) est
amphora, ex eo nominata, quòd vtrinque fer-
ri posset, cùm vtrinque sit assata, vnde ἀμφορεύς
& ἀμφιφραδὸς à Græcis appellatur, & explicatur
ἀγγεῖον ἑξαράμιον ἀμφοτέρωθεν φερόμενον, ὃ ἐστὶ δ' ἰατρον. Ho-
ratijs lib. 1. ode 1.

Voce formasti catus & decoræ
More palæstræ,

de Mercurio, ad eius officia id referens: vnde
& cognomina apud Græcos inuenit, vnum vt
λόγιος ab eloquentia dicatur, qui orationi præ-
est: alterum ἀγώνιος à certaminibus, quòd palæ-
stræ præsit & gymnasijs. Idem erat & nuntius
deorū, vnde ἑρμῆς & Διότιμος vocatur: etiam ab au-
rea virga χρυσόβραχίον. quæ quidè prætermittere
nolui. Ode 11. Leuconoes nomè Græcum est, 30
à mentis candore: quanquam candidam men-
tem Græci pro mala etiam dicunt. nam Hely-
chius ἡλυχίον παρατίθειν explicat ἡλυχίον φρονῶν: nisi sit
potius ἡαλιῶν φρονῶν legendum, vt reor. Illud au-
tem ibidem,

—vt melius, quicquid erit, pati

est, ὡς ἡεῦτε τὸν ὄντα πᾶν τὸ δὲ ἰμῶν φησεν. Illud enim par-
ticipium ἐν nequeunt exprimere Latini, & pie-
runque in eorū oratione desideratur: vt mox,

—Et spatio breui Spem longam refeces.

id est, cùm vitæ spatium sit breue, ἢ ἀχίως ἐστὶ τὸ
διέμεν ἡεῖ το διασπῆμαίον, id est cùm breue sit curri-
culum vitæ. Est igitur, vt melius, absolutè dictū,
pro vt meliore, vt ita dicā, existente. Ibidem,
Vina liques: id ex antecedente consequēs signi-
ficat, id est, vinum bibas & tibi indulgeas: ex
anriquorum consuetudine, qui vinum vt defe-
carent & liquidius redderēt, minusq; nocens
fractis velut viribus, antequam biberent, colo-
transmittebant: Tertullianus, Conquirito altitium
enormem saginam, defecato senectutem vini. Erant & ni-
uaria cola, quibus & niues attenuabantur, vt
Martialis scribit lib. 14. epigr. 103. Verūm cur
ode 12. acrem tibiam dixit Horatius? nempe
cūm lyræ sonus dulcissimus sit, tibiæ vehe-
mentior est & acutior & vlulantior, magisque
tinnulus. Idcirco acris tibia dicta est, cuius epi-
theti proprietatem & Fabius libro 8. cap. 2. in
Flacco obseruauit. Ibidem,

Vnde vocalem temerè infecutæ Orphea syluæ.

temerè, valet vulgò, passim: lib. 2. ode 11. valet
fortuitò, negligenter: vt,

Cur non sub alia vel platano, vel hac

Pinu iacentes sic temerè.

temerè est sine arte: Lilius lib. 21. itaq; ingens vis
coacta nauium est lintriumq; temerè ad vicinalē vsūm pa-
ratarum. è montibus autem siluosis arbores Zo-
nen vsque Orpheum erant secutæ: illic autem
in amphitheatri orbem Orpheum canentem
audientes cinxerant. vnde & loco nomen.

Vt melius
pati.

Vina li-
ques.

LIBRI VNDECIMI FINIS.

ADRIANI TURNEBI AD-
VERSARIORVM LIBER
DVODECIMVS.

CAPVT I.

In Catullo quadam animaduersa, laneum la-
tus, anseris medulla, Aquinius.

Catullus
emenda-
tur.

VLTISSIMVS omnium
poetarum & politissimus
Catullus epigr. 30. ait,
Amabo mea dulcis Ipsithilla,
in quo quidem versicolorū
suauissimo nomen Ipsithil-
læ iucundum illud quidem

sonat, sed tamen neque merè Romanum, neq;
verè Græcum ingenua sua sibi indole videtur.
ego si quis ignoscere in animùm inducat au-
daciæ meæ, quæ facinoroso grassatur per au-
ctores impetu, Hospitilla lubentissimè legerim:
& cur, afferre possim. primùm ferè Romanis
vtitur nominib. propriis, quæ ad blandimentum
lepidè sciteque diminuere interdum solet, vt
epigram. 42. *Septimillum* vocat, qui Septimius
est. sic hîc hospitillam, quæ est hospita.
Deinde facilis & lubrica fuit literarum
traductio, & elemèti vnus immutatio. postre-
mò hospitam Romæ habuisse verisimile est
Veronensem poetam vrbis incolam. In eodem
epigram. vereor vt illud satis emendatum sit,

Quod si iusseris, illud adiuuato.

quodam enim animi studio efferor ad legen-
dum, illud & iubeto: aut, si quis fortè tale verbū
patientibus feret auribus, illud adiubeto, quod erit,
illud præterea iubeto. nam adiuuato, quod erit,
in illo adiuuato, et si Latinè eleganterq; di-
citur, non tamen ita procliui natiuoq; versicolorum
& elocutionis cursu incitatur. Legendum
in eo etiam poeta epigr. 27. puto,

Paterna prima lancinata sunt bona.

non primùm: tum quod ex iambis solis conte-
xitur versus, tum quod subiicitur,

Secunda præda Pontica, inde tertia Ibera.

40 nulla vt causa sit, cur non eodem tenore & ha-
bitu tota oratio pergere & formari fingiq; de-
beat. Sed & cum Britannia ab antiquissimis
scriptoribus nisi singulari numero efferri non
soleret, nisi in certo quodam loquendi gene-
re, vt epigram. 4.

Mauult quàm Syrias Britanniasq;.

Nam ne Syriam quidem multitudinis nume-
ro solemus eloqui: Britannias enim dici poste

steriorum Imperatorum ætate solitum est: scri-
bendum arbitror 27. epig. *timet Britannia*, non ti-
ment Britannia. & vt iambos cœptos epigram-
mati reddamus perpetuos, libèter timentq; Gal-
liæ hunc, pro hunc Gallia timent, legerim. nam in
hoc toto epigrammate hunc vnicum spon-
dæum reperias pedem. non est autem verifi-
militatis gradibus pernicious & leuibus pedem
tardum inseruisse, grauemq; mensuram. nam
quod tribrachyn vnum intexuit, id etiam inci-
tat velocitatem versus & procliuitatem: quan-
quam si opulentissimæ, quo modo fortasse scri-
psit, legas, conseruabitur perpetua iamborum
connexio & series. Illud autem elegans, quod
latrisculum laneum appellat, quod est molle.
sic apud Macrobiū Saturnal. cap. 8. dii dicun-
tur habere laneos pedes, quod fœtus qui vte-
ro continetur, decimoque mense foras erum-
pit, mollibus naturæ vinculis colligatus tene-
tur. Ne, inquit Catullus, *laneum latrisculum manū-
mollitellas*. adiectio sumpta est à mollicie lanæ.

Laneum
latus.

Quod autem addit, *vel anseris medullula*, & in ob-
scæno quoque est carmine positum, *quidam mol-
lior anseris medulla*. id aliquando sum suspicatus
de mollissima anserum pluma accipiendum,
quæ interior est, & corpori proxima: sed cum
intelligam anseres in deliciis Romanis olim
fuisse, quos altilis saginatosque tenerioris æ-
tatis apponere solebant, quorum tenerimis
pulpis etiam tenerior multis partibus esset
medulla: inducor vt credā, anseris medullam
pro mollissima & tenerissima re vsurpari soli-
tam esse, cum Romanorū iudicio teneritatem
carnis longè superaret mollitudo medullæ.
Epigram. 14. *Cæstios, Aquinos*, malè scriptum arbi-
tror, pro *Cæstios, Aquinos*: et si in modulando ver-
su vocales coniungendæ sunt, vt earum cœtu
vna comprehendantur syllaba. Aquinium e-
nim malum poetam fuisse, è Cicerone constat.
Nam quinta Tusculana sic scribit, *adhuc neminem
cognoui poetam, & mihi fuit cum Aquinio amicitia, qui
sibi non optimus videretur*.

Anseris
medulla.

Aquinius

CAPVT II.

Fœnicularius campus, ego fructum puto, Ci-
cero emendatus.

Libro

Libro Epistolarum ad Atticum 12. obscuritatem quandam & nubem ænigmatis continet quod ita scribitur epistola 9. *Scribe quæso quid referat Celer egisse Cæsarem de candidatis: vtrum ipse in fœnicularium, an in campum Martium cogitet. puto autem venustè & ioculariter significari, vtrum ipse à Cæsare impetrauerit cum candidatis vt comitia fiant, vt in campum Martium candidatus ad petendum veniat, & magistratum petat: an verò hoc ab eo non obtinuerit, nec comitia futura sint, vt ad fœnicularium se recipere cogatur, quod est ad fœnus exercendum desperato magistratu: nam fœnicularij eadem quæ fœnoris origo, iidem natales. resque tota eò venustior est & iucundior, quòd & campus erat fortasse aliquis nomine Fœnicularius, & vt non fuerit, tamen prata eo nomine vocari possunt, eòque vocem illam retulit. Est & breuitate nimia illud non minus nodosum epist. 2. *Verum si quæris, homini non recta sed voluptuaria quærenti nonne scilicet: tu interea dormis. iam explicandum est scilicet, si quid acturus es. si quæris quid putem, ego fructum puto.* hic quidem perbellè ludit, voluptuarios homines sibi que indulgentes viuere dicens, quæ est Epicuri sententia, cuius cum esset æmulus Atticus, tamen dum pecuniam congerit, & negotia gerit seq; studiis rei familiaris implicat, eum voluptates prætermittere nec viuere iocatur. tu, inquit, interim dum illi beatè viuunt, dormis & ster-
tis, cessasque, nec iucunditatem vitæ sectaris ullam. Est autem iam tempestiuum, si hoc acturus es, incipere. Est enim tibi tandem aliquando statuendum quid de finibus bonorum sentias: virtutisne an lætitiæ causa omnia faciendâ sint? hoc problema explicandum tibi est. Iocatur autem perlepidè, cum præsertim sciat, quid hac de re Atticus sentiat: qui tamen voluptatis sectam opinione magis, quàm vitæ & factis sequebatur. quòd si, inquit ludens, ego quid sentiam scire vis, ego fructum puto, & commodis vitæ fruendis beatitudinè metior. *scilicet autem de iis qui genio indulgebant, dici solebat. Seneca libro 1. epistola 12. Pacuuius, qui Syriam vsu suam fecit, cum vino & illis funebribus epulis sibi parentauerat, sic in cubiculum ferebatur à cœna, vt inter plausus exoletorum hoc ad symphoniam caneretur, scilicet.* Est & quiddam intempesta nocte eodem libro, epistola 5. atrius, sed meridiano sole splendidius & lucidius erit, si falsum scripti corrigatur. sic autem editum est, *quod autem os in hanc rem? hoc sensu, qua fronte, & quo ore audebit à te petere pecuniam tuam? Huic emendationi eò magis confido, quòd Petrus Victorius nunquam sine laude nominandus, in antiquis libris os in extare affirmat, vt tantum distrahenda fuerint, quæ temerè cohæserant. Illud etiam epistola 6. clarum non est, nec liquidum, insula Arpinas habere potest germanam ἀποδωσει; habere videatur: ἰνὸς βίβου est. loquitur de Tulliæ consecratione, cui fortasse accommodatam putasset Atticus insu-**

lam Arpinatem in Fibreno sitam, sibi tamen eam placere negat Cicero, loci solitudinem causatus. sese enim ait in celebri frequentique loco eam consecrare velle, vt in ortis suburbanis. puto igitur Græcè scribendum, ἀγροῦ ἐστὶν hoc sensu, locus est solus & desertus, & caprarum paltioni quàm hominum celebritati aptior. regio autem illa tota erat asperior & montosa, cuiusmodi capris in deliciis esse solent, & ἀγροῦ vocatur:

CAPVT III.

Sed tamen, veruntamen, copo, quatenus id facit, inuersus annus.

ETSI qui iocantur plerunque mentiuntur, & mendacio gratiam quærunt, tamen iocantem Horatius nihil putat vetare verum proloqui, cum lepos & venustas ioci pro inuitamento & illecebra plerunque sit, & sermonem verum condiat & perfundat iucunditate sui, vt dulciario opere pueri & crustulis ad linteras discendas quòdam blandimento inducuntur, idque est quod Horat. lib. 1. sat. 1. scribit, — vt pueris olim dat crustula blandi

Doctores, elementa velint vt discere prima.

Est igitur plerunque iocus poetis pro crustulo & bellario verique condimento. Cum autem ibi ait Flaccus,

Sed tamen amoto quæramus seria ludo:

sed tamen vacat: sed eo solent interdum vti Latini, cum inchoatum sensum & longo tractu productum, aut interpellatum interiectione & distractum, reuocare & continuare volunt: Cicero 2. Tuscul. Etenim si orationes quas nos multitudinis iudicio probari volebamus: popularis est enim illa facultas & effectus eloquentiæ audientium approbatio. Sed si reperiebantur nonnulli, qui nihil laudaret, nisi quod se imitari posse confiderent, quemque sperandi sibi, eundem & bene dicendi finem proponerent, quid futurum putamus, cum adiutore populo, quo utebamur antea, nunc minime nos vti posse videamus? Sic & veruntamen solet ad reuocationem & continuationem sententiæ, non aduersantis iure vsurpari: Cicero in Verrem, atque ego plus oneris habeo, quàm qui ceteros accusarunt (si onus id est appellandum, quòd cum lætitiâ ferat & voluptate) veruntamen hoc ego amplius suscepi, quàm ceteri: Sic & igitur interdum eleganter ponitur, vt & apud Aristotelem sæpenter ouò & δὲ in redditione. Quòd autem ibidem Flaccus scribit, perfidus hic copo, non de his tantum quidam intelligunt, qui statim habet in vrbibus cauponam, sed de copariis etiam, qui magistratibus præbenda & eorum familiaris præstabant publicè conductâ, qui peregrinantes principes & magistratus sectabantur, vinum cibariaque vendentes: in quinta vtiq; satyra apertissimum est de diis intelligi, qui certam statamque vsipiam habent coponam,

Difertum nautis, cauponibus atq; malignis.

malignitatem enim eorum accusat, qui malignè & illiberaliter victum ferè præbent. In Q. Cic,

Fœnicularius campus.

Ego fructum puto.

Sed tamè.

Veruntamen.

Copo.

Cic. dubium magis videatur esse, & de copiariis intelligi etiā fortasse nomen coponis possit, nisi omnes vniuersitatis particula efficeret, cum ita scribit in commentario de petitione consularis, in petitione autem cōsulatus copones omnes compilare per turpissimam legationem maluit, quam adesse, & populo Romano supplicare. erant & in eis parochi, qui lignum etiam salemque præbebant. Iam illud eadem satyra,

—iubeas miserum esse libenter

Quatenus id facit.

Quatenus id facit,

ira accipiendum arbitror, qui insanabilis est, nec deduci de auaritate studioq; nummorum accumulandorum potest, eum cum videas in maxima versari miseria, iubeas eam, quantam cunque auaritia affert, libenter iucundeq; ferre. esse enim puto quatenus id facit, ad quam vsq; studium lucri miseriam perducere solet. miseria autem magna est in quærenda omni labore pecunia, & diligenter custodienda, furibus cauendis, saccis indormiendo, nummis ut facris parcendo & abstinendo, fame se enecando. Annus verò inuersus, annus est brumalis, ut si *ἡ ἀποστροφὴ* diceretur. Nam *ἡ ἀποστροφὴ* à Græcis reuersiones solis vocantur, à Latinis bruma & solstitium.

Annus in uersus.

CAPVT IIIII.

Quædam lib. 12. ad Atticum explicata, sol assus, sol nitidus, lætaster, formaster.

Cicero explicatur.

Libro epistol. ad Atticum 12. epist. 4. *Nicasio* *Num archetypa*, per scirpum significant fœneratorum calendarium, vel quod Nicasio fœnerator fuerit, vel quod in Nicasione fabula à Cæcilio nescio quid tale scriberetur, vel certè q; proprium nomen, quod Græcum est origine, quadam lasciuia, ad interpretationem Romanam, ad quam alludit, reuocaretur, quasi Nicasio à nicando, id est necando dicatur, ut eneco & enico dicitur: fœneratorum autem crudelitas homines trucidare enecareq; videtur: vel quadam etiam alia ioci luxuria, quasi hominum sint victores, ex etymo Græco. Hoc idem vsuuenit mihi, quod Epicuro in Meteorologicis philosophanti, quorum nō vnam causam, sed omnes, quæ probabilitatem habeant aliquam, esse commemorandas putat. Assum autem solem epistol. 5. intelligit aridum, torrentem, calidum, æstuosum, siccum, sine vnctiōne, quam Græci *ἡ ἀρρηκτικὴ* appellant: solem verò nitidum & vnctum, cœnam opiparam & lautam post ambulationem in solario, aut sub dio. solebant etiam vncti in sole nudum corpus calefacere, & tanquam torrere: Persius sat. 4.

Sol assus.

Sol nitidus.

At si vnctus cesses, & figas in cute solem.

Quod eodem libro, epist. 6. scribitur, si quid habet collis *ἡ ἀσθητικὴ*, intelligo, si collis Quirinalis, vbi tu habitas, insalubrior est, & in eo solet hominum valetudo tentari. *ἡ ἀσθητικὴ* enim è notionem *ἡ ἀσθητικὴ*, id est morborum popularium hoc loco censeo explanandum esse. scribit &

hunc in modum eodem lib. epist. 9. *Tantum ro- gat de S. C. vt corrigas. hoc quidem fecisset etiam si Rauius admonitus esset.* ita hunc locum hodie excudunt: sed Petrus Victorius in capfariis verustarum bibliothecarum libris, se reperisse prædicat *ra- rio*: cui si syllabæ vnus supplementum addas, fiet ærario. Notum est autem morem fuisse senatusconsulta ad ærarium deferēdi, si, inquit, ærario admonitus fuisset, hoc etiam fecisset, & eum, ærarium vt hoc faceret admonere potuit, quo deferendum erat senatusconsultum & ante corrigendum. Illud mox, si verò à *Faberio* recedit: de pecunia intelligo, si à *Faberio* pecunia recedit, nummusque mouetur, & mihi soluit quod debet. & vt coniecturas nostras aliàs indicemus, eodem libro, epist. 14. vbi scribitur, si qua etiam iactura faciendā sit in representando, quod possum adducito: legendum arbitror, quoad possunt, adducito: vt de suis nominibus & debitoribus loquatur, vt eos *Atticus* adducat eò, quoad possunt representare. legi enim posset, quoad possum, hoc sensu, quoad possum iacturā facere. Est & locus epist. 15. ab interpunctionibus sensus perditū, &, vt ita dicam, insani, qui tamen, vt spero, sic sanitati restituetur: *Quæris à me quod summum pretium constituam, & quantum antecire istos hortos Drusi: accessi nunquam.* Coponianam villam & veterem & non magnā noui. cum autem quantum antecire dicit, audiendum est constituam, quod antecessit. negat autem se posse id constituere, cum eò nunquam accesserit. Epist. 24. lego, *Philotimus negat Cn. Pompeium teneri.* quod sequitur, est *fuluia* aster: id verò est, imitatur *Fuluium Pompeianorum* studiosum, rumoresq; falsos, q; de secundis Cæsaris rebus feruntur, esse prædicantem. sic ille antiquus apud Festum *versiculus*, *Aut hic formaster aut lætaster paruulus,* explicari videtur de eo, qui formosum aut calentem hominem (nam formus est calidus lingua antiqua, vnde & formosus) & lætum imitaretur, talemq; ostendere se vellet & fingeret.

Formaster. Lætaster.

CAPVT V.

Costa, desuper venire, antiqua patria, silentia lunæ, cauus, amplecti postes, salutare lumen: apud Maronem 2. Aeneid.

Costæ Latinis interdum sunt ea statumina & firmamenta, quibus tabularū compages connectitur: vt in equo Troiano canit Maro, — *sectaq; intexunt abiete costas:* id est, statumina tabulas connexura intus intexunt ei operi. sic *costa ratis lacera*, à *Persio* saty. 6. appellatur. Quod autē de machina illa Troiani equi dicit Maro,

Costa.

— *uenturaq; desuper vrbi,*

Desuper

id est, vrbi superuentura, & eam oppressura: vt quæ ex alto ingruunt, & suo casu grauitateq; subiecta premunt & onerant, & ruina sua inuoluunt & obruunt: ea quoque tempestas impotentior & atrocior infertur, quæ tanquam à vertice deiecta, incumbit: Maro 2. Georg.

Præsertim

Præsertim si tempestas à vertice siluis Incubuit.
At illud 2. Æneid.

Nec mihi iam patriam antiquam spes vlla videndi,
non mihi videtur tantum occultare mysterio-
rum, quantum nonnulli comminiscuntur. poe-
tam enim persuadere conantur id ob antiqui-
tatem Argiuorum dixisse: ego verò existimo
cum transfugam simulet, qui iam solum muta-
rit, & patriam velut nouam nouasq; sedes exi-
lio quæsierit: eum appellare patriam antiquam, 10
patriam pristinam, cuius solum verterit, & cuius
amiserit ius, qui se in aliam velut dicarit,
priori deserta. est enim antiqua patria, à qua
demigratum vel à colonis, vel exulibus, vel
transiugis: sic Tyrus Didus antiqua patria di-
citur lib. 4. Æneid.

Namq; suam patria antiqua cinis ater habebat.
Ibidem, — *et Troia antiqua maneret:*
erat enim euersa, & alias quærebat sedes Æ-
neas. Aras autè illas solennes, ad quas taurum 20
Neptuno immolat Laocoon, in litore fuisse
suspitor. nam & Neptuno apud Homerum in
litore sacra facit Nestor, & Deo marino litora-
lia sacra videtur conuenire, & prodigiosa an-
guium narrationi hoc quoque consentaneum
erit. Etsi autem Luna silere dicitur, cum inter-
menstrua est, neque lucet: tamen hinc tacite ami-
ca silentia lune Maro dixit, nocturnum eius lumen
intelligens, quod noctem silere diceret: vt Ca-
tullus epigr. 7.

Aut quam sidera multa cum tacet nox.
id est, cum est nox. dies enim inquietus & cla-
mosus est, nox tranquilla & tacita: & à Flacco
elegantè scriptum est epod. 5. od.

— *o rebus meis*

Non infideles arbitre

Nox et Diana quæ silentium regis

Nocturna cum fiunt sacra.

nam & ad tacite lune silentium nocturnum
respexit, & ad silentium sacrorum, in quibus 40
imperari solebat, vt linguis faueretur, ne quod
ominosum verbum excideret quod sacra vi-
tiaret. atq; id quod dixi de silentio lune apud
Maronem eò verius puto, quod sciam à Petro-
nio Arbitro scribi captam Troiam fuisse plena
luna, quæ pernox solet lucere: sic enim scribit,
Iam plena Phœbe candidum extulerat iubar,
Minora ducens astra radiantem facie:
Cum inter sepultos Priamidas noctes et mero
Danai relaxant claustra, et effundunt viros.

Cauus. Maro eodem lib. vt & aliis quoq; locis, cauum
appellat, quod solidum non est, sed inane:

— *nox, inquit, atra caua circumuolat umbra.*

Et libro 6.

Ni doceat volitare caua sub imagine formæ.

Illud autem, — *postesq; sub ipsos Nituntur gradibus:*
argumentum habet, in edito ianuam fuisse, gra-
dibusq; ad eam aliquot ascendi solitum, quod
hodieq; fieri videmus in optimatum ædibus,
regiisq; principum. Sed & ibidem cum ait, 60

— *penitusq; cauæ plangoribus ædes,*

cauædium intelligit, quod post atrium erat,
explicaturque à Varrone libro 4. de ling. Lat.

& Vitruuio libro 6. capite 3. Inquit Maro,
Amplexq; tenent postes, atq; oscula figunt.

hoc vt opinor è Romanorum moribus dictum
est, qui religionis aliquid liminibus & postibus
tribuebant. Apud Plautum in Mercat. Sc.
Limen superum. limen superum & inferum
quadam religione salatur: & apud Tibul-
lum libro 1. elegia 2. liminibus oscula dantur,
vt hic apud Maronem postibus: & qui ædem
dedicabat, postem tenebat, ad deorumq; pla-
candam iram poste caput tundeant. Tibulli
versus sunt,

Non ego si merui, dubitem procumbere templis,

Et dare sacratis oscula liminibus.

Non ego Tellurem pedibus perrepere supplex,

Et miserum sancto tundere poste caput.

Et apud poetas amatores dant postibus ferta.
Quod si non satis religionis opinionem con-
firmat: at certe verisimile eandem posti quam
limini reuerentiam & cerimoniam tributam.
igitur amplectuntur postes & osculantur, eo-
rum religione se tutas fore, & immunes ab ho-
stium iniuria existimantes.

CAPVT VI.

*Gladius, parazonium, trabea Remi, et quæ-
dam alia in Papinio explicata.*

30 **P**otestas animaduertendi in facinorosos,
meri imperij est, vt iurisperiti scribunt,
idq; gladij ius est: quod quidem ex ea tractum
est consuetudine, quod principes Romani
præsidibus & præfectis prætorio, iisque qui-
bus hoc imperium esse volebant, gladium da-
bant. Id facile est conicere è verbis Papinij sic
scribentis, lib. 5. filu. 2.

Felix qui magno iam nunc sub præside iuræ,

Cuiq; sacer primum tradit Germanicus enses.

Sed & Imperatoris gladius vnus erat curæ
commisus, præfecti scilicet prætorio, cum
Imperator etiam multo magis merum impe-
rium haberet, quam quibus eam potestatem
in prouinciam euntibus mandabat. Philo-
stratus, *Ἐκείνου δὲ τοῦ πραιποσίτου τὸ σκήπτρον οὐκ ἔστιν
ἐπισημαίνον, ὡς ἐπὶ τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ τὸ σκήπτρον
ἐπισημαίνει, ὡς ἐπὶ τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ τὸ σκήπτρον
ἐπισημαίνει, ὡς ἐπὶ τοῦ βασιλέως.* vt au-
tem maioribus illis potestatibus gladius eius-
que potestas dabatur: sic tribunis pugio, quod
παραζώνιον dicitur. Martialis libro decimo quar-
50 to, epigram. 32.

Militiæ decus hoc et grati nomen honoris

Arma tribunitium cingere digna latus.

Dio Traianum scribit dixisse, cum parazo-
nium Suræ cingeret, Hoc pro me, si rectè im-
peraro, vtaris: sin secus, in me. Ita in his meri-
tum honorum distinguebat magnitudo ferri,
ac gladio accingebantur imperatores, duces,
præsides: pugione tribuni. vt autem in ho-
noribus mandandis his armis accingebantur:
ita cum ignominiosè mittebantur, & honori-
bus priuabantur, discingebantur, cuius rei mul-
ta passim in iure aliisque scriptoribus extant
exempla. verum quando è Papinio locum addu-
ximus,

Amplecti
postes.

Salutare
limen.

Gladius.

Parazo-
nium.

Antiqua
patria.

Silētia lu-
næ

ximus, in ea præterea silua vnde depromptimus, aliquid explicemus.

—non, inquit, sanguine cretus

Trabea
Remi.

Turmal, trabeaq; Remi, sed paupere clauo
Augustam sedem & Latij penetrare senatus
Aduena pulsasti.

ea vetus lectio horum versuum est, alij trabeq;
& remis, emendant. sed si constare sensus po-
test literaturæ veteri, cur nõ asseratur? non tu,
inquit, equestri natus es loco, & sanguine tur-
10 mali: trabeati autem erant equites Romani
cum transfuebantur, vt Valerius scribit. tra-
beam autem Remi dicit, quod Remus & Ro-
mulus trabea vti sunt: vnde & trabeatum Qui-
rinum vocat Ouidius 1. Fast. Equestris autem
ordinis clauus erat angustus, vt latus clauus se-
natorij. non enim placet de clauis caligaribus
id intelligi. Nam eum dicit nunquam angusti-
clauium fuisse, sed statim tunicam lati clau-
induisse. sequitur enim,

Primaq; patritia clausit vestigia luna:
Mox Tyrios ex more sinus tunicamq; potentem
Agnouere humeri.

In ea silua legendum crediderim,

—quancquam vestita viderent Arma.

vetus enim est scriptura vestita, pro qua suppo-
suerunt Nemeæ: ego modesta ferendaque muta-
tione nõ incommode vestita inseri posse video.
Vt puerorum prætexta purpura circūdata le-
rat: sic tironum vestis pura, candida, sine vlla
10 purpura: tirones autem eos dico qui togam
virilem sumebant, qui & eodem die in forum
deducebatur, qui dies tirocinium dicebatur.
de prætexta & veste pura, hæc apud Papinium
eadem silua legimus, quæ notanda esse pu-
tauimus,

Nec saltem teneris ostrum iuuenile lacertis
Exiit, albentiq; humeros induxit amictu.

Fiebant in castris tribunalia duci cespititia,
vnde ius dicebat, & milites alloquebatur. 40
hinc illud Papinij eadem silua,

—hoc cespite turmas Affari.

Sed & ex armamentario principis centurio-
nibus, præfectis, tribunis, alarum præfectis, en-
ses diuidebantur: Papinius,

Diuidere
enses.

Præterea fidus dominus si diuidat enses,
Pandere quis centum valeat frenare maniplos,
Intermissus eques, quis præcepisse cohorti:
Quem deceat clari præstantior ordo tribuni:
Quisnam frenigeræ signum dare dignior ale.

CAPVT VII.

In secunda ecloga quedam explicata, incon-
dita, herbas contundit olentes, resonant ar-
busta cicadis, percurrere labro calamos, Pal-
las quas condidit arces colat.

Incondita

IN 2. Maronis eclog. —ibi hæc incondita solus
Montibus & siluis studio iactabat inani:
sic declarandum existimo, vt non condita ver-
su ea profudisse Corydonem dicat, quæ postea
ipse in versum inclusit. Eth enim Corydon

versus iactat suos, tamen per illam amoris in-
faniam & querelam ex tempore carmina non
effundebat. Itaque Maro quæ ipse condiderit
versibus postea, tum eum dicit sine numero
querentem declamasse.

Thestylis & rapido fessis messoribus æstu,
Allia serpillumq; herbas contundit olentes,

cum dicit Maro: significat messorum genus ho-
minum laboriosissimum, tamē interquiesce-
re propter æstum, prandereq; moretum, quo
genere edulij allio & herbis olentibus nõ tam
conditi quàm insecti, messorum & rustici illa
tempestate vescebantur, vt è Moreto Virgilij
intelligimus.

At mecum raucis, tua dum vestigia lustrò,
Sole sub ardenti resonant arbusta cicadis.

hæc Maro è cicadarum cantu maximū æstum
significat, perinde ac si diceret, at nunc meri-
diano tempore solis vapore omnia torrentur,
20 quod arbusta cicadis resonantia ostendit. per
æstum enim cicadæ vehementius canunt: Vir-
gilius lib. 3. Georg.

Inde vbi quarta sitim cœli collegerit hora,
Et cantu querule rumpent arbusta cicadæ.

Iam non esse dubitandum nec querendum pu-
to, quid vaccinium sit, de quo tanta conten-
tione inter doctos est disputatum: hanc enim
totam litem Maro diremit, qui quod scripsit
Theocritus, ἡγὴ τὸ ἰὸν μέλαιν ἰστέρι, ἡγὴ ἀργαῖα ὑάκινθον,
10. eclog. vertit,

Et violæ nigrae sunt & vaccinia nigra.

proinde quod hæc dicit,

—vaccinia nigra leguntur,

de hyacintho intelligamus: experebatur au-
tem tingendo purpureo colori vaccinium.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ:

id imitatione Theocriti à Marone dictum est,
cuius in Bucolicis æmulus est. Theocritus au-
tem Syracusanus scenas edylliorum suorum
in Sicilia ferè pingit.

Pan primus calamos cera coniungere plures
Instituit, Pan curat oues, ouiumq; magistros:
Nec te pœniteat calamo triuisse labellum.

vetus fistula septem compacta cicutis vel au-
enis cera iunctis erat, quarum series imitabatur
organorum vel hydraularum fistulas: habebat
autem vnaquæq; cicuta sonum suum ab aliis
discrepantem, ita vt septem calami septem vo-
cum discrimina redderēt. eas, vt hodie castra-
tores suum sibilarium, labris percurrētes can-
tus dabant: vnde Lucretius lib. 5. scripsit,

Et supra calamos vnco percurrere labro.

Iterum Lucretius lib. 4. de Pane loquens,

Et genus agricolū late sentisecre, cum Pan
Pinea semiferi capitis velamina quassans
Vnco saepe labro calamos percurrit hiantes.

Vnde & terere labellum dixit Maro. Ordō au-
tem is erat cicutarum, vt deinceps, quod ab
Ouidio libro 8. Metamorph. scribitur, decre-
60 sceret arundinis ordo. Nam cum paris essent
crassitudinis, vocum mutatio quærebatur lon-
gitudine & breuitate.

Eheu quid volui misero mihi? floribus Austrum

Perditus

Herbas
contundit
olentes.

Resonant
arbusta ci-
cadis.

Percurrere
labris
calamos.

Perditus, & liquidis immisi fontibus apros.

Austrum hic aliquando non ventum intellexi, sed vas quo aqua hauritur: cum etiam aufter ab haurienda aqua à grammaticis dici scribatur: qui autem vas floribus immittit, ut imprudentes sæpe olitores, flores opprimit & cõculcat. nunc credo illud subtilius quàm verius excogitatum esse: & de vento Austro interpretor, cuius aura calida & æstuosa statim languescunt flores pulcherrimi. Stat. lib. 3. sil. 3.

Pubentesq; rose primos moriuntur ad Austros.

Val. Flaccus 6. Argon.

Lilia per vernos lucent velut alba colores,

Præcipue quis vita brevis, totusq; parumper

Floret honor: fuscis etiam Notus imminet alis.

Pallas quas condidit arces.

Eclog. 2. — Pallas quas condidit arces, ipsa colat: Minerva ædificiorum, ut Oppianus scribit, inuentrix fuit: & proinde ex ædificiis, vrbium. vrbes ergo quas condidit, ipsa incolat: ipsa etiam *πολιτεία* & *πολις* & *ἑρσιπολις* cognomen, ut vrbium tutela colebatur, quarum & præses est, & in arce templum Athenis habebat. sed Oppiani verba nostram sententiam confirmantia proferamus, ex lib. 2. *ἀριστοτέλιον, δὲ θεὰ τὴν ἑστῆσαν αὐτῶν τὴν ἀρχαίαν, φέρει τὴν ἀσπίδα μὲν ὄντων ὁρατῆρα λαοῦ, πάλαι ἑρσιπολις ἡ ἀριστοτέλιος.*

Arcium tamen meminit Maro, quod in ea vrbium parte ei solebant templa fieri. Furnutus de ea *ἱερὸν ἢ ἐν τῷ ἀγοπέλει μάλιστα*, Declarat quoque ei templum in editissimis locis & arcibus solitum poni Vitruuius lib. 1. cap. 7. Aedibus verò sacris, quorum deorum maximè in tutela ciuitas videtur esse, & Ioui, & Iunoni, & Mineruæ in excelssimo loco, vnde de moenium maxima pars conspiciatur, arce distribuuntur. Hic, ut hoc interim moneam, trium illorum deorum mentionem fecit Vitruuius, qui vrbis Romæ censebantur præsidere. Hæc ego pauca huc congesti, quæ bonorum iuuenum studioforumq; doctrinæ causa mihi non suppressenda existimaui.

CAPVT VIII.

Durum vinum, molle vinum, typi, Thyonianus apud Catullum, dulce dedit apud Ouid. caluus Nero.

Durū vinum.

Molle vinum.

Vinum durum est asperum, & adhuc insuaue, neq; potui tempestiuum maturumque. sic de vino, hoc durū est pater, à Terentio scribitur in Heaur. act. 3. sce. 1. ei opponitur vinum molle, quod maturum est potui, mitemq; adeptum est saporem: Maro 1. Georg.

Tunc agni pingues, tunc sunt mollissima vina.

Sic Græci, ut Theophrastus & Athenæus, *σκληρόν* & *μαλακόν οἶνον* dicunt. Sed emansores fumus, & licenter vagamur, similesq; Scytharum statam sedem non habemus, hucque & illuc ferimur, non corpore, sed cogitatione, cuius celeritatem nihil æquauerit. Typos tibi mado, inquit Cic. ad Attic. lib. 1. epist. 8. qui sunt igitur isti typi? non, ut puto, imagines solū & simulachra, nec sigilla hominū: sed insculptæ etiam aliarum rerum variarum effigies & formæ, quarū

distincta varietate in tectoriis delectabantur: ita ut variæ quadre & crustæ variis celatæ speciebus viderentur: D. Lucas, *τοῖς τῶν οἰκῶν ἐπιτοίχοις ἐπεσυνωσῆν αὐτοῖς.* & illud, *ἕμῃ δοξίῃ τῶν οἰκῶν εἰς αὐτῶν ἐκείνων ἰκανυθῆσαι.* Atq; hæc mea ista de re sententia est, si nihil scriptura mentitur fallitq; nam Muretus vir ingenij singularis & iudicij tubos legendum affirmat: quod si ita est, intelligā imitationē aqueductus: ut & putealia sigillata imitationem putei in tectorio ostendent: aut immissa per illos tubos tectorio inclusos & labēs aqua in putealia, puteum efficiet. sed priorem sensum meliorem puto. Quæsitum est, qui sint apud Germanicū in Phænomenis, antistoche & antisceptæ: sæpiusque ampliata causa nihil pronunciatum. hic conabimur nō interloqui, existimo legendum antœci & antisicij, ut eos populos intelligamus, qui in distantissima orbis terrarum plaga contrarias nobis sedes habent, & vmbra in diuersum mittunt. Apud Catullum, ut em̄ quicq; sub acumen stili subit huc coniiicimus, numero magis q̄ delectui cõsulentis. apud Catul. igitur epig. 24. scribitur, *Hic merus est Thyonianus.* quo veru significat meraca Bacchi pocula per transnominationem: rediuius enim Bacchus matriq; fulminatq; superstes, Thyonianus vocatus est: vel potius illum dilaceratū reducē sospitemq; vitæ redditum hoc nomine sacra canebāt arcana: Aufon. edyl. 16. *Ne in sacris et fabulis aut Thyonianū mireris aut Virbium, illū de Dionysio hūc de Hippolyto reformatum.*

Thyonianus.

Dulce dedit, tosta quod coxerat ante polenta, cum ait Ouid. 5. Met. significatur *λευκόν*, quem Cic. de Orat. vertit cinnum. ei porioni conficiendæ miscbatur polenta, id est farina ordeacea, ut è libro Hippocratis de diætâ constat, & Homero Odyss. 4. apud quē etiam cinnno irradiatur caseus. sed & ut Hippocrates refert, interdum mel ei admiscebatur. quo factum est ut dulce vocarit Ouid. in neutro genere, quod ait costum cum polenta fuisse. qui enim grammatici polentam hic neutrius generis faciūt, in pollinariis & pistoribus potius q̄ grammaticis numerandi videtur. Didym. in Odyss. 4. cyceona dicit esse potionē ex vino, melle, polenta, aqua, caseo temperatā, qualem etiam Circe miscbat, veneficio tamen præterea medicatā.

Dulce dedit.

— Caluo seruiret Roma Neroni, scripsit satyr. 4. Iuuenal. satyr. felle, è populi tamen sententia & sermone. Nam cum Domitianus læuitia Neronem vel exæquaret vel superaret, ac Nero alter esset (iam enim nomē Neronis de Domitio successore Claudij in crudelitatis famā & inuidiam concesserat) idemq; caluus esset, ut à superiore Nerone distingueret, Nero caluus maledictis populi appellabatur. Aufonius de Cæsaribus,

Caluus Nero.

Et Titus imperij felix breuitate, secutus

Frater, quem caluum dixit sua Roma Neronem.

Vadimonium à vade ductum est, ut mercimonium à merce: & quanquam eo nomine propriè censetur obligatio sistendi se iudicio, tamen omnis sponsio & promissio eo interdum

Vadimonium.

vocabulo continetur, vt è dicto Thaletis Mile
fij cognosci potest, *ἡ γῆ ὡσαύτῃ ἔστιν*, quod Aufo-
nius vertit,

Mileti fugisse Thales vadimonia alumnus.
alio loco conuertit, — *σponde, noxa tibi præstò est.*
ἡ γῆ ὡσαύτῃ ἔστιν terrigenæ dicuntur à Latinis, vt gigan-
tes: *ἀδρόγῆστρον* eodem terrigenarum nomine e-
tiam intelliguntur, vt Athenienses: Aufonius
de clar. vrbib.

Nunc è terrigenis patribus memoremus Athenas.

CAPVT IX.

*Delegare deos, suspensa bona, libellos deijce-
re, Fabius Perficus, dare in antecessum, lin-
guarium: in Seneca lib. 4. de beneficijs.*

CVM periclitandi mihi librum 4. Seneca
de benef. nata esset occasio ex eo q. vt
tributorum in eo exemplum quærerem, de
quibus ante differui, quæ obiter attendi, his le-
ctorem ingenuum nõ fraudabo. Cap. 11. Debito-
res, inquit, nobis deos derogat, precaturq; vt illi pro se
gratiam referant: ego haud dubitem quin Seneca
scripserit, *Debitores nobis deos delegat*: delegat em̄
debitorem, qui alium pro se, qui soluat, substi-
tuit, quod verbũ familiare iuriconsultis cum
sit, & eorum sermone Seneca libros sæpe suos
ornet, deniq; hoc verbũ sententia non postulet
tantum, verum etiam flagiter, cur nõ audacter
secundũ ipsum decernimus & causam damus?
Suspensa bona dixit cap. 12. quæ venalia pen-
dent in tabula proscripta, vt Tranquillus in
Claud. cap. 9. *Lege prædiatoria in vacuum pende-
rit.* Senecæ verba sunt, & *suspensis amici bonis libel-
lum deijcio, creditoribus eius me obligaturus.* Deicere
autem libellos is solebat, qui creditoribus se
obligare paratus erat, vel soluere parabat, vel
deniq; eum, cuius bona proscribebatur, defen-
dere volebat: Cic. pro Quintio, *Libellos Sex. Al-
phenus procurator P. Quintij familiaris & propinquus*
Sex. Neuij deijcit. Cap. 23. *In numerum & discrimẽ die-
rum equidẽ legere malim, quàm quomodo pla-
cet viro sane doctissimo, hinc tamen mihi non
nominando, vbi reprehenditur. Fabius Perficus,*
quem impurissimum & obscœnissimum om-
nium mortalium describit Seneca 30. cap. &
perpetuis inurit stigmatis, is planè est quẽ Iu-
uenalis perstrinxit Iatyræ 8. cum scripsit,

*Cur Allobrogicis & magna gaudeat ara,
Natus in Herculeo Fabius Iare.*

ac Seneca poetæ facem præfert, & præluet
sententię. Vt aliquid in solutum dari dicimus,
ita eleganter dicimus, dari in antecessum, qd̄
quidem est, dari & solui antequam deberi in-
cipiat aut peti possit, quod nos ante manum
dari dicere consueuimus: eo genere dicendi
aliquoties Seneca vtitur & iuriconsulti, nos
verò libri 4. loco contenti erimus. Ego, inquit
cap. 32. *quid cui debeam scio: alijs post longam diem re-
pono, alijs in antecessum, aut prout occasio & rei facultas
tulit, id est, alijs etiam antequam debeam soluo.*
Cap. 36. *ecce, vt doleat tibi, vt postea consideratius loquã-
ris, quod dicere solemus, linguarium dabo.* Linguariũ

Delegare
deos.

Suspensa
bona.

Deicere
libellos.

Fabius
Perficus.

Dari in
anteces-
sum.

Lingua-
rium.

hic appellat Seneca tanquam linguarum the-
cam & repositorium, in quo se dicit linguam
conditum, ne temerè promittat. natum est
hoc verbum è ioculari vulgi sermone, quo &
nos plerunq; iocantes vtimur. Cap. 39. & *appel-
lare debitorem possum, & si sero cessarit, portionẽ feram:*
hæc verba ad eam actionem pertinent, quam
Iuriconsulti tributariam vocant, qua credito-
res pro portione de peculio serui capiunt, &
ad eam, quæ quasi Seruiana vocatur. *Quingenti,*
inquit ibid. *denarij sunt: illud, quod dici solet, in morbo
consumat:* verba sunt hominũ malè precantium
illis, quibus de suo aliquid erogauere ingra-
tis, aut improbis soluere coacti sunt: hæc, in-
quiunt, pecunia non sanus & valens fruatur,
sed valerudinarius in morbo vtatur.

CAPVT X.

*Color mustellinus, extrema linea, propinare,
commendare se in clientela, in oculis gestare.*

REprehendi intelligo à Grammaticis Te-
rentium in Eunuch. act. 4. sc. 4. quod eu-
nuchum dixerit colore mustellino, quem *ἡ γῆ ὡσαύτῃ ἔστιν*
Menander (referente Donato in eo
Terentij loco) appellauerat, de lentiginoso
stellionis colore. Nã, vt inquit, *ἡ γῆ ὡσαύτῃ ἔστιν*, quæ mu-
stella est, à stellione plurimũ distat. Sed non fa-
cilè patior doctos scriptores inscitia in simula-
ri, & si potero Grammaticorum calumnie pro
Terentio respõdebo. Equidem existimo *ἡ γῆ ὡσαύτῃ ἔστιν*
non tantũ stellionem significare, sed etiam
mustellam. constat enim pisces nõ rarò à simi-
litudine terrestrium animantium nomẽ tulisse.
Nunc qui mustellini sunt generis, *ἡ γῆ ὡσαύτῃ ἔστιν* & *ἡ γῆ ὡσαύτῃ ἔστιν*
vocantur: vt non dubitandum esse vide-
atur, quin eo nomine mustella censeatur. *ἡ γῆ ὡσαύτῃ ἔστιν*,
inquit Hefychius, *ἡ ἀσκαδολόγος, ἡ γῆ ὡσαύτῃ ἔστιν, ἡ γῆ ὡσαύτῃ ἔστιν*
pisces autem ille, vt opinor, est mustel-
la, cuius pellis sædi coloris est & inhonesti. &
apud Aristophanem in Nebulis,

ἡ γῆ ὡσαύτῃ ἔστιν ἡ γῆ ὡσαύτῃ ἔστιν

de mustella vel fele, quàm de stellione, quic-
quid grammatici & Latini & Græci perstre-
pant, intelligere malim. Sed hoc textum è Te-
rentij velut penso factum erit. In eadem fabu-
la, act. 4. sc. 2. Certè, inquit, *extrema linea amare haud
nihil est: amare extrema linea, est amare impen-
sissimè, ducta translatione à curriculis vel sta-
diis, in quibus prima linea cursus erat in carce-
ribus, vltima in fine, quæ & calx dicebatur, q.
scilicet calce vel creta notaretur. Ultra autem
calcem nihil superest, quò cursus tendatur, spa-
tiaque palæstrarum & curriculorum lineis e-
rant inclusa. Tertullianus aduersus Hermoge-
nem, *Adijciam & ego propter nõ intelligentes, quorum
Hermogenes extrema linea est.* Tertullianus etiam
in iisdem lineis dimicare dicit, pro, in eodem
gradu: quia sic interdum collato pede pugna-
batur, vt lineæ ductæ pedem semper insistere
oporteret, nec inde referri, hocq; genere exer-
citationis vtabantur. Act. 5. sc. 9.*

*Hinc vobis comedendum & deridendum propino: re-
valet,*

Color mu-
stellinus

Extrema
linea.

Propina

valet, hunc vobis do, ab antiquorum consuetudine Regum, qui phialas interdum compositoribus propinabāt, quas illi auferebant. Suidas, *προσηκουσίντες, αντί το παραδεκτικόν, εν μεταφορῆς δε λέγεται, προσηκουσίντες ἢ παρὰ τὴν συνουσίαν πολλὰ μὲν ἀργυροματὰ ἢ προσηκουσίντες, πολλὰ ἢ χρυσόματὰ τῷ προσία.* quidam etiam tale apud Demosthenem & Athenæum reperire licet. Bene autem libenter victit as, eadem scen. desiderādi significatione quidam accipiunt: bene, libenter, hilarem in modum viuere & epulari cupis: sed frequentationem epulandi non malè declarabit. Ibidem,

Thais, inquit, patri se commendauit in clientelam & fidem.

hoc more & instituto Atheniensium, apud quos, qui ciues nō erant, sed inquilini, patronum aliquem sibi optabant, quod *προσάτιον νόμιμον* dicebant. qui autem patronum non habebat, in ius eo nomine vocabatur, appellabaturque illud iudicium *ἀπρόσάτιον δίκην*. Act. 3. scen. 2.

—debeam, inquit,

Credo isti quicquam furcifero, si id fecerim:

Præsertim cum se seruum fateatur tuum.

id dictum accipio è 12. tabularū sanctionibus, & Atheniensium legibus, apud quos qui liberum hominem pullauerat, ære multabatur. seruo se igitur impunè facere posse dicit. Credo autem temerè in ea fabula act. 3. sce. 1. gestire confedissee, pro gestare, in illo loco,

G. Rex te ergo in oculis. T. scilicet. G. gestire.

Nam gestare in oculis credo Latinè dici, vt ferre & gerere: gestire autem minus hic cōuenit. At vincto pectore esse, act. 2. sc. 3. est esse pectore gracili & castigato: vnde & Fest. Pompeius lib. 19. ait, *vinciæ dicebātur continentēs.* credo quòd tales gracilioris & tenuioris sunt abdominis, quàm incontinētes, quibus propendet aquali culus. Non est aut dubium, quin eadem scena Donatus legerit, *qui illum flocci fecerim*, nō vt nūc peruulgatur, *non flocci*: quod etsi leue est, tamen non indignum admonitione credidi. Sed extra lineas penè capitis excurrimus: verbū igitur non amplius addam, vt inquit ille.

CAPVT XI.

Parenchirefis, encania, emendatus Fabius.

EST apud Quintil. lib. 7. cap. 1. quædam capitū præscriptio de diuisione seu parenchirefi, quod verbum posterius quia non strepit vulgò in quadriuiis, vixq; vnquam in scholis auditur, explicādum esse videtur, ne si quis in ipsum fortè incidat, eius nouitate & insolentia peturbetur & circum Grammaticos vagetur, quid significet quæritans. Arbitror igitur esse parenchirefin, cū vel præter orationem vel declamationem, huius tamen vel illius causa, vel orator vel Rhetor de ordine capitum, diuisione causæ, collocatione & dispositione apud se exigit & peruestigat, aut discipulos instituendo quæstiones & capita docet, & ultra eos qui idem argumentum tractarunt, excogitare aliquid conatur. Quòd em̄ id præ-

ter vel orandi vel declamandi officium & munus sit, & aliquid præter alios excogitandi labor suscipiatur, parenchirefis vocatur, velut conatus quidam & aggressio præter legitimū opus; atq; in ea capitū & quæstionum peruestigatione & ordinatione septimus Quintil. liber consumitur. Est & parenchirefis, cū argumentum & negotium ab alio tractatum alius sibi scribendū sumit, vt apud Cic. ad Attic. lib. 15. epist. 3. de oratione Bruti, *prorsus contendis committere, tam multis verbis agis. egone vt eam causam, quam is scripsit: ego scribam non rogatus ab eo? nulla peruectio fieri potest contumeliosior: hic parenchirefin vocat scriptā à Bruto causam scribere.* Eodem modo & Themistius elegans & nitidus scriptor, non tantum doctus philosophus, in præfat. in poster. analyt. Aristotel. parenchirefis appellat, cū quid secus quàm alij dicimus, aut prætermisum scribimus, *τό, περιεργον* 20 *οὐκ ἔστιν ἀπαραγγελλόμενον, ἀποκλήρου καταβάλλουσαι πραγματείας, ἴμοιον τῷ τῷ Ἀθλοῦ βαλομένῳ μετακινῆν τῷ φεδῆς, ὅτι τὰ δὲ σμὰ ἢ λεπτιὰ ὡς τοῦ ἀμείνω ποιήσαι.* Et ἀπαραγγελλόμενον Timæo est perfectum. Occurrit & in Quintiliano verbū hyperoargus: sic enim lib. 9. cap. 4. scribitur,

Hyperoargus scepra mi liquit Pelops: Sed è Seneca lib. 11. cap. 81.

En impero Argis, regna mi liquit Pelops: legendum est, ne in vocabulo inaudito & monstruoso homines postea obstupescant. At lib. 8. cap. 6. aliud est truculentū multò magis, & pro terculamento homines mente propemodum alienans: censeas è magico esse susurro ad euocandos manes: *in Græcis obelisco coludumo*: ego, etsi istas laruas & lemures vix abigere possim è bono scriptore, tamen pro ista velut empusa territante Grammaticorum cohortē, suspicer non incommodè legi *obelisco lychnio*, quod verbum apud Aristotel. de part. animal. lib. 4. ca. 6. extat. videtur tamē Fabius vnus vocis exemplo contentus nō fuisse, vt fortasse vox aliqua etiam desideretur. Illud verò eiusdem lib. 7. ca. 2. scitum & venustum, *neminem non aliquandò cepisse peccare, nec per encania ducēdum scelus primū*: hinc autem latet nescio quid argutum & eruditū, quod è verbi proprietate puto eruendum: encania enim ferias significant, quæ nouo operi facto dicandōq; consecratę sunt: sic publicę bibliothecę dedicabantur, ædes sacrę, opera publica, etiam statuæ: Papin. lib. 1. silu. de equo Domitiani, *Ceterum hos versus indulgentissimo imperatori postero die quā dedicarat opus, tradere iussus sum.* Encania autē illa publicè palamq; magno hominum conuētū agitabatur celebrabanturq;: at verò maleficia, & scelera clam perpetratur: nihilq; in his æquè ac conscios & testes oculos homines reformidant: ea certè per encania non ducunt nec publicant.

CAPVT XII.

Latè rex, connubium stabile, maturare fugā, currus secundus, premere habenas & dare, fessi verū, premere ceruū: apud Mar. 1. Aen.

Commien dare see in clientellā.

In oculis gestare.

Parenchirefis.

Fabius es mēdatur.

Encania.

PArua quidem sunt, nec nego, quæ dicā, sed cum non omnino rudem possent fallere, quid ea breuiter monentis potius, q̄ docentis modo prohibet attingere? Apud Maronem libro 1. Æneid. — *Et spumas salis ære rucbant,* sine controuersia de nauibus rostratis est intellegendum, quæ æreo rostro in prora armatae erant: vnde & æratae dicuntur lib. 10.

Naves, rostratae.

Quot prius æratae steterant ad littora puppes. & lib. 5. *Conuulsum remis rostrisq; tridentibus æquor:* eadem de causa dicitur. Eodem libro populus latè rex dicitur Homericò exemplo, tanquam *δὲ πρηνέων*, qua attributione sæpenumero exornatur Agamemnon. *Connubio iungam stabili*, de firmo certoq; coniugio, nec diuortio fortasse villo vnquam dirimendo dicitur: Cic. 2. in Antonium, *Curio te in matrimonio stabili ac certo locauit:* sed, vt opinor, ita appellabant, velut quodam omine stabilitatem & firmitatē matrimonio augurātes, cum præsertim nemo nuptias contrahat, nisi spe permansionis & diuturnitatis. Ibidem, — *imis Stagna refusa vadis.*

Connubium stabile.

hinc intelligimus domicilium deorum marinorum esse in imis gurgitibus & vadis, vt lib. 4. Georg. ostenditur: Neptunus enim sensit, commotam esse tempestatem, mari ab imis vadis agitato & euerfo. In eo autem quod ait, *Maturate fugam:* non agnosco illam subtilitatem, quam asserunt veteres Grammatici (Gell. lib. 10. cap. 11. Macrob. lib. 6. cap. 8.) esseq; festinatè discedere atq; properatè existimo, vt dicere solebant, maturat ab vrbe proficisci: & Cic. pro Cluentio dixit, maturare mortem, eodem modo. Ibidem,

Maturate fugam.

Currus secundus.

— *curruq; volans dat lora secundo,* significat, dat lora & laxat equis suis Neptunus habenas celeriter currentibus, eos sequente curru. Premere habenas, & adducere, est equos à liberiore retinere coercereque impetu & cursu: dare habenas & immittere, est equis liberum campum cursumque permittere.

Premere & dare habenas.

— *Geminiq; minantur In cælum scopuli,* id est, in cælū vq; minaces illi scopuli videntur attolli & eminere. Nympharum autem domus, est locus sacer nymphis, quem & incolere credebantur, vt numina sua templa. Antra autem nymphis sacrari solent.

Felsi rerū.

Ac primum silici scintillam excudit: id est, è silice excutit. Nam silicis gignendi casu probare non possum. *Felsi rerum,* sunt fatigati naufragij calamitate & tempestatis iactatione: sic dixit, *sunt lachrymæ rerum,* id est calamitatum, & rerum aduersarum. Itaque paulò post scribet, *Tum victu reuocant vires.* *Rapuiq; in fomite flammam:* hic attribuitur Achatae, quod fomiti nutrimentoque ignis tribuendum fuit. fomes enim flammam corripuit, sed cum eam in fomite excitasset Achates, meritò in eo dictus est ipsam rapuisse quam in eo quærebat, elegantis figura orationis. *Tergora porro deripiunt,* non deripiunt, lego, vt sit, corium detrahunt. *Implentur veteris Bacchi,* Græcanicum est: apud enim Græcos gignendi casum *πληρῆ* exigit.

Aut spumantis apri cursum clamore prementem. Premere verbum est venatorium, vt & agitare & excitare: Maro 3. Georg.

Ingentem clamore premes ad retia ceruum.

Hæc properata lectio festinantes interim obseruabamus, & aliis comunicada censuimus, quibus maiorem tamen eruditionem optamus, quam vt huius opellæ studio & subsidio ad intelligendum indigeant.

CAPVT XIII.

Flexus, efflorescere, dies curiæ, apud Ciceronē.

EGregia est & insignis translatio libro 1. de Oratore à curriculo circouē ducta, *decurfu honorum & ætatis flexu constitisset.* Nam circi & stadij spatium decurritur, cum ad metam ventū est, pars ea flexus dicitur, Græcè *καμπύλος*. Aristoteles lib. 3. Rhet. *Αἰσθητὸν ὑπὸ τοῖς καμπύλοις ἐκείνοις ἡγὰρ ἐκείνοισι.* Eadem translatione dixit pro Cælio, *in hoc flexu quasi ætatis fama adolescentis paulum hæsit ad metas.* Non minus distinguit & exornat orationem nobilis illa translatio eiusdem libri, *Etenim ex rerum cognitione efflorescat & redundet oportet oratio.* à floribus autem foras erumpentibus est sumpta: sed aliud tamen valet, quam vulgò creditur. Nam oratio ex rerum cognitione efflorescit, quæ è rerū cognitione & copia emanat & existit, & tanquam flos exoritur & enascitur: vt & in Partitionum peroratione, *Expositæ sunt tibi omnes oratoricæ partitiones, quæ quidem è media illa nostra Academia effloruerunt,* id est exierūt & emanarunt. Nihilò fecius & quod ait, *redundet,* translata dicitur est, quòd ex illa rerum cognitione & sciētia effundi oratio debeat. nam quæ redundant, superfluunt & effunduntur. Verùm enimvero cum dicitur eo libro, *tantæque esset in homine iucunditas, & tantus in iocando lepos vt dies inter eos curiæ fuisse videretur conuiuium Tusulanum:* etsi scio à doctissimis hominibus, diem curiæ, diem senatus exponi propter grauitatem superioris orationis, quo profecto sermone non perinde vsi videntur esse homines illius seculi: tamen quodam animi impetu eò vehor, vt diem curiæ, diem quo curiales rem diuinam in curia sua faciebant, hilariterque epulabantur, accipiam: mæstus enim & tristis sermo inde exulabat, & inauspicatus infestusque habebatur, & à re diuina alienus.

Flexus.

Efflorescere.

Dies curiæ.

Quod eò magis mihi probatur, quòd in ea sententia sciam esse elegantissimum & grauissimum poetam Georgium Buchananum. nec commodè dies senatus significari videtur posse, cum proximè antecedit lepos, & quæ sequuntur, ad eum, non ad tristitiam superioris sermonis referenda sint. de sacris curialium & epulis sic scribit Dionysius Halicarnassensis libro 2. antiquit. Roman. *συνεδριὸν τε τοῖς ἱερῶσι καὶ φράσαι εἰς τὰς ἀπομνηστεύσας αὐτοῖς θυσίας, καὶ σωματικῶν κατὰ τὰς ἑστῆς ὑπὲρ φράσεων ἑστίας. ἰστιατικῶν γὰρ ἢ κατὰ συνουσιῶν ἢ κατὰ φράσεων, &c.* Tertullianus in apologetico, tot tribubus & curijs, & decurijs ructantibus accepit aer. Erat quoque apud Græcos epulandi in cu-

in curijs consuetudo, vt ex Athenæo constat, qui *Enchiridion* & *de re rustica* lib. 5. nominat, atq; cum eis nomen thiasii tribuit, quanta in eis hilaritas & iucunditas inesset intelligi vel solo eo nomine potest: si quis tamen pertinaciter contendit diem curiæ diem senatus esse, me potius habebit approbatorem quàm altercatorem. At in eo libro contra auctoritatem editionum obtinendum est modis omnibus legendum esse, quem tu adolescentulus perculisti: euersum enim à Crasso adolescentulo Carbonem fuisse dicit. hæc ego quæ facilia sunt, tamen multis fortasse minus eruditis obscura videri & difficilia possunt, malui attingere & annotare, quàm prætermittere & negligere, ne si eruditorum, qui nostro auxilio non egent, rationem mihi habendam esse tantum putarem, alijs quibus opitulandum potius est penitus deessem.

CAPVT XIII.

Inter alta propugnacula apud Horatium, æstiuæ & hibernæ pecoris, & quædam alia explicata.

IPSVM statim Epodon, vt ita dicam, vestibulum negotium exhibet literatis,

Ibis Liburnis inter alta nauium

Amice propugnacula. amicum autem sine

controuersia Mæcenatē vocat, vt li. 1. serm. 6.

— iubesq; *Esse in amicorum numero.*

Et principes primoresq; Romani ab inferioribus clientibusq; suis & familiaribus amici magni vocabantur, vt alio loco iam diximus. Cum igitur Mæcenas classi Liburnarum præesset, vtrumne inter aliarum nauium, vt triremium & quadriremium propugnacula & turres ibat in bellū: an inter alta suæ classis propugnacula & turritas moles. Priorē sensum, vt verum fateamur, verba recipiunt: posteriorē Prudentius agnoscere videtur, qui eadē de re 2. contr. Symmach. ita scribit,

Fluctibus Ætiacis signum symphonia belli

Ægypto dederat, clangebat buccina contra:

Institierant tenues cymbæ fragilesq; fasselli:

Inter turritas Memphisitica rostra Liburnas.

Et Propertius lib. 3. eleg. 11.

Baridos & contis rostra Liburna sequi.

At cum ait Flaccus,

Non vt iuuenis illigata pluribus

Aratra nitantur meis.

Pecusve Calabris ante sidus feruidum

Lucana mutet pascua,

se militaturū libenter nullius latifundij, nullorumq; saltuum mercede nec opum spe, in Mæcenatis solius gratiā, prædicat: sic od. 15. Epod. dixit,

Sis pecore & multa diues tellure licebit.

qui autem ditissimi erant, suo pecori saltus hibernos & æstiuos habebant: pecuarij quoq; qui non possidebant saltus, tamen pecus proficentes, alioqui lege Censoria commissuram,

& scripturam soluentes publicano, in alijs æstiuis & hibernis pecus pascebant: Varro 2. de re Rust. c. 1. itaq; greges ouium longè abiguntur ex Apulia in Samnium æstiuatum, atq; ad publicanum proficuntur, ne si inscriptū pecus pauerint, lege censoria comitantur. Iterum, quod accidit ijs, qui per calles siluestres longinquos solent comitari in æstiuæ & hibernæ. Hinc æstiuæ Lycei, in Marone 3. Georg. lego, pro pascuis, in quibus pecus æstiuat. Cum autem suburbane villæ in maximo pretio essent, magisque quæ præclare magnificeq; ædificatæ erant, & amplitudine plurimum loci spatijq; occupabāt, scripsit per hyperbolen,

Nec vt superni villa candens Tusculi,

Circæa tangat mœnia.

Illud verò od. eiusdem. — *haud paraucro*

Quod aut avarus, vt Chremes, terra premam,

Discinctus aut perdam vt nepos:

hanc continere sententiam videtur: modicæ diuitiæ, quæ benignitate tua iam mihi suppetunt, quæq; satis sunt vsui, me delectant, vltra nihil desidero: diuitias naturæ finibus & vsu termino, quicquid diuitiarū extra naturalem vsu quæritur, vel avaritiæ, vel luxuriæ est instrumentum, cum hæc nequiter profundat, at illa terræ infodiat.

CAPVT XV.

Horatius in Epodis emendatus & explicatus.

Licet homines dicant me perfricuisse frontem, & gnauiter impudentē esse, qui nulla tot editionum verecundia, nulla tot pluteorum, audeam in Horat. Epod. 2. od. legere,

Quod si pudica mulier in partem iuuant

Domum atq; dulces liberos:

Sabina qualis, aut perusta solibus

Pernicis vxor Appuli:

Sacrum vetustis extruat lignis focum.

Scio ego iuuat ubiq; extare, sed cum participiū desideretur, & subiungat mox participia Horatius, parè orationis tenorem persequens, denique participiū sensus, qui nobis vim affert faucesq; premit, flagitet, iuuans legere non cunctabor, atq; in hoc periculum me conijciam.

Si quos, inquit ibid. cois in tonata fluctibus

Hyems ad hoc vertat mare:

quod est, si tempestate fluctus ab ortu excitatus & coortus, & in occasum prouolurus & impulsus, in Italicum mare raros illos & peregrinos pisces aduehat.

Vel agna, inquit, festis caesa Terminalibus.

Vt Siculus Flaccus ait, termini in terra collocabantur consecrabanturq; caesa immaculata hostia à dominis, qui confines agros possidebant, & vt opinor, quotannis Terminalibus agnas cedebant, iucundeq; epulabantur. Proxima autem ode cum ait,

Vt Argonautas præter omnes candidum

Medea mirata est ducem:

Ignota tauris illigaturum iuga,

Perunxit hoc Iasonem:

Horatius explicatur & emendatur.

Significat allium esse veneficiū omnium certissimum & præsentissimum, non cibum, Me deamque veneficam nullas potiores herbas ad veneficium habuisse, cum vel charos seruare & liberare periculis vellet, vel inimicos vlcifici & perdere. Ita venustè & lepidè fingens iocatur poeta: quod etsi absque ope mea omnes intelligere potuerunt, tamen mihi dicendum esse credidi, vt si alijs, quod dici solet, nõ canerem, mihi metipsi certè cecinisse viderer.

CAPVT XVI.

Oleum decumanum, modus scenatilis, vocis suscitabulum, quadrinæ molæ, angina, sagestre, ab orbita, Hercules Socraticus.

Quædam ex auctoribus, quos desideramus, afferre Grammatici antiqui solēt, quæ nobis quodam sui tanquã gustu amissorum desiderium augent scriptorū: ex his non nulla collecta adscribã. Vt triticum hodie decumanum, quia miscellum est, vinum etiam decumis collectum, deterius est: sic Lucillius apud Non. oleum decumanum, pro deteriori dixit his versibus,

Oleū decumanū.

Quæ Gallam bibere ac rugas conducere ventri Farre aceroso, oleo decumano pene coegit.

Modus scenatilis.

Modum scenatilem pro versu scenico, vt Iambico, quo in comædijs & scena poetæ solent vti, etiam positum, vt nequaquam vulgariter, sic & eleganter poeticeq; legimus à Varrone in Modio:

Sed ò Petrulle ne meum taxis librum, Si te pigebit hic modi scenatilis.

nam versus iambicos, quibus hoc composuit, innuit iucundo circuitu orationis. Sūt & perbelli Varronis senarij, quibus argutus quidã & canorus, se alios ad cantum sulcitare iactat, ac cantantium se gallum gallinaceum dicit, quod galli suo cantu totum diem lacessunt: se quoq; idem ait esse phœnicis vocis suscitabulum. Est enim, vt è Plinio li. 10. c. 2. & Laetatio in Phœnice constat, phœnicis modulatissimus cantus: etsi pro phœnice, lego etiam *fornicis*, vt meretricularum blandæ & melleæ voces intelligantur, versu tñ claudicante. Idem Varro,

Vocis suscitabulū.

Phœnicis, inquit, adsum vocis suscitabulum, Cantantiumq; gallus gallinaceus.

Quadræ molæ.

Trapeta quædam & torcularia fuerunt quadrinis vasis, vt apud Catonem ca. 18. legimus, quæ plus olei viniq; premebant: sic quadrinæ molæ plurimum farinæ in pistrinis faciebant: hinc illud Pomponij apud Non. in pistore: Nã plus questi facerem, quàm quadrinas si haberem molas. Anchoras in Nonio legimus vincula esse, quibus antennæ tenentur, vt apud Lucillium,

Funis enim præcisus citò atq; anchora soluta.

sed vel, vt apud Isidorum est lib. 10. Erym. ca. 2. anquina scribi debet, vt in Cinnae versu,

Angina.

Atq; anquina regit stabilem fortissima cursum:

vel, vt suspicor, vtrobique angina: quia enim ille funis angit & adstringit, ideo, vt conijcio,

angina dicebatur, quod innuere videtur Isidorus, qui funem interpretatur quo antenna cõstringitur. Sagestre videtur esse operimentum crassum, vt sagorum erat crassior pannus: Lucillius, *Penula, si queris, canterius, seruus, sagestre.* etsi segestre hîc qui legant non defunt. Ab orbita Varro dixit, quod non alienum est à via & instituto, sed ex consuetudine & via: eius verba sunt de vita populi Rom. neq; id ab orbita matrumfamilias instituti, quod eæ pectore ac lacertis erant apertis, nec capitia habebat. Erat Varronis satyra nomine Hercules Socraticus, titulo peringenioso, vt omnium ferè illius scriptoris satyrarum. Cum enim Socrates patientiam tolerantiamque præcipuè coluisset, Cynicique ab eo oriundi eam cum æquanimirate æmulerentur, & se domitores vitiorum Herculisq; imitatores ferrent, inde, vt existimo, scitè Socratici Herculis titulum excogitauit. Lucianus de Diogene, ἀγ. ἡρώδης ἡ τίνια; Διο. τὸν Ἡρακλῆα. & mox sequitur, ἐπαίσθηται ἡ ὑπερηφανία, ἐπὶ τοῖς ἡσθενοῦσιν, ὁ λυσιτελεῖς, ἀλλ' ἡνέσιος, ἡ κακὰ πάρα τῶν βίον προαίρεσιν. Citatur hæc Varronis satyra à Nonio.

Sagestre.

Ab orbita

Hercules Socraticus.

CAPVT XVII.

Columnarij, adeptus est bonum, exactus es hanc rem, mala orbiculata, quò ea pecunia peruenerit.

LOCVS est libro octauo famil. 5. epistol. Cælij, in quo vt in luti voragine omnes hæserunt: Sanè tanquam in quodam silice omnia adhæserunt. hîc & ipse hæreo: sed vt hîc satagunt omnes, sic impeditus & implicatus ipse annitar potius me expedire, quàm exoluam. Legendum ergo puto in quodam cilicio. Nam per cilicium & coactilia aliquando liquorem aliquem transmittimus, vt in ijs ramenta auris adhærescant aqua transfusa. coniecturam adiuuat, quod in vetustis libris cilicia legitur, vt Victorio credimus. Eodem libro epistola decima, columnarij sunt homines vilissimi, obæerati & decoctores, qui sæpe ad columnam Meniam in ius vocabantur, quam intelligit pro Sestio Cicero scribens, *eris alieni in freto ad columnam adhæresceret.* Cælij verba sunt, Nolo, inquit, te putare Eguonium à columnarijs præteritum esse, optimus quisque cum non fecit. Illud verò insolens est Cælij, ne quod furore Pauli adeptus esset boni: sic enim constituendam scripturam arbitror, non adeptus. est enim Græcè locus, ἐπὶ τῆς ἀγαθῆς τι ἀποφύγετο, vt in Trinummo Plauti, Sc. Minus quindecim dies.

Columnarij

Adeptus est bonū.

Quas sponsione pronuper tu exactus es.

Et apud Gellium libro decimoquinto capite decimoquarto, in Metelli oratione, sese maximas pecunias exactos esse: & apud Cæcilium, referente ibidem Gellio, Ego illud nihilominus exigor portorium. Nunquam tibi, inquit epist. 15. Cælius, oculi doluissent, si in repulsa Domitij vultum vidisses. veteres ei dicebant oculos dolere, qui, quod nollet, videret: Teretius in Phormione,

act. 5.

